D. ANSELMI ARCHIEPISCOPI CANTVARIENSIS THEOLOGORVM SVI TEMPORIS FACILE PRINCIPIS OPERVM OMNIVM

TOMVS QVARTVS,

CONTINENS DIVERSAS AD DIVERSOS AB EODEM EXARATAS EPISTOLAS TRIBVS LIBRIS COMPREHENS, AC HACTENVS NVNQVAM EDITAS,

ET

R. D. IOANNIS PICARDI BELLOVACI AD S. VICTORIS PARISIENSIS AVGVSTINIANI CANONICI INDVSTRIA ANNOTATIONIBVS AD EASDEM ILLVSTRATAE.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,

Sumptibus PETRI CHOLINI.

ANNO M. DC. XII.

IN TRES LIBROS EPISTOLARVM D. ANSHELMI CANTVARIENSIS ARCHIEpiscopi.

PRÆFATIO, F. IOANNIS PICARDI, CANONICI Reg. Sanct. Victoris Parisiens.

QVi ex tot Anshelmi Epistolis, hucusq; tredecim tātum ad nos peruenerint, meditari & mirari facilius est, quàm exponere. Cui etenim potest esse notū tredecimi, vt ita dicam, illius delectoris cōsilium? Et vero, si de ignotis anteactisq; liceat opinione augurari, existimo eum hasce pauculas seposuisse, ad instar illorum, qui cultissimos lustrantes hortos, legūt tantummodo flores suis naribus gratiores & odoratiores: At quis animæ fœtenti odor medicatior suauiorq; pietate, quàm iucundè olent hę segregatę epistolę? Quanquā ne vnā quidē cæterarū, quas nunc produco, reperire sit virtutis exarmatā stimulo. Etenim quātumlibet familiares sint earum aliquot: veruntamē gerunt semper de more apum suum spiculum, quod legentis sauciet pectus. Nihil autem habet dubitationis, illum sepositorem vsum fuisse exemplari tam locuplete, quàm nostro: Nam epistola 7. & 8. sunt libro 1. Prima, 2. & 3. libr. 2. Quarta, 5. 6. 9. 10. 11. 12. 13. libr. 3. Atqui dū hic collector sibi fructum, aliis collegit fucum, scilicet Baleo Nomenclatori scriptorum Anglorum, & Matthæo Parkero Cantuar. Nam ille post enumeratas 367. Anshelmi epistolas in centuria 13, subiungit: Aliud epistolare Seruus seruorum Dei in Beccensi cœnobio, &c. Cum interea illius Epistolaris epistolæ sunt illæ ipsæ 13. quas hactenus Docti legerunt. Parkerus in antiquit. Ecclesiæ Britannicæ monuit, Anshelmum fuisse in scribendis epistolis assiduū, adeo vt ad sua tempora, h e annum M. D. LXXII. 367. reseruari testificetur, lineis aliquot subiectis recensens Anshemi operas, Epistolarum librū vnum adnumerat, quasi alterum quidpiam & dissi-

EPISTOLA PRIMA.

SVO DOMINO ET SVO PATRI, MVLTVM CVM amore Catholicis Reuerendo, & cum reuerentia amando Archiepiſcopo Lanfranco: Frater Anshelmus ſuus totus.

De Lanfranco Abbate S. Stephani Cadomienſis, facto Cantuariæ Archiepiſcopo.

GLORIA in excelſis DEO: Qui fidei & ſapientiæ veſtræ lucernam in eminenti conſtituit candelabro, vt luceat omnibus, qui in domo eius ſunt: Oramus itaqoe omnipotentem Deum, vt illa ſic ardeat, vt non conſuioatur: Sic luceat aliis, vt ſibi nunquam extinguatur, vt poſt ſuæ locis diuturnam (a) Anglicis impartitionem, transferatur ad diuinæ lucis æternam cum Anglia participationem. Sicut enim bona noſtra ſi qua ſunt, eſſe veſtra optamus; ita veſtra quæcũque ſunt, eſſe non noſtra nequaquam putamus. Quamuis namq; tot rerum inopinatæ mutationes, ſæpe vos mihi conentur ſubtrahere, nulla tenus tamen poterunt, vt non dicam cohærentes animas noſtras abinuicem diſtrahere, certe adhęrentem animam meam à vobis abſtrahere. Quapꝑter, vt taceam quod vos ſcitis, & ego non dubito, qa quem interiotem ſi non genitis, minime poteſtis fugere: vtique enim, qui vos quocunque eatis proſequitur, & vbicunque maneat amplectitur, non penitus valeris deſerere. Scyphum charum, quem chariori chariſſimi dediſtis, ſicut Dominus Hernoſtus mihi retulit, velle vos hilari benignitate & amica confidẽtia dixiſtis: Donum igitur veſtrum nequaquam vobis reddo, ne quomodo minus vobis reddar obnoxius; ſed libentiſſime vobis dono, quod in mundo carius poſſideo. Legant dilectiſſimi fratres noſtri, qui vobiſcum ſunt, poſt literas veſtræ ſublimitati directas, hanc breuiſſimam & ſufficientem ſibi miſſam noſtram epiſtolam: deſiderium veſtri mihi ſemper creſcit, & amor, cuius olim mihi conſcii fuiſtis, nunquam decreſcit.

a Paranomaſia eſt, quam S. Gregorius Papa I. excogitauit, interrogans pueros Anglos formoſos de nomine ſuæ gentis: & illis reſpondentibus, quod Angli vocarentur, ait: Bene, nam & angelicã habent faciem, & tales angelorum in cælis decet eſſe cohæredes. Beda hiſtor. Angl. c. 1 lib. 2. & Ioannes Diacon. li. 1. vita S. Gregorij c. 21. Iuo Carnot. epiſt. ad Rob. Comit. Mellentem. vſurpauit.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM PRIMAM.

QVI fidei veſtræ lucernam.] *Alluſio eſt ad parabolam Euangelicam Matth. 6 & Luc. 11. nempe lucernam accenſam eſſe ſuper candelabrum ponendam. Anshelmus vero per fidei lucernam intelligit ipſum Lanfrancum, fidelem & prudentem Dei Seruum, ſua doctrina pietatisq; lumine vndiq; collucentem: qui in Archiepiſcopatus Cantuarienſis euectus cælum talis Angliæ emicuit, vt inquit Guilhelmus Malmesburienſis, lib. 3. de geſtis Regum Anglorum:*

Qualis diſcutiens fugientia Lucifer aſtra,
Cum roſeo clarum prouehit ore diem.

Cum autem in ipſo limine offenderimus illum iam Pontificis adornatum infula, vt ſciretur, qualis antea fuerit, lubuit narrare ex Notationibus ad veteres Cantuarienſium Archiepiſcoporum Tabulas M S. in Bibliotheca noſtra, his verbis: Lanfrancus eruditus fuerat ab annis infantiæ in ſcholis artium liberalium & legum ſecularium, ad patriæ ſuæ morem intentione laica, ortus ex nobili parentela Papiæ vrbis Italiæ ciuibus, adoleſcentulus Orator, veteranos aduerſantes in actionibus cauſarum frequenter præcipitauit torrente facundiæ, appoſitè dicẽdo. In ipſa ętate ſentẽtias depromere ſapuit, quas gratanter Iuriſperiti aot Iudices, aot prætores ciuitatis acceptabant: Meminit horum Papia. At cum in exilio, vti Plato quondam Philoſophus philoſopharetur, incendit mentem eius æternus ignis, & illuxit cordi eius amor veræ ſapientiæ. Animaduertebat cum Eccleſiaſte, quod nodum eccleſiaſticæ lectionis vſu didicit; quia mundi bona vanitas. Repẽtino itaqoe mundi contemptu iactans mundum ac ſe, arripienſque religionis profeſſionem, iugo regulari ſubdidit ſe. Cœnobium in Normannia, loci ſitu & paupertate horrẽdum, elegit; quod prudentia ipſius vigilantiſſimaque cura locupletauit, & in ſtatum ꝑuexit pulcherrimi ordinis, dum regeret collegium fraternum ſeuera diſciplina, ac tum: Sanctum Abbatẽ humili & vtili conſilio. Etenim cum propriæ tantũ mortificationi operam impendere deſideraret, dep̃hendit eum atq; publicauit cogitationum inſpector Deus, vt lucerna ſeſe colligens in vallem diffunderetur & excelſa. Effulſit, eo magiſtro, obediẽtiæ coactu philoſophicarum ac diuinarum literarum Bibliotheca, nodos quæſtionum ſoluere in vtroq; potentiſſimo. Admirandum ſibi cognoſcerent ingenium ac ſtudium Lanfranci Herodianus in Grammatica: Ariſtoteles in Dialectica: Tullius in Rhetorica: Legis ac ſcripturæ expoſitores in Sacra pagina. Cunctæ Athenæ quãdo incolomes florebant, & excellentiſſimæ ſedebant ad præcipiendum, Lanfranco in omni genere eloquentię aut diſciplinarum aſſurgerent. Sic Hilarion Paleſtinus, & alii plures temporalis gloriæ contemptores, quanquam aſſidue fugerent, nunquam latuerunt. Sic Auguſtinus omnipotẽtis & indiuiduæ Trinitatis perſpicaciſſimus indagator. Hieronymus hebraicæ veritatis fidiſſimus interpres: Gregorius Romanus, atqoe Nazianzenus, item alii quamplures almi Doctores, prius Philoſophiæ, deinde Eccleſiæ in libris enituẽre. Studioſus fuit idem cœnobita verbi gladio perimere ſectas, ſi quæ fidem laceſſerent catholicam. Profectò Berengarium Turonenſem Hæreſiarcham, ſiue Andeganẽſem, cuius dogma telis venenatis nocentius, de hoſtia ſalotis mortem animabos propinabat, ſpiritualis eloquii mocrone confodit in Synodo Romana ac Hercellenſi ſanctiſſime exponens, veraciſſime comprobans, panem & vinum, quæ menſæ Dominicæ ſuperponuntur, poſt conſecratiooem eſſe veram carnem & verum ſanguinem Domini Redemptoris. Euictus (b) Berengarius ad obſeruantiam ſeotentiæ huius ſemel Romæ, denuo iurauit Turonis, ſimul pronuncians excommunicatiooe feriẽdum, quemcunque aliter ſentientem. Omnem namq; hæreſim anathematizauit, præcipue de qua, cum vanæ laudis quæritaret nitorem, ſorduerat infamatus. Verum ſeductiſſimus homo atque peruicaciſſimus ad ſubuertendum in ſalubri propoſito fideliter non ſtetit, ſchiſmatis crimen iterati iuriſiurandi violatione cumulans: Et quia timor pœnæ retinebat, oe publice prædicaret, quod publice damnauerat, ſecretis diſputationibus domi inſuſurrabat idem, atque (c) per diſcipulos pecunia

b Iſthæc ab iſto Berengario Lanfrancus ob oculos ponit in epiſtol. Lemmatiſ. ſuo Tractatu de ſacr. Eucharistia. Adde ſ. annot. ad c. 1. de ſacrif. altaris. ab Anſhelmo ſcript.

c Idẽ ſcribit Guilel. Malmeſb. l. 3. de Reg. Angliæ. pag. 0,. edit. Londinenſis, anno 1590.

corruptos pariter ac fallaci a, peregre trãslegebat. Pœtituit blasphemum & sacrilegum amisisse libellos puersi dogmatis, Romæ suis manibus (ne ipse cremaretur) in ignem coniectos. Proinde (d) scriptum condidit recens, vt approbatius fulciretur vetus error, & perdurabilior in annos futuros porrigeretur: ad quod destruẽdum p̃nominatus veritatis defensor epistolã edidit siue libellũ dilucido stylo venustoq; sacris auctoritatibus ponderosum, rationum consequentiis indissolubiliter constantem. Opimus enim plenitudine charitatis resuscitare satagebat per fidei rectitudinem in hæresi mortuos; cuilibet p baptismũ fratri suo veræ intelligẽtiæ de Eucharistia astructionem relinquere sufficientem, luculentam, nec tædiosam prolixitate. Sapientes religiosique Abbates, nec non Pontifices metropolitani, & timuerunt sapientiam Lanfranci, atque religiositatem & auctoritati atque correptioni habere gauisi sunt. Ipsum quantæ ecclesiæ Abbatem vel Pontificem sibi incredibili desiderio petierunt? Christiani orbis caput Roma sollicitauit eum epistolis, precatu retinere conata est, & vi. Quippe cognouerant eum peritissimum honesta quælibet & eorum contraria secernere: diligentissimum cuiq; suum tribuere perpẽdiculo rationabilitatis: promptissimum ardua duraque susciperere perpetique causa veri boni: similiter cautissimũ gubernare manum & linguam consideratione & comitate. Cognouerant (vt breuiter & aperte loquar) hanc eius vitã, quæ (e) merito dicatur quædam directissima ac tutissima ad perennis vitæ portum via. Ille vero nimis altum sibi duxit præesse fratrib. loco secundo, infimam extremitatem corde non deserens. Abbatiam Cadomensem, quam coactus acceperat, libens deseruisset: Ad anachoretas vel procul remotos cœnobitas confugiens, nisi multę obstitissent difficultates, quas nulla potuit ratione eluctari extra animæ grauem læsionem. Fuit autem consolatio sanctę doleno pro illa prælatione laboriosum onus: nam ędificatio loci tum primum consurgebat: Scientięatque virtutum huius patris memoriale istic inserimus. Quapropter eadẽ productius non repetamus. Inuitatus ad culmen Archipræsulatus mæstus trans mare excusatum se vadit, sperans iucunditatem in reuersione: Rex tamen cum gaudio recepit adiutorem christianæ culturæ: deuicit reluctantem recusationem: adducuntur hilari festiuoq; iussu Cantuariensis ecclesiæ Priores, & multa regni sæcularis atque religionis dignitas. Præfatus Abbas ac Archipræsul honestissima electione inthronizatur; cum honoris adornãdus pallio: antea spirituali tam pallio quam rationali insignitus. Ordinationi interfuere multi præsules & abbates: maxima Cleri & populi multitudo celebratæ 4. Calẽdas Decemb.

d Idem dicitũ Lanfrã sup. & Guitmũdus Auersã lib. 1. de corpor. & sãguine Domini.

e Habes eadẽ omnino verba in eius vita MS. Becc.

Hucusq; veteres tabulæ: ex quibus hæc decerpere coegit me caracter obscurus palliatusq; proximum denuntians interitum, ni Typographia sauet fera succurrerent medicamenta.

Fuit autem Lanfrancus in Cantuariensem vnctus Pontificem à Gisone Wellense, & Waltero Herefordensi Præsulibus. Anno 1070. Decollati D. Ioannis Baptistæ sacra luce.

At ne quis exaggeratione Rhetorica superius dictum putet, quod Roma epistolis Lanfrancum sollicitarit, legat Alexandrum II. Papam ad Guilhelmum Nothum Regem Anglorum sic scribentem: Ad virtutum incrementa percipienda, fratris nostri Lanfranci Cantuariensis Archiepiscopi monitis, gloriam vestram hortamur acquiescere: Quem vt charissimum membrum, & vnum ex primis Romanæ Ecclesiæ filii, lateri nostro assidue non adiunctũ esse dolemus: sed ex fructu, quem Ecclesiæ in regno vestro tribuit, consolationem eius absentiæ sumimus. *Hactenus Alexander. Alterum quoq;, scilicet plures Ecclesias eius Pontificem expetiisse, confirmat illud Beccẽs. Chron. in eius vita.* Ea tempestate, (f) ciuitas Rothomagensis viduata est sancto & venerabili Archipræsule Maurilio. Tunc Clerus omnis, & populi congregati, volebant substituẽdum eligere Lanfrancum. Verùm toto conamine ille tale onus vitabat subire, humiliter magis cupiẽs subesse quàm pręesse. Quod Rex aduertens, prouidit subrogare Ioannem, quem Abricatẽsium constituerat Pontificem. Sed vt hoc canonicè fieret, licentiam petendi gratia Romam direxit eundem Abbatem Cadomẽsem Lanfrancum: qui onus huiusce legationis perferens (sicut Ecclesiis cupiebat esse cõsultum) à Papa Alexandro impetrat; sacrum quoq; pallium cum licẽtia huius promotionis deportauit: vnde & ipsi toti Neustriæ gaudiũ fuit. *Fortassis insimulabor ἀστοχολογίας, nec abre: quod ex scripturis hypomnematũ de Lanfranco ex monacho Beccẽsi Cantuariæ Archipræsule, à monachismo non sim exorsus: At tumultuarium quempiam texo Commẽtarium; sed nec serum, si serio. Lanfrancus igitur Ticinus, vulgo Papiæ, Insubriumque oppidi in Gallia Cisalpina: genitus est parentibus Ticinẽsibus, iisque indigenis & primoribus. Etenim pater eius erat iuris peritissimus, senatoriiq; ordinis, quem quidem mors cæca Lanfranco etiam adolescenti eripuit iniquius. Is autem cum in demortui parentis esset succenturiandus locum, natale reliquit solum, aliò abreptus insano discendi amore.*

f Anno 106. vt notat q. Chron. Becc. MS.

Post quæ, tempore Henrici I. Franc. Regis huius nom. & Guilhelmi cognom. Conquestoris Normannorũ Ducis, venit Abrincas Lugdunẽsis secunda, vulgo Normanniæ ciuitatem: vbi quid gesserit, hincq; egresso quid contigerit, quoniã Vincent. Bellon. l. 26. spec. hist. c. 34. me antenertit, non reuoco: tum maxime, cum angustiã & paucula, quæ habet ipse deprõpta ex gestis eiusdem latius explanatis in Chron. Becc. MS. Lanfrancus tandẽ periculo, quod Vinc. supr. refert, exẽptus venit Beccum, huius temporis & gẽtis tum ignobilem Cœnobiũ, quale à viatoribus petierat edoctusq; fuerat. Tunc fortè (ait Beccẽs. codex) *Abbas extruendo fornaci occupatus ipsemet operabatur manib. Et accedẽs ad eum dixit. Deus te saluet: & abbas, Deus te benedicat, inquit. Es Lombardus? at ille, sum: Quid vis? monachus fieri volo. Tunc Abbas præcepit cuidã monacho nomine Rogerio, vt illi ostẽderet librum Regulæ: qua perlecta respondit; omnia se Deo iuuãte seruaturum. Hæc audiens Abbas, & sciens quis esset vel vnde, concessit ei quod petebat gaudens. At ille in faciem procidens, osculatus est pedes eius. Lanfrãcus humilitatem animi sermonisq; dignitatem in Abbate plurimũ veneratus & amans, monachus ibi efficitur: Erat is annus 1042. vt notat Epit. Chron. Becc. Postquam vero cucullam induit, ludumq; literariũ licet grauatè aperuit, iam eius nomẽ per ora Doctorũ celerrimè volitare cœpit, vt ad epist. 16. huius lib. patefaciã testimoniis æquæuorum Scriptorum.*

Sub annum 1063. Guilhelmus Nothus Cadomi monasterium condidit in memoriã D. Stephani protomartyris, cui Lanfrancum renitentem, sed tandem sua Procerumq; Normannorũ importunitate expugnatum præposuit. Cõditi autem huiusce cœnobii causam euoluit notatio ad Epistolam 13. huius libri Vix effluxerat triennium, hoc est, annus 1067 latissus D. Maurilio Rotomagensium præsuli, in cuius locum sufficit Lanfrancum post Albans Normani, sed

ni. sed eos constanter postulantes constanti fatigauit refutatione. Anno tandem 1070. honorem onusq; aliàs ab eo reiectum iniecit humeris, licet pro more firmiter detrectantis. Ea vero de causa Guilhelmus Anglorum Rex in Normanniam miserat Legatos, (sed & Hermenfredus Sedunensium Pontifex redux ex Anglia) in quam nauigauerat cum duobus S. R. E. Cardinalibus missus ab Alexãdro Papa, vt Guilhelmum Nothum Angliæ regni diademate redimerent, (id enim petierat) Lanfranco denunciauit in Concilio Episcoporum & Abbatum Normanniæ petitionẽ Regis, simulq; voluntatem suam, & reliquorum Sedis Apostolicæ Legatorum; Is recipit inducias. Perspectum namq; & indubitatum tenebat, simul ire non posse negotium Archipræsulis, & otium monachi. Precatur Regina cum filio: iubet Abbas Herluinus licet inuitus, cui tanquam Christo obedire solitus erat. Hortantur etiam ad hoc studiose collecti Maiores. Nam hanc vrgentem vndiq; violentiam dictauerat mandatum Regis, scientis æstimationem dilectissimi Patris, cum ad altiora inuitaretur. Non abnuit ille præcipuis sententia (sic omne factum & dictum discretionis norma regebat) obedientiam, offendere cauet simul & tantos qui rogant, fauent, hortantur. Mæstus ergo trans mare excusationem se vadit, sperans iucunditatem in reuersione. Cæterum diuina dispositioni, quo consilio resisti poterit? Rex cum gaudio atque cum digna reuerentia recepit Christianæ Religionis coadiutorem: deuicit reluctantem pulchre pugnans humilitate & maiestate. In Pontificatu gesta, quoniã Guilhelmus Malmesbiriensis, Matthæus Parkerus in antiquitatib. Ecclesiast. Britann. & post eos Cardinalis Baronius in Annalib. minutatim computarunt, minime replico: Vnum tantum & alterum complicaturus, deprompta ex eius gestis, in Chronic. Beccens. enarratis, ad hunc modum. Quando gloriosus Rex Guilhelmus moraretur in Normannia, Lanfrancus erat Princeps & custos Angliæ subiectis sibi omnibus Principibus & iuuantibus in ijs, quæ ad defensionem & dispositionem, vel pacem pertinebant Regni, secundum leges patriæ. Lectioni erat assiduus & ante Episcopatum & in Episcopatu, quantum poterat. Et quia Scriptura Scriptorum vitio erant nimis corrupta, omnes tam Veteris quàm Noui Testamenti libros, necnon etiam Scripta Sanctorum Patrum secundum orthodoxam fidem studuit corrigere: & etiam multa de his, quibus vtimur nocte ac die in seruitio Ecclesiæ, ad vnguem emendauit: & hoc non tantum per se, sed etiam per discipulos suos fecit. Quantum poterat paupertatem retinebat in vilitate habitus, parsimoniam tenens inter multimodas delicias: multa quoq; & magna offerebantur sibi dona, quæ ille hilariter rogantibus se, vel indigentibus tribuebat.

Alterum quod promisi hoc est, à Biographo Lanfranci ad nos transmissum his prorsus verbis. In quadam festiuitate de tribus Magis, in quibus Rex coronatus solebat tenere Curiam, die festiuitatis Sancti Martini, cum Rex diademate & indumentis regalibus sederet ad mensam, & Lanfrancus iuxta eum, quidam scurra videns Regem auro & gemmis radiantem, exclamat in aula magna adulatoria voce: Ecce Deum video. Lanfrancus conuersus in Regem, ait: Noli talia imponi tibi: non sunt hæc hominis, sed Dei: Iube eum acriter verberari, ne vnquam talia audeat iterare: Quod Rex iuxta verbũ illius fieri iussit. Quæ de Lanfranco supersunt, apponẽtur p. 41, lit. 2.

EPISTOLA II.

DOMINIS AMICIS FRATRIBVS charissimis, Sooni & Lanzoni; Frater Anselmus Beccensis, vita peccator, habitu monachus, pro æternis temporalia despicere, & pro temporalibus æterna percipere.

Sanctioris vitæ normam rogatus præscribit.

QVoniam verus amor, sicut laudabiliter impenditur, sic irreprehensibiliter amãdo exigitur; puto me impudentem non esse, si meum erga vos aliquatenus vobis ostendo amorem, vt vestrum mihi possim aut acquirere, aut acquisitũ reddere pfectiorem. Sed quoniam propter nimis disiunctam conuersationem nullis aut obsequiis aut saltem colloquiis ipsum de vobis cor meum potestis percipere; vel epistolaris salutatio sit vobis signum, dilectionis vestræ memoriam in me vigere. Cum enim primum vestra reuerenda fraternitas paruitati meæ se notam fecit per suam p̃sentiam, sic eam sibi anima mea charitatis amplexu, alte impressit astringendo: vt eius imaginem in se perspicuam exprimeret diligẽdo, per quam vos semper præsentes tenet etiam absistẽdo: vnde licet rarus sit aspectus, non tamen rarus sed continuus est affectus. Hactenus duobus spontanea charitatis est digesta salutatio, deinceps vni persoluetur debita exhortatio; vni quidem vestrûm, quia ab vno est postulata, adiicitur: sed duplici emolumento laboris gaudebo, si ab vtroq; velut sibi dicta accipitur. Equidem memini Domine mi & amice Lanzo, sanctum tuum bene viuendi feruorem, multis meum precibus postulasse teporem: quatenus suis eum commonitoriis literis ad spiritualem accenderet amorem. Quod quoniam inconueniens existimabam, vt frigidus calidum calefacere tentarer, vtique volui recusare: sed rursus considerans, quia frigido flatu feruens ignis augetur, non omnino quod petebas, potui excusare. Quapropter cum hoc quod à me poscis, vbique in sacris paginis multo melius possis inuenire, & mansuetę grauitati tuæ velim ob sui reuerentiam, quantum in me est, libenter obedire: sic inter vtrumque incedam, vt primum studendi in sacra scriptura tibi curam iniungam: deinde in mea persona non ex mea, sed ex eiusdem Scripturæ sententia, pauca subiungam. Moneo itaque & p̃cor charissime, quatenus sicut (a) scriptum est: *Omni custodia serua cor* a *Prouer. 4.*
tuum. nihil sit, quod mentem tuam à sui reuocet custodia. Sollicite discutiat, quid quotidie acquirat proficiendo, ne quid, quod abiit, perdat deficiendo. Sicut enim in virtutibus difficilima est, aliquid non habitum conando assequi, quàm desidia carere: ita grauius est recuperare, quod per negligentiam amittitur, quàm adipisci, quod nondum quia habuisse cognoscitur. Semper igitur dilectissime, præterita quasi pro nihilo sic deputas, vt & illa, ad quæ profecisti, temere non contemnas, & his aliquid addere, licet per infirmitatem nequeas, tamen per importunitatẽ semper contẽdas. Quoniam namq; inter multos vocatos pauci (b) sunt electi, certi sumus oẽs veritate b *Matth. 20.*
dicẽte: sed quàm pauci sunt, incerti sumus cuncti: veritate tacente. Quapropter quicunq; nondum viuit vt pauci, aut vitam suam corrigendo inter paucos se colligat, aut cum certitudine reproba-

tionem timeat. Qui vero se de paucis esse iam iudicat, non statim de securitate electionis cõfidat: Quippe quoniam nemo nostrûm scit, in quantã paucitatem redigantur electi, nullus vtiq; nouit, si iam sit inter paucos electos, licet iam paucorũ sit similis inter multos vocatos. Nullus igitur retro respiciendo penset, quàm multos in via cęlestis patriæ p̃cedat: sed indeclinabiliter in anteriora interitus sollicite consideret, si iam pariter cum iis, de quorum electione nemo fidelis dubitat, incedat. Vide igitur dilectissime, ne qualibet occasionẽ timor Dei, quem concepisti, tepescat, sed semper quasi indeficienti studio ventilatus, indies feruescat, donec tibi in securitatem mutatus ęternam lucescat. Valde namq; cauendum est, frater amantissime, illud ꝙ multi, & non tam numero multi, quàm sensu stulti, faciunt, qui quanto diutius viuunt, tanto maiorem sibi spem viuendi nutriunt, & timorem festinantis mortis abiicientes, à proposito sanctæ vitæ deficiunt. Verum namq; est, quia quãto diutius vixit aliquis, tanto breuius victurus est: & quanto fit longius à die natiuitatis suæ, tanto fit propior diei mortis suę, & retributioni totius vitæ suæ. Sicut igitur vides per singulos dies in præteritum vitam tuam crescere, ita certus esto, spatiũ bene viuendi quotidie tibi decrescere. Esto itaq; amice mi, solicitus, vt spatium vitæ, ꝙ tibi restat, quia nescis quàm breue est, sic expẽdas, vt de die in diem sanctum meritis propositũ ad meliora extendas: Quatenus si quid te grauat bene viuere, quanto magis laborem tuum ad finem festinare, & te ad requiẽ & coronam appropinquare consideras: tanto fortius instãdo, & lætius perseuerando viriliter confortatus proficias, Ab inceptis ergo nulla lassitudine deficias, sed potius quę tibi expediunt, & q̃ nondum es aggressus in spe superni auxilii pro amore felicis præmii incipias, vt ad sanctorum beatum cõsortium Christo ducente peruenias. Excedit iam modum nostra epistola: sed vt illis pariter desinat, quib. communiter incepit, attendite duo amici mei, audite ambo dilecti mei: tenete, rogo, finem fatuę meę allocutionis in memoriam mutuæ nostrę dilectionis: fatuam dico locutionem, ꝙ meum est: sed non sentẽtiam, quod Dei est. Audite ergo, & ne propter id, quod meum est, id ꝙ Dei est contemnatis. Si quando mundus in aliquo sui generis fauore vobis ridet, nolite illi arridere: vtiq; non ad hoc ridet, vt in fine rideatis, sed vt sub Principe suo irridente cum ipso lugẽte lugeatis. Potius ergo quoties vobis riserit, risum eius horrete: horrendo ridentem irridete, vt post irrisorem eius irrideatis, & ipso lugẽte rideatis. Amici (a) mei, nolite diligere mundum, nec ea quę in mundo sunt: veraciter enim scriptum est, quia *(b) mundus transibit & concupiscentia eius*: & quia *(c) amicus huius seculi, inimicus Dei constituetur*. Non (D) habet fœnum in cornu: aurum habet in cornu: sed posteriora videte, fœnum habet in cauda, cauda ferit ille, cauete: Cauete inquam & valete.

a 1. Ioan. 2.
b *Ibidem.*
c *Iacob.* 4.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM II.

NOn (D) habet fœnum in cornu.] *Scite Anselmus, vt ostendat, mundum esse quoddam noxium & fallax animal: dicit non habere fœnum in cornu, sicut olim boues petulcos, de quorum cornubus id appendebatur, quo sibi cauerent, qui forte occurrissent: sed contra, aurũ habere in cornu, vt coruscantis metalli splendore inspicientes excaecet, & se fugientes cautius in insidias comprehendat. Aurum quoq; cornubus alligatum aperte designat superbiam ex opum abundantia manare solitam. Nam sumere cornua, tollere cornua, superbum esse nemo non scit. Quibus asti ulatur illud Græcorum:* γενναῖ ... ἐκ βαλαντίου, *indicans, opes superbiam ceu filiam parere. Mũdus ergo aurum habet in cornu, quia nihil nisi splẽdidum suis ostentat amatoribus, sed in cauda alligatũ gestat fœnum, quod in huius vita fine per caudam animalis postremam partem significato, decoquet sordidã & luteam hominum cupiditatem. Porro hic versus Anselmi argute cõpactus est ex duobus hemistichiis Horatij & Virgilij conuersis. Ille enim* 1. *serm. sat.* 4. *ait:*

Fœnum habet in cornu.

Hic autem Ecloga 11:

Occursare capro, cornu ferit ille, caueto.

EPISTOLA III.

DOMINO DILECTISSIMO, REVERENDO monacho Roberto: Frater Anselmus Beccensis, inter sanctè conuersantes tantũ minimus: sic in tẽporalibus velle æternitatẽ, vt in æternis nolit temporalitatem

Eius preces, & Anastasii Commonachi amicitiam requirit.

CVM considero, strenue miles Dei, & mihi charissime, tuæ prouectus strenuitatem, & meæ sterilitatem inertiæ, vix suggerere sanctitati tuæ præsumo, mutuæ nostræ inuitionem amicitiæ. Quia enim in cunctis tepidæ vitæ meæ actionibus nihil est, ꝙ beneficiis tuæ dilectionis possit compensari, erubesco, vel à te debitũ amici exigere, vel saltem amicũ tuum nominari: Sed rursus, cum in reditum patriæ supernæ alios facile currere, me vero peccatis & tempore grauatum, in eadem via vix moueri intueor, magna necessitate cogente ad pręcurrentes me ex intimo corde clamare compellor, non vt velocitas eorum p̃ illata lentum, reddatur tardior: sed vt tarditas mea à currentibus rapta, fiat velocior. Quapropter cũ orationes meę tales sint, vt vel nihil vel parum ꝓsint mihi, quas tuas esse proposui offerre non p̃sumo tibi: sed precor, vt feruore tuarum accẽdantur, quatenus efficaciter mihi prosim & tibi. Sic enim coram Deo vult cor meum, & sic ad Deum orat os meum: Et quicquid prodesse debet mihi, non minus ꝓsit tibi quàm mihi. Age ergo vir venerabiliter amabilis, & amabiliter venerabilior, certus esto dum viuo de hac nostra voluntate, & sollicitus esto de perficienda in me, quæ tua erit charitate. Si enim oraueris pro ꝓximo, scio verũ esse, quod tibi retribuerit, & si impetraueris, scito tuum esse, quicquid mihi tribuetur. Quod vt efficacius efficias, precor obsecro, vt illi sancto viro Anastasio, cuius desiderabili societate frueris, me commendando, quantum absentẽ postea notum facias, vt & illum amicum tuum meum cõmunices, & me seruum tuum cum illo participes. Quatenus ex hac die dum viuimus p te & tecum & ego illũ venerer amicum alterũ Robertum, & ille possideat seruum eundẽ Anselmum. Quia enim non sum dignus, non audeo petere, quod tamen velle præsumo, vt ego velut alter Robertus vtar eodẽ Anastasio, & ipse me fruatur quasi altero Roberto: Cuius bonus odor iam p multos huius

patriæ

patriæ suauiter diffusus: quātò delectabilius animæ meæ fragrat, tantò ipsa ad eius amicitiam & notitiam ardentius flagrat. Quas iam ex quo vitam eius audiui habeo & amplector, quātum possum & oro, oret & ipse mecum, vt tāto nobis crescant, quantum in Deo crescere possunt. Ambo charissimi valete. Obsecro in Babylonia sentite id ipsum, vt in Hierusalem participetis in idipsum, Non hoc dico quasi timens vobis aliquando discordiam venire, sed verè cupiens à vobis nunquam concordiam abire.

EPISTOLA QVARTA.

DOMINO REVERENDO, FRAtri charissimo, amico certissimo, Domino Gondulfo: frater Anselmus salutem.

Etsi infrequentius scribat non tamen obliuisci eius, ad quem esset frequentius scribendum.

CVm tibi propono scribere anima dilectissima animæ meæ, cum tibi propono scribere: incertus sum vnde potissimum exordiar allocutionem meam. Quicquid enim de te sentio, dulce & iucūdum est cordi meo: quicquid tibi opto, id est, quod optimum excogitat mens mea. Talem enim te vidi, vt quomodo tu scis te diligerē: talem te audio, vt quomodo scit Deus, te desiderem: vnde fit vt quocunque tu vadas, amor meus te prosequatur: & vbicunque ego remaneam, desiderium meum te complectatur. Et cum rogitas me tuis nunciis, hortaris me tuis literis, pulsas me tuis donis vt memor sim tui: (a) *Adhereat lingua mea faucibus meis si non memor fuero tui*: si non proposuero Gondulfum in præcipuis amicitiæ meæ (b) Nō hīc dico Gondulfum laicum meum patrem, sed Gondulfum monachum, nostrum fratrem. Qualiter namque obliuiscar tui? Is enim qui cordi meo velut sigillum ceræ imprimitur, quomodo memoriæ meæ subtrahetur? Præterea cur, sicut audio, tanto mœrore quereris, quod nunquam literas meas videas, & tanto amore quæris vt eas sæpe accipias, cum meam conscientiam tecum semper habeas? Te quippe silente, ego noui quia diligis me, & me tacente, tu scis quia amo te. Tu mihi conscius es quia ego non dubito de te: & ego tibi testis sum, quia tu certus es de me. Quoniam igitur nobis nostrarum conscii sumus conscientiarum de inuicem, hoc tantum restat, vt ea quæ erga nos sunt mandemus adinuicem, vt pariter vel gaudeamus, vel soliciti simus pro inuicē. Quæ autem erga me sint, & pro quib. te velim mecum gaudere vel esse solicitum, melius disces per huius scedulæ latorem, quam per epistolæ scriptorem. (c) Saluta Dominum Lanfrancum iuuenem nepotem reuerendi Domini & patris nostri Lanfranci Archiepiscopi, & offer eis fidelis nostri seruitii voluntatem: Quoniam enim tam propinquus & dilectus est eius quem sic amando veneror, & venerando amo, vt amem, quod amat; & quia mores eius amabiles audio: si dignatur & ei fidelitatem nostram offero, & eius amicitiam expostulo. Saluta Dominum Osbernum qui vobiscum est, sicut dilectum fratrem nostrum (d) pro Osberno defuncto dilectissimo meo: vt rogem te, & omnes amicos meos, quàm scio sermone minori, & quàm possum affectu maiori, vbicunque Osbernus est, anima eius, anima mea est. Accipiam igitur in illo viuus quicquid ab amicitia poterā sperare defunctus, vt sint otiosi me defuncto. Vale, vale mi charissime, & vt secundum importunitatem tuam retribuam tibi, precor & precor & precor memento mei, & ne obliuiscaris animæ Osberni dilecti mei. Quod si te nimis videor onerare mei obliuiscere & illius memorare. (e) Domino Henrico misi alteram epistolam, sed commutatis vestris nominibus per omnia, & tua sit sua, & sua sit tua.

a Suo proposito lepide accommodat versiculum Psalm. 136.

b Sic vocat & meminit in principio vitæ Anselmi.

c huius fit mentio infra epist. 7. 19. 22. 23. 31. 66. & 42 lib. 2.

d Huius Osberni adolescentis & Beccensis monachi patu- … laudissimi in Anselmū o- dium, ac post ea amorem & virtute emēdationē refert Edmerus lib. 1. vbi scribit Anselmum pro illius anima sacrificium obtulisse an. no integro.

e hanc videlicet sequentē.

EPISTOLA QVINTA.

DOMINO ET FRATRI CHAriSSimo Henrico: frater Anselmus salutem.

Se Henricum impensius amare propter bonos mores & religiosam conuersationem.

QVantò dilectissime conuersationem tuam erga cunctas ad morum honestatem cum religione sanctitatis indies crescere mihi fama testatur: tātò vtique cor amici tui desiderio videndi quod amando audit & fruendi quod audiendo amat inflammauit. Quoniam autem nos ad inuicem non dissimiliter amari non ambigo: nosmet quoque abinuicem similiter desiderari non dubito. Quorum enim mentes in vnam ignis (a) dilectionis conflat, his non immeritò molestum est, si eorum corpora locus cōuersationis disiungat. Sed (b) quoniam siue viuimus, siue morimur, non nostri sed Domini sumus; plus est attendendum nobis, quod facit de nobis Dominus, cuius sumus; quàm quod nos volumus, qui nostri non sumus. Sic ergo seruemus desiderium fraternæ charitatis, vt seruiamus imperio supernæ voluntatis, & sic exhibeamus obedientiam subiectionis, quam exigit omnipotens dispositio vt retineamus affectum dilectionis, quam largitur diuina distributio. Non enim melius Dei ordinationem nostræ vtilitati valebimus contemperare, quam si in nostra dispositione eius voluntati voluerimus obtemperare. Denique quoniam vtrique plures præsentes quos ab iis dilecti pariter diligimus habemus, ipsis cum rationabili delectatione fruentes, eisdem non cum delectabili ratione fruendos aptemus: & vt quandoque cum præsentibus & absentibus amicis simul præsentes ipso Deo confrui possimus instāter oremus. Cum enim superna ducente clementia ad patriam, ad quam anhelamus veluti non eodem tramite perueniemus eo lætiores quo quasi ex diuersis exiliis reuocati conueniemus. Non sic hortor serenitatem tuam charissime timendo quod ita non facias, sed cupiendo quatenus ad id quod benè facis, indeficienter proficias. Commendo tibi Dominum Herluinum (c) dilectum & dilectorem nostrum, sicut ex eius conuersatione cognosces, qui melius tibi quæ sint erga me, & pro quibus tuam rogem dilectionem poterit dicere, quàm ego epistolari breuitate. Literas quas Domino (d) Gondulfo misi, mutato nomine tuas, & tuas illius puta. Quicquid enim dilectio nostra aut sese intimando, aut aliquid rogando scribit, aut tibi aut illi, hoc ipsum dicit & tibi & illi: Sed quoniam pro dilectissima mihi anima (e) Osberni defuncti fratris nostri, nec Deum orare, nec homines rogare possum quod mihi sufficiat: Iterum inculco tibi, quia quicquid Domino Gundulfo pro ea scribo, tibi dico. Salutat te & Dominum

a Alibi vim

b ad Rom. 14.

c Plurimum gaudet Anselmus hac paronomasia.

d sup. epist. 4.

e de Osberno supr. epist. 4.

Gundulfum Dominus Abbas & tota fratrum nostrorum congregatio: gratias magnas agentes pro vestris donis, sed multo maiores pro moribus vestris & studiis bonis. Vale & animam Osberni alteram meam, non vt eius, sed vt meam habe.

EPISTOLA VI.

DOMINO MERITO SANCTITATIS reuerendo, & fratri debito charitatis diligendo Hugoni: frater Anselmus in hac vita sanctè viuere cum prosperitate, in futura fœliciter cum æternitate.

Breuiter, doctè pieque instruit Hugonem vt se gerat cum Prælato moroso & duro: epistola digna est quæ legatur à cœnobitis & aliis, quibus res est cum austeris rectoribus.

Literis vestræ beatitudinis breuiter respondeo, quia in præsenti opportunitatem multa dictandi non habeo. Si cum eo cum quo vobis res est onus concorditer ferre non potestis, salubrius ambobus est, vt vos humiliter ab eo postulata & concessa licentia ab ipsius oneris solicitudine quiescatis, quam sub ipso pondere discordantes inuicem, vos grauiter lædatis. Quod si ipse vobis non concesserit, melius est vobis onus etiam inutiliter sustinere per obedientiam, quam proiicere impatienter per inobedientiam. Et si experti estis, quia consilio vestro non corrigitur, sed læditur; melius etiam vt obmutescendo & silendo à bonis cum (a) Propheta, secundùm Apostolum, (b) quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habeatis, quam bona inutiliter loquendo occasionem maligno præbeatis. Nam quoniam nō vobis sed illi principatus curæ commissus est, non à vobis exigitur si neglecto vestro cōsilio, pastoris culpa grex bene non regitur; nec vobis tamen consulendum est quamdiu ipse vos non cogit à bono in malum diuertere, vt subiectionem stabilitatemq; , quam professi estis, audeatis, nisi eo concedente migrando, contemnere: si sub eo vnumcunque consilium facultatemque benè viuendi vobis videtis suppetere. Quod si in aliquo vestris studiis est impedimento eius prælatio, vt tamen viam salutis non obstruat, satiùs est vt occulto Dei iudicio vos indignos maiori gratia iudicantes, in minoribus bonis humiliter sine peccato viuatis, quàm ad maiora per peccatum mortis tendatis. Non enim quis sponte mortem debet incurrere, nisi cum aliter peiorem mortem non potest euadere. Omnipotens Deus, & Dominus noster Iesus Christus admirabilis consiliarius, & magni consilii Angelus sic doceat vos facere voluntatem suam, vt donet vobis videre gloriam suam, Domine sancte & frater charissime.

a Psal. 38.
b ad Rom. 12

EPISTOLA VII.

GONDVLPHO ANSELMVS.

Roberti & Abbatis Beccensis iussu gratias agit Gondulpho propter beneficia ab eodem in Beccenses collata.

IDeo tam amicus tam amico salutationē meam tam breuiter prænotare volui, quia sic dilecto affectum meum opulentius intimare non potui. Quisquis enim benè nouit Gondulfum & Anselmum cum legit Gondulfo Anselmus non ignorat quid subaudiatur vel quantus subintelligatur affectus. Quod vt quomodo velis intelligas tibi quod est alteri mihi existimo relinquendum, & ad executionem epistolæ stylum conuertendum. Instat Dominus Robertus, & cogit Dominum Abbatem & me & totam congregationem nostram, vt multorum beneficiorum tuæ charitatis gratias tibi referamus: sed nos inuiti hoc facimus, quia totius vitæ tuæ gratias in ore mentis assiduè tibi & libentissimè susurramus. In iniuriam quippe tuam fieri videtur, si inter tot tua bona vnum hoc tacitis maioribus cum gratiarum redditione velut singulare prædicemus, vel si tuæ charitatis propositum, fomento laudum & inclinationum adhuc indigere iudicetur. Denique sic te per supernam viuere gratiam amando optamus, optādo oramus, orando speramus: vt cum aliquid in operibus tuæ charitatis gratiis inuestigatur dignum, nihil in actibus tuæ voluntatis laudibus inueniatur indignum. Quatenus vita tua non tantum amantium te linguas laxet quædam laudanda exhibendo quantum admirantium te voces lasset se simul totam probabilem ingerendo. Et dum ora laudantium inquirunt partes in quantum prædicationi aperiantur, incurrant totum, à cuius plenitudine obstruantur: Sicque mentem tuam familiaris virtutum consuetudo & consuetus amor quasi inebriando afficiat: vt non solum quicquid in actionem depromseris, internum affectum sapiat, sed vel posse quenquam eandem ebrietatem non sentire in se animus in te stupeat. Cui enim tale viuendi constat esse propositum, quò amplius in proposito succedit profectus eò liberiùs non tantùm admirantium fauorem sectatur, quantùm sectantium errorem miratur: vt igitur tandem nostram, & vt credo tuam sententiam super tuorum actuum acceptione propalemus, quicquid erga nos vel quemlibet alium laudabiliter agis, gratissimum habemus; sed laudes eius in illum diem, cum (a) laudabuntur omnes recti corde: & (b) cum laus erit vnicuique à Deo, seruandas censemus. Reuerendum & diligēdum Dominum & patrem nostrum Archiepiscopum Lanfrancum, & (c) nepotem eius & dilectos fratres nostros qui cum eo sunt ex nostra parte sicut tibi videtur saluta. Præterea qm̄ omnes adhærentes mihi, adhærent tibi, cui adhæreo quos tibi per Dominum (d) Herluinum mandaui nostræ penitus astringi velle familiaritati: eos interiori cubiculo memoriæ tuæ ibi, vbi ego assiduus assideo, quod & ipsi mecum precantur, colloca mecum in circuitu meo, sed animam Osberni mei rogo, chare mi, illam non nisi in sinu meo. Vale, vale amice ideo dulcissime, quia verissime: vale, & mei certe serui tui, certe amici tui, certe dilecti tui si obliuisci non potes reminiscere: Cum tibi loquor, Dominum (e) Henricum alloquor. Ambo igitur valete.

a Psalm. 63.
b 1. Cor. 4.
c Cui & nomen erat Lanfrancus epist. 48.
d Herluini meminit supra epist. 5 & sequenti.
e ad eum est epist. 5. supr.

EPISTO-

EPISTOLA VIII.

DOMINO: FRATRI DILECTO: Herluino frater Anselmus salutem.

Paranetica est epistola ad seculi odium vehementer accendens.

INcœpisti mi charissime gustare, quoniam dulcis est Dominus: Caue ergo ne sic impleans sapore sæculi qui tibi opulenter (*a*) affluit, vt euacuêtris sapore Dei, qui citò & furtim incautis *defluit. Pensa mi frater sæpissimè, & scito certissimè, quia quos allicit dulcedo sæculi, eos occupat æterna amaritudo: & quos attrahit suauitas Dei, eos satiat perpetua beatitudo. Certè verum est, non est falsum, verum, inquam est, quod dicit Scriptura Dei per os amici Dei; (*b*) quia amicus sæculi huius, constituitur inimicus Dei; vtique sic est omnino est immutabile. Non sunt verba tantùm audienda, sed est res terrificè metuenda. Si igitur non amas constitui inimicus Dei, horre execrãdo esse amicus huius sæculi. (*c*) Amicus autem sæculi huius est, quicunque sæcularis delectationis amicus est. Rogo ergo te amice, ne ames sæcularia oblectamenta. Cum absunt noli ad ea cor extendere, cum adsunt noli illis cor apponere: sed cum absunt & cum adsunt, semper te velis ab illis abscondere. Si mundus vel aliquid eorum quæ sunt mundi ridet tibi, noli arridere illi. (*d*) Certè frater non ridet tibi, vt in fine risus tu rideas: sed simulat risum vt te irrideat. Esto igitur dilectissime semper cautus vt anticipes eum, & retorqueas fraudem eius in eum: & cum ille tibi fallaciter ridet, tu veraciter irride eum. Et certè nunquam (*e*) veraciùs irridebis illum, quam si, cum ipse riserit contra te, tu fleueris contra illum. Ad has quidem lachrymas tantò studiosiùs te debes exercere quantò melius est contra falsum risum ad modicum ex voluntate flere, quam sub vera irrisione in æternum ex necessitate lugere. Legat hanc epistolam Dominus Gondulfus; (*f*) non, vt faciat quod legit, sed vt legat quod facit. Quod si feroor eius deuotionis hanc epistolam vult esse suam, pro tuo nomine ponat suum, & sit sua. Ambo valete.

*a Agnominatio est in his verbis: vt et in D. Bern. charitas * affluens, non defluens.*

b Iacob. 4.

c quisnam amicus sæculi.

d mundus nobis arridet, vt tandem irrideat.

e qui mundum irrideantur.

f lepida correctio.

EPISTOLA IX.

DOMINO ET PATRI VENERAbili Abbati (*a*) Gerberto: frater Anselmus suus.

Gratulatur Abbati, quod suo rogatu vidua afflictata succurrerit.

SIcut nobis credendum est, quia vbi abundauit peccatum superabundauit gratia, ita nobis faciendum est, vt vbi abundet miseria superabundet misericordia. Si enim ibi dilatatur gratia vbi maior est offensio, quomodo contrahetur misericordia, vbi maior debetur compassio? (*b*) *Quoniam enim quæ seminauerit homo hæc & metet:* (*c*) *beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Hac itaque consideratione de vestra benignitate confidens ad sanctitatis vestræ me vestigia mente prosterno intercedens pro eadem vidua paupercula, cuius animam in tribulatione viduitatis & paupertatis misericorditer propter Deum refrigerastis, cum ei illud tantillum seruitii, quod à paupercula vestræ magnitudini soluebatur me interueniente relaxastis. Precor igitur quantis valeo supplicationibus, vt manum consolationis, quam ei porrexistis, cum tãtum viduitate & paupertate premeretur, nunc ne retrahatis eum multiplicatis ærumnis etiam dolore defuncti filii anima eius miserabiliter torquetur. Et quidem scio quia præsumptionis existimari queat quod homuncio (cui nihil debetur, & qui nihil retribuere potest) quicquam sua intercessione concedi quærat. Si adeo mutuæ dilectionis immensitas me & prædictum fratrem filium einsdem viduæ vita eius hoc exigente duos videlicet conglutinauit, vt eo defuncto matri eius me velim filium pro eo substituere, quatenus pro matre mea iam me non pudeat vel importunè solicitum esse. Verùm esto vt hæc importunitatis meæ impudentia à quolibet iudicetur: dum vestræ benignitatis clementia à viduis & orphanis prædicetur: & à Christo, (*d*) qui in illis recipiet, & pro illis retribuet, approbetur.

a Is Gerbertus fuit Abbas Fontanellensis in Northmannia, vt apparet ex histor. Ingolphi. qui sub illo, & monachum egit, & Prior obiit manens: interfuit aut Gerbertus exequiis Gulielmi cõquæstoris ex fragmẽto, quod est ante Valsingam. edit. Francofurt. vbi vocatur Fontinellensis Abbas. obiit tãdem Gerbert anno 1089. ex epitom. MS. Chro. Becc.

b ad Gal. 6.

c Matth. 5.

d vt profertur in hæc verba Matt. 25. Quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

EPISTOLA X.

MERITIS ET MORIBVS REuerendo Domino: charitate & proposito dulcissimo fratri, Domino Rodulfo: frater Anselmus.

Purgat se de mendaci relatione cuiusdam nebulonis, qui dixerat Anselmum obstitisse, ne Beccenses libri Rodulfo commodarentur.

LIteras vestras, literas, inquam, verè dilecti & veri dilectoris mei olim accepi, quæ ex his quæ interius à facie ferebant, pia compassione me compunxerunt, sed ex his quæ exterius à tergo gerebant intolerabili mœrore me vulnerauerunt. Cuius liuoris dolorem nisi prius per satisfactionem detersero, & noster animus ad ea quæ amica desiderat compassio mœrore languidus & pudore mutus deficiet & nostra mens sinceritatis dicta velut simulationis ficta quasi iure despiciet. Omninò enim pati non potest mens vobis & cæteris dominis nostris dilectissimis vestræ, immo quod lubentius dico si dignamini nostræ congregationis fratribus deuotissimis: omnino inquam pati non potest vt vel suspicemini ex ore meo exiisse, quod non amplius vobis libros nostros præstabimus: hoc namque si vnquam dicere potui: & vos credite & ego confitebor me nunquam vobis amicum fuisse veracem: sed simulatorem, fallacem. Quomodo enim, quantum ad me attinet, aliquid illis possum negare, pro quibus animam non dubitem dare? Quod tamen si qua mea non cruditas ventris sed crudelitas mentis euomuisset tam sublimi illud humilitate, tam admirabili patientia, tam summissa satisfactione & satisfacienti summissione retulistis, vt me nihil vnquam simile dixisse profundius puderet, vel altius pœniteret. Literas quoque, quæ vobis pro remittendis libris missæ sunt, nec ita fieri iussi, nec ante recitationem eorum qui libros attulerunt ita factas esse sciui. Domino igitur Abbate concedente, me volente, nullo fratrum resistente, nostro pariter & vestro compensato commodo libenter vobis quoscunque libros, vel potius quæcunque habemus mittemus quãdo exigetis, quos vero de nostris vos habetis dimittemus quandiu indigetis. Delectabilius

litis scripsissem charissimo meo in spirituali certamine anhelanti, & amici compassionem piis gemitibus prouocanti, licet non indigēti sed tamen cupienti qualem possem confortationem: quam ne quid de me inimicum amicus crederet mei excusationem. Sed quoniam & illud erit recuperabile, & hoc pati amico erat intolerabile, ne epistolaris angustia poterat in vtroq; affectus capere latitudinem: distuli quod delectabat vt excluderem quod lædebat. Adeo enim frater dilectissime de tuę puritate charitatis omni modo sum certus, vt si de mea erga se quicquā crediderit imminutū, id te sine tristitia vel cogitare nō posse nullo modo sim incertus. Quomodo igitur non transferre illum dolorem in animū meum vel potius quomodo non dicam illum dolentem animum esse meum qui sic dolet propter amorem meum. Rogo igitur, charissime, vt si quid deinceps audieris de me quod erga te extra regulam videatur charitatis; non credat hoc indiscussum animus tuus alter meus, ne lædatur animus meus alter tuus. Saluta ex nostra parte omnes dominos meos fratres tuos. Inter quos enim nullum inuenire possum nō dilectum: ex illis nullum eligere possum, vt dilectum. Qui tamen diuturniori experientia plùs tecum de mea confidant fidelitate, nec tuam nec illorum latet sinceritatem. Vale tu, & valeant illi.

EPISTOLA XI.

DOMINO RODVLFO FRATRI verè dilecto: frater Anselmus.

Post amicitiam in Rodulfum memoratam, eundem erigit animo consternatum propter ingruentia sua prop future negotia, quæ à frequentiori lectionis & orationis opere reuocabant.

VT non taceam animi affectu admonitus, quod dicere non audeo vestris literis prohibitus, quem nimium dominum meum vocare in salutatione, audebo saltem ostendere me seruum eius in epistolæ prosecutione. In qua enim charitate diligo Dominum Rodulfum vt fratrem meę non carnis sed animæ, in ipsa eidem seruire paratus sum vt seruus. Quapropter si hoc me iuberis tacere, quod vtiq; vt ex conscientia loquar, mihi estis ex morū qualitate, vel hoc mihi liceat confiteri, quod vobis sum ex prima voluntate. Taceat igitur frater Anselmus Domino suo Rodulfo & loquar fratri Rodulfo seruus Anselmus. Literas frater charissime tuæ charitatis accepi, & in illis desiderium meū legi. Quod enim te charitas tanto desiderio succendit, vt vbicunq; maneam, tu sis mecum: idem est quo cor meum flagrat; vt vbicunq; sim ego, viuā tecum. Et vt tu petis à me cōsilium, vt ita possit esse: sic ego à Deo precor auxilium, vt aliter nō possit esse. Qui si nos audire dignabitur, talis sit eo iuuante nostra cohabitatio, vt tota in vita nostra sit illi gratiarum actio. Quoniā autem
a ad Rom. 14. nec ego, nec tu nostri sumus: (a) *Siue enim viuimus, siue morimur, Domini sumus*; si aliter, quam velimus, disposuerit nos, qui nouit melius nobis, quid placeat sibi, vel expediat nobis: patienter toleremus quicqd illi de nobis senserimus placere si nolum' ipsi nos displicere. Quàm n. breuis est vita nostra tam prope est, vt de ipsius & nostra mutua pręsentia iam non amplius diuellenda congratulemur, si ipso dante in omnibus illi acquiescendo hanc ipsam breuitatē transcurrere vitæ curemus. Interim tamen quæcunq; nos locorū vel propinquitas contineat, vel longinquitas distineat: charitas semper vnū de duobus nobis animum conficiat. Ad illud verò quod me tam solicitè rogas impetrare ab Archiepiscopo Lanfranco cum de Anglia venerit si mecum esse non poteris; respondeo quia sicut de te quod Deo gratius & tibi intelligo vtilius desidero, ita conabor vt fiat si potero. Interim hilariter, quod agis, age, quod operaris operare: (b) hilarem enim datorē diligit Deus. Quod verò b 2 Cor. 9.
per hoc quod agis, conquereris, à legendi vel orandi te præpediri instātia, sit tibi hoc non modica consolatio, quia (c) *charitas operit multitudinem peccatorum*. In quo enim tu retraheris, alius attrahitur; in c 1 Petr. 4.
quo tu curuaris, alius erigitur: in quo tu grauaris, alius portatur. Et memento, quia seruus, qui vacuus domum redit, velociùs currit, sed onerato domus tota lætior occurrit: Nec quia tardius venit, à quoquam corripitur: sed quia vtiliter est fatigatus quiescere præcipitur. Si verò dicis, quia iniuncto tibi officio strenuitas vel industria tua nō sufficit: respondeo secundùm tuam de te existimationē, non secundùm meam: quia nec oculus lippus & solus in capite videndi officium explere sufficit; & tamen ab eo quod potest, quia solus id in suo corpore potest, non deficit. Quoniam verò iam modum excedit epistola, & alia quæ scripsisti, plùs egent colloquio, quàm scriptura qua abundant sacri libri: ea interim Deo fidenter committentes & assiduis orationibus prosequentes colloquium pari voto expectemus, & epistolam communi consensu terminemus.

EPISTOLA XII.

DOMINO REVERENDO, PATRI diligendo: venerabili Archiepiscopo Lanfranco: frater Anselmus suus.

Ex ingressu epistolæ iudicatur penetralia. Is autem Lanfrancus est ad quem scribitur epist. 1. supr. & infra 15. 19. & 24. 32. 41. 48. 57. 63. 68 huius primi libri.

GRatias magnas dicit vobis epistola nostra pro magnis muneribus quæ suscepimus de vestra largitate, sed valde maiores in cordis arca vobis seruamus, pro maioribus quæ prompta scimus in vestra bona voluntate. Cum enim ex sola spontaneæ vestræ benignitatis exundantia, tanto seruo vestro affluant, satis claret quanta opulentia se benignus ex intimo vester affectus effunderet, si qua dilecti vestri, quod non impudēter nec inexpertus dico, necessitas exigeret. Nec hoc dico quasi munera præfata vestræ paternitatis affectum erga me nunc primum me doceant intelligere, sed quoniam ignoranter quantū de ea confidere debeā, hinc possim ex parte colligere. Nequaquā enim ad plenum beneuolentiam vestram ostēditis per pallium & aurum: de eo quem arctè diligitis super palliū & aurum. Quod quanquam vos nō ingrato facere benè sciatis, tamē non piget me scribere, quia hoc opto, optando oro, orando propono, vt nunquā id immerito faciatis. (a) De Gi- a Ad Girardum vide epist. sequentem.
rardo, quia propter multa debita à nostra conuersatione retralutur, & de quo id, quod in vestra promptū erat misericordia mandastis, D. Robertus vobis dicet, quid mihi videatur & quid pro possibilitate vestra fecerim vt eleemosyna vestra perficiat'. Qui si ad vos venerit & inter vos & ipsum vsq; ad summum

mum æris effectum non conuenerit: hoc postulo ego seruus vester misericordem vestrã benignitatem; vt propter iter, quod faciet, vestra fiducia, & nostro consilio eius nec debita crescant nec habita decrescant, nec ex labore dolor & mœror accrescant.

EPISTOLA XIII.

GIRARDO MONETARIO DE Attrebato, fratri Ainerti: frater Anselmus salutem.

Obæratum & seculi relinquendi cupidum monet adire Lanfrãcum, à quo æs petat, quo æs alienum dissoluat. Attrebatum verò est oppidum populorum, quos Cæsar lib 2. vocat Attrebates finitimum Ambianis Tornacensibus & marinum, gallicè Arras.

VEnerabilis Archiepiscopus Anglorum Lanfrancus (qui fuit Prior in nostro monasterio, & Abbas de (*A*) Cadomo, quem tu ipse vt puto vidisti) nuper audiuit voluntatem tuam & impedimentum tuum. Itaq; sanctitas eius commota miseratione tui, mandauit nobis, quia si certus esset te venturum ad nostram conuersationem, daret tibi propter Deum (*a*) centũ solidos de Anglica moneta adiutorium ad soluẽda debita tua. Addidit quoque, quia si necesse esset, adhuc aliquãtulum adderet. Quapropter damus tibi consilium, vt quam citius poteris, pergas ad eum: & si quamlibet securitaté quæsierit à te, aut fidem tuã, aut sacramentorum; per eandem securitatem vel quomodocunq; iusserit: expone ei quantùm debeas & quantũ te de tuo habere confidas, & constitue ei terminum quem benè possis seruare, intra quem ad nostrum monasterium venias ea intentione vt monachus fias, si tãtum misertus fuerit tui vt pecuniam quam debes, reddere possis. Ne dubites facere quod consulimus: quia (*C*) misericordissimus est idem reuerendus Archiepiscopus, & præcipuè erga salutem animarum; & est valdè deditus eleemosynis, & sufficienter abundat auro & argento. Et si tantum debes vt tibi nolit tantum dare quod tibi ad te exoluendum sufficiat, certi sumus quia primum propter Deum, deinde propter nostrum amorem, qui confidenter de eius magna misericordia damus tibi hoc consilium, tantum tibi dabit, vt in eundo ad eum non te pœniteat vel laborasse, vel aliquid expendisse. Porta etiam illi has ipsas literas vt sint tibi in testimonium, quia nos te mittimus ad illum. Si autem te poteris à debitis exoluere, fac vt Dominus Engelardus hoc sciat, &, vt cum veneris ad nos, det tibi aliquod signum, quo possimus agnoscere eum tibi esse testem quia sis exolutus.] Ne moreris facere quod monemus. Mandauimus enim (*b*) eidem Archiepiscopo hoc ipsum, quod tibi scribimus. Valete.

a Centum solidi Anglici reddũt quinquaginta libras, seu Frãcos Gallica moneta. Solidus enim Anglicus vulgò Ascribitur, decussem seu decẽ asses Gallicos cõplectitur, vt me docuit Richardus Stephanus Anglus amicus meus.

b epist. præce.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XIII.

DE (*A*) Cadomo:] *Emendatius, expressimq; dici Campidomum Cenalis lib. 2. de re Gallica periocha quarta demonstrat. Vsum tamen potentior obtinuit, nec non vulgi*

(Quem penes arbitriũ est & vis & norma loquendi.)

authoritas grauior, vt concisius diceres Cadomum nõ Cadonum, vt in excusi Gemeticensis lib. 7. histor. Norman. Ducum cap. 2. Est verò Cadomum Normanniæ oppidum episcopo Baiocensi obnoxium, academiaq; non contẽnenda celebre, vulgo Caen. At hoc in loco Anselmus posuit pro monasterio S. Stephani Protomartyris memoriæ statuto, à Benedictinis sodalibus hodieq; habitato. Quod quidem magnificè curauit condendum

Nobilis ille Nothus (quem pridem fata tulere)
Pater erat Augusti, maiestas illa subegit
Anglos: sic regem conduxit; arbor in altum
Fudit radices &c. ——

Elogij seu epigrammatis 400 abhinc annos à Rienallensi monacho Anglo scripti, & apud nos MS. de Wilhelmo conquæstore dicto. Suburbanũ verò solum, vbi id Abbatia stat extructũ, eam ob rem vocatur Abbatis Burgus. Porrò sacri ad ficij causam Biographus Lanfranci hanc producit. Lanfrancus cõtradicebat nuptiis filiæ comitis Flãdriæ (quam ipse sibi Dux copulauerat matrimonio) quia proxima carnis consanguinitate iungebantur. Vnde auctoritate Roman. Papæ tota Neustria fuerat ab officio Christianitatis suspensa & interdicta. Quapropter Lanfrancus iterũ Romanum Papam adiit, tamen tum antea Romam petierat causa cuiusdam clerici nomine Berengarij, qui de sacramentis altaris aliter dogmatizabat, quam tenet Ecclesia. Lanfrancus antẽ locutus cum Papa Nicolao ostendit, quia eius sententia illos excõmunicabat, qui eos nec coniunxerant, nec separare poterant. Nam Dux puellam, quam acceperat, nullo pacto dimittere volebat. Hoc audiens & verum esse aduertens Sum. Pontifex, dispensatione habita coniugium concessit, eo tamen modo quatenus Dux & vxor eius duo monasteria construerent, in quibus singulas congregationes virorum aut mulierum coadunarent: qui ibi die noctuq; sub norma sanctæ religionis Deo deseruirent, & pro salute eorum supplicarent. Paruit Dux Apostolicæ dispensationi, & ædificarunt duo monasteria in prædio quod antiquitas Cadomum nuncupabat; Dux vnum monachorum in nomine S. Stephani protomartyris; & vxor eius alterum sanctimonialium in nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis.

MIsericordissimus (*C*) est idem Reuerendiss. Archiepiscopus.] *Sanè Guillelmus Malmesburiensis lib. 1. de gestis Pontificum Anglorum hac vna virtute potissimum commendat Lanfrancum his verbis: Interea cum pater Lanfrancus omnibus virtutibus solidaret ingenium componeret animum: tum eleemosyna præcipuè aiunt eius (c) prognosticon fuisse. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quo ille accepto ab acclamantibus hilari vultu ad Dominum dixit: Certemus ergo mutua vicissitudine. tu dando, ego dispertiendo. Respondit cælestis pietas prædicabilis viri voto: affluebantq; sibi tanta, quæ quantumlibet ambitum possent explere & vincere. Nec ille segnis erat in erogando, auar tiam familis re Longobardus vitiũ ex sua persona propulsans & cacutiens. Et erat non inconsideratus Doctor, nec deperibat eius liberalitas, quã discretio & animi condiebat alacritas. Lux in vultus eius non cadebat in terram, sed erat accipientibus gratissima sicut sol mane nouo exoriens, qui discussis nubibus tranquillat vẽtos, & serenat aëra. Expendebãtur ergo pauperibus (d) panes, calcei, & prorsus quæ ad victũ pertinent & vestitũ. Denarij non (e) dabantur maturiori tractatu, profundiori consilio, quod huius temporis & vulgus (f) insarcinato etiam marsupio*

—— Sicco concoquat ore famem.

Et quasi sacrosanctum vitat dare pro victu nummum, ne debilitet numerum. Clericis egentibus, & monasteriis immensum quantum nummorum cumulat, plerumq; ver cundiores ad rogandum inuitans. Nec pudebat Archiepiscopum altè sub cinctũ pauperibus cibos apponere, & senioris fortunæ sibola eis ad disputationũ pugnã cõmittere. Post verba vtriq; lætabantur, dum & victor scientiæ præmium, & victus acciperet verecundiæ solatium. Et rursum;

c Idẽ notat Becc. Chron. prognosticon verò illud est Christi, Luc. 11.

d Auaritia familiaris Longobardis: idem rursus legi in Becc. Chron. Lib. crassulis ex lib 29.

e Cur Lanfrancus non daret argentum egenis.

f Petronii Arbitri Hemistichium.

sum; Nec in annum abolebitur commenis in omnes, singularis in vnumquemque, charitas illius. Quod nullum vnquam tristem permitteret, sed si quem subnubilum videret, statim sciscitaretur causam & quereret, cognita impiger mederetur: vltroneum mutuo offerre denarios, quibus necessitudinum propriarum inopia occurrerent. Si autem datum fortuitò excideret, geminare idque clam aliis esse prae pere. Hæc Guillelmum de Lanfranco verè Christiana & perfecta misericordia in egenos: quæ etsi forsan prolixiora, non tamen exscribere, vt lector virtutis amans habeat quidpiam de tanti viri & Catholici doctoris sanctimonia præter quam quod maxime Anselmi verbis consonent.

EPISTOLA XIV.

DILECTO DILECTORI DILEctus dilector: Domino Gondulfo frater Anselmus quod Gondulfo Anselmus.

Verbis amica dulcedine conditis testatur singularem in Gondulphum amorem, confer epist. 4. & 7. supra.

INstat & instat mihi conscius alterius suæ conscientiæ, id est, meæ vt ad se trans mare volitet, & volitent sæpius literæ meæ quasi volens discere statum amicitiæ meæ. Sed quid te docebit epistola mea quod ignores ô tu altera anima mea? Intra in cubiculum cordis tui, & considera affectum veri amoris tui, & cognosces amorem veri amici tui. Quanquam enim pares non sumus morum æqualitate: tamen non audeo dicere impares: sed certè dissimiles non sumus mutui amoris qualitate. Namque fateor quamuis erubescens, fateor inquam, quia tepida mea charitas à tua feruida charitate superatur. sed non dissimiliter, quia eadem regula formatur. Sicut enim tu satagis vt nô minori feruore diligas me, quàm teipsum; ita ego studeo vt non maiori tepore amem te, quàm me ipsum. Si plus exigis, certè nec minus volo, nec plus possum. Denique impetret mihi orando amor tuus vt me amem, quantum expedit, & amabit te amator tuus vt ipse dicas nunc sufficit. Memento non dico mei, quia id te facere ipse pro te assero, sed eorum quos tibi olim commẽdare curaui. Saluta eos quos ex nostra parte soles salutare. Scito quia domino Abbati & nobis fratribus tuis grata valdè sunt dona tua, sed multo gratius est nobis quod adiuuas de vita tua. Optamus igitur & oramus, vt omnipotens Deus bona quæ in te operatur augendo seruet, & seruando augeat: vt sit vnde tibi retribuat regnum æternum, idem benedictus Dominus in æternum, fiat, fiat.

EPISTOLA XV.

DOMINO ET FRATRI DILEctissimo Henrico, frater Anselmus salutem.

Ne amicis dissuadentibus, Italiam contendat ad sororem iugo seruitutis liberandam.

QVoniam teste conscientia mea minus te quam me diligere nolo: valdè mihi repugno, si aliter tibi quam mihi cõsulere volo. Consilium autem nullum vtilius vel vniuersalius inuenio quàm illud, quo nobis per sapientiam consulitur, vt ne pœnitentia nostros actus subsequatur: omnia faciamus cum consilio. Quod quoniam sicut est sapientissimè datum, ita est verissimè ratum: inquantum illud quisque negligit, intantum de actibus suis non lætari, sed pœnitere eligit. Quisquis igitur tibi consulit, vt hoc vtaris consilio, non negligentius consilium eius est audiendum, quàm illud ipsum cui ab omnibus & in omnibus est obediendum. Ideo tecum hæc dilectissime loquitur amicus tuus de consilio, quia de quodam negotio audio te disponere contra amicorum tuorum consilium. Vis enim, vt mihi dictum est, ire de Anglia in Italiam sororem tuam defendere, quam audis quemdam diuitem indebitæ seruituti calumniosè subiicere. Quod charissime obsecro per, si qua in te est, mutuam nostram amicitiam, per, si quam mihi vis esse de te, lætitiam, ne facias. Quid enim, dilectissime monachorum interest & eorum, qui se profitentur velle fugere mundum, qui quibus vel quo nomine seruiant in mundo? Denique nonnè (a) *omnis homo ad laborem nascitur, & auis ad volandum*. Non- a Iob 5.
nè omnis vel pene omnis homo, aut sub nomine præstandi aut sub nomine famulandi seruatur. Nonnè (b) seruus vocatus in Domino libertus est b 1. Corin. 7.
Domini, & liber vocatus in Domino seruus est Christi? Si ergo sic omnes laborant & seruiunt, & sic est seruus libertus Domini, & liber seru⁹ Christi: Quid refert, excepta superbia, quantũ vel ad mundum, vel ad Deum, quis vocetur seruus vel liber? Apostolus dicit: (c) *Si seruus vocatus es, non sit* c supra.
tibi curæ: & nos quod pro nobis curare vel prohibemus vel non indigemus, pro aliis tanto opere curabimus? (d) Etsi enim bonum sit velle libera- d Hoc refer
re hominem violentæ conditioni addictum: hoc D. Basilium
vtique, quod intendis, non tam bonum est vt di- constit. monast. c. 21. &
gnum sit pro quo tenens aratrum Christi tam Petrum Da-
longè retro respiciat; pro quo monachus propo- mianũ c. 27.
situm suum tanta intercapedine interrumpat; pro Apolog. ad
quo se tot corporis & animæ laboriosis periculis, quos explicandos con-
& periculosis laboribus tanta & tam singulari vo- ducat D. Th.
luntate committat; pro quo, vt secundum chari- 2. 2. quæst.
tatem conscius, conscium amicum increpem, 187. art. 2.
tam solitaria, tam rigida sententia omnium amicorum, minorum, parium, maiorum, & prælatorum consilio resistat. Cum igitur hæc tot, etiam tanta certa incommoda vel potius mala sint, si illud vnum tam inopportunum, tam incertum, tam noxium bonum cooperatur, quis intelligens illud bonum ac non potius non bonum vel magis malum dixerit? Crede igitur charissime plus consiliis amicorum, si te solum sapientiorem omnibus illis non æstimas, quam tuæ deliberationi. Quia enim meis tua magnum affectum suum cum aliquantulo bono illo ponderat, idcirco ea quæ sola compensanda sunt seipsam fallens æqua libra non trutinat. Quod si in propria voluntate persisteris, quod Deo protegente non erit, sicut eris contra omnium amicorum tuorum sensum, ita nullum eorum in re tibi noxia habebis assensum. Salutat te Dominus Abbas, vt filium charissimum: qui cuncta hîc à me scripta, sua dicta vult esse. Acquiesce igitur eius & nostris monitionibus, vt obediendo benigno patri, & concordando amico fratri, lætifices si diligis patrem & fratrem. Saluta ex nostra parte dilectos fratres nostros Dominum Herluinum, & Dominum Osbernum: Vale, & si quid apud te possum, cum citius poteris, manda mihi qualiter in voluntatem, carnaliter alium diligentis tuam dico te reclines, vel in sententiam te spiritualiter diligentium declines.

EPISTO-

EPISTOLA XVI.

DOMINO ET AMICO CHARISSIMO Anesgoto: frater Anselmus salutem.

Causatur impedimenta ob qua commendati nutritionem curam nequeat suscipere.

IN principio nostræ responsionis præfigo, quia nostra testatur conscientia quod loquitur epistola. Gratias itaque ago, quoniam aliud ad præsens non possum charitati vestræ, quæ sic se ad obsequendum vtilitatibus nostris promptam reddit, quemadmodum scriptio vestra patefecit. Cui certe simili voluntati respondeo, sed vtique doleo, quia id in prima petitione vestra opere probare non valeo. Non enim eiusmodi studii (in quo possit proficere dilectus ille vester, de quo scripsistis) est mihi nunc licentia, nec intentio, vel opportunitas, sicut fuit olim, vel putat vestra sanctitas. Precor ergo, ne aliquatenus vestra erga me dilectio turbetur, cum mihi semper anim⁹ sit amicitiæ vestræ obsequendi, quanquam facultas non pariter comitetur. Potest enim esse vera (a) amicitia, vbi semper viget bona voluntas, etiamsi nunquam instet flagitandi necessitas, nec præsto sit præstandi facultas. Denique ad id quod mihi dicitur in epistola (b) vestra:

a Vera est amicitia, vbi bona voluntas.

b Obiectum Persii versũ argute & modeste retorquet in aura popularis contemptum: dicens, suũ scire esse scire Socratem: Locũ a. Persii est legere Sat. 1.

Scire tuum nihil est, nisi te scire, hoc sciat alter:

Quanquam id Persius dixerit, vt ostentationem reprimeret, non vt exprimeret: respondeo:

Scire meum nihil est, si quale sit, hoc sciat alter.

Quod vero quæritis, cur fama (c) Lanfranci, atque (d) Guitmundi plus mea per orbem volet: vnque quia non quilibet flos pari rosæ fragrat odore, etiamsi non dispari fallat rubore. Valete.

d Is est Guitmundus Sᵗⁱ Leofredi monachus nostri temporis in Normannia eloquentissim⁹ postea Episcopus Auersanus, inquit Guilh. Mal. l. 3 de gest. regum Angliæ. Iuo Carn ep. 31. pietatem tribuit & eruditionem. Nec mirum fuit enim & ipse & eruditis didascalis, nempe Lanfranci discipulus, illo ipso teste lib. 2. de sacr. Euchar.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XVI.

CVR (c) fama Lanfranci.] *Guilhelmus Malmesberiẽsis loco nuper citato sic in hanc rem scribit:* Exiuit fama (eius Lanfranci) remotissimas latinitatis plagas, eratque Beccum magnum & famosum litteraturæ gymnasium. *Et iterum libr. 3. de gestis Reg. Anglorum eum vocat* virum antiquis scientia & religione comparandum: De quo serio dici potest, TERTIVS E CÆLO CECIDIT CATO: adeo cœlestis sapor pectus eius & palatum infecerat, adeo Latinitas omnis in liberaliũ artium scientiam per doctrinam eius se incitabat. *Sigibertus in Chronico ad annum* 1080. Claret in Anglia Lanfrancus doctrina & pietate conspicuus, ex Abbate Cadomensi ordinarius Cantuariæ Archiepiscopus. *Ingulphus Abbas in Historia sua sic scribit.* Stigando Cantuariensi Archiepiscopo successit Reuerendissimus Patriarcha Lanfrancus, ex Abbate Cadomensi omnium liberalium artium Doctor laudatissimus & luculentissimus. *Sed praeter vnum mihi excidit tanta celebritatis argumentum illustre, quod Guilhelmus Malmesberiensis refert libr. 1 de gestis Pontificum Anglorum his verbis:* Erat Lanfrancus tunc temporis in doctrina & mundi sapientia famosissimus, & quem venerabiliter suspiceret Alexander Apostolicus: honoris maximum indicium fuit, cum Romam venienti sequestrato illo Romani supercilii fastu dignanter assurgeret, professus, hanc se venerationem, non illius Archiepiscopatui, sed magisterio litterarum deferre: Quapropter se fecisse, quod esset honoris, illum debere facere, quod esset iustitiæ; vt pro more omnium Archiepiscoporum Sancti Petri Vicarii vestigiis aduolueretur. Reddidit ille debitum, &c. *Id etiam repetit lib. 3. de gestis Regum Anglorum, sub finem: Hinc pedem non refero, nisi addidero & alium Guilhelmi Gemmeticensis locum ex lib. 6. historiæ ducum Northmannorum cap. 8 his verbis.* Ortus Italia quidam vir erat, quem Latinitas in antiquum ab eo restituta scientiæ statum tota, supremum debito cum amore & honore agnoscit, nomine Lanfrancus. Ipsa quoque in liberalib. studiis gentium magistra Græcia discipulos illius libenter audiebat & admirabatur: *Et paulo post de eodem facto Beccensi monacho inquit:* Rumor, vt hoc factum prodidit, longe lateque protulit, & fama viri præclarissima Beccum & Abbatem Herluinũ breui per orbem terrarũ extulit. Accurrunt Clerici, Ducum filii nominatissimi, scholarum latinitatis magistri, laici potentes, alta nobilitate viri, multi pro ipsius amore multas eidem Ecclesiæ terras contulerunt. *Hactenus ille ex Gilberti Beccensis verbis ipsissimis, in vita Herluini Protocœnobiarchæ Beccensis MS. in Chronic. Beccens.*

EPISTOLA XVII.

DOMINIS ET FRATRIBVS SVis sponte diligentibus, & merito dilectis Guilelmo & Rogerio: Frater Anselmus salutem.

Suarum Orationum communionem pollicetur.

DOminus & Amicus noster Ernerna, postquã Roma rediit, vestram mihi postulationem, vt vestri memor in orationibus meis essem, tanta supplicatione retulit, vt & pudor me cogeret dare, quod tam obnixe petebatur: & conscientia prohiberet, quoniam non erat in me quo sperabatur. Cum igitur & libenter & verecunde plenius concessissem, quod prius quoque faciebam, vestræ erga Deum deuotionis, & erga me dilectionis per alios mihi sinceritate iam cognita, non minori aliquãto tempore post, idẽ amicus noster & vester poposcit instãtia, quaten⁹ hoc vobis nostra testaretur epistola. Superna igitur annuente clemẽtia me pro vobis oraturũ promitto, & si quid boni diuinus in me respectus operatur, eius vos mecum pariter participes in vera charitate promitto: sed vtrum vobis profuturum sit, illi à quo omne bonum est committo. Minus autem charitatis vobis peragentes, quod ex nobis est, humiliter petimus, vt idipsum nobis persoluatis, quod ex vobis est. His itaque concessis, quæ si vobis profutura sint, conscius mihi meorum meritorum ignoro: ea vos vt charissimos amicos & fratres admoneo, quæ sicut noxia si negligitur, ita salubria si obseruentur non dubito. Ad hoc solum dilectissimi discite, vt veritatem, quæ (a) Christus est, possitis esse capaces, & sic viuere, vt Christi qui veritas est, probetis vos esse velle sequaces. Dominum Lambertum magistrum vestrum (quem cunctis amabilem, & ingenii sinceritate, & morũ probitate, plurimorum didici relatione) qui me salutare, & vt pro eo orem, rogare dignatus est, per clericum ab illis partibus venientem, vestræque dilectionis mihi nuncium deferẽtem, sic volo, vt ex nostra parte salutetis, & illũ amoris nobis vinculo colligetis. Valete.

a Ioann 14. Ego sum via veritas & vita 14.

EPISTOLA XXI.

DOMINO ET FRATRI CHARISSIMO Rodulpho frater Anselmus beatam æternitatem & æternam beatitudinem.

Rodulphum obtestatur describere notis musicis Antiphonarium.

REuerendus Dominus Prior Helgotus dilectus & dilector noster & vester, suis vos precibus ad notandum (a) Antiphonarium adhortari desiderat, sed nonnullis in re ipsa pondus laboris imminere considerat. Cum igitur suas preces venerabili humilitate nolit quanquam possit tanti pendere, vt pondus impendens possint suspēdere, obnoxè flagitat, quatenus nostras cum suis contra præfatum laborem curemus appendere. Sed quoniam nec ipse nec nos operis optati, sic onus amicis postulationibus leuigare tentamus: vt indiscretis vos supplicationibus onerare nitamur: contemplantes & vobis proponentes proximorum vtilitatem & charitatis & obedientiæ vestræ mercedem hoc vestram rogamus fraternitatem, hoc vestræ consulimus dilectioni vt tempus quod aliis quibuslibet scripturis sponte vos nō piget insumere, vel hoc ad opus quod exigimini, non grauemini addicere. Quod si dicitis esse nihil vel minimū, idipsum nihil vel minimum sicut vos certi estis quod minimè sufficiat ita nos non dubiī sumus quod aliquātulum proficiat. Vt autem vestræ largitatis amplitudo aliquid plusquam præsumit nostra petitio superadficiat: sic bonam vestram cum gratiarum actione annuimus voluntatem vt penitus abnuamus grauem incommoditatem. Vir ille qui à vobis nuper moriens monachicum sumpsit habitum, si etiam benedictionem assumpsit, mandate nobis nomen & diem obitus eius, vt in nostro (b) calendario scribatur.

a Antiphonarium est liber côtinēs antiphonas seu versus, ad quorum symphoniā psalmo alternatim cantato concinnūt duo chori psallentiū. Vox & res clericis notissima: de Antiphonario verò peculiarem edidit tractatū Ægobardus Lugdunensis: nōnullaq; & in sua (adde & quarundā ecclesiarum) expungenda esse docet ratiomb. haud aspernendis.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXI.

VT (b) in Calendario.] *Calendarium propriè significat tabulas Almanakistarū per ordinem dierū dispositas, & potissimū has quas habemus præfixas codicib. horariar. precū, vbi dies festos profestosq; cernere licet suis rubricis & titulis distinctos. Porrò Anselmus hic accipit pro codice, in quo singula regulares ecclesiæ annotant diem quo quisq; fratrum vel beneficorum obierit: hinc est quod nonnulli hanc Ephemeridem, obituariū vocitent: alij dictione Latinogræca mortilogium, quidā aptius, necrologium, id est, librum defunctorum seu mortuorū. Sic Beda lib. 4. cap. 14 hist. Anglicanæ appellat codices in quib. defunctorū adnotaretur depositio. Hæc autem diaria funebria originē habuerunt ab illis duplicibus tabulis (quas Græci δίπτυχα dixere) ex quarum singulis pagellis Diaconus alta voce sub sacris missarum solemniis recitabat, suo loco & viuorum nomina oblationesq; defunctorū, vt latius explicat Ioan. Stephanus Durandus vir vndecunq; doctiss mus, lib. 2. de ritib ecclesiæ Catholicæ, cap. 34. & 43. in quo vt aduertit apud Alcuinum corruptè legi dipteriis pro diptychis: Ita obseruaui in plerisq; Gratiani codicibus impressis perperā haberi dictitiis etiam in his quos euulgauit Antonius Contius, Caus. sanè 24. quæst. 2. Stephanus Tornacensis Episcopus horum decretorum priscus Cōmentator (non Ioannes Seneca, vt scribit Genebrardus in Chron.) expolitioris literatura, & Ioannes F[illegible] eiusdem Gratiani scholiastes, ambo MS. in nostra Bibliotheca viderunt, hoc nondum d centes, aliàs legi diptycis: sic etiam legunt duo Gratiani MS. nostra exemplaria.*

EPISTOLA XXII.

DOMINO PATRI, FRATRI, AMICO Anselmo: Lanfrancus peccator perpetuam à Deo salutem.

Est Lanfranci Cantuariensis Archiepiscopi, preces & Anselmi & aliorum, per Anselmi supplicationes efflagitantis.

QVID mihi expediat, beatitudo vestra optimè nouit. In Anglorum enim terram veniens, siue (a) Romam proficiscens, omnia sanctitati vestræ reseruaui quæ reseruanda esse tunc temporis pro mearum necessitate iudicaui. Sic ergo orate, sic ab amicis ac familiaribus vestris orarum iri deposcite, quatenus omnipotens Deus aut ad meliorē fructum me pducat, aut de ergastulo huius carnis animā meam in sui sancti nominis confessione educat. (B) tot n. tantisq; tribulationibus terra ista (in qua sumus) quotidiè quatitur, tot adulteriis aliisq; spurcitiis inquinatur: vt nullus ferè hominum ordo sit, qui vel animæ suæ consulat, vel proficiendi in Deum, salutarem doctrinam saltem audire concupiscat: Literas, quas per Dominum Rotbertum transmisistis, lætus suscepi, lætior legi: cum quāto autem gaudio adhuc eas relegendo recolo & recolendo relego, literis explicare non possum. Pro eo videlicet, quod (sicut in eis scriptum est) dulcissimum mihi fratris mei filium, (quem sicut animam meam diligo) cum ingenti lætitia suscepistis: quod maiorem ergo vos mei amoris fiduciam ex hac occasione concepistis, & præcipuè ac super omnia, quod onus Prioratus quod importabile antea videbatur, ex eius aduentu leuigatum vobis prohibuistis. De quo breuem veracemq; sententiam vobis dico. Si inter paganos etiam ipse viueret, plùs cæteris paganis ego ipsos diligerem, & prodesset eis si quid in hoc sæculo possiderem. Quibus de rebus quantas possum Deo & Dom. Abbati, vobisque omnibus gratias refero, quia quales volo, tales vos erga me & omnes qui diliguntur à me semper esse cōperio. Sed quia accedēs ad seruitutē Dei, & maximè id ætatis homo multis variisq; tentationibus per teotatorum spirituum suggestiones intrinsecus laniatur, multis diuersisque carnis titillationibus intus & exterius cruciatur, oportet valdè vt vestri eum colloquii participem sæpissimè faciatis: omnesq;, quorum doctrina salubris ei esse potest, colloqui cum eo quotiēs expedit, iubeatis. Discedenti ipsi à me rogādo præcepi & præcipiendo rogaui, (b) ne hoc anno aliquam vel in refectorio, vel in capitulo aut monasterio lectionem legeret, quoad vsq; psalmorum scientiam suiq; ordinis aliquem vsum haberet. Hanc voluntatem meam omnino despexit, & vt legeret suarum precum nimietate à vobis extorsit. Pro qua re amarissimas literas transmittere sibi dispolui, sed visis aliis literis vestris, conceptum aduersus eius temeritatem mentis rancorem omisi.

a Anno vero. Romam profectus est Lāfrancus cum pallij recipiendi gratia, tum dirimēda litis inter se & Thomā Eboracē. electū Archiepiscopum: qui de mero nolebat Archiepiscopo Cantuariensi obedientiam polliceri.

b Est pene idem sed paulo moderatius interdictum lib. 2. Statut. S. Victor. Paris. in hæc verba: Nouitius ad legendum in refectorio, & ad gradualia non ita citò ponendus est, donec vsum & ordinis disciplinam perfectius sciat. Quod si sacerdos, vel diaconus, vel subdiaconus fuerit, numquam ad officium altaris ponetur, donec Abbas iusserit: sic nostra statuta. Ioannes Monburnus sus Rosete exercitiorum spiritual. alphab. 13. tit. 4. quod hic Lanfr. præcipit, incogitanter tribuit Anselm. nescio an Veneti Typographi hunc lapsum videre, &c.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXII.

TOT(B) enim tantisq;.] *Hacce mala vniuersè renouata, quanto perculerint mærore Lanfranci animum, altera, quas reperi in MS. V. C. N. Fabri Parisiensis, Alexandri II. Papæ auribus, distinctius multoq; lugubrius opplorant, & hic omnino lacrymis:* (a) Summo sanctæ ecclesiæ pastori Alexãdro Papæ Lanfrancus indignus antistes canonicam obediẽtiam. Nescio cui aptiùs meas calamitates explicem, quã tibi Pater, qui ipsarum mihi calamitatum causa existis. Nam cum de Beccensi congregatione (in qua habitum religionis assumpsi) à Principe Normãnor. Wilhelmo abstractus, Cadomẽsi præessem cœnobio, imparq; existerẽ paucorũ regimini monachorũ: incertum habeo, quo iudicio omnipotentis Dei factus sum, te cogẽte, speculator multorũ numeroq; carẽtium populorum. Quod cum præfatus Princeps, iam Rex Anglorũ factus, multis variisq; modis laboraret efficere: cassatis tamẽ laboribus suis à me nullo modo potuit impetrare: quoadusq; Legati tui Hermenfredus videl. Sedunensis Episcopus, atq; Hubertus S. Rom. Ecclesiæ Cardinalis in Normanniã venerunt: Episcopos, Abbates, eiusdemq; patriæ nobiles conuenire fecerunt: atq; in eorum præsentia, vt Cantuariensem Ecclesiam regendam suscipetẽ, ex Apostol. Sedis auctoritate præceperunt. Aduersus hoc imbecillitas mearũ virium, morumq; indignitas prolata in mediũ nihil ꝓfuit: excusatio incognitæ linguæ, gẽtiumq; barbararum nullũ apud eos locũ inuenire ꝓualuit. Quid plura? Assensum præbui, veni, suscepi: in qua tot molestias, tot tædia, tantumq; ab omni fere bono defectum mentis quondie sustineo: tot aliorum in diuersis personis pertubationes, tribulationes, damna, obdurationes, cupiditates tantumq; S. Ecclesię casum incessanter audio, video, sentio: vt tædeat me vitæ meæ doleãq; plurimum me vsque ad hæc tempora peruenisse. Mala siquidem sunt, quæ in præsenti cernuntur: multo vero deteriora ex istorum consideratione in futuro cõiiciuntur: & ne diu celsitudinẽ vestrã multis magnisq; negotiis occupatã, prolixæ orationis ambitu protraham: rogo quatenus propter Deum & animam vestram sicut vestra, cui cõtradici fas nõ fuit, me auctoritate alligastis: sic quoq; alligatum abrupto huius necessitatis vinculo absoluatis: vitamq; cœnobialem, quam præ omnibus rebus diligo, repetendi licentiam concedatis. Nec in huius rei petitione sperni debeo, quã tam piè, tam necessariis, tam iustis ex causis cõcedi mihi à vobis deposco. Meminisse siquidem debetis, nec tradi obliuioni oportet: quam benignè consanguineos vestros, aliosq; à Roma scripta deferẽtes in præfatis adhuc cœnobiis constitutus sæpe recepi: quam studiosè pro captu meo, ingeniique ipsorum tam in sacris quam in secularibus literis erudiui: vt taceam multa alia, in quib⁹ vobis vestrisq; antecessoribus pro rerum ac temporũ qualitate, nonnunquam seruiui. Nec hæc iactando, aut improperando, teste conscientia, dico: nec fauorem gratiæ vestræ quasi prælatis obediẽtię meę obsequiis solitò maiorem captare requiro. Hoc tantum studeo, harumq; literarũ hic solummodo finis est: vt congruam rationem, iustamq; causam possim ostẽdere, qua; id quod peto, à vestra munificentia Christo aspirante, valeam obtinere. Quod si fortasse considerata aliorum vtilitate secus agendum, mihiq; id denegandum esse decernitis: valdè vobis cauendum atq; timendum est, ne, vnde mercedem vos habere apud Deum existimatis: inde, quod à vestris actibus procul sit, peccati periculum incurratis. Nullus est enim à me, aut per me in hac terra animarum profectus: aut si vllus existit, tam paruus est, vt detrimentis meis comparari nón possit. *De his hactenus (inquit Lanfrancus) & nos cum illo. In his tamen sanctissimi cuiusdam ac verè pastoralis solicitudinis ardorem maximè agnosco.* Nam Lanfranci industria (*inquit Willelmus Malmesberiensis*) monachicum germen effloruit, eo viuente vigor Pontificalis induruit: Ipsius etiam impulsu, ambitum, nebulonum rex fregerat, qui cõsueto more, mancipia sua Hyberniam venditabãt. *Cætera quæ idem narrat lib. 1 de gestis Pontificum Anglorũ, missa facio; quæ adibit, qui volet subiuncturus alterum Chron. Beccensis MS. in vita eiusdem Lanfranci elogium, quod sic habet:* Cuius (Lanfranci) quãtus postea extiterit fructus, latissimè testatur renouatus vsquequaque institutionis ecclesiasticæ status. Cœnobialis ordo, qui omnino ad laicalem prolapsus fuerat dissolutionẽ, ad probatissimam reformatur disciplinam monasteriorum. Clerici sub Canonicali coercentur disciplina. Populus rituum barbarorum interdicta vanitate, ad veram credendi atque viuendi formam erudirur. *Hæc ibi; quæ subiunxisse placuit, vt appareret expositas Lanfranci querimonias potissimum ortas esse ex illius molestiis, quæ semper occurrunt noua sanctaq; molientibus.*

a *Baleus cit. 13. scriptorũ Brytãniæ ob vnam aut alterã à Lãfranco datã epist. numerat lib. 1. epistolar sic inscriptas veneosius homo, qui non vidit. Hanc lectum offendi relatum ab eius Biographo in Chron. Becc. MS.*

EPISTOLA XXIII.

DILECTISSIMIS FRATRIBVS Lanfranco & Guidoni frater Lanfrancus perpetuam à Deo benedictionem.

Et hæc epistola est Lanfranci Archiepiscopi ad nepotem eiusq; sodalem tum Becci agentes tyrocinium monachi: interim obserua eximiam viri humilitatem.

QVia diuinitus, vt credo, vos dilexistis in sæculo: rogo vt rogetis Deum quatenus ipso cooperante vos diligatis in eo quod assumpsistis sancto proposito. Alter alteri sit in tribulatione solatium, alter ab alterius vita & doctrina sumat sanctæ conuersationis exemplum. Humilitatem omnibus ostendite, linguas vestras ab omni fraterna derogatione salubri censura compescite. Si quis cuiuslibet fratris vitam (a) Theodino dente rodere delectatur, si correctus à vobis emendare neglexerit, à vestro colloquio arceatur. Quicquid alii de vobis dicant laudantes fortasse & magnificantes, quod parentes, possessiones, carnalia oblectamenta pro Deo contempsistis, vos semper introrsus ad conscientias vestras redite, peccatores vos esse cognoscite, & peccatis vestris continuis orationibus Deum propitium fore deposcite. Aduersum te charissime nepos magnum mentis rancorem concepi: quia videlicét transgressus es præceptum quod de hoc ordine primum tibi iniunxi. Sed (b) interuenien te venerando patre Domino Anselmo, cui sicut Deo obedire desidero: sincero tibi corde illam noxam indulgeo. Et moneo ne tale aliquid amplius facias: quia quò impensius amicum diligo, eò amplius maiorem contra eum iram pro

a *Sic quidem nos; tum & N. Fabri exemplar (in quo sunt collecta Lanfrã ci epistola) legamus. Sed Eras. Adag. chil. 2. cent. 2. legit Theonino, scilicet nomine à I hoone Poeta petulantissimo maledicentia: quam ve veros fugere. nepotem Lãfrancum monet.*

parua

parua etiam culpa concipio. Omnipotens Dominus sua nos gratia protegat, benedicat, atque ab omnibus peccatis clementer absoluat.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXIII.

SED (B) interueniente venerando patre Domino Anselmo, cui, sicut Deo, obedire desidero:] *Hinc aduertere est insignem modestiã tanti victoris, tam humiliter de se, tam magnifice de discipulo sentientis. Ita & in extrema suarum epistolarum se vocat peccatorem, consiliiq́; diuini ignarum, Anselmum verò Dei spiritu plenum. Gilbertus Crispinus in vita Herluini reliquit posteritati mutuum humilitatis certamen inter Abbatem & illum.* Abbas, *inquit*, ex grandæuo laico verebatur subditam sibi tanti doctoris celsitudinem. Illè nullam pro eminenti scientia gerens insolentiam, humillimè ad omnia parebat, attendebat, mirabatur & prædicabat quã ipsi in intelligendis scripturis gratiam Deus concesserat. *Anonymus Beccensis MS. in vita eiusdem obseruat quod Herluinus Beccensis Archimandrita profectus in Angliam:* Cum ad Archiepiscopum, *inquit*, peruenisset, quę tunc inter eos submittendi pia contentio? Summus Antistes, & in transmarinis vices Apostolicas gerens, submittebat se suo quondam Abbati, vt alius quiuis monachus. Secundus vbique ab eó, (nisi ad missarum solemnia) residẽdo, & manum illius, cum aliqua ab eo accipiebat (nisi raptim ille retraxisset) osculãdo. Illi sedes eminentior, ac imperandi ius omne tribuebatur. Donabat famulorum delinquentium reatus, ac cætera in domo pro velle faciebat. Domini nomen alius, ille auctoritate gerebat. Quantò curia sua frequentior, quantò vtriusq; ordinis personarum totius regni excellentium conuentus fiebat numerosior, tantò maiori coram omnibus illum Archiepiscopus præferebat obsequio. Multum mirabantur vniuersi, maximè Angli, Cantuariensem Archiepiscopum sic summitti. Abbas verò, quam debebat dignitati tantæ summissionem conabatur exoluere: sed nullatenus permittebatur. *Rursus ibidem referens, cum Beccum templi dicandi caussa aduenisset, subiungit:* Cum venisset ad descensum montis, qui ipsi cœnobio imminet, fertur annulum de digito extraxisse: nec postea quamdiu Becci moratus est, nisi ad missarum solennia resumpsisse. Ad Abbatis (Herluinum signat) iam senio incuruati osculum accedẽs tam magnus Antistes, ad pedes aduolui conatus est. Verùm illo econtra ad ipsum conante, longo vtrinque luctamine, dum alter alterum sustentat; neuter expleuit quod satagebat: Post multos diuque optatos amplexus, cum fratribus in claustro sedit Archiepiscopus vt quiuis alius, iuuenes, senes, atque infantes, & vnumquemque sigillatim compellans, & iuxta vniuscuiusque qualitatem debita confortatione adhortatus. Quis enarrare sufficienter queat, quantam humilitatem, & benignitatem omnibus condescendẽdo exhiberet? Ad mensam dextrorsum, & sinistrorsum fratres cum Archiepiscopo sedere, ac communi calice & scutella cùm eo coguntur cibum sumere.

EPISTOLA XXIV.

DOMINO REVERENDO, PATRI verè diligendo & dilecto, Catholicæ matri amplectendo Archiepiscopo Lanfranco: frater Anselmus suus, quod dignius potest totus suus.

Lanfrancum gaudere de suo nepote Becci suscepto ad religiosa probationis tyrocinium. confer. epist. 22.

QVotiens vobis est gratum, aliquid mihi esse gratum, vtique mihi & hoc est gratum: & illud fit gratius, quod prius erat gratum. Significastis vos inter lætos, esse quia ego, vt de aliis taceam dilectissimum nostrum nepotem vestrum valdè gaudens suscepi. Tanto igitur & hac vestrà lætitia sum lætificatus, & gaudium quod habueram de prædicto charo nostro quamuis semper vigeat, augendo est renouatum: quantò, id quod non verecundior fateri, me scilicet ex magna parte illum sic suscipiendo intendisse, ad votum prouenisse cognoui de meo merito Domino, fide fratre, solicitudine filio Mauricio, quem vos pro vobis separatus ab illo, à quo plus amabat quam ab alió, & quem plus amabat quam alium: vos ipsi iudicate quid illi debeatis. Quamlibet namque vile sit quod sic amat, & à quo sic amatur: nimirum hoc illi debetis quod non minus amet, & à quo non minus ametur. Quoniam igitur & ego noui iustitiæ vestræ rectitudinem, & vos nostis mutuam nostram dilectionem omnem eius supersedemus commendationem. De ægritudine capitis eius, vestram pietatem, quantum apud vos possum rogo præcipuè quatenus propter Deum & æternæ salutis retributionem, vobis instantibus à dilecto amico nostro Domino Alberto medico, quantum potest perquiratur & curetur.

EPISTOLA XXV.

DOMINO ET FRATRI DILECTISSIMO Henrico: frater Anselmus diuturnam præsentis vitæ incolumitatem, & futuræ æternam fœlicitatem.

Mauricium Beccensem monachum ex capite laborantem commendat: vt eius curæ sedulam Albertus medicus impendat operam.

CRedo quod conscii mihi estis qualiter dilexerim Dominum & fratrem & filium nostrum Mauricium, quem vobis mittimus. Quoniam igitur dilectos nostros à dilecto & dilectore nostro diligi non dubitamus: securè vobis illum vt dilectum dilecto commendamus. Inueniat me in vobis, quem quasi relinquo pro vobis. Idcirco namque hunc & non alium paternæ dilectioni vestræ mittimus, quia hunc eam petere specialiter audiuimus. Estote igitur (a) nostro Mauricio frater Anselmus, & ego ero vestro Hotardo Dominus Henricus. De infirmitate capitis eius vos rogo præcipuè quatenus vestra instantia Dominus Albertus dilectus amicus noster eam inquirat, & quantum Deo dante poterit, ei subueniat. a confer. epistol. 24. supra.

EPISTOLA XXVI.

DOMINO GONDVLFO: FRATER Anselmus.

Pro transmissis muneribus amico non esse habendas gratias, cum amicorum omnia sint communia.

SI nescirem me totum esse tuum, & te totum esse meum, referrem gratias pro muneribus tuis. Quoniam autem tua mea, & mea tua sunt, cum das mihi tua, ego cur tibi inclinem cum non accipiam aliena, sed quæ mea sunt? Si te cognoscis non meritis quibus me præcellis, sed mutua dilectione alterum Anselmum: sentiat hoc dilectus frater & (a) filius meus Dominus Mauricius. Precor vt in omnibus gerens eius solicitudinem, propter Dei & proximi charitatem nostrã erga eum exhibeas vicem. De infirmitate capitis eius te precor quantum possum, vt te precante & adiuuante quantum potes à Domino & amico nostro Alberto medico curetur quantum potest.

a De hoc Mauricio supr. [illegible]

EPISTOLA XXVII.

DOMINO ET FRATRI CHArissimo Herluino frater Anselmus salutem.

Se indies orationem Deo fundere nomine Herluini licet suarum monitionum obliti.

QVamuis nostram vix aliquãdo legas admonitionem; notum tibi sit tamen charissime, quia quotidiè tui curam habens Deo pro te qualemcunque possum fundo orationem: Memento amice mi eorum quæ præsens sæpe admonendo tibi dixi, & quæ postea absens scripsi. Caue frater amantissime illud, quod multi stulti faciunt, qui quanto diutius viuunt, tanto maiorem spem sibi viuendi nutriunt, & timorem festinantis mortis abiicientes à proposito sanctæ vitæ deficiunt. Verum namque est, quia quantò diutius vixit aliquis, tantò breuius victurus est, & quantò fit longius à die natiuitatis suæ, tantò fit propius diei mortis suæ, & retributionis totius vitæ suæ. Sicut igitur vides per singulos dies in præteritum vitam tuam crescere, ita certus esse debes spatium benè viuendi quotidiè tibi decrescere. Esto itaque dilectissime solicitus: vt spatium quod restat, quia nescis quam breue est, sic expendas, vt de die in diem sanctum propositum ad meliora extendas. Quatenus quantò magis laborem tuum ad finem festinare, & te ad requiem & coronam appropinquare consideras, tantò fortius instando, & lætius perseuerando viriliter confortatus proficias. Ab inceptis ergo nulla lassitudine deficias, sed potius quæ tibi expediunt, & quæ nondum es aggressus in spe superni auxilii pro amore beati præmii incipias: vt ad sanctorum beatum consortium, Christo ducente peruenias. Dominum Mauricium, quem esse meum dilectum & dilectorem non ignoras, sic tibi commendo; vt & ipse gaudeat se inter barbaros fratrem inuenisse, & tu probes te etiam longè absentem in amicitia nostra permansisse.

EPISTOLA XXVIII.

DOMINO FRATRI, AMICO CHArissimo Alberto: frater Anselmus sic transire per bona temporalia contemnendo, vt maneat in æternis perfruendo.

Antiqua necessitudinis memoria renouata etiam religiosæ conuersionis pollicitationem suggerit, & fratrem Mauricium sibi curæ esse rogat.

AFfectum meæ dilectionis, quem tam sublimi humilitate per epistolam suam vestra petiuit dignatio, non nuper literæ vestræ reuerenter supplicando mihi persuaserunt, sed eum olim vestri mores amabiliter se commendando menti meæ impresserunt. Ex quo namq; mihi vestra contingit plena potiri cognitione; non vnq; fuit cor meum sine vestri desiderio & dilectione, de qua re dubitare non debuistis, si itineris illius quo de Becco vsque Rotomagum simul quondam perreximus meministis. Ibi enim tanta colloquendo familiaritate cohæsimus, vt & mutuus noster amor iam pridem ex quo nos inuicem primum noueramus mente conceptũ plenius monstraretur: & quiddam quod adhuc opto, optãdo oro, orando expecto, à vobis mihi promitteretur: Hoc est, quia si quando cœlestis fœlicitatis desiderium in mente vestra gratia cœlestis intantum accenderet, vt terrenæ falsitatis concupiscentiam penitus combureret: nulli conuersationi nisi aut *Cadomensis aut Beccensis monasterii se vestra dilectio committeret. Sed quoniam iam de Cadomo ablata est causa quæ vos illuc maxime aduocabat, iam nunc solũ (B) Beccum certiùs vos expectat, q̃ prius pro Cadomo dubitabat. Quamobrem cum maximè propter vos vt pro terrenis cœlestia, pro perituris æterna, pro falsis vera, pro misera mortalitate beatam incorruptibilitatem certius expectetis, & copiosius capiatis, vestram desiderem conuersationem: eò tamen ardentius illam expecto quò per illam si euenerit vestram mecum spero cõuersationem. Dom. Mauricium, nostrum meritis Dominum, cõuersatione fratrẽ, curâ filium charissimum, quem ad reuerendi Domini & patris nostri Archiepiscopi iussionẽ in Angliam mittimus, quantùm apud vos nostra potest amicitia & eius exigit infirmitas, & vestra sufficit operante Deo medicina, vestris manibus curandum propter Deum committimus. Quatenus & illi temporaliter salua per vestram operationem tribuatur, & vobis æterna per diuinam miserationem retribuatur, & frater Anselmus quem iam possidetis amicum, in seruum à vobis ematur.

** Rectè Cadomensis, vel Cadonensis aut Ca[illegible]ensis vt in aliis codicibus impressi mendose legunt.*

Ipsissimus est, de quo in epist. supr.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXVIII.

BEccum (B) certius vos expectat.] *Quandoquidem creberrimè occurrit occurretq; id nominis & loci, iuuat exponere, et cum exposuisse iuuabit; sed de eius conditore, Herluino viro splendidis virtutum ornamentis decorato. & ordo & ratio, l. cæterúq; nõ mediocre commodum nonnulla proloqui suadent: imò compellunt; quia (vt inquit Gilbertus Crispinus in proœmio vitæ eius) mundum sibi & ad votum arridentem ea penitus ætate recusauit*

fasit, qui vehementius alij se ingerunt recusatis; & in patria, in qua tunc incolumem armis militem, non ebum fieri, portentum habebatur. Sed ipsius Gilberti verbis inchoatam carptim prosequamur expositionem. A Danis, qui Normanniam primi obtinuerunt pater eius originem duxit. Mater proximam ducum Flandriæ consanguinitatem attigit. Ansgetus ille, ista Heloys nomen habebat.

Gillebertus Brionensis Comes primi Ricardi Normanniæ Ducis nepos ex filio consule Godefrido illum enutritum penes se inter omnes curiæ suæ primates habuit acceptissimè. Habilis hic ad arma plurimum erat, nec minori ea animositate gestabat. Omnes totius Normanniæ familiæ in electis illum habebant armis; omniq. rei militaris vsu & cultu corporis sui attollebant. Ab inhonestis auertebat animum, honestis, quæ curiales magnifaciunt, impendebat omne studium. Vita huius iucundissimo statu annos iam ille excesserat triginta septem: cum tandem diuino motu, succendi amore illius mens cœpit, & ab amore mundi tepescere. Ab exterioribus oculum cordis conuertens ad seipsum, ibat frequentius ad ecclesiam, orabat deuotè, ac sæpe prorumpebat in lachrymas, sæpe totum ieiuniis transigebat diem. In armis, in cultu corporis non idem studium, quod prius satis indicabat alterationem animi illius, quam adhuc seria dissimulatione celabat. Militia ac cætera res secularis summa erat voti: verum, quo se conferret, quod viuendi genus assumeret, ignorabat. Rarus in Normannia tunc recto tramitu index aut prauus erat. Sed sicut spiritus vbi vult spirat, ita quē aspirat, vnctio eius docet de omnibus. Abrenuncians ergo militiæ, vili tegumento indutus, barba & crine intonsis inter aulicos diu seruiuit, vt prædia sua Deo secum lucraretur exiturum ab Ægypto verus ille Hebræus. Iam domini sui assidens mensæ, inter multimodas epulas pane asperiori vescebatur & aqua. Ridebatur ab vniuersis, amentia, quicquid agebat reputabatur. Minis, promissis, iniuriis, officiis, dominus & vniuersi satellites eius poterant à proposito suo eum auertere; nolebat tamen sine domini, cui seruiebat, discedere. Interea Comes Gillebertus ob damnum sibi perniciosum, quod quispiam compatriota moliebatur, misit Herluinum ad Robertum Normanniæ Principem. At vir pacis ferro damnosa alicui machinamenta penitus recusauit: perstat dominus in sententia, hortans, comminans, vt consilij sui verbum ad dominum suum perferendo referat. Agitur vt iam ostendat miles ad vtrumlibet positus, cui seruire superno an terreno domino malit. Abdicata igitur omnino legatione discedit à curia. Quod vt cognouit Comes, iussit mox abripi vniuersa eius bona, pauperesque eius clientes: quorum nomine ad Comitem rediit, innoxiorum causam acturus; inter quæ dixit: Quæ mea sunt vniuersa distrahantur, modò pauperibus, qui vestram nullo crimine iram meruerunt, sua restituantur. Motus ad pietatem Gilbertus quem mundana fastus celsitudinis plurimum obtinebat, adducto in partem Herluino petit quisnam animus tantam commutationem, & finem consilij. Cui paucis verbis, multis lachrymis respondit: Seculum amando & tibi obsequendo nimiùm Deum ac meipsum hactenus neglexi: Quæ corporis erant cultui omnino intentus, nullam animæ meę eruditionem accepi. Quapropter precor, si quid vnquam bene merui à te, liceat vitæ quod superest in monasterio transigi, saluo circa me amore tuo, & da mecum Deo quæ habui. *Cerdo in lachrymas concitato nequit sustinere, vlterim loquentem clientiq; expetitam sui suorumq; omnium facultatem. Protinus Herluinus Burneuilla (Bonneuillam dicunt) extruendum Dei seruitio opus arripuit. Ipse igitur non solum præsidebat operi, sed ipsum quoque efficiebat terram fodiens, fossam efferens, lapides sabulum, calcemque humeris comportans, ac ea in parietem componens. Quibus alij horis abirant, ipse congerebat, quæ ad opus exigebantur, excludens otium ab omni parte diei; quantò vanitate tumida olim delicatior, tantò vera humilitate nunc ad omnium laborum tolerantiam propter Deum patientior.*

Cibum, præter quibus non licebat diebus, accipiebat nec exquisitum; & parcè satis, expleto cum die opere suo. Et quia interdiu nequibat studere, ediscendo psalterio noctem pene totam impendebat. His exercitiis multa iocunditate nouus tyro Christi exercebatur.

Prima literarum elementa didicit, cum iam existeret annorum propè quadraginta, & diuina opitulante gratia eo vsque processit, vt etiam apprimè eruditus, in exponendis ac intelligendis diuinarum Scripturarum sententiis meritò haberetur mirabilis. Quod vt solius diuinæ gratiæ tribuatur, nocturnis tantum horis studiis huic vacabat: qui propter lectionem, nunquam diurnis operis intermisit executionem. Noua rursum contra eum hostis antiquus inuenit.

Cœnobium quoddam Herluinus abierat gratia inquirendi de vita monachorum: Oratione facta accessit omnis cum reuerentia, multo cum tremore ad hostium claustri, velut ad claustrum paradysi, desiderans scire, quis monachorum habitus, qui mores, quæ in claustro sedendi sit religio. Sed vidit longè aliam ab ea, quam cœnobialis ordo exposcit grauitatem, haberi. Turbatus est, iam incertus quod viuendi genus approbaret.

Ad hæc, qui monasterij custos erat, vt illum sic introrsus attendentem conspexit, furem suspicatus, immisso, quanta vi potuit, collo illius pugno per capillos foris vsque ad hostium extraxit. At vir patientissimus pro illata sibi iniuria nullum monacho verbum impatientia respondit. Nec tantùm semel sed vbique hostis ab eo victus Deo vincente succubuit.

Sacrata tandem, quam construxerat ab Episcopo Lexouij Heberto, comam totondit. ab eodem sacræ religionis habitum indutus, & paulò post consecratus sacerdos, pluribus iam ducatu illius iam addictis fratribus Abbas præficitur.

Tutò imitandus aliis proponebatur, qui per annos tres improperium vitæ spiritalis patientissimè tulit coram secularibus. Quos autem regendos acceperat, arctissimè, sed more Patrum priorum, regebat.

Videras peracto in Ecclesia officio abbatem, collo sementem, manu rastrum vel sarculum gestantem ad agriculturam præire, monachos omnes operi sui diei terminum insistere. Victus quot dianus panis siligineus, & herba cum sale & aqua. Aqua non nisi lutulenta: quia fons nusquam præter ad duo milliaria habebatur.

Cœleste prædicabant beneficium, cum panis melior, & caseus, vel aliquod aliud edulium vndecumque habebatur: exemplum magistri & conatus omnem murmurandi excludebat aditum. Abbas prior ad opus, ab opere discedebat vltimus. Similiter se inibi seruitut propter Deum nobilis mater eius addixit, & concessis Deo prædiis quæ habebat, ancillæ fungebatur officio; seruientium Deo pannos abluens, & quicquid iniungebatur externi operis accuratissimè agendo.

Ad opus seruorum Dei quadam die cum annonam torreret, nescio quo casu domus vndique succensa est. Cucurrit quidam, eiulando nuntians Abbati domus combustas, & matrem ius i combustam. At ille, licet lachrymis suffusus, ad Deum manus leuauit: Gratias

studeat, atque aliorum mores aut loci consuetudines, si contra diuina præcepta non sunt, etiamsi inutiliter videantur, diiudicare refugiat. Gaudeat, se iam tandem inuenisse, vbi se non inuitum sed voluntarium totâ vitâ mansurum, omni transmigrandi sollicitudine propulsa deliberet: & quietus ad sola piæ probatæque vitæ exercitia exquirenda sedulo vacet. Quod si sibi videtur maiora quædam ac vtiliora spirituali feruore appetere, quàm illi præsentis monasterii institutionibus liceat, æstimet aut se falli siue præferendo paria paribus, vel minora maioribus, siue præsumendo se posse, quod non possit, aut certè credat se non meruisse, quod desiderat. Quod si fallitur, agat gratias diuinæ misericordiæ, qua ab errore suo defenditur; ne sine emolumento aut etiam cum iactura locum vel vitæ ordinem mutando, inconstantiæ leuitatisque frustra crimen subeat, aut maiora suis viribus experiendo fatigatus, deterius in priora, aut etiam in peiora prioribus, deficiat. Si autem verè meliora illis, quæ in promptu sunt, nondum meritus optat, patienter toleret diuinum iudicium; quod vlli aliquid iniustè non denegat: ne per impatientiam iudicem iustum exasperans, mereatur, quod non habet non accipere, & quod accepit, amittere; aut quia non amat, inutiliter tenere. Dei verò misericordiam seu iudicium erga se in illis, quæ non habet & optat, persentiat, lætus ex his quæ accepit largitati supernæ gratias dignas persoluat. Et quia ad qualemcunque portum de procellosis mundi turbinibus potuit pertingere, caueat in portus tranquillitatem ventum leuitatis & impatientiæ turbinem inducere. Quatenus mens constantia & mansuetudine tutantibus quieta, diuini timoris sollicitudini & amoris delectationi sit vacua. Nam timor per sollicitudinem custodit, amor verò per delectationem perficit. Scio, quia hęc maiorem aut scribendi aut colloquendi exigunt amplitudinem, vt plenius intelligatur, quibus scilicet dolis antiquus serpens ignarum monachum in hoc genere tentationis illaqueet, & econtra, quibus rationibus prudens monachus eius callidas persuasiones dissoluat, & annihilet. Sed quoniam iam breuitatē, quam exigit epistola, excessi, & totum, quod hîc dixi, aut dicendum fuit, ad custodiendam mentis quietem pertinet, huius breuis exhortatio epistolam nostram terminet. Nec putes, charissime, hæc me dicere idcirco, quod suspicer, te aliqua mentis inquietudine laborare: Sed quoniam prædictus Dominus Vrsus cogit me aliquam admonitionem tibi scribere, nescio, quid potius moneam, quàm cauere hoc, quod sub specie rectæ voluntatis scio Nouitiis quibusdam solere subripere. Quapropter amice mi & frater dilectissime, consulit, monet, precatur te tuus dilectus, dilector totis cordis visceribus, vt totis viribus quieti mentis studeas, sine qua nulli licet callidi hostis insidias circumspicere, vel semitas virtutum augustissimas prospicere. Ad hanc verò monachus, qui in monasterio conuersatur, pertingere nullatenus valet sine constantia & mansuetudine, quæ mansuetudo indissolubilis comes est patientiæ: & nisi monasterii sui instituta, quæ diuinis non prohibentur mandatis, etiamsi rationem eorum non præuiderit, vt religiosa studuerit obseruare. Vale, & omnipotens Dominus perficiat gressus tuos in semitis suis, vt non moueantur vestigia tua, vt in iustitia appareas conspectui DEI, & satieris, cùm apparuerit gloria eius. Ora, vt & ego tecum, quia & ego oro, vt tu mecum.

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM VIGESIMAM NONAM.

PRIOR.

LAnzoni. (A)] *Sic quinq; nostra manuscripta Exemplaria. Edmerus in edit. Antuerp. anno 1551. Gulielm. Malmesberiensis lib. 3. de gestis Regum Anglorum, & lib. 3. de gestis Pontificum. Perperam igitur Exemplaria excusa habebant antehac Lauronum. Quantos verò pietatis fructus ex hac semente ab Anselmo iacta legerit, hinc manifestum euadit, quòd Cœnobium Sancti Pancratij Leuensis in Anglia (cui præfuit) Diœcesis Selesiensis tanta religionis claruerit fama, vt cæteris monasteriis facilè palmam eriperet. Is autem Lanza Cluniaci (quod Cœnobium in Gallia diœcesi Matisconensi, Guilhelmus Pius Aquitanorum Dux tam magnificè struxit, vt Paradinus lib. de antiquo statu Burgundiæ cap. 12. testetur, se eminus spectantem præ stupore substitisse) primo monasticum egerat tyrocinium: & vt more, quam fuerat religiosi tenax instituti, licet suprema ægrotatione sic excruciaretur, vt nec sedens nec ambulans, nec iacens nec stans, ne momento quidem tranquillus fuerit: nunquam tamen* (inquit Bibliothecarius Malmesberiensis lib. 5. de Regib. Anglis) *noctibus est locutus: rogantibus fratribus, vt silentium solueret, non acquieuit, ne monachatus sui pudicitiam libarent, eò quod nunquam postquam monachicum accepisset habitum, à Completorio exiens, vsq; ad sequentis diei primam locutus fuisset. Hunc autem* (vt paulò post idem Bibliothecarius aduertit) *qui præ cæteris sui æui hominibus regulam S. Benedict. obseruabat, Beatam Dei genetricem eiusq; solemnia singulari venerabatur affectu, contulit, vt solita sibi consuetudine, & in transitu Sancti Benedicti, & in festiuitate Sanctæ Mariæ (quæ annunciatio dominica dicitur) maiorem Missam in Conuentu celebraret, & octauo à prædicto Sancti Benedicti transitu die præueniens infirmitate, octauo nihilominus die ab Annunciatione dominica migraret ad Christum. Porrò huius epistolæ nominatim meminit Anselmus epist. 104. ad Guarnerum lib. 3. Edmerus bonam partem adducit lib. 1. vita eiusdem Anselmi. cap. 15.*

ALTERA.

Sic (b) infœlix monachus.] *Eò non insulsè respicere videtur illud Lyrici epist. 14. lib. 1:*

Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.
Stultus vterq; locū immeritū causatur inique.
In culpa est animus, qui se nō effugit vnquam.

POSTERIOR.

Qui (C) Cœnobitarum aggreditur propositum, expedit ei, vt in quocunque monasterio professus fuerit, nisi tale fuerit, vt ibi malum facere cogatur, se radicare studeat.] *Locus expressissimus ad confirmandos quamplurium Cœnobitarum animos, qui dctioris vitæ rapti desiderio, plerumq; ad aliud transeunt monasterium, vnde paulò post, quoniam oneri sunt impares, coguntur exire non sine grauis mœrore, & grandi, cui exeuntes obijciuntur, tentationis discrimine. Magister Adam de Sancto Victore, vir*

aequalis

mundiora sibi prophetando dicat: O Deus, si in tali loco & ordine essem, quàm bene & deuotè me habere vellem, nec de aliquo amplius conqueri vel turbari. *Hæc pauca ex multis quæ Thomas suos commonet: vbi subijcit exemplum cuiuspiam Canonici Regularis*, qui diutino huius occultæ tentationis prælio tandem prostratus defecit ad eremitas Augustinianos. Mox, vt eò peruenit, tyrocinii monastici veste indutus est, & quidem tanto pectoris æstuantis feruore, vt eodem die, si patribus visum fuisset, nomen dedisset: vix fluxerant octo dies, cùm grauissimo percellitur mœrore, priorisq; cœnobii desiderio, adeo, vt nec cibum nec somnum valeret capere. Quamobrem coactus aperit intestinum dolorem: mirantur patres, leuitatem puerilem obiurgant acerbissimè, reddunt habitum canonicum, redit in paternam domum, vbi castigatur, postea suæ inconstantiæ malo, euasit melior & constantior.

Ioannes Gerson epist. superius producta Consideratione 11. aliquantulum simile quid narrat, sed horribilius de Ioãne Borbonio Cælestino: Is n. sub nubecula districtioris ordinis receptus à Franciscanis nuncupatis de Obseruantia: paulo post abcessit & duxit vxorem, à cuius propinquis occisus est, cum reuerteretur Romã. Anno 1598.

Reuerendus Pater noster Ioannes Hurtaldus Parisiensis, Episcopo à sacris vicibus, cùm ex Fõtebraldo rediens visitationis munere peracto, pertransiret Andegauo; accepit Franciscanum quẽdam Bammetianum, (id autem Cœnobii haud procul ab vrbe situm est) præpostero arreptum zelo expetiisse Capucinos: vbi mox à Dæmonio meridiano impetitus, & cucullam & catholicam abiecit fidem, professus Salmurii, oppidi in Archiepiscopatu Turonensi, Caluinianismum.

Dum inuiserem aliquando Fulienses monachos in Parisiẽsi suburbano degentes, & cum venerabili eius asceterii Præposito hisce de rebus confabularer, asseruit, se vidisse duodecim externos monachos tyrones, quorum vnicus in eorũ permansisset ordine.

Est mihi quispiam notus adolescens Canonicus Regularis, miræ simplicitatis, qui inter mutua colloquia ingenuè fassus est, se huiusmodi insana tam furenter percussum procella, vt vniuersa sui Cœnobii instituta floccifaceret, donec ad se reuersus, grationeq; potitus aura, exclamârit: Hem quid ago! est animus hinc aliò migrare, vt potius viuam? Ecquando foris euadam disciplinæ Canonicæ studiosior, cùm eam domi negligentius seruem? Hac correptiuncula factus animosior, postea impugnantem constanter risit Dæmonem.

Sciscitatus sum, dum hæc elucubrarer, religiosissimũ quendam virum (nomen verecunde sileo) quid hac de re sentiret: dixitq; id licere, cum quis sui Ordinis Cyclopædiam absoluit: sed & tum vires animi co poruq; ad vnguem explorandas. Imo licet hæ videantur firmissima, tamen ob ingentia, quæ has mutationes comitantur, salutis discrimina, maturè eam tractandam. Cæterum qui infirmiores valeant eludere insultus diaboli, hac vel gionis vices suadentis, & insidias detegere, quotidianaq; prælia vel ex institutis monasticis remissius custodia, vel ex quorundam licentiosorum Fratrum peru ersitate n ta, illæsi perferre, docet Thomas Campensis supra, cæteriq; spirituales Patres.

Ad hæc refer vniuersa, Lanfranci super his dubiis monasticis interrogati responsum, quod noster Anselmus ex- *scripsit sub finem sui Poematis de Contẽptu mundi. Quin ancta ... pientissimum D. Stephani Muretensis, Grandimontensium Sodalium Institutoris decretum, quod leg ... eiusdem regula calamo scripta apud nos, vbi sic præcipit in Titulo de viris alterius religionis non recipiendis.* Alterius religionis, viros in hac religione recipi, omnino prohibemus. Nam vestri mores ab eorum moribus plurimùm differunt: vos quippe fimum & ligna portantes, & clibanum calefacientes, panẽ & alia multa facere consueuistis: nullos enim nisi vosmetipsos habetis famulos. Vobis enim talia facientibus frequẽter improperarent, dicentes: Nunquam de huiusmodi vilibus in nostra religione tractabamus, facilius etiam potest in disciplina teneri, qui nunquã in vlla fuit, quando recenter sæculum relinquit, quàm reuocari ad ipsam, qui semel eam excessit. Insuper si post longum tempus vestris perscrutatis moribus ad pristinæ religionis habitum remeare vellent, ipso pastore, cuius obedientiæ se prius submiserunt, eos recipiente quasi oues suas, absque licẽtia, calumniam vestris facere possent, vnde & vobis & ipsis aliquod contingat opprobrium, nullo modo recipiantur. Hinc Salomon ait: Cor ingrediens duas vias, non habebit requiem. Hinc Iacobus ait: Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis. *Hactenus vir sanctissimi sensum, in quo cum monachos externos à suis excipi vetuerit, manifestissimè præmonuit hos, nec ad suos alteriusq; sectæ Cœnobiarchas debere trãsmigrare. Huc facit cap. 15. Lib. de Mortificat. one Iulij Facini. edit. Lutet. 1598. Venerabilis Pater Nicolaus Grenerius, ante annos 36. nostri Cœnobij Prior, & quidem integritate prior nulliq; suorum posterior doctrina, lect. 4. in regulam Sancti Augustini excutiens, qui vir religiosus in irreligiosa Cœnobiarchia queat viuere, quam deserere nolit adactus Fratrum charitate, scandali futuri metu, aut ex fragilitate, & propria trepidante conscientia.* Tum (*inquit Grenerius noster*) sperandum est, quod sine peccato in monasterio suo irreformato persistere possit, modò tamen illic sobriè, piè & iustè viuat: has conditiones obseruans, vt scilicet super sui monasterii irreformatione doleat, eius reformationem in substantialib. & præsertim in bonorum comunitate desiderans. Itẽ, vt pro reformatione introducenda, quod in se est, faciat; atq; vt bona sibi cõmissa sine expressa sui Superioris permissione non dispenset: Nec sæculariter se habeat, sed (vt dictum est) viuat piè, sobriè, ac iustè. Piè Deo, vt rectè & catholice sentiat, diuinumque officium, vt potest sollicitè & reuerẽter persoluat. Sobriè sibi, vt abstineat, iuxta suasum apostolicum, à carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam. Iustè aliis, vt in omnib. se exhibeat sicut Dei ministrũ, præcauens ne quemquam verbo aut facto, quantum commode poterit, malè ædificet, præsertim vt neminem eorum, quibus conuiuit, offendat. *Sic Grenerius.*

EPISTOLA XXX.

DOMINO ET FRATRI CHArissimo Arnulfo. Frater Anselmus salutem.

Monacho suadet, non eligere locum vbi doceat, sed doceatur.

QVod vestra petit fraterna dilectio, vt simul præsentes inuicem colloquamur, ego quoque ex quo habitum sanctæ conuersationis sumpsi, tibi

quid inuicem de vobis possimus pro nobis confidere: dignius æstimaui, easdem gratias in arca mētis clausas seruare, quàm non ignorāti in chartula describere. Cuius enim semper promptā bonam voluntatem esse non dubito, non solū cum per exhibitam sibi opportunitatem operatur, sed semper gratiis dignum existimo. Quoniam tamē meritis vestris ad præsens opere aptius respondere non valeo: monachis vestris, qui mecum sunt, quantum possum quod tribuitis, retribuo. Quia desideratam mihi aliisque fratribus vestris vestrā præsentiam nuper promisistis, si Reuerēdus Dn. Archiepiscopus mare non esset hoc tempore trāsiturus: speramus, quia terminus à vobis mandatus præterit, quod idem Venerabilis Pater ad nos sit ante Pascha venturus. Quod vtinam cum eius prospera hilaritatē & hilari prosperitate fiat. Si verò ipsum sicut existimamus non viderimus; scitote, quia vos à debito promissionis vestræ, nisi vos videndo non absoluimus. Quippe quod scripsistis, vos de aduentu nostro sperare futurum: ita tenemus acsi polliceremini euenturum. Valete.

EPISTOLA XXXIII.

SVO SVVS, AMICO AMICVS, Fratri frater, Gondulpho Anselmus: pro amore fælicitatis perseuerantia in sanctitate, pro præmio sanctitatis æternitatem & fælicitatem.

Non esse scribendum amico, cuius memoria perpetua sit in corde.

ET meus Gondulfus, & tuus Anselmus testis est: quia ego & tu neqoaquam indigemus, vt mutuos nostros affectus per epistolas nobis inuicem indicemus. Quoniam enim anima tua & anima mea sese abinuicem nequaquam esse patiūtur absentes, sed sunt indesinenter se mutuo amplectētes, nihil nobis inuicem deest de nobis, nisi quia corpore non sumus nobis præsentes. Cur autem tibi dilectionem meam describam in charta, cum eius verām imaginē assidue serues in cordis tui arca? Quid enim aliud est tua dilectio erga me, quàm imago meæ dilectioois erga te? Inuitat igitur me nota mihi tua voluntas, vt propter corporalem nostram absentiam aliquid tibi scribam: sed quia nobis noti sumus per animarum præsentiam, nescio quid tibi dicam, nisi Dominus tibi faciat, quod ipse scit sibi placere, & tibi expedire. Vale.

EPISTOLA XXXIV.

FRATRI ET FILIO CHARISSIMO suo Mauricio: Frater Anselmus dilectionis suæ integritatem, integritatis DEO protegente perpetuitatem.

Gratulatur Mauricio de bona valetudine restituta.

NOn quia vel me dignum, cui à quoquam paterna debeatur reuereotia putem: vel qa dilectiooem meam alicuius momenti existimem huiuimodi salutatiooe epistolam tuæ dilectioni destinatam prætitulaui: sed quoniam ex quo te noui, semper erga te & fratris dilectionem & patris diligentiam, & si non potui tamen adhibere curaui. Quam meam, quoniam notam & gratā esse tibi scio voluntatem, idcirco gratum fore tibi non dubito, si me dilectionemque meam apud te confido, in aliquam extollere dignitatem.

Quoniam igitur præcessit quasi superbæ salutationis excusatio, subsequatur iam fraternæ allocutionis executio. Sicut enim non dubito, quod & tua erga me ferueas, & mea erga te gaudeas dilectione: ita certus sum, quia quotidie desiderādo expectas; expectando desideras, separationem, quam à dilecto dilectore tuo pateris, consolari alicuius mei nuncii auditu vel lectione. Susceptis dilectionis tuæ litteris, maior animum amici tui dilatauit lætitia, quàm te, fateor, à nobis discedēte cootraxit mœstitia. Te namque discedente letius dolui, quia quod euenisse mandas, hoc euēturum desiderando expectabam: nunc autem vetius gaudeo, quia hoc euenisse mandas, quod euēturum expectando desiderabam. Quod quia nimis tardè videbatur ad meam peruenire notitiam, literas pro hoc ipso discutiēdo dilectioni tuę dirigere, antequam tuas accepissem, proposuetam. Inprimis igitur pro his, quæ mihi scripsisti, erga te bona esse, gratias ago Deo, à quo est omne bonum: deinde omnibus illis, qui tibi exhibēt nostræ dilectionis occasione charitatis bonum. Te vero charissimum mihi moneo, quatenus gratiam & beneficia eorum, cum quibus degis, quæ ante tuæ conuersationis agnitionem potuisti obtinere, deinceps per eiusdem conuersationis ostensionem merearis retinere. De reditu tuo quod te desiderare significas, sub silentio adhuc decreui supprimere: donec tempore oportuniori reuerēdo Domino & Patri nostro Archiepiscopo Lāfranco, cuius voluntati nos obedire oportet, desiderium nostrum rationabiliter valeamus suggerere. De (A) regula Sancti Dunstani scripsi Domino Archiepiscopo. Tu tamen insta Domino Henrico & Domino Gundulpho ex nostra parte, vt eandem regulam, & (b) Bedam de Temporib. propter ea, quæ in nostro scis esse corrigēda, qualescunque quantò tamē meliores possunt in illis partibus quęrētes mihi cito eosdem libros remissuro debeant accommodare. Omnipotens Dominus te sibi semper & vbiq; custodiat frater, & quoniam hoc maius audire fili charissime, vale. Nostras literas rarò expectando propter sterilia impedimenta mea, tuis rogo me sæpe lætifica: Iterum dico, quod semper volo, vale.

b Librū Bedæ de Temporib MS Ecca vult Anselmus emendare.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXXIV.

DE regula (A) Sancti Dunstani.] Sanctiss. Dunstanus Glastoniēsis Abbas, postea Wigorniens. Episcopus, deinde Archiepiscopus Cātuariensis, sedit annis 27. iacet in metropolitana ecclesia S. Trinitatis supra altare suo nomini dicato iuxta maius altare eiusdem S. Trinitatis: cuius festum est 14. Calend. Iunii. *Sic de Dunstano MS. Tabulæ Cantuariensium Archiepiscoporum in nostra Bibliotheca. Vnde aufertur error Petri Equilini. scribentis lib. 8. c. 49. Catalogi Sanctorum: Dunstanum ad Superos migrasse 7. Idus Septemb. Plura de illo sanctissimo viro scriptis reliquère Osbernus Cantor Ecclesiæ Cantuariensis. Guilhelm. Malmesburiensis lib. 1. de gest. Pontific. Anglor. & lib. 2. de gest. Reg. Anglor. c. 7 8. 9. 10. Specialiter verò in duobus libris de eius vita lucubratis (teste Baleo cent. 2 Scriptorum Britan.) Henric. de Hungtindonensis Archidiac. suæ lib. 5. suæ histor. Roger Houed. priori parte Annal. ab anno 919. (quo illum esse natum refert) ad 981. Guido Abbas Sandionysianus MS. in nostra Bibliotheca c. 5. sui sanctilogii ad 14. Calend. Iunij.*

Regula verò Sancti Dunstani meminit Anselm. supr. epi. 31. & Balens centur. 2. nominat in, quam inscribit Regulam vitæ monasticæ. Cui annumerat Benedictionarium Archiepiscopale lib. 1. Ordinationes Cleri, super Regulam Sancti Benedicti, de occulta Philosophia. Leges decimarum contra sacerdotes ad Papam. Solutiones dubiorum Eucharistiæ. Epistol. ad diuersos. Cæterum ad epist. 19 lib. 3. eum, opitulante Christo, vindicabimus ab impia Matthæi Parkeri Pseudoarchiepiscopi Cantuariensis scurrilitate.

EPISTOLA XXXV.

FRATRI, ET FILIO SVO CHARISSIMO Mauritio: Frater Anselmus diuinam in prosperis custodiam, in aduersis minuitionem.

Quod non scribat ob penuriam Tabellariorum.

SI hoc esset, quod questa est tua dilecta mihi dilectio, in secunda sua mihi destinata epistola, quod scilicet te negligendo nullis te nostris litteris, postquam mare transisti, visitauerim, quolibet asserente, me nimis inconuenienter egisse, non defenderem, & omnibus tacentibus ipse me non modicè reprehenderem. Absit enim, vt quem à puero, & à prima cognitione tanto studio pro modulo meæ possibilitatis te teste dilexi, nunc te negligam: cùm ad morum probitatem & amorem Dei, quantum largiri dignata est superna clementia, profeceris, & indies nitaris proficere: quod semper de te desiderauit cor meum, & fategit studium meum. Vtique antequam tuas mihi priores literas transmitteres, meas tibi transmittendas per primum, qui se opportunum exhiberet nuncium, parauerama. Sed cùm eundem epistolæ tuæ latorem, congruum existimarem meæ relatorem: contigit eum pter spem & votum suum & meum tam diu demorari, vt mea epistola tuę priori respondens iam scripta à tua visione tamdiu differretur, donec secunda tua mihi deferretur. Licet enim multi Normanni ad Anglos transeant, paucissimi tamen sunt, qui me sciente hoc faciant, in quibus paucissimis vix est aliquis, quem nostram legationem sine dilatione & non negligenter facturum confidam. Sed & res ipsa me apud meum excuset criminatorem, duas meas epistolas duabus tuis respondentes mitto per tuarum latores. Et quoniam cum importuno mihi res est, quod sigillatim suisque temporibus facere non potui: saltem simul ad persuadendum incredulo, & satisfaciendum suspicioso facere disposui. Illud, propter quod tantopere me reuerendæ Domini & patris nostri Archiepiscopi instare sanctitati postulasti, quantò studiosius secundum tuam voluntatem potui, in quadam mea illi missa epistola facere tentaui. Si igitur, cùm eius semper nobis amplectenda gratia, te ad nos, secundùm quod tibi expedit, & ego & tu desideramus, redire contigerit: quod scriptum erit de aphorismo, tecum affet. Interim tamen, quantum sine tuo incommodo potes, de textu primum effice: deinde, si tibi licuerit, de glossis, hoc ante omnia seruans, vt quicquid ex eo detuleris, diligentissimè sit correctum. Si quid verò te redeunte residuum inde fuerit; si opportunè Dominus Gondulfus per aliquem hoc perficere poterit, eius curæ designatum dimitte. Multò tamen melius erit, si exemplum ipsum, vt mihi accommodetur, idem Dominus Gondulfus poterit impetrare. Saluta Dominum Herluinum, monens vt & sibi & mihi memor sit mei. Vale.

EPISTOLA XXXVI.

DOMINO, FRATRI, AMICO in Christo amato, & ad Christum desiderato Alberto: Frater Anselmus pro cœlestibus terrena despicere, pro terrenis cœlestia percipere.

Mirificas refert gratias Alberto Medico Anglo, de Mauritij Beccensis cura, cui assiduè insistere rogat.

NON solum præmium, sed vel gratias, fateor me secundum meritum vestrum & desiderium meum, pietati vestræ non posse rependere, pro misericordia, quam dilecto fratri meo Mauritio in infirmitate sua dignatur impendere: quoniam tamen alterum vtcumque valeo, ad alterum tamen nullatenus sufficio: iniustus mihi videor, si in eo, quod possum, deficio. Gratias igitur tantas; quanta mea possibilitas est, refero: sed præmium vobis multò opulentius à CHRISTO reddendum reseruo, cui, (a) ipso infirmo, curam exhibetis ipso teste in suo seruo Mauritio. Precor etiam quatenus, sicut vos mercedem non tædebit perfectam percipere: ita non pigeat, quantum in vobis est, sanitatem inceptam perficere. Sed his præmissis, quæ debeam pro gratiarum actione; quæ sequuntur, erunt de quadam, quam vobis adhuc debeo, responsione. Olim namque, cùm litteris vestræ dilectionis rescripsi, non totum, quod mente conceperam, descripsi. Quatenus vestra prudentia minus fastidiosè perciperet, quod scriptum sibi minus verbosè perspiceret. Ad eandem igitur responsionem pertinet, quod inferius epistula psens hæc continet. Cum verè dilectam mihi honestatem vestram, tanto studio dilectionem vilis homunculi meam dico, affectare intueor: vtique illam tanta sua supplicatione maius aliquid mereri, quàm meus sit amor confiteor. Sed quoniam aliud quid, quod vobis dare possim, maius amore non habeo; ipsum, quàm maiorem pro meo modulo possum, exhibeo. Maiorem verò dilectionem puto, quod à me nemo valet exigere, quàm vt velim eum tanquam meipsum diligere. Quapropter si vobis consulo, quòd me mihi, cum ita essem, sicut vos nunc estis, singulariter consuluisse, consulendo tenuisse, tenendo amare, amando habitu profiteri, & tota vita niti cognoscitis: vos ipsi iudicate, si illud respuere debeatis; cùm hoc ego vobis fideliter exhibeam, quod vos à me suppliciter exposcitis. Denique ipsa venerabilis Domini & patris nostri Archiepiscopi authoritas (cuius iudicium sua nec prudentia falli, nec iustitia fallere permittet) ipsa, inquam, decernat, vtrum vos deceat, aut mihi non sit iniuriosum, vt nostram vobis dilectionem expetendo asseratis placere, & eandem ipsam eius vsum, in quo illa verior est, contemnendo probetis vobis displicere. Sed quanquam non vos lateat, ad quid velim deuenire; consilium tamé meum, imò non meum sed Dei non me piget clarius aperire. Si igitur iam experti estis,

a Matth. 25. Infirmus eram & visitastis me. Sic in lib. mor. 39 Euā. D. Greg. Papa. Christus in specie leprosi collectus & portatus à Martyrio monacho dixit: Martyri me non erubuisti in per terram, nec ego te in cælo erubescam.

b 1. Ioan. 2. *c Iacob. 4.* *d Matth. 19. Mar. 10. Luc. 18.* *e 1. Ioan. 2.*

quoniã (b) omne quod est in mundo, concupiscẽtia carnis est, & concupiscẽtia oculorum, & superbia vitæ, qua non est ex Patre, sed ex mundo est: si iam cognoscitis, quia mundus transibit & concupiscentia eius: si legistis, (c) quia *amicus sæculi huius, inimicus Dei constituetur:* si creditis, (d) quia, *quicunque reliquerit domum suam, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit: hortor (e) vos, nolite diligere mundum, nec ea, quæ in mundo sunt:* sed relinquite ea, & sequimini paupertatem Christi, vt pro eis centuplum accipiatis, & vitam æternam possideatis. Amen, fiat.

EPISTOLA XXXVII.

DOMINÆ EXIMIÆ, ET MERITO sanctitatis cum amore reuerendæ, cum reuerentia amandæ Frodelinæ, Frater Anselmus Beccensis, vita peccator, habitu monachus, seruus seruorum & ancillarum Dei, vitæ præsentis perseueranter crescentem sanctitatem, & vitæ futuræ æternam fœlicitatem.

Precatur sanctissimæ mulieris parti ipare orationibus & meritis.

POstquam odorem vestræ bonæ famæ, quæ lõge lateque suauiter redolens circumuolat, percepi, semper desideraui ad vestram notitiam aliqua commoda occasione peruenire, vt per notitiam mererer aliquatenus ad amicitiam pertingere; vt qui bonis meis meritis me video valde indigere, vestris me possem aliquantulum per charitatis communionem miscere. Sed gratias ago Deo quia dum hanc voluntatem gererem, & voluntatis affectum cupidus expectarem, intimatum est mihi per communem in Christo fratrem & amicum nostrum Dominum (a) Hudonem inclusum Cadomensem, quia sanctitas vestra non dissimili affecto similem de se apud me præstolaretur euẽtum. Quapropter quoniam comperio, & comperiens gaudeo, Christum desideria vestra, quæ mouit ex sua nasci dilectione, vobis ignorantibus exaudisse, atque nos etiam nescientes paribus votis, similique dilectione iunxisse, iam non timens notam præsumptionis, mitto vobis litteras meas per confidentiam mutuæ dilectionis. Et quidem, Domina charissima, & ideo Domina & charissima, quia vitæ meritis valde præstantior: ego scio in me nihil vel minimum aliquid esse, quod dignum sit ad augmentum vestræ sanctitatis expectari. Quoniam tamen vestris maioribus bonis desidero participare, nescio qua fronte possim vobis participationem meorum bonorum, qualiacunque sint, cùm eam desideretis, negare. Si quid igitur boni IESVS CHRISTVS Dominus noster in me operatus aut operaturus est, oro ego, & concedat ipse secundùm veram DEI & proximi charitatem, vt vobis non aliter, quàm mihi imputetur. Peto etiam, licet mea merita nequaquam vestris possint æquari; vt vestra beatitudo me in eandem charitatem suorum meritorum cõmunioni aliquatenus dignetur admittere. Quamuis autem mens vestra diuino spiritu feruenter afflata non indigeat admonitione: deberem tamen ego pro debito meæ professionis

a ad eũ scribit epist. 22. lib. 2.

aliquam exhortationem scribere vestræ sanctitati, nisi epistolæ timerem prolixitatem. Quod debitum donet Deus, vt aliquando, vel colloquendo, vel scribendo persoluam. Omnipotens Dominus sic vos in temporali vita ab omnibus malis custodiat, vt vos post hanc vitam in æternis bonis constituat, Domina multùmque in Christo amãda & reuerenda. Ipse sic inuicem me vestri & vos mei memores in suo amore faciat, vt & illi placeat, & nobis ad vitam prosit æternam. Amen.

EPISTOLA XXXVIII.

DOMINO REVERENDO, AFFEctu toto diligendo & dilecto Guilhelmo, Frater suus Anselmus, pro amore fœlicitatis perseuerantiam in proficienti sanctitate, pro præmio sanctitatis æternitatem in sufficiẽti fœlicitate.

De litteris Guilhelmi sibi redditis gaudet, eumque in pietate promouere hortatur.

LIteræ, dulcis mihi vestræ dignationis, quas suscepi cor meum dilecti vestri nominis titulo lætificauerunt, sublimis humilitatis odore refecerunt, profundæ charitatis sapore satiauerunt, piæ conquæstionis affectu compunxerunt. Quarum petitioni, cùm nunquam velim deficere, vtique fateor, responsioni me nequaquam posse sufficere. Cùm enim in toto me & in omnibus, quæ in me sunt, conscius ipse mihi sim, nihil esse dignum tanta postulatione; & vestra beneficia, & quod valde maius & mihi charius est, vestra erga me dilectio plus mereãtur de me quàm meipsum: certè nulla sufficit affectui meo verborum deuotio, qua vobis, quia plus non possum, offerã memetipsum. Quatenus vestra sanctitas nec iugem memoriam sui, in me velut in suo dubitet non esse, & si quid diuinitus fit in me, certa sit, velut quod sui est, suum esse. Quoniam igitur non solum orationis, sed & monitionis & omnimodæ solicitudinis debitorem me scio illius saluti, cuius me ipsum esse profiteor, rogat, monet dilectus fidelis vester, ne arescat (a) per amorem sæculi semen bonæ voluntatis, quod in vobis per diuinum respectum cœpit germinare: ne teneantur laqueis sæculi pedes vestri, qui iam non solum per opera misericordiæ, sed & per celsioris tramitis intentionem in via æterna cœperunt ambulare: Sed solicitè (b) auertẽdo oculos mentis vestræ, ne videant vanitatem, semper eos per indeficientem intentionem conuersos habeatis ad veritatem.

a Respicit ad illud Christi de semine & seminante, Luc. 8. Quod aut cecidit in spinas ceciderit. his iunt. &c.

b Psalm. 118.

EPISTOLA XXXIX.

SVO DILECTISSIMO AMICO ET fratri, & quoniam hoc charius auditur, charissimo filio Mauritio: Frater Anselmus, salutem.

Se accepisse munera transmissa.

PRætiosum munus, prætiosæ mihi tuæ dilectionis, eã charitate, qua missum est, suscepi; & in eum vsum, ob ampliorem tui memoriam, quẽ postulas penes me mansurum constitui: non tantum, vt recipiam aliud, sicut promittis, quantum, quia sic tibi placere, & ego scio, & tu significas

tuis dictis. Pro quo gratias tibi scribendo referrem, nisi tu scires, quia plus aliquid paratus fui tibi semper tribuere, antequam esset, quod possem retribuere. Semper enim fui, & sum memetipsum, & quod possum tibi & pro te paratus impendere. Festinat lator, cogor, quæ conantur erumpere, animi verba reprimere: hoc tamen subinfero, quod tibi fui, hoc persisto. Vale.

EPISTOLA XL.

DOMINO ET PATRI REVERENDO, amico dulcissimo Helgoto: Frater Anselmus vitæ præsentis diuturnam prosperitatem, & futuræ æternam fœlicitatem.

Commendat Abbati fratrem.

DOminus Abbas Rogerius certus de vobis, & de me: quia sic nos in cor vnum & animã vnam ignis charitatis conflauit, vt quod alter alterum scire noluerit; hoc ipse nolle non possit: petiit à me quatenus eius frater Gunfridus, qui (a) Cadomi moratur, vestræ sanctitati commendaretur per me. Non vt aliquando, aut eius iniustitiæ in aliqua causa à vobis faueatur, aut aliquid de eius seruitio, quod Domino Abbati & monasterio vestro debet, per vos relaxetur: sed vt charitatem, quam vos omni proximo scitis debere, familiarius illi, cùm id ratio videbitur exigere, propter amorem vestrum dignemini exhibere. Si igitur iudicat prudẽtia vestra, quia quod tantus amicus me postulat, non indecenter, nullaten' possum negare decenter. Nihil aliud restat, nisi vt, quod omnibus est honestum amicis, concedatis libenter. Salutate Ducem & Venerabilem Patrem & Dominum nostrum Abbatem, & omnes dilectos dominos & fratres nostros, qui vobiscum sunt. Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras.

a Hic Cadomum ponetur pro urbe, de qua ad epist. 19. supr.

EPISTOLA XLI.

SVO DOMINO ET PATRI ARchiepiscopo, reuerentia, culto & amoris affectu dignissimo Lanfranco, suus subiectione & amore seruus & filius, Frater Anselmus quod suus.

Lanfranci modestiam de munerum tenuitate prædicat.

SIcut paterna vestra dilectio nescit non esse mihi, & cùm non largitur munifica; & cùm secura est, sollicita: Ita scitote, imò scitis fidelitatem nostram, & cùm tacet, nunquam esse ingratam. Cùm enim misi, non mittitis ex vsu dilecto dilectori vestro prætiosa munera, blandè satisfaciendo prętiosiorem mandatis excusationem, & cùm certi sitis, me nihil contra Christianam fidem sentire, satagitis tamen, ne quam de me prauitatis vel falsam aliquis possit habere opinionem. Quippe talis, qualis illa fuit, quam mihi fecistis, munerũ excusatio: cum à tãto, tantillo fit: munus est multò prętiosius purpura & auro. Quod vtiq; munus non misistis, ideo quod eo me indigere putaretis, cùm nequaquã ignoretis illud mihi in cordis arca semper recõditum: sed quia benignitas vestra nũcium à se ad me vacuum transire pati non potuit. Neque enim cùm vestra suscipio dona, opus habeo eorum commendatione, quę nullatenus dubito vera mei dilectione fieri: neque cum non affluunt, indigeo excusatione; quia certus sum, ea cessare aliqua iusta ratione: quam si vobiscum intelligerem, eligerem vobiscum. Quod autem pcipitis, vt circa quasdam non meas, nec alicuius Christiani assertiones simpliciter quam me scitis tenere veritatis sententiam, proferam, gratissimè accipio, & libentissimè obedio. Didici in schola Christiana quod teneo, tenendo assero, asserendo amo: quia (a) si quis eorum, qui habent substantiam mundi, dederit indigenti vel calicem aquæ frigidæ, propter verum amorem Dei & proximi, eleemosynam facit, & non perdet mercedẽ suam. De monachorum vero abstinẽtia, hoc sentio; quia (b) quantò maiore amore Dei aut proximi monachus ab appositis sibi alimentis abstinuerit, tantò maiorem & facit eleemosynam, & acquirit mercedem.

a 1. Ioan. 3. Matth. 9. Marc. 9.

b Monachus quanto maiori Dei vel proximi amore abstinet ab appositis, tanto ampliorem est recepturus mercedem.

EPISTOLA XLII.

DOMINO, AMICO, FRATRI CHArissimo Henrico Frater Anselmus vitæ præsentis prosperam diuturnitatem, & futuræ fælicitatis æternitatem

Dolet, quod sæpius scribere nequeat ob claustralia impedimenta.

QVamquam vera dilectio semel accensa semper flagret sine ventilationis instantia, non tamen parum iucunditatis ab amicis ex ea percipitur, siue à præsentibus, ex mutuæ conuersationis; siue ab absentibus, ex alicuius commonitionis frequentia. Quoniam igitur superna sic disponente prouidentia mutuis aspectibus inuicem non possumus iucundari, vel alternis missis salutationibus, & si non quantum volumus, saltem quantum possumus ab inuicem debemus lætificari. Quapropter si mihi tam sæpè liceret, quàm sæpè vellem, vtque sæpissimè schedulam & nostram vobis dirigerem, & mihi vestram exigerem. Mihi quippe, meis id peccatis agentibus, sic non solùm dictandi, sed & legendi & meditãdi siue orandi opportunitatem video remotam: vt credam à me Dei misericordiam amotam. Vnde licet, non quantum ad eandem reuocandam misericordiam diuinam sufficiat, inconsolabiliter tamẽ doleo: quia cùm tantum sit misero mihi quietis impedimentum, nullum me consolatur inquietudinis emolumentum. Qua in re cùm non iniustè mihi videar viles & steriles, quas tamen negligere non audeam, occupationes accusare: nequaquam tamen rem interius discutiens, meam valeo ignauiam excusare. Adeo namque vilis mens mea quasi quadam naturali arctatur angustia, bonæque voluntatis languet imbecillitate, vt vni quamlibet paruæ curæ, cæteris exclusis, tota non sufficiat, & cuiuslibet oneris tentationisque grauedine victa succumbat. Quapropter mi charissime frater & domine, quoniam ex charitate, & mea merita, si qua essent, vestra esse vellem; & quæ vestra sunt, mea esse confido: De mea desperans ignauia, vestram precor & exhortor strenuitatem: vt qui me ex meo minus proficienti defectu sentio reprobari, per vestram

angu-

indeficientem profectum merear reuocari. Valeat & valeat nunc & in ęternum dilecta mihi vestra fraternitas.

EPISTOLA XLIII.

DOMINIS ET FRATRIBVS ET amicis charissimis, Herluino, Gondulfo, Mauritio: Frater Anselmus, ascendendo de virtute in virtutem peruenire ad Christum summam Dei virtutem.

Paraenetica est epistola ad Beccenses monachos, in Cantuariensi Ecclesia tum degentes.

QVoniam & vnum est, quod vos pari intenditis proposito, nec est diuersum, quod ego de vobis cõmuniter desidero: Idcirco vos simul vnius epistolæ allocutione cõiungo. Si bene meminit dilectio vestra, quales vos semper optem videre præsentes: sufficienter nouit, quales vos assiduè desiderē audire absentes. Quoniam namque, vt vestra mihi testis est conscientia, omnibus vobis fratris dilectionem, & insuper vni vestrûm patris diligentiam ex corde non dicam impendi, sed volui impendere: nullum interiacentis terræ marisque spatium affectum vestri à me valuit abrumpere. Licet igitur Reuerendi Domini Patris nostri Archiepiscopi præsens vobis consilium & admonitio, singulorumque vestrûm cononoa, quid suus habitus profiteatur, meditatio, mutuæ quoq; in sancto feruore collocutionis frequēs accẽssio sufficiant, quibus vestra studia bene incepta quotidie ad meliora proficiant: exigit tamē indeficiens dilectio, vt exhortationes nostræ, qualescunque sint, vobis quamuis absentibus & non indigentibus non deficiant. Moneo itaque & precor charissimi, quatenus (a) nihil sit, quod mentem vestram à sui reuocet custodia, solicitè discutiat, quid quotidie acquirat proficiendo, ne quid (quod absit) perdat deficiendo. Sicut n. in virtutibus (b) difficilius est aliquid non habitum conando assequi; quàm delidia carere: ita grauius est recuperare, quod per negligentiam amittitur, quàm adipisci, quod nondum quia habuisse cognoscitur. Semper igitur dilectissimi, præterita quasi pro nihilo sic deputetis, vt & illa, ad q̃ profecistis, temerè non cõtemnatis; & his aliquid addere, licet per infirmitatem nequeatis: tamen per importunitatem semper contendatis. Quoniam namq; (c) inter multos vocatos pauci sunt electi; certi sumus omnes veritate dicēte: sed quàm pauci sint, incerti sumus cuncti veritate tacente. Quapropter quicunq; nondum viuit vt pauci; aut vitã suam corrigat, aut inter paucos se colligat; aut cũ certitudine reprobationem timeat: qui verò iam sibi videtur de paucis, non statim de securitate electionis confidat. Quippe quoniam nemo nostrûm scit, in quantam paucitatem redigantur electi: nullus itaque nouit, si iam sit inter paucos electos, licet iam paucorum sit similis inter multos vocatos. Nullum igitur retro respiciendo penset, quàm multos in via cœlestis patriæ præcedat: sed indeclinabiliter in anteriora intentus, solicitè consideret, si iam pariter cum his de quorum electione nemo dubitat, incedat. Videte igitur charissimi, ne qualibet occasione timor Dei quem concepistis, tepescat: sed semper quasi in deficienti studio ventilatus, indies feruescat, donec vobis in securitatem æternam mutatus lucescat. Valete amici mei amantissimi, & rogo vos, per fraternam charitatem, quam mihi debetis, orate solito instantius, ne ego qui vos hortor ad profectum; perficiam quem iam olim verè incepi, & iam nunc ferè effeci miserabilem defectum.

a Ab hoc loc. vsq; ad fine simulia dicit epist. 2. supr.

b In virtutibus est diffi cilius conari quippiā cōsequi, quàm carere per torporem.

c Matth. 20. & 22.

EPISTOLA XLIV.

OLIM SOCIO ET FRATRI COÆqua familiaritate diligendo, nunc Domino & Patri cum dilectione reuerẽdo Ronestreosi Episcopo (a) Hernosto: Frater Anselmus in hac vita integram incolumitatem, in futura perfectam fœlicitatem.

Acerrimis oppressum doloribus ad patientiam excitat.

CVm audio, quod frequentibus & grauibus molestiis ferè vsque ad mortem caro vestra atteritur, contristat me humanâ mœstitiâ meus affectus: sed cùm considero, quia per hæc anima vestra ad æternitatem nutritur, consolatur me spirituali lætitiâ vester profectus. Notum quippe est Sanctitati vestræ, quia in tribulatione carnis & per vstionem rubigo peccatorum exuritur: & per patientiam iusti vita perficitur. Scriptum namque est, quia (b) *flagellat Deus omnem filium quē recipit*: Et quia (c) *tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem spes autem non confundit*. Et quia (d) *patientia opus perfectum habet*. Vnde proculdubio cognoscitur, quia tanto affectu est in tribulatione gaudiendum, quanto conatu est per spem & operis perfectionem ad filiorum hæreditatem nitendum. Cum enim semper gratum sit Deo, si nunquam ab eius ordinatione dissentimus, tunc vtique valde illi placemus, si & in nostra aduersitate eius voluntati hilariter consentimus. Et quanquam sit iustissimus, nequaquam tamen, cùm sit misericordissimus, coget nos peccata in futuro sæculo vindicta repetita luere; quos hîc viderit vltioni cum animi hilaritate occurrere. Tantò itaque districtum iudicem expectare poterim' leuiorem, quantò nunc patienter sustinebimus seueriorem. His igitur & aliis huiusmodi meditationibus, mi Reuerende Domine, sicut scit paterna vestra Sanctitas ex carnis defectu, animæ considerando profectum; ex carnis ægritudine, animæ salutem; ex vltione, indulgentiam trahat; ex ipsâ tribulatione, consolationem, & ex mœrore, lætitiam. Omnipotens & clementissimus Deus, sic vos in hoc sæculo per omnia suæ faciat concordare voluntati, vt ipse in futuro per omnia vestræ concordet fœlicitati; dulcissime mi Pater, & Reuerende Domine, precor vt paterna vestra sanctitas non obliuiscatur serui sui, corpore absentis, sed mente adhærentis: Valeat semper in Domino corpus & anima vestra.

b Prouerb. 3. Heb. 12. Apo. 3.

c Rom. 5.

d Iacob. 1.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XLIV.

ERNOSTO.] *Aliàs Arnosto, seu Hernosto, vt in Tabulis Episcoporum Rofensium Cod cu Victor ani legitur his verbis*: Post restaurationem à Laofranco Ar-

co Archiepiscopo Hernostus monachus Becci fit Episcopus. *Tantum illa. In huius autem Ernosti consecratione, cum super altari inuentus fuisset iste versus:*

C.to proferte stolam primam. &c.

Lanfrancus prænunciauit, eum breui moriturum: Neque enim eum fefellit Sancti Archiepiscopi vaticinium: quare eodem anno excessit, post acerrimos diuturnosque corporis dolores, ad quorum constantem tolerantiam Anselmus hic excitat & solatur. Cæterum Rouestrensis, Rocestrensis aut Ronecestrensis sunt dictiones iam exoleta & formata à Rocestria seu Ronecestria, vt etiam legit Henricus Huntidonensis lib. 1. hist. in hoc versu:

Testis Ely formosa situ; Ronecestra visu.

Hodie dicitur Roffa ciuitas Cantuariensis Comitatus in edito sita. à qua Roffenses Episcopi denominati. Superius autem de Arnosto recensita, recenset Lanfranci Biographus MS. in Chronico Beccensi.

EPISTOLA XLV.

REVERENDIS DOMINIS, DILECtissimis auunculis, dulcissimis nutritoribus suis, Lamberto & Folceraldo: Frater Anselmus, bona temporalia pro æternis despicere, æterna pro temporalib. percipere.

Ne lethargico mundi somno corripiantur. Huc refer epist. 18. suprà.

QVamuis nos locorum temporumque spatia separent, arbitrio superno disponente: nulla tamen causa vestræ dilectionis affectum valet aut valebit mihi minuere, diuinâ gratiâ protegente. Et quoniam certum est cordibus vestris, similem affectum erga me non dissimiliter inhærere; vtique dubium mihi non est, quod sicut ego ea, quæ circa vos sunt; ita vos ea, quæ circa me sunt, nota semper desideretis habere. Sed ea per huius schedulæ latorem plenius poteritis discere & notificare, quam breuitas epistolaris sufficiat intimare. Quale autem desiderium cor meum gerat de vobis, ille à quo, & ad quem, & cui soli notum est idem desiderium; sic intimet & persuadeat vobis, quomodo ipse scit expedire vobis: vt tamen aliquid de cordis abundantia eloquar, nihil magis de vobis timeo, quàm ne in amore sæculi & sæculari vita perseueretis, dormientes vsque in finem; & nihil aut parum quid inueniatis cum viris diuitiarum in manibus vestris, cùm euigilaueritis post finem.

EPISTOLA XLVI.

SECVNDVM CARNEM CONSANguineo in Christo fratri charissimo Folceraldo: Frater Anselmus, sic ire de virtute in virtutem, vt videat Deum Deorũ in Sion.

Se miro eius visendi teneri desiderio, sed detineri per milites vbique grassantes.

COgitaui ipse ego ad te venire, & ad pedes reuerendi Abbatis tui prostratus, quanta possem humilitate, postulare, ne animæ (me & te dico) tanto conglutinatas vinculo carnis & spiritus, violenta conuersationis separatione non tantum disiungeret quàm scinderet. Sed tam crudeli, tamque effrenata malitiosorum hominum in Francia debachatur sæuitas, vt nec me, nec aliquem monachum, aut quempiam equitem audeam tanto committere periculo. Re enim vera Dominus Rodulfus cùm te reducto rediret, in Archiepiscopatu Rhemensi cum famulis, equis ablatis omnibus captus est; quanquam se sub Archiepiscopi Rhemensis tuitione ire clamaret. Qui aliquandiu detenti, vix tandem vno equo retento, relaxati sunt. Denique etiamsi possem absque omni te adire periculo, Rex tamen & Dominus Abbas noster, in quorum potestate sum; nolunt mihi eundi dare licentiam: nec tamen ab illis, vt te possim habere, vllum recupero auxilium aut consilium, nec sui esse honoris existimant, quod tanto studio de tam longinquo, tamque humilibus & amicabilibus literis frustra bis poposcerunt, tertiò forsitan frustra reposcere. Hæc idcirco tibi scripsi, charissime, vt tu haberes, per quem mihi desideranti scire, quæ circa te sunt, mandare posses, & simul scires, quia iam nullum ab homine expecto auxilium, quo tuam tantopere desideratam conuersationem assequi possim: Quatenus solus DEI nostro desiderio fauorem, secundùm suum beneplacitum, orantes expectemus, & interim eius de nobis dispositionem obedienter patienterque toleremus. Sic enim citius & benignius desiderium nostrum pficies; si non quod nos volumus, sed quod ipse vult, nos desiderare, perspiciet. Quanquam enim tu valde sufficienterque te consoleris ex sancta paternaque benignitate Abbatis tui, quàm à te inuentam sæpe mihi præsens gaudendo prædicare solebas: ego tamen, quod ex te desidero, desiderare non desistam. Orationes, (a) quas tibi, cùm mecum esses, scribi feceram; nescio per quem tibi mittere possim. Lator enim præsentium eas ferre tibi non est ausus, timens, ne tibi auferrentur. Cùm enim eum prima vice ad te misi, dicit se captum & expoliatum, vestesque suas, si quid fortè in eis, quod tolli posset, inueniretur, discussas. Rogo, manda mihi per epistolam, quæ circa te sunt. Dominus, (b) *qui custodit Israel, custodiat te ab omni malo, custodiat animam tuam Dominus.*

a Folceradus Scripta Orationum ab Anselmo compositarum.

b Psalm. 120.

EPISTOLA XLVII.

CHARISSIMO SVO CONsobrino Petro, Frater Anselmus, ea bona quæ necessario amittuntur, sponte dimittere, vt ea quæ æternè tenentur possit recipere.

De Consobrini sanctis gaudens profectibus ad puriorem concitat vitam.

DIcere non possum, Dilectissime, quanto gaudio exultauit cor meum, cum audiui à dilecto fratre & consobrino nostro Domino Folceraldo, te non solum ad hanc, quam habes ætatem, peruenisse: sed etiam bonis honestisque studiis profecisse, & indies proficere. Sed & huic meo gaudio multum est additum, cùm mihi dixit, quia me desiderabas videre. Memor enim & seruator magnæ amicitiæ, q̃ olim fuit inter me & auum, & patrem, & matrem tuam: & immensæ dilectionis, quam habui erga te, cum adhuc puerulus

tulus esses: eaque semper de te desidero, quibus meliora non possum: & cum bona de te audio, sic gaudeo vt plus non possim. Accensus igitur desiderio tui in Deo, oro Deum vt det nobis simul in hac vita, quamdiu victuri sumus, conuersari; & in futura conglorîari. Vnde hortor, precor, obsecro mi dilectissime, crede verum esse quod veritas dixit, & ama quod relinquentibus seculum propter se promisit. Incipe parare tam magnum quæstum, accelera ad tantum lucrum: vt (a) quæ mundi sunt relinquens, centuplum accipias, & vitam æternam possideas. Quod si tibi Deus inspirauerit, rogo charissime, ne dubites propter itineris laborem venire ad amicum, & consanguineum tuum, te desiderantem. Quoniam si simul vixerimus, quantò mutuum nostrum gaudium de nobis inuicem præsens nobis erit, tantò quicquid graue videbitur, leuius erit.

a Matth. 19.

EPISTOLA XLVIII.

DOMINO ET PATRI SVO REuerendo Archiepiscopo Lanfranco, frater Anselmus suus, quod suus.

Expostulat cum Lanfranco, quòd ad se scribens potius vocet dominum & patrem, quam seruum & filium.

SICVT Zacharias Propheta ad commendandam suæ prophetiæ authoritatem ferè per singulos versus repetit: hæc dicit Dominus. Sic mihi ad inculcandum, quis, cui, & quo animo loquatur: libet vt tam sæpè epistolæ nostræ, quas vestræ dirigo paternæ celsitudini, in fronte pictum præferant: Domino & patri; & suus, quod suus. Sic enim hanc non dicam scio simulare, sed sculpsi in mente mea cypressum: vt quicquid proponam in incipienda nostra salutatione, hoc in consummata appareat expressum. Cum igitur hoc titulo vobis tam sæpè scribã, quærendo queror, & quærendo quæro, cur mihi nunquam rescribatis; sed nescio cui vestro domino, & patri prima literarum notato: Aut si seruo, & filio vestro scribitis: cur, quod destruere non potestis per oppositam negationem, submetere tentatis per relatiuam oppositionem? Precor itaque vt quotiens literas dignationis vestræ suscepero, aut videam cui scribitis: aut, vel non videam, cui non scribitis.

EPISTOLA XLIX.

DOMINO REVERENDO ET AMIco, Domino Priori Henrico, frater Anselmus salutem.

Plus laudatur dantis animus, quàm munus.

GRATIAS vobis magnas scribo pro auro, quod misistis: sed multò maiores corde teneo, pro bona erga me voluntate, quam retinuistis. Quam quotidiè multò melius & charius experior in dilecto meo communi fratre nostro Mauritio, quàm in millibus auri & argenti. Ab his enim, qui ab eo veniunt, audio vos eum tanto honore & amore tractare; vt appareat vos non modico me dilectorem eius amare. Literas, quas charissimo filio vestro fratri nostro Saluino misistis, legi: in quibus tam benignè, & vestram erga eum expressistis dilectionem, & mei, plus quàm mereat, indidistis mentionem: vt ibi animaduerterem magnam quandam sapienter latentem, & latẽter sapientem deprecationem; quatenus ego, quem sic describitis, benignum erga alios, illi, quem sic diligitis, impendam meam curam & dilectionem. Et ita fiat, quandoquidem ita vultis. Cum enim eum amem propter Deum & propter seipsum: & quia confitetur se amicũ esse Domini Gondulfi: adhuc crescat amor, quia est dilectus Domini Prioris Henrici. In eisdem literis, cuiusdam culpę veniam spontanea benignitate eidem dilecto vestro & meo, concessam inueni: & quia seruulus vester, frater noster Osbernus, cum eo pariter se non per superbiam sed per imprudentiam, peccasse cognoscit, nec sibi sentit indultum esse; mœstum pro culpa & solicitum de venia percepi. Precor igitur, vt quod in me laudatis, mecum in vobis exhibeatis: quatenus mecum super afflictionem eius pia gestantes viscera, sicut Saluino indulsistis propter vestram solam bonitatem, ita Osberno dimittatis, si quid in vos peccauit propter vestram benignitatem, & nostram charitatem.

EPISTOLA L.

FRATRI FRATER, DILECTO DIlectus, Gondulfo Anselmus, in hac vita diuturnam, & indies proficientem sanctitatem; in futura vita æternam, & semper sufficientem fœlicitatem.

Familiarissima est epistola, & dulcissimi suauissimi amoris melle perspersa.

OMNES quotquot veniunt à Domino Gondulfo, referunt, quod literas meas desiderat Dominus Gondulfus. In quibus benè noui, quia nihil aliud expectas; nisi vt mutuum nostræ dilectionis affectum legas. Quod quidem certus sum quia non facis vt amor tuus, ne obdormiat, literis excitetur; aut, vt amor meus, quomodo vigilet, inuenietur. Quippe sicut de tuo affectu erga me certus es, ita de meo erga te non dubitas. Idcirco igitur tantoperè scripta mea postulas, vt quod in intima mente formatum pariter gerimus; in charta scriptum videas, videndo legas, legendo congaudeas. Sed (a) quid si nec oculus vidit, nec auris audiuit, sed solum in cor hominis ascendit: quem affectum præparent diligentia corda diligentibus se? Testis enim mihi est experta conscientia; quia nec visu, nec auditu, sapor huius affectus à quoquam percipitur: nisi quantum mente ab vnoquoque concipitur. Cum igitur scias, quia (b) dilectionis nec oculis, nec auribus agnoscitur; sed solo cordis ore delectabiliter gustatur: quibus verbis, aut quibus literis meis, & tuus amor describetur? Et tamen tu instas mihi importunè, vt faciam, quod fieri nõ potest. Sufficiant nobis conscientiæ nostræ, quibus nobis inuicem conscii sumus quantùm nos diligamus. Omnipotens Deus sic te diligat, & diligendo protegat, vt nihil fiat à te, aut in te, aut de te, nisi quod illi placeat, & tibi expediat.

a 1 Corint. 2 & Esa. 64.

b Dilectionis sapor gustatur corde nõ corporis aure vel ore.

EPISTOLA LI.

DOMINO, AMICO, FRATRI, Filio charissimo Mauricio, frater Anselmus sic proficere de virtute in virtutem, vt adhæreat virtuti virtutum.

De acceptis Mauricij literis & proximo in Normanniam reditu.

PErlectis dilectionis tuæ, nuper dilectori tuo missis literis; & affectus tui expressione sum iucundatus, & reditus tui promissione sum lætificatus. Sicut enim cum diligenti mihi pariter diligendo respondes, congaudeo: sic dilecti dilectoris mei præsentia semper frui desidero. De quo reditu tuo, nec reuerendus mihi quicquam Archiepiscopus mandauit, sicut olim te opinari in epistola quadam tua monstrasti: nec Domino Abbati, si redieris, displicebit: quod in eadem scriptura te timere significasti, & mihi valdè placebit, quod vt puto nunquam dubitasti. (a) Glossas Aphorismi, si omnes potes scribere gaudeo: sin autem eas, quæ sunt Græcorum aut inusitatorum nominũ, deseras, admoneo. Quod tamen temporis in libello de pulsibus insumere deliberas, malo, vt ad perficiendum quicquid est in Aphorismo, impendas. Non enim eiusdem libelli scientia vtilis est, nisi frequentissimo & diligentissimo vsu, se illâ occupantibus. Si quid tamen post Aphorismum, & de hoc potes; libenter accipio. (b) De vtroque hoc præcipuè moneo, vt quicquid feceris, studiosissima exquisitione correctum, dignum sit dici perfectum. Malo enim in ignota inusitataque scriptura, partem integram veritate, quàm totum corruptum falsitate. Ante omnia gratias tibi quantas possum, ago: quia vbicunque sic viuis, vt quanquam non ego, sed spiritus sanctus te bene viuere docuerit: tamen honor mihi etiam sit inter ignotos, & alienigenas talem nutrisse discipulum. Tantò vtique eris Deo, & amicis Dei charior, quantò fueris in periculosa conuersatione inuentus probatior. Vale, & caue, ne promittendo reditum, & non redeundo, amicum tuum deludas. Saluta dilectum fratrem nostrum Dominum Herluinum.

a Horũ glossarum & aphorismorum emendationem in epist. 54 supra, eidem Mauricio inculcauit: vtriusque lector videat. Anselmi curam in corrigendis libris non tantùm sacris, verùm & profanis. Libellum aũt de pulsibus opinor [illegible] habemus [illegible] nomine [illegible] & plus quam Argi[illegible] oculis [illegible] libros per alios castigandos.

EPISTOLA LII.

DOMINO ET FRATRI REVErendo, amico charissimo Fulconi, frater Anselmus sic in præsenti vita per diuinam gratiam disponi, vt in futura sanctis mereatur apponi.

Fulconem vt in oblata dignitate suscipienda vel abiicienda sequi vere debeat, breuiter præmonet. Is autem Fulco ex Beluacensi thesaurario factus Beccensis monachus Anselmo Priore, tandem reluctans & inuitus postea ad Beluacensem Episcopatum reuocatus est, vt liquebit ex epist 33 lib 2. cap. 34. quod etiam hic innuit. Cæterum quid quis in oblato honore sit acturus, verius docet Anselmus epist 115 & 134. lib. 3.

COgit me dulcis mihi sanctitas vestra suis precibus promittere, & quod semper seruitus mea non promittendo prompta est, prout potest, efficere. Tanta namque vtitate deprimi scio in conspectu Dei meas orationes; vt alicui eas pollicens me pudeat: Et sic me vestrum deuoui, vt pro vobis possibilitas mea quotidie orare studeat. Quapropter & in hoc, de quo mihi literis suis dilectio vestra nuper mandauit negotio: & in omnibus quæ ad vos pertinent, orationes nostras, qualescunque sint, vobis non deesse sciatis. Consilio autem nostro licet vestra prudentia non egeat, tamẽ quia iubetis, breuiter illud schedula præsens exhibeat. Scimus quidem quàm tutius est homini, infirmitatem suam semper timẽdo, quantum in se est, tàm magnum onus refugere, quàm de viribus confidendo humeros facilè summittere. Sed (a) quoniam scriptum est (b) *nemo nostrum sibi viuit, & nemo sibi moritur: sed siue viuimus, siue morimur Domini sumus*: sic nos oportet inter timorem (c) propriæ infirmitatis, & obedientiam Dominicæ voluntatis, viâ discretionis incedere: vt neutrum videamur abiicere. Inprimis ergo vos diuinæ pietati puro mentis affectu, vt vitam vestram in beneplacito suo disponat, commendate: deinde simplici mente, & humili conatu, quibuscunque modis potestis, excepto solo peccato, onus subire recusate. Quod si nisi per peccatum declinare non potestis, obedienter subite & sollicitè portate. Omnipotens Deus nihil à vobis, aut de vobis fieri permittat; nisi quod illi placeat, & vobis expediat.

a Hoc scriptũ [illegible] loco [illegible] ergo Inot [illegible] epist. [illegible] episcopatus consulo [illegible] si lubet.
b Rom 14.
c In hanc rẽ [illegible] D. Greg. in pastor. D. 2 hom. 2. a q 85. art 1. & 2. [illegible] epist. [illegible]

EPISTOLA LIII.

DOMINO, ET PATRI VENERABIli Abbati Gualtero: frater Anselmus Beccensis vita peccator, habitu monachus: præsentis vitæ sanctitatem futuræ mereri fœlicitatem.

Non esse tam leuiter abiiciendam gregis commissi curam.

CVm scriptum sit: *Omnia fac cum consilio & post factum non pœnitebis*: Et alibi: (a) *quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere*: Valdè nobis cauendum est, ne nostram contra omnium consilium, nimiũ sequamur voluntatem; etiamsi recta nobis videatur. Neq; enim quicquid singulis rectum videtur, rectum est: quoniam scriptum est. (b) *Via stulti recta in oculis eius: & sunt viæ, quæ videntur hominibus rectæ, quarum finis vsque ad profundum inferni descẽdit.* Quapropter ne more stultorum, errorem, rectitudinem indicantes, teneamus vias quarum finis vsq; ad profundum inferni descendit; nequaquam vnusquisq; suo inexaminato iudicio, vitæ suæ debet ordinem committere: sed diligenter, ne plurimorum, & maximè sapientium iudicio aut obedientiæ, aut misericordiæ, aut deniq; charitati repugnet, perpendere. (c) Vnde magis est mirandũ, cur vestra sanctitas, vestraq; prudentia ferè contra omnium consiliũ, contra obedientiam sibi diuina dispositione per Archiepiscopũ suum & regularem electionem iniunctam, contra misericordiam & charitatem, oues sibi commissas pastorali cura destitutas, lupis infestantibus lacerandas deserendo exponit: quamdiu vel vnam considerat, sua cura ad salutem posse proficere. Acquiescat igitur vestra charitas, & tot orationibus astricta ad monasterium suum redeat; curamq; abiectam misericorditer resumat: vt desolatos consolando, & adiuuando, diuinæ consolationis & auxiliũ

Eccl. 32 impressi codices habent. Fili sine consilio nihil facias.
a 1. Reg. 15.
b Prouer. 14.
c Ad id amplius expendendum faciunt D. Bernardi epist. 82. 86. 87. Ivo Carnot. epist. 10. Gre[illegible] q 1. [illegible]

xilii recompensationem mereatur. Nam calumnia, quæ vos maximè terrere solet, ab Abbate S. Arnulfi sic est per communem eius & fratrum monasterii vestri consensum extincta, vt iam nullo modo vos impediat.

Epistola LIV.

DOMINO, ET PATRI SVO CHArissimo, Domino Priori Henrico: frater Anselmus vitæ præsentis integram prosperitatem, & futuræ æternam fœlicitatem.

Madecolatum vocalis & calumniis consternatum erigit ad patientiam: is autem Henricus erat Prior Cantuariensis, ad quem est epist. 49. sup. & 58. & 64. infrà. Chron. Bec. MS. in vita Lanfranci eum appellat Decanum Cantuariensem, virum omnibus ecclesiasticis disciplinis instructum.

SI per vestrũ nuncium didicissem, qua infamia diffamaretur charitas vestra, quo dolore, quã miseria afficeretur: & exinde meum consilium, & auxilium quæsissetis, sicut dicitis: & nullum reddidissem responsum: fateor, quia merito admiraremini, & diceretis me fecisse, quod non debuerim. Sed credat mihi sanctitas vestra, quia nunquam huiusmodi nuncium vestrum memini me audisse. Audiui tamen à quibusdam, non qui se nuncios vestros faterentur, quia non bene eratis apud Dom. Archiepiscopum: Sed cum quærerem propter quid, circumeundo significantes quædã inconuenientia nihil certum exprimebant. Dum igitur expectarem certiorem rerũ notitiam: audiui inter vos integram venisse reconciliationem. De desiderio autem, cuius vos velle licẽtiam habere à Dom. Abbate, & à me significatis: sic olim audiui nescio iam à quo, vt intelligerem meum ad hoc desiderari auxiliũ, non tamen expeti responsum. Sed quoniã certissimus eram Dom. Abbatẽ id nunquam esse concessurũ, meliùs rem penitus silentio tegẽdam, quàm frustra verbo detegendã putaui, & puto. Quod autem scribitis, quod miserãte Deo claruit veritas, cõfusa & obscurata est falsitas & eius inuẽtores: scitote me verius gaudere de soliditate veritatis, q̃ credo: quàm doluisse de figmento falsitatis, quam nunquã credidi. De inuidis verò, quos adhoc oblatrãtes insidiantesq; patimini, hoc dico quod scitis: quia (a) semper inuidet vitium virtuti. Si igitur inuidiæ persecutione carere vultis, aut locum, vbi lateatis vitiosos, inuenite aut virtutibus renunciate. Sed neutrũ horum facietis, quia alterũ est impossibile, alterũ execrabile. Quid igitur restat, nisi vt armati armis iustitiæ, à dextris, & à sinistris transeatis, cum (b) Apostolo per gloriã, & ignobilitatem, per infamiã & bonam famã: & quicquid ipsi moliantur, nunquam ad eos, sed ad gressus vestros, forti & quieta mente intẽdatis. Si enim (c) oculi vestri semper ad Dominũ, ipse euellet de laqueo pedes vestros: (d) ipsi verò incident in foueã q̃ fecerunt: & captio, q̃ absconderunt, apprehendet eos: cum, sicut iam cœpit, eminebit libera veritas, ad gloriam, & obruetur confusa falsitas in ignominiã. In quo tamẽ solicitè vos, sicut decet perfectũ seruum Dei, obseruare oportet: ne inimicorum confusione gaudentes, eam exprobretis, exprobrãdo prædiceretis, prædicando diuulgetis, diuulgando augeatis: ne in conspectu Dei, vltione inimicorũ delectari iudicemini. De vestra igitur liberatione, in secreto mentis, in conspectu Dei, gratias illi agendo gaudete: illorum vero peccatũ, siue eucorũ pro illis orando, miti mẽte dissimulate. Quod aũt vos super frequenti cõmotione illius, quem ferè super omnes diligitis homines, affligi monstratis: nullũ aliud video cõsilium, nisi illud, q̃ est optimũ: Sola virtutis patientiæ, q̃ iam diu viriliter tenuistis, consummatione opus habetis. Nullo tamen modo efficacius, aut quãtũ ad vos honestius, vtiliusve fugietis ad mentis quietẽ, aut illum placabitis; aut hostem occultũ, qui vos hac ipsa tribulatione impugnat, superabitis: vt coronã victoriæ percipiatis. (e) *Nõ enim coronabitur nisi qui legitimè certauerit*: nec legitimè certat, qui non vsq; in finem, aut suũ, aut impugnationis perseuerauerit. Scriptũ est namq; quia (f) *patientia opus perfectum habet*: Et (g) *in patientia vestra possidebitis animas vestras*. Si verò mẽte amplectimini patientiam, & tribulationẽ declinare satagitis: scitote, imo scitis patiẽtiam non esse nisi in tribulatione. (h) *Gaudete igitur in tribulationibus, scientes quia tribulatio patientiã operatur, patientia probationem, proba io spem, spes autem non confundit.* Dicitis vos nullo modo posse esse vobiscum sine integra Archipræsulis gratia. Hîc autem respondeo vestræ prudentiæ, (i) nusquã vos benè esse posse; si eam, quod ex vobis est, nõ habueritis: si verò eam habere non contempseritis, sed non poteritis, vt necesse sit vos alibi esse, quàm cum illo: nusquam vos melius, quia rectius esse posse, quàm vobiscũ. Nulla enim ratione Dom. Abbas, & fratres vestri aliter concederent. Nam non tam paruũ æstimatur, aut tam parum amatur sanctitatis vestræ strenuitas: vt qui eam iustè potest tenere, spontè aut facilè velit ea carere. Omnipotens Deus sic vitam vestram protegat & disponat, vt omnibus impugnationibus & aduersitatibus præualeatis: vnde coronam sempiternam percipiatis. Orate pro me.

a Virtuti semper inuidet vitiorum.
b 2. Cor. 6.
c Psalm. 24.
d Psal. 9. & 56.
e 2. Tim. 2.
f Iacobi 1.
g Luc. 21.
h Rom. 5. & Iacob. 1.
i Nusquam quis melius est, quàm potest.

Epistola LV.

DILECTO SVO FRATRI ET FILIO Mauricio frater Anselmus.

Gratulatur quod audiat Arnulfum Grammaticum.

AVDIVI, quod legas à Dom. Arnulfo. Quod si verum est, placet mihi, qui semper profectum tuum, sicut ipse ex parte expertus es, desideraui: nec vnquam vtique plusquam modò. Audiui quoque, quod ipse multum valeat in declinatione: (a) Et tu scis, quia molestũ mihi semper fuerit pueris declinare. Vnde valdè minus quàm tibi expediret, scio te apud me in declinandi sciẽtia profecisse. Hortor itaque, & precor, & vt filio charissimo præcipio: quatenus, quicquid ab eo legeris, & quicquid aliud poteris, diligẽtissimè declinare studeas. Nec pudeat te sic in hoc studere etiam quibus te putas non indigere, quasi nunc id recẽtissimè incipias: Quo & ea quæ scis, eius auditu confirmata, securius teneas: & eo docente, si in aliquo falleris, id corrigas, & quod ignoras, addiscas. Si autem nihil tibi legit, & tua hoc est negligentia, displicet mihi: & volo, quatenus vt fiat quantum potes, satagas; (b) & præcipuè de Virgilio, & aliis authoribus, quos à me non legisti, exceptis his, in quibus aliqua turpitudo sonat. Quod si aliqua re obstante non

a Anselmus Anselmus pueros docuit inflexiones nominum.
b Poëtas castiores etiã monachus enarrari placuit Anselmo.

pores

potes ab eo legere, vel hoc stude, vt librorũ quos legisti, quoscunque potes, & quibus horis potes, totos à principio vsque ad finem, diligentissimè sicut suprà monui, declines. Ostẽde etiam eidem charissim. amico nostro hanc epistolã, in qua breuiter & multùm eius pro re deprecer dilectionẽ: peto, vt tibi ostendat quantùm de vera eius confidere possum amicitia: & iudico, quia quod tibi facier, non alteri quam cordi meo facier. Diu enim est, ex quo ego & ipse de mutua certi sumus amicitia, si ipse, quod ego nunquam obliuiscar, reminisci dignatur. Saluta illum, quàm reuerentiùs potes ex nostra parte; & Dominum Priorem, & Dominum meum Gondulfum, aliosq́, dominos & fratres nostros qui tecum sunt. Vale fili mi dulcissime, & ne contemnas consilium paterno te diligentis affectu. Vale.

EPISTOLA LVI.

DOMINO ET PATRI REVErendo Abbati Guillelmo: frater Anselmus in hac vita diuturnam prosperitatem, in futura æternam (a) fœlicitatem.

a Impressi codices reclusent ordine octauum.

De comite excommunicato, qui sacris se immiscebat, de presbyteris incontinentibus: & de lapsis sacros ordines habentibus. Hanc epist. separatim memorat Trithem. & ante illum Dodechinus Abbas in appendice ad Marianum Scotum, qui & eius argumentum describit. Hic autem Willelmus erat Abbas Hirsaugiensis, ex monacho S. Emerani Ratisponensis; obiit anno 1091. 4. Non. Iul. Trithem. in scriptor. Ecclesiast. & Arnold. Vuion lib. 2. ligni vitæ, cap. 58.

EX quo vestra probitas mihi suam dignata est præbere notitiam, tantam eius concepi dilectionem, vt semper eius mihi dulcis sit memoria. Quod expertus sum non immerito fuisse, quoniam & vitam vestram amore, & reuerentia dignam agnoui existere; & paternitatem vestram non sine affectu dilectionis, erga paternitatem meam esse. Sæpè namque fratres à vobis venientes, me non solùm sanctitatis vestræ relatione ædificauerunt: sed & dignationis vestræ salutatione honorauerũt. Quare licet, quicquid est in me toto, minimè possit tantis meritis respondere: meum tamen est, quantùm amoris & reuerentiæ possum exhibere. Sed hæc Deo in nobis seruanda & augenda committens, ad ea, de quibus meam paruitatem vestra consulere dignata est prudentia; non præsumendo, sed obediẽdo respondebo; fortè non quod sufficiat, sed quod mihi videtur. (b) Comes quidem vester, qui excommunicatus, vobis diuina celebrantibus se miscet; mihi videtur humiliter admonendus: ne contẽnendo sententiam eorum, quibus Deus affirmat (c) se audiri, cum audiuntur: & sperni, cum spernuntur: se (d) ligare, cum ligent: & soluere, cum soluunt: aggrauet super se Dei iudicium, à quo fugere nusquam homo potest. Quare melius illi esse, vt per salubrem humilitatem abstineat ab his, à quibus eum Apostolica segregat sentẽtia: quàm per præsumptionis cõtemptũ se ingerat in illa, quæ nunquam nisi per humilitatem quæsita prosunt, & semper inordinatè præsumpta, obsunt: Nec debere eum nullo suo commodo, & grauissimo suo malo cogere vos; vt cum eum offendere nolitis; Deum, & sedis Apostolicæ auctoritatem grauiter irritetis: ad quos pacandos illum adiutorem habere non possitis: Facilius quoque, atque benigniùs (e) Apostolicum eius rationes suscepturum: si suam illum sententiam cognouerit reueritum. Quod si Comes idem hanc admonitionem respuerit, scis quia plùs est Deus timendus, quam homo. Quapropter, aut secundum iam prolatam Apostolicam sententiam, erga illum agendum; aut ipsum Apostolicum, siue aliquem eius vices gerentem, de hoc ipso dennò consulendum existimo. De presbyteris verò, qui se apertè reproba libidinis cõuersatione Deo reprobabiles exhibent; (f) omnino tenendum est, quod Apostolica prouidentia ecclesiastico iustoque rigore constituit. Nempe nullatenus conuenit, vt ibi reuerenter astetur, vbi pertinaciter aperta & impudenti libidine fœtentes, Dei & sanctorum prohibitionem contemnendo, sacris altaribus deseruiunt: immo non deseruiunt, sed quantùm ad ipsos, commaculant. (g) Non (c) quò quis, ea quæ tractant, contemnenda, sed tractantes execrandos existimet: vt qui Dei & angelorum præsentiam non reuerentur, vel hominum detestatione depulsi, sacra contaminare desistant. Nec vllatenus oportet, vt illi sint consortes de altari participantium, qui per immunditiam se faciunt exortes altari deseruientium. (h) De lapsis autem sacros ordines habentibus, & spontanea humilitate, secretè, quibus debent, confitentibus, (i) nequaquam est asserẽdum quod eisdem ordinibus ampliùs vti nullatenus possint: si per sacrificium spiritus contribulati, cordisq́; contriti & humiliati Deum placantes, ad virtutum profectũ studiosè contenderint. (k) Nam nec apud Deum reprobatur officium alicuius, propter culpam quam ipse ignoscit: nec apud homines decoloratur sacri ordinis dignitas propter personam, cuius ipsi peccatum non cognoscũt: quibus duabus causis carnalis lapsus prohibet ad sacros ordines accessum, aut reditum. Sed quoniam fermè semper occultum est, (l) *quorum remissæ sint iniquitates, & quorum tecta sint peccata*: quorum verò minimè: tutius semper est conscium sibi criminis, ab his, quæ placitam Deo personam exposcunt, per laudabilem humilitatem abstinere, quàm per culpabilem securitatem præsumere. Illud namque semper potest, Deo non improbante: hoc vero non debet, nisi Deo approbante. Qui autem huic sententiæ quæ ad sacri ordinis officium reditũ post lapsum concedit, nequaquam aliqua ratione nisi authoritate fulciatur scripturarum, vult consensum attribuere: legat epistolam beati (m) Calixti Papæ, decretum vniuersis Episcopis per Galliam constitutis: & (n) beati Gregorii ad Secundinum inclusum: vbi ipsi hanc sententiam sic firmis & penè eisdem rationibus & auctoritatib. confirmant; vt nullatenus aliorum probatione indigeat. Sed quoniam idem B. Gregorius idipsum in aliis suis quibusdam epistolis studiosè prohibet, ne sibi ipse cõtrarius sit: (o) de apertis quidem prohibuisse, de occultis vero post dignam pœnitentiã concessisse intelligitur. Nam crimen quod à Deo non imputatur, nec ab hominibus esse putatur: non reprobat nec decolorat, vt iam dixi: cum tamen in tali re cuique tutius sit coram Deo plùs timere quàm confidere. Prohiberi autem inuitum debere, qui occultum crimen humili confessione, sponte & occultè detegit, minime existimo: ne (p) multis obstruatur via salubris confessionis; qui potius

b Consule Iacobum de Graffiis lib. 4. decis. conscientiæ. c. 12 n. 18. & 27. Iunge etiam si libet. Iuon. Carno ep. 81.

c Luc. 10.

d Matth. 18.

e Apostolici nomine Papa designatur: vide notas ad epist. 45. lib. 3.

f Insinuat Gregor. 7. anathema: quo sacerdotes mulierarios à diuinis remouens, eorumque sacris interdicit laicis, vt testatur Marian. Scot. ad annũ 1074. Sigebert. in Chron. Schafna in histor. German. & alij quos mitto.

g Aliquid simile dicat Iuo Carnot. epist. 21. post medium.

h Gratian dist. 50. & ante eum Ivo Landus Chrysopolitan. in suo opere MS. vbi multa in id argumenti.

i Raban. l. 1. pœnitent. cap. 1. idem scribit.

k Potest huc referri Iuon. Carnot. epist. proxima

l Psalm. 31.

m extat to. 1. Concil.

n ep. 52. lib. 9.

o Raban. L. pœnitent. c. 1. Qui deprehensi fuerint publicè in periurio furto atque fornicatione & cæteris eiusmodi criminibus, secundum sacrorum Canonũ instituta à gradu proprio deponantur.

p antea con-

Impediebatur: ne multis obruatur vna salubris confessionis.

potius eligêt penitus in mortem occultari, quàm hac occasione in certitudinem vel suspicionem alicuius criminis adduci. Nec enim illi cui cõfitetur, statuitur ad peccatum, si confitentem absque eius consensu cessare à sui ordinis officio non cogit: sed potiùs magni criminis reus esse videtur, si cogit: quia sic, & confitentem pœnitere confessionis, & plures nondum confitêtes horrere confessionem compellit. Nam satis patet quàm minus malum sit, cuilibet peccatori ad altare cum amore confessionis peractæ, & spe misericordiæ humili mente accedere: quàm se cum odio confessionis & desperatione veniæ, indurato corde, desiderio aut etiam actu ingerere. Ille itaque, cui confessio fit, nequaquam particeps æstimandus est minoris culpæ, in qua alium permittit nõ consentiendo, sed maiorem prudenter præcauendo: maioris verò criminis author esse videtur, ad quod multos impellit, etiamsi non volendo, tamen inordinatè plus quod minus, quàm, quod maius erat, timendo. Sed manifestum est, quia illi qui humili contritione superbam verecũdiam conculcando semetipsos iudicantes, indicenti cessationem sponte confessoris suo: multò tutius ministrant permissi, seu etiam iussi: quàm illi qui verecundia humana inter Deum & se iustè iudicare refugiũt: licet iis, cui confitentur, valdè periculosius prohibeat istos inuitos, vt suprà dictum est, quàm illos spontaneos. Et cum vtrisque necessarium sit, vel ad tempus abstinere, puto quia illi qui non libenter cessant, ad quod nõ benè properant, sunt tantùm relaxandi; hi verò, qui sponte abstinent, ad quod non præsumunt, etiam reuocandi. Nam in illis, si reuocentur, obedientiæ regimine præsumptio palliatur: in istis verò humilitas, obedientiæ robore adiuuatur. Quæ reuocatio non indifferẽter, sed magna Prælati confessionem suscipientis discretione facienda est. Sæpè namque contingit, vt quis non per immensum criminis horrorem, & per vim humilitatis humanam verecundiam superet: sed per stultitiæ tenebras, & impudentiæ duritiam, fœditatem sceleris & pudorem non sentiat, & per negligentiam officium suum non appetat. Qui autem huiusmodi est, nũquam ad sacrum officium suum aut vocandus aut reuocandus est. Sed cum pro ipso pœnitente supplicat humilitas, suggerit contritio, intercedit vitæ mutatio: tunc nimirum si Prælatus non tam de meritis aliquibus, quam de magna misericordia, & de multitudine miserationum Dei illum confortans ad sui vsum inuitet officii: puto quia non tam temerè quam prudenter egisse videatur. Est enim sæpè in huiusmodi præuenienda pusillanimitas, excludenda contemptus suspicio, ostendenda beneuolentia, exhibenda compassio. Hoc enim modo qui tales sunt quantò benignius, tantò efficacius ad perfectionem prouocantur, & tantò strictius in bono proposito ligantur. Potui plura de scriptis Patrum his intexere, sed quia epistolaris breuitas, quæ iam se nimis extendi reclamat, non consentit: simpliciter quid de interrogatis sentirem, paternitati vestræ iussus exposui. Omnipotens Dominus vos, & in his, & in omnibus, quæ vobis agenda sunt sic in rectitudine veritatis dirigat, vt pro eis seipsum vobis retribuat. Si præsens essem coram vobis & coram sancta congregatione vestra (de qua multa bona à multis concorditer audio) supplici mente corpus totum prosternerem: & vt me bonorum, quæ Deus operatur in vestro monasterio, in perpetuum participem in fraterna charitate concederetis, peterem. Sed quoniam ego hóc non possum, præsumo non de meis meritis, sed de vestra sanctitate rogare vt vos hoc pro me non humiliato corpore, sed benigna mente ab eisdem filiis vestris mihi petatis, & cum illis concedatis. Valete.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LVI.

NOn (c) quò quis, ea quæ tractant, contemnenda, &c.] *Interdicti Pontificij Anselmus verissimam reddit rationem: cui simul in aliquam non excogitantes plerique, contendunt Gregorij VII. prohibitionem sanctam & piam: alij verò impiam & aduersantem Euangelio: Sigibertus, Gregorio aliàs infensissimus, vt apparet ex opusculis aduersus eum scriptis affirmat id nouo exemplo, &c. vt inquit*, multis visum est inconsiderato præiudicio, sancitum cõtra Patrum sententiam, asserentium, sacramenta ecclesiastica æquè per bonos ac prauos ministros operari: *Reliqui scriptores Sigeberto posteriores eum decti ducunt, & sine vllo delectu aliena quæcunque suis commiscent; vt Matthæus Paris, Thomas de Walsing. in hypodigm. Neustriæ, Vincent. Beluacensis, Nauclerus, Ioannes Frasquetius MS. in nostra Bibliothec. Achilles Gassarus in Epitome Chronicorum; vbi exemplo Henrici tanorum Episcoporum Vormaciæ congregatorum Anno 1076. Gregorium vocat necromanticum: Sed longè aliter de eo loquuntur omnes historici etiam Germani vt doctissimus Genebrardus lib. 4. Chronicorum, & Papirius Massonius lib. 5. de vitis Pontificum Romanorum diligenter obseruarunt. Nec id nouo exemplo, aut contra sanctorum Patrum mentem à Gregorio fuisse institutum liquet ex his quæ retulit Gratian. dist. 32. can. Nullus missam: & can. Præter hoc autem: in quo Vrbanus Gregorij successor argumentum ex patribus ductum dissoluit. Licet Gregorius non interdixerit sacerdotum coniugatorum sacrificiis vt inanibus: sed vt hac verecundia permoti ad se redirent. Reliqua quæ nonnulli obtendunt incommoda & scandala hinc orta, non legi sed hominum iniquitati vertenda quilibet cordatus fatebitur. Nam vt rectè D. Hieronym. epist. ad Amandum scribit:* Putridæ carnes ferro indigent & cauterio: nec est medicinæ culpa, sed vulneris, cum clementi crudelitate non parcit Medicus, vt parcat: sæuit, vt misereatur. *Gregorium igitur Necromanticum cum impiè appellauit Gassarus, in hoc valdè dissentiens à Volaterrano, quem se in Paparum enumeratione secuturum pollicetur in epistola liminari: Nam Anthropologiæ lib. 22. sic de Gregorio scribit:* Hic præter omnes, quod vir pius, & Christianæ religionis acerrimus defensor fuerit, labores magnos pertulit: *Hartmannus Schedel in Registri Chronicorum ætate sexta, Gregorium nominat virum Deo & hominibus gratissimum, prudentem, iustum, clementem, pauperum, pupillorum, ac viduarum patronum, & Ecclesiæ Romanæ contra hæreticorum improbitatem, & malorum Principum potentiam res ecclesiasticas per vim occupare conantium vnicum ac acerrimum defensorem, eumque sanctè & piè mortuum esse. Hæc Schedelius Germanus scriptor, & Gassaro antiquior; quem & Volaterranum, à Genebrardo prætermissos adduxi, ne quis testium deesset Gregorianæ innocentiæ.*

EPISTOLA LVII.

DOMINO ET PATRI SVO REuerentiæ honore & amoris affectu matri Catholicæ colendo Archiepiscopo Lanfranco: frater Anselmus suus quod suus.

De Lanfranco Archiepiscopi nepote fausta rescribit, nec non de Osberno Cantuariensi monacho qui bonam frugem Becci fuerat correctus.

LIcet rarius quàm debeat, humilitatis meæ literas paterna sanctitas vestra suscipiat: fidelitatem tamen vobis debitam cor meum non alibi quàm in seipso scriptam integram seruat. De charissimo meo nepote vestro copiosius nuncius vester, qui ea quæ circa ipsum sunt, vidit & ab eodem audiuit, potest interrogantibus dicere quàm epistola mea possit describere. Quod autem ad me attinet, sic me sibi non inuitum cùm propter vos, tum propter seipsum, vt taceam fraternæ charitatis astrinxit, vt in nullo eius commodo quod possim me velim subtrahere. Dominus Osbernus, quem ad se reduci auctoritas vestra iubet, fateor, adeo menti meæ glutino dilectionis adhæserat, vt eius separationem cor meum non nisi cum quadam sui scissura toleret. Testis enim est illi non tam stylus meus, quàm conscientia; quia sic nobiscum est conuersatus, vt ab omnibus, bonæ propositum volũtatis sincerè diligentibus, plus mereatur affectum charitatis, quàm asperitatem seueritatis. Quamuis itaque admonitione non egeat sancta vestra benignitas, quæ semper bonis adesse solet: compellit me tamen mentis præfati fratris comparata dilectio toto precari conatu, quatenus non solum quia ipse meruit, sed & quia fidelis seruus vester desiderat, desiderando postulat illum benignè suscipiendo, benignè nisi aliter vitam eius ipsi mereri videritis, tractetis. Præterea quoniam non audeo dicere vt illum ad nos aliquando remittatis: hoc, vt puto, licenter dico, quia nunquam ab eo viuens dissociari vellem. (a) Epostolas beati Pauli vestro mandato libenter parentes vobis mittimus: sed quoniam, quod in eodem Codice de vestro opere est alibi non habemus, satis scire potestis quid vos aliquando factum ire desideremus.

a His Anselmus innuit Lanfrãci Elucubrationes in Diui Pauli epistolas à Trithemio recẽsitas in lib. de scriptoribus ecclesiasticis.

EPISTOLA LVIII.

DOMINO ET AMICO CHARISsimo reuerendo Priori Henrico: frater Anselmus, in terra seminare sanctitatem: in cœlo metere fœlicitatem.

Priori Cantuariensi commendat Osbernum ex nequam factum hominẽ frugi post aliquantam conuersationem & institutionem Anselmi.

DIlectus meus, Dominus Osbernus vester, qui ad vos redit, sic pristinę vitę peruersitatem sponte accusat, & execratur: atque, inquantum ex ea quam nobiscum habuit conuersatione palam & secretè experiri potui, sic vitæ laudabilis amore accenditur, vt nõ immerito interior homo eius in melius aut iam mutatus, aut proculdubio facile mutandus existimetur. Et vestræ quidem notum est prudentiæ, quia nunquam tanta benignitatis opus est exhibitione, quãta in noua & rudi de reprobis ad probos mores conuersione: ne bona incepta, quæ nutriri, & ad profectum duci possunt per fomenta benignitatis impediantur, aut certè frangantur per austeritatem seueritatis. Precor igitur dilectam vestram sanctitatem, quatenus sicut vestri decet discretionem regiminis & præfato fratri expedit, omnem præteritæ peruersitatis eius dissimulantis memoriam lacte perspicuæ dilectionis propositi nutriatis melioris infantiam, nisi forte quod non puto in pristinam non ex infirmitate offenderit, sed ex voluntate redierit malitiam. Nullatenus enim illi opportunius probatis latuisse dilectionem sub seueritate quam sensit in errore quàm si nunc pateant in erroris correctione. Denique, vt mihi videtur, ad rectæ vitæ tramitem nullus debet impelli, nisi qui non potest attrahi. Precor etiam, seu potius exigo ex debito quod sibi inuicem debent amici, vt sicut omnes dilectæ mihi fraternitati vestræ dilectos volo diligere: sic Dominus Osbernus in adipiscendo meam dilectionem multum sibi gaudet vestram creuisse. Valete.

EPISTOLA LIX.

SVO DOMINO, SVO FRATRI, suo amico charissimo Domino Gondulfo: frater Anselmus quod suo suus.

De muneribus à Gondulfo ad Anselmum missis.

CVm tu non potes precibus monere pigritiam meam, vt tibi salutatorias literas mittam: conuertis te ad aliud consilium, & pulsas me tuis donis, vt vel gratias remittam. Et quem blanditiæ nequeunt ad scribendum attrahere; saltem pudor queat ad gratias agendum impellere. Ago igitur tuæ dilectioni, quæ dulcis est cordi meo, gratias, non quãtum mihi chara sunt dona tua, sed quantum mihi charior est charitas tua qua fiunt & condiuntur, & quam mihi sapiunt munera tua. Tanto namq; charior est mihi charitas tua, quàm quicquid mihi donare potes: quãtò ea quæ donas, potes à te longè transmittere & charitatem non potes à te dimittere. Illa enim possunt sine te mare transire, sed ista non potest de corde exire tuo: hanc certe siue dones, siue nõ dones mihi, aliquid semper scio in te seruere; huic siue loquor, siue taceam, semper scito cor meum simili affectu respõdere. Dominus (a) Hugo, & Domina Basilia vxor eius magnas tibi gratias agunt pro gratiis tuis quas mandas, pro donis tuis quæ mittis, pro orationibus tuis quas pro eis facis, & quas eis promittis. Ego ipse præsentaui eis munera tua, & legi literas tuas, & retuli verba tua, quæ omnia gratissimè & lætissimè susceperunt.

a de hoc Hugone, Basiliaq; vxore leges aliquas ad epist. xx. lib. 2.

EPISTOLA LX.

DOMINO ET DILECTISSIMO fratri & filio Mauricio frater Anselmus sapientia & gratia proficere apud Deum & homines.

Quemadmodum vbique & ab omnibus amatur, sic Deum vbique amet.

DIu est quod nostris nos inuicem literis non visitauimus, quoniam de soliditate mutuæ nostræ dilectionis non dubitauimus: & quia nuntiorum

ciorum sermonibus, cum opportunum fuit nos salutauimus. Sed ne qua occasione amor ipse ab aliquo putetur tepere: expedire puto, vt aliquando scedulis quasi scintillis ab inuicem emicantibus videatur feruere. Hoc enim ipso quia desultantem te desiderans habere mecum non possum, nequaquam minus sed magis te diligo: quia cum te sic diligo à maioribus me, vt te dimittere nolint, video: plus te diligendum intelligo. Vnde fit vt pene dubium mihi sit, verum quia sic te facis amabilem, plus gaudeam: an quia tam amabili frui non possum, plus doleam. Verùm, qm scio, quia non tantum propter me quantum propter te à me debes amari: soluta quæstione, certum est, quia plus debeo de bonorũ præsentia, quæ tecum est, congratulari; quàm de corporis tui absentia, quæ mecum est; contristari. Denique semper, vt Deo & bonis hominibus amabilis esses, desideraui: & pro mea possibilitate, vt mihi conscius es, studui, quamdiu mecum fuisti; nec tamen desiderium idcirco tepuit, quia studium operari non potuit, plus quam mecum, cum non fuisti: verum non, vbicunque amaris, esse potes; sed vbicunque sis, amari & bonus esse potes. vt igitur ibi, & talis sis vbi, & qualem te esse vult Deus, & tibi expedit saluo tamen mutuo nostro quod exigit mutuus amor desideriu. Exoretur Deus, & quoniam iam vbicunque sis bonis amabilem te fecit: benedictus Deus. Saluta dilectos fratres & amicos nostros Dominum Herluinum & Dominum Goudulfum; Dominum Almerum & Dominum Hulnuardum consobrinum Domini Osberni.

Epistola LXI.

DVRANDVS SOLA DIGNATIONE Dei Abbas CasæDei, Domino Anselmo æternam salutem.

Anselmi laudantur scripta non propter verba, sed rem è verbis manantem: rogantur & alia, si qua scripserit: Est autem hæc Abbat a Casadei in al. erina diœcesi Claromonte. si ad limites Burgund. omnum condita à D Roberto Aruerne-si eiusq; protocœnobiarcha anno 1050.

BAIOCENSES duo literis imbuti, iuuenes præclaræ habitudinis in omni modo se habendi; minor eorum vocabulo est Rogerus, alter est Willelmus: duo illi & præter eos plures, sed maximè illi distillarunt auribus nostris oleum & suauitatem tui & nominis & religionis. *Deinde (à) terret me vita mea; namque diligens r desiusse*, cum eo quod sequitur. Scriptum hoc & præter hoc alia pussitiè de contrito spiritu tuo, & de pietate contriti tui cordis edita & scripta: pias præstant nobis lachrymas tuas legere, nostras edere: ita vt vtrumque miremur, & in corde tuo redundare tantæ rorem benedictionis, & sine susurro descendere indè riuum in cordibus nostris. Nam ita est verè: Pietas scriptæ tuæ orationis excitat in nobis pietatem sopitæ compunctionis: adeo vt quasi mente prosiliendo congaudeamus ea diligendo in te, vel potius in eis te; semper ea, & per ea Deũ & te. Intercede igitur, quia intercedere potes pro nobis intercedentib. pro te, vt possumus: & mitte alia, si qua habeas à te scripta, quæ non habeamus. Notus & rogatus in dilectione, quæ continua & nobis vtrobique. Rogamus etiam in cor-

à Posuit initium meditationis quã habes lib. 2. 8i. meditat. D. Anselm.

pore ipso congregationis vnitatem societatis, & te pro nobis in eo fungi legatione mittimus: quia redundans tu charitate fideliter poteris hoc rogare, & rogata ipse dare. Parati etiam nostræ dilectionis dare pignus, pignus exigimus à vobis: vos eligite quod possumus à nobis, nos eligimus epistolas Pauli à vobis. Neque prætendimus in eo dolos quasi primi parati accipere, & non primi parati dare, quod remotissimum est à sacramento dilectionis, quæ Deus est. Verùm ardentes charitate, non prævidemus quomodocunque postulemus, omnibus sanctæ huius professionis parati; nos & nostra commodè petita non negare. Hi igitur duo fratres tui desiderio accensi, te opitulante habeant in omnibus, quia de te pendet voluntas omnium in omnibus.

Epistola LXII.

DOMINO ET PATRI MERITO sanctitatis, cum amore reuerendo, cum reuerentia amando, Durando Abbati Cœnobii, quod dicitur Casa-Dei: frater Anselmus Beccensis, vita peccator, habitu monachus, sic in hac vita perseuerare in proficienti sanctitate, vt in futura gaudeat in sufficienti fœlicitate.

Est responsio ad præcedentem, præclara Anselmi humilitate emicans.

VESTRÆ paternitatis epistola percepta, magnum se cordi meo gaudium infudit: sed vita mea respecta, non solum idem se gaudium ferè totum de corde meo refudit: sed insuper dignus mœror mentem meam grauiter perfudit. Nam ex eo quod vestram sanctitatem, me ignotum homunculum adeo dilexisse cognoui, vt me suis literis de tam longinquo visitare & salutare dignaretur: non immeritò sibi visa est mea debere exultare humilitas. Sed cum considero me nequaquam à vobis diligi, nisi quia existimatis me aliquid esse, cum nihil sim: intelligo quia non diligitis vilem & contemptibilem coram Deo & hominibus personam (quod ego sum;) sed florentium & alicuius virtutis virum, quod ego vtique non sum. Quapropter timens nõ solùm, ne mihi nihil aut parum prosit vester amor, quia nõ sum quod diligitis: sed ne mihi nimiũ obsit meus tepor, quẽ in me non cognoscitis: precor, obsecro, ne me putetis, aut ametis, quasi iam alicuius spiritualis prouectus sim: sed ad hoc me diligite, diligendo orate vt sim. Sic enim vestra erit, & vera de me æstimatio, & vera erga me dilectio, & secura mihi de vestro amore exultatio. Rogo itaque, quanta possum humilitate, reuerendam paternitatem vestram: agite sanctis vestris precibus, quatenus, & quod ego adhuc noxiè sum, à me auferatur: & quod nondum vtiliter sum, mihi tribuatur: & vobis, quod misericorditer indigenti proximo impendetis, retribuatur. Nostras vero pro vobis orationes, quia peruiles sunt, reuerẽdæ vestræ beatitudini promittere nõ audeo, sed eas, quia poscere dignamini, negare nõ debeo. Quare si aliquid vel sunt, vel vestris suffragantibus meritis futuræ sunt: in vera charitate vestræ sint, & sanctorũ, qui monasterii vobis diuinitus commissi vel sunt vel futuri sunt. Et quamuis aut minimum quid, aut nihil sit quod vobis ex me concedo: aliquid tamẽ magnum à vobis deposcere præsumo. Prosternit

itaque se mēs mea coram reuerenda vestra paternitate, & coram omnibus vestræ sanctæ congregationis fratribus, humili supplicatione rogans: quatenus me seruum vestrum, vestri monasterii fratrem, velut vnum ex vobis in perpetuum concedatis, & nomen meum vltimum vbi vestra scripta sunt nomina subscribi faciatis. Ea vero quæ vestris mandatis respondentur, & quæ mandantur, reuerendi Domini & fratres nostri filii vestri, qui ad nos venerunt, melius loquēdo, quàm nos scribendo narrabunt. Omnipotens Deus sic vos der conuersari in Casa-Dei in hoc sæculo: vt inter beatos qui habitant in domo Dei in sæcula sæculorum laudetis Deum. Domine pater & domini in Christo fratres: Amen.

EPISTOLA LXIII.

DOMINO SERVVS, PATRI FIlius, reuerendo Archiepiscopo Lanfranco frater Anselmus.

Vt legat & examinet à se editum opusculum, scilicet monolog um: vide monitionem meam ad Lector pro for. bus illius positam.

OPVSCVLVM illud, quod paternæ vestræ censuræ mihi, libentius ipsemet, si opportunum fuisset, coram ipsa examinanda legissem. Quod quia nunc esse nō potest, vellem mitinim precari, quatenus dulcis mihi paterna vestra prudentia illud non dedignaretur, vel quolibet alio legente audire: & quod, ex eo fieri deberet præcipere, nisi timerē indiscretè molestus esse dignitati vestræ: quam multis magnisq; rerum maiorum consultationibus indesinenter occupatam non dubito. Quapropter quoniam nihil sic mihi volo placere, vt vobis displiceat: sicut solus est vestræ experientiæ, iudicare, quantùm vobis hoc quod me multum velle significo, liceat: ita sit vestri arbitrii eligere, vtrùm vobis id libeat. Hoc tamen etiam eum importunitate à vestra auctoritate non desinam exigere, quatenus de eodem opusculo siue audito siue inaudito quid fieri debeat, vestra decernat authoritas. Titulum autem nullum illi præposui: quippe quod nequaquam tanti existimaui, vt illud suo nomine dignarer. Si igitur vestro sederit arbitrio, vt quod scripsi scripserim: à quo habebit firmitatem, ab eo habeat & nomen: & per vos detur seruo vestrò, dilecto fratri & conseruo meo Dño Mauricio, qui vnus est ex illis quorum maximè factùm est instantia. Si (a) autem aliter vestro placuerit examini exemplar, quod vobis mitto, nec mihi nec præfato fratri reddatur: sed aliquo elemento aut obtutum aut demersum, aut consumptum, aut dispersum de medio fiat. Quicqnid autem inde vestro placuent iudicio, vt mihi aliquo modo notum fieri iubeatis, efflagito. Quatenus exemplar quod remisi, non aliam sortiatur sententiam, quam illud quod misi. De dilectissimo meo, nepote vestro, & corde, & ore, & epistola, quantùm possum, deprecor: vt cum primùm illum sanitatem recepisse cognoueritis, nequaquam eius me amabili cōuersatione diutius carere faciatis: verùm quippe dico vobis, talem se exhibuit mihi, & cunctis nostris bonos amantib. mores præsentem: vt illum si absque illa sua incommoditate, quam nullo modo volumus, reduci possit, desiderare cogamur absentem.

a Sic profectò Edinerus notauit. Anselmo Lafranci m tanta fuisse reuerentia & timore, post apertū religiosi pectoris votum, vt, si iussisset ut f. liua manere, permansisset.

EPISTOLA LXIV.

DOMINO, ET FRATRI CHARISsimo, Domino Priori Henneo: frater Anselmus per diuturnam bonam vitam, mereri æternam beatam vitam.

De obedientia sedulò & patienter seruanda.

DOminus Abbas, & fratrum vestrorum congregatio læti susceperunt, laudauerunt, amauerunt munera vestræ charitatis: sed multò vtique magis ipsam charitatem, quæ nunquam nō vult, quantùm potest, & semper vult plusquam potest. Gratanter quoque suscepit Dominus Abbas, & gratanter legit & audiuit mea paruitas: quòd prudentia vestra cōsilium eius, & patris, & meum vt fratris petiuit: & secundùm illud per omnia se facturum promisit. Sic nempe decet sapientem, sapienti scilicet vti consilio. Sapiens quippe consilium est, sicut scitis, quod consulit omnia facere cum consilio. Cum igitur totum rei, de qua consuluisti, consistat consilium in obedientia & patientia: & scriptum sit (a) quia obedientiam mauult Deus quam sacrificium: & quia (b) *patientia opus perfectum habet.* nullius iustius petitis & suscipitis consilium, quàm illius, cui debetis obedientiam: & nullum seruatis perfectius, quàm cum fortiter tenetis patientiam. Hoc igitur consulit Dominus Abbas, hoc rogat, & vt nō solum consulenti, & roganti vestra strenuitas acquiescat: quòd est laudandū; sed & præcipienti obediat, quòd est coronādum: hoc præcipit, hoc ego frater & amator vester consulo, & flagito: vt totius vitæ status his duabus nitatur columnis, scilicet obedientia & patientia. Et quidem de patientia, benè nouit dilectio vestra: quod non solum cum merentus punitur, violenter est exigenda: sed etiam cum immeritus affligitur, libenter est exhibenda. Ibi enim exectanda est impatientia, ne nocens infœlicius damnetur: hic seruanda est patientia, vt innocens fœlicius coronetur. De obedientia verò hoc mandat Dominus Abbas, quod non dubitare vos arbitror: quoniam quicquid reuerendo Domino ac patri nostro Archiepiscopo Lanfranco obeditis, sic illud accipit, velut si sibi obediretur: imo tātò gratiùs q̄ si sibi obedireti, quātò ipse per semet illi obedire desiderat: & quantò in eo quod non solū ipsi, sed & alii propter ipsum obeditis maiorem ipsam vestram obedientiam considerat. Quanquam si consideremus nos & illum, cui vos obedire inuitamus: multa proculdubio in nobis, & in illo sunt: cur nos illi sponte studioseque obedire debeamus. Valete.

a 1. Reg. 15.
b Iacob. 1.

EPISTOLA LXV.

DOMINO ET FRATRI, FILIO charissimo Mauricio: frater Anselmus serui reuerentiam, fratris affectum, patris diligentiam.

De Mauricij ex Anglia reuersione ad Beccum.

SEMPER te dilectissime fili desidero, semperque te me desiderare non dubito. Sed quoniā neuter nostrûm suus est, nec sumus inuicem alter alterius nisi per charitatis affectum: Consulo & hortor, quatenus quamdiu hi, quos nobis præposuit diuina dispositio, nos iusserint esse separa-

separatos! nullam contra voluntatem eorum exquiramus cohabitandi accelerationem: & si benignè nostro desiderio consenserint, nullam inferamus dilationem. Quapropter quod audiuimus per Dominum Robertum, quia Dominus noster Archiepiscopus promisit, se nobis remissurum in proximo tuam dilectionem: si benignè tuæ fauet voluntati, nec Domino Abbati displicet: & mihi valdè placet. Si autem non benignè fauet supplicanti, sed cum aliquo rancore permittit extorquenti: nec Domino Abbati nec mihi placet, vt sic redeas. (a) Scripturam, quam te instante & quibusdam aliis fratribus feci, & quam tu tibi debere transmitti precaris, Domino & patri nostro Archiepiscopo examinandam per Dominum Robertum mitto: & per epistolam illum rogo, vt si illam destrui debere non iusserit, tibi reddat exemplar, quod suscipit. Roga igitur eum, si in proximo rediturus es, vt priusquam redeas, præcipiat de eadem scriptura quod præcepturus est: Quatenus aut confirmatam eam tecum deferas, aut destructam esse mihi referas. Quod si illa suscepta redire tardaueris, mitte mihi exemplar illud, quamcitius per fidum nuncium poteris. Quatenus si quid in eo idem Dominus noster Archiepiscopus correxerit, secundum illud corrigatur, etiam illud quod mecum retinui: & ego vnum ex his duobus tibi citò remittam. Si vero sic sententiam confirmationis idem opusculum susceperit, vt nullius correctionis indigere indicetur: tene missum exemplar quamdiu volueris: tantùm siue ita sit, siue aliter, quicquid inde Dominus noster Archiepiscopus iudicauerit, aut quo nomine illud titulari iusserit, manda mihi per epistolam, cum primùm poteris. Saluta dilectum fratrem nostrum Dominum Herluinum: & hortare eum vice mea, quatenus à bono incepto, quod in eo vidi, nullius transitoriæ delectationis amore deficiat: sed sicut de die in diem vltimæ diei appropiat: sit quotidiè ad contemptum temporalium & amorem æternorum proficiat. Saluta Dominum Arnulfum Beluacensem, Dominum Hulnuardum Anglum consobrinum Domini Osberni, & Dominum Vitalem, Dominum Rogerum, fratrem Samoelem, Cadomenses. Vale & profice in Domino semper charissime.

a De illa agitur epist. 63. supra.

De hoc Arnulfo plura ad epist. 117. lib. 3.

EPISTOLA LXVI.

AMICO SVO DILECTISSIMO, & dilectori fidelissimo Lanfranco: frater Anselmus corporis & animæ profectam salutem.

Lanfranci B...ensis neophyti reditum in Northmanniam concupiscit.

QVOTIENS vestræ dulcis mihi reminiscor dilectionis, vtique tædet me tam longè vestræ dilationis. Quamuis enim hactenus spes vestræ recuperandæ salutis maximè consolata sit cordis mei angorem de vestra absentia: iam tamen nequeo contristari, quia tam longè & vobis ipsa sanitatis perfectio, & mihi vestra defertur amabilis præsentia. Etenim, non vt vulgò dici solet, quia quod longe est ab oculis, longè est à corde: non inquam, sic quantò benigna vestra mansuetudo longiùs, vel loco & tempore à me abest, tantò amor eius in me tepescit: sed quantò minus illa frui voto possum, tanto magis desiderium eius in veri dilectoris vestri mente feruescit. Quapropter quamuis eum illo sitis, de quo nec audeo dicere quod vos tãtum diligam, quantum ille: nec debeo exigere, vt me tantum diligatis, quantum illum: tamen rogare præsumo, quatenus quando primum cum eius benigna concessione, & sine vestro incommodo poteritis, vestro reditu me vestrum amicum lætificetis. Saluto vobiscum Dominum & fratrem meum charissimum Dominum Guidonem: Quem certè, vt simpliciter conscientiam cordis mei aperiam, mecum esse per amorem desidero indesinenter: & per obedientiam mecum non esse tolero, nisi impatienter. Quem, vt delectus dilectum moneo, & precor, vt studiosè inter ipsas suas occupationes vitam suam discutiat: & in bonis, quæ de illo ab omnibus inde venientibus audio, quotidie proficiat: & si qua in eo adhuc veteris hominis supersunt vestigia, ab his assiduè deficiat. Ambo valete.

EPISTOLA LXVII.

SVO IN CHRISTO DILECTO, desiderato, sperato, expectato Rogero: frater Anselmus suus dilector, quod Deo gratius & sibi est salubrius prudenter eligere, perseueranter tenere, fœliciter consummare.

Desideratissimè præstolatur venturum Rogerium.

QVOD solius Dei commisimus consilio: non audeo proprio decernere arbitrio. Licet mihi tamen meũ promere desiderium: vtiq; vexat me dilatio tua, vtique torquet me expectatio tui longitudine sua. Etenim nec vult, nec potest cor meum obliuisci, quam certo non dico promisisti, sed prędixisti mihi me posse expectare te redituru & mansurum. Et certè quod dixisti, serio dixisti. (a) Ergo intendunt oculi mei in eloquium tuum dicentes: *Quando consolaberis me?* vtinam non fallar, quoniam speraui in te, vtinam non erubescam, quoniam expectaui te, vtinam non mirentur nec dicant illi, quas præmisisti primitias fructus tui, & pignus aduentus tui: Cur eos impegeris illuc, quò eos vel præcedere, vel subsequi contempseris: præsertim cum ipsi libentissimè sint ad nos ingressi, & à nobis suscepti spe tuæ subsecutionis. Dirigat Dominus in conspectu suo viam tuam, & directo corde tuo, tribuat tibi Dominus secundum cor tuum, & omne consilium tuum confirmet.

a Psalm. 118.

EPISTOLA LXVIII.

SVO DOMINO, ET PATRI, AMORE & reuerentia filiorum, ecclesiæ Catholicæ digno Archiepiscopo Lanfranco: frater Anselmus suus subiectione seruus, affectu filius, doctrina discipulus, quod melius potest.

De nonnullis à Lanfranco animaduersis in Anselmi opusculo: cuius habetur mentio epist. 63. & 65. sup.

GRATIAS immensas agit cor meum vestræ celsitudini, quæ inter tot & tantas suæ di-

gnitatis occupationem, nec grauatur nec dedignatur ociositatis meæ verbositatem paterna benignitate attendere, & benigna sapientia corrigere. Quod enim rogatis ne pro his erga vos dilectio mea tepescat, quia teste Deo & Sanctis eius hoc dilectione facitis, & ego vnique huius rei conscientiæ vestræ testis sum. Absit ergo, vt mihi sit molestum suscipere consilium: quod de transmarinis partibus, & ego magno desiderio gero, & vos sincera dilectione mittitis. Gratanter itaque paternam admonitionem vestram suscipio, & humiliter responsionem nostram suggero: De illis quidem, quæ in illo opusculo dicta sunt, quæ salubri sapientique consilio monetis in statera mentis solertius appendenda: & cum eruditis in sacris codicibus conferenda, & vbi ratio deficit, diuinis authoritatibus accingenda, (a) hoc & post paternam amabilemque vestram admonitionem, & antè feci; quantum potui. Nam hæc mea fuit intentio, per totam illam qualemcunque disputationem, vt omnino nihil ibi assererem; nisi quod aut canonicis, aut beati Augustini dictis incunctanter posse defendi viderem: & nunc quotiescunque, ea quæ dixi, retracto, nihil aliud me asseruisse percipere possum. Etenim ea quæ ex eodem opusculo, vestris literis inseruistis: & quædam alia, quæ non inseruistis: nulla mihi ratiocinatio mea, quantumlibet videretur necessaria, persuasisset, vt primus dicere præsumerem. Ea enim ipsa sic beatus Augustinus in libro de Trinitate suis magnis disputationibus probat, vt eadem quasi mea breuiori ratiocinatione inueniens, eius cõfisus auctoritate dicerem. Quod dico, non aliquid eorum, quæ dixi apud vos defendendo; sed ea me non à me præsumpsisse, sed ab alio assumpsisse ostendendo. Quomodocunque enim sese habeant, scriptura ipsa vel seruandi vel delendi de vestra auctoritate iussionem expectat. Quædam tamen quæ ibi dixi melius aliter potuisse dici, & à me sic esse dicta non benè vt facilius possint intelligi male quam benè: & sic diffido de mea insipientia, vt non negem: & sic confido de vestra sapientia, vt ea posse corrigi sperem. Quapropter quod de eodem opusculo vobiscum conferendo dicitis, vtinam secundum benignam voluntatem Dei fieret, vt & de illo & de quibuscunque vellem liceret.

a Ansel. responsio modesta ad castigationes per Lanfrãcum indicatas.

Epistola LXIX.

OLIM DILECTISSIMO FRATRI, nunc dulcissimo patri, olim & nunc reuerendo Domino venerabili Episcopo Gondulfo: frater Anselmus semper suus, sic explere episcopale officium, vt æternum consequatur beneficium.

De Pontificio gaudet honore, dolet de casu acerbiori. Hic autem Gondulfus ex Beccensi monacho fuit suffectus in locum demortui Hernosti Rofensis Episcopi (ad quem est epist. 44. supr.) à Lanfranc. anno 1071. vt constat ex Biographo eiusdem MS. in Beccen Chron. Edmer lib. 2. de vita Anselm c. 2. Et MS. tabulis Rofensium Episcoporum in nostra Bibliothec. vbi hoc eius elogium. Gondulfus Becci monachus Deo amabilis, qui præfuit Westmonasterio: *Ex quibus habemus eum antea fuisse Westmonasterij cænobiarcham. Willelm. Malmesber lib. 1. de gestis Pontif. Angl. eius gesta perstringit, notam ludicrum omen sui episcopatus ex reuelatione fol orum. Cui mentum simile est exemplum epist. 30. Blesen. Gondulfus autem Non. Mart anno 1101. excessit Rogero Honed. suprà.*

ANTEQVAM mihi liceret dulcissimæ sanctitati vestræ literas exultationis pro vestra exaltatione mittere, audiui quod non ad regimen, sed ad laborem, non ad iucunditatem, sed ad tribulationem vobis prouenerat pontificalis electio. Ex vna igitur parte, volo vestræ paternitati congaudere: sicut illi, cuius præteritam vitam diuinam gratiam sibi placere ostendit: in hoc quod vos inter Principes Ecclesiæ suæ connumerare dignatur. Ex altera vero parte cogor vestræ fraternitati condolere: velnti illi qui eo ipso quò magis exaltatus est, maiori tribulatione grauatur. Sed item cum considero, quoniam teste diuina Scriptura de tribulatione nascitur patientia, quæ opus perfectum habet; & probatio, quæ operatur spem, quæ non confundit: vtique non intelligo non tantum esse condolendum vestræ sanctitati in tribulatione propter laborem quem ex illa suscipitis, quantum congratulandum propter perfectionem & spem, ad quas per illam proficitis. (a) Gloria igitur in excelsis Deo, cui vita vestra sic placuit, vt eam ad exemplum exaltaret: & gloria in excelsis Deo, qui sic vos dilexit, vt vos in igne tribulationis collocaret. Quatenus opera vestra vsque ad perfectionem, & spem vestram, vsque ad debitum robur excoqueret. Nam (b) si diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, cur diligentes eum non in omnibus exultantes gratias agant pro bono. Sic tamen hoc agere debent, & quoniam nescit homo, vtrum amore dignus sit an odio; seruiant Domino in timore, & exultent ei in tremore. Hoc tamen omnis seruus Dei obseruare debet, ne tribulationem putet, quod tribulatio non est: Ne, cum id quod nec sentire debet, tribulationem deputat, ibi iudicandus sit eo ipso quod dolet, quod dolere non debet ex infirmitatis teneritudine succubuisse, vbi se putat per patientiæ fortitudinem superauisse. Sic enim æstimando se esse aliquid, cum nihil sit, ipse se seducit. Hortor itaque sanctitatem vestram, vt nullo modo tribulationem putetis, quod nec corpus, nec animam lædit. Nec si aduersitas earum rerum, quas seruus Dei contemnere debet, vos contristat: probetis vos plus quàm oportet transitoria diligendo: minus quàm decet æterna diligere. Apertè enim vnusquisque homo ostendit se ea diligere, quorum læsionem pati non potest sine tristitia. Nemo enim molestiam pati existimat, nisi cum in his quæ diligit, aduersitatem tolerat. Dilectum fratrem nostrum Richardum, ea qua possumus charitatiua solicitudine vestræ paternitati commendo: quatenus non illi obsit, quod à nostra conuersatione seiungitur, sed magis illi prosit, quod vestræ familiaritati coniungitur.

a Luc. 2.
b Rom. 8.
Ecclesiast. 9.
Psalm. 2.

EPISTOLA LXX.

DOMINO, FRATRI CHARISSIMO, Domino Mauricio: frater Anselmus Deo placere & hominibus.

Discipulum commonet sui propositi non esse immemorem, & curet esse quod audit.

LICET, quò te magis diligo, eò te magis mecum velim habere: plus tamen inde te diligo, vnde te non possum habere. Quoniam enim te non tàm mihi, quàm Deo & tibi diligo: plus te diligo, quia talem te exhibes; vt qui te habent, difficilè velint dilectum remittere: quàm si facile vellent neglectum dimittere. Precor itaque te vt fratrem, & moneo vt filium charissimum, ea cura & diligentia, quam me semper erga te habuisse benè mihi es conscius: quatenus magis ac magis ad mores bonos proficias: & separationem nostram quamdiu iubebit noster Dominus & pater venerabilis Archiepiscopus Lanfrancus, mecum patienter vt diuinam dispositionē toleres: nec in aliquo, id vnde te magis diligo per impatiētiam minuas. Quamuis namq; te valdè diligam & desiderem, vt mihi mecum cōuersando cohæreas, plus tamen opto vt bonis moribus indissolubiliter inhæreas. Tota igitur cura tua sit, vt vbicunque sis, sic viuas: vt bonum hominem & seruum Dei decet, & certus esto, quia Deus tibi prouidebit, quod tibi expediet.

EPISTOLA LXXI.

DOMINO ET PATRI ABBATI, Reuerendo & diligendo Paulo: frater Anselmus sic sanctè viuere in temporali prosperitate, vt beatè viuat in æterna fœlicitate.

Lætatur de eius prouectione ad Abbatiam beati Albani Anglorum protomartyris anno 1077. 4. Cal. Iulias: quam Lanfranci auxilio & consilio restaurauit. vtpote inopem & rerum & religionis; obiit anno 1113. 3. Id. Nou. inhumatus ad suam ecclesiam. Is autem fuit monachus S. Stephani Cadomensis. Matth. Paris in hist. maiore. Biographus Lanfranci MS in Chron. Beccen.

GLORIA in excelsis Deo, cuius conspectui sic in occulto vita vestra placuit: vt eam ad exemplum in aperto sublimaret, & eam de terra ad cœlum per semitam virtutum tendentib. peruiam construeret: Quatenus non solius suæ sanctitatis retributione in regno cœlesti lætetur, sed pro multis, quos Deo lucrabitur gaudium illi fœlicitatis æternæ multiplicetur. Quamuis enim barbaris vestra prælata sit sanctitas, quos verbis docere propter linguarum diuersitatem non potestis: non tamen omnino vos apud districtum iudicem excusare valetis, si alios lucrari Deo negligitis. Quod enim illis sermone nō potestis dicere, vita potestis ostendere. Tantò namq; efficacius bonum exemplo, quàm verbo persuadetur: quantò boni mores in tacente diliguntur, & facundia in torpente contemnitur. (a) Plus itaque studete diligi ab omnibus mansuetudine & misericordia; quàm timeri nimis austera & nulli parcente iustitia. Gaudeant cuiuslibet ordinis homines vobis commissi, sese commendatos esse patri & pastori: non horreant sese traditos esse tyranno & exactori. Lætentur affines cōsultorem & adiutorem sibi à Deo venisse: non conquerantur alienarum rerum inuasorem, aut persecutorem à sinistra parte irruisse. Sunt enim multi Prælati nostri ordinis, qui quasi soliciti ne destruatur res Dei in manibus eorum, agunt, vt dissipetur lex Dei in cordibus eorum. Nam tantùm conantur esse prudentes, ne decipiantur ab aliis, vt fiant astuti ad decipiendum alios. Adeo sunt cauti, ne fiant prodigi, & quæ habent irrationabiliter perdant: vt auari fiant, & quæ seruant, inutiliter putrescāt. Sic studiosè seruis & pauperib. Dei, & sancto loco semper satagunt aliquid acquirere: vt dolosè semper alicui tentent aliquid auferre. Sic animantur zelo corrigendi stultos, vt accendantur crudelitate, aut cupidine colligendi nummos. Hæc igitur vestra prudentia sollicitè caueat: Ita exteriora vobis commissa disponite, vt interiora vestra mandata Dei disponant, & semper mens vestra dicat Deo: (b) *De vultu tuo iudicium meum prodeat.* (c) Sic vos defendite per prudentiā à nocentibus, vt per simplicitatē nulli velitis nocere, sicut scriptum est. (d) *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Sic custodite res monasterii vestri, vt non obliuiscamini quod scriptū est. (e) *Si quis habens substantiam mundi viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo?* Et alibi. (f) *Date & dabitur vobis.* Sic easdem res augere curate, vt à mente non excidat: (g) *Non concupisces rem proximi tui.* Taliter peccantes arguite, vt nec credulitas adsit, nec auaritia; quia scriptum est: (h) *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis: considerans teipsum, ne & tu tenteris:* Et rursus: (i) *Neq; auari regnum Dei possidebunt.* Non idcirco hæc dilectissime mihi, vestræ paternitati scribo, quod putem vos aliter agere, sed quoniam & vos iussistis, & ego volui vt literæ nostræ vos sequerentur: quod vt fieret, necesse fuit aliquid dicere.

a *Idem S. Pater noster Augustinus præcipit in regula clericorū loquens de prælato: plus à vobis amari appetat quā timeri.*

b *Psalm. 16.*

c *Idem pene Anselmus cū Hieronymo in hunc locū: Deuitent per prudentiam insidias; per simplicitatē non faciant malum.*

d *Matth. 10.*

e *1. Ioan. 3.*

f *Luc. 6.*

g *Exod. 20. & Deut. 5.*

h *Galat. 6.*

i *1. Corint. 6.*

EPISTOLA LXXII.

DOMINO ET FRATRI IN CHRISTO charissimo Humfrido, frater Anselmus Beccensis, vita peccator, habitu monachus terrena pro cœlestibus despicere, cœlestia pro terrenis percipere.

Orat pro tabellario, vt eius institutioni sedulius vacet & alacrius, sibiq;.

PRIMVM gratias ago, & debitam dilectionem retribuo pro vestra gratuita beneuolentia, quam in vobis erga me huius lator schedulæ se cognouisse affirmat. De qua non parum ipse confidens multum me rogat, vt illum apud vestram dilectionem adiuuem: quatenus vestræ doctrinæ beneficia, quæ illi misericorditer impenditis, nostris precibus inuitati intentius impendatis. Quod si vobis esset aut noxium, aut inutile, non dicam pro alio, sed vtique pro me ipso, aut nullatenus aut vix rogare præsumerem. Nunc autem quoniam nec noxium, nec inutile est; sed incomparabiliter vtilior vobis erit diuina retributio, quam huic vestra largitio: nec audacter nec impudenter, vt æstimo, sed amicabiliter precor & obsecro, quatenus reminiscamini quod scriptum est: (a) *Gratis accepistis, gratis date.* Nam etsi ab homine forsitan, vt vos

a *Matth. 10.*

docerer emiſtis, auribus quidem inſtrepere ille potuit, ſed cor ad intelligendum aperire non potuit, niſi Deus, cui nullus prior dedit, vt retribueretur ei. Si enim amicos, qui nos recipiant in æterna tabernacula, facere iubemur de Mammona iniquitatis: quantò magis de intelligentia veritatis? Quod ſi pro me nihil facere vultis, quia nihil mihi debetis: vel facite, vt me debitorem veſtrum faciatis. Hæc locutus ſum pro alio, ſed pauca pro veſtra dilecta fraternitate, pro qua plura vellem, ſubiungam. Mementote, chariſſime, & ſine intermiſſione mente pertractate, quod

b 1. Ioan. 2. ſcriptum eſt: (b) *Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo ſunt: quoniam mundus tranſibit & concupiſcentia eius: & quia amici ſeculi huius, inimici Dei conſtituentur.* Rogo, obſecro, nolite credere mundo, etiam cum fauet: quoniam non fauet vt foueat, ſed vt ſuffocet. Mundus enim in tenebris eſt, & gloria eius non eſt gloria, ſed ignis vorans. Nolite ergo, chariſſime, nolite currere in eam: ſicur papilio volat in nocturnum ignem: quoniam quem demulcet charitate, hunc poſtea torquet vſtione. O quantò conſultius, quantò fœlicius relinqueretis mundum, & ſequeremini

c Matth. 25. Chriſtum! (c) vt cum in maieſtate ſua veneric Chriſtus, iudicaretis mundum cum Chriſto, &

d Matth. 19 (d) centuplum recipientes, vitam æternam poſſideretis: quod vtinam fiat. Amen.

Epistola LXXIII.

SVÆ REVERENDÆ ET CHARISſimæ Dominæ, generis ſimul & vitæ nobilitate chariſſimæ Comitiſſæ Idæ: frater Anſelmus de virtute in virtutem proficere; de terrena dignitate ad cœleſte regnum aſcendere.

Commendat à charitate in Beccenſes famulos & quoslibet. Hæc Ida fuit Euſtathij Bullonij Comitis vxor, & mater celeberrimi illius, æternumque memorandi principis Gotefredi Bullionenſis, Lotharingorum Ducis, & Hieroſolymorum Regis Anno 1100. Cæterum monaſterium, quod Anſelmus dicit ſuum eſſe, reuera non fuit ſuum regimine, ſed origine & fundatione: Nam & illam fuiſſe matrimonio coniunctam apparet ex epiſt. 24. lib. 2. Cœnobium autem hic memoratum, vocatur Merkenſe à Meyero in Camp. Chron. Fland. quod Ida & Euſtathius maritus condiderunt ad Caliſium vrbem. De Ida lege amplius Guillelm. Tyrium lib. 9. belli ſacri, cap. 5. & 6. eius quoque extat mentio lib. 1. vitæ S. Godefridi Ambianenſis Epiſcopi, cap. 3. apud Sur. tom. 6.

VT taceam alia veſtra bona opera, per quæ nomen veſtræ nobilitatis longè lateque circumquaque ſuaui ſanctitatis fragrat odore: certè hominibus cuiuslibet ordinis ad veſtrum monaſterium, vel de noſtro monaſterio euntibus, tot & tanta impenditis beneficia vt ſic iam illis ſimus aſſueti, & ſic nobis ſint familiaria: Quatenus vobis poſſit eſſe oneroſum ſi gratias vobis, verbis, vel literis mandemus per ſingula, nec in nobis ſit, quod retribuere poſſimus ſecundum veſtra merita. Quapropter ad Deum vos mittimus: & illum inter nos & vos ponimus, vt ſicut propter [illegible] quod facitis: ita ipſe vobis retribuat, pro vobis, quibus facitis. Inſtante tamen illo fratre, quem à ſuis perditum nobis miſiſtis, & in magna deſolatione benigniſſimam exhibuiſtis conſolationem: hanc reuerendæ ſanctitati veſtræ ſcripſi epiſtolam, in qua cognoſceretis, quia non aliter mihi gratum eſt, quod illi feciſtis; quàm ſi mihi ipſi eſſet factum: & quia verum eſt quicquid ipſe & de ſuo caſu dixit; & quia præceptum veſtrum in omnibus, quæ nobis per illum mandaſtis, ſeruauit: & veſter homo ſecundum veſtram iuſſionem illi fideliter ſeruiendo benignè illum ad nos perduxit. Retribuat vobis Deus pro his & aliis veſtris bonis operibus beatitudinem ſempiternam. Bonum autem facientes nolite deficere, tempore enim ſuo metetis non deficientes.

Epistola LXXIV.

DOMINO ET PATRI REVERENdo Abbati Rainaldo: frater Anſelmus ſalutem.

Opuſculum, ſcilicet monologium, quod mittit, non eſſe communicandum hominibus belleboro indigentibus.

OPVSCVLVM illud quod à me tanto ſtudio de tam longè petitis: nequaquam vobis mitterem, ſi veſtræ voluntati non obedire potuiſſem. Timeo enim ne cum venerit in manus aliquorum, qui magis ſunt intenti reprehendere quod audiunt, quàm intelligere: ſi forte ibi legerint aliquid, quod antea non audiuerint, nec animaduerterint, ſtatim clamant, me inaudita, & veritati repugnantia ſcripſiſſe. Quibus cum longè poſitus reſpondere non potero, non ſolum ipſi veritatem negando, veritati ſe fauere opinabuntur: ſed & aliis temerè, antequam audiant, quid ſit quod ipſi reprehendant, credentibus, me falſitatis aſſertorem perſuadebunt. Iam enim talium paſſus ſum nimis acceleratam reprehenſionem, ex eo quod ſecutus (a) beatum Auguſtinum, dixi de perſonis & de ſubſtantia Dei. Qui tamen nunc cognoſcunt, ſe non conſideratè reprehendiſſe, & hac occaſione quod prius non animaduertebant, gaudent ſe cognoſcere. Neſciebant enim ſic non dici propriè de Deo tres perſonas quomodo tres ſubſtantias, quadam tamen ratione ob indigentiam nominis propriè ſignificantis illam pluralitatem, quæ in ſumma Trinitate intelligitur, Latinos dicere tres perſonas credendas in vna ſubſtantia: Græcos verò non minus fideliter tres ſubſtantias in vna perſona confiteri. Quapropter veſtram vehementer efflagito ſanctitatem, vt idem opuſculum non verboſis & litigioſis hominibus, ſed rationabilibus & quietis oſtendat. Quod ſi contigerit, vt aliquis ſic aliquid ibi reprehendat, vt eius ratio digna vobis, cui reſponderi debeat, videatur: Rogo vt mihi quid, qua ne ratione reprehendat, charitatiuè aut eius aut veſtris literis mandetis: Quatenus charitatis pace, & amore veritatis vtrinque ſeruato, aut me illius reprehenſio, aut illum mea corrigat reſponſio.

a Sic autem lib. 7. de Trinitat. cap. 4. Quod enim de perſonis ſecundum noſtram hoc de ſubſtantiis ſecundum Græcorum conſuetudinem oportet intelligi. Sic enim dicunt illi tres ſubſtantias vnam eſſentiam, quemadmodum nos dicimus tres perſonas vnam eſſentiam, vel ſubſtantiam. huc refer præfatione Anſel. in ſuum monologium vbi hoc notabile inculcat.

EPISTOLA LXXV.

DOMINO, FRATRI, AMICO, DIlecto dilectori Gilberto: Frater Anselmus, quod scribere non valet.

Se amici absentiam ægerrimè ferre.

DVlcia mihi sunt, amice dulcissime, munera dulcedinis tuæ: sed nequaquam consolari possunt desolatum de te cor meum à desiderio dilectionis tuæ. Certè si mittas omnem aromatum odorem, omnem metallorum nitorem, omnem lapidum prætiositatem, omnem texturæ varietatem, renuet; immò non poterit consolari à scissura sua, nisi recepta altera parte sua scissa anima mea. Testis est angor cordis mei, hoc ipsum cogitantis: testes lachrymæ obtenebrantes oculos, & rigantes faciem & digitos idipsum scribētes. Et quidem tu sciebas sicut ego ipse, erga te dilectionem meam, sed vtique ego ipse nesciebam eam. Qui nos scidit ab inuicem, ille me docuit quantum te diligerem: verè non habet homo scientiam boni vel mali, qui non experitur vtrumque. Nesciebam enim non expertus absentiam tuam, quàm dulce mihi erat esse tecum; quàm amarum sine te esse. Sed tu habes ex ipsa nostra disiunctione præsentem alterū, quem non minus aut certè plus amas: mihi verò tu, tu inquam, es ablatus, & nullus pro te oblatus. Te igitur in consolatione tua gaudente, solum mihi vulnus remansit in mente, forsitan gaudentes de te, offendantur à me, ista tibi dicente: Sed si ipsi gaudent, quod desiderabant tenentes, cur prohibent vel dolere, quod semper amat perdentem? Ex se excusent me, si me vident in se. Alioquin vel tu intellige, quàm compatienter, quàm consolanter ipsi hæc faciant: & vnde mitescat dolor meus, quem nemo vult consolari qui potest: nemo potest qui vult. Sed ille, qui omnia quæ vult potest, sic consoletur me, vt nullum contristet; sic nullum contristet, vt amorem tui integrum vbique conseruet. Amen.

EPISTOLA LXXVI.

DOMINO SPONTE DILIGENTI meritò dilecto, non vt ignoto, sed vt familiari amico Gualtero: Frater Anselmus quod suus.

Pro sanctis monitis gratias refert, & propositæ quæstionis insolutionem excusat occupationibus priuatis.

SI cor meum esset lapide durius, & glacie frigidius, vnq; deberet calescere igne vestrę dilectionis, & mollescere oleo vestrę dulcis allocutionis. Tanto namque flagrant charitatis ardore, tanto fragrant benignitatis odore, tanta suauitate sunt iucundę, sic sunt salubris admonitionis facundæ litteræ, quibus meę paruitati vestra dignata est se notificare dulcis dilectio, & dilecta prudentia; vt nolit quiescere mens mea, donec videant oculi mei vultum eius; & audiant aures meæ vocem eius; & fruatur anima mea præsentia eius: qui me tanto ignotus ignotum amore gratis anticipauit: qui me tam vtiliter absentem litteris exhortari ad profectum studuit; qui me tam prudēter bona, si qua sunt in me, custodire præmonuit. Et vtinam sic vera esset existimatio, quam fama hominum temerè loquentium quod nesciūt, de me vos docuit, quomodo necessaria mihi est vestra admonitio, quę ex abundātia bonę voluntatis, & ex prudenti intuitu humanæ fragilitatis processit. Per omnia benedictus DEVS, qui vos tanta charitate ditauit, tam charitatiua sollicitudine incitauit. Videat ipse desiderium meum, vt aliquanto mereat in DEO placita conuersatione sic vestra societate lætari, vt nulla possimus viuentes mutatione dissociari. De quæstionis solutione, quam à me scribi poscitis, scitote, quia nec otium nec facultatem habeo, vt ad hoc credam me sufficere. Habetis vobiscum Dominum & Patrem nostrum Reuerendum Abbatem (a) Gerbertum, qui vobis de ea, quam scripsistis, quæstione, & de aliis pro quibus vos velle meam adire paruitatem significastis; melius potest præsens colloquendo, quàm ego vel loquendo vel scribendo satisfacere. Precor tamen, ne despiciendo meam fatuitatem, contemnatis visere nostram charitatem. Plus (b) enim debet amari charitas, quàm scientia: Scientia (c) *enim inflat, charitas verò ædificat.* Denique quoniam vtilis omnis scientia pendet ex charitate: *ex* (d) *ea quippe vniuersa lex pendet & Prophetæ.*: & (e) *quoniam vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine* veritatis, ibi ipsa se esse in medio eorum dicit: confido in promissione veritatis, si conuenerimus in eius nomine cum affectu charitatis; quia aderit nobis scientia veritatis. Quod si scirem, vobis esse voluntatem veniendi ad nos, mandarem certum tēpus, quando hoc congruè fieret, ne fortè aliquando cum domi non essem, venientes, vobis vanum laborem, & mihi tristitiam faceretis.

a *Ad hunc scripsit ep. 10.*
b *Plus est amanda charitas, quàm scientia*
c 1 *Cor.* 8.
d *Matth.* 22.
e *Matth.* 18.

EPISTOLA LXXVII.

REVERENDÆ DOMINÆ SVÆ Comitissæ (a) Adalæ, Frater Anselmus Beccensis, vita peccator, habitu monachus, per præsentis vitę diuturnam prosperitatem, transire ad futurę æternam fœlicitatem.

Vt militi veterano militiæ vacationem impetret.

QVamuis me nihil apud vestram Celsitudinem meruisse, aut nostris precibus annuere debeat, cognoscam; nisi, quia ex quo paruitati meæ innotescere dignata est, semper eam coram Deo volui participem existere nostrarum orationum, qualescunque sint; si tamen hoc dignum est vel memorari: tamē instat mihi Dominus Engelhardus de Castro, quod vulgo dicitur Lenis; amicus noster, vt illum apud vestram pietatem, vt ipse eam adiutricem habeat apud filium vestrum. Iam enim grandæuus & fractæ ætatis homo, vult dimittere militiam, imò (b) malitiam; quam, hactenus dum potuit, efficaciter exercuit, & hoc tantul-

b *Expedit atque ac vera Paranomasia: quam D. Bernhardus capite 2. sermone ad milites templi vsurpat dicens. Quis igitur finis fructusuè, huius, non dico militiæ, sed malitiæ, si & occisor lethaliter peccat, & occisus æternaliter pereat?*

tantillum vitæ quod superest sic transigere, vt si bona non potest efficere, saltem à malis possit desinere; ne peccans vsque ad finem puniatur sine fine. Quapropter sperat, desiderat, obsecrat, vt per me vestrũ adiutorium habeat & per vestrum adiutorium quietem prædiorũ suorum à filio vestro obtineat. Sed vestra prudentia benè nouit, omnes homines esse debere adiutores bonorum studiorum, & cooperatores bonorum operum, esse consortes præmiorum. Quapropter, licet nihil meruerim à vobis, non tamen impudenter ego seruus vester rogo sanctitatem vestram, vt præfatum virum propter Deum ad adipiscendum quod vult adiuuetis, quia & vobis proderit, & hoc facere etiam non rogata debetis.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXVII.

ADalæ. (*A*)] *Sic legitur apud Guilhelmum Malmesberiensem lib 3. de gest Regum Anglorum, & in histor Matthæi Parys. Verùm quia id nominis proximè accedit ad dictionem Anglicam Adeling i. e. nobilem seu magnatem, hic quoq; Adala fuerit filia Guilhelmi Victoris, cognomine Nothi, Regis Anglorum: opinor rectius legi Adela, vt etiam in epistolis Iuonis Carnotensis ad eandem 5. 82. 138. 145. 150. 161. 203. & Guilhelmi Gemmeticensis lib. 8. Histor Ducum Northmannorum, cap. 34. & 39. In huius Adelæ gratiam Hugo Floriaci ad Ligerim monachus, scripsit historiar. lib. 6. ab Abrahamo ad nepotes Caroli Magni, quorum autographum misit Iuoni Carnotensi anno 1110. vt notatum est in exemplari scripto Bibliotheca Victoriana, necdum typis dato. Hæc tandem calcata sæculi pompa, Stephano Blesensi Comite & coniuge extremum diem functo videns filios esse legitima ætatis ad rẽs gerẽdas, Deo nupsit in Parthenone Marcimiacensi cum Petrus Venerabilis præesset Cluniaco: cuius authoritatem respicit ad Parthenonis: in quo Adela post vitam religiosè p actam excessit anno 1137. Stephani Anglorum Regis filij sui secundo, vt Gemmeticensis loco proximè citato animaduertit: Guilhelmus Malmesberiensis & Matthæus Parys memorans religiosam eius professionem.*

✠ : ✠

✠

FINIS LIBRI PRIMI EPISTOLArum, Beati Anselmi.

LIBER

LIBER SECVNDVS EPISTOLARVM B. ANSELMI; QVAS SCRIPSIT, FACTVS ABBAS BECCENSIS.

Epistola I.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Archiepiscopo Lanfranco, Frater Anselmus seruus conseruorum suorum fratrum Beccensiũ, cum eisdem Dominis suis diuturnam huius vitæ prosperitatem, & æternam futuræ fœlicitatem.

De Lanfranci in Beccenses liberali & oportuna eleemosyna.

GRATIAS semper agimus multimodis beneficiis, paternæ vestræ Celsitudinis. Nam licet non semper hoc dicamus, semper tamẽ hoc in corde seruamus. Et certè sicut scriptum (a) est: *Adiutor in oportunitatibus in tribulatione*, benedictio vestræ largitatis viginti scilicet libræ, quas Dominus Abbas Herbertus nobis nuper attulit, in tanta oportunitate, id est, in tanta constitutis egestate venit quasi imber nobis temporaneus & serotinus: vt cum citissimè tota per saporem consumpta fuerit, non tamen vlla vestigia saturitatis reliquent; quàm cum (b) somnio Pharaonis fertiles spicæ, & pingues vaccæ à sterilibus & quasi inedia consumptis deuoratæ sunt. Sustinuit nos tamen, & vix vsq; modo, ne penitus deficeremus: Nempe nimis exhauserunt nos caræ emptiones leguminum & auenæ ferè per totum tempus (C) post obitum Domini Herluini Abbatis, & terrarum quas similiter post eiusdem obitum emimus, vt taceam signum magnum, quod ex vno fracto & altero discordante improuidi incepimus: sed multò plura quàm præcogitaueramus, addendo & resumendo vix perfecimus, & plura alia, in quibus multa præter prædicta expẽdimus. Et quidem multum tetigit nos annus, de quo sumus vtcunque egressi: sed valde proprius minatur nobis in penuria multarum rerum annus, in quem sumus ingressi. Sed Deus (d) qui de cœlo prospexit super filios hominum, respiciat super nos de cordibus abundantium. Præterea, cum semper egeamus vestro consilio & auxilio; nunc multum vestra & cleri indigemus subuectione, in his videlicet Ecclesiæ nostræ negotiis, quę per viuam præsentium latoris vocẽ vobis necesse habuimus intimare. Quibus cognitis, si quid scitis, quod ad ea nobis prodesse valeat, quantociùs precamur Sanctitas vestra remãdare studeat. De his enim omnibus (e) placitare cogimur coram Rege Dominica die post festum Sancti Apostoli Andreæ.

a Psalm. 9.

b Genes. 41.

d Psalm. 13

e Hoc verbũ vniuersis media ætatis Scriptoribus perplacuit.

Eo enim percrebrò vtuntur, vt dicant quod Galli Plaider: Inde apud eosdem, placitator, plaideur placitum: pro loco iudicij lex plaids, nec non pro actione forensi. Et in prima quidem actione reperies Concil. Mogunt. can. 12. & c. 39. Addit. Capitular. Caroli Magni.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM PRIMAM.

POST obitum (C) Dn. Herluini Abbatis.] *Beccensis videlicet & fundatoris: de cuius interitu fidem pollicitam ad epist. 281 b. 3. hic factis addo, commodiorem post hac locum minimè offensurus. Anno 1077. 10. Cal. Nouẽb. Lanfrancus venerat Beccũ, amplioris Basilicæ (cuius is secundũ fundamẽti collocârat lapidem) consecrãdæ ergò. Post eius consecrationis diem tertium recessit, recedentem verò ad duo milliaria prosecutus est Herluinus, eum supra omnes amans, & ab eo amatus: Chron. Beccens. sunt verba. Vt verò Cœnobium repedauit, & in cellam se recepit, laxas dans lacrymis habenas, dixit:* Nunc dimittis Dñe seruũ tuum in pace, quia viderunt oculi mei, quod vt viderem, antequam morerer, summoperè optabam, & indesinenter orabam. Adimplesti quæ volui, nunc seruus tuus lætus ad te ibit, quacunq; hora tibi placuerit. *Sic quidem loquendi, non lacrymandi finem fecit. Erat is annus Christi 1077. 7. Calẽd. Nouemb. Abhinc visus est lento pede ad mortis limen procedere, quoniam membris omnibus captus debilisq; effectus est. fuitq; ad 13. Cal. Sept. anni consequentis, quo die moribundus decubuit lecto. Id verò vt audiêre monachi, ipsa Mœstitia effecti sunt mœstiores. Interea tertius, isq; antepenultimus vitæ Herluini dies illuxit, quo supremus filiis ipsi*[illegible] *Ecclesia subsidiis se muniri petijt.* Tunc (*inquit Chron. Becc. MS.*) adsunt filii valefacturi amantissimo Patri, lachrymis ac singultibus Psalmos & cæteras orationes interrumpentibus. Tandem ventum est ad confessionem agendam: Confiteri cœpit, verùm remanentium pietate filiorum superatus & ipse in lachrymas effusus nihil dicere potuit: vix tamen eluctatus in vocem absoluit filios,

Lanfrãcum intelligit, vt indicat hist. series.

lios, dansque benedictionem & pacem omnibus tam absentes quàm præsentes immortali eos Patri commendauit: ac discedentes (quia plus non poterat) vt pro se orarent postulauit. Dolor & lachrymæ orationes fiebant, quia vix ab eis Psalm' continuari valebat, dum quisque alterum respiciebat, quasi iam cerneret patre fratre orbatum, erumpebat in lachrymas. Coram illo plangere nequaquam audebant; quia spe bona lætabundus, non lachrymantes sed lætantes eos omnes videre volebat. Si cuius in lachrymas concitati singultum sentiebat, confestim solita grauitate compescebat. *Tandem die Sabbathi mediam circiter noctem 7. Cal. Sept. sanctissimam efflauit animam, Christi incarnati anno 1078. sua ætatis anno 84. monachatus 44. Cadauer in media exedra cœnobiticæ areæ conditum, nigroq, lapide varie effigiato. calato tectum fuit, quem ipse oculis vidi.*

Tres titulos eidem factos habebat Cod. Beccens. quorum duos, quia apud Gemmet. lib. 6. hist. Ducum Normannorum cap. 9. videre est, mitto, adiiciturus tertium, qui sic habet.

Humanum lapsum, quem vincere non potuisti,
Conditione vetus, Pater Herluine subisti.
Primò quidem miles, quæ sunt mundi tenuisti:
Sed miserante Deo mundum pòst deseruisti,
Pauperiatis onus pat enter sæpe tulisti:
Nam tua pauperibus sapienter distribuisti.
Becci fundator primus fieri meruisti,
Ipsiusq, loci monachus Rectorq, fuisti,
Vinere quiq, gregem sanctum tecum voluisti,
Si quid eum premeret, de more patris doluisti,
Munere diuino tibi commissos docuisti:
Ecce sub hac tumba, cinis es, cui membra dedisti.
Laudibus ergo piis Beccenses te venerentur,
Detq, tibi Dominus regnum cæleste, precentur.

Necrologium Becci his paucul is eius obitum memorat.

VII. Calend. Septem. obiit Venerabilis memoriæ Dominus Abbas Herluinus, primus Pastor & fundator huius Cœnobii.

EPISTOLA II.

SVO REVERENDO DOMINO ET Patri benignissimo Archiepiscopo Lanfranco; Frater Anselmus cum consensu & Dominis suis fratribus Beccensis Cœnobii, quod sui.

Iterum Lanfranco referuntur gratiæ ob humanitatem Beccensibus exhibitam.

GRatias magnas mādamus in charta, magnæ & frequenti vestræ largitati; & immēsas seruamus in corde immensæ & continuæ bonæ voluntati. Cum enim Deo largiente tanta sit vestra abundantia, vt totiens supplendo nostram inopiam nequaquam decrescere possit: vestra tanta est bona voluntas, vt abundantia citius exhauriri, q̄ bona voluntas minui possit. Et (a) Deus, qui dedit vobis & velle & operari pro sua voluntate, cōseruet vtrumque, quem vestræ sanctitati tot bona nobis tribuenti optamus (b) retributorem; immo fœneranti damus pro nobis debitorem & sponsorem. Securè igitur & hilariter cum millena vsura recepturi impendite, sicut benè cœpistis: qa fallere nec vos nec nos volumus, nec fideiussor noster potest. Semos & filios vestros fratres nostros ad vestra mittimus vestigia: & sicut vestra e-unt iussione, ita vel maneant, vel redeant, vel qdlibet agant, quicquid nos ordinaueritis vestrâ dispositione. Filius vester Abbas, vt aiunt, Beccēsis, mutuauit à seruo vestro fratre Anselmo aurum quod pro calice misistis. Nam & iste qui calicem faceret, non habebat; & ille interim auro opus habebat. Sed secundùm pactum aurum reddetur formatum in calicem, & ea forma quæ vobis magis placet in calice. Interim autem vetur seruus vester eo calice, quem Becci Prior habuisti, & succedenti Priori (c) dedistis: sed scitote quia aurum illi nullatenus crederet, nisi vestra fideiussione: vos enim fideiussistis, quia iussistis. Satis autem patet cui sit fidendum, ne sub patris & domini fideiussione filius seruum fallat.

a Philip. 2.

b Respicit ad illud Prouer. 19 Fœneratur Domino, qui &c.

c De so loquitur in persona ... ex Edin. ... met. & ... tion nostra loquet. Dn. Anselmum subiisse vice Lanfranci, ... Cœnobio C... domensi Abbas prafectus est.

EPISTOLA III.

DOMINO ET AMICO PATRI ET Fratri reuerendo & dilecto Episcopo Gondulfo: Frater Anselmus, quod olim quod ex quo magis nos diliximus

Respōsis Episcopo Beccenses in Angliam profecti commendantur

QVanquam dignitas Episcopalis, & reuerētia sanctitatis sic vestram mihi personam superexaltet, vt me valde infra deferat: semper tamen quod non tumore sed amore dico: pristina familiaritas & familiaris amicitia ad æqualitatem me subleuat, vt quantumcunque dignitate & meritis strenuus Episcopus & ignauus monachus separentur, semper tamen (a) Gondulfus & Anselm' familiari dilectione copulentur. Quapropter nūquam minùs præsumam de vobis, ppter vestrum Episcopatum, nunquam minùs confidam ppter vestram sanctitatem; quia semper vnum cor fuimus ppter parem dilectionis familiaritatē. Imò tantò magis vbi ratio exiget, quantò magis vobis suppetit, & in terrenis facultas ex dignitate, & in spiritualib. opportunitas ex sanctitate. Cum enim in hoc par sit voluntas in vtroque, vt quisquis velit alterum prodesse quantum potest: necesse est, vt plus ille prosit, qui plus potest. Oportet ergo, vt plus vestram mihi magnam deuotionem apud Deum prodesse curetis, quam meam (quę vtique aut verè nulla, aut ferè nulla est) pdesse vobis expectetis. Nec hoc dico, vt pro vero amico meo non orem, sicut possum; sed vt ostendam, quia nimis parum est quod possum: quatenus ille, qui plus potest, adiuuet illum, qui minus potest; vt ad illius & suum opus plus possit. Nec idcirco vestra pro me debet oratio frigere, quia mea pro vobis non valet æqualiter feruere. Quisquis enim (b) diligit aliquem, aut per dilectionem prodest alicui: scitote, quia plus sibi pdest, quàm aliis. Multò namque maius est, quod tenet ipsam charitatem, quàm sit id quod præstat aliis per charitatem. Isti enim id solum, quod charitas ad tempus potest, tribuitur; illi verò & hîc ipsa charitas tribuit, & in futuro quantum ipsa est retribuitur. Commendo vestræ paternæ charitati, & charitatiuæ paternitati fratres nostros & vestros, quos in Angliam mittimus; quatenus vbi opus erit, vestro sustineantur auxilio, vestro regantur consilio: vestra diligentia vita eorum exquiratur, & vestra cēsura approbetur vel corrigatur.

a Ad hunc plurimæ exstant ... est, lib. ... sup.

b Qui per charitatem diligit alterū plus sibi quā illi prodest.

EPISTOLA IV.

DOMINO ET PATRI REVERENdo Abbati Balduino: Frater Anselmus, in hoc saeculo sanctè, & in futuro beatè viuere.

Hic B. Idvinus fuit Abbas Sancti Edmundi. Regis & Martyris, in Anglia, dioecesi Noruicensi. Obijt Vir ille ex mia religionis, & Gallus genere. anno 1087 2. Calend. Ianuar. vt aduo avit Rogerus Hovedenus priore parte Annalium. Iterum cupit esse commendatos sibi Beccenses fratres in Angliam nauigantes.

QVamuis de vestra sanctitate me nihil promeruisse nisi sola bona voluntate cognoscam: tamen vestra nota multis benignitas facit, me de se praesumere; vt cum opus est, non dubitem, quod vos non dedeceat, expetere. Nam & ego paratam nostram fateor voluntatem ad obediendum si vestra paternitas à mea paruitate aliquid exigeret faciendum. Quippe & charitas, (quam semper nobis inuicem debemus) sicut paratos nos facit ad obsequendum, ita fidentes reddit ad poscendum. Quapropter confidens de praecepto charitatis, & experimento vestrae benignitatis, & conscientia nostrae voluntatis: commendo vestrae paternae charitati, & charitatiuae paternitati fratres nostros, quos in Angliam mittimus: quatenus, vbi opus erit, vestro sustineantur auxilio; vestro regantur consilio, vestra diligentia vita eorum exquiratur, & vestra censura approbetur, vel corrigatur.

EPISTOLA V.

DOMINO ET FRATRI CHARISsimo Henrico: Frater Anselmus salutem.

Pro ijsdem Beccensibus.

LIcet charitatem vestram fraternitas nostra rarius alloquatur in epistola: nequaquam tamen dilectio tepescit in conscientia. Postquam enim de vera ratione dilectio inter rationabiles nascitur, nequaquam ipsa, quamdiu radix viuit, extinguitur. Quapropter nec ego, nec vos de mutua dilectione debemus dubitare; quoniam vti mutua praesentia non valemus: sed semper in eius certitudine perseuerare, quamdiu causam originis eius immutabilem tenemus. Commendo (A) vestrae fraternae charitati, & charitatiuae fraternitati, fratres nostros, & vestros, quos in Angliam mittimus: quatenus, vbi opus erit, vestro sustineantur auxilio, vestro regantur consilio; vestra diligentia vita eorum exquiratur, & vestra censura approbetur, vel corrigatur.

A Iisdem prorsus verb. clau dunt ur epist. 4. & 4. supr.

EPISTOLA VI.

SVO (A) CHARISSIMO DOMINO Ricardo, & suae charissimae Dominae Rohaidi: Frater Anselmus & frater Ricardus paruulus monachus, cum tota congregatione Beccensi salutem & fideles orationes.

Quartò & postremò Beccenses in Angliam missos commendat.

MAGNAS gratias reddimus inprimis DEO à quo est omnis bona voluntas, & pro cuius amore omnia bona nobis fiunt: Deinde vobis, pro omnibus bonis, quae nobis facitis, & promittitis. In hoc enim monstratis bene, quia amor vester, quem semper habuistis ad nostrum monasterium; nunquam decrescit: sed plus & plus crescit. Quantò enim plura bona nobis facitis & promittitis, tantò certiorem amorem ostenditis. Omnipotens Deus & sancta mater eius Maria, quos quotidie rogamus pro vobis, & pro quorum amore nobis facitis omnia, illi vobis retribuant in regno coelorum. Fratres nostros vobis mittimus, sicut iussistis. Commendamus ergo vobis illos, vt sicut vadunt in Angliam vestra iussione & vestra spe: ita omnino sit in vestra cura & vestra prouidentia, quid illi faciant, aut quomodo aut vnde viuant.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM VI.

SVo (A) charissimo Domino Ricardo, & suae charissimae Dominae Rohaidi.] *Non ex hac tantum ist-lo, se. & ex insequentibus epist. An elm. verbis hisce:* Quantò enim plura bona nobis facitis & promittitis. *liquet eos esse de quibus H vlu num pro cœnobiarcha Beccensis sub finem d plomatis, vbi & eleemosynas in suum collatas cœnobium, & collatores recensset; & de his quidem sic:* Eidē monasterio dedit Ricardus filius Gilleberti Comitis mansiones duas, Tonne & Estrabani, teste & assentiente vxore sua & filiis, Rogerio & Gilleberto, & duas partes decimae de Hondemeresto, & de Cypestedehe, & de Gnentum, & de Blacingeleth, & de Beccesurdum, & de Tornecrusto, & de Vualenterona. Et Robais ipsius Ricardi vxor per consensum illius dedit eidem monasterio hoc quod in dominio habebat ad Hameceleslān, tam in terris, quam in aliis rebus. *Sic in diplomate signato. Porro Ricardum paruulum, quem in fronte epistolae notat Anselm. puto esse illum ipsum Helwensis monasterij postremum Archimādritam, de quo i fra ad epist. 126 lib. 3. Sed & hunc parentesq. eius fuisse Anglos, claret ex v cabulis Anglicis rerum donatarum nunc enumeratis. & ex Ans lmo sub finem epistolae aiente:* Commendamus ergo vobis illos, vt sicut vadunt in Angliam, &c. *Insuper nomen Robais, pleno guttere personat Anglissimum.*

EPISTOLA VII.

FRATER ANSELMVS, DICTVS ABbas Beccensis, fratribus & filiis charissimis, Ricardo & aliis, de Beccensi congregatione in Anglia conuersantibus, salutē & paternam cum dilectione benedictionem.

Vt Beccenses in Angliam delati religiose viuant

SI sanè, si prosperè, si denique concorditer & secundùm Deum viuitis; congratulatur charitati vestræ fraterno & paterno affectu aĩa mea. Testis enim est mihi conscientia mea, quia nihil me tantùm lætificat, quantùm eorum, qui meæ paruitati, nescio quo diuino iudicio cōmissi sunt, prosperitas & rectitudo: nihil me tantùm mœstificat, quantùm eorūdem aduersitas & tortitudo. Quapropter precor vos vt fratres, moneo vt filios charissimos, vt semper memoriam monachicæ religionis perpetuam habeatis, vt quod habitus vestræ religionis profitetur, vita & morib. exhibeatis. Quippe nec locus nec tempus aliquòd excusat aliquem, quin benè possit viuere; cùm & bonam voluntatem nemo vnquam alicubi à cordibus hominum ipsis nolentibus possit excludere; & morum compositio in qualibet rerum perturbatione secundùm rerum congruētiam ordinata queat consistere. Opera námque Deus nequaquam exigit vltra possibilitatem, vbi bonæ voluntatis & bonorum morum conspicit integritatem. Sic igitur desidero, vt in omnibus vosmetipsos absque omni excusatione exhibeatis, vt vos non mundi, nec eorum quæ in mundo sunt, sed Dei, & eorum quæ Dei sunt amatores ostendatis: Quatenus de bona vestra cōuersatione aliis Deū laudantibus, vos in præsenti & futura vita in Deo possitis gaudere, & ego verè possim fratrib. & filiis meis cōgaudere. De Domino Henrico, (A) qui Camerarius fuit, audio, quia in multis inordinatè se agit, & maximè in bibendo: ità vt in (b) Gildis cum ebriosis bibat, & cum eis inebriet. Quod si verum est, dicere nō possum; quantum cor meum de tanta fratris perditione doleat. Non enim dñi sola erit ista miseria; sed nisi se citò Deo respiciente correxerit, per eam ad alia trahetur mortis præcipitia. Quantùm igitur Abbas debet prohibere monacho, tantùm ego qualiscunque peccator sim, ex Dei & Sanctorum eius & nostra anctoritàte prohibeo, ne postquam hanc nostrām prohibitionem cognouerit, amplius in Gilda, aut in conuentu eorum, qui ad inebriandum solùm cōueniunt, viuere audeat: hoc quoque præcipio, vt de præterita inordinatione, si eam negare non potest, Domini nostri Lanfranci Archiepiscopi, aut Domini Episcopi Gundulfi, aut vestro iudicio pœnitere non negligat: & deinceps curam se custodiendi ab ebrietate, & à malitiosis verbis cū Dei auxilio habeat. At si se corrigere noluerit omninò, malo contempta omni vtilitate, quam p eum in Anglia debemus habere, vt ad nos sub disciplina regēdus redeat: quàm vt longè à disciplina perdendus remaneat. Dominum verò Henricum de Gornaco benignè rogo, vt de eo quod in literis suis tam studiosè postulat, patienter & quieto animo toleret, donec Dñs Ricardus, (qui ad nos in proximo sicut à Rege audiui venturus est,) veniat: & quod tunc de illo & de vobis omnibus qui propter eundem Dñm Ricardum missi sunt, nostro & fratrum nostrorum consilio dispositum fuerit, benigna patientia, & patienti benignitate sustineat.

b Gilda vox Anglica, significat forū venalium, in quo dū mercatores necessaria mercātur aut vendūt, sibi plerunq; temulentiam minime necessariam eodem pacto mercātur: vnde & plus ebrietatis, quàm aeris referunt.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM VII.

DE Domino Henrico, (A) qui Camerarius fuit.] *Id nominis non vnum significare comperi primò apud Abbatem Ioachimum, qui cap. 1. apoc. enucleans posuit pro Amanuensi:* Nec, *inquit* mirum, si à cœli Camerario (Ioannem Euangelistam notat) scribitur, cui supra pectus Domini recubenti, &c. *Si neutrum occurrat, positum erit pro quodam cucurbitarum genere, quod quia cameras & pergulas operis septantibus flagellis & capreolis innitentibus, hinc opinatur dictum & dictum Marius Grapaldus l. 1. Apotheca, Onuphrius in explanat. obscur. vocum ecclef. huic etymologiæ subscribens, aliò tamen respiciens docet, Camerariū (extincto Archidiaconi S. R. E. nomine) sic vocatum fuisse, quod pecuniarum ecclesiasticarum, quæ in Cameris asseruantur, curam habet: hocq; vocabulum habuerit tempore Gregorij VII. Huic augurio consentit nomen Camerarij positum in epist. 152. lib. 3. vbi obseruaui ad marginem illum Petrum (de quo illic) fuisse ex Cluniacensi monacho Camerarium Vrbano II. & Paschali. In veteribus Floriacensis ad Ligerim Cœnobij statutis legi, quod feria quinta hebdomadæ sanctæ:* Finito sermone, iubente Domino Abbate surgit Camerarius, & suffraganeus eius, & per eos fratribus noua calceamenta erogantur. *Lib. 1. Statutorum nostrorum c. 10. explanatum partes eius. cui est nomini, memorātur in hanc sententiam,* Ad officium Camerarij pertinet, vt omnes census & reditus monasterij siue de villis siue de terris, siue de molendinis, siue de quibuslibet aliis rebus statuto tempore & perquirat & recipiat. De receptis a. pecuniis ad Abbatem ac pdictos depositarios singulis hebdomadis, quantum fieri potest, se exoneret. Horrea etiam, arātra, & terræ arabiles, & cæteræ culturæ monasterii, necnon & pecora & omnes nutrituræ communes ad eius curam spectant: vt ipse prouideat, quæ in omnibus instaurandis & exercendis siue conseruandis necessaria sunt: In monasterio omnis cura exteriorum, & totius curiæ prouidentia ad eum pertinet: stabulum & omnis supellex, & quæ ad stabulum & equos pertinent; tum & ibi seruientes sub eius sunt prouidentia. *Et post pauca:* Granarium & cellarium & horreum ad curam & prouidentiam Camerarii spectant. *Et capite præcedenti:* Expensas autem monasterii Celerarius faciat, sicut Camerarius receptas colligit. *Hactenus Statuta Victoriana, ex quibus Camerarij ministerium enucleatius expositum, huic loco Anselmi rectissimè quadrat. Regula S. Benedicti 31. cap. Cellarius videtur hoc fungi munere, quo Camerarius Victorianus: sed vniuersa eius munia tam sigillatim priuatimq; non exprimuntur. Ex Edinero autem liquet, diuersa esse Camerarij & Cellarij officia; famulis quoq; cubicularijs video à quibusdam hanc esse inditam appellationem, quæ tamen olim Regij cubiculi præfecti summus & primus maximè erat, vt legi in epistol. 190. Iuon. Carnot. vbi Galerannus Regis camerarius dicitur. Et in diplomatibus Ludouici Crassi Francorum Regis, filijq; eiusdem Ludouici VII. Primum quidem Catalauni datum 1113. subscriptum est ita.* Signum Guidonis Camerarii. *Posterius Lutetiæ Parisiorum à Ludouico Crassi filio eblanditum ad asserendam Patris magnificentiam in Victorianos nostros datum anno 1137. Parisius in basili-*

ca, eui

ea, cui suberat hoc chyrographum: Signum Hugonis Camerarii. *Alios mitto locos, ex quibus similia potuissem argumenta proferre, si in re tam leui morosiorem me quàm studiosiorem lectori me ostentarem. Vnicum addam, scilicet illum, quem in plerisq; monasteriis procuratorem aut œconomum appellitant, hic Camerarium nominari, apud nos Chambrier, vt etiam nostrates Galli vernaculè nuncupant Papæ Camerarium: Sed & quondam cubicularius regius hoc vocabatur nomine, vt palam fiet ex hoc epistolari titulo Laurentij Primfactij ad librum de Senectute à se gallicè versum, Anno 1405.* A tres excellent, glorieux & noble Prince Loys oncle do Roy de France, Duc de Bourbon, conte de Clermont & de Forestz, signeur de Beauieu, grand Chambrier, & premier pair de France. *Huius autem versionis duo exemplaria manuscripta prostant in nostra Bibliotheca. Quem verò Laurentius Primfactius eiusdem Ludouici Borbonij Clericus appellauit,* grand Chambier, *hodie dicunt,* grand Chambellan, *aut,* premier Chambellan.

EPISTOLA VIII.

FRATER ANSELMVS, DICTVS ABbas Becci, dilecto fratri & filio suo Mauritio salutem & Dei benedictionem.

De monacho, absq; Anselmi facultate diutius morante in Curia, qui secretò monitus, si non emendet, pro delicti grauitate punietur.

ERGA fratrem illum, de quo mihi, quod res exigebat, scripsisti; quia pro libitu suæ voluntatis, neglecta claustri conuersatione moratur in Curia Regia: volo vt ita deinceps & tu & cæteri fratres nostri, qui tecum sunt, vos habeatis. Si venerit ad vos, permitto vt eum suscipiatis, fraternę ei charitatis officium impendatis. Ostendite sibi tamen ex vestra parte, vos videri, ne id displiceat mihi: Arguite illum, debita tamen modestia, de sua tanta temeritate & inobedientia. Nam neque nostra iussione aut permissione iam remoratur, imò iussioni nostræ apertè contraire non veretur. Nec illi mando, vt redeat; nec concedo vt remaneat. Quasdam enim causas intueor, quib. hanc eius præsumptionem tolerare adhuc dissimulando compellor. Verùm nisi celerius se correxerit, postpositis omnibus his, quibus eum adhuc expecto, causis, regularem in eum me exercere seueritatem necesse erit. Mallem tamen illius spõtaneam correctionem, quàm vllam ei inferre austerioris disciplinæ correptionem. Præterea, scriptum illud, quod de ea quæstione, quomodo sc. cùm malum nihil esse dicatur, nomẽ eius aliquid significet, rogatu quorundam fratrum, de talibus me frequenter, vt nosti, interrogantium, nuper feci; p præsentium latorem nisi modo, vt postulaui, huic annexum epistolæ direxi. Si malum nihil (a) est, quomodo nomen eius aliquid significat? Rursus, si audito nomine mali intelligimus aliquid, quod horremus & vitandum censemus: quomodo aut malum nihil est, aut mali nomen nihil significat? Sed & ipsum nihil, quid est? Verùm cùm nequaquam differant nihil esse, & non esse aliquid: quomodo dici potest, quid sit, quod non est aliquid? Ipsum tamen, quod dicimus nihil, si nihil significat, id est, si non significat aliqd nomen non est; sed nomen est. Quanquam igitur nullus dicat, nihil esse aliquid, sed semper nihil esse, nihil cogamur fateri: nemo tamen potest nomẽ nihili significatiuum esse diffiteri. Verùm econtrà; si hoc ipsum nomen non significat nihil, sed aliquid, id quod significatur, videtur non posse esse nihil, sed magis aliquid. Si ergo quod significatur non est nihil, sed aliquid; qualiter verum erit, vt significetur per hoc nomen, scilicet nihil? Quippe quod verè nihil dicitur, verè nihil est, & idcirco nõ est aliquid. Quare si quod significatur hoc nomine, non est nihil sed aliquid: quemadmodum consequẽtia videtur ostendere; falsò & incongruè vocatur hoc nomine. At econtrà, si secundum iudicium omnium, id quod nominatur nihil, verè nihil est, & nequaqam est aliquid: vsquam ne videtur aliquid consequentius, quàm vt hoc ipsum nomen nihil significet, idem nõ significaret aliquid? Quid igitur est, quia hoc nomen, videlicet nihil, non significat nihil, sed aliquid, & non significat aliquid, sed nihil? An fortitan non repugnant, significare nihil & aliquid? Sed si non repugnant, aut inueniẽda res est aliqua, quæ sit aliquid, & nihil; quod non potest intelligi: aut ista vox diuersa consideratione significat nihil & aliquid. Constat namque, quoniam hæc vox scil. nihil, quãtum ad significationem, nullatenus differt ab eo, quod dico, non aliquid. Nihil quoque hoc apertius, quàm quod hæc vox, scil. non aliquid, omnem rem penitus, & omne quod est aliquid, intellectu remouendum, nec omninò vllam rem, aut penitus quod aliquid sit, ponẽdum sua prolatione significat. Sed quoniam remotio alicuius rei significari nullatenus potest, nisi cum significatione eius ipsius, cuius significatur remotio, necesse est vt hæc quæ est nõ aliquid; destruendo id quod est aliquid, significet aliqd. Quoniam verò auferẽdo omne quod est aliquid, nullam significat essentiam, quam audientis intellectus quasi existentem teneat: idcirco non aliqd vox, nullam rem, aut quod sit aliquid, significat. Igitur hæc vox non aliquid his diuersis rationib. aliquatenus significat rem & aliquid, & nullatenus significat rem aut aliquid: significat enim negando, & non significat constituendo. Hac ratione nil nomen, quod perimit omne quod est aliquid: & destruendo non significat nihil, sed aliquid, & constituendo non significat aliquid, sed nihil. Quapropter non est necesse nihil esse aliquid: ideo quia nomẽ eius significat aliquid quolibet modo: sed potius necesse est nihil, quia nomen eius significat aliquid hoc modo. Hoc itaq; modo non repugnat malum nihil esse, & mali nihil esse significatiuum: si sic aliquid perimendo significat, vt nullius rei sit constitutiuum. Sed cũ hac ratione malum & nihil, verè significent aliquid, & tamen quod sic significatur, non est malum, vel nihil est; tamen & alia ratio, qua significant aliquid, & quod significant est aliquid, sed non verè aliquid, sed quasi aliquid. Multa quippe dicuntur secundum formam, quæ non sunt secundum rem, vt timere secundum formam vocis dicitur actiuũ, cum sit passiuũ secundum rem. Ita quoq; cæcitas dicitur aliquid secundum formam loquendi, cùm non sit aliquid secundum rem. Sic enim de aliquo dicimus, quia habet visum, & visus est in eo: ita dicimus, quia habet cæcitatem,

a De significatione nominum mali & nihil, dialectica subtilisq; disputatio: Eandem Anselmus exequitur c. 10 & 11. Dialog. de casu diaboli.

& cæcitas est in eo, cum hæc non sit aliquid; sed potius non aliquid: & hanc habere, non sit habere aliquid, imo eo carere, quod est aliquid. Cæcitas namque non est aliud, quàm non visus, aut absentia visus, vbi visus debet esse. Non (b) visus veró, vel absentia visus, non magis est aliquid, vbi deber esse visus, quàm vbi non debet esse. Quare cæcitas non magis est aliquid in oculo, quia ibi debet esse visus, quàm non visus, vel absentia visus, vt in lapide, vbi non debet esse. Multa quoque alia similiter dicuntur aliquid, secundum formam loquendi, quæ non sunt aliquid: quoniam scilicet loquimur de illis, sicut de rebus existentibus. Hoc igitur modo malum & nihil significant aliquid, & quod significatur est aliqd, non secundum rem, sed secundum formam loquendi. Nihil enim non aliud significat, quàm non aliquid, aut absentiam eorum, quæ sunt aliquid: & malum non est aliud, quàm non bonum aut absentia boni, vbi debet aut epedit esse bonum. Quod autem non est aliud, quàm absentia eius, quod est aliquid, vtique non est aliquid. Malum igitur verè est nihil, & nihil non est aliquid, & tamen quodammodo sunt aliquid, quia sic loquimur de his, quasi sint aliquid, cùm dicimus nihil vel malum fecit, aut nihil vel malum est quod fecit: sicut dicimus, aliquid vel bonum fecit, aut aliquid vel bonum est quod fecit.

b Reuera nō est aliquid amplius, sed dicitur aliquid esse: nā ab oculo proximè, à lapide negatiuè abest.

Epistola IX.

DOMINIS ET FRATRIBVS DILEctissimis in Beccensi Cœnobio Deo seruientibus: Frater Anselmus, seruus & conseruus eorũ semper sanctè viuere, & sanctæ vitæ præmium percipere.

De prospero sui in Angliam aduentu.

SCiens & certè sciens dulcissimam mihi vestrã dilectionem nuncium meæ incolumitatis & prosperitatis toto affectu desiderare, non potui eam dilatione aliqua fatigare. Ipsa itaq; die, qua Domin⁹ Girardus, hora, quæ dicitur prima, à me mare ingresso discessit: Diuina (a) protectio me vestris orationibus in Anglicam terram prosperá nauigatione & sine molestia, (quam multi nauigantes pati solent) perduxit: & ad Dominum & Patrem nostrum Archiepiscopum Lanfrancum vespere puenire, & cum gaudio suscipi apud villam ipsius nomine Liminga concessit. In crastina verò has literas scripsi, quibus & præfatum desiderium vestrum adimplerem, & sanctum propositum vestrum semper feruere, & ad meliora proficare commouerem. Precor igitur vt frater, hortor vt pater, vt hic studeatis in pace, & religione monachica cõuersari; quatenus & vos ex vestri studii retributione valeatis beatificari, & ego de vestra beatitudine quandoque congratulari. Omnipotens Dominus sua nos protectione ab omni aduersitate defendat, & suám vobis misericordiam per continuã corporis & animæ prosperitatem ostendat. Mandate (b) matri & Dominæ nostræ Euæ, quod de filio suo primogenito vobiscum audire pari desiderio expectat, & vt oret quo sicut suis orationibus vobiscum impetrauit me à vobis nmentibus cum prosperitate abire, ita impetret, vt possim ad vos gaudenter cum gaudio redire.

a Anno. primo quo fuit abbas constitutus, vt animaduertit Edmer Anglus lib. 2.

b Non est hæc Anselmi genetrix nam Ermenberga nomini erat, & ante Anselmi religiosam professionē concesserat in fata. De hac autem Eua dicemus ad epistolam insequentem, de filio primogenito ad epistol. 16. huius libri.

Epistola X.

FRATER ANSELMVS, DICTVS ABbas Beccensis, suo olim amico desideratissimo, nunc Domino & fratri, & filio charissimo nouo Christi militi Rudolfo: per cõtemptum terrenarum & falsarum diuitiarum adipisci cœlestes diuitias.

Lætatur de Rodulfo ad religiosam vitam conuerso, accommodat proposito canticum angelicum Lucæ 2. huius Rodulfi mem nit epist. 39. infr. vbi eum fuisse Beluacensem scribit.

GLoria in excelsis Deo, qui in terra dat hominibus bonã voluntatem: cuius excelsa dextera secundum desiderium meum mutauit volũtatem dilecti & desiderati mei à vanitate sæculi: quæ nulli in fine prodest, & omnibus se amantib. obest. Ad veritatem, quæ nulli vnquam obest & omnibus se quærentibus prodest. Breuiter tibi loquor, dulcissime cordi meo, literis, quem super oẽs homines teste cõsciẽtia videre, & cui multũ loqui ore ad os plusquam alicui in terra viuenti, desidero. Noui enim malignam diaboli inuidiã, quia de manibus suis, imò de ore suo te frendens tabescit euadere. Vnde certus sum, quia te multis modis, scilicet. aut grauitate seruituris Dei, quam elegisti, aut delectatione seruiendi illi per amorẽ sæculi, quam reliquisti, tentabit decipere. Quare quoniam spero per Dei gratiam contra omnes eius astutias, quoniam in falsitate & imbecillitate sunt: si certa spes in Deo non absit, me tibi posse consulere: & pro certo scio nullum consilium ad p̃sens desiderio tuo magis quam meum sufficere: non habebit anima mea requiem, donec videant oculi mei desideratum meum; & alloquatur os meum dilectissimũ filium meum, & instruat cor meum cõtra diaboli iacula nouum cõmilitonem. Precor igitur omnipotentem Deum, qui te ab amore secularis vanitatis segregauit, & sanctissimã matrem eius, quæ te ad se fugientem sub sua tutela suscepit, vt te ab omni pturbatione incepti, ppositi custodiant. Teq; rogo per illum, cuius gratia inspirante hoc incepisti, ne te terreant vllæ insidiæ vel suggestiones inimici. Ad hoc n. idem inimicus te molestare nititur, vt de te victo gaudeat: sed Deus adhoc illi permittit, vt habeat, vnde tibi victoriæ coronam ipse tribuat: nemo enim coronabitur, dicente Apostolo, nisi qui legitime certauerit. Expecta igitur, donec veniam: quia consolationem omnium, quæ tibi nunc molesta sunt, suscipies. Dominus custodiat te ab omni malo:

AMEN.

EPISTOLA XI.

DOMINO ET PATRI CVM DIlectione Reuerendo, & cum reuerentia diligendo Lugdunẽsi Archiepiscopo Hugoni: Frater Anselmus, dictus Abbas Beccensis, quod dilecto patri fidelis filius.

Hic est Hugo, quem Gregorius VII. apostolicũ in Gallias legatum creauerat, & Vrbanus II. Gregorij successor confirmauerat: sed res agebatur vir modestus ob horrendos Ecclesiæ Gallicanæ tumultus, vt claret ex Iuon. Carn. epist. 18. in qua & plurib. alijs eiusdem Hugonis laus propalatur. De quibusdam Anselmi opusculis ab Archiepiscopo requisitis.

SI velim scribere, quàm magnum & quàm gratum sit mihi decus & dulcedo vestræ familiaritatis, quam ex vestra promissione me cõfido habere: quantumque eam, & si non merui accipere, desiderem vel fideli volũtate, si aliter nequeo mereri, non amittere: forsitan aut subtrahendum erit aliquid, aut videbor veritati superaddere. Sed in epistola non audeo sufficienter commendare, in scrinio cordis curabo Deo dante fideliter seruare. Per præsentium latores fratres sanctitatis vestræ, vt cognoui, dilectores celsitudini vestræ de scriptis nostris mitto, quod iussistis. In qua re non tam alicuius me vtilitati, quàm vestræ scio seruire voluntati. Quapropter si in illa legendo vos frustra tempus insumpsisse pœnituerit; quia, quod non putatis, inuenietis: non mittenti, sed exigenti imputare debetis. De quæstionibus vero de quibus me velle scribere dixi, & reuerentia vestra me si dixero, quantum dictare impediat: ab vllo, qui meam non nouit conuersationem, credi non potest. Si quando tamen inde mihi per Dei gratiam quod volo efficere licebit, vestræ, si potero, prudentiæ notum erit. Fratres prædicti lachrymabiliter de interiori monasterii sui conquerentes destructione, pio me obsecrarunt affectu, vt nostris precibus paterni vestri consilii in tribulatione sua releuentur consolatione: sed sicut nostro consilio non eget vestra sapientia, ita nec precibus beneuolentia. Si tamen placet, vt dicam, quid illis ad præsens expedire, donec visitatione supernæ gratiæ in eorum ecclesia per regularis Abbatis præsentiam monachica restauretur religio, sentiam: æstimo quia melius est, vt vestra licentia interim eligant, vbi secundum propositum suum viuant vtiliter, quàm vt ibi cogantur manere, vbi indigentia bonorum corporis & animæ tristes viuant inutiliter, aut eadem indigentia intolerabiliter grauati, discedant inobedienter. Quod in titulo opusculorum nostrorum nomini nostro addidi nomen (a) Abbatis, non ideo feci, vt personam monstrarem honoratiorem, sed vt nominis excluderem æquiuocationem.

a Necessariò fuit addendũ quod eodem tempore viri aliquot insignes erant eiusdem nominis. nempe Anselmus Laudensis. Rhemensis. Mantuanus quorum Scripta commemorat Trithemius in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum

EPISTOLA XII.

SERVVS SERVORVM DEI IN Beccensi monasterio commanentium, Frater Anselmus: fratri dilecto, filio desiderato (a) Helinando, benè incepta fœliciter perficere.

a Hæc epistola premaerat in Codicibus antehac impressis.

Rudem Christi militem docet Sathanæ insidias & artes quibus eludat.

BEnedictus Deus, (b) à quo omne bonum datum optimum, & omne donum perfectũ descendit; qui (c) auertit oculos tuos ne videant vanitatem, & erexit animam tuam, ad sequendam veritatem. Restat igitur, mi desiderate, vt sedula sollicitudine pertractes, quia (d) *nemo mittens manum ad aratrũ & respiciens retro, aptus est regno cælorũ.* Antiquus (e) enim hostis tanto enixius non cessabit multimodis te calliditatibus inuadere, quanto te videt studiosius velle laqueos eius euadere. Sæpe (f) namque reducet ante mentis oculos, quàm delectabilia sint ea, in quibus solitus es conuersari: vt continuo subinferat, quàm difficile sit assueta voluptate carere: quàm ut impossibile, in quodam austero rigore, & rigida austeritate tota ætate perseuerare; Quatenus ex memoria assuetæ delectationis plus horreat animus sobrietatem vitæ sublimioris. Aliquando (g) sub specie discretionis finget se salubrius tibi, quàm proposueris consulere, vt scilicet prauitatem deserens in clericali proposito religiosè viuendo vel persistere: vt & per vitæ correctionem animam tuam possis saluare, nec per indiscretionem subeas onus, quod non possis portare. Quod (h) si te ab intentione perfectioris vitæ nullatenus auerti posse cognouerit, quasi tecum ire approbãdo propositum se simulabit: sed iuxta iter laqueos ponere multimodos non cessabit; Aliquando quidem hinc oblata opportunitate peccandi; illinc stimulante tentatione suasionẽ callidus addet huiusmodi: Tam bonum est quod decreuisti facere, vt quamlibet immensitatem scelerum possit destruere. Interim ergo satisfacere voluntati tuæ cur hæsitas? cum cito siue multa siue pauca peccata tua sint, patrare delendo nõ dubitas? Aliquando (i) verò taliter conabitur decipere; bonum quidem est quod vis facere, sed non oportunè fit, nisi cum tepescente lasciuia iuuenili, quæ pondus illius regularis censuræ non tolerat, ipsa maturitas ætatis religiosæ grauitati se contemperat. Quod (k) si viderit te iam imbecillem, vt impediri possit tua intentio, si manifestetur omnino, conabitur, vt his à quibus retineri aut vi aut amore aut aliqua persuasione possis, quaslibet occasione publicetur. Promittet (l) etiam, quia si bonum quod intendis aliquantulum differre volueris, multò fructuosius atque vtilius facere hoc poteris, & plurimorum salute, quos tecum attrahes, & eo modo pecuniæ monasterio profuturæ, quam vndiq; colliges. Quid etiam est, quod te leuitate & inconsiderata accelaratione tentabit arguere: quia te non solum promittendo, sed & pignus (m) promittendo, indissolubili voto voluntù constringere: cùm nihilominus & forte sit melius idipsum libera possis voluntate perficere. Ad hæc omnia charissime, quid respondendum sit, vellem aliquantò diffusius scribere, nisi lex epistolę cogeret me breuitatem non

b Iacob. 1.

c Psalm. 118.

d Luc. 9.

e Diabolus tanto furentius quempiam impetit, quò is fortius & maturius eius conatus resistit gaderas.

f Primus diaboli insultus. commemoratio voluptatum ve[illegible]rum.

g Secundus, mediocris vitæ fuco sedatus.

h Tertius, duob periculosior.

i Quartus, [illegible] [illegible] ex pollicitatione.

k Quintus.

l Sextus, ex monach. [illegible] dilatione vberius percipietur bonum

m Aliàs permittendo.

n Ad singulas impugnātis Dæmonis machinas repercutiendas & destruendas arietes singuli, & hic quidem primus.

excedere. Breue igitur & verum amici tui suscipe contra ista consilium. Qui (n) putat voloptate seculi carere, & in exercitio perseuerare virtutum, nimis austerum & impossibile, nūquam gustauit quantum sit non seruire sed inperare vitiis per amorem & spem cœlestis regni, laudādum & delectabile. Qui (o) putat melius sibi esse in habitu clericali religiose sibi viuere, quàm subire monachicæ vitæ pōdus importabile: consideret per totum mundum, quanta hilaritate vtrique sexui, omni ætati, & omni generi hominum sit pondus

o Aries 2.

illud cantabile. Sciat (p) etiam, quia valde difficilius est inter sæculares per liberam voluntatem, quàm inter claustrum monachorum sub disciplina custodire vitæ sanctitatem. Non dico nunc, quod ꝓpositum vitæ inter omnes vitas altiorem gradum contingat humilitatis, quem altior sequitur exaltatio: nisi quia nullus, vt melius viuat, monachi propositum deserit, & omne genus hominum ad monachicam vitam, vt magis Deo propinquet, concurrit.

p Aries 3.

q Aries 4.

Qui (q) peccata addit peccato, quia peccatorum omnium expectat remissionem, amando peccatum, probat se non amare: & ideo non mereri peccatorum remissionem.

r Aries 5.

Qui (r) differt in futuram & forsitan non futuram ætatem, vitam suam corrigere, certum bonum dimittit pro dubio, & contemnendo, quod perdit, probat se non amare quod expectat & meretur non accipere.

s Aries 6.

Qui (s) certus non est, se tantæ esse constantiæ, vt nullo modo flecti possit à bono proposito omnino celet bonam voluntatem, vt non nisi cùm in opus exit, appareat in publico.

t Aries 7.

Qui (t) bonum, quod vult facere, vt melius fiat, differt: bonum est, si melius, certum est. Quod si melius bonū dubium est, & perdere minus bonum, nimis est damnosum & irrecuperabile: consilium est, vt acceleret facere bonum minus, ne nimis expectando maius, non faciat maius nec minus.

u Aries 8.

Qui (u) iudicat leuitatem voto velle se ligare ad faciendum, quod bonum est, vt iam non sit liber ad non faciendum: iudicet doctorem leuitatis, illum qui dicit: *Vouete & reddite.*

Psalm. 75.

Nullatenus enim reprehendēdus est, qui quod bonum est, nouit; sed qui nō reddit, quod nouit. Certum quippe est, quia qui benè vouet, ipso voto Deo placet: Qui ergo aliquid boni vouit, non pœniteat, quia fecit, vnde Deo placeat: sed festinet reddere quod vouit, vt plus placeat. Hæc, fili charissime, consilia, has consolationes in præsenti maximè tibi necessaria iudicaui, hæc paterna sollicitudine ego quem patrem & consiliarium non mea dignitate, sed tua voluntate elegisti, dictaui; hæc interim reminisci non desinas, donec quod Deo inspirante vouisti, ipso adiuuāte perficias. Vale desiderate cordi meo, & festina satisfacere de te desiderio meo, quod vtinam facere placeat Omnipotenti Deo: Amen.

EPISTOLA XIII.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Archiepiscopo Lanfranco: Frater Anselmus Seruus seruorum Dei Becci commanentium, cum eisdem Dominis suis, quod Domino fideles serui, quod reuerendo patri reuerentes filii.

Vt paruam moram faciat in Anglia.

DE Domino Gisleberto, vt eum vobis mitteremus, vestræ satisfecimus iussioni: quod autem tardius, q̃ iussistis, verum est: quod nō est factum negligētia; sed ob multa, quæ nunc enarrare longum est, impedimenta. Sed scitote, quia si quis fecerit, vt ipse in Anglorū terra remaneat, nimis graue & maius, q̃ breuiter dici possit, damnum in præsenti & in futuro, interius & exterius Ecclesiæ nostræ & tristitiam faciet. Quapropter precamur & obsecramus, quantū salua iustitia & vestræ sanctitatis reuerentia nobis licet per pietatem & per charitatē, quam erga nos vestrā semper habere paternitatē cognouimus, vt si absque Dei volūtatis obuiatione fieri posse videntis: potius fratribus & amicis desiderantib. ad certā suam salutē, & aliorum vtilitatē per vestram instautiam, reddatur q̃ quibuslibet alienis ad periculū sui damni, & illorum vtilitatem dubiā ingeratur. Breuiter, quod multum volumus, & expedire credimus, obsecramus; quia sapiētiæ vestræ pauca verba sufficere non ignoramus. Quod si diuinā dispositionem nostræ sic resistere penitus vestra cognouerit prudentia, vt aliter fieret necesse sit: quod mihi si præsens essem vestra prudentia de re ipsa concedere aut facere consideret, vestræ committo potestati.

EPISTOLA XIV.

FRATER ANSELMVS, ABBAS BECci, Fratribus (a) Becensibus apud Confluentium cōmanentibus salutem.

Vt monachum profugum repetat monasterium

MIttite nostras literas Benedicto monacho de S. Petro supra (b) Diuam, qui propter scholas moratur apud Parisium, & conuersatur in monasterio S. Maglorii. Mando n. illi & consulo vt ad monasteriū suum redeat, à quo extra voluntatē Abbatis sui abest. Promisit n. idem Abbas eius mihi, se illi misericordiam pro nostro amore, si redierit, exhibiturum. Quod si facere voluerit, omnino illum sicut monachum de nostro monasterio charitatiua sollicitudine benignè iuuate, quatenus aut equo vsq; ad nostrū monasterium, aut naui vsque Fraisnosam venire possit. Quod Dn. Rodulfus mandauit vobis de equo suo, & de monacho S. Germani, facite: sed hoc à me mādatum esse dicere nolite: sed à Dn Rodulfo valete, & scitote, quia miserante Deo de ægritudine quam nuper habui, benè conualesco, & hoc amico nostro Dn. Vrsioni notum facite. Epistolas nostras, quas Dn. Mauritius nobis mittere debuit adhuc expectamus: Iterum valete.

b Germanis decitur [illegible] suam, quæ est flumen per Angliam vulgò le pais de Auge en Normandie, defluens, Sancti à Lexouiis discurrens, eamdemq; oppidaque quæ plurimis irrigans, ad Varistuillam, Varauille, mare influit. Anselmus, quam vernacule dicitur la riuiere de Iue, Lo..omò quoq; reddidit.

):(

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XIV.

Beccensibus (*A*) apud Confluentium.] *Ex huius vocabuli amphibologia fateor influxerat in animum error, vt arbitrarer esse illud oppidum Germania Cisrhenana dictum Confluentem. (vt Gregor. Turonens. lib. 8. histor. Franc. cap. 13. repet in verbum) quod illic Mosella, fluminis non incelebris, Rhenusq. confluant. Nec huic mea coniectationi quid obiectari posset, videbam, nisi quod postea offendissem in paruo Beccens. Chronic. MS. scilicet.* Anno 1080. Iuo Comes de Bellemonte super Isaram, & Adelidis vxor eius, volentes B. Honorinæ de Confluentio à monachis Deo deseruiri, dederunt eam, & omnia ad illam pertinentia Beccensi monasterio, sub libera potestate & ordinatione Abbatum præfati Cœnobii. Huic donationi Reuerendus Episcopus Parisiensis Goffridus de Paroëcia, & beneficio (vt semper mos est bonos bene actis fauere) cum Canonicis Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Parisiẽsis consensit. *Et paulò post:* Anno 1081. fundata est domus de Confluentio sub dominio Abbatum Becci. Anno 1083. translatio monachorum Becci apud Confluentium commorantium à veteri ecclesia (quæ Capella dicitur) ad nouam Ecclesiam cum corpore Sanctæ Honorinæ. *Confluentium igitur (de quo nunc sermo) est Comopolis, à Lutetia Parisiorum distans sex millibus ad Occidentem vbi Isara & Sequana confluunt: vnde tum nomen Confluent, forsan rectius Confluens. Habet eiusdem appellationis vicum mille passibus à Lutetia, contra Orientem, sic nuncupatum ob Matronam & Sequanam iuxta confluentes.*

EPISTOLA XV.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Abbati Fulconi: Frater Anselmus orationum & seruitij fidelitatem.

Vt mitius agatur cum Apostata monacho, postulante misericordiam & iudicium.

Filius vester, qui à paternitate vestra inordinatè abierat, pœnitens ad omnem satisfactionem secundum vestrum iudicium paratus humiliter redit. Qui non tam postulat, vt illi pœnam quam meruit remittatis, quàm vt vel vltimum illum intra gregem, quem sua culpa dimiserat, vestra misericordia constituatis. Precor igitur ego Sanctitatem vestram, vt non tam consideret districtio vestra, quod facit humiliter pœnitendo. Precor etiam atque etiam Fratres ac Dominos nostros, alios filios vestros, vt paternitatis vestræ misericordiam pro eo exorantes gaudium se monstrent is habere: quia *frat vester mortuus fuerat, & reuixit; perierat, & inuentus est.* Qua verò mensura erga eundem fratrem iudicium siue misericordiam vestram ostendere debeatis, sicut scriptum est, misericordiam & iudicium cantabo Domine: vestræ potestatis est, & vestræ prudentiæ tantum vt superexaltet misericordia iudicio.

EPISTOLA XVI.

SVO DILECISSIMO, OLIM DIVINA dispositione filio, nunc Dei gratia Coabbati Gisleberto (*A*) Frater Anselmus in hac vita diu sanctè viuere cum prosperitate, in futura fœliciter cum æternitate.

Congratulatur Gisleberto Beccensi monacho ad Abbatia West monasteriensis in Anglia regimen assumpto.

Etsi tardè propter ægritudinem (*b*) impedientem dilecto dilectori meo pro noua tibi diuinitus data gratia scribo: non tamen tepidè quātum ad voluntatis beneuolentiam pertinet, dico: (*c*) *Gloria in altissimis Deo, & in terra gaudium & pax hominibus bona voluntatis*: qui iudicium suum de te manifestauit, quod hactenus apud se occultum, licet semper de te pro humana æstimatione bona crederemus, seruauit. In eo namque vitæ proposito, in quo te custodiendo semper eius gratia & sapientia erudiuit, & in sanctitate nutriuit, patrem & doctorem pastoremque animarum te constituit. Multò enim melius de te sperandum est, & de similibus tuis, quorum vita est in sancta conuersatione nutrita, quàm de me, & de similibus meis, quorum vita olim est sæculari conuersatione detrita: De vobis enim sperandū est, cùm ad aliorum curam promouemini, quod dum & alios ad vestri similitudinem instruitis, iustitia vestra perficiatur: de nobis verò timendum est, cùm tanto pondere grauamur, ne iniustitia nostra occulto Dei iudicio augeatur. Quantò igitur melius est de tua sanctitate in suscepto officio sperandum, tantò magis est. & securius de tibi concessa gratia gaudendum. Omnipotens Deus, qui te custodem aliorum constituit, ipse te sua gratia sic adiuuet & custodiat, vt pro tua & illorum iustitia æternam tibi beatitudinem retribuat.

b Huius ægritudinis facit mentionem et 14. supr.

c Luc. 2.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XVI.

Gisleberto. (*A*)] *Sic Gemmeticensis, & Chron. Beccense MS Trithemius, & Trithemium secutus Sixtus Senens. Gisilbertus legunt: at in his solum vocalis E, metathesin aduertis. Gisleberto autem fuit agnomen Crispini, & huius quidem causam in Chron. Becc. hic nactus sum, his enarratam verbis.* Antequam Normanni Duce Wilhelmo Angliam debellarent, fuit in Neustria (quæ nunc Normannia vocatur) vir egregius nomine Gislebertus, genere & nobilitate præclarus; qui ab habitudine capillorum, primus Crispini nomine dicitur insignitus. Nam in sua primæua ætate habebat capillos crispos & rigidos, atque sursum erectos, &, vt ita dicam, reburfus, ad modum ramorum pini, qui semper tendunt sursum; quare cognominatus est Crispinus, quasi crispus pinus. Quam capillorum reburfionē videmus adhuc in iis, qui de ipsius Gisleberti genere descendunt. Vnde & ipsi eodem cognomine à cæteris Normannorum filiis dinumuntur.

Hic ergo Gislebertus cognomine Crispinus tex vxore sua Gemoreta filios suscepit, Gislebertum Crispi-

tum de Tegulariis (quod castri Guilhelmo Notho duce Normannorum fuit in Ebroicensi tractu conditum, vulgoq́; dictum Tillieres vel Tuillieres) Robertum, qui ob virtutem militarem, honoremq́; sibi ab Imperatore delatum, tandem veneno ab inuidis Græcis propinato interijt, & Guilhelmum nostri Guleberti patrem, qui, vt ad epistol. 10. supra monuimus, vxorem duxit nomine Euam, quæ peperit Gulebertum, (de quo impræsentiarum) & nomine & agnomine referentem auum. Pater Guilhelmus hunc in tenera ætate (*inquit Chron. Beccens.*) Deo nutriendum sub disciplina regulari obtulit Beccẽsibus patribus. Et multa de reb. suis temporalis vitę subsidia cũ puero ministrauit. Quorũ informatus doctrina & sanctæ conuersationis exẽplis, sic cum diuino profecit auxilio in diuinis & philosophicis institutis, vt omnes artes (quas liberales vocant) ad vnguem addisceret, & earum riuulos pluribus ipse præfectus in religione propinaret. Cuius tanta fuit in actiua & speculatina vita perfectio; vt cùm Deus Lanfrancum Cantuariẽsi Ecclesiæ in summo pontificatu præficeret, eum Lanfrancus ad regimẽ Westmonasterii Deo vocante prouideret, tantaque sanctitatis gratia (vt credimus) Deo & hominibus placuit: vt humilitatem præ cunctis sui temporis Prælatis & specialius prætenderet, & sublimius prædicaret. Hic 32. annis loco magis ꝓfuit, q̃ præfuit: & in senectute bona plenus dierum & sanctitate, patribus suis appositus huius vitæ terminum clausit. *Sic de Gisleberto filio monacho & Abbate Westmonasteriẽsi Chrõ. Beccens. quem locum hic esse appositissimum, videbit, qui non tantum epistolæ argumentum, sed & Anselmi verba legerit. Defuncti verò Guleberti annum 1117. numerat in Chronic. Florentius Wigorniensis, cum computatio collata cum numero annorum, quibus præfuit Gulebertum reddit insimul annum suæ electionis, scilicet 1084. Eius doctrinam sæcularem & diuinam (vtramq́; enim excelluisse dedit memoriæ Guilhelm. lib. 7. histor. Ducum Normannorum cap. 22.) Herluini Beccensis institutoris vita lib. 1 in MS. Chron. Beccen. cuius iterum fit mentio in vita Lanfranci ibidem MS. & apud Gemmeticens. supr. Præter hæc homil. 47. in Cantica Canticorũ, quas apud Eberbacenses extare monet Additiuncula in Trithem. in Isaiam Prophetam lib. 1. de casu diaboli lib. 1. de anima lib. 1. ad Cantorem Sagiẽsem lib. 1. Disputatio cum quodam Iudæo, & aduersus Iudæos emissa, cuius solus meminit Trithemius, quamq́; seruat MS. nostra Bibliotheca, ex quo hic retulimus prologum, vt lector præcipuam huius laboris occasionem nosset, (his adde, quod putem nondum exiisse in lucem) his exordientem verbis:*

a Westmonasteriũ est cœnobium celeberrimũ Anglorum regũ sepultura illustre, situm in occidentali suburbio Londini, vnde et nomen sumpsit, ad alterius cœnobii diaphoram. quod in ipsa ciuitate ad Orientẽ, Estmonasteriũ vocabatur. vbi nunc est Diui Pauli Londinẽs. ædes magnifica.

Reuerendo Patri & Domino Anselmo Abbati, suus seruus ac filius Gislebertus, qui est Westmonasterii (a) Cœnobii procurator & seruus ꝓsperam in hac vita diuturnitatem, & beatam in futuro æternitatem.

Paternitati & prudentiæ vestræ discutiendum mitto libellum, quem nuper scripsi: paginæ commendans, quæ Iudæus quidam olim mecum disputans contra fidem nostram de lege sua proferebat, & quæ ego ad obiecta illius pro fide nostra respondebam: Nescio vnde ortus; sed apud Maguntiam educatus, legis & literarum etiam nostrarum benè sciens erat, & exercitatũ in scripturis atque disputationibus contra nos ingenium habebat: Plurimum mihi familiaris sæpe ad me veniebat; tum sui negotii causa, tum mei videndi gratiâ: quoniam in aliquibus illi multum necessarius eram; & quoties conueniebamus, mox de Scripturis, de fide nostra sermonem habebamus.

Quadam ergo die solitò magis mihi & illi Deus otium concessit, & mox, vnde solebamus, inter nos quæstio cœpit. Et quoniam quæ opponebat, conuenienter satis & consequenter opponebat, & ea, quæ opposuerat, non minus conuenienter prosequendo explicabat. Nostra verò responsio, vicino satis pede ad propositum illius respondebat, & Scripturarum æquè testimonio vtens, eidem ipsi concessu facilis esse videbatur & approbanda.

Rogauerunt quidam qui aderant, vt memoriæ datem hanc nostram disceptatiunculam, fortasse aliquibus profuturam. Scripsi ergo, & tacito mei & ipsius nomine, scripsi sub persona Iudęi cum Christiano de fide nostra disputãtis; scriptũq́; & exaratum hoc opus vestræ transmitto examinandum censuræ. Si res approbanda est, vestro placebit approbata iudicio: si verò respuenda est, seu tota, seu pars eius aliqua; quicquid respuendum erit, accipite amico dictum in aure: & quod soli amico innotuit, silentio supprimatur, nec alicui hæc ad legendum pagina communicetur. Saluo quidem amore mutuo, & integra prorsus pace mutua, deleatur, quicquid delẽdum esse vobis placuerit: aut resecetur, si quid est, quod resecari posse vobis visum fuerit. Fateor, quamlibet promseritis sententiam, animo libenti excipiam, & aure obtemperãte audiam. Tamen quidam ex Iudæis, qui tunc Londoniæ erant, opitulante misericordia Dei, ad fidem Christianam se conuertit apud Westmonasterium coram omnibus fidẽ Christi ꝓfessus baptismum petiit, accepit: & baptizatus Deo se ibi seruiturum deuouit, & monachus factus, nobiscum remansit. Sic ergo Iudæus ille disputator aliis pluribus interpositis, me prouocando adorsus est.

Hæc tantum ex Guleberto excerpsimus, vt lector curiosus paucis haberet totius rei summam: integrum enim librum describere extra rem fuisset, quem etsi polliceremur, tamen præstare nequiuimus integrum, videntur enim aliqua deesse: quicquid verò est, non spernendæ antiquitatis apparet, descriptum pergameno, & caracterę vetustiori.

Epistola XVII.

DOMINO ET PATRI VENERABILI Archiepiscopo Lugdunensi Hugoni: Frater Anselmus in præsenti sęculo sanctè viuere, in futuro beatè.

Mutandos esse titulos duorum opusculorum, quæ Anselmus miserat ad Archiepiscopum: Confer epistol. 11. suprà.

PONdus vestrę authoritatis facit me dare pondus meis nugis. Cum enim Celsitudo vestra tanti pendat opuscula nostra, vt ea petere & legere dignemini, nonnihil mihi, ꝙ tanto viro placet, esse videtur. Quapropter nullatenus apud vestrã prudentiam me ridendum existimo, si qualiter aptius titulari debeant eadem opuscula considero. Precor igitur, vt si libellos, quos sanctitatis vestræ iussu misi, recuperare poteritis: illud quod in ipsis titulis positum est, scilicet de ratione fidei, velut

velut superabundans recidentes: illum, quem (a) monoloquium nominaui, monologion vocetis: & alterum, (b) non alloquium sed prosologionticuletis: & secundum titulorum correctionem finem præfatiunculæ minoris libelli; quæ de eisdem titulis loquitur, emendetis: Cur autem hanc mutationem fieri rogitem: exponere, si tantum fiat nec adeo est necessarium: nec hac epistolari breuitate, quam proposui, congruum. Quod si secundum nostram petitionem feceritis, hoc vestræ paternitati volo retribuere: vt si Deus mihi ea quæ desidero, dederit scribere aspectui vestro, nolim ea vt puto non minus prioribus placitura subtrahere fidelitatem vestram, quam semel cordi meo commendaui protegente Deo seruat & seruabit, nec dissimiliter de gratia vestræ sanctitatis sperat & sperabit.

a Nec immerito, est enim titulus semigræcus & semilatinus.

b Hoc illud habes in operib. Anselm.

EPISTOLA XVIII.

CHARISSIMIS ET DESIDERATISsimis Dominis suis seruis Dei Becci commanentibus seruus eorum frater Anselmus de virtute in virtutem proficere, vt Deum deorum in Sion mereantur conspicere.

Iterum de secunda sui in Angliam nauigatione.

MOx vt de mari exiui in Anglicam terram die Dominica mediæ quadragesimæ hora tertia dictaui has literas, vt vestram dilectionem de nostri itineris prosperitate lætificarem. (a) Dei enim gratia fauente vestris orationibus omnia prosperè & honorificè vltra spem meam mihi & iis qui mecum sunt in terra & in mari, postquam à vobis discessi, euenerunt. Precor itaque, vt sicut fecistis hactenus, ita & deinceps peregrinationem nostram orando adiuuetis: sed multò magis precor, vt reditum nostrum benè viuendo lætificetis.

a Eb loci pertinent quæ scribit Edinerus lib. 1.

EPISTOLA XIX.

SVO IN DEO DESIDERATO, DIlecto & vtinam desideranti dilectori Guillelmo frater Anselmus dictus Abbas Becci periculosam & ærumnosam contemnere vanitatem, & securam atque beatam quærere veritatem.

Seculi militi suadet dare nomen militia Christi.

TANTA mi dilecte atque desiderate dilectione tui animam meam omnipotens Dominus sua gratia non meis meritis occupauit: vt inter desiderium salutis tuæ, & timorem periculi tui angustata diurnis ac nocturnis solicitudinibus eam pro te stimulantibus quiescere non possit, & benedictus Deus in donis suis, qui vtinam sic abstulisset à te odium animæ tuæ: quomodo dedit mihi amorem salutis tuæ. Sustine me dulcis amice, & tolera dilectorem tuum: si importunius tibi videor, & durius quam velis, tecum loquor. Amor enim animæ tuæ cogit animam meam: nec patitur eam pati, vt tu oderis eam, cuius amorem semper habet secum. Suscipe ergo charissime cum amore, quod oro vt Deus tibi det dicta amatoris tui. Tu es dilectissime, tu es quod dicit amor cum dolore & dolor cum amore: qui, quod Deus auferat à te, odisti dilectam animæ meæ animam tuam: quoniam (a) *qui diligit iniquitatem, odit animam suam.* Iniquitas certe & iniquitates sunt, quò tanto affectu properas mi dilecte? Iniquitas & iniquitates sunt, quò te trahit impetus torrentis mundanæ ruinæ, mi desiderate? (b) Iniquitas enim est cruenta bellorum confusio. Iniquitas est insatiabis falsorum bonorum, & (c) falsarum diuitiarum auiditas. Ad hæc, heu me video illum, quem tantùm diligendo retinere desidero, trahi ab hoste callido decipiente cor eius. Amice hominum & liberator Deus ne pertrahat seruum tuum inimicus. Dicis mihi frater desiderate. Non ista diligo, sed in eis inuolutum fratrem meum, & idcirco festino in eis coouolui cum eo vt adiuuem, & custodiam eum. Væ ærumnosus dolor de ærumnoso errore filiorum Adæ! Quare ô homo non potius dicis, non ista diligo sed Christum Deum meum: & idcirco ista fugiens festino ad eum vt adiuuet & custodiat ab eo. An tu audito fragore ruentis mundi super fratrem tuum contemnens vocante Christo curris sub ipsam ruinam, vt homunculus homunculum, vermiculus vermiculum sub tam confuso pondere, & ponderosa confusione adiuuet & custodiat. Responde frater quia adiuuabit & custodiet te illum adiuuantem & custodientem Deus, quem minus studes sequi quàm ipsum fratrem tuum: Christum vocantem te contemnis sequi in pace & in patria & inter propinquos & amicos, vt hæres quidem Dei, cohæres autem eius possideas regnum cœlorum & per tot & tantas itinerum difficiles asperitates per marium turbines & procellosas tempestates, in bellicosam confusionem curris ad fratrem tuum vt videas eum, vt multum dicam (d) tenentem regnum Græcorum, & tu putas, quia Deus plus adiuuet & custodiat illum per te quam sine te, aut teipsum propter illum quam propter seipsum: imo minus hoc faceret. Irascitur enim si vult vllum ab vllo amari plusquam se. Sed forsitan dicis: Si incipio sequi Christum, timeo ne imbecillitate mea deficiam. Iterum & iterum dolendum & lugendum de errore filiorum hominum. Ad ea quæ deficiunt, imo ad ipsum defectum currendo toto effectu non timent defectum, & ad Deum nunquam deficientem & suum auxilium promittentem non audent proficere timendo defectum. Gaudent deficere, vt deficiant; & timent proficere, ne deficiant. Crede rogo consilio Dei & committe te totum auxilio Dei, & non sentues defectum in seruitio Dei: iacta amare, & desiderate & dulcis amice: (e) *iacta cogitatum tuum in Domino*, & certus esto, promittente Spiritu sancto, quia ipse te enutriet. Ne differas tantum bonum tuum, & comple de te desiderium meum: vt habeam te in eundo post Christum socium meũ, & conemur simul quatenus tu me tuum, & ego te

a Psalm. 10.

b Cruenta bellorũ confusio iniquitas est.

c Diuitiarũ falsarum cupiditate insatiabilis est iniquitas.

d Ex his verbis elicio (ni me fallat ratio) hunc Willelmum (ad quẽ hæc epist.) fuisse filium Willelmi Gerrianni in Northmannia nobilis viri, & fratrẽ Willelmi Monsterolis. de quo sic Gemmeticensis lib. 7 histor. North. Ducum: in Apulia magna sublimitate eq:ues erat: Græcos & Lõgobardos armis premebat, & Vicario S. Petri Apostoli subdebat. Monachatũ huius Willelm.

Confirmarent Herluini verba ista in diplomate. Prædicto Cœnobeo factum in eo monachus Willelmus Geroii filius dedit siluam quæ vocatur Roissereia per consensum Comitis Normannorum & Rogerii de Bellemonte, & Rodulfi de Conchis, de quorum beneficio erat ipsa terra. Atqui ex his liquet vel hanc epistolam esse transpositam, cum in primo libro sibi vendicare locum videatur, quia eius monachatus contigerit sub Herluino 1. Abbat. Becc. vel eidem patri fuisse binos eiusdem nominis filios.

e Psal. 54. paulo aliter habet versio vulgata.

go te possem videre in hæreditate Christi ipso dante consortem meum. Ne pudeat te rumpere vincula propositæ vanitatis, quia non dedecus sed honor est transire in libertatem veritatis. Pudeat te Deum minus (f) thesaurario Beluacēsi diligere qui tuæ aut minoris adolescens delicatus & pulcherrimus valde diues & nobilissimus, & immoderatus amator sæculi: olim cum similiter, vt modò sum, in Anglia essem; nescio qua causa veniens (g) Beccum, statim recessurus subita sancti spiritus gratiâ mutatus, se monachum ibi permansurum tonsura statim & habitu nostro sumpto spopondit: se nunc lætiorem, quam vnquam in vita sua fuisset affirmans. Ne erubescas profiteri te pauperem Christi, quia (h) tuum erit regnum cœlorum. Ne timeas facere te militem tanti regis, quia rex erit ipse in periculo tecum. Ne tardes amplius in hac vita meliorem, quam cōstituisti viam incipere, ne forte in alia vita moreris coronam beatam percipere. Moneo, consulo, precor, obsecro, præcipio vt dilectissimo: vt dimittas illam Hierusalem, quæ nunc non est visio pacis, sed tribulationis: & thesauros Constantinopolitanos, & Babylonios cruentatis manibus diripiendos, & incipe viam ad cœlestem Hierusalem quæ est visio pacis, vbi inuenies thesauros, non nisi istos contemnentib. suscipiendos. Inuitus finio longam epistolam, quia ex abundantia cordis multum tibi loqui cupit os meum. Omnipotens Deus, qui de illo quem supradixi, quamsimili sed impari desiderio, quia minori spe quam te desiderabam gaudere, facit plusquam sperabat cor meum non frustretur maiorem de te spem & maius desiderium meum. Quod si Deus cordi tuo ante reditum meum inspirare dignaretur: ita est Deus Becci cum fratribus nostris me absente, sicut me præsente. Dominus dirigat cor tuum secundum voluntatem suam, & satisfaciat voluntati meæ de te secundum misericordiam suam: Amen.

f Huic Fulco erat nomen, quem post aliquātos annos Beluacēses Episcopū receperunt, vt suo decetmus loco: at cum Ansel. testetur eum monachissimum olim accidisse, liquet se Prouere Na epist. 32. lib. 1. vt se habiturum sit in refutando Bellouacorū episco. docet.

g Fulconis conuersio citissima.

h Matth. 5.

Epistola XX.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Abbati Henrico: frater Anselmus huius vitæ diuturnam prosperitatem, & futuræ æternam fœlicitatem.

De Folceraldo Anselmi consanguineo Beccum transmittendo.

LATOR præsentium retulit mihi vestram paratam esse sanctitatem de Domino Folceraldo filio suo nostram facere volūtatem. Cui nuncio cum nec literas vestras nec sigillum vestrum certum literarum testimonium video, nō omnino sum credulus: nec cum reminiscor, quia (a) amicus amico tres panes petente, & si non surgat, eo quod amicus eius sit propter improbitatem, tamen surgit & dat illi quotquot necessarios non sum penitus incredulus. Si enim somnolenti amici pigritia vincitur mediæ noctis importunitate, quantò magis tot amicorum importunitas impetrabit à vestra charitate. Si ergo Deus posuit in corde vestro, vt præfatum filium vestrum ecclesiæ nostræ sub Abbatū eius regimine penitus concedatis non enim peto difficultatē precor per eandem importunitatem, quatenus epistola vestro sigillo signata indubitabilem mihi vestram ostendat voluntatem. Postquam vero certi erimus, nostræ sollicitudinis erit, qualiter illum habeamus.

a Luc. 11.

Epistola XXI.

SVO IN CHRISTO FRATRI, IN carne consanguineo Folceraldo: frater Anselmus salutem.

Coniunge præcedentem.

SI Dominus Abbas Henricus te nostræ ecclesiæ perpetim concedere paratus est, aliter enim non consulo te venire, quia non expedit: nec facile est monachum ire & redire tam longo itinere: debuisti instare, vt hoc mihi suis literis & sigillo intimaret, sicut mandaui, ne pauperem hominem frustra cogeres tanto itinere laborare. Non enim decet vt pro solo verbo talis homunculi tantam rem incipiam. Moneo igitur quatenus aut literas cum sigillo Domini præfati Abbatis sicut dixi mittas, aut omnino quod fieri nullatenus potest, dimittas: & dispositionem vitæ tuæ totam diuinæ misericordiæ committas.

Epistola XXII.

DOMINO ET AMICO CHARISSIMO, Hugoni incluso frater Anselmus dictus Abbas Becci à malis excludi in bonis includi.

Quibus monitis erudiat seculares se conuisentes suggerit. Huius facit mentionem epist. 37. infra.

DVo viri laici nuper ad me venerunt dicentes, se à vestra dilectione missos, quatenus ex nostra exhortatione aliquid assumerent, vnde se ad patris cœlestis amorem accederent. Per quos etiam, vt referebant, postulastis vt aliquid à me breuiter scriptum acciperetis, vnde secularium mentes hominum vos adeuntium ad huius seculi contemptum & æterni regni desiderium incitaretis. (a) Quod vos tantò melius per vos efficere potestis, quantò liberius hauritis vitæ dulcedinem cœlestis. Nam quod ego quasi à longè intueor, vos gustu sentitis, & quod ego mente ieiuna, ore rumino: vos cordis affectu glutitis: quod enim ego de sanctæ vitę rectitudine, vtcunque intelligo, vos operibus tractatis: & quod ego vtcunque loqui possum, vos faciendo gustatis. Quantò ergo satur suauius quàm ieiunus eructat, tantò dulcius vestra commonitio quod persuadere nititur, inculcat. Sed quoniam vestræ aliquid negare nequeo voluntati quāuis hoc quod à me petitis in latitudine sacræ Scripturæ, multo melius inueniatis: tamen dicam aliquid secundum petitionem vestram, ne me velut eius contemptorem arguatis. Sic itaque aliquem illic tantum, & qui altiora capere non possit ad beatitudinis æternæ desiderium existimo posse inuitari. Frater charissime: (b) Regnum cœlorum clamat Deus se habere venale. Quod quidem regnum cœlorum tale est, (c) vt eius beatitudinem & gloriam, nec oculus hominis mortalis possit videre, nec auris audire, nec cor cogitare: vt tamen aliquo modo illud possis cogitare, quisquis

a Anselmi modestia.

b Cœlorum regnum clamatur venale.

c respicit ad Esai. 64. & 1. Corinth. 2.

quis ibi regnare meruerit quicquid ipse volet hoc erit in cœlo & in terra! quicquid vero nolet, non erit in cœlo nec in terra. Tanta enim erit dilectio inter Deum & eos, qui ibi erunt, & inter seipsos inuicem: vt omnes se inuicem diligant, sicut seipsos: sed omnes plus ament Deum, quàm seipsos. Et (d) propter hoc, nullus ibi volet, nisi quod Deus: & quod vnus volet, hoc volent omnes: & quod vnus vel omnes, hoc ipsum volet Deus. Quapropter quicquid vnusquisq; volet hoc erit, & de seipso & de omnibus aliis, & de tota creatura, & de ipso Deo. Et sic singuli erunt perfecti reges, quia quod singuli volēt, hoc erit & (e) omnes simul cum Deo vnus rex, & quasi vnus homo, quia omnes vnum volent, & quod volent, erit. Hanc mercem clamat Deus de cœlo se habere venalem. Si quis quærit, quo pretio? respondetur illi: non indiget terreno pretio, qui vult dare regnum in cœlo, nec aliquis potest Deo dare quod non habeat, cuius est totum quicquid est. Nec tamen dat Deus tantam rem sine omni pretio, quia non dat illam non amanti. Nemo enim dat, quod charum habet, illi cui charum non est. Quoniam ergo Deus tua re non eget, nec dare debet tantam rem cōtemnenti amare illam, non quærit nisi amorem, sine quo non dari debet. Da ergo amorem, & accipe regnum: ama, & habe. Deniq;, quoniam (f) in cœlo non est aliud quam sic conglutinari cum Deo, & cum omnibus sanctis Angelis & hominibus per dilectionem in vnam voluntatem, vt omnes vtantur simul vna potestate. Ama Deum plusquā teipsum, & iam incipis tenere, quod ibi perfectè vis habere. (g) Concorda cum Deo & hominibus, si tantum à Deo ipsi non discordēt: & iam incipis cum Deo, & cum omnibus Sanctis regnare. Nam secundum quod tu concordabis modo cum Deo, & cum hominibus: in illorum voluntate cōcordabit Deus tuus & omnes Sancti tecum in tua voluntate. Si ergo vis esse rex in cœlo, ama Deū & homines sicut debes: & mereberis esse quod optas. Hunc vero amorem non poteris habere perfectum nisi euacuaueris cor tuum ab omni alio amore. Quippe sic est de corde hominis, & de hoc amore quomodo de vase & oleo. Nam sicut vas quantò magis aquam aut alium similem liquorem, tantò minus capit oleum. Ita cor, inquantum occupatur alio amore, intantum excludit istum. Est & aliud, quia sicut fœtor est contrarius odori, & tenebræ luci: sic omnis alius amor, huic amori. Sicut igitur contraria nunquā simul integre conueniunt, sic nec iste amor cum vllo alio amore in vno corde. Hinc est quod qui cor suum implent dilectione Dei & proximi, nihil aliud volunt nisi quod vult Deus, aut quod vult alius homo tantum si non sit contra Deum. Hinc est quod instant orationibus, & cœlestibus colloquiis, & cogitationibus: quia dulce est illum desiderare Deum, & loqui, & audire, & cogitare de illo quem tum amant. Hinc est quod gaudent cum gaudentibus, flent cum flentibus, miserentur miseris, donant indigentibus, quia alios homines tanquam seipsos amant. Hinc est quod contemnunt diuitias, potestates, voluptates, & honorari aut laudari. Qui enim hæc amat, sæpe facit aliquid contra Deum & contra proximum. Sic (h) enim ex his duobus præceptis vniuersa lex pendet & Prophetæ. Qui ergo vult habere illum amorem perfectè, quo regnum cœlorum emitur, amet contemptum: paupertatem, laborem, subiectionem, sicut sancti viri faciūt. Sic qui se humiliat, exaltabitur. Breuiter vobis hæc charissimi, sicut postulastis, dixi: sed in horum expositione prudentia vestra multò plura proferre poterit, quam dixi. Si tamen de plenitudine beatitudinis æternæ aliquid à me latius dictum sanctitas vestra legere voluerit: in fine libelli mei, qui (i) Proslogium appellatur: vbi de pleno gaudio tractaui: reperire hoc poterit. Valete & orate pro me.

d Beati nihil volēt in cœlo nisi quod Deus: quodq; vnus volet, volent cæteri.

e Beati in cœlo erunt cum Deo vn⁹ rex & quasi vnus homo.

f In cœlo homines nihil aliud quam cum Deo, sanctisq; angelis conglutinantur per dilectionem.

g Cū hominibus cōcordandum est, si à Deo non discordent.

h Matth. 22.

i Proslogii Anselmi.

EPISTOLA XXIII.

DOMINO ET PATRI ABBATI reuerendo Petro frater Anselmus dictus Abbas Becci per præsentis vitæ sanctitatem adipisci futuræ fœlicitatem.

De monacho Beccensi, qui ante susceptionem, candidatus fuerat alterius cœnobij.

FRATREM me vestræ sanctitatis sicut mandastis, & fraternitatem hanc me velle seruare sicut poscitis, confiteor. Quod quia clerico, qui apud vos petitionem & votum monachi fecit, & nunc apud nos manet, vultis apparere, nihil vtique vobis minus de illo faciemus quàm à vestra charitate nobis fieri postulatis. Scitote namque, quoniam apud nos, priusquam apud vos, petitionem & votum monachi fecit. Si ergo per hoc vos putatis iustè illum posse reuocare, quibus posterius hanc petitionem & hoc votum importunitate precantium victus fecit: multò iustius possumus non illum retinere: quibus hoc prius & longè veniens spontanea voluntate, non vlla vestra persuasione coactus fecit. Ille quo multò magis est debitor seruare veritatem in prima & libera promissione, quàm in eiusdem primæ promissionis violatione. Nam si præfatæ petitionis & voti testes habetis, & eiusdem confessionem non plus habemus, quia voluntatem ipsius tenemus cum testibus & cōfessione & priores suscepimus eius promissionem. Denique vestram non latet prudentiam, quia quanto tempore nouitius in incolumitate sui, sponte petens monachicam conuersationem in monasterio conuersatur ante professionem, (a) secundum regulam nostram differtur propter stabilitatis probationem. Nec interim eum nullus cogere potest ad remanendum, sed libera ei conceditur potestas ad discedendum. Non dico, quod non placet, si acceptam bonam voluntatem deserat, & (b) quod sæpius ore benè promisit, diabolica persuasione deceptus exhorreat: sed dico, quia quamuis coram Deo mendacii arguantur: non est tamen Abbatis, vt quod ille promisit, ab eo violenter exigat. Quoniam rationem & nobis & vobis pariter seruandam esse cognoscitis. Quapropter si prædictum clericum vultis ad vos reducere, mittite pro eo: & si voluerit, liberam habeat potestatem à nobis recedendi: si autem noluerit, non à vestra discretione calumniam pati

a Reg. D. Bened. cap. 58.

b Regula D. Bened. locus proximè signatus Anselmo. fuerit luce. & lectori: sic enim Bened. Si veniens quis ad conuersionem, non ei facilis tribuatur ingressus, sed sicut ait Apostolus: Probate spiritus si ex Deo sint, &c. post hæc D. Benedict. præcipit, si is perseuerauerit, aliquot diebus manere in hospitium. & mox in cella nouitiorum: tumq; maturum quendam monachum debere eius vitam curiosius rimari, asperaq; religionis exercitia patefacere. Post hæc, si promiserit de stabilitate sua perseuerantiam, &c. Locu notato, vbi vides illam promissionem ab Anselmo commemoratam.

pati debet nobiscum remanendi: nec in nobis vlla debet esse voluntas illum expellendi. Hoc enim modo me erga vos fraterno affectu vti, quod poscitis existimo, si quod à vobis mihi ordinatè fieri peterem, vestræ fraternitati facere non renuo. Ad calumniam vestram quam dicitis, rationem excusationis nostræ exposuimus: sed quoniam inter nos & vos res hæc agitur consilium vobis dare non audemus. Quo tamen nos vtamur in re fieri, consilio dicere non prohibemur. Nostrum vtique semper est consilium, vt nullum ante illam sui deditionem, quam per cucullæ spontaneam acceptionem facit si ad aliud monasterium ire voluerit inuitum teneamus nouitium: sed inquantum possumus, illum absoluentes, nostrum simul si poscit impendimus & auxilium. Quod si bonam deserens voluntatem monachus esse noluerit, à voto, cuius se debitorem fecit, non absoluimus, sed nullam illi vim per nos inferentes illum Dei exactioni, cui se debitorem fecit, dimittimus. Si autem prædictus clericus nobiscum manserit, & res eius quas prius sicut se ipsum nobis dedit, quàm apud vos petitionem & votum monachi faceret retinere voluerit, nullam à nobis inter calumniam sustinebitis. Valete.

EPISTOLA XXIV.

DOMINÆ SVÆ DILECTISSIMÆ generis & morum nobilitate clarissimæ Comitissæ Idæ frater Anselmus seruus fratrum Dei Becci commanentium cum eisdem Dominis suis in flagranti desiderio Dei vsque in finem manere, de desiderato conspectu Dei sine fine gaudere.

De beneficiis in se ac reliquos, sibi gratias collatis. Ad hanc scr. bit epist., 3. lib. 1. supr.

GRATIAS agere reuerendæ vestræ celsitudini tota mête vellemus, sed vtique dignas secundum magnitudinem beneuolentiæ & beneficiorum, quæ nobis & multis pro nobis impenditis, non valemus. Illum igitur propter quem nobis, & quibuscunque potestis tanta bona facitis: oramus, vt ipse vobis secundum multitudinem diuitiarum suarum retribuat sicut optamus. Ex abundantia tamen charitatis hortamur, vt benefaciendo non deficiatis, quatenus tempore suo indeficienter metatis. Dominus Ricardus lator huius epistolæ promisit nobis se ad nos si Deus illi concesserit, rediturum, & nobiscum deinceps permansurum. Precamur igitur reuerentiam vestram, vt illum, secundum quod vestra scit prudentia confortetis: & in omnibus, in quibus vestro opus habebit auxilio, propter Dei & nostrum amorem adiuuetis. * Dominum nostrum Comitem virum vestrum, & filios vestros, vos ipsa ex nostra parte, quia fideliorem nuncium de nobis ad illos non habemus, sicut pro vestris fidelibus salutate.

* scilicet Eustathium. Boni comitem Bellegien regulũ. [illegible] Godefredum Bulloniensem. & Balduinum & Eustathium, qui viriliter cum aliis Christianis Principibus dimicantes, & Hierosolymam ceperunt Anno 1099. de quibus v. de Guillel. Tyrium hystoric. & cateros eius seculi authores.

EPISTOLA XXV.

SVO DILECTO SVO DILECTORI suo desiderato Guillelmo frater Anselmus dictus Abbas Becci non diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt: sed à Deo amari & Deum amare.

Si diligat Anselmum, veniat Beccum.

QVOD prius dicam in epistola mea dilecto dilectori meo, nisi quod maximè postulat de dilectione mea. Anima namque dilecta animæ meæ mittendo literas dilectione flagrantes & dilectionem fragrantes petit à me signa dilectionis literas consolationis. Quid autem dulcius, quid iucundius, quæ maior consolatio dilectioni, quàm dilectio? Quid igitur scribam quod magis consoletur te dilectionem meam, quam quia sic te diligit anima mea: vt nisi te teneat, nô consoletur de te cor meum, nec satietur desiderium meum: Cum enim tanta dilectione, tanta postulatione rogas vt te diligam: vtique facis vt te non solum voluntate diligam, sed & necessitate desiderem: & certè mihi consolatur desiderantem, nisi quod sanat desiderium, & nihil magis torquet quam dilatio. Optat dilectio tua consolari epistola dilectionis meæ, desiderat dilectio mea delectari præsentia dilectionis tuæ. Si ergo non vis torquere animam meam, satis quod tam studiosè tam vehementer accendisti desiderium meum. Quomodo enim mihi dicis quia me diligis & vt te diligam anima dilecta mea, finis torquere præcordia mea? Denique si eadem feruent dilectione anima tua, qua & mea, necesse est vt eodem desiderio liquefiat anima tua quo & mea. Sed quomodo vel possibile est vt tu velis me diligere te, & tu non similiter diligas me? Ne ergo sis crudelis in animam tuam & meam, veni & consolare tuam & meam. Sed cum (a) exieris de ciuitate tua, esto Loth: non respicias retro. Oculos habe ante, vt discas viam ad veniendum, ne habeas eos retro vt obliuiscaris viam ad rediendum. Quatenus cum (b) Apostolo obliuiscaris ea quæ retro sunt, & extendas te ad ea quæ ante sunt. Apertè dico sic veni vt simul conuertamur, si vis vt inuicem nos consolemur. Possem mi charissime commonere dilectionem tuam ex multis sacræ Scripturæ dictis, vt mundum & concupiscentiam eius contemneres: si ea, quæ tibi dicturus essem, ipse nescires. Memento charissime, quia per vanitatem transimus ad veritatem. Noli amare vanitatem, si vis obtinere veritatem. Scito quia in Anglicam terram, ante mediam hanc quadragesimam proficiscor: circa Pentecosten Deo annuente monasterium nostrum reuersurus. Si tamen Deus inspiraret tibi quod desidero, & quod tibi expediret: scis, quia *semper (c) no' ut differre p-ratu*. nec deessent qui te cum gaudio susciperent, sicut susceperunt olim me absente (d) similiter Dominum Rodulfum filium Lanscelini. Omnipotens Dominus præueniat omnes voluntates & actiones tuas suo consilio, & subsequatur suo auxilio, amice mi dulcissime, cordi meo.

a Genes. 19.
b Philipp. [3.]
c Lucan lib. 1. Phars.
d Hic est Rodulf. ad quẽ scribit epist. 20 supr.

EPISTO-

EPISTOLA XXVI.

DOMINIS ET FRATRIBVS CHArissimis seruis Dei Becci commanentibus: frater Anselmus seruus eorum semper ad meliora cum humilitate proficere, & nunquam deficere.

Quod Beccenses etiam absente cœnobiarcha viuant integerrime.

BENE fecistis, quia de rebus Domini Hugonis defuncti, & de his, quæ erga vos sunt, mihi mandastis, & gratia Dei vos & vestra protegi intimastis: me semper hoc desiderante valde lætificastis. Quoniam autem vos scio non dissimiliter desiderare nosse quæ circa me sunt: scitote quoniã ex quo à vobis, vestris me prosequentibus orationibus egressus sum, omnia mihi prosperè per Dei misericordiam euenerunt, & his qui mecum sunt. Vbicunque vel eundo vel morando sum: non aliter quam in nostra re propria Deo donante sum. Quoniam verò (a) Rex cartam nostram de rebus, quas habemus in Anglia, non nisi præsentibus datoribus qui non omnes in curia Paschali affuerunt voluit confirmare: iussit me vsque Pentecosten ad curiam suam, vbi omnes simul iam conuenerunt, expectare: qua confirmatione peracta, Deo vestris fauente precibus, ad desiderantes & desideratos meos desidero remeare. Notum est dilecti mei dulcedini vestræ, quia religio vestra munda & immaculata apud Deum & Patrem est desiderium meum, & bona vita vestra, est in hoc sæculo gaudium meũ. Si quid ergo de vestra charitate pro hac voluntate bene merui, vt taceam, bene viuendi, primum quod maius est, precor obsecro, vt bene viuendo lætificetis absentes & præsentes cor meum, & de bono vestro impleatis desiderium & gaudium meum. Et (b) pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras: vt magis ac magis (quod gratia Dei estis,) soliciti (c) sitis seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Dominum (D) Hugonem de Gornago dilectissimum nostrum, & Dominũ (e) Odonem antiquum amicum, & nouum commilitonem nostrum: & (F) charissimas Dominas & matres nostras Dominam (g) Euam, & Dominam Basiliam ex nostra parte, quantò dulcius potestis, salutate: & eos, sicut vos & illos decet, & nostram scitis voluntatem, seruiendo & honorando confortate: Si, plusquam dixi moram fecero, tolerate: quia spero in Deo non erit sine aliqua vtilitate.

a hic est Guillelmus cognomento Rufus, Anglorum rex, filius Willelmi cognomento Bastar. si licent Lamberti Schafnaburgensis verbo loqui, nam vulgatè more, quemadmodum vocatus Bastard, non Bastar: vnde patet hanc vocem iam castigandam.

b Philip. 4.

c Ephes. 4.

e videtur hic ... trit. ... epist. 4. lib. 1.

g De hac E- ... mentio ... epist. 9. supr.

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM XXVI.

DOminum (D) Hugonem de Gornago,] *Alias, emendatiusq́ue,* Gornaco, *sic etenim epistol. 7. super. & apud Gemmet. lib. 8. cap. 8. hist. ducum Norman. & in Diplomate Herluini legitur in hanc sententiam:* Eidem monasterio dedit Hugo Gornacensis decimam de tribus mansionibus quas in Anglia habebat. *Iterumq́ue in alia periodo:* Eidem monasterio dedit Hugo de Gornaco dimidiam moltam villæ, quæ vocatur Boscis Girardi: quod postea concessit vxor eius, & filius. *testes Ausr dus monachus: Rodulfus filius Toraldi, Rogerius Cochelin, & alij plures. Gornacum verò, de quo ad præsens est oppidum Normanniæ & Bellouaci finitimum, spectansq́ue ex occidente Bellouacum: quod aduertere non otiosum duxi: quoniam est eiusdem nominis castellum quarto à Lutetia lapide, ad præterfluentem Matronam, in conspectu Calensis Parthenonis.*

CHarissimas (F) Dominas, & matres nostras, Dominam Euam, & Dominam Basiliam.] *Non abs re vt ambas has matronas Anselmus appellat, vtraque etenim materno fuit in Beccenses animo. Porrò Eua, natione Franca illustri genere. nupsit viro quoque illustrissimo Willelmo cognomine Crispino, Neasfij Toparcha, & Normannici Vulcassini Vicecomiti, Comiti.* Eua autem, *inquit Chron. Becc. MS.* se cõiugis aptans moribus, cœpit ecclesiam Beccensem præ omnibus amare: Abbatem & monachos quasi ex se genitos totis visceribus amplecti, magna deuotione venerari: vestes, & quæcumque in ornamentis pretiosa habebat, in vsus ecclesiæ & fratrum expendit, ipsamq́ue domini matrem, & eius Beccensem ecclesiam toto corde dilexit. Defuncto viro eius Willelmo, totum se ad Dei seruitium conuertit, viuens in sancta viduitate, ieiuniis & orationibus intenta: quantùm sexus vel ætas patiebatur, carnem & saginã vsq; ad finem vitæ non gustans, eleemosynas multas indigentib. faciens. Post aliquot annos à Willielmo Rotomagensi Archiepiscopo velata, in subiectione Beccensis Cœnobii permansit vsque ad mortem, & defuncta sepulta est iuxta virum suum. *Hucusque de Eua in narratione de eius viro Willelmo qui sub extrema vita dies monachalem induit cucullam Becci, & mortuus ibidem sepulturam obtinuit iuxta claustrum vbi ecclesia ædificanda erat. Post vnam paginam Chron. subdit narrationem de eadem Eua, Basilia & Aufrida eiusdem nepte, quam hic attexam vt pateat iterum, vnde Anselmus duas priores appellat matres; sic ergo ait Chron.* Tempore sancti Anselmi Abbatis Becci, tres matronæ nobiles se dederunt in subiectionem eiusdem loci, Basilia scilicet vxor Hugonis de Gornaco, & Auffrida neptis ipsius Basiliæ, & Eua vxor Willielmi Crispini. Quæ tres cum simul Becci viuerent, quasi condixerunt sibi, vt de hoc mundo vna post aliam transueheretur, & tres dominicas elegerunt, in quibus vitam finirent. Et prima Auffrida Basiliæ neptis, quę annis erat ætate, virgo autem corpore, vt dicebatur, & Deo sacrata. Quæ cum proximam mortis expectaret horam, dixit Prioribus Baldrico & Rogerio, & aliis qui ad exitum illius conuenerant: Quando oculos claudo, videtur mihi domus ista plena albis & nigris personis. Responderunt, Domina cum albatis pergetis ad Dominum, nec multo post exspirauit profunda nocte: Dominica 4. Non. Ianuar. Qua sepulta cœpit infirmari Basilia Domina eius: quæ cum per aliquot dies graui corporis incommoditate molestaretur, velata est à Willielmo Rotomagensi Archiepiscopo: sicq́ue defuncta est alia Dominica 16. Cal. Februar. & sepulta, vt talem personam decebat. Tertia eius non diu superuixit. Nam ætate & ieiuniis attenuata cœpit repente viribus corporis destitui. Post mortem enim viri sui Willielmi Crispini, omni continentiæ se mancipauit, Beccique vsque ad finem vitæ in Dei seruitio perseuerauit. Hæc ante plures annos sacrum velamen acceperat à prædicto Willielmo Rotomagensi. Cumque indies languor cresceret, & ipsa quotidie ad ecclesiam pergeret, die festiuitatis S. Vincentii, manè se fecit in ecclesiam duci, ibique à toto conuentu visitata, atque inuncta ante altare Crucifixi, cætera quæ morientibus

Christianis solent exhiberi, persoluta sunt ei. Cumque conuentus recederet, eleuata manu signauit eos dicens: Deo vos commendo filii. Diligebat enim tam tenerè eos, quasi omnes peperisset. Dein domum reducta, dum ad focum sederet, dixit: videtur mihi quod ego & ignis iste sumus in ecclesia. Sic diem, & sequentem noctem trãsigit. Cum iam ad exitum propinquaret, aderant fratres, vt Psalmis & orationibus ei subuenirent, quando opus esset. Inter quos fuit quidam nomine Rodulfus filius Lancelini, qui eam rogauit, vt si possibile esset, post mortem illi apparens diceret quid inuenisset. At illa spopondit, si Deus concederet sibi: sicque defuncta est tertia Dominica 10. Cal. Februar. & humo tradita & apposita ad populum suum. Et paucis interpositis diebus postquam defuncta est apparuit monacho dormienti, qui eam rogauerat, vt sibi quod inuenisset, renunciaret. Quam cum vidisset, ait: Quid est Domina? Quomodo te habes? Respondit se sexaginta annos pœnitentiæ accepisse. At hoc cum ille obstupuisset, & quæsiuit causam, & ait: Quia paruos canes, & alia huiusmodi vana amaui, & vltra modum in his delectata sum: ideo tam longam pœnitentiam accepi. Ita hæ tres Dominæ tribus Dominicis à seculo migrauerunt: & vna quidem prima parte noctis, vt diximus, defecit: alia media nocte dum cantarentur matutinæ: tertia manè, dum cantaretur prima, vltimum spiritum exhalauit. *Hucusq; Chron. Bec. Cæterum quam Willielmus Crispinus, eiusq; vxor Eua fue int in Beccenses benefici, hac diplomatis Herluiniani clausula propalam dixit:* Præfato Cœnobio dederunt per consensum comitis Normanniæ Willielmus Crispinus, & vxor eius filium monachandum, & cum eo beneficium quod Osbernus filius Vallonis tenebat de domo eorum, & ecclesiam, quæ sita est in Burgo, qui vocatur Blanzeium cum omnibus pertinentibus ad eam: *Testes Arnulfus presbyter, & Radulfus Dastin. Et rursus haud procul à fine diplomatis:* Eidem monasterio dedit Willielmus Crispinus decimam molendini, & totius dominii sui quod habebat in Masnilfulbert. *Testes Paganus de Moritania, Gillebertus Dastin. Tertioq;:* Prædicto monasterio dedit Willielmus Crispinus ad luminaria altaris in Burgo Pacei 20. solidos de Teloneo, & in burgo Estrepignei de teloneo 20. solidos in eãdem rem, & tredecimam totius annonę, quam habet in eadem villa, & vnum hospitem. Dedit quoque quatuor libras denariorum pręter supradictos 20. solidos datos ad luminaria in prædicta villa Pacei, & totam partem, quam tenebat in molendinis eiusdem villæ, hoc est, sextam partem molendinorum, & medietatem totius syluæ pertinentis ad se in eadem villa. Dedit etiam de Telonio Burgi Linarolt 40. solidos præter supradicta dona. Dedit de Teloneo Blanzei 40. solidos. Dedit quoque medietatem clausi quod vocatur Blancart ad præsens absolutè, & reliquam partem mediam post mortem Euæ vxoris suæ ipsa volente & consentiente. *Cæterum Normannorum Comitem suprà memoratum alium putes quàm Willelmum cognomine Spurium. Nam in Diplomate Herluini non semel sic vocatur, & quod ille ipse sit, qui Anglos deuicerit, apertè palamq; dicunt insequentia hæc verba:* Hanc donationem confirmauit Willielmus rex Anglorum, cum esset Comes Normannorum. *Et quidem quamplures illic recensentur viri nobiles, at Comitis nudo contenti nomine; Vnicus Normannorum Dux, appellatur Comes Normannorum.*

EPISTOLA XXVII.

DOMINO ET FRATRI DVLCISSIMO Roberto frater Anselmus salutem & vitam consequi sempiternam.

Monachus qui relicto monasterio suo absque causa Beccum venerat, eò reuertatur.

DICTVM est mihi, quia postquam iui in Angliam, noluistis in monasterio vestro conuersari. Quod si factum est bono animo, & propter rationabilem causam, vtcunque potest tolerari: si vero aliquo rancore factum est, scitote me multum mirari. Nam etiam si habetis aliquam causam, quæ vobis recta videtur, vt à monasterio vestro vos alienaretis, vel propter amorem nostrum, deceret vos expectare, donec mihi rem ipsam, quæ vos offenderet, intimaretis: & deinde nostro consilio cor vestrum sicut seruum Dei deceret pacaretis. Precor igitur, vt si me & consilium meum diligitis, sicut ego vos semper dilexi & diligo: ad monasterium vestrum veniatis, & ibi cum aliis pacifica & benigna conuersatione Deo seruiatis. Si autem mihi acquiescere nolueritis, scitote quia animę vestræ non expedit & me contristatis. Quod si vobis graue est (a) placita tenere quæ vobis commendaui magis volo vt illa dimittatis, quàm quod animam, aut famam vestrã lædat, faciatis. Non dico modo verba inconuenientia, quæ de vobis pro hac occasione dicuntur in Anglia. Valeat mihi dulcis charitas vestra: & ne faciat quod me contristet, quia iucunda est mihi benignitas vestra.

a *Lex promissorum vel commendatorum. Idem, & ausi significare ... ad calcem epist. ...*

EPISTOLA XXVIII.

SVIS DILECTISSIMIS ET DEsideratissimis consanguineis Haimoni & Rainaldo frater Anselmus seruorum Dei Becci commanentium tota virtute vanitatem contemnere, & toto effectu ad veritatem contendere.

Becci cucullam induant qui è longinquo illuc venerant Anselmi conuisendi ergo.

CVM audiui animæ dilectissimæ animæ meę quas sicut se diligit, & de quibus, quod de se, desiderat anima mea; cum audiui vos de tam longè quæsiuisse faciem meam, exprimere nequeo, quantum gaudium perfudit cor meum, quantum dilatata est spes mea de vobis: quantum prius ardens vehementius exarsit desiderium meum de vobis: Concupiscunt iam dilectissimi mei, concupiscunt oculi mei vultus vestros, extendunt se brachia mea in amplexus vestros: Anhelat ad oscula vestra os meum, desiderat conuersationem vestram quidquid restat de vita mea vt in pleno gaudio futuræ vitę vobiscum gaudeat anima mea. Hoc optant, hoc orant de vobis ardentia pro vobis intima mea charissimi, hoc iam fidentius sperant, & ad hoc ardentius anhelant, quia vos in Normanniam adduxit voluntas altissimi. Spero enim orando, & oro sperando in eo, qui sua gratia tantum fecit, quia secundum votum meum perficiet, quod incepit. Sed quoniã,

donec videam quod opto, stimulat me desiderium meum, interim ex cordis abundantia loquitur os meum. (a) Gustate amantissimi quam suauis est Dominus, quod nequaquam scire potestis quamdiu dulcis est vobis mundus. Scitis dilectissimi mei, quia (b) mundus transibit, & omnis gloria eius. Qui ergo diligit mundum, sectatur vanitatem, & consequetur miseram indigentiam: qui autem contempto mundo eligit Deum, sequitur veritatem & inueniet beatam sufficientiā. Sed quid cunctet apertè dicere desiderium cordis mei: Dicam ego, persuadeat Deus. Desiderati mei nihil tam bene potestis, quàm monasticæ vitæ propositum arripere, nusquam melius hoc potestis, quam cum illo qui vobis in hoc desiderat & potest Deo dante seruire & consulere. Vtique non fallo, quia amicus sum: certè nec fallor, quia expertus sum. Simus ergo monachi, simul, seruiamus Deo, simul: vt de inuicem nunc & in futuro gaudeamus simul vna caro, vnus sanguis, vna anima, vnus spiritus simus: Denique accessistis, accedendo succendistis, succēdendo conflastis, conflando consolidastis animam meam cum animabus vestris. Scindi potest, secerni iam non potest: Trahere illam ad sæculum vobiscum non potestis. Aut ergo cum illa manebitis, aut illam scindetis. Sed si illi cohæretis, non solum consanguinei, sed & conspirituales estis. Si vero illam sciditis non (c) consanguinei sed verè sanguinei & carnales estis. Si ad hoc venistis, vos ipsi indicate, qui & quales dicendi estis. Sed absit charissimi, sed auertat Deus dilectissimi, ne tam insanabiliter vos diligentem, & erga vos innocentem lædatis, ne tam intolerabiliter spem de vobis bonam confundatis. O quomodo inter præcordia meā feruet amor meus, quomodo laborat totus erumpere simul affectus meus! Quomodo quærit se verbis exprimere, sed nulla verba sufficiunt, quanta vult expromere, sed tempus & carta non capiunt. Dic tu ô bone IESV cordibus eorum, sine quo nulla vox valet auribus eorum: Dic illis, vt (d) relinquant omnia, & sequantur te. Promitte illis, quia cum veneris iudicare, sedebunt tecum & iudicabunt tecum. Nec separes à me, quibus me tanto carnis & spiritus affectu iunxisti: sed aggrega eos illis, quibus tibi seruientibus me seruire iussisti. Domine, tu testis es interius, & lachrymæ quæ me hoc scribente fluunt, testes sunt exterius, si mecum, quod opto fecerint, quomodo gaudēs erit cor meū, si alibi hoc fecerint, quā melius illis scio, quid talibus expediat, qualiter timida & suspensa erit mens mea: si sæculum tenuerint, quam dolens & tristis erit anima mea. Nimis loquor, sed immenso amore cogor Amati & desiderati: Valete, & manete: Manete inquam, & permanete. Quod vtinam prius audiam inceptum, quam veniam, & cum venero, inueniam.

a Psal. 33.
b 1. Ioan. 2.
c Anima. Nosse.
d Matth. 19.

EPISTOLA XXIX.

DOMINO, FRATRI, AMICO HENrico frater Anselmus dictus Abbas Becci: bonæ voluntatis profectionem & effectum.

Vt quantocius mundum relinquat. Hec epist. 3. erat in impressis.

BENEDICTVS Deus in donis suis & sanctus

in omnibus operibus suis, qui vestræ dilectioni tantum de nostro desiderio, propter quod concessit efficere: quem oramus vt quod deest adhuc de voto nostro & de vestra mercede dignetur perficere. De qua te consilium nostrum per fratres nostros mando. De gratia & dilectione ducis, & qua mihi scripsistis: multum gaudeo & pro ea Deo & illi & vobis gratias ago. Quod etiam illi per literas facere cogito: cum nuncii vestri sicut audiui constitutum esse, ad illum redibunt. Et quoniam nescio si hoc necesse erit fieri antequam redeam, cum primum poteritis mandate mihi prænomen eius, & nominis vxoris & filiorum eius. Solum enim nomen eius teneo, quia Vitalis vocatur. Sed quoniam dulcis mihi vestra dilectio, sic me sibi sua probitate conglutinauit: vt idem de vobis quod de me desideret cor meum, vnde iam spem magnam ex vestris sermonibus concepi: non potest mens mea quiescere donec ipsum meum desiderium de vobis satietur. Quamuis igitur nullus sermo mihi sufficiat, donec Deus, quod opto, perficiat; pauca tamen, quia non nescienti loquor, pro hoc ipso amica familiaritate commemoro. Pensa igitur dulcis amice, quantalibet mundi gloria potitus fueris, quis sit finis, & in fine quis fructus: quod præmium & contra quæ sit expectatio mundi gloriam calcantium. Si dicis (a) non soli monachi ad salutem perueniunt, verum est. Sed qui certius, qui alius: illi qui solum Deum conantur amare: an illi qui amorem Dei & amorem sæculi simul volunt copulare? (b) Sed forsitan dicet aliquis: quia & in ordine monachorum est periculum. O homo qui hoc dicit, quare non considerat quid dicit! O rationalis natura: an est hoc rationabile consilium, vt quia vtrique est periculum ibi eligas manere, vbi maius est periculum? Denique si ille qui solum Deum nititur amare: seruat propositum vsque in finem, certa est salus. Si vero ille, qui mundum vult amare: non deserit suum propositum ante finem, aut nulla, aut dubia, aut minor est salus. Et certè satis probat: quia nullatenus, aut parum aliquod bonum diligit, qui illud vbi certius & melius cognoscit, non eligit. Sed dicunt multi: (c) Grauius irascitur Deus peccanti monacho quam alii, quia de proposito altiori cadit. Hoc (e) verum est quamdiu est in peccato. Sed certè benignius & familiarius suscipit Deus monachum pœnitentem, si ad suum propositum redit quam non monachum, qui ad idem propositum non venit. Plus namque placet Deo etiam post graue peccatum, cuius propositum est & ante & post, quo maius habere non potest: quam ille qui nec ante nec post simile peccatum vult proponere, quo melius non potest. Si ergo & innocentibus & pœnitentibus melius est ad vitam monachicam venire, & redire, quàm absistere, quid moraris? Si prius de hac vita tolleris: damnum est irrecuperabile. Multa charissime de monachicæ vitæ altitudine & certitudine, de quiete & iucunditate dicere possem, si epistola modum non excederet: festina

a Obtendunt seculares non solos monachos fore saluandos: occurrit Anselmus.
b Secundo, etiam in monachatu periculum esse.
c Tertio, Deum grauius irasci peccanti monacho quam alteri.
e Verum est ait D. Tho. 2. 2. quæst. 186 artic. 10 in responsi. si religiosus violet votum, si ex contemptu & propter scandalum simul cum horum peccat, leuius peccat eodem genere peccati, quam secularis: quia peccatum eius si sit leue, quasi absorbetur ex multis operibus bonis quæ facit: & si sit mortale, facilius ab eo resurgit, propter intentionem quam habet erectam ad Deum: quæ etsi ad horam intercipiatur, de facili ad pristinum reparatur. Sic D. Thom.

stina ergo ad tantum bonum, quia nullo bono efficacius venies ad summum bonum. Plures vidi hoc promittentes & differentes, quos ita mors tulit, vt nec hoc perficerent quo se impediebant, nec hoc inciperent quod promittebant. Quod valde timeo de te, sed auertat Deus à te charissime. Vale & noli tardare.

Multos Anselm. vidit promittētes monachismū, & differētes, quos repentina mors absulit.

EPISTOLA XXX.

DOMINO ET PATRI REVERENdo Episcopo Vuintoniensi Gualchelmo frater Anselmus orationum & seruitii fidelitatem.

Sic in nostris tabulis Episcoporum Vuintoniensium, sed apud Iuonem Carnotens. epist. 111. vocatur Guacelinus Episcopus Vuintoniensis: in aliis cod. Vakelinus. Is ante episcopatum fuit monachus S. Stephani Cadomensis, obiit anno 1098. 3. Non. Ian. Est autem Vintonia seu Vincestria sedes episcopalis in Anglia ad Austrum.

De monacho ad tempus dato, quem Episcopus volebat secum perpetuò tenere.

SECVNDVM quod vestram sciui voluntatem locutus sum cum Domino Abbate de monte sanctæ Trinitatis. Concessionem à Domino Abbate Rainero antecessore suo vobis factam esse de Domino Stephano monasterii sui monacho penitus negat. Hanc autem negationem mihi sic putat asserere, quia dicit se vestris precibus eundem fratrem eo tenore concessisse; vt quandocunque ab ipso, aut post ipsum à Priore sui monasterii reuocaretur, absque excusatione rediret, vestramq; reuerentiam eundem non inuitum suscepisse. Persuasi tamen quantum potui, vt nihil contra voluntatem vestram accelerаret. Quid tãdem scribere velit vobis aut iam scripsit, aut scripturus omni interim de dilatione reditus fratris offensione remota. Interea si quid plus potero, secundum quod scio vos inde velle apud illum efficere tentabo. Dominus Robertus frater, & sub vestra sanctitate conseruus noster, quem & dilectorem vestrum volo dicere, quia scio, sed nõ audeo: quia forsitan non omnis qui audit, credit: nescio quid supra me confidens per me nimis mihi instat quatenus apud me pietatem vestram pro fratre meo Gisleberto intercedam. Sed valde graue mihi semper est, aliquid à quoquam petere contra eius voluntatem, maximè ab illo cuius nunquam volo offendere benignitatem. (a) Itaque angustiæ mihi sunt vndique. Si enim precibus pietatis non moueor, nimis ero durus: si autem aliquid precib. ab inuito extorqueo, etiam quod sponte tribuendum sit, timeo videri importunus. Quoniam igitur nec tacere audeo, nec rogare: saltem ad discendum liceat seruo vestro benignam vestram prudentiam humiliter interrogare: (b) *Labia enim sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est.* Doceri ergo à vestra sapientia cupio; si (c) apud Deum pater non portat iniquitatem filii, nec filius iniquitatem patris: vtrum apud propinquum, frater portet iniquitatem fratris. Videmus enim hoc fieri non solum apud multos extraneos, sed & apud quosdam propinquos, quorum authoritas facile reprehendenda non est. Denique quomodo verum est, quia (d) *sicut anima patris, ita & anima filii, Dei est*: ita verisimile videtur, quia sicut caro fratris, ita & caro fratris consanguinei est: & si cuiuslibet culpa in propinquum transit, propinquior est filius patri, quam frater fratri. Si ergo vestræ pietati solubilis videtur hæc quæstio: præfatum Gislebertum, quia prope est, doceat suâ solutionem & super ipsum erit dubitanti mihi susceptam mandare responsionem. Valete.

a *Malach. 2.*
b *Daniel. 18.*
c *Ezech. 18.*
d *Ezech. 18.*

EPISTOLA XXXI.

(A) GREGORIVS EPISCOPVS seruus seruorum Dei Anselmo venerabili Abbati Beccensi salutem & Apostolicam benedictionem.

De celeberrima Anselmi famà.

QVONIAM fructuum tuorum bonus odor ad nos vsque redoluit: quam dignas grates Deo referimus, & te in CHRISTI dilectione ex corde amplectimur, credentes pro certo, tuorum studiorum exemplis ecclesiam Dei in melius promoueri, & tuis similiumque tibi precibus etiam ab instantibus periculis Christi subueniente misericordia posse eripi. Nosti frater: si (b) iusti apud Deum præualuit oratio, quid iustorum? præualebit equidem, immo impetrabit sine dubiò, quod petierit. Ipsius etiam veritatis authoritate cogimur hoc confiteri: (c) *Pulsate,* inquit, *& aperietur vobis: petite, & accipietis.* Pulsate simpliciter, petite simpliciter hæc etiam quæ sibi placeant. Simplex est ostium, simplex dator vult peti simplicia; & quæ sibi conueniant: hoc modo aperietur, hoc modo accipietis, hoc modo iustorum exaudietur oratio. Vnde volumus tuam tuorumque fraternitatem assiduè Deum orare, vt ecclesiam suam, & nos (qui ei licet indigni præsidemus) ab instantibus hæreticorum oppressionibus eripiat, & illos errore dimisso ad viam veritatis reducat. Querimoniam apud nos fecit quidam peregrinus de quodam conuerso tuo: (d) *Iustus Dominus iustitiam dilexit, æquitatem vidit vultus eius.* Imitare Dominum tuum; imitare Magistrum, à quo habes doctrinam vitæ. Præcipimus etiam & nos, vt ei iustitiam facias coram Huberto dilecto filio nostro, & (vt intelleximus) amico tuo.

b *Iacob. 5. & 3. Reg. 17.*
c *Matth. 7.*
d *Psalm. 10.*

ANNOTATIO IN EPISLOTAM XXXI.

GREGORIVS Episcopus:] *Hic est Gregorius Septimus huius nominis Papa, dictus antea Hildebrandus, & post à quibusdam, Ironice: certè, medicus ille, quem Lanfrancus his increpat literis:* Lanfrancus Hu. literas tuas, quas mihi per portitorem mearum misisti, suscepi & legi: & displicuerunt mihi quædam quæ in eis inueni. Non probo quod Papam Gregorium vituperas, quod Hildebrandum eum vocas: quod Legatos spinosulos nominas: quod Clementem tot & tantis præconiis tam properè exaltas: Scriptum est enim non esse laudandum hominem in vita sua, nec detrahendum proximo suo. Adhuc incognitum est humano generi quales nunc sint, & quales futuri sint in conspectu Dei.

Eccles. 11.

Sic

Sic Lanfrancus breuiter & acriter obiurgauit cauillatorē ὀνομαλόλογον linguaq; bellantem. Clemens verò, quem ridiculus ille Encomiastes tertium ad cœlum vsq; efferebat, antea vocabatur Gilbertus Corrigianus Rauennatū Antistes: quem triginta Episcopi stantes à partibus Henrici Imperatoris Gregorio infestißimi creauerunt Papam in schismate, quod perdurauit annis 17. scilicet ab anno 1084. ad 1101. Quantus verò fuerit Gregorius, quamque Ecclesia sibi commissæ inuigilauerit, abundè testatur Registrum epistolarum eius. Cæterum has Gregorij literas sub scriptas redd tas Anselmo annum circiter 1085. postremum Gregorij d gito monstrat, quod responsum hic non habeamus, quod tamen proculdubio fecisse t, quemadmodum Vrbano Gregorij successori: Hic adde quod Anselmus fuerit in Abbatem sublectus anno 1077. Gregor. 1073. & post electionem suam varius scripsit ante hanc Gregor. acceptam epistolam.

EPISTOLA XXXII.

VRBANVS (a) EPISCOPVS SERVVS seruorum Dei Anselmo venerabili & dilectissimo Abbati salutem & Apostolicam benedictionem.

Vt Episcopo rerum ecclesiasticarum imperitiori adsit consulat & dirigat.

a Vrbanus II Papa, natione Gallus Rhemensis, oppido Castellione inauguratus est ann. 1088. 4. Id. Martij.
b Cui nomē erat Fulco vt apparet epist. 32. li. 1.
c Anno circiter 1089.
d Is enim antea fuerat Becci monachus.

RELIGIONIS ac scientiæ tuæ prerogatiuam scientes, (b) Beluacensi Episcopo, quę in eius ordinatione iniusta videbantur, indulsimus: & in tuæ studio industriæ cōfidentes curā (c) ei Episcopatus inuito renitentiq; iniunximus. Nunc ergo tibi eum commendamus attentiùs: quatenus ei in omnib. (d) vt filio tuo adiutor, monitor, corrector, atque consultor assistas; & cui tu ipse adesse nequiueris, quemlibet ei fratrem tuorū, (qui super ipsum spirituali zelo sollicitus sit) præsentem esse mandabis: vt quod minus cernitur, bonis imposterum profectibus valeat operari. Si quid autem tibi vel per eundem Beluacensem Episcopum, vel per filium nostrū Rogerum de seruitio S. Romanæ Ecclesiæ mandabimus, vt talem virū decet, impiger & paratissimus exequeris. Sanè monachum tuum (e) Ioannem nostræ ecclesiæ filium apud nos retinere voluimus: super quo in vos querela Romanæ pēdet Ecclesiæ quod ipsius clericum monachare & altioribus gradibus prouehere præsumpsisti. Veruntamen Beluacensis Episcopi precibus inclinati eum ad te sub hoc tenore remittimus, vt ante exactum à pręsenti quadragesimæ annum aut illum ad nos remittas, aut ipse veniens tecum ducas & si quem alium de vestra congregatione nobis vtilem noueris. Porro quantò ipse citius potueris, sedem Apostolicam visitare ne differas, vt dilectionis mutuæ præsentia, deuotione debita perfruamur. (f) Huberti verò nostri Subdiaconi, qui apud vos defunctus dicitur, si quæ res apud te discussæ sunt, ad nos citius destinabis. Cum enim à Dn. Prædecessore nostro sanctæ memoriæ Gregorio legationem in Anglorum regno acceperit, multa ex (g) censu beati Petri dicitur collegisse: quę si apud vos sunt, citius ad nos volumus destinari necessitate sanctę Ecclesiæ profutura.

e Hunc Vrbanus præfecit Abbatem monasterio S. Saluatoris in Capua ad Telesinā vrbem. Malmesb. in lib. 1. de Pontif. Anglo.

f Is Hubertus fuit S. Roman. ecclesiæ Subdiacon. cuius meminit Lanfrancus in epistola ad Alexandr. II. quam citauimus annot. ad epist. 21. lib. 1. & Gregor. præcedenti epist Hubertum vero fuisse quæstorem ad colligendos in Anglia S. Petri denarios, vt postremo fecit Polydor. Virgil. non insinuat.

g Intelligit sacrum illud vectigal, quod annuatim præsentabat Anglia Roman. Ecclesiæ, ex antiqua maiorum consuetudine. de quo nos alibi fusius.

EPISTOLA XXXIII.

DOMINO REVERENDO, ECCLESIÆ Catholicæ summo Pontifici Vrbano: frater Anselmus seruus seruorum Dei Becci commanentium cum debita subiectione fidele seruitium.

Post gratias Papæ actas, commemorat Beluacensis Episcopi cruces.

GRATIAS ore & corde celsitudini vestræ, quantas possum, ago: quia paruitatem meā dignata est suæ benignitatis epistola honorare, & Apostolica benedictione lætificare. Pro vestra & Romanæ Ecclesiæ tribulatione, quæ nostra & omnium verè fideliū est, non cessamus orare Deū assiduè: (a) vt mitiget vobis à diebus malis donec fodiatur peccatori fouea. Et certi sumus, etiamsi nobis moram videatur facere: (b) quoniam non relinquet virgam peccatorum super sortem iustorum: quia hæreditatem suam nō derelinquet: (c) & portę inferi non pręualebunt aduersus eam. De dilectissimo nostro Episcopo Beluacensi, quē ea diligentia qua sciui & potui, exquisito eius introitu: vt onus Episcopale susciperet, coegi; sic multimodè coactus regis Francorum & Cleri Beluacensis & multorum aliorum religiosa (in quātum cognoscere poteram) instantia: cum assensu Remensis Archiepiscopi, nullo resistente: vt nisi hoc facerem, Deum timerem offendere. Nouit sanctitas vestra, qua voluntate post susceptum Episcopatū olim eam petiit, quid fecit, quomodo rediit. Cur autem nunc quoq; vestræ se maiestati repræsentet, plenius per eius vocem quàm per literas nostras innotescet. Scio nam[que] quoniam ipse mendacium, & maximè in hac re coram vobis execratur, & sperat ob puritatem conscientiæ, quia veritas in hac causa sibi non aduersatur. Verùm rei ipsius serie pertractata, nec vestra prudētia nostro consilio indigebit, nec iustitia precibus opus habebit. Solum igitur hoc nunc intimo, quod si ad vestram iam venit (sicuti est aut venturum est) notitiam, per alium nescio scilicet: quia non minimam idem Episcopus persecutionem patitur, propter iustitiam, quam per iussionis vestræ seruare nititur obedientiam. Nam intantum eius odium canonici, & presbyteri eius Episcopatus paucissimis exceptis, & quidam laici exardescūt; & extraneos, quoscunq; possunt, & quibuscunq; modis valent, accēdunt: vt non solum ipsum, sed & illos immoderatè detestentur, & detestabiles monstrare conentur: qui ei aliquod solatium impendunt: vt cum Propheta ipse dicere possit: Tota (d) die verba mea execrabantur, aduersum me omnes cogitationes eorum in malum: Inhabitabunt & abscondent: ipsi calcaneum meum obseruabunt. Canonici quidem, & presbyteri hoc illi faciunt: (e) quia eos à prauis cōsuetudinibus, & maxime à mulierum reproba conuersatione vult prohibere; (f) & filios eorum, siue, quos sibi

a Psalm. 93.
b Psal. 124.
c Matth 16.
d Fulco (sic enim dicebatur, vt al. bi obseruaui) Episcopatum Belloua cum suscepit coactus ab Anselmo, cum tamen illi postissimum refragaretur; sic in Chron. Becc. refert: Quidā monachus Becc. eripere batur ad episcopatum ecclesiæ Beluacensis Cūq; S. Ansel. Abbas huic electioni assensum præbere nollet, dixerunt petitores: Domine, nos elegimus eū; non se ingere: quare non vultis concedere, quem permisi? At ille: Si, inquit, ipse Deus me elegeret, adhuc timerē: quia ipse p Prophetam elegit Saulē & per semet ipsum Iudā traditorem: qui ambo reprobati sunt. Sic Chron.
d Psalm. 31.

e iuxta canones quos habet Grat. dist 27. Diacon & c. presbyterus. ob d. dist 28. can. decernimus. Quando assumi presbyter. & tota distinct. 32 Gregor VII lib. 4. Regist. epist. 10. Ex authoritate sanctorum Patrum & so ris interdictū, & ex. horrtamus pellis concubinarios c. erices Lange Dionysij Carthus. lib de vita Canon. art. 12 13. 14. Regula Canon secular art 12. 13. 14. 25 Ioan Molan lib. 1 de Canon cap. 18.

f Filios presbyterorum arceri Vrbanus remouit edicto conditionali, in Concil. Claremont apud Malmesb. lib 4. de reg Angl. cap. 2 & Grat. dist 56. c. presbyterorum, & c. Cenomanensem ibid. & Alex. II ibid. c. Apostolica ad has facit Hildeb Cenom epist. 38.

secundum placitum hæredes eligunt, à præbendarum hæreditaria successione, atque à sacrorum ordinum promotione, conatur arcere. Laici verò, idcirco quia inuasionib. rerum ecclesiæ inordinatè factis non vult fauere. Quapropter vt eum vestris literis vehementer roboratum remittatis, valdè necessarium existimo: & vt Dominum supplex seruus postulo: Sicq; illum authoritas vestra Remensi Archiepiscopo, & aliis vicinis Episcopis & Clero ciuibusq; Beluaci & eiusdem Episcopatus nobilibus commẽdans contra maleuola machinamenta muniat, vt in executione mandatorũ vestrorum non tam eos aduersarios, quàm adiutores inueniat. Præsumo aliquam gratiam de vestræ largitate pietatis ecclesiæ Beccensi postulare: sed hæc præsumptio non tantum de mea ascendit temeritate, quantum de vestra reuerenda mihi & charissima descẽdit benignitate, quæ se meæ paruitati literis per præfatum Episcopum Beluacensem missis, & verbis mihi per illum & quosdam alios relatis dignata est monstrare. Est enim noua res, nostrum monasterium nec adhuc vlla antiquitate, aut vllius Apostolici authoritate, aut priuilegio confirmatum: sed vestris temporibus, & vestræ clementiæ iussioni diuinitus seruatum. Vt ergo aliquo vestræ authoritatis dono, prout vestræ visum fuerit religiosæ discretioni, se gaudeat honorari & confirmari: nulla nostra merita obtendimus, sed diuinæ voluntati & vestræ pietati committimus. Non enim ignotum esse puto vestræ excellentiæ: Quia plures Episcopi non tantùm gaudent monasteria paterna pietate nutrire, & episcopali cura erudire, quam austera quadam dominatione, & propria voluntate grauare. Quod tamen sub paterna sanctitate reuerendi (B) Archiepiscopi nostri Guillelmi fidelis dilectoris nostri non timemus. Serui vestri, conserui & Domini mei fratres nostræ congregationis, qui pro vestra paternitate quotidie mecum non cessant orare, desiderant se mecum orationi & benedictioni vestræ commendari.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXXIII.

ARchiepiscopi (B) nostri Willelmi.] *scilicet Rotomagensis, ad quem est epist. 68. lib. 3. cuiusq́; non semel Chron Becc. MS. meminit. Successit autem Ioanni teste Will Gemmet. lib. 8. cap. 4. histor. Duc. Norm. (ad quẽ legi nonnulla Lanfrãci epistolia) vita functo anno 1079.* Is, vt alibi monuimus, fuit nepos Rathibodi, ceu, *vt legimus Victoriana Sagiens. Episcopor tabula MS.* Rathbandi Episcopi nepos, & monachus S. Stephani Cadomensis, tandemq; Abbas post Lanfrancum: Illi autem nuncupato Rothomagensi Archiepiscopo Cadomenses surrogarunt Gillebertum Constantiniensem: *vt notauit Guillelmus Gemmeticensis lib. 7. hist. ducum Northmannorum, cap. 26. Anno* 1081 *habuit synodum apud Lissebonam multis astantibus Episcopis, & Willelmo Notho Anglorum rege, teste Matthæo Paris in histor a Maiore: Solus* [illegible] *Archiepiscopus, quasi nihili faceret vbique tonantia Pontificiorum anathematum fulmina, incestas effecit nuptias Philippo Francorum regi, & Bertradæ Fulconis Rechini Andium Comitis vxori, sicut vniuersi Francorum annales recitant: Hanc tamen Bertradam inter vxores Fulconis non reperio in tractatu Comitum Andegan nsium quem seruat scriptum Bibliotheca Victoriana. His vero connubiis male & perperam à Willelmo coniunctis Vrbanus Papa tanto Domini furore in eum est accensus, vt multis annis interdictum vix Anselmus alioquin Vrbano amicissimus, potuerit reconciliare: quod notat Willelmus Malmesberiensis lib. 5. de gestis regum Anglorum. Imò non reconciliauit. Nam Paschalis epistol 140. lib. 3. epistolar. nostri Anselmi sub finem ait:* Rothomagensis Episcopi causam & interdictum iustitia dictante prolatum tuæ deliberationi commisimus. Quod enim indulseris, indulgeo, &c. *Porro hunc ipso electi Willelmi annum superius recensitum, & Antonij Democharis, vt nostra tabula MS. Rothomagensium Archiepiscoporum confirmant, extat ad eundem* 80. *Iuonis Carnotensis epistola: obiit anno* 1110. *successore Ganfrido Cenomanensi Decano, ex earundem tabularum notatione, & Guillelmus Gemmeticensis cap. 10. lib. 8. sua historia.*

EPISTOLA XXXIV.

SVO REVERENDO DOMINO Christianorum vniuersali Pontifici Vrbano frater Anselmus quod suus.

Timet, ne Episcopus sub grauiori ærumnarum cadat pondere: eumq́; optat episcopatu absolui.

DE (a) Beluacensi Episcopo, quod sentio breuiter, sed magno affectu dico, & vt multum sit vestræ pietati desiderio. Nihil proficit in episcopatu, sed & ipse à sui custodia impeditur, nec rebus ecclesiæ prodest, nec in futuro ego, aut aliquis eorum, qui rem nouerunt, & secundum DEVM eam considerare volunt, aliquid melius sed deterius expectamus. Non quia in eius innocenti vita aliqua culpa malæ voluntatis sit, sed quia non est talis, qui tantum onus possit sustinere, tantam malitiam irruentem, tantas insidias circumstantes cauere. Vnde valde timeo, ne (b) abundantiori tristitia absorbeatur: in qua cum nimio dolore cor eius versatur, & in qua nullo alio vinculo, quam sola vestra iussione ligatur. Quapropter ego & alii secundum DEVM amici eius corde cum ipso prosternimur ad vestigia vestræ misericordiæ, vt ei viscera sua aperiat, & de tanto malo & periculo, in quibus sine vtilitate esse se sentit, clementer eripiat. Ne prohibeat agnum mitem, de medio circumuenientium & irruentium luporum & leonum fugere: nec (c) puerum innocentem de Chaldeorum fornace exire. Quod qualiter meæ paruitati fieri posse congruentius videatur, per eundem ipsum excellentia vestra poterit audire, si dignatur. Eo enim modo, nisi aliter prudentiæ vestræ videbitur, nequaquam gloriabitur se malitia per falsitatem præualuisse, sed innocentia gratulabitur per libertatem mentis euasisse. Mirari potest forsitan vestra sapientia, cum sit mihimet contrarius videar existere: vt quem Episcopum fieri coegi, episcopatum velim deserere. Sed fateor illi, cui conscientiam meam celare non debeo, quia mala quæ patitur, prius sensi & prædixi, cum ad episcopatum peteretur: sed illi in me sententiam meam obtuerunt, qui illum petendo cum magna importunitate concorditer in me irruerunt,

a qui nominabatur Fulco, vt proximè aduertis huic ep. 106. & 107. fortè Iuo Carnot.

b 2. Cor. 2.

c Puerorum historiã connectorum in fornacem ad apiat. Dan. 14.

riam & commoda temporalia quæ amas, & quæ te per illum sperās posse retinere: quomodo diligis animam illam, cuius certo & æterno commodo dubia, vilia, & transitoria tua proponis commoda? Aut qua ratione potes ab eo exigere, vt ipse æterna bona animæ suæ postponat temporalibus bonis corporis tui, si tu bona corporis tui, præponis bonis animæ illius? Vide ergo, charissima Domina, vide fortis & prudens mulier: vide si hoc facis, quàm non benè regas amorem tuum, quàm non rectè diligas diligentem te virum tuum. Quid si illum cogis, vt deserat consilium animæ suæ pro voluntate tua, & tunc morte tua vel illius occurrente, aut alio casu sicut solet iruente, ille non prosit tibi, & tu noceas illi: vtique si noces animæ illius, noces animæ tuæ. O quantò melius, reuerenda Domina, quantò laudabilius ostenditis vos diligere virum vestrum, si non solùm permittitis, sed etiam consulitis & iuuatis, vt quod incepit Deo inspirante, hoc conetur perficere ipso adiuuante: si bonum illius amando vestrum facitis; si certissimè creditis, quia, quantò fortius propter amorem Dei & proximi humanū auxilium dimittitis, tantò familiarius & securius vos diuinæ protectioni committitis. Confidat ergo in Deo prudens vestra fortitudo, & fortis prudentia: & sicut si mortuus esset vir ille, absentiam eius sufferretis, nolendo sine vllo eius & vestro proficuo: ita dum viuit, sponte illam toleratē pro magno eius & vestro præmio. Concedite vt liberè faciat, quod desiderat, quatenus cū illo participetis mercedem. Si enim Deus curam gerit de viduis, quæ non propter illum sunt viduæ: multò charius illam fouebit, quam pro suo amore videbit sponte viduam. Quod si contigerit, (quod forsitan non erit) vt terrenum perdatis honorem, nolite dolere, quia in cœlo recipietis meliorem. Et certè quodā melioribus & sapientioribus multùm contemnitur, non est multùm dolendum, si perditur. Plus aliquid vellem consulere, sed non audeo: orare tamen non timeo. Omnipotens & misericors Deus ita det tibi mundi contemptum, sicut dedit viro tuo, vt in cœlesti regno par sis viro tuo; soror & Domina in Deo dilecta.

EPISTOLA XLI.

DOMINO ET AMICO CHARISSIMO, Reuerendo Episcopo Beluacensi Fulconi: Frater Anselmus dictus Abbas Becci salutem.

De Roscelino, qui Lanfrancum & Anselmum infimulabat hæreseos trinitariæ. Con unge epistol. 35. suprà. Et notationem nostram ad libr. de incarnatione verbi.

AVdio, (quod tamen absque dubietate credere non possum) quia Roscelinus Clericus dicit in Deo tres personas, esse tres res ab inuicem separatas: sicut sunt tres Angeli: ita tamen vt vna sit voluntas & potestas: aut patrem & spiritum sanctum esse incarnatum, & tres Deos verè posse dici, si vsus admitteret. In qua sententia asserit venerabilis memoriæ Archiepiscopum Lanfrancum fuisse, & me esse. Quapropter dictum est, Concilium (A) à venerabili Remēsi Archiepiscopo Rainaldo colligendū esse in proximo: Quoniam ergo puto reuerentiam vestram ibi præsentem futuram: volo vt instructa sit, quid pro me respondere debeat, si ratio exegerit, (B) Archiepiscopum quidem Lanfrancum, vita eius multis religiosis & sapientibus viris nota, quia de eo nūquam aliquid tale sonuit, ab hoc crimine satis excusat: & absentia & mors eius omnem de eo nouam accusationem recusat. De me autem hanc veram omnes homines habere volo sententiam. Sic teneo ea, quæ (c) confitemur in symbolo cùm dicimus: *Credo in Deum Patrem Omnipotentem creatorem cæli & terræ.* Et (d) *Credo in vnum Deum Patrē Omnipotentem factorem cæli & terræ.* Et (e) *Quicunq; vult saluus esse, ante omnia opus est, vt teneat Catholicā fidem,* & ea quæ sequuntur. Hæc tria Christianæ religionis principia, quæ hic proposui, sic inquā, hæc & corde credo, & ore confiteor: vt certus sim quia quicunque horum aliquid negare voluerit, & nominatim, quicunque blasphemiam, quam suprà posui me audisse à Roscelino dici pro veritate asseruerit, siue homo, siue angelus, anathema est: & confirmando dicam, quandiu in hac perstiterit pertinacia, anathema sit. Omnino enim Christianus non est: Quod si baptizatus, & inter Christianos est nutritus, nullo modo audiendus est: nec vlla ratio aut sui erroris est ab illo exigenda, aut nostræ veritatis illi est exhibenda, si mox vt eius perfidia absque dubietate innotuerit, aut anathematizet venenum, quod proferēdo euomuit, aut anathematizetur ab omnibus Catholicis, nisi resipuerit. Insipientissimum n. & insipientum est, propter vnumquemque non intelligentem, quod supra firmam petram solidissimè fundatum est, quæstionum reuocare dubietatem. Fides enim nostra contra impios ratione defendenda est, non contra eos, qui se Christiani nominis honore gaudere fatentur. Ab his enim iustè exigendum est, vt cautionem in baptismate factam, inconcussè teneant: illis vero rationabiliter ostendendum est, quàm irrationabiliter nos contemnant. Nam Christianus per fidem debet ad intellectum proficere, non per intellectum ad fidem accedere: aut si intelligere non valet, à fide recedere. Sed cùm ad intellectum valet pertingere, delectatur: cùm verò nequit, quod capere non potest, veneratur. Has autem nostras literas ad prædictum Concilium à vestra sanctitate portari: aut si fortè non ueritis, per aliquem de vestris literatum mitti deposco. Quæ, si ratio nominis mei exegerit, in totius Conuentus audientia legantur: sin autem non erit opus vt legantur. Valete.

c In symbolo ab Apostolis articulatim vulgatissimo, di ... ab D. Ambrosio ... sæp. d In symbolo a Constant. Synod. quod Latini sub di ... e In symbolo Athanasi.

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM XLI.

COncilium (A) à venerabili.] *Huius Concilij rursus meminit Anselmus cap. 1. libr. de incarnatione Verbi. Archiepiscopi etiam, ad quem extat ep Iuonis Carnotensis epistola, vbi (sicut & in Præfatione libr. Anselm. de incarnatione Verbi) vocatur Rainaldus: sed potius Rainoldus dixeris: Sic enim legitur Tabulis Rhemensi Archiepisc. apud Demochar. & in Priuilegio, quod ipse anno sui Pontificatus tertio, contulit Theoderico secūdo Abbati S. Huberti Ardennensis.*

ARchiepiscopum (B) quidem Lanfrancum vita eius multis religiosis nota, &c.] *Nescio qua fronte hic nebulo (Roscelinum dico) ausus sit Lanfrācum,*

num de Tegulariis (quod castri Guilhelmo Notho duce Normannorum fuit in Ebroicensi tractu conditum, vulgoq́; dictum Tillieres vel Tuillieres) Robertum, qui ob virtutem militarem, honoremq́; sibi ab Imperatore delatum, tandem veneno ab inuidis Græcis propinato interijt, & Guilhelmum nostri Guileberti patrem, qui, vt ad epistol. 10. supra monuimus, vxorem duxit nomine Euam, quæ peperit Guilebertum, (de quo impræsentiarum) & nomine & agnomine referentium auum. Pater Guilhelmus hunc in tenera ætate (*inquit Chron. Beccens.*) Deo nutriendum sub disciplina regulari obtulit Beccēsibus patribus. Et multa de reb. suis temporalis vitę subsidia cũ puero ministrauit. Quorũ informatus doctrina & sanctæ conuersationis exēplis, sic cum diuino profecit auxilio in diuinis & philosophicis institutis, vt omnes artes (quas liberales vocant) ad vnguem addisceret, & earum riuulos pluribus ipse præfectus in religione propinaret. Cuius tanta fuit in actiua & speculatiua vita perfectio, vt cùm Deus Lanfrancum Cantuariēsi Ecclesiæ in summo pontificatu præficeret, eum Lanfrancus ad regimē Westmonasterii Deo vocante prouideret, tantaque sanctitatis gratia (vt credimus) Deo & hominibus placuit: vt humilitatem præ cunctis sui temporis Prælatis & specialius prætenderet, & sublimius prædicaret. Hic 32. annis loco magis ꝓfuit, q̃ præfuit: & in senectute bona plenus dierum & sanctitate, patribus suis appositus huius vitæ terminum clausit. *Sic de Gisleberto filio monacho & Abbate Westmonasteriēsi Chrõ. Beccens. quem locum hîc esse appositissimum, videbit, qui non tantum epistolæ argumentum, sed & Anselmi verba legerit. Defuncti verò Guliberti annum 1117. numerat in Chronic. Florentius Wigorniensis, cuius computatio collata cum numero annorum, quibus præfuit Guilebertus vidit insimul annum suæ electionis, scilicet 1084. Eius doctrinam sæcularem & diuinam (vtraq́; enim excelluisse dedit memoria Guilhelm. lib. 7. histor. Ducum Normannorum cap. 22.) Herluini Beccensis institutoris vita lib. 1 in MS. Chron. Beccen. cuius iterum fit mentio in vita Lanfranci ibidem MS. & apud Gemmeticens. supr. Præter hæc homil. 47. in Cantica Canticorũ, quas apud Eberbacenses extare monet Additiuncula in Trithem. in Isaiam Prophetam lib. 1. de casu diaboli lib. 1. de anima lib. 1. ad Cantorem Sagiēsem lib. 1. Disputatio cum quodam Iudæo, & aduersus Iudæos emissa, cuius solus meminit Trithemius, quamq́; seruat MS. nostra Bibliotheca, ex quo hunc retulimus prologum, vt lector præcipuam huius laboris occasionem nosset, (his adde, quod putem nondum excussa in lucem) his exordientem verbis:*

a Westmonasteriũ est cœnobium celeberrimũ Anglorum regũ sepultura illustre, situm in occidentali suburbio Lõdini, vnde et nomen sumpsit, ad alterius cœnobii discrimen, quod in ipsa ciuitate ad Orientẽ, Estmonasterium vocabatur, vbi nunc est Diui Pauli Londinẽs. ædes magnifica.

Reuerendo Patri & Domino Anselmo Abbati, suus seruus ac filius Gislebertus, qui est Westmonasterii (*a*) Cœnobii procurator & seruus ꝓsperam in hac vita diuturnitatem, & beatam in futuro æternitatem.

Paternitati & prudentiæ vestræ discutiendum mitto libellum, quem nuper scripsi: paginæ commendans, quæ Iudæus quidam olim mecum disputans contra fidem nostram de lege sua proferebat, & quæ ego ad obiecta illius pro fide nostra respondebam: Nescio vnde ortus, sed apud Maguntiam educatus, legis & literarum etiam nostrarum benè sciens erat, & exercitatũ in scripturis atque disputationibus contra nos ingenium habebat. Plurimum mihi familiaris sæpe ad me veniebat; tum sui negotii causa, tum mei videndi gratiâ: quoniam in aliquibus illi multum necessarius eram; & quoties conueniebamus, mox de Scripturis, de fide nostra sermonem habebamus.

Quadam ergo die solitò magis mihi & illi Deus otium concessit, & mox, vnde solebamus, inter nos quæstio cœpit. Et quoniam quæ opponebat, conuenienter satis & consequenter opponebat, & ea, quæ opposuerat, non minus conuenienter prosequendo explicabat. Nostra verò responsio, vicino satis pede ad propositum illius respondebat, & Scripturarum æquè testimonio vtens, eidem ipsi concessu facilis esse videbatur & approbanda.

Rogauerunt quidam qui aderant, vt memoriæ darem hanc nostram disceptatiunculam, fortasse aliquibus profuturam. Scripsi ergo, & tacito mei & ipsius nomine, scripsi sub persona Iudęi cum Christiano de fide nostra disputātis, scripsiq́; & exaratum hoc opus vestræ transmitto examinandum censuræ. Si res approbanda est, vestro placebit approbata iudicio: si verò respuenda est, seu tota, seu pars eius aliqua; quicquid respuendum erit, accipite amico dictum in aure: & quod soli amico innotuit, silentio supprimatur, nec alicui hæc ad legendum pagina communicetur. Saluo quidem amore mutuo, & integra prorsus pace mutua, deleatur, quicquid delēdum esse vobis placuerit: aut relecetur, si quid est, quod resecari posse vobis visum fuerit. Fateor, quamlibet protuleritis sententiam, animo libenti excipiam, & aure obtemperāte audiam. Tamen quidam ex Iudæis, qui tunc Londoniæ erant, opitulante misericordia Dei, ad fidem Christianam se conuertit apud Westmonasterium coram omnibus fidē Christi ꝓfessus baptismum petiit, accepit: & baptizatus Deo se ibi seruiturum deuouit, & monachus factus, nobiscum remansit. Sic ergo Iudæus ille disputator aliis pluribus interpositis, me prouocando adorsus est.

Hæc tantum ex Gileberto excerpsimus, vt lector curiosus paucis haberet totius rei summam: integrum enim librum describere extra rem fuisset, quem etsi polliceremur, tamen præstare nequiremus integrum, videntur enim aliqua deesse: quicquid verò est, non spernendæ antiquitatis apparet, descriptum pergameno, & characterē vetustiori.

EPISTOLA XVII.

DOMINO ET PATRI VENERABIli Archiepiscopo Lugdunensi Hugoni: Frater Anselmus in præsenti sęculo sanctè viuere, in futuro beatè.

Mutandos esse titulos duorum opusculorum, quæ Anselmus miserat ad Archiepiscopum: Confer epistol. 11. suprà.

POndus vestrę authoritatis facit me dare pondus meis nugis. Cum enim Celsitudo vestra tanti pendat opuscula nostra, vt ea petere & legere dignetur, nonnihil mihi, ꝙ tanto viro placet, esse videtur. Quapropter nullatenus apud vestrā prudentiam me ridendum existimo, si qualiter aptius titulari debeant eadem opuscula considero. Precor igitur, vt si libellos, quos sanctitatis vestræ iussu misi, recuperare poteritis: illud quod in ipsis titulis positum est, scilicet de ratione fidei, velut

velut superabundans recidentes: illum, quem (a) monoloquium nominaui, monologion vocetis: & alterum, (b) non alloquium sed prosologion titulet is: & secundum titulorum correctionem finem præfatiunculæ minoris libelli, quæ de eisdem titulis loquitur, emendetis: Cur autem hanc mutationem fieri rogitem: exponere, si tantum fiat nec adeo est necessarium: nec hac epistolari breuitate, quam proposui, congruum. Quod si secundum nostram petitionem feceritis, hoc vestræ paternitati volo retribuere: vt si Deus mihi ea quæ desidero, dederit scribere aspectui vestro, nolim ea vt puto non minus prioribus placitura subtrahere fidelitatem vestram, quam semel cordi meo commendaui protegente Deo seruat & seruabit, nec dissimiliter de gratia vestræ sanctitatis sperat & sperabit.

a *Nec inimerito, est enim titulus semigræcus & semibarbarus.*
b *Hoc illud, habes in operib. Anselmi.*

EPISTOLA XVIII.

CHARISSIMIS ET DESIDERATISsimis Dominis suis seruis Dei Becci commanentibus seruus eorum frater Anselmus de virtute in virtutem proficere, vt Deum deorum in Sion mereantur conspicere.

Iterum de secunda sui in Angliam nauigatione.

Mox vt de mari exiui in Anglicam terram die Dominica mediæ quadragesimæ hora tertia dictaui has literas, vt vestram dilectionem de nostri itineris prosperitate lætificarem. (a) Dei enim gratia fauente vestris orationibus omnia prosperè & honorificè vltra spem meam mihi & iis qui mecum sunt in terra & in mari, postquam à vobis discessi, euenerunt. Precor itaque, vt sicut fecistis hactenus, ita & deinceps peregrinationem nostram orando adiuuetis: sed multò magis precor, vt reditum nostrum benè viuendo lætificetis.

a *Ad loci pertinent quæ scribit Edmerus lib. 1.*

EPISTOLA XIX.

SVO IN DEO DESIDERATO, DIlecto & vtinam desideranti dilectori Guillelmo frater Anselmus dictus Abbas Becci periculosam & ærumnosam contemnere vanitatem, & securam atque beatam quærere veritatem.

Seculi militi suadet dare nomen militia Christi.

TANTA mi dilecte atque desiderate dilectione tui animam meam omnipotens Dominus sua gratia non meis meritis occupauit: vt inter desiderium salutis tuæ, & timorem periculi tui angustata diurnis ac nocturnis sollicitudinibus eam pro te stimulantibus quiescere non possit, & benedictus Deus in donis suis, qui vtinam sic abstulisset à te odium animæ tuæ: quomodo dedit mihi amorem salutis tuæ. Sustine me dulcis amice, & tolera dilectorem tuum: si importunius tibi videor, & durius quam velis, tecum loquor. Amor enim animæ tuæ cogit animam meam: nec patitur eam pati, vt tu oderis eam, cuius amorem semper habet secum. Suscipe ergo charissime cum amore, quod oro vt Deus tibi det dicta amatoris tui. Tu es dilectissime, tu es quod dicit amor cum dolore & dolor cum amore: qui, quod Deus auferat à te, odisti dilectam animæ meæ animam tuam: quoniam (a) *qui diligit iniquitatem, odit animam suam.* Iniquitas certe & iniquitates sunt, quò tanto affectu properas mi dilecte? Iniquitas & iniquitates sunt, quò te trahit impetus torrentis mundanæ ruinæ, mi desiderate? (b) Iniquitas enim est cruenta bellorum confusio. Iniquitas est insatiabis falsorum bonorum, & (c) falsarum diuitiarum auiditas. Ad hæc, heu me video illum, quem tantùm diligendo retinere desidero, trahi ab hoste callido decipiente cor eius. Amice hominum & liberator Deus ne pertrahat seruum tuum inimicus. Dicis mihi frater desiderate. Non ista diligo, sed in eis inuolutum fratrem meum, & idcirco festino in eis conuolui cum eo vt adiuuem, & custodiam eum. Væ ærumnosus dolor de ærumnoso errore filiorum Adæ! Quare ô homo non potius dicis, non ista diligo sed Christum Deum meum: & idcirco ista fugiens festino ad eum vt adiuuet & custodiat ab eo. An tu audito fragore ruentis mundi super fratrem tuum contemnens vocante Christo curris sub ipsam ruinam, vt homunculus homunculum, vermiculus vermiculum sub tam confuso pondere, & ponderosa confusione adiuuet & custodiat. Responde frater quia adiuuabit & custodiet te illum adiuuantem & custodientem Deus, quem minus studes sequi quàm ipsum fratrem tuum: Christum vocantem te contemnis sequi in pace & in patria & inter propinquos & amicos, vt hæres quidem Dei, cohæres autem eius possideas regnum cœlorum & per tot & tantas itinerum difficiles asperitates per marium turbines & procellosas tempestates, in bellicosam confusionem curris ad fratrem tuum vt videas eum, vt multum dicam (d) tenentem regnum Græcorum, & tu putas, quia Deus plus adiuuet & custodiat illum per te quam sine te, aut teipsum propter illum quam propter seipsum: imo minus hoc faceret. Irascitur enim si vult vllum ab vllo amari plusquam se. Sed forsitan dicis: Si incipio sequi Christum, timeo ne imbecillitate mea deficiam. Iterum & iterum dolendum & lugendum de errore filiorum hominum. Ad ea quæ deficiunt, imo ad ipsum defectum currendo toto effectu non timent defectum, & ad Deum nunquam deficientem & suum auxilium promittentem non audent proficere timendo defectum. Gaudent deficere, vt deficiant; & timent proficere, ne deficiant. Crede rogo consilio Dei & committe te totum auxilio Dei, & non sentes defectum in seruitio Dei: lacta amare, & desiderate & dulcis amice: (e) *lacta cogitatum tuum in Domino*, & certus esto, promittente Spiritu sancto, quia ipse te enutriet. Ne differas tantum bonum tuum, & comple de te desiderium meum: vt habeam te in eundo post Christum socium meũ, & conemur simul quatenus tu me tuum, & ego te

a *Psalm. 10.*
b *Cruenta bellorũ confusio iniquitas est.*
c *Diuitiarũ falsarum cupiditate insatiabilis est iniquitas.*
d *Ex his verbis elsaeo (ni me fallat ratio) hunc Willelmum (ad quẽ hæc epist.) fuisse filium Willelmi Gerrani in Northmannia nobilis viri, & fratrẽ Willelmi Monsteroliẽs. de quo sic Gemmeticensis lib. 7 historiæ North. Ducum: in Apulia magna sublimitate nequiter operans: Græcos & Lõgobardos armis premebat, & Vicario S. Petri Apostoli subdebat Monachatũ huius Willelmi.*

Confirmarent Herluini verba ista in diplomate. Prædicto Cœnobio factus in eo monachus Willelmus Geroii filius dedit siluam quæ vocatur Rouffreria per consensum Comitis Normannorum & Rogerii de Bellomonte, & Rodulfi de Conchis, de quorum beneficio erat ipsa terra. Atqui ex his liquet vel hanc epistolam esse transpositam, cum in primo libro sibi vendicare locum videatur; quia eius monachatus contigerit sub Herluino I. Abbat. Becc. vel eiusdem patris fuisse binos huius nominis filios.

e *Psal. 54. paulo aliter habet versio vulgata.*

go te possem videre in hæreditate Christi ipso dante consortem meum. Ne pudeat te rumpere vincula propositæ vanitatis, quia non dedecus sed honor est transire in libertatem veritatis. Pudeat te Deum minus (f) thesaurario Beluacēsi diligere qui tuæ aut minoris adolescens delicatus & pulcherrimus valde diues & nobilissimus, & immoderatus amator sæculi: olim cum similiter, vt modò sum, in Anglia essem; nescio qua causa veniens (g) Beccum, statim recessurus subita sancti spiritus gratia mutatus, se monachum ibi permansurum tonsura statim & habitu nostro sumpto spopondit: se nunc læriorem, quam vnquam in vita sua fuisset affirmans. Ne erubescas profiteri te pauperem Christi, quia (h) tuum erit regnum cœlorum. Ne timeas facere te militem tanti regis, quia rex erit ipse in periculo tecum. Ne tardes amplius in hac vita meliorem, quam cōstituisti viam incipere, ne forte in alia vita moreris coronam beatam percipere. Moneo, consulo, precor, obsecro, præcipio vt dilectissimo: vt dimittas illam Hierusalem, quæ nunc non est visio pacis, sed tribulationis: & thesauros Constantinopolitanos, & Babylonios cruentatis manibus diripiendos, & incipe viam ad cœlestem Hierusalem quæ est visio pacis, vbi inuenies thesauros, non nisi istos contemnentib. suscipiendos. Inuitus finio longam epistolam, quia ex abundantiā cordis multum tibi loqui cupit os meum. Omnipotens Deus, qui de illo quem supradixi, quamsimili sed impari desiderio, quia minori spe quam te desiderabam gaudere, facit plusquam sperabat cor meum non frustretur maiorem de te spem & maius desiderium meum. Quod si Deus cordi tuo ante reditum meum inspirare dignaretur: ita est Deus Becci cum fratribus nostris me absente, sicut me præsente. Dominus dirigat cor tuum secundum voluntatem suam, & satisfaciat voluntati meæ de te secundum misericordiam suam: Amen.

f Huic Fulco erat nomen, quem post aliquātos annos Beluacēses Episcopū receperunt, vt suo dicemus loco: at cum Ansel. testetur eum monachissimum olim accedisse, liquet se Priore. Na epist. 52. lib. 1. vt se habiturū sit in refutando Bellouacorū episco. docet.
g Fulconis conuersio citissima.
h Matth. 5.

EPISTOLA XX.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Abbati Henrico: frater Anselmus huius vitæ diuturnam prosperitatem, & futuræ æternam fœlicitatem.

De Folceraldo Anselmi consanguineo Beccum transmittendo.

LATOR præsentium retulit mihi vestram paratam esse sanctitatem de Domino Folceraldo filio suo nostram facere volūtatem. Cui nuncio cum nec literas vestras nec sigillum vestrum certum literarum testimonium video, nó omnino sum credulus: nec cum reminiscor, quia (a) amicus amico tres panes petente, & si non surgat, eo quod amicus eius sit propter improbitatem, tamen surgit & dat illi quotquot necessarios non sum penitus incredulus. Si enim somnolenti amici pigritia vincitur mediæ noctis importunitate, quantò magis tot amicorum importunitas impetrabit à vestra charitate. Si ergo Deus posuit in corde vestro, vt præfatum filium vestrum ecclesiæ nostræ sub Abbatū eius regimine penitus concedatis non enim peto difficultatē precor per eandem importunitatem, quatenus epistola vestro sigillo signata indubitabilem mihi vestram ostendat voluntatem. Postquam vero certi erimus, nostræ solicitudinis erit, qualiter illum habeamus.

a Luc. 11.

EPISTOLA XXI.

SVO IN CHRISTO FRATRI, IN carne consanguineo Folceraldo: frater Anselmus salutem.

Coniunge præcedentem.

SI Dominus Abbas Henricus te nostræ ecclesiæ perpetim concedere paratus est, aliter enim non consulo te venire, quia non expedit: nec facile est monachum ire & redire tam longo itinere: debuisti instare, vt hoc mihi suis literis & sigillo intimaret, sicut mandaui, ne pauperem hominem frustra cogeres tanto itinere laborare. Non enim decet vt pro solo verbo talis homunculi tantam rem incipiam. Moneo igitur quatenus aut literas cum sigillo Domini præfati Abbatis sicut dixi mittas, aut omnino quod fieri nullatenus potest, dimittas: & dispositionem vitæ tuæ totam diuinæ misericordiæ committas.

EPISTOLA XXII.

DOMINO ET AMICO CHARISSIMO, Hugoni incluso frater Anselmus dictus Abbas Becci à malis excludi in bonis includi.

Quibus monitis erudiat seculares se conuisentes suggerit. Huius facit mentionem epist. 37. infra.

DVo viri laici nuper ad me venerunt dicentes, se à vestra dilectione missos, quatenus ex nostra exhortatione aliquid assumerent, vnde se ad patris cœlestis amorem accenderent. Per quos etiam, vt referebant, postulastis vt aliquid à me breuiter scriptum acciperetis, vnde secularium mentes hominum vos adeuntium ad huius seculi contemptum & æterni regni desiderium incitaretis. (a) Quod vos tantò melius per vos efficere potestis, quantò liberius hauritis vitæ dulcedinem cœlestis. Nam quod ego quasi à longè intueor, vos gustu sentitis, & quod ego mente ieiuna, ore rumino: vos cordis affectu glutitis: quod enim ego de sanctæ vitę rectitudine, vtcunque intelligo, vos operibus tractatis: & quod ego vtcunque loqui possum, vos faciendo gustatis. Quantò ergo satur suauius quàm ieiunus eructat, tantò dulcius vestra commonitio quod persuadere nititur, inculcat. Sed quoniam vestræ aliquid negare nequeo voluntati quāuis hoc quod à me petitis in latitudine sacræ Scripturæ, multo melius inueniatis: tamen dicam aliquid secundum petitionem vestram, ne me velut eius contemptorem arguatis. Sic itaque aliquem illic tantum, & qui altiora capere non possit ad beatitudinis æternæ desiderium existimo posse inuitari. Frater charissime: (b) Regnum cœlorum clamat Deus se habere venale. Quod quidem regnum cœlorum tale est, (c) vt eius beatitudinem & gloriam, nec oculus hominis mortalis possit videre, nec auris audire, nec cor cogitare: vt tamen aliquo modo illud possis cogitare, quis

a Anselmi modestia.
b Cœlorum regnum clamatur venale.
c respicit ad Esa. 64. & 1. Corinth. 2.

quis

quis ibi regnare meruerit quicquid ipse volet hoc erit in cœlo & in terra! quicquid vero nolet, non erit in cœlo nec in terra. Tanta enim erit dilectio inter Deum & eos, qui ibi erunt, & inter seipsos inuicem: vt omnes se inuicem diligant, sicut seipsos: sed omnes plus ament Deum, quàm seipsos. Et (d) propter hoc, nullus ibi volet, nisi quod Deus: & quod vnus volet, hoc volent omnes: & quod vnus vel omnes, hoc ipsum volet Deus. Quapropter quicquid vnusquisq; volet hoc erit, & de seipso & de omnibus aliis, & de tota creatura, & de ipso Deo. Et sic singuli erunt perfecti reges, quia quod singuli volẽt, hoc erit & (e) omnes simul cum Deo vnus rex, & quasi vnus homo, quia omnes vnum volent, & quod volent, erit. Hanc mercem clamat Deus de cœlo se habere venalem. Si quis quærit, quo pretio? respondetur illi: non indiget terreno pretio, qui vult dare regnum in cœlo, nec aliquis potest Deo dare quod non habeat, cuius est totum quicquid est. Nec tamen dat Deus tantam rem sine omni pretio, quia non dat illam non amanti. Nemo enim dat, quod charum habet, illi cui charum non est. Quoniam ergo Deus tua re non eget, nec dare debet tantam rem cõtemnenti amare illam, non quærit nisi amorem, sine quo non dari debet. Da ergo amorem, & accipe regnum: ama, & habe. Deniq;, quoniam (f) in cœlo non est aliud quam sic conglutinari cum Deo, & cum omnibus sanctis Angelis & hominibus per dilectionem in vnam voluntatem, vt omnes vtantur simul vna potestate. Ama Deum plusquã teipsum, & iam incipis tenere, quod ibi perfectè vis habere. (g) Concorda cum Deo & hominibus, si tantum à Deo ipsi non discordẽt: & iam incipis cum Deo, & cum omnibus Sanctis regnare. Nam secundum quod tu concordabis modo cum Deo, & cum hominibus: in illorum voluntate cõcordabit Deus tuus & omnes Sancti tecum in tua voluntate. Si ergo vis esse rex in cœlo, ama Deũ & homines sicut debes: & merebens esse quod optas. Hunc vero amorem non poteris habere perfectum nisi euacuaueris cor tuum ab omni alio amore. Quippe sic est de corde hominis, & de hoc amore quomodo de vase & oleo. Nam sicut vas quantò magis aquam aut alium similem liquorem, tantò minus capit oleum. Ita cor, inquantum occupatur alio amore, intantum excludit istum. Est & aliud, quia sicut fœtor est contrarius odori, & tenebræ luci: sic omnis alius amor, huic amori. Sicut igitur contraria nunquã simul integre conueniunt, sic nec iste amor cum vllo alio amore in vno corde. Hinc est quod qui cor suum implent dilectione Dei & proximi, nihil aliud volunt nisi quod vult Deus, aut quod vult alius homo tantum si non sit circa Deum. Hinc est quod instant orationibus, & cœlestibus colloquiis, & cogitationibus: quia dulce est illum desiderare Deum, & loqui, & audire, & cogitare de illo quem tum amant. Hinc est quod gaudent cum gaudentibus, flent cum flentibus, miserentur miseris, donant indigentibus, quia alios homines tanquam seipsos amant. Hinc est quod contemnunt diuitias, potestates, voluptates, & honorari aut laudari. Qui enim hæc amat, sæpe facit aliquid circa Deum & circa proximum. Sic (h) enim ex his duobus præceptis vniuersa lex pendet & Prophetæ. Qui ergo vult habere illum amorem perfectè, quo regnum cœlorum emitur, amet contemptum: paupertatem, laborem, subiectionem, sicut sancti viri faciũt. Sic qui se humiliat, exaltabitur. Breuiter vobis hæc charissimi, sicut postulastis, dixi: sed in horum expositione prudentia vestra multò plura proferre poterit, quam dixi. Si tamen de plenitudine beatitudinis æternæ aliquid à me latius dictum sanctitas vestra legere voluerit: in fine libelli mei, qui (i) Prosologium appellatur: vbi de pleno gaudio tractaui: reperire hoc poterit. Valete & orate pro me.

d Beati nihil volẽt in cœlo nisi quod Deus: quodq; vnus volet, volent cæteri.

e Beati in cœlo erunt cum Deo vnus rex & quasi vnus homo.

f In cœlo homines nihil aliud quam cum Deo sanctisq; angelis conglutinantur per dilectionem.

g Cũ hominibus cõcordandum est, si à Deo non discordent.

h Matth. 22.

i Prosologiũ Anselmi.

EPISTOLA XXIII.

DOMINO ET PATRI ABBATI reuerendo Petro frater Anselmus dictus Abbas Becci per præsentis vitæ sanctitatem adipisci futuræ fœlicitatem.

De monacho Beccensi qui ante susceptionem, candidatus fuerat alterius cœnobij.

FRATREM me vestræ sanctitatis sicut mandastis, & fraternitatem hanc me velle seruare sicut poscitis, confiteor. Quod quia clerico, qui apud vos petitionem & votum monachi fecit, & nunc apud nos manet, vultis apparere, nihil vtique vobis minus de illo faciemus quàm à vestra charitate nobis fieri postularemus. Scitote namque, quoniam apud nos, priusquam apud vos, petitionem & votum monachi fecit. Si ergo per hoc vos putatis iustè illum posse reuocare, quibus posterius hanc petitionem & hoc votum importunitate precantium victus fecit: multò iustius possumus non illum retinere: quibus hoc prius & longè veniens spontanea voluntate, non vlla vestra persuasione coactus fecit. Ille quo multò magis est debitor seruare veritatem in prima & libera promissione, quàm in eiusdem primæ promissionis violatione. Nam si præfatæ petitionis & voti testes habetis, & eiusdem confessionem non plus habemus, quia voluntatem ipsius tenemus cum testibus & cõfessione & priores suscepimus eius promissionem. Denique vestram non latet prudentiam, quia quanto tempore nouitius in incolumitate sui, sponte petens monachicam conuersationem in monasterio conuersatur ante professionem, (a) secundum regulam nostram differtur propter stabilitatis probationem. Nec interim eum nullus cogere potest ad remanendum, sed libera ei conceditur potestas ad discedendum. Non dico, quod non placet, si acceptam bonam voluntatem deserat, & (b) quod sæpius ore benè promisit, diabolica persuasione deceptus exhorreat: sed dico, quia quamuis coram Deo mendacii arguantur: non est tamen Abbatis, vt quod ille promisit, ab eo violenter exigat. Quoniam rationem & nobis & vobis pariter seruandam esse cognoscitis. Quapropter si prædictum clericum vultis ad vos reducere, mittite pro eo: & si voluerit, liberam habeat potestatem à nobis recedendi: si autem noluerit, non à vestra discretione calumniam

pati

a Reg. D. Bened. cap. 58.

b Regula D. Bened. loco proximè signatur Anselm. fuerit loco, & lectori: sic enim Bened. Si nouiter quis veniat ad conuersionẽ, non ei facilis tribuatur ingressus, sed sicut ait Apostolus: Probate spiritus si ex Deo sint, &c. post hæc D Benedict. præcipit, si is perseurauerit, aliquot diebus manere in hospitium, & mox in cella nouitiorum: tumq; maturum quendam monachum debere eius vitam curiosius rimari, afferenq; religionis exercitia patefacere. Post hæc si promiserit de stabilitate sua perseuerantiam, &c. Loco notato, vbi vides illam promissionem ab Anselm. commemoratam.

pati debet nobiscum remanendi: nec in nobis vlla debet esse voluntas illum expellendi. Hoc enim modo me erga vos fraterno affectu vti, quod poscitis existimo, si quod à vobis mihi ordinarè fieri peterem, vestræ fraternitati facere non renuo. Ad calumniam vestram quam dicitis, rationem excusationis nostrę exposuimus: sed quoniam inter nos & vos res hæc agitur consilium vobis dare non audemus. Quo tamen nos vtamur in re fieri, consilio dicere non prohibemur. Nostrum vtique semper est consilium, vt nullum ante illam sui deditionem, quam per cucullæ spontaneam acceptionem facit si ad aliud monasterium ire voluerit inuitum teneamus nouitium: sed inquantum possumus, illum absoluentes, nostrum simul si poscit impendimus & auxilium. Quod si bonam deferens voluntatem monachus esse noluerit, à voto, cuius se debitorem fecit, non absoluimus, sed nullam illi vim per nos inferentes illum Dei exactioni, cui se debitorem fecit, dimittimus. Si autem prædictus clericus nobiscum manserit, & res eius quas prius sicut seipsum nobis dedit, quàm apud vos petitionem & votum monachi faceret retinere volueritis, nullam à nobismet calumniam sustinebitis. Valete.

EPISTOLA XXIV.

DOMINÆ SVÆ DILECTISSIMÆ generis & morum nobilitate clarissimæ Comitissæ Idæ frater Anselmus seruus seruorum Dei Becci commanentium cum eisdem Dominus suis in flagranti desiderio Dei vsque in finem manere, de desiderato conspectu Dei sine fine gaudere.

De beneficiis in se ac reliquos, sibi gratias collatis. Ad hanc scribit epist. 3. lib. 1. supr.

GRATIAS agere reuerendæ vestræ celsitudini tota mēte vellemus, sed vnque dignas secundum magnitudinem beneuolentiæ & beneficiorum, quæ nobis & multis pro nobis impenditis, non valemus. Illum igitur propter quem nobis, & quibuscunque potestis tanta bona facitis: oramus, vt ipse vobis secundum multitudinem diuitiarum suarum retribuat sicut optamus. Ex abundantia tamen charitatis hortamur, vt benefaciendo non deficiatis, quatenus tempore suo indeficienter metatis. Dominus Ricardus lator huius epistolæ promisit nobis se ad nos si Deus illi concesserit, rediturum, & nobiscum deinceps permansurum. Precamur igitur reuerentiam vestram, vt illum, secundum quod vestra scit prudentia consortetis: & in omnibus, in quibus vestro opus habebit auxilio, propter Dei & nostrum amorem adiuuetis. Dominum nostrum Comitem virum vestrum, & filios vestros, vos ipsa ex nostra parte, quia fideliorem nuncium de nobis ad illos non habemus, sicut pro vestris fidelibus salutare.

* *scilicet Eustathium Bononiæ in Belgica regulũ. filios intellige Godefredum Bulionensem, & Balduinum & Eustathium, qui viriliter cum aliis Christianis principibus dimicantes, & Hierosolymam receperunt Anno 1099. de quibus v. de Guillel. Tyrium historic. & cæteros eius seculi auctores.*

EPISTOLA XXV.

SVO DILECTO SVO DILECTORI suo desiderato Guillelmo frater Anselmus dictus Abbas Becci non diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt sed à Deo amari & Deum amare.

Vt diligat Anselmum, veniat Beccum.

QVOD prius dicam in epistola mea dilecto dilectori meo, nisi quod maximè postulat tecum dilectione mea. Anima namque dilecta animæ meę mittendo literas dilectione flagrantes & dilectionem fragrantes petit à me signa dilectionis literas consolationis. Quid autem dulcius, quid iucundius, quæ maior consolatio dilectioni, quàm dilecto? Quid igitur scribam quod magis consoletur te dilectionem meam, quam quia tu te diligit anima mea: vt nisi te teneat, nō consoletur de te cor meum, nec satietur desiderium meum: Cum enim tanta dilectione, tanta postulatione rogas vt te diligam: vtique facis vt te non solum voluntate diligam, sed & necessitate desiderem: & certè nihil consolatur desiderantem, nisi quod satiat desiderium, & nihil magis torquet quam dilatio. Optat dilectio tua consolari epistola dilectionis meæ, desiderat dilectio mea delectari præsentia dilectionis tuæ. Si ergo non vis torquere animam meam, satis quod tam studiosè tam vehementer accendisti desiderium meum. Quomodo enim mihi dicis quia me diligis & vt te diligam anima dilecta mea sinis torquere præcordia mea? Denique si eadem feruent dilectione intima tua, qua & mea, necesse est vt eodem desiderio liquefiat anima tua quo & mea. Sed quomodo vel possibile est vt tu velis me diligere te, & tu non similiter diligas me? Ne ergo sis crudelis in animam tuam & meam, veni & consolare tuam & meam. Sed cum (a) exiens de ciuitate tua, esto Loth: non respicias retro. Oculos habe ante, vt discas viam ad veniendum, ne habeas eos retro vt obliuiscaris viam ad rediendum. Quatenus cum (b) Apostolo obliuiscaris ea quæ retro sunt, & extendas te ad ea quæ ante sunt. Apertè dico sic veni vt simul conuersemur, si vis vt inuicem nos consolemur. Possem mi charissime commonere dilectionem tuam ex multis sacræ Scripturę dictis, vt mundum & concupiscentiam eius contemneres: si ea, quæ tibi dicturus essem, ipse nescires. Memento charissime, quia per vanitatem transimus ad veritatem. Noli amare vanitatem, si vis obtinere veritatem. Scito quia in Anglicam terram, ante mediam hanc quadragesimam proficiscor: circa Pentecosten Deo annuente monasterium nostrum reuersurus. Si tamen Deus inspiraret tibi quod desidero, & quod tibi expediret: scis, quia *semper (c) nocuit differre paratis*. nec deessent qui te cum gaudio susciperent, sicut susceperunt olim me absente (d) similiter Dominum Rodulfum filium Lanscelini. Omnipotens Dominus præueniat omnes voluntates & actiones tuas suo consilio, & subsequatur suo auxilio, amice mi dulcissime, cordi meo.

a Genes. 19.
b Philipp.
c Lucan. lib. 1. Phras.
d Hic est Rodulf. ad quē scribit epist. 20. supr.

EPISTO-

EPISTOLA XXVI.

DOMINIS ET FRATRIBVS CHArissimis seruis Dei Becci commanentibus: frater Anselmus seruus eorum semper ad meliora cum humilitate proficere, & nunquam deficere.

Quod Beccenses etiam absente cœnobiarcha viuant integerrimè.

BENE fecistis, quia de rebus Domini Hugonis defuncti, & de his, quæ erga vos sunt, mihi mandastis, & gratia Dei vos & vestra protegi intimastis: me semper hoc desiderante valde lætificastis. Quoniam autem vos scio non dissimiliter desiderare nosse quæ circa me sunt: scitote quoniam ex quo à vobis, vestris me prosequentibus orationibus egressus sum, omnia mihi prosperè per Dei misericordiam euenerunt, & his qui mecum sunt. Vbicunque vel eundo vel morando sum: non aliter quam in nostra re propria Deo donante sum. Quoniam verò (a) Rex cartam nostram de rebus, quas habemus in Anglia, non nisi præsentibus daturibus qui non omnes in curia Paschali affuerunt voluit confirmare: iussit me vsque Pentecosten ad curiam suam, vbi omnes simul iam conuenerunt, expectare: qua confirmatione peracta, Deo vestris fauente precibus, ad desiderantes & desideratos meos desidero remeare. Notum est dilecti mei dulcedini vestræ, quia religio vestra munda & immaculata apud Deum & Patrem est desiderium meum, & bona vita vestra, est in hoc sæculo gaudium meũ. Si quid ergo de vestra charitate pro hac voluntate bene merui, vt taceam, bene viuendi, primum quod maius est, precor obsecro, vt bene viuendo lætificetis absentes & præsentes cor meum, & de bono vestro impleatis desiderium & gaudium meum. Et (b) pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras: vt magis ac magis (quod gratia Dei estis,) soliciti (c) sitis seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Dominum (D) Hugonem de Gornago dilectissimum nostrum, & Dominũ (e) Odonem antiquum amicum, & nouum commilitonem nostrum: & (F) charissimas Dominas & matres nostras Dominam (g) Euam, & Dominam Basiliam ex nostra parte, quantò dulcius potestis, salutate: & eos, sicut vos & illos decet, & nostram scitis voluntatem, seruiendo & honorando confortate: Si, plusquam dixi moram fecero, tolerate: quia spero in Deo non erit sine aliqua vtilitate.

a hic est Guilielmus cognomento Rufus, Angliorum rex, filius Willielmi cognomento Bastar. si his eius Lamberti Schafnaburgensis verbis loquar. aut vero gato more: quomodo vocitant Bastard. non illegitimus; vnde parce hanc vocem esse castigandam.

b Philip. 4.

c Ephes. 4.

e videtur de hoc esse sermo in epist. 4. lib. 1.

g De hac Eua mentio tandem epist. 9. supr.

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM XXVI.

DOminum (D) Hugonem de Gornago,] *alias, emendatiusq́.* Gornaco, *sic etenim epistol. 7. super. & apud Gemmet. lib. 8. cap. 8. hist. ducum Norman. & in Diplomate Herluini legitur in hanc sententiam:* Eidem monasterio dedit Hugo Gornacensis decimam de tribus mansionibus quas in Anglia habebat. *Iterumq́, in alia periodo:* Eidem monasterio dedit Hugo de Gornaco dimidiam moltam villæ, quæ vocatur Boscis Girardi: quod postea concessit vxor eius, & filius. *testes Aufr. dus monachus: Rodulfus filius Toraldi, Rogerius Cocbelin, & alij plures. Gornacum verò, de quo ad præsens est oppidum Normanniæ & Bellouacii finitimum, spectansq́, ex occidente Bellouacum: quod aduertere non otiosum duxi: quoniam est eiusdem nominis castellum quarto à Lutetia lapide, ad præterfluentem Matronam, in conspectu Calensis Parthenonis.*

CHarissimas (F) Dominas, & matres nostras, Dominam Euam, & Dominam Basiliam.] *Non abs re vt ambas has matronas Anselmus appellat, vtraque etenim materno fuit in Beccenses animo. Porrò Eua, natione Franca illustri genere nupsit viro quoque illustrissimo Willelmo cognomine Crispino, Neafly Toparcha, & Normannici Valcasini Vicecomitis, Comiti.* Eua autem, *inquit Chron. Becc. MS.* se cõiugis aptans moribus, cœpit ecclesiam Beccensem præ omnibus amare: Abbatem & monachos quasi ex se genitos totis visceribus amplecti, magna deuotione venerari: vestes, & quæcumque in ornamentis pretiosa habebat, in vsus ecclesiæ & fratrum expendit, ipsamque domini matrem, & eius Beccensem ecclesiam toto corde dilexit. Defuncto viro eius Willelmo, totum se ad Dei seruitium conuertit, viuens in sancta viduitate, ieiuniis & orationibus intenta: quantùm sexus vel ætas patiebatur, carnem & saginã vsq; ad finem vitæ non gustans, eleemosynas multas indigentib. faciens. Post aliquot annos à Willielmo Rotomagensi Archiepiscopo velata, in subiectione Beccensis Cœnobii permansit vsque ad mortem, & defuncta sepulta est iuxta virum suum. *Hucusque de Eua in narratione de eius viro Willelmo qui sub extrema vitæ dies monachalem induit cucullam Becci, & mortuus ibidem sepulturam obtinuit iuxta claustrum, vbi ecclesia ædificanda erat. Post vnam paginam Chron. subdit narrationem de eadem Eua, Basilia & Aufrida eiusdem nepte, quam hic attexam, vt pateat iterum, vnde Anselmus duas priores appellat matres; sic ergo ait Chron.* Tempore sancti Anselmi Abbatis Becci, tres matronæ nobiles se dederunt in subiectionem eiusdem loci, Basilia scilicet vxor Hugonis de Gornaco, & Auffrida neptis ipsius Basiliæ, & Eua vxor Willelmi Crispini. Quæ tres cum simul Becci viuerent, quasi condixerunt sibi, vt de hoc mundo vna post aliam transueherentur, & tres dominicas elegerunt, in quibus vitam finirent. Et prima Auffrida Basiliæ neptis, quæ anus erat ætate, virgo autem corpore, vt dicebatur, & Deo sacrata. Quæ cum proximam mortis expectaret horam, dixit Prioribus Baldrico & Rogerio, & aliis qui ad exitum illius conuenerant: Quando oculos claudo, videtur mihi domus ista plena albis & nigris personis. Responderunt, Domina cum albatis pergetis ad Dominum, nec multo post exspirauit profunda nocte: Dominica 4. Non. Ianuar. Qua sepulta cœpit infirmari Basilia Domina eius: quæ cum per aliquot dies graui corporis incommoditate molestaretur, velata est à Willielmo Rotomagensi Archiepiscopo: sicq́ue defuncta est alia Dominica 16. Cal. Februar. & sepulta, vt talem personam decebat: Tertia eius non diu superuixit. Nam ætate & ieiuniis attenuata cœpit repente viribus corporis destitui. Post mortem enim viri sui Willielmi Crispini, omni continentiæ se mancipauit, Beccique vsque ad finem vitæ in Dei seruitio perseuerauit. Hæc ante plures annos sacrum velamen acceperat à prædicto Willielmo Rotomagensi. Cumque indies languor cresceret, & ipsa quotidie ad ecclesiam pergeret, die festiuitatis S. Vincentii, manè se fecit in ecclesiam duci; ibique à toto conuentu visitata, atque inuncta ante altare Crucifixi, cætera quæ morientibus

Christianis solent exhiberi, persoluta sunt ei. Cumque conuentus recederet, eleuata manu signauit eos dicens: Deo vos commendo filii. Diligebat enim tam tenerè eos, quasi omnes peperisset. Dein domum reducta, dum ad focum sederet, dixit: videtur mihi quod ego & ignis iste sumus in ecclesia. Sic diem, & sequentem noctem trãsigit. Cum iam ad exitum propinquaret, aderant fratres, vt Psalmis & orationibus ei subuenirent, quando opus esset. Inter quos fuit quidam nomine Rodulfus filius Lancelini, qui eam rogauit, vt si possibile esset, post mortem illi apparens diceret quid inuenisset. At illa spopondit, si Deus concederet sibi: sicque defuncta est tertia Dominica 10. Cal. Februar. & humo tradita & apposita ad popolum suum. Et paucis interpositis diebus postquam defuncta est apparuit monacho dormienti, qui eam rogauerat, vt sibi quod inuenisset, renunciaret. Quam cum vidisset, ait: Quid est Domina? Quomodo te habes? Respondit se sexaginta annos pœnitentiæ accepisse. At hoc cum ille obstupuisset, & quæsiuit causam, & ait: Quia paruos canes, & alia huiusmodi vana amaui, & vltra modum in his delectata sum: ideo tam longam pœnitentiam accepi. Ita hæ tres Dominæ tribus Dominicis à seculo migrauerunt: & vna quidem prima parte noctis, vt diximus, defecit: alia media nocte dum cantaretur matutinæ: tertia manè, dum cantaretur prima, vltimum spiritum exhalauit. *Hucusq; Chron. Bec. Cæterum quam Willielmus Crispinus, eiusq; vxor Eua fuerint in Beccenses benefici, hac diplomatis Herluiniani clausula propalam dixit:* Præfato Cœnobio dederunt per consensum comitis Normanniæ Willielmus Crispinus, & vxor eius filium monachandum, & cum eo beneficium quod Osbernus filius Vallonis tenebat de domo eorum, & ecclesiam, quæ sita est in Burgo, qui vocatur Blanzeium cum omnibus pertinentibus ad eam: *Testes Arnulfus presbyter, & Radulfus Dastin. Et rursus haud procul à fine diplomatis:* Eidem monasterio dedit Willielmus Crispinus decimam molendini, & totius dominii sui quod habebat in Masnilfulbert. *Testes Paganus de Moritania, Gillibertus Dastin. Tertioq;:* Prædicto monasterio dedit Willielmus Crispinus ad luminaria altaris in Burgo Pacei 20. solidos de Teloneo, & in burgo Estrepignei de teloneo 20. solidos in eãdem rem, & tredecimam totius annonę, quam habet in eadem villa, & vnum hospitem. Dedit quoque quatuor libras denariorum prętet supradictos 20. solidos datos ad luminaria in prædicta villa Pacei, & totam partem, quam tenebat in molendinis eiusdem villæ, hoc est, sextam partem molendinorum, & medietatem totius syluæ pertinentis ad se in eadem villa. Dedit etiam de Telonio Burgi Linarolt 40. solidos præter supradicta dona. Dedit de Teloneo Blanzei 40. solidos. Dedit quoque medietatem clausi quod vocatur Blancart ad præsens absolutè, & reliquam partem mediam post mortem Euæ vxoris suæ ipsa volente & consentiente. *Cæterum Normannorum Comitem suprà memoratum alium putes quàm Willelmum cognomine Spurium. Nam in Diplomate Herluini non semel sic vocatur, & quod ille ipse sit, qui Anglos deuicerit, apertè palamq; dicunt insequentia hæc verba:* Hanc donationem confirmauit Willielmus rex Anglorum, cum esset Comes Normannorum. *Et quidem quamplures illic recensentur viri nobiles, at Comitis nudo contenti nomine; Vnicus Normannorum Dux, appellatur Comes Normannorum.*

EPISTOLA XXVII.

DOMINO ET FRATRI DVLCISsimo Roberto frater Anselmus salutem & vitam consequi sempiternam.

Monachus qui relicto monasterio suo absque causa Beccum venerat, eò reuertatur.

DICTVM est mihi, quia postquam ioi in Angliam, noluistis in monasterio vestro conuersari. Quod si factum est bono animo, & propter rationabilem causam, vtcunque potest tolerari: si vero aliquo rancore factum est, scitote me multum mirari. Nam etiam si habetis aliquam causam, quæ vobis recta videtur, vt à monasterio vestro vos alienaretis, vel propter amorem nostrum, deceret vos expectare, donec mihi rem ipsam, quæ vos offenderet, intimaretis: & deinde nostro consilio cor vestrum sicut seruum Dei deceret pacaretis. Precor igitur, vt si me & consilium meum diligitis, sicut ego vos semper dilexi & diligo: ad monasterium vestrum veniatis, & ibi cum aliis pacifica & benigna conuersatione Deo seruiatis. Si autem mihi acquiescere nolueritis, scitote quia animę vestræ non expedit & me contristatis. Quod si vobis graue est (a) placita tenere quæ vobis commendaui magis volo vt illa dimittatis, quàm quod animam, aut famam vestrã lædat, faciatis. Non dico modo verba inconuenientia, quæ de vobis pro hac occasione dicuntur in Anglia. Valeat mihi dulcis charitas vestra: & ne faciat quod me contristet, quia iucunda est mihi benignitas vestra.

a Les prom[illegible] quetu vou- ay recommandé. idem, & aussi signifiez briement nommez al caltem epif. [illegible]

EPISTOLA XXVIII.

SVIS DILECTISSIMIS ET DEsideratissimis consanguineis Haimoni & Rainaldo frater Anselmus seruorum Dei Becci commanentium tota virtute vanitatem contemnere, & toto effectu ad veritatem contendere.

Becci cucullam induant qui è longinquo illuc venerant Anselmi conuisendi ergo.

CVM audiui animæ dilectissimæ animæ meę quas sicut se diligit, & de quibus, quod de se, desiderat anima mea; cum audiui vos de tam longè quæsiuisse faciem meam, exprimere nequeo, quantum gaudium perfudit cor meum, quantum dilatata est spes mea de vobis: quantum prius ardens vehementius exarsit desiderium meum de vobis: Concupiscunt iam dilectissimi mei, concupiscunt oculi mei vultus vestros, extendunt se brachia mea in amplexus vestros: Anhelat ad oscula vestra os meum, desiderat conuersationem vestram quidquid restat de vita mea vt in pleno gaudio futuræ vitę vobiscum gaudeat anima mea. Hoc optant, hoc orant de vobis ardentia pro vobis intima mea charissimi, hoc iam fidentius sperant, & ad hoc ardentius anhelant, quia vos in Normanniam adduxit voluntas altissimi. Spero enim orando, & oro sperando in eo, qui sua gratia tantum fecit, quia secundum votum meum perficiet, quod incepit. Sed quoniam,

dum e

donec videam quod opto, stimulat me desiderium meum, interim ex cordis abundantia loquitur os meum. (a) Gustate amantissimi quam suauis est Dominus, quod nequaquam scire potestis quamdiu dulcis est vobis mundus. Scitis dilectissimi mei, quia (b) mundus transibit, & omnis gloria eius. Qui ergo diligit mundum, sectatur vanitatem, & consequetur miseram indigentiam: qui autem contempto mundo eligit Deum, sequitur veritatem & inueniet beatam sufficientiã. Sed quid cunctet apertè dicere disiderium cordis mei: Dicam ego, persuadeat Deus. Desiderati mei nihil tam bene potestis, quàm monasticæ vitæ propositum arripere, nusquam melius hoc potestis, quam cum illo qui vobis in hoc desiderat & potest Deo dante seruire & consulere. Vtique non fallo, quia amicus sum: certè nec fallor, quia expertus sum. Simus ergo monachi, simul, seruiamus Deo, simul: vt de inuicem nunc & in futuro gaudeamus simul vna caro, vnus sanguis, vna anima, vnus spiritus simus: Denique accessistis, accedendo succendistis, succẽdendo conflastis, conflando consolidastis animam meam cum animabus vestris. Scindi potest, secerni iam non potest: Trahere illam ad sæculum vobiscum non potestis. Aut ergo cum illa manebitis, aut illam scinderis. Sed si illi cohæreris, non solum consanguinei, sed & conspirituales estis. Si vero illam sciditis non (c) consanguinei sed verè sanguinei & carnales estis. Si ad hoc venistis, vos ipsi iudicare, qui & quales dicendi estis. Sed absit charissimi, sed auertat Deus dilectissimi, ne tam insanabiliter vos diligentem, & erga vos innocentem lædatis, ne tam intolerabiliter spem de vobis bonam confundatis. O quomodo inter præcordia meã feruet amor meus, quomodo laborat totus erumpere simul affectus meus! Quomodo quærit se verbis exprimere, sed nulla verba sufficiunt; quanta vult expromere, sed tempus & carta non capiunt. Dic tu ô bone IESV cordibus eorum, sine quo nulla vox valet auribus eorum: Dic illis, vt (d) relinquant omnia, & sequantur te. Promitte illis, quia cum veneris iudicare, sedebunt tecum & iudicabunt tecum. Nec separes à me, quibus me tanto carnis & spiritus affectu iunxisti: sed aggrega eos illis, quibus tibi seruientibus me seruire iussisti. Domine, tu testis es interius, & lachrymæ quæ me hoc scribente fluunt, testes sunt exterius, si mecum, quod opto fecerint; quomodo gaudẽs erit cor meũ, si alibi hoc fecerint, quia melius illis scio, quod talibus expediat, qualiter timida & suspensa erit mens mea: si sæculum tenuerint, quam dolens & tristis erit anima mea. Nimis loquor, sed immenso amore cogor Amari & desiderari: Valete, & manete: Manete inquam, & permanete. Quod vtinam prius audiam inceptum, quam veniam, & cum venero, inueniam.

a *Psalm. 33.*
b *1. Ioan. 2.*
c *Anima-laesi.*
d *Matth. 19.*

EPISTOLA XXIX.

DOMINO, FRATRI, AMICO HENRICO frater Anselmus dictus Abbas Becci: bonæ voluntatis profectionem & effectum.

Vt quantocius mundum relinquat. Hæc epist. 3. erat in imp. edit.

BENEDICTVS Deus in donis suis & sanctus in omnibus operibus suis, qui vestræ dilectioni tantum de nostro desiderio, propter quod concessit efficere: quem oramus vt quod deest adhuc de voto nostro & de vestra mercede dignetur perficere. De qua re consilium nostrum per fratres nostros mando. De gratia & dilectione ducis, & qua mihi scripsistis: multum gaudeo & pro ea Deo & illi & vobis gratias ago. Quod etiam illi per literas facere cogito: cum nuncii vestri sicut audiui constitutum esse, ad illum redibunt. Et quoniam nescio si hoc necesse erit fieri antequam redeam, cum primum poteritis mandate mihi prænomen eius, & nominis vxoris & filiorum eius. Solum enim nomen eius teneo, quia Vitalis vocatur. Sed quoniam dulcis mihi vestra dilectio, sic me sibi sua probitate conglutinauit: vt idem de vobis quod de me desideret cor meum, vnde iam spem magnam ex vestris sermonibus concepi: non potest mens mea quiescere donec ipsum meum desiderium de vobis satietur. Quamuis igitur nullus sermo mihi sufficiat, donec Deus, quod opto, perficiat; pauca tamen, quia non nescienti loquor, pro hoc ipso amica familiaritate commemoro. Pensa igitur dulcis amice, quantalibet mundi gloria potitus fueris, quis sit finis, & in fine quis fructus: quod præmium & contra quæ sit expectatio mundi gloriam calcantium. Si dicis (a) non soli monachi ad salutem perueniunt, verum est. Sed qui certius, qui alius: illi qui solum Deum conantur amare: an illi qui amorem Dei & amorem sæculi simul volunt copulare? (b) Sed forsitan dicet aliquis: quia & in ordine monachorum est periculum. O homo qui hoc dicit, quare non considerat quid dicit! O rationalis natura: an est hoc rationabile consilium, vt quia vtrique est periculum ibi eligas manere, vbi maius est periculum? Denique si ille qui solum Deum nititur amare: seruat propositum vsque in finem, certa est salus. Si vero ille, qui mundum vult amare: non deserit suum propositum ante finem, aut nulla, aut dubia, aut minor est salus. Et certè satis probat: quia nullatenus, aut parum aliquod bonum diligit, qui illud vbi certius & melius cognoscit, non eligit. Sed dicunt multi: (c) Grauius irascitur Deus peccanti monacho quam alii, quia de proposito altiori cadit. Hoc (e) verum est quamdiu est in peccato. Sed certè benignius & familiarius suscipit Deus monachum pœnitentem, si ad suum propositum redit quam non monachum, qui ad idem propositum non venit. Plus namque placet Deo etiam post graue peccatum, cuius propositum est & ante & post, quo maius habere non potest: quam ille qui nec ante nec post simile peccatum vult proponere, quo melius non potest. Si ergo & innocentibus & pœnitentibus melius est ad vitam monachicam venire, & redire, quàm absistere, quid moraris? Si prius de hac vita tolleris: damnum est irrecuperabile. Multa charissime de monachicæ vitæ altitudine & certitudine, de quiete & iucunditate dicere possem, si epistola modum non excederet: fe-

a *Obtendunt seculares ut solos monachos fore saluandos: occurrit Anselm.*
b *Secundò, etiam in ea via hanc periculum esse.*
c *Tertiò, Deum grauius irasci peccanti monacho quam aliis.*
e *Verum est aut D. Tho. 2.2. quæst. 186 artic. 10 in respons. si religiosus violet votum, si ex contemptu & propter scandalum: sin vero bonum peccat, leuius peccat eodem genere peccati. quam sæcularis: quia peccatum eius si sit leue, quasi absorbetur ex multis operibus bonis quæ facit: & si sit mortale, facilius ab eo resurgit, propter intentionem quam habet erectam ad Deum: qua etsi ad horam intercipiatur, de facili ad pristinum reparatur. Sic D. Thom.*

F stina

Sic Lanfrancus breuiter & acriter obiurgauit cauillatorē ὀνομαδιολογον linguaq; bellantem. Clemens verò, quem ridiculus ille Encomiastes tertium ad cælum vsq; efferebat, antea vocabatur Gilbertus Corrigianus Rauennatiū Antistes: quem triginta Episcopi stantes à partibus Henrici Imperatoris Gregorio infestissimi creauerunt Papam in schismate, quod perdurauit annis 17. scilicet ab anno 1084. ad 1101. Quantus verò fuerit Gregorius, quamque Ecclesia sibi commissa inuigilauerit, abundè testatur Registrum epistolarum eius. Cæterum has Gregorij literas fuisse redditas Anselmo annum circiter 1085. postremum Gregorij digito monstrat, quod responsum hic non habeamus; quod tamen proculdubio fecisset, quemadmodum Vrbano Gregorij successori: His adde quod Anselmus fuerit in Abbatem sublectus anno 1077. Gregor. 1073. & post electionem suam varias scripsit ante hanc Gregor. acceptam epistolam.

EPISTOLA XXXII.

VRBANVS (a) EPISCOPVS SERVVS seruorum Dei Anselmo venerabili & dilectissimo Abbati salutem & Apostolicam benedictionem.

Vt Episcopo rerum ecclesiasticarum imperitiori adsit consulat & dirigat.

RELIGIONIS ac scientiæ tuæ prerogatiuam scientes, (b) Beluacensi Episcopo, quę in eius ordinatione iniusta videbantur, indulsimus: & in tuæ studio industriæ cōfidentes curā (c) ei Episcopatus inuito renitentiq; iniunximus. Nunc ergo tibi eum commendamus attentiùs: quatenus ei in omnib. (d) vt filio tuo adiutor, monitor, corrector, atque consultor assistas; & cum ipse adesse nequiueris, quemlibet ei fratrem tuorū, (qui super ipsum spirituali zelo sollicitus sit) præsentem esse mandabis: vt quod minus cernitur, bonis imposterùm profectibus valeat operari. Si quid autem tibi vel per eundem Beluacensem Episcopum, vel per filium nostrū Rogerum de seruitio S. Romanæ Ecclesiæ mandabimus, vt talem virū decet, impiger & paratissimus exequeris. Sanè monachum tuum (e) Ioannem nostræ ecclesiæ filium apud nos retinere volumus: super quo in vos querela Romanæ pēdet Ecclesiæ quod ipsius clericum monachare & altioribus gradibus prouehere præsumpsisti. Veruntamen Beluacensis Episcopi precibus inclinati eum ad te sub hoc tenore remittimus, vt ante exactum à præsenti quadragesima annum aut illum ad nos remittas, aut ipse veniens tecum ducas: & si quem alium de vestra congregatione nobis vtilem noueris. Porrò quantò ipse citius poteris, sedem Apostolicam visitare ne differas, vt dilectionis mutuæ præsentia, deuotione debita perfruamur. (f) Huberti verò nostri Subdiaconi, qui apud vos defunctus dicitur, si quæ res apud te discussæ sunt, ad nos citius destinabis. Cum enim à Dn. Prædecessore nostro sanctæ memoriæ Gregorio legationem in Anglorum regno acceperit, multa ex (g) censu beati Petri dicitur collegisse: quę si apud vos sunt, citius ad nos volumus destinari necessitate sanctę Ecclesiæ profutura.

a Vrbanus II Papa, natione Gallus Rhemensis, oppido Castellione inauguratus est ann. 1088. 4. Id. Martii.
b Cui nomē erat Fulco vt apparet epist. 32. li. 1.
c Anno circiter 1089.
d Is enim antea fuerat Becce monachus.
e Hunc Vrbanus præfecit Abbatem monasterio S. Saluatoris in Capua ad Telesinā vrbem. Malmesb. in lib. 1. de Pontif. Anglie.
f Is Hubertus fuit S. Roman. ecclesiæ Subdiacon. cuius meminit Lanfrancus in epistola ad Alexandr. II. quam cita- [continued below]

-uimus annot. ad epist. 22. lib. 1. & Gregor. præcedenti epist Hubertum vero fuisse quæstorem ad colligendos in Anglia S. Petri denarios, vt postremo facit Polyder. Virgilius insinuat.

g Intelligit sacrum illud vectigal, quod annuatim præstabat Anglia Roman. Ecclesiæ, ex antiqua maiorum consuetudine. de quo nos alibi fusius.

EPISTOLA XXXIII.

DOMINO REVERENDO, ECCLEsiæ Catholicæ summo Pontifici Vrbano: frater Anselmus seruus seruorum Dei Becci commanentium cum debita subiectione fidele seruitium.

Post gratias Papæ actas, commemorat Beluacensis Episcopi cruces.

GRATIAS ore & corde celsitudini vestræ, quantas possum, ago: quia paruitatem meā dignata est suæ benignitatis epistola honorare, & Apostolica benedictione lætificare. Pro vestra & Romanæ Ecclesiæ tribulatione, quæ nostra & omnium verè fideliū est, non cessamus orare Deū assiduè: (a) vt mitiget vobis à diebus malis donec fodiatur peccatori fouea. Et certi sumus, etiamsi nobis moram videatur facere: (b) quoniam non relinquet virgam peccatorum super sortem iustorum: quia hæreditatem suam nō derelinquet: (c) & portę inferi non pręualebunt aduersus eam. De dilectissimo nostro Episcopo Beluacensi, quē ea diligentia qua sciui & potui, exquisito eius introitu: vt onus Episcopale susciperet, coegi; sic multimodè coactus regis Francorum & Cleri Beluacensis & multorum aliorum religiosa (inquantum cognoscere poteram) instantia: cum assensu Remensis Archiepiscopi, nullo resistente: vt nisi hoc facerem, Deum timerem offendere. Nouit sanctitas vestra, qua voluntate post susceptum Episcopatū olim eam petiit, quid fecit, quomodo rediit. Cur autem nunc quoq; vestræ se maiestati repræsentet, plenius per eius vocem quàm per literas nostras innotescet. Scio namque quoniam ipse mendacium, & maximè in hac re coram vobis execratur, & sperat ob puritatem conscientiæ, quia veritas in hac causa sibi non aduersatur. Verùm rei ipsius serie pertractata, nec vestra prudētia nostro consilio indigebit, nec iustitia precibus opus habebit. Solum igitur hoc nunc intimo, quod si ad vestram iam venit (sicuti est aut venturum est) notitiam, per alium nescio scilicet: quia non minimam idem Episcopus persecutionem patitur, propter iustitiam, quam per iussionis vestræ seruare nititur obedientiam. Nam intantum in eius odium canonici, & presbyteri eius Episcopatus paucissimis exceptis, & quidam laici exardescūt: & extraneos, quoscunq; possunt, & quibuscunq; modis valent, accēdunt: vt non solum ipsum, sed & illos immoderatè detestentur, & detestabiles monstrare conentur: qui ei aliquod solatium impendunt: vt cum Propheta ipse dicere possit: Tota (d) die verba mea execrabantur, aduersum me omnes cogitationes eorum in malum: Inhabitabunt & abscondent: ipsi calcaneum meum obseruabunt. Canonici quidem, & presbyteri hoc illi faciunt: (e) quia eos à prauis cōsuetudinibus, & maximè à mulierum reproba conuersatione vult prohibere; (f) & filios eorum, siue, quus sibi

a Psalm. 89.
b Psal. 124.
c Matth. 16.
d Fulco (sic enim dicebatur, vt alibi obseruaui) Pontificatum Belluacum suscepit coactus ab Anselmo, cum tamen ille pertissimus refragaretur. Sic n. Chron. Becc. refert: Quidā monachus Beccipetebatur ad episcopatum ecclesiæ Beluacensis Cūq; S. Ansel. Abbas huic electioni assensum prębere nollet, dixerunt petitores: Domine, nos eolegimus eū; non se ingerit: quare non vultis concedere, quem petimus? At ille: Si, inquit, ipse Deus me elegeret, adhuc timerē: quia ipse Prophetam elegit Saulē & per semet ipsum Iudā traditorem: qui ambo reprobantur. Sic Chron.
d Psalm. 55.

F 2 secun-

e iuxta canones quos habet Grat. dist. 27. Diacon. & c. presbyterus. ib. d. dist. 28. can. decernimus. Quando assumi presbyter. & can. distinct. 32 Gregor VII. lib. 4. Regist. epist. 10. Ex authoritate sanctorum Patrum & se vis interdicit, & c. 1. choro iubet pelli concubinarios clericos. Lege Dionys. Carthus. lib. de vita Canon. art. 12 13. 14. Regula Canon secular. art. 12. 13. 14. 15. Ioan. Molan lib. 1 de Canon cap. 12.

f Filios presbyterorum ipsemet Vrbanus remouit edicto conditionali, in Concil. Claromont. apud Malmesb. lib. 4. de reg. Angl. cap. 2. & Grat. dist. 56. c. presbyterorum, & c. Cenomanensem. ibid. & Alex. I. Libed. Apostolica ad has facit Hildeb. Canom. epist. 58.

tiam & commoda temporalia quæ amas, & quæ te per illum speras posse retinere: quomodo diligis animam illam, cuius certo & æterno commodo dubia, vilia, & transitoria tua proponis commoda? Aut qua ratione potes ab eo exigere, vt ipse æterna bona animæ suæ postponat temporalibus bonis corporis tui, si tu bona corporis tui, præponis bonis animæ illius? Vide ergo, charissima Domina, vide fortis & prudens mulier: vide si hoc facis, quàm non benè regas amorem tuum, quàm non rectè diligas diligentem te virum tuum. Quid si illum cogis, vt deserat consilium animæ suæ pro voluntate tua, & tunc morte tua vel illius occurrente, aut alio casu sicut solet irruente, ille non prosit tibi, & tu noceas illi: vtique si noces animæ illius, noces animæ tuæ. O quantò melius, reuerenda Domina, quantò laudabilius ostenditis vos diligere virum vestrum, si non solùm permittitis, sed etiam consulitis & iuuatis, vt quod incepit Deo inspirante, hoc conetur perficere ipso adiuuante: si bonum illius amando vestrum facitis; si certissimè creditis, quia, quantò fortius propter amorem Dei & proximi humanũ auxilium dimittitis, tantò familiarius & securius vos diuinæ protectioni committitis. Confidat ergo in Deo prudens vestra fortitudo, & fortis prudentia: & sicut si mortuus esset vir ille, absentiam eius sufferretis, nolendo sine vllo eius & vestro proficuo: ita dum viuit, sponte illam tolerate pro magno eius & vestro præmio. Concedite vt liberè faciat, quod desiderat, quatenus cũ illo participetis mercedem. Si enim Deus curam gerit de viduis, quæ non propter illum sunt viduæ: multò charius illam fouebit, quam pro suo amore videbit sponte viduam. Quod si contigerit, (quod forsitan non erit) vt terrenum perdatis honorem, nolite dolere, quia in cœlo recipietis meliorem. Et certè quod à melioribus & sapientioribus multùm contemnitur, non est multùm dolendum, si perditur. Plus aliquid vellem consulere, sed non audeo: orare tamen non timeo. Omnipotens & misericors Deus ita det tibi mundi contemptum, sicut dedit viro tuo, vt in cœlesti regno par sis viro tuo; soror & Domina in Deo dilecta.

EPISTOLA XLI.

DOMINO ET AMICO CHARISSIMO, Reuerendo Episcopo Beluacensi Fulconi: Frater Anselmus dictus Abbas Becci salutem.

De Roscelino, qui Lanfrancum & Anselmum insimulabat hæreseos trinitariæ. Coniunge epistol. 35. suprà. Et notationem nostram ad libr. de incarnatione verbi.

AVdio, (quod tamen absque dubietate credere non possum) quia Roscelinus Clericus dicit in Deo tres personas, esse tres res ab inuicem separatas: sicut sunt tres Angeli: ita tamen vt vna sit voluntas & potestas: aut patrem & spiritum sanctum esse incarnatum, & tres Deos verè posse dici; si vsus admitteret. In qua sententia asserit venerabilis memoriæ Archiepiscopum Lanfrancum fuisse, & me esse. Quapropter dictum est, Conciliũ (*A*) à venerabili Remensi Archiepiscopo Rainaldo colligendũ esse in proximo: Quoniam ergo puto reuerentiam vestram ibi præsentem futuram: volo vt instructa sit, quid pro me respondere debeat, si ratio exegerit, (*B*) Archiepiscopum quidem Lanfrancum, vita eius multis religiosis & sapientibus viris nota, quia de eo nũquam aliquid tale sonuit, ab hoc crimine satis excusat: & absentia & mors eius omnem de eo nouam accusationem recusat. De me autem hanc veram omnes homines habere volo sententiam. Sic teneo ea, quæ (*c*) confitemur in symbolo cùm dicimus: *Credo in Deum Patrem Omnipotentem creatorem cæli & terræ.* Et (*d*) *Credo in vnum Deum Patrẽ Omnipotentem factorem cæli & terræ.* Et (*e*) *Quicunq; vult saluus esse, ante omnia opus est, vt teneat Catholicam fidem,* & ea quæ sequuntur. Hæc tria Christianæ religionis principia, quæ hic proposui, sic inquã, hæc & corde credo, & ore confiteor: vt certus sim quia quicunque horum aliquid negare voluerit, & nominatim, quicunque blasphemiam, quam suprà posui me audisse à Roscelino dici pro veritate asseruerit, siue homo, siue angelus, anathema est: & confirmando dicam, quandiu in hac perstiterit pertinacia, anathema sit. Omnino enim Christianus non est: Quod si baptizatus, & inter Christianos est nutritus, nullo modo audiendus est: nec vlla ratio aut sui erroris est ab illo exigenda, aut nostræ veritatis illi est exhibenda, si mox vt eius perfidia absque dubietate innotuerit, aut anathematizet venenum, quod proferẽdo euomuit, aut anathematizetur ab omnibus Catholicis, nisi resipuerit. Insipientissimum n. & infirmum est, propter vnumquemque non intelligentem, quod supra firmam petram solidissimè fundatum est, quæstionum reuocare dubietatem. Fides enim nostra contra impios ratione defendenda est, non contra eos, qui se Christiani nominis honore gaudere fatentur. Ab his enim iustè exigendum est, vt cautionem in baptismate factam, inconcussè teneant: illis vero rationabiliter ostendendum est, quàm irrationabiliter nos contemnant. Nam Christianus per fidem debet ad intellectum proficere, non per intellectum ad fidem accedere: aut si intelligere non valet, à fide recedere. Sed cùm ad intellectum valet pertingere, delectatur: cùm verò nequit, quod capere non potest, veneratur. Has autem nostras litteras ad prædictum Concilium à vestra sanctitate portari: aut si fortè non iueritis, per aliquem de vestris literatum mitti deposco. Quæ, si ratio nominis mei exegerit, in totius Conuentus audientia legantur: sin autem non erit opus vt legantur. Valete.

c In symbolo ab Apostolis articulatim succissimq; declarato & relato à D. August. ser. 115. de temp.
d In symbolo a Constant. Synod. quod Latini sub di... non rec... .
e In symbolo Athanasii.

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM XLI.

COncilium (*A*) à venerabili.] *Huius Concilij rursum meminit Anselmus cap. 1. libr. de incarnatione Verbi. Archiepiscopi etiam, ad quem extat 15 Iuonis Carnotensis epistola, vbi (sicut & in Præfation. libr. Anselm. de incarnation. Verbi) vocatur Rainaldus: sed potius Rainoldum dixeris: Sic enim legi in Tabulis Rhemensi Archiepisc. apud Demochar. & in Priuilegio, quod ipse anno sui Pontificatus tertio, concessit Theoderico secũdo Abbati S. Huberti Ardennensis.*

ARchiepiscopum (*B*) quidem Lanfrancum vita eius multis religiosis nota, &c.] *Nescio qua fronte hic nebulo (Roscelinum dico) ausus sit Lanfrã-*

ruerunt. Timebam enim in corde meo asserere DEVM magis esse in meo solo sensu & voluntate, quàm in multorum se simpliciter eum propter DEVM petere clamantium vnanimitate. Ingerebat se etiam hoc menti meæ, quia
d Phil. 2. sæpe Deus magis operatur per vitam (d) quærentium quæ Dei sunt, quam per astutiam quærentium quæ sua sunt. Ecce in conspectu vestro est,
e Annecte epist 32 suprà & scholium, ad literam d. cur (e) eum Episcopum fieri concessi; & cur nunc mutare desiderem, quod coactus concessi: & iudicio vestro subiacet, si puniendum aut corrigendum, aut suscipiendum sit, quod facio & quid feci. Paternam vestram sanctitatem omnipotens Deus diu nobis in integra prosperitate conseruet Amen. Soli vestro conspectui hanc epistolam notam esse (si vobis placet) quidquid de illa vobis videatur, desidero & flagito.

EPISTOLA XXXV.

DOMINO ET FRATRI DILECTO Ioanni frater Anselmus semper ad meliora proficere.

De falsa & impia assertione cuiusdam Trinitarij: adde epist 41. infr.

AD literas, quas mihi dilectio vestra misit, de illo qui dicit in Deo tres personas, esse tres res, aut Patrem & Spiritum sanctum cum Filio esse incarnatum: Ideo tamdiu moratus sum respódere, quia volebam plenius de hac re loqui. Sed quia multis me occupationibus impedientibus, postquam epistolam suscepi, non mihi licuit: interim inde breuiter respondeo. In futuro vero, si Deus dare oportunitatem dignabitur, voluntatem habeo copiosius inde tractare. Quod ergo dicit tres personas, tres res: aut vult intelligi secundum tres relationes, id est, secundum id quod Deus dicitur, Pater, & Filius, & à Patre & Filio procedens Spiritus: aut secundum id, quod Deus dicitur. Sed si ipsas tres relationes, dicit tres res esse, superfluè hoc dicit. Nullus enim negat hoc modo tres personas, esse tres res: Sic tamen vt diligenter intelligatur, quomodo ipsæ relationes dicantur res, & cuiusmodi res, & si aliquid faciunt eædem relationes circa substantiam, quemadmodum multa accidentia, an non. Quantus videatur non intelligere, hoc modo tres res quas dicit: ex eo quia subiungit trium personarum vná esse voluntatem, aut potestatem. Nam tres ipsæ personæ non habent voluntatem aut potestatem secundum relationes, sed secundum hoc, quod vnaquęq; persona Deus. Quod si dicit tres personas, esse tres res, secundum quod vnaquæq; persona est Deus: aut tres deos vult cóstituere, aut nõ intelligit quod dicit. Ad ostendendum quid sentiam de sententia præfata, ista interim dilectioni vestræ sufficiant. Quod autẽ petitis mecum conuersari, antequam Romam proficiscamini: scitote quia quãtum ad dilectionem honestatis vestræ pertinet, libenter vellem. Sed in quantum intelligo, & vobis parum esset vtile propter multas occupationes meas, & impedimentum esset vobis. Omnino namq; persensi, quia nisi cum Episcopo manseritis vsque dum proficiscamini; aut nihil, aut parum vos ipse iuuabit ad hoc quid facere debetis: nec ego aliquid quod valeat ad iter agendum vobis facere possum.

EPISTOLA XXXVI.

AMICO, FRATRI, DOMINO, patri, dilecto dilectori reuerendo Abbati Gisleberto frater Anselmus perseuerantem in longa vita cum prosperitate sanctitatem, & indeficientem in æternitate fœlicitatem.

Ad eundem scribit epist 16. supr. Laudat vita ab Abbate institutæ rationem.

SI velim scribere mutuæ nostræ dilectionis affectum, timeo ne aut videar ab ignorantibus veritatem excedere, aut necesse sit aliquid veritati subtrahere. Qui affectus, quantus & quàm vetus sit, cum multum cognoscerem: quando sese oculo ad oculum, osculo ad osculum, amplexu ad amplexum ostenderet: nunc multò magis experior, cum abesse illum irrecuperabiliter, in quo tanta iucunditate delectabar, intueor. Sicut enim abundans nescit, quid sit indigenti: vt qui deliciis affluit, ignorat quid sit esurienti: Ita qui amico fruitur, non sentit languorem animæ carentis. Quoniam ergo nec scribi sufficienter potest, quid nobis inuicem sit, nec ignoranti loquor: his interim omissis oro vobiscum, vt aliquando nos inuicem videntes oculo ad oculum, osculo ad osculum, amplexu ad amplexum non oblitum amorem recolamus. De his autem, quæ de vitæ suæ conuersatione charitas vestra mihi dignata est exponere, gratias ago Deo: quia nihil ibi videre possum, quod non sit laudabile. De fratre illo, quem in claustrum reduxistis, quod vultis, donec vobis aut nobis aliter videatur, concedo: sed occulta eius, vestra discutiens prudentia, prout iudicauerit, illi consulat. De damno vestro quod mandastis, miror, & condoleo. Quod dignatur vestra charitas excusare se, quia non potest modo facere quod vellet: gratias ago vestræ dignationi, & bonæ voluntati. De Dom. Lanfranco nihil melius sciui, aut potui, quàm quod in Anglia feci, & dixi. Valete.

EPISTOLA XXXVII.

REVERENDÆ ET CHARISSImæ Dominæ suæ Comitissæ Idæ frater Anselmus per bona temporalia ad æterna pertingere.

Ad hanc est epist 24. supr. debet niti ad profectum, qui cupit defectum vitare.

SICVT verus amor, quem secundum Deum erga reuerentiam vestram habeo, à sua integritate non potest deficere. Ita nunquam debet à salubri exhortatione deficere. Quamuis igitur semper sperem, prudentiam vestram vndiq; sibi prospicere, ne callidus hostis aliqua fraude violare valeat bonæ vitæ propositum: nequaquam tamen, si vel tantum suggero vt instantius faciatis, quod bene facitis; iudicandum est esse superfluũ. Nullus enim gradum bonæ vitæ, quem iam conscendit, custodire sufficit, qui semper ad altiorem proficere non appetit. Semper igitur necesse est, vt nitatur ad profectum, qui semper volt vitare defectum. Sic itaque se reuerentia vestra, immò Deus cor & os & actus vestros semper & vbique

tro seu prosa prompserunt: multa quoque Beccẽses, quos ipse docuerat, aliique sophistæ de charismatibus, illi diuinitus datis, ediderunt.

Archiepiscopus non diuitias nec honores,
Lanfrancus subiit, sed curas atq; labores:
Natus in Italia, Papiensi de regione,
Ciuibus egregiis, & honesta conditione.
Monachus atq; Prior fuit, hinc Cadomensis
Abbas, post Præsul primatus Cantuariensis.
Totius Anglorum fuit Ecclesiæ reparator,
Et Northmannorum nihilominus auxiliator.
Huius doctrinam pars maxima senserat orbis.
Et commune fuit viduis solamen, & orbis,
Claudis, contractis, leprosis; dæmoniacis,
Surdis & cæcis, necnon etiam vitiosis,
Post exhortamen, non spreuit ferre iuuamen.
Sed dũ vixit erat spes omnibus atq; leuamen.
Et quamuis epulæ cum potu delitiosæ,
Et vestes fuerint sibi molles & pretiosæ:
Ipse tamen semp tectus fuit asperitatis
Amictu; de vili viuens & paupere victu:
Verus iustitiæ, non falsus in ordine cultor,
Nequitiæq; fuit rectissimus & pius vltor:
Asper in elatos, nulli pro munere supplex,
Innocuisq; bonis, & nullo tempore duplex.
Castis & incestis parcendo subueniebat:
Iustos & iniustos tolerando corripiebat,
Sic se conseruans Domino p cuncta placebat,
Sic alios curans pastoris opus faciebat.
Hic vir tam sapiens, & in hoc luctamine fortis,
Non potuit tandem laqueos euadere mortis.
Et gens Anglorum quantos amisit honores!
Quo gemitu Cler⁹, quo fletu monachus orat!
Et quantus dolor est, quo sexus vterq; laborat!
Si quis confidit se totum dicere posse,
Hunc ego confirmo, se totum dicere nosse:
Et qui Lanfranco se iudicat æquiparandum,
Illum iure facit p̃sumptio vituperandum.
Sole sub vndecima geminos subeunte dieta,
Fælicis vitæ ibi ponitur vltima meta.
Rex æterne Deus, regum rerumq; creator,
Sis sibi perpetuus defensor & auxiliator:
Virgo Redemptoris mundi sanctissima mater
Illum conserua, ne spiritus noceat acer.
Omnes electi precibus meritisq; iuuate
Lanfrancum vestris: pro nobis consociate.
Vos quoq; qui vitam grataăter adhuc retinetis,
Et spem futuræ, donec superestis, habetis:
Hortor & admoneo, q eidem subueniatis.
Vt quod feceritis, post mortem percipiatis.
Nam qui ꝓpter eum supplex & sedulus orat,
Pro semet supplex & sedulus ipse laborat.

Beccensis autem Anselmus supradictam compatriotæ sui memoriam heroico carmine volumini lachrymabiliter indidit. *Hæc sq. Victorianus Codex, & Beccens. MS. Quibus, si plura quis desiderat, adeat Malmesberiensem, Gemmeticensem, Rogerum Houedenum, Matthæum Paris, Thomam Walsinghamum in Ypodygmate Neustriæ ad annum 1071. Florentium Wigorniensem in Chron. Vincentium Belnacensem Speculi histor. l. 26. c. 36. 37. & 45.*

His collectaneis funerariis adiunxi nouissimum illud, quod, etsi Lanfranco superstiti contigerit, tamen quia sic fuit tectum, vt sola mors eius detexerit, idc vos hic tãtũ retexim9: Beccense verò Chronicum MS. suppeditauit in hæc verba.

Reuerendissimo Patri Wilhelmo, & cunctæ Congregationi Sanctæ Mariæ Beccensis, Frater Wilhelmus Abbas Cormeliensis vestræ pietatis alumnus.

Rem, Domini & Fratres charissimi, nulli (vt reor) mortalium, nisi soli mihi cognitam, refero vobis de venerabili Patre Herluino, atq; eius Priore Lanfranco, quam ipse Lanfrancus proprio ore singulariter mihi retulit, & vt nemini dicerem, quoad ipse viueret, penitus interdixit. Cuius interdictum hactenus custodiens, nunc tandem securus enuncio, cùm iam me nulla cohibet interdictio. Huius autem enunciationis ipsam Veritatem, Deum videlicet, inuoco testem; quem scio mendaciloquorum omnium esse perditorem: dicit enim Psalmus: *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.* Hic igitur Lanfrancus tempore prædicandi Herluini Patris, conuersionis gratia Beccum humillimè suscepit, susceptum strenuissimè vsque ad finem vitæ gratia diuina se protegẽte seruauit. Erat tunc Beccus ædificiis paruus, pauper fortuna, pauperior religionis norma. Pater quidem præfatus Dei amore pollebat, sed fratrum vtilium consolatione carebat. Verùm, secundum quod scriptum est: *Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipse enutriet te*; cum assiduis Dei clementiam ipse exoraret precibus, quatenus sibi talẽ virum dirigeret, cuius solatio foueretur, consilio animaretur, adiutorio sustentaretur: Lanfrancum liberalium artium eruditione peritum, morum probitate conspicuum, ratione diuina suffultum, discretionis virtute subnixum, ei direxit, qui sibi ad omnia vtilis, ad cuncta, quæ piè volebat, accommodus fuit. Nam ipsius bonitate atq; industria, doctrina atque efficacia istud Cœnobium, vt cunctis notum est, superna pietas sacræ religionis ordine informauit, multis honoribus, terris & prædiis ampliauit, pluribus etiam personis nobilibus atque honestis, ad laudem & gloriam nominis sui sublimauit. Sed ad rei relationem, cuius occasione ista prælibaui, pertingam. Cernens Lanfrancus fratrum inertiam, morum prauitatem, ordinis transgressionem, conijciens etiam aliquos sibi inuidere, qui sibi metuebant, eum proficiendum fore: Ignorabat, quid ageret, quò se conferret, tædebat eum conuersationis inhonestæ, inhiabat ardenter ad solitariæ dulcedinem vitæ. Simulata igitur infirmitate, Fulcrannum hortulanum rogauit, vt ei quotidie afferret radices quorundam carduorum, quos sibi asserebat afferre solutionis remedium. Hoc autem faciebat, vt corpus suum assuefaceret tali edulio, quasi disponebat viuere in eremo. Cùm ergo iam corpus & animum præpararet ad fugam nocturnæ elapsionis, Domino Herluino Abbati nihil de hac re suspicanti, dum in lecto quiesceret, egregiæ indolis Hugo puer, qui nuperrimè obierat, in veste candida apparuit filius Baldrici de Auuerulla, nepos eiusdem Abbatis. Cuius aspectu in nullo turbatus, amabiliter sic eum abbas affatur: Quid est fili? quomodo te habes? Et puer alacriter. Ego pater benè habeo, quia pèr Dei misericordiam & per tuam intercessionem, liberatus sum ab omni tormento: sed DEVS misit me ad te, vt dicam tibi, quia, si tibi non prospexeris, Magistrum Lanfrancum non habebis. Abbas admiratus: Quomodo, inquit, fili? Puer ad hæc: Quia vitam solitariam desiderat, & de monasterio egredi deliberat. Nam

mores

mores fratrum & vita non sibi placent: Vide ergo quid facias, quia tibi non expedit. His dictis puer disparuit. Abbas attonitus in iis quæ audierat, reliquum noctis vigiliis & orationibus insomne peregit. Summo a. mane mox vt hora loquẽdi se dedit, Lanfrancum asciuit, secum singulariter sedere fecit. Cor Abbatis intimo dolore cruciabatur, vox intra fauces premitur, lachrymę vbertimè erumpentes dolorem cordis aperiunt. Lanfrãcus hæc videns, in terram prosternens se, cur Abbas sic plorat aperiri sibi suppliciter precatur. Tandẽ Abbas in hæc verba prorupit: Heu mihi, cui tale damnum minatur Deus! Væ mihi! qui meum cõsilium perdidi, meum auxilium amisi, multotiens per magnos gemitus Deum rogaui, vberrimis lacrymis diuinæ supplicaui misericordiæ, vt talem præstaret mihi virum, cuius consilio & auxilio locum istum emendarem, & quæ essent Deo placita monachorum vsibus instaurarem. Et quando Frater Lanfrance, huc te Deus adduxit, preces meæ humilitatis exauditas credidi. Ego in te onus meum trãsferre cogitabam: Ego te totius oneris mei sarcinam supportaturum sperabam. Nunc autem (nescio qua de causa) hinc discedere me derelicto satagis, & ad deserta pergere cupis. Lanfrancus intelligens, voluntatem suam detectam, & propositum cordis sui, quod occultum putabat, euidenter propalatum, Abbatis pedibus illico aduoluitur, & qualiter sibi innotuissent talia, humiliter sciscitatur. Tunc ei Abbas blanda voce visionem aperuit, & quid sibi diuinitus per puerum reuelatum sit, sicut suprà retexuimus, explicat. Lãfrancus obstupefactus, & Dei gratiam in Abbate vehementer admiratus, humique prostratus, per confessionem patri protinus, quicquid in voluntate habuerat, corde compunctus exposuit: pœnitẽtiaque accepta & absolutione impetrata, spopondit, se nunquam ab ipso discessurum, eiusque præceptis per omnia obtemperaturum. Abbas ingentes omnipotenti Deo gratias referens, q̃ citius potuit, Lanfrancum Priorem constituit, & quicquid ditioni monasterii subiacebat intus & exterius, ipsius curæ commisit. Quos ita vnanimes esse tribuit diuina protectio, vt nulla inter eos vnq̃ fuerit orta dissensionis occasio. Hanc visionem Lanfrancus nec volens propalare, nec animo occultare, indicauit illam cuidam monacho nomine Guilhelmo, quem à puero nutrierat & docuerat, plurimumque amabat, præcipiens, ne alicui diceret, quamdiu ipse in corpore viueret. Quod ille seruauit vsque ad vltimam senectutem. Post mortem verò Lanfranci, cùm iam nulla prohibitione vrgeretur, scripsit rem sicut audierat, & abbati ac monachis Becci, prout suprà digessimus, dixit. *Hucusq; Guilhelmi epistola. cuius summarium Biographus Beccensis in eiusdem Lanfranci vitam contulerat, ex qua vnicum illud idq; [illegible], nempè, quod cum Cantuariensis Basilica ab ipso Lanfranco primùm inchoata, tandemq; ad vmbilicum perducta à Guilhelmo Gurbolięsi tertio post ipsum Archiepiscopo foret sacranda, pro more vniuersi inbalsamatorum cineres elati fuere, iussoq; monachus aliquis præcidit casula Lanfranci partem quam, quæ cunctos olfacientes fragrantissimo afflauit odore.*

}?(

Epistola XLII.

FRATER ANSELMVS, QVAMVIS indignus tamen Abbas monasterii Beccensis, fratri Lanfranco monacho eiusdem Cœnobii declinare à malo, & facere bonum.

Hic est Lanfrancus Archiepiscopi Lanfranci nepos, de quo creberrimè lib. 1. epist. De monacho, contra voluntatem consiliumq; sui Præpositi in Abbatem designato.

EGo frater Anselmus in Deum dilector tuus, fidelis Consiliarius tuus, diuina dispositione & tua electione Abbas tuus, tibi, frater Lanfrance, in nomine Domini nostri Iesu Christi moneo, consulo & præcipio; vt plusquam bis aut ter intẽtè perlegas hanc fidelem epistolam meam, & intra cor tuum assistens coram districto iudice, in cuius conspectu semper es, pertractes verba, & consilium meum. Quod si aliquo modo factum fuerit, vt alius illam te non habente aut legere nolente, legat; adiuro eum per omnipotentẽ Deum vt non substrahat animæ tuæ salubre consilium: sed hanc præmissam meam iussionem tibi aut audienti aut legenti aperiat, & ipsam epistolam totam tibi legendam exhibeat: quod si facere noluerit, peccatum tuum ab illo requirat Deus, ita vt nulla sit excusatio in die reuelationis iusti iudicii Dei. Antequam donum Abbatis acciperes, dicebam tibi & aliis, secretè & publicè, corde & ore, me nolle vt acciperes: non approbare, non cõsulere, nunq̃ me esse præcepturum: & si sine iussione mea acciperes, nunq̃ te benedictionẽ Abbatis ab vllo Episcopo, meo assensu, esse accepturum. Et tamen, nescio quo superno iudicio celabatur mihi, quid sensurus eram, cum idem donum acciperes. Sed postquã factum est, subito se ingessit cordi meo graue pondus rei, & aperuit se terribile iudicium Dei: (a) *Audiui & conturbatus est venter meus: Consideraui & expaui.* Contritum est cor meum in medio mei, contremuerũt omnia ossa mea. Sensi rem detestabilem esse coram Deo & coram omnibus illuminatis ab eo. Vnde (quod tristis dico) tu primum, & per te totus noster ordo & maximè dolens & erubescens ego pater tuus, & mater tua Ecclesia nostra (b) *facti sumus opprobrium vicinis nostris: subsannatio & irrisio his, qui in circuitu nostro sunt:* & omnibus audientibus factus es exemplum dedecorandi & destruendi Ecclesiam Dei, cuius rei te fecisti principium, & principem nostris temporibus in hac patria. Sustine me sic grauiter loquẽtem, fili, quia non me impellit furor ex odio, sed cogit me dolor ex amore. Desiderat enim tristis frater subuenire pereunti fratri suo: festinat tremens pastor eruere de faucibus leonis ouem tremendi Domini sui. Prosequitur dolens Pater, vt reuocet in infernum properantem dolendum filium suum. Redi ergo, redi ad cor: tuum discute factum, & concute mentem tuam. Reprobasti consilium æternum, & tenuisti consilium reprobum. Nam (c) *Dominus reprobat consilia Principum, consiliũ autem Domini manet in æternum.* Non enim te facit Abbatem Christus veritatis, sed tua cupiditas; & eorum, qui non percipiunt quæ Dei sunt, temeritas. *Memento (d) quia qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro: fur non venit, nisi vt furetur, & mactet, & perdat:* fili mi, non intrasti per ostium, quia non intrasti per

a Abac. 3.
b Psalm. 78.
c Psalm. 32.
d Ioan. 10.

Christum

Christum. Non intrasti per Christum, quia non per veritatem: Non per veritatem, quia non p rectitudinem. Non n. intrat monachus in Abbatiã per rectitudinem, qui non intrat per regularẽ electionem & per obediẽtiam. Non te excuses. Dices mihi: non intraui per inobediẽtiam, quia non prohibuisti. Sufficit ad remouendam rectitudinẽ quia non per obediẽtiam introisti. Verum est, qa non dixi prohibeo, aut præcipio ne facias: Videbam n. intelligenti sufficere, quia incessanter dicebam. Non vult, non approbat cor meum, non consulit, non præcipit nec præcipiet os meum. Si acceperis sine mea iussione Abbatiam, nunq̃ habebis ab Archiepiscopo benedictionem. Non n. debet monachus expectare oris imperium, si nouit voluntatem Abbatis sui, aut consilium. Si ergo non intrasti per ostium, graue mihi est dicere: sed tu cõsidera & intellige, quem te nominet veritas, ad quid te venisse testetur.

EPISTOLA XLIII.

DOMINIS ET FRATRIBVS CHArissimis, Domino Gualtero, Priori Monasterii S. (a) Vuandregisili, & aliis monachis eiusdẽ monasterii, qui cum eo sunt: Frater Anselmus post præsentem tribulationem, temporalem & æternam consolationem.

Afflictorum Mona. horum dolorem lenit.

b *Is Domnus Normãnus vocabatur Robertus Rufi Reg. Anglorũ frater.*
c *De quo in epist. proxim.*
d *Iacob. 1.*

DOminus (b) Normannus petiit à me ex vestra parte, vt dilectioni vestræ aliquam scriberem consolationem, & nostrã ostenderem de Lanfranco (c) voluntatem. De consolatione quidem hoc mihi scribere pro tẽporis breuitate sufficit, quod S. Scriptura dicit: *Omne (d) gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis: scientes, quod probatio fidei vestra patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habet.* Et alibi: *Oportet (e) nos per multas tribulationes introire in regnũ Dei.* Et: *Fidelis (f) Deus, qui non patietur vos tentari suprà quàm ferre potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt sustinere possitis.* Cùm ergo ex tribulatione tot nobis bona veraciter ꝑmittantur; nec frangi, nec desperare, nec à bono proposito vllo modo deficere ꝑ vlla tribulatione debemus: sed tantu magis in proposito bonæ voluntatis secundùm multitudinem grani sinapis feruere: quantò magis tribulationum atterimus. Confidite ergo quia annuẽte Deo post tribulationem lætitia cõsequetur.

e *Act. 14.*
f *1. Cor. 10.*
g *1. Ioan. 2.*

Si quis a. ex vobis in hac tribulatione defecerit, dicite: (g) *De nobis exijt, sed non erat ex nobis*, quia non erat nobiscum radicatus. De voluntate autem nostra hoc mens nostra dicit & lingua; quia si olim vetuissem & præcepissem, vt Lanfrancus esset Abbas vester, q certè non feci: iam crudelem se super vos ostendit, vt iam nec velle possem; valete.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XLIII.

SAncti (a) Vuandregisili.] *Id Cœnobij sic ab eius Conditore etiamnum dicitur, vulgo S. Vvandrile, decem circiter à Rotomago millibus. Alias dicitur Fontanella in vita S. Audoeni, vel Fontenella apud Gemmet. lib. 7 Ducum Norman. c. 23. idq; ob fontem iuxta scaturientẽ. Euersum illud à Normannis, ex.itauit Ricardus 2. Dux Norman. Gemmet sup c. 22. Extructum est id Cœnobiũ ab ipsomet Vvandregysilo, decimo à Rotomago lapide.*

EPISTOLA XLIV.

DOMINO ET PATRI ABBATI Reuerendo Gisleberto, eiusq; Sanctitati cõmissis Dominis & Fratribus, in Cadomensi Cœnobio commanentibus. Frater Anselmus, quod seruus fidelis & Frater.

Fuit ille Gisleberti 3. Abbas S. Stephani Cadomensis vt notauimus ad epist. 33. supr. De molestissima Anselmi febre.

POstquam à vestra desiderata præsentia nuper vi, quam scitis, abstractus recessi: Beccum ante festiuitatem S. Benedicti ob multa impedimẽta videre non potui. Intra q spatium, cùm multis curis & doloribus corporeis affectus essem in Frãcia; insuper febris subitò irruit in me, ferociter cõminans, me non amplius vos, aliosque Dominos nostros Beccenses, visurum: multumq; extenuatis bus ausa est tangere seruum vestrum: Sed cum videret me intẽtissimè meditãte, vt ad vos & quoscunq; possem, mitterem pro auxilio, & succursu orationum, exterrita fugit exterritum. Sed illud tantillum, q habebam saporis edendi & dormiẽdi & virium corporis, auida nocendi accelerando rapuit, & secum tulit. Tanta igitur eius hæc mancipia, fastidium scilicet & insomnium, & horum sociam imbecillitatem (quæ eius semper sequi solent tetra vestigia) à me dum expellere possum. Hæc idcirco mando vestræ charitati, quia statum meæ paruitatis semper vobis notum esse volo: & ad ipsum velle nõ ignoro. Scitote, quia donec vos videam, semper me debitorẽ ad vos veniendi cognosco. Iuuate ergo me vestris orationibus, vt secundum votum meum possim soluere debitum meum: valete nunc & semper.

EPISTOLA XLV.

DOMINIS ET AMICIS ET FRAtribus charissimis, Dn. Priori Henrico, & aliis, in Cantuariensi Cœnobio Christi Ecclesiæ seruis Dei commanentibus: Frater Anselmus in sanctæ vitæ proposito semper ad meliora proficere & nunq̃ deficere.

Hic Henricus antea Beccensis fuerat monachus, & à Gilberto Crispino in vita Herluini protocœnobiarchæ Beccensis, recensetur inter viros illustres, qui Herluino superstite ad Cœnobia ecclesiasuè moderandas fuerant acciti. De monacho refuga, cui est in votis redire ad ouile, & pecuniã mutuatam soluere.

MOyses charissimus frater noster, qui claustrum sanctæ conuersationis vestræ sua iuuenili leuitate & aliena deceptus fraude deseruit, vtpote filius Euæ matris nostræ, quæ in paradyso decepta; paradysi amœnitate caruit; superno protegente respectu nec (a) dissipauit substantiã suam cum meretricibus, nec inedia coactus, pauit porcos extraneos, nec desiderauit saturari siliquis quas porci manducãt: sed nondum exhausta mẽtis satietate, quam de spirituali mensa vestra acceperat, ad nostrum monasterium, quasi ad notũ portũ post multos mundani maris discursus, tandem applicuit. Qui, quamuis ob reatus sui cõscientiam, seueritatem iustitiæ sibi timeat: Apostolo di- *a Accommodat parabolam Lucæ 15.*

d Ephes. 5

lo dicente: (b) *nemo vnquam carnem suam odio habuit*: tamen intra gregem, in quo lactatus & nutritus est, omni modo recolligi cupit. Et quoniam non se dignum vocari filium, aut fratrem iam iudicat; saltem fieri se sicut vnum de mercenariis vestris tantum inter vos esse mereatur, desiderat: famulo quoq; suo, quem ipse ad consensum & obsequium sui delicti attraxit, tãtò magis quàm carnis suæ timet; quantò si ille aliqua vindicta puniatur iusto iudicio, ab anima sua exigendum videt. De pecunia etiam aliena sub pacto redditionis accepta, quam incautè per alienam fallaciam expédit, ita solicitus est, vt nisi per largitatis vestrę auxilium & per licẽtiam vt vndecunq; poterit se adiuuari postulet, ab eo debito contigerit, eum exonerari nunq̃ speret cor suum ex hac verecundia posse consolari: Sed quoniam ad tot & tantas res preces suas considerat nec posse nec debere sufficere; me seruum vestrum, quoniam nec fideliorem vobis, nec quem magis confidat à vobis aliquid posse impetrare ad præsens habet, pro se rogat intercedere. Verùm cùm nulla maior sit intercessio, quàm pellis pro pelle, animæ pro anima positio, dicente Domino: (c) *maiorem dilectionem nemo habet, quàm vt animam ponat quis pro amicis suis.* *c Ioan. 15* Dominum Moysen à planta pedis vsq; ad verticẽ in circuitu pelle serui vestri fratris Anselmi indutum, & os eius os meum esse vestra sciat dilectio. Si quis ergo vestrum est, in quem aliquando spõtè peccauit, primus in illo pro pdicta culpa pellem meam percutiat, & os meũ à cibo prohibeat. Post hanc vero culpam, pellem meam fratri Moysi studiosissimè commẽdo, sicut suam diligit ad custodiendum: vobis a. non à Deo ad parcendum. Nam si eius culpa pellis mea læsa, aut grauius excussa fuerit, ab illo exigam: si quis a. ei pepercerit, illi gratias agam. De famulo v. eius, scitote, quia aliã pellem non habeo, quoniam salus eius salus mea; anima eius anima mea est. Quoniam a. quid de argento postulat, est ad faciendum facile; nõ erit, vt puto, apud misericordiam vestram ad impetrãdum difficile. De his omnibus anteq̃ incipiat, redire voluntatẽ vestram per litteras vestras desideramus audire. Non quia ipse recuset, si iubetis, etiam ad tormenta properare: sed quoniã cum bona spe lætus ad eos, quos desiderat, optat remeare. Valete.

EPISTOLA XLVI.

DOMINO ET PATRI, AMICO verissimo, reuerendo Episcopo Gondulfo: Frater Anselmus in huius vitæ perseuerare sanctitate, in futuræ manere fœlicitate.

De eodem refuga.

SI vestræ beneuolentiæ & vestrorum beneficiorum in gratiarum actione retributioné esse sciremus, vtiq; multas pelles ouium gratiarũ actionibus impleremus. Sed quoniam nõ in voce irreuocabili, nec in scriptura putribili, sed in æternę plenitudine fælicitatis mercedem vestram nouimus consistere: ideoq; supersedemus per singula vestra beneficia gratias remittere. Mutuam verò vestram dilectionem, sicut in vobis manere immutabilem non ignoramus; ita in nobis eam seruare inuiolabilem curamus. De F. Moyse Cantuariensi iuuene, qui nunc est in monasterio nostro, & vult in Angliam ad suum monasterium redire; vestram precamur sanctitatem, vt & vos ei veniam delicti sui ppter nostrum amoré, sicut de vobis confidimus, tribuatis: & vt à Dn. Henrico Priore, & à tota congregatione benignè excipiatur, efficiatis epistolam, quam de hac re prædicto Priori & congregationi misimus, placeat vestræ sanctitati legere: & secundum q in illa postulamus, anteq̃ à nobis F. Moyses proficiscatur, cõmunem voluntatem vestrę benignitatis per litteras vestro sigillo signatas, mereamur accipere. Valete.

EPISTOLA XLVII.

DOMINO SERVVS, AMICO amicus, dilecto dilectus, Domino Abbati Gisleberto Frater Anselmus sempiternum gaudere.

Iterum ad Abbatem Cadomensem de sua febre.

SI sanè, si benè, si prosperè cuncta sunt erga Dominum Abbatem Gislebertum dilectum dilectorem meum; verè inde gaudet cor meum, quia certè sic est desiderium meum. Si dilectionẽ & beneficia, quæ nobis & nostris rebus impenditis, vtiq; gratiarum magnam actionem in scriptis & voce exhiberemus, ne deficeret. Sed quoniam hoc ille facit, de quo nunq̃ possumus desperare: sufficere credimus maiores gratias cũ semp prompta voluntate, præsertim cum hoc ipsum non ignoretis, indesinẽter in cordis arca seruare. Scio quia vestra dilectio quomodo se habeat status noster, desiderat cognoscere: qui, Deo protegente, secundum modum nostrum, & secundum temporis huius varietatem in cunctis benè esse & pspere: nisi, quia cum nuper in Francia aliis quibusdam affectum laboribus leuis quædã febris subitò irruens plus me terruit, quàm lęsit. Sed cùm videret mentẽ meam intẽtissimè conuersam, vt ad amicos nostros pro auxilio mitterem orationum, exterrita bis tactũ fugit exterritum. Vnde aliquãdiu post passus sum, cum edendi fastidio dormiendi difficultatem, & membrorum maiorẽ imbecillitatem. Dominos & fratres nostros dilectissimos filios vestros, quanta possũ deuotione saluto; de quorũ erga me dulci dilectione re mihi cognita, quoties recogito, exulto. De Ricardo seruiente vestro, qui vos in Angliam secundũ iussionem vestram secutus est: vellem vestram, si vobis non displiceret, benignitatem rogare, quoniã quem Deus suo iudicio ab impacto crimine excusauit, si ipse ab incepto fideli seruitio non deficit; iam nihil est, q bonæ vestræ voluntati, quam de eo incepistis, debeat obuiare. Iustius n. est, & plus decet honestatis vestræ authoritatem, vt vestra cõstantia cuiuslibet peruersitatis impetus circa illum repellat, q̃ vt aliena non laudabilis pertinacia laudabilem intentionem beneuolentię vestræ reflectat: valeat semper dulcis mihi vestra dilectio.

EPISTOLA XLVIII.

DOMINO ET FRATRI DVLCISsimo Gualtero: Frater Anselmus Abbas Becci salutem.

Laicum feruenter conuersum, in spiritu lenitatis instruendum esse.

a Briodna vel Brion. ā est villa altero milliario posita à Becco.

DOminus Robertus de (a) Briodna gratias magnas agit vobis pro benignitate, quã illi, supra qua sperare vnq̃ potuit, exhibetis: & cum

gra-

gratiarum actione testis vobis est; quia & ab ipso & ab aliis ꝓpter eũ multa molesta passi estis: Vnde ego cum amore gratias ago; & cum gratiarum actione laudo, & laudando ꝓcor discretionẽ vestram: vt memor, quia (b) calamus quassatus non est conterendus: & (c) quia sani non egent medico, sed qui malè habent; in hoc ꝙ incepit ꝑseueret. Sperandum n. est, quoniam, qui per vestram tolerantiã iam aliquatenus misericordia Dei efficiente profecit: si in eo, ꝙ incepistis, perseuerauetis, per eandem Dei misericordiã ad maiora ꝓficiet. Nam hoc ipsum magnũ signum est ꝓfectus eius; quia illi, per quẽ se ꝓfecisse cognoscit, multum commẽdari per me amicum vestrum desiderat; non vt vitiis suis consentiatis, sed vt infirmati eius, vt ab illis paulatim sicut æger leuetur, cõdescendatis. Nondũ n. audet promittere, se mores suos, in quib. aliter quàm expediat; nutritus est, in ꝓximo penitus deserturum: sed cũ voluntate & desiderio promittit, quotiens ceciderit, se Deo adiuuante per vestrũ auxilium & consilium, & ꝑ vestras orationes resurrecturum, & quandoque in bonis morib. constanter staturũ. Salutate Dominos & fratres nostros vestræ cõgregationis monachos ex nostra parte: Quos rogo vt fidelis & amicus, quatenus (d) soliciti sint seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, si (e) templũ volunt esse spiritus sancti: qui, sicut scindi non potest, ita in discordia habitare non potest: Valete.

b Matth. 12. Esaia 42. c Luc. 5.

d Ephes. 4. e 1. Cor. 6.

EPISTOLA XLIX.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Morinorum Episcopo Girardo: Frater Anselmus dictus Abbas Becti, ꝙ suus.

Perantiqua est Morinorum app ellatio, nota Cæsari, Mela, Virgil. (extremiq; hominum Morini) in extremis vers. 8 Æneid. Straboni: quos tamen dicimus Tarauanenses.

Vt Beccensis monachus viuat quietius Episcopi Tarauanensis ope.

MVLTA propter necessitatem rei dicere expediret, at ꝓpter multa mihi nõ licet. Breui igitur alloquio & magno affectu vestram depcor paternã pietatem, vt & vos faciatis, & Domino nostro Rhemensi Archiepiscopo, ex vestra & nostra parte persuadeatis, ꝙ ad prudentiæ vestræ pertinet discretionem; quatenus hic frater noster diutius frustra non vexetur, nec ad Ecclesiam S. (a) Vulmari, eius occasione, conoenienti cõsilio, & ordinatione priuetur. Impossibile n. est, eum amplius in eadem ecclesia, ob multa, q̃ longũ est narrare, in pace consistere; aut aliquã vtilitatem, vel cum nimio labore ꝓficere. Quapropter iterũ iterumq; precor, ne tãtum authoritatis vestræ cẽsuram attendatis, vt animam ꝓximi insanabiliter vestro rigore frustra frãgatis. Nolite obsecro amplius agnum fugientẽ ad lupos reducere: nolite [illegible] catulos leonum domandos committere: nolite innocentẽ & reclamantem in furnacem Chaldæorum ad nullius boni effectum impellere. Permittite vt alius in loco eius cõstituatur, cuius mẽs paratior sit interiora & exteriora bella circa prauos mores tolerare: & qui tentet, ꝙ ipse sese non posse probauit; si quo modo Deo auxiliante possit vtiliter cohabitantibus concordare. Quod si vestra sententia aliquid immutabiliter senserit, ꝙ non optamus, prius in prædicta Ecclesia pacẽ & bonam voluntatem ædificate, & sic pacatum & beneuolum in domum pacis inter beneuolos reuocate. Valete.

a Huius monasterii Ioannes Molanus in indiculo Sanctorum Belgii. Ecclesiam autem illam monachis ereptam video, & canonicis regularib. datã. Nam in Necrolog. nostro 8. Idus Febr. lego, Ioannem Calletorum, Theol. Paris. & nostrum canonicum eiusdem sui Abbatem.

EPISTOLA L.

AMICIS AMICVS, DILECTIS DIlectus, Dño Ioanni & Dño Bosoni: Frater Anselmus huius vitæ & futuræ inuiolabilem lętitiam.

De aliquot schedis Anselmi deperditis.

QVAMVIS delectabiles & dulces sint sapiẽtia & dilectio; tamen in huius vitæ lubrico generant dolorem & amaritudinem aliquando: quæ, quantò veriores & maiores sunt, tantò hoc faciunt rariùs, & tantò grauius. Rarius n. sapientiores falluntur, sed cùm hoc contingit magis læduntur: Et qui verius diligunt, rarius quos diligũt offendunt. Verùm quãdo hoc accidit, grauius se affligunt. Quapropter, cùm vos modicum quid incautè fecisse (si tñ incautum iudicandum est, qd de quaternionibus nostris fecistis) vos tam grauiter ferre mandastis; vnq; non hoc ex consuetudine, nec ex negligẽtia descendisse, sed ex ea necessitate, quia non est homo, qui non peccet, monstrastis. Vnde vos ꝓbatis pro certo in cautela prudentiores, & in dilectione feruentiores. Quod, quantò verius intueor, tantò rectius læsionẽ cordis vestri cor meũ lædere debere confiteor. Cùm ergo mihi vulnus cordi vestro infixum ob dilectionem mei, quẽ timuistis vos offendisse, scripsistis: non dissimile vulnus cordi meo inflixistis. Quantum n. vos dolere studio mei amoris cognoui, tantumq; doluistis, rectè & ego dolui. Sanate ergo vulnus vestrum ne doleat, sicut vultis sanare meum, ne condoleat. Saluum n. est, quod perditum esse timuistis; & habemus, ꝙ in tuto reliquistis. Salutate reuerẽdum & dilectissimum nobis Dn. Abbatem Rodulfum, & dilectos fratres nostros, sibi commissos. Musicam, quam petitis à Cadomensi Priore, cui eam præstitimus, repetemus; & eam, quantociùs poterimus, vobis mittemus.

EPISTOLA LI.

DESIDERATIS DESIDERATORIbus suis, Dño Priori Baldrico & aliis, qui cum eo sunt, fratrib.: F. Anselmus, suus illorum semp bene esse intus & extra.

Ad Priorem Fratresq; Beccenses scribit, de diuturniore sua mora in Anglia.

NONDVM vobis possum aliquid mandare, de vtilitate nostri itineris in Angliam, quãtum pertinet ad nostram Ecclesiam. Differt enim adhuc Rex respõdere nostræ petitioni: quamuis (a) ipse & alii Principes Angliæ mihi nimis vltra mensuram meam amorem & honorem exhibeãt. De incolumitate mea lator præsentium monach. Dñi (b) Abbatis Gisleberti, melius quàm epistola nostra, docere vos poterit, quem volo vt valdè benigne excipiatis. Reditum nostrum ante quadragesimam non spero futurum. Mandate mihi literis de his quæ circa vos sunt, ea q̃ scire me debere scitis. Mittite mihi orationẽ (c) ad S. Nicolaũ quam feci, & epistol. quã contra dicta (d) Roscelini

G

a His subscribit Edm. l. 1. vitæ eiusdem Anselmi.

b Hic est Gislebertus Abbas Westmonasterii in Angliâ, cui scribuntur epistol. 16 & 80 suprà.

c Hæc oratio, vt pleraq; eiusdem Anselmi, nunc primũ excusa est.

d Roscelini fit mentio suppresso nomine epistol. 35. nominatim epist 42. supr. Hanc autem, quam se inchoasse fatetur, nullam enumeratarum esse opinor, sed lib. de incarnat. verbi, quem cap. 1. eiusdem vocat epistolam.

ſçelini facere inchoauit & ſi quas de aliis veſtris epiſtolis habet Dn. Mauritius, quas nõ miſit. Salutate matres noſtras, dominam Euam, & dominam Baſiliam: Valete.

Epistola LII.

DOMINO ET PATRI ABBATI Ernulfo frater Anſelmus, ſalutem præſentis vitæ & futuræ.

Profeſſionem à monacho factam & ſeruatam, non eſſe iterum ab eo exigendam.

DOminus Nicolaus frater, veſter dixit mihi ex veſtra parte, vt vobis conſilium noſtrum mandarem de eo, quia Epiſcopus Baiocenſis inuitat vos ad benedictionem, quæ veſtræ debetur electioni. Sed ego, quicquid inde ſentio, iam veſtræ dixi præſens dilectioni. Scimus enim, quia ſemper profiteri ore, & opere exhibere debemus maioribus noſtris regularem obedientiam. Quã ſcripto repetem, quamdiu eam nõ abnegaſſe cognoſcimur, ſuperfluum certè eſt, quod ſi quis nos vult cogere, cum ad Abbatiæ prælationem promouemur, ſine vlla ratione fieri videtur. Cùm enim ꝓfeſſi ſumus confeſſionem morum noſtrarum, vtique promiſimus obedientiam, non ſolum Abbatibus, nec ſolum, quamdiu eſſemus ſub abbate: ſed omnibus maioribus noſtris, & quandiu viuemus. Eadem enim regula docet, vt monachus omni obedientia ſe ſubdat maiori, & vt ad exemplum Domini obedientiam ſeruemus vſq; ad mortem. Qui ergo monachicam ſemel ſcripſit & legit profeſſionem, ſi nunquam eam abnegauit, fruſtra aliquis ab eo alteram exigit: vale.

Epistola LIII.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Archiepiſc. Lanfranco Frater Anſelmus & tota Beccenſis Cœnobii congregatio, quod ſui.

De Lanfranco ex dyſenteria laborante: vt notat Mal. l. 1 de Pont. Angl.

DE ægritudine paternę veſtræ ſanctitatis grauiter dolentes, pro ſalute veſtra Deum orare non ceſſamus: quoniam ægritudinem veſtram tribulationem noſtram, & ſalutem veſtram, incolumitatem noſtram eſſe putamus: nec ſolum nobis, ſed & matri Eccleſiæ, quantum nomen veſtrum extendi poteſt, vitam veſtram neceſſariam eſſe intelligimus. Iuſſio veſtra de conductu Longobardorum amodò Deo annuente ſeruabitur. Dñm Balduinum, quem in Angliam mittimus ꝓ neceſſitatibus noſtris, quas ipſe vobis narrare poterit, ſecundùm quod eas cognoſceris, & paternę veſtrę benignitati placebit, vt adiuuetis, ſicut mos veſter eſt, ſupplicamus. Omnipotens Deus diu nobis & Eccleſiæ ſuæ vitam veſtram in ſalute & proſperitate, etiam in grata ſibi ſanctitate conſeruet: Amen.

AD LECTOREM.

FOrſitan imprudentia me arguet, quod epiſtolam de Lanfrãci ægritudine poſtpoſuerim aliis, nempe 41. in qua legeris, eum iamiam defunctum. Huius autem mei erroris, quem vt doleus agnoſco, ſic lector ignoſcas, velim, cauſa hæc fuit, quod eã longè extra ſuum ordinem nactus ſim: nam & ipſe Scriba immemor eaſdem epiſtolas variis in locis deſcripſit, commiſcuit & confudit plurimas. Hinc eſt, quod huiuſmodi tranſpoſitiones tantò deteximus in exemplis, quæ Bibliopola curauit exſcribenda, ſicut antea perlegiſſem omnia, ſuiſq; colis, caſis & punctis diſtinxiſſem: Vale.

FINIS LIBRI SECVNDI EPISTOLARUM BEATI ANSELMI.

LIB...

LIBER TERTIVS EPISTOLARVM D. ANSHELMI QVAS SCRIPSIT CANTVARIENSIS ARCHIEPISCOPVS.

EPISTOLA I.

SVIS DILECTISSIMIS ET DESIderatissimis Dominis fratribus & filiis, seruis Dei Becci commanentibus: Frater Anselmus post Deum corde suus illorum, sancti Spiritus semper regi consilio, & consolatione gaudere.

De se licet inuito grauiterq́; reluctanti facto Archiepiscopo.

QVÆCVNQVE scripta, vel dicta, cōmuniter vel singuli de affectu cordis vestri mittitis dilectissimo & desideratissimo vestro: & q̄ nec lingua potest exprimere nec calamus; omnia expresse & aperte scripta sunt in corde meo. Insuper & multa alia ex affectu & intellectu meo, quę vtinam similiter scripta & expressa essent in corde vestro: Ibi scilicet in intimis meis, ibi ea lego & relego, voluo & reuoluo sępe coram Deo. Quod, quo affectu faciam, videt ipse intus & foris; testantur lachrymæ meæ, & voces, & rugitus à gemitu cordis mei, quales nunq̄ de me vllo dolore memini exiisse ante diem illā, in qua (a) sors illa grauis Archiepiscopatus Cantuariæ visa est, super me cecidisse. Quas voces, geminis, vt puto, non simulauerunt confectiones: sed gladii doloris animam meam penetrantes extorserunt, & adhuc extorquent confixiones. Quod ignorare nequiuerunt illi, qui ea die vultum meum inspexerunt, quando me Episcopi & Abbates aliique primates ad Ecclesiam trahentes, & contradicentem rapuerunt: ita vt dubium videri posset, vtrum sanum insani, an insanum traherent sani; nisi quia illi canebant, & ego magis mortuo quàm viuenti colore similis, stupore & dolore pallebam: & illi, qui postea ipsa die me inusitatè lugentem, dolore rationem superante, cum intentè mihi licuit cogitare, & vestram dilectionem, & onus, quod meæ imbecillitati imponebatur, de longè audientes accurrerunt, & videntes me, aut animam aut sensum amissurum timuerunt; & hoc timore aqua benedicta me aspergentes, eam (b) mihi potandam porrexerunt. Forsitan mihi erubescendum est, quia vulnera doloris, sic animam meam totam intentam in scissuram sui ab animabus vestris, & in graue periculum suum superauerunt, & adhuc sic superant, vt gemitus profundos fluentibus lachrymis sæpè toleret. Sed certe non erubesco confiteri, quia timor Dei & charitas hominum, maximè vestra, sic eam vulnerauerunt, & vulnerant. Quæ omnia testimonium perhibent conscientiæ meæ; quo desiderio, quaue procuratione expectaui celsitudinem, & onus Archiepiscopatus, & quo gaudio suscipio. Quod si aliqui de me aliter suspicantur, quàm mea de se conscientia, coram Deo iudicet: consolatur me, quia pro minimo mihi debet esse, vt ab illis diiudicer, aut ab humano die. Et quia hanc vitam transituri sumus per infamiam, & bonam famam; & seductores, & veraces, sicut qui ignoti & cogniti, tantum conscientia mea non me excuset ante Deum. Huic autem de me electioni, immo violentiæ, hactenus, quantum potui, seruata veritate reluctatus sum: sed iam velim, nolim cogor fateri, quia quotidie iudicia Dei magis ac magis conatui meo resistunt; vt iam nullo modo videam, me ea posse fugere, nec sine graui malo corporali & spirituali ex vtraque parte: nec sine ira Dei intentionem conceptam me posse, aut vllum alium, aliquatenus impedire. Vnde iam non tam hominum, quàm Dei, contra quem non est prudentia aut fortitudo, victus violentia; hoc solo intelligo me vti debere consilio; vt postquam oraui, quantum potui, & conatus sum, vt si possibile esset, calix iste transiret à me, ne biberem illum, & orationem meam video repelli conatumq́ue frangi: Iam dicam Deo, veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Cum enim ex vtraque parte Deum timeam, nec aliquid, nisi Deum, & homines propter Deum vtrumque diligam: nihil mihi puto tutius in re tam periculosa, quàm vt meum sensum & voluntatem postponens, me sensui & voluntati Dei penitus committam.

Et quamuis in hac re mihi nimis sit graue, dare & accipere consilium, quod circa meum & vestrum affectum sit: tamen quia ego & vos magis

a Scilicet pridie Nō. Martias, Anno 1093.

b Nota veterum vsum aquæ lustralis in potū fundendæ.

Rom. 14. ſinmus Dei, quàm ego veſter aut vos mei: *ſiue enim viuimus, ſiue morimur, Domini ſumus*: non audeo in cauſa Dei & in tanta neceſſitate mihi commiſſis ad conſulendum, quicquid homines ſuſpicentur meum coram Deo ſubſtrahere conſilium. Conſulo igitur dilectiſſimis dilectoribus meis, vt nulla res faciat vos pertinaciter ordinationi Dei obuiare, quia quaſi peccatum hariolandi eſt, nolle acquieſcere: & durum nimis eſt, contra Dei ſtimulum calcitrare. *1. Reg. 16. Actor. 9.* Ad hoc enim res iſta indubitabiliter iudicio Dei perducitur, vt neceſſe ſit me, ſi quid boni dignatur per me operari, ſeruire & prodeſſe vobis, & multis aliis: aut omnino nec mihi nec vobis nec aliis, non deficiente voluntate, ſed poteſtate.

Quod ſi ob veſtram pertinaciam contigerit, facietis ſenectutem meam in inconſolabili triſtitia deduci & deficere, propter magna & multimoda mala, quæ inde ſequentur, & mihi & vobis iuſtè videbuntur imputari, etiam ab iis, qui modo ea non præuident. Si enim ſciretis, ipſa ſola dilatio quanta mala iam fecit corporibus & animab. & quàm execrabilis illa ſit, & illi pariter, per quos fit melioribus & prudentioribus, ipſi quoque populo Angliæ: puto, quia & vos (ſi inhumani non eſtis) eandem dilationem execramini. Mirum forſitan vobis videtur quod dico, & multi, qui me intus non vident, & præcipites ſunt, alienas conſcientias, quas ignorant, iudicare; de me peruerſum aliquid iudicabunt: quia ſic vobis de hac re loquor. *Pſalm. 36.* Sed coram Deo loquor, *cui reuelo viam meam, & ſpero in eo, vt ipſe faciat*: quia non me accuſat coram eo conſcientia mea, quod me concupiſcentia terrenarum diuitiarum, aut celſitudinis, ad hæc dicta trahat.

Si quis deinceps aliter de me ſenſerit, puto quia aduerſus veritatem erit: & Deus mihi teſtis aduerſus illum erit. *Pſalm. 24.* Valete; & Dominus *qui dirigit manſuetos in iudicio, & docet* non rigidos, ſed *mites vias ſuas*; dirigat ſenſus veſtros & voluntates in huius negotii iudicio.

EPISTOLA II.

DOMINO SANCTISSIMO, ET chariſſimo electo Anglorum Archiepiſcopo Anſelmo, ſuus quod ſemper erat, & ſemper eſſe deſiderat ſeruus & filius Frater Osbernus, ita rectis conſiliis agi, vt Deum recta conſilia dantem, valeat promereri.

Eſt Beccenſis monachi, ſuadens Anſelmo ſubire onus Cantuarienſis Archiepiſcopy.

CVM te, chariſſime Domine, in omni veritatis cognitione ſcientiſſimum eſſe ſciam; mirum valdè, quod in hac ſola re, ſic omnimoda veri cognoſcendi ſcientia aufugerit, vt quod Deo placitum ſit in eo, quod communis de te ſanctæ Eccleſiæ ſententia tulit, ignorare poſſis. Aut ſi animus tuus in hanc potiſſimum ſententiam vergit, vt quod generalis electio, vel omnium, vel certè quam multò maximè plurium, & eorum ſapientiſſimorum Deo placere clamat, ſolus tu diſplicere contendas. Verendum (pretioſiſſime Domine) ne præ omnibus hominibus melior ſanctiorque videri velle videaris; dum, quod illi rectiſſimè intelligunt, rectius quaſi à te intellectum defendere coneris.

Vt enim inoffenſo dulciſſimo mihi amore tuo loquar, aut cunctis (quod non credimus) meliorem te fatebens: quippe cui ſoli reuelatum eſt, quod vniuerſæ Anglorum Eccleſiæ fas non erat reuelari, aut facias neceſſe eſt, quod vniuerſalis Eccleſia ſuadet, hoc eſt, vt Pontificalis infulæ principatum, inter Beatos Apoſtolos ſuſcipere non renuas.

Sed fortè expectas, Deum maioribus, quod cœpit, indiciis probaturum: non auſim dicere, propterea quod te ſapientiſſimum ſcio; ſed timeo ne talia quærenti ex obliquo reſpondeatur: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* *Matth. 4. & Deut. 6.* Quid namque inſignius ad te eligendum oſtenderet Deus, quàm vt tu promoueereris Regem, triumphis nobilem, ſeueritate cunctis (a) formidabilem, lecto decubuiſſe, ad mortem vſque ægrotauiſſe, te autem prouecto, ſtatim eundem reſpirauiſſe, conualuiſſe, atque ex fero & immani mitiſſimum pariter ac manſuetiſſimum redditum fuiſſe. *a De Guillel. Rufi Anglor. Regis morbo loquitur.* Quid, inquam, aut ad effectum (b) dulcius, aut ad innocentiam præſtantius, quàm te ante lectum ægrotantis violenter pertractum, dextram aliorum dextris impudenter de ſinu extractam, virgam (c) cæteris digitulis pertinaciter occluſis pollici atque indici crudeliter impactam, poſt hæc toto corpore è terra te eleuatum, epiſcopalibus brachiis ad eccleſiam deportatum, ibique adhuc te reclamante, & importunis minis obſiſtente, *Te Deum laudamus* eſſe cantatum? *b Confer epi. 2. ſuprà.* *c Lege ad ſtri ptum articulat per Guil. Malmesb. in narratio. de Anſel. quam poſuimus in elogiis.*

Quid, inquam, vel ad diuinas laudes magnificentius, vel ad humana ſpectacula gaudentius, quàm quod in tua electione, excluſis omnibus tranſactæ tempeſtatis afflictionibus, omnia ad proprii iuris poſſeſſionem veluti iubileo termino concurrerunt: dum vincti ad expeditionem, carcerati ad lucem, captiui ad libertatem, oppreſſi duriſſimis exactorum furoribus, redierunt ad erectionem?

Omnia hæc te loquuntur, tibi famulantur, tuis meritis aſcribuntur. Quod ſi omnes hæ diuinæ blanditiæ ad conſentiendum te non excitauerint, profectò noueris, diſtricta animaduerſione æquiſſimum iudicem tecum acturum, taliterque in die extremi iudicii aduerſum te propoſiturum.

O homo meis vberibus nutrite, meis laboribus adulte, meis virtutibus ditate, meis doctrinis illuminate, meis honoribus ſublimate, quam tibi moleſtiam ingeſſi, vt me præceptorem fugeris? monitorem contempſeris? imponentis mei iugum erecta ceruice abieceris? Nonnè ſatius erat, nihil mihi de tuo contuliſſe, quàm quæ mea fuere crudeliter abſtuliſſe? An non conſtabat per tuam negligentiam ablatum, quod per tuam mihi diligentiam non eſt allatum? Cur non cogitabas, infinita hominum millia te occidiſſe, dum paucorum volebas ſaluti conſulere? Ecce etenim ſponſa mea, ſancta Cantuarienſis Eccleſia, Apoſtoli mei Petri benedictione à principio ſanctificata, piiſſimo piiſſimi Gregorii ſtudio (d) nobiliter fundata, SS. Bonif. Honor. Agathonis

d Beda lib. 1. hiſtor. eccleſ. gent. Angl. c. 23. & Ioan. Diaconus lib. 2. vita S. Gregor. Papa cap. 9. Bonifacii Papa anno 607. ſtudium in Eccleſ. Angl. refert Beda l. 2. c. 8. 10. 11. de Honorio, euſdem libr. c. 17. 18. & 19.

thonis & cæterorum orthodoxorum Patrum singulari semper priuilegio donata, ad quam, salua Romanæ & Apostolicæ sedis authoritate omnium circa regionum ecclesiæ in suis oppressionib. cõfugere, atque ab ea tenendę libertatis pręsidia expetere simulac suscipere solebant? Ecce illa talis omnium peripsema effecta, omnium pertranseuntium pedibus cõculcata; nonsolum nulla perditæ libertatis iura cæteris restituere, sed nec sua multo tempore valuit illibata custodire. Homines autem, quos ei ad custodiam castitatis deputaui, à quibus seruandæ integritatis illius fidẽ accepi, non modo ipsi nihil defensionis aduersus alios incæsti cupidos parauere: Imò ipsi flagitiosissimũ corruptionis negotiũ meditati sunt. Cumq; illa non immemor, quam fuerit magno acquisita, quam legibus coniuncta, quamq; denique muneribus dotata reluctando succlamasset, illi abreptis ornamẽtorum suorum vestibus, nudam, venalem & confusione plenam eandem reliquerũt. Exclamat itaq; multiplex filiorum caterua, quos in lauacro secundæ natiuitatis ipsa mihi genuerat & infra gremium sanctæ dilectionis tenerius nutrierat, maternæ cupiens verecundiæ mederi, eiusque nuditatem oppanso velamine tueri. Et ecce qui matrem afflixerant, grauiorib. in filios molestiis desæuiunt, dum hunc ab vberibus raptum, miseranda cæde discerpunt, illum ferrugiendo stridore præmunt, alter cæca latibula inhabitat, alius longa exilia deplorat. Quodq; ad scelus pcipuum fuerat, dum se adulteri homines scelerata calliditate innocentes prodere velleot, intantum apud terrenas potestates odium matrẽ cum prole adduxerunt, vt quicunq; eos interficeret, obsequium se præstare Deo arbitraretur. Vltimũ vero & quasi palmare totius mali flagitium extitit cuius radix si in lucem Solis huius perlata fuisset, nonsolum hanc exhorreret Christianus, verumetiam omnis execraretur paganus, Iudæus atque hæreticus. Ego autem vltra non ferens tantam sponsæ meæ calamitatem, ex tota hominum plenitudine te, Anselme, elegi, atq; ad zelandum p me amicum sponsi exhibui, doctrinam contuli, virtutem largitus sum. Præmonstraui (e) oraculis, comprobaui miraculis; verùm tu mihi prætulisti Normanniæ comitem Deo vermem viuenti mortalem latitudini Anglorum, angustę solitudinis nidum. Excessisti nè animo, Petrum Apostolũ Antiochiæ inthronizatum, nec tamen vllorũ singultibus, ne Romanos (F) experiretur furores, præpeditum? Cur te fugit Pauli caput Miletinorum atque Ephesiorum fletibus irrotatum? nec tamen à sulcando æquore, quo cum ad exteras trãsmitteret nationes, prohibitum? Rogo hominum sapientissime, si talibus te sententiis iudex impeteret, nonne rationum pondere pressus, para, iudex, reclamares? Iam verò, si illam, cui tu nouiter attitulatus es, Ecclesiam tñ tanti apud Deum menti esse dixeris; grande eius meritũ licet ignoscas. Laurentium (g) namque Archiepiscopum multo verbere à præfato Apostolo nouimus flagellatũ, ppterea quod paganorum metu cõterritus fugam inierit, & eandem Ecclesiam adhuc in fidei perceptione rudem derelinquere tẽtauerit. Idem beatissimo Confessori (h) Dunstano idem Apostolus cũ Coapostolis Paulo & Andræa splendes apparuit, eique tradens gladium, verbo Dei inscriptum futurum illum, vt postea euenit, eiusdem ecclesię Pontificem pręfigurauit. Quod

e Scil. aureo annulo, qui cum Anselm in lecto reperisset, improvidens Lanfrãcus prænunciauit, eum futurũ Episcopum. Pet. de Natal. catal. Sanct. l. 6. c. 47. & ante illum Edin. l. 1 vita eiusdẽ cap. 18.

g Is fuit 2. Cant. Arch. ex Bed. hist. Eccl. Anglor. l. 2. c. 6.

h Vide in eiusdẽ vita ab Osber. mon. scripta apud Sur. tom. 3.

si tanta Christi & Apostolorum dignatio super eandem Ecclesiam ab initio fuisse perhibetur, magno tibi prouidendum est opere, qui sanctissimam scientiam habes, ne huius dignationis participium refugias, cùm neque sis priuata gratia exhibitus, neque mercenarius, neque Simonis discipulus: sed quem & diuina vocauit electio; & Apostolica informauit institutio. Præterea, quamuis monitore non egeas, pro affectu tamen monere te audebo, vt nihil inconsultè agas, nec alieno multùm à nobis consilio; siue id in consecratione tua sit, siue in rebus ecclesiæ dandis aut mutandis: Ideo quòd nouimus, sanctissimum prædecessorem tuum multa primo aduẽtus sui tempore ordinasse, quæ omni tempore postmodum sibi displicuere. Sunt n. plures, qui circa destructionem Ecclesiæ semper laborauerunt, qui nũc putant, quàm maximè se regnaturos, dicentes, te cum Deo semper acturum, res Ecclesiæ non curaturum, quasi res Ecclesiæ curare, non sit cum Deo agere. Sed Deo auxiliante, cùm te cognouerint quemadmodum ego, puto illos secus dicturos ac sensuros. Iam nunc repero omnibus medullis quod promisi salutando: orans Deum, ita te rectis consiliis agi, vt Deum recta consilia dantem valeas pmereri Domine sanctissime, sapientissime, & super omnes animo dulcissime.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM II.

ROmanos (F) experiretur.] *D. Anselm. epist. 7. infra ape tè dicit, D. Petrum Romam migrasse. Id tamen adhuc nescitur à nostris & Germanis & Anglis Gnosticis: Dolẽdum profectò homines sic argo oculatiores, in hoc caecores talpa nondum vidisse apud Iren. lib. 3. c. 1. & 3. Tertull. l. de Bapt. & de præscrip. hær. Ignat. ad Mariam Cassiob. Euseb. Cæsar l. 2. hist. Eccles. Ruffino interprete, c. 14. 15. & 25. Epiph. hæres. 27. Ambros. lib. 3. de Sacr. c. 1 Hieron. in Catal. Optat. Milenit. lib. 2. August. de hæres. ad Quo uultdeum hær. 1. cont. lit. Petil. l. 2. c 51. & alios quamplures, quos lubens sileo, ne manifestior fiat eorum cæcitas.*

Quis igitur non faciat risum plusquam Democriticũ, de illa ridicula thesi agitata à Germanis, atq; Lutheranis Anno 1510. An Petrus Romæ fuerit? *vt notatum est in Schol. margin. ad Abbatem Vsperg. vbi de Petro. Et vt in quadem positionis negantem partem propugnat impudenter & (de more) falsò Ioannes Bale Anglus Sudolregius. peregrinusq; apud Germanos (vt gloriatur, hancq; ob causam Germanis Theologastris à me commendatus) pro Christi (sic Antichristum ipse ipso Christi mẽtitur nomine) professione.*

Porro ipsissima sunt eius verba, centuria prima Script. Britann. p. 16 edit. Basil. 1517. Petrus cùm ex Christi Domini iussu ac præcepto Circumcisionis Apostolus fuerit, Gal. 2. ęquum pfectò non erat, vt relicto Iudæorũ grege 25. annis (vt somniãt Papistæ) apud gẽtes incircumcisos Romæ sederet, aut illis gentibũ Regum more imperaret. In Iudæa ergo ac finitimis regionibus, Christi mãdato obstrictus permansit, prædicans in maritimis vrbib. euangelium regni Dei: quod & ipsa testãtur miracula, quæ per illum Deus operabatur. Nam Lyddæ paralyticum Æneam sanitati restituit, Tabithã Ioppe à mortuis excitauit. In Cæsarea, Cornelium Centurionem baptizauit, atque alia plura fecit. Quæ oĩa declarãt, illum nec sedisse, nec mortem obiisse Romæ. Vnde Bapt. Mantuanus in 6. Fast. libro.

Vrbibus Assyriis Christi post funera, postq̃
In cœlum reditus, bis septẽ dicitur annos
Impendisse, graui vexans mala numina bello.
Mox maria ingressus, longaq; ambage viarũ
Circumlatus, iter vertit Bythinica versus
Littora, Cappadoces, Galatas, Pontũq; pagrãs:
Quotquot erãt illis Iudæa ab origine tegnis
Edocuit Christum, veterique retraxit ab vsu.

Hieronymus etiam atq; Lyranus super illa Christi verba: *Ecce ego mitto ad vos Prophetas ac Sapientes, &c.* asserunt, Petrum fuisse à Iudæis Hierosolymę crucifixum: quod & illis verbis aptissimè respondet. *Sic quidem Baleus, sed vtrum sic se habeant hæc, videamus. Inprimis Euangelium, Petro creditum, non sic conclusit Christus intra Ecclesiæ Iudaicæ parietes, vt ad gẽtilium aures non peruenerit: imò Act. 10. per vas quadrãgulum cœlitus allatum refertumq; impuris animantibus, iussus est Petrus etiam ipsis gentibus euangelizare. Hinc postea illis audientibus professus est, Deum non esse acceptorem personarum, sed cuiuslibet gentis iustum ei placere: vt qui dominetur vniuersis. Quamobrem ait Lucas ibidẽ c. 1. sub fin.* Obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro: *quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est.*

Mantuanus verò à Baleo citatus, ne verbulum quidem habet de Petri morte aut Papatu, tantum abest, vt neget, præterquam quod nullam vrbium à se recensitarum in Palestina reperias, quod grauissimo est argumento, Petrum reliquisse Iudæam, vt incircumcisas doceret gentes, contra Balei mentem & iudicium. Nam vt diuino iussu aliquãdiu Iudæos, sic & eodem postea Ethnicos docuit. Quod autem Mantuanus senserit scripserit, D. Petrum Romæ necatum fuisse, liquet ex lib. 1. de agone D. Dionysii Areopagita, quem multo labore Romam venisse, describens magistri sui D. Pauli visendi ergò. ait.

Sed fuit euentu eluatus labor ille sinistro,
Nam licuit paucis, heu præceptor, diebus
Et sancto sermone frui: quia fata repentè
Demersere nu ut duo maxima lumina mundi
Vidit ab excelso Petrum suprema trahentem
(Heu facinus visu horrendum) suspiria ligno.

Rursusq; in 10. Fastorum de eodem Dionysio sic canit:

Per iteta deuenit Romam post funera Petri,
Post obitum Pauli, qua tempestate tenebat
Nauiculam Petri Clemens Romanus, &c.

Sed Baleum suis conficiamus armis: Nam 6. Fastorum citato (vide hominem ipso mendacio mendaciorem) ait Mantuanus de Petro loquens:

Multa mari & terris discrimina passus ad vrbẽ
Romuleam mundi dominam rerũq; potẽtem
Venit: vbi æterni iaceret primordia regni.

Hieronymi locus intricatus, & à mome egre religioseq; exscriptus, iterum traducet Baleum ipsis etiam Cretensib. mendaciorem. Hieronym. lib. 4. Comment. in Matth. ad caput 23. explanans Euangelistæ verba: & ex illis occidetis, & crucifigetis, & flagellabitis; *subiungit varia esse dona discipulorum Christi.* Alios, *inquit*, Prophetas, qui ventura prædicant: alios sapientes, q̃ nouerunt, quomodo debeant proferre sermonẽ. Alios Scribas in lege doctissimos: ex quibus lapidatus est Stephanus: Paulus occisus: Crucifixus Petrus; Flagellati in actibus Apostolorum Discipuli: & persecuti eos sunt de ciuitate in ciuitatem expellentes de Iudæa ad Gentium populum trãsmigrarent. *Sic Hieron. qui ne apicem quidem de Petro in Iudæa crucifixo scripsit: quin potius, si eius verba ad vngeẽ exploremus, Petrum à Iudæa expulsum, sicq; ad Ethnicos emigrasse habemus. Quod si quis Balei nomine perfractius inficietur, iure efficiam, & D. Paulum in Iudæa peremptum fuisse. Interea reclamantibus antiquissimis probatisq; Historiographis. Stephanum à saxorum grandine obrutum, narrat Act. Apost. lib. Verùm nec mihi nec Baleo, sed ipsimet Hieronymo (qui litem videtur excitasse) iudicium deferatur: In scriptoribus ecclesiasticis ait:* Simon Petrus & princeps Apostolorum, post Episcopatum Antiochenis Ecclesiæ, & 2. Claudii anno, ad expugnandum Simonem Magum, Romam pergit, ibiq; 25. annis cathedram sacerdotalem tenuit, vsq; ad vltimũ annum Neronis. *Rursum ad Damasum Papam 2.* Mihi cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam, censui consulendam. *Et post pauca:* Cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequẽs, beatitudini tuæ, i. e. cathedræ Petri, communione consocior, super illã petram ædificatam ecclesiam scio. *In Comment. in ep. ad Galat. in illud ipsum caput, ex quo Baleus perpetuam in Iudæa mansionẽ constituit, D. Petro, obseruans D. Hieronym. pleraq; desiderari in historia actuum Apost. addit illud postremum inquiens:* Denique primum Episcopum Antiochenæ Ecclesiæ, Petrum fuisse accepimus, & Romam exinde translatum, quod Lucas penitus omisit. *Expedit mihi ex catalogo Scrip. eccles. testimonium haud aspernandum, quo Hieron. ait:* Clemens &c. quartus post Petrum Romæ Episc. &c. *Lyranũ, quia eadem cum Hieronymo dicit, prætereo, contentus detexisse impudentem Balei malitiam.*

EPISTOLA III.

GONDVLFVS GRATIA DEI ROFENsis Episcopus, Dominis & amicis suis charissimis, seruis Dei Becci consistentibus salutem & fideles orationes.

Non tristentur Beccenses de erepto sibi Abbate.

CHarissimi, vestræ dilectioni cognitum est, quantũ temporis sit, ex quo Anglica Ecclesia ꝓprio est orbata & destituta pastore, atq; omni paterna desolata consolatione. Sed Deus plorat⁹ orphanorũ, gemitus & suspiria hactenus longissima viduarum, ꝑces quoq; fidelium suorum miseratus exaudiens, tandẽ sua gratia eam consolãdo visitare dignatus est. Ipsius namq; inenarrabili potentia operãte, dedit Dñs noster Rex Anglorum consilio & rogatu Principũ suorum, Cleri quoq; & populi petitione & electione, Dño Abbati Anselmo Cantuar. Ecclesiæ gubernationem. Quod quidẽ piissima Dei operatione & ordinatione factum esse, nõ dubium est. Quapropter humiliter mandamus, & vehemẽter ꝓcamur vt fratres charissimos, quatenus oẽm tristitiam vel cordis indignationẽ, si qua est, deponẽtes, diuinæ voluntati, opationi, & bonorũ virorum electioni, nequaq̃ resistatis: sed Deo gratias agẽtes, q̃ factum est cũ gaudio & bona voluntate concedatis. Est etiam aliud, q̃ vos latere non debet. Impediri quidem res ista fortassis ad tempus potest, omnino autem remanere nullo modo potest. Verum n. dico vobis, notitia & consiliũ huius rei multum ꝓcessit, & sine dubio vsq; ad sedem Apostolicam iam ꝑuenit. Vtimini igitur sapienti consilio, & per charitatem facite sine dilatione, quod quandoque facturi estis sine dubitatione: Valete.

EPISTOLA IV.

DOMINIS ET FRATRIBVS ET filiis dilectissimis monachis Beccensibus: dilectissimus & Abbas eorum frater Anselmus continua Dei protectione & consolatiune gandere.

Quid Beccenses Anselmo & regi debeant scribere ob electionem Pontificiam.

QVon humiliter per Dominum Balduinũ & Dominum Telonem petinistis, & si presens essem supplici deuotione per vos penuissetis: paterno & pro affectu omnibus petentibus vt filiis dilectissimis concedo, quod ex me est: & oro Deum, vt ipse misericorditer concedat, quod ex ipso est. Cum de sorte Archiepiscopatus, quæ super me diuina cecidit dispositione, loquor vobiscum: valde alienum & à me & à vobis videtur, si consideretur mutuus vester affectus me vobis inde consulere & vos mecum consilium accipere. Si quis cõsideret, quia plus Deo quam nobismetipsis debemus: non ei mirum videbitur, si ego in causa Dei commissis mihi ad consulendum quos nullo modo eisdem ipsis testibus à recto volo deuiare, coosulo circa meum & illorum affectum, secundum voluntatẽ Dei. Bene fecistis, quia concessionem vestram mihi per Dn. Tezonem mandastis; quãdoquidem res nec per me, nec per vos mutari potest: sed melius facietis, si per epistolas vnam regi, alteram mihi mandabitis: quia quod Deus dignabitur de me disponere, & idem rex & omnes qui domini sunt Ecclesiæ nostræ ordinauerint secũdum timorem Dei, & Archiepiscopus noster religiosa & ecclesiastica ratione insserit & mihi videbitur: humili deuotione propter timorem Dei conceditis, & me Deo & Ecclesiæ eius committitis. Hoc retento, vt inquantũ possibile vobis erit nostro semper fruamini (quamdiu viuam) consilio. Hoc consulo, hoc hortor, quia sic oportet fieri, vt & vos plus voluntati Dei quá vestræ subditos esse ostendatis: & regis gratiam, quæ vobis necessaria est sine omni proficuo, imo cum damoo maximo non perdatis, & mentem meam multis molestiis onustam, onustiorem dissensione vestra non faciatis. Comitissæ (a) Lermendẽsi, quæ ad nos venir vt audiui, larga & benigna voluntate honorificè omnibus modis, quibus potestis secundum voluntatem eius seruite. Grandis enim vester honor est, & multum hoc nostrę profuturum est ecclesiæ, sicut spero: illam ex nostra parte dulciter salutate. Valete.

a Hic comitatus est inter Belgas, Rhemos Atrebatibusq; finitimus, cuius caput est Augusta Veromanduorũ, seu, vt vulgò dicunt, oppidũ S. Quintini in Veromãdis.

EPISTOLA V.

DOMINO SANCTISSIMO, PATRI dulcissimo, iam nunc qnod nõ sine desperatione, dico. Anglorum Archiepiscopo Anselmo seruus & filius snus Osbernus salutes luctu & lachrymis plenas.

Vt acceleret suam inaugurationem omnium votis expetitam.

QVOVSQVE, dulcissime Domine, desideria nostra suspendis, quousque animas nostras tollis? (a) Si tu es qui venturus es, veniendo ad nos, ostende: nec velis diutius bonum differre, quod ab æterno consilio profectum humano generi Christus dignatus est impertiri. Alioquin, mi dulcissime, (b) commouisti terram & cõturbasti eam, potius q; esset, mortis nos dispendia sustinuisse, quam super tuo nomine aliquid vnquam accepisse. Quid enim putas, qui luctus, quę lachrymæ aduersum te hodie funduntur? Quæ maior potest esse miseria, quam homines, quibus quasi noxiis humoribus corpus ecclesię grauabatur, nupertimè vidisse exclusos, & nunc eosdem non modo nõ exclusos, verum etiam videre corpori ecclesiæ incorporatos? Puta mi dulcissime omniũ aduersum te istas esse querelas. Hiccine est ille, de quo tãtum gaudebamus, de quo tam magna audiebamus? Ecce, quomodo nos decepit, quomodo animas nostras interfecit: Expectabamus pacem, & non est bonum tempus medelæ, & ecce clamor. Hiccine est ille, quem Osbernus hos tredecim annos ad populum tãtopere laudauit, quem in omni sermone magistrum & sanctissimum, & sapientissimũ prędicauit? Ecce, (c) quomodo fecit nouissima nostra peiora prioribus. Credas, nunq̃ hęc desinent dici, nisi desieris elongari. Veni ergo, tãtummodo (d) inuocetur nomen tuũ super nos, aufer opprobrium nostrum; (e) festinandum tibi est, princeps esto noster. Erit hoc Deo ad laudem, tibi ad mercedem, nobis ad vitã. Recuperemus in te, quod in mortuo sanctissimo patre Lanfranco nos cũ toto mundo perdidimus: quem mortuum semper dolebimus, quoad vsq; illũ in te videamus. Deus omnipotens, quicunq; Anselmum ab incepto præpedierit, anathema in medio hominum sit. Credas me in maxima lachrymarum alluuione ista scripsisse, & vsque ad mortem solicitum de te esse. Mater & omnes filii te salutant.

a Similitudo loci, Ioan. 10. Matth. 11.
b Psalm. 59.
c Luc. 11.
d Esai. 4.
e Esai. 3.

EPISTOLA VI.

DVLCISSIMO DOMINO, ET PAtri suo, diuinitus sibi olim datn Abbati Anselmo. Humiles Beccensis Ecclesiæ serui & filii sui continua Dei in omnibus viis suis protectione dirigi semper & muniri.

Beccenses Anselmum manumittunt.

AVDITA concessione Domini nostri Normanniæ Principis, & Archiepiscopi nostri Rotomagensis, quam de vobis ad petitionem regis Anglorum, & omnium fere eiusdem gentis Principum fecerunt, vt ad culmen scilic. promoueamini Archiepiscopatus: pro ea etiam, quæ ad nos de vobis pertinebat, & à nobis expectabatur, confessione, omnes in vnum congregati sumus, vnusquisque nostrum de sua sententia, ab eo qui præsidebat, nominatim est requisitus. Multa hinc, & diuersa nobis sensa, & dicta sunt, quæ modo replicanda & exponenda minimè sunt, finem tantum ipsius rei propter quam conuenimus, breuiter vobis intimabimus. Pars quædam nostrum, quamuis pro dulci & vnico pietatis erga vos affectu valdè dolens atque tristis, propter Dei tamen metum, cuius id nutu atque consilio agi creditur, libenter ad honorem & commodum ecclesiæ Dei, secundum quod vos etiam consulitis, quod de vobis petitur, concedit: pars vero nostrum altera suo potius quam vestro vtens atque fidens consilio ardentiori, atque vt sibi videtur, rectioris amoris vestri zelo minimè id concedit, nec ad concedendum vllis

maiorum se sine minorum persuasionibus aliquo modo acquiescit. Quæ autem pars alteram, aut numero aut ratione præpondetet: (a) Dominus Lanfrancus, qui interfuit, & omnia hîc apud nos gesta siue dicta & vidit & audiuit, plenissimè per seipsum, & sufficienter vobis dicet. Nos enim ista succinctè & celeriter multum dictamus, quia vrgebat nos festinans lator præsentium, vt sic agamus. Omnipotens Deus vitam vestram in beneplacito suo rectè disponat, & ad communem fidelium suorum vtilitatem & gaudium diu eam in præsenti custodiat. Amen.

a Is Lanfrancus monachus erat Lanfranci Archiepisc. Cantua. nepos, de quo sæpissimè in li. 1. dictum est.

EPISTOLA VII.

SVIS DILECTISSIMIS DOMINO Priori Baldrico & aliis seruis Dei in Beccensi cœnobio commanentibus: seruus & conseruus eorum frater Anselmus diuino semper regi consilio, & protegi auxilio.

Ægerrimè fert se à Beccensibus esse distractum; nec immeritа quorundam maleuolorum calumnias, fictа humilitate refutasse Archiepiscopatum. Hic verò Baldricus (ad quem Anselmus scribit) ante monachatum fuerat coniugatus, vt palam fit ex hac Herluiniani diplomatis clausula. Tēpore quo Baldricus se, suumq́; filium monastico ordini tradidit, donauit suprascripto cœnobio quicquid terræ ad eum pertinebat de Sarnaruilla: gessit autem Prioris honorem duobus Abbatibus, nempe D. Anselmo, & Willelmo Monfortio quo excessit.

QVAMVIS diuina dispositio me à vobis corporaliter non sine graui proque cordis mei dolore separet, oro tamen Deum, vt dilectio, quā ipso dante anima mea vos in vtero suo complectitur, indissolubiliter perseueret. Per quam Deo prospiciente semper vester ero seruus, quia semper quantum Deus mihi dabit, ero vestris voluntatibus intentus. Nam & si tanta sit ipsa dilectio, vt sæpe, cum intentè cogito animos vestros de tam insperata, & contra voluntatem nostram separatione statim sua quadam tempestate, velut mare ventis intumescat, & conturbetur cor meū, & pluant oculi mei: dulcius tamen mihi est hoc ab illa me tolerare, quàm illa à me separare. Nouit enim Deus, ante cuius conspectum secundum conscientiam meam loquor, quia plus vos dilexi Deo & vobis, & meipsum vobis, quam vos mihi siue prælationem, aut dominationem, aut possessionem terrenam, quas habebam pro vobis. Quamobrem plus me grauat vestra tristitia de qualicunq; si apud vos est, mei indigentia, quàm me consoletur aliqua terrena celsitudo vel opulentia. Ecce nunc in hac ipsa locutione, qua vobis absens loquor dictando, testes mihi sunt lachrymæ, quas continere nequeunt oculi mei: & vim mihi facientes singultus gutturis mei inundantes à gemitu cordis mei, obturantes & interrumpendo tardantes scriptori verba oris mei. Quamuis sint (a) quidam, vt audio, (qui autem sint, Deus scit) qui aut fingunt malitia, aut suspicantur errore, aut coguntur dicere indiscreto dolore, quod magis trahar ad Archiepiscopatum vitiosa cupiditate, quā cogor religiosa necessitate. Quib. nescio quomodo possim persuadere, quæ sit in hac re conscientia mea, si illis non satisfecit vita & conuersatio mea. Sic enim vixi iam per triginta (b) tres annos in habitu monacho, tribus scilicet sine prælatione, quindecim in Prioratu, totidem in Abbatia annis, vt omnes boni me diligerent qui me nouerunt, non mea industria, sed gratia Dei faciente: & magis illi, qui me interius & familiarius nouerunt, nec aliqui in me viderunt aliquod opus, vnde me prælatione delectari cognosceret. Quid ergo faciam? Quomodo propulsabo & extinguam hanc falsam & odibilem suspicionem, ne animabus eorum noceat, qui me propter Deum diligebant? Charitatem illis minuendo, aut eorum quibus qualecunque consilium, aut exemplum meę paruitatis prodesse poterat, me peiorem, quam sim illis persuadendo: aut etiam horum, aut aliorum, qui me non nouerūt & hoc audient, malum illud exemplum proponendo? Deus, tu qui omnia scis, non me iustifico secundùm examen districti iudicii tui: quia ille magnus Apostolus tuus, qui dicere potuit: (c) *nihil mihi conscius sum*, cum hoc dixisset, subdidit: *sed non in hoc iustificatus sum, qui autem iudicat me Dominus est*; & (d) *vir ille simplex & rectus, timens Deum & recedens à malo*, cui, teipso teste, *non erat similis in terra, dixit*, (e) *verebar omnia opera mea*. sed secundum quod anima mea comprehendit, conscientiam suam coram te, dico eam, vt omnes qui hanc meam epistolam legent, aut audient, sub tuo testimonio sciant & credant eam. Tu Domine vides, & tu esto testis meus, quia nescio, sicut mea mihi conscientia dicit, quid me rapiat, aut alliget ad consensum Archiepiscopatus, ad quem subito raptus trahor: amor alicuius rei, quam seruus tuus contemptor mundi debeat contemnere, & quia, si mihi (f) liceret seruata obedientia & charitate, quas propter te, quantum dedisti volo custodire; potius eligerem sub prælato sicut monachus seruire & obedire, & ab illo consilium animæ meæ & necessaria corporis mei accipere, quam aliis hominibus dominari aut præesse: siue ad animarum gubernationem, siue ad corporalem sustentationem, aut terrenas diuitias possidere. Tu vides, & tu esto testis meus, quia sicut mea mihi conscientia dicit, nescio quomodo me sine peccato possim euoluere, ab hac me eligentium intentione, & quia timor tuus, & charitas, & obedientia, quas tibi & ecclesiæ tuæ debeo, me cogunt, me ligant, vt non audeam religiosis precibus eorum & magno sicut mihi ostendunt desiderio, pertinaciter contradicere. Domine si fallit me conscientia mea, ostende mihi meipsum & corrige me, & (g) *dirige in conspectu tuo viam meam*. Et siue mihi placeat, vt quod inceptum est ab hominibus de hac mea electione fiat, siue potius vt non fiat, (h) *Deduc me in via tua, & ingredіar in veritate tua*. Domine tu vides, sicut dixi, conscientiam meam, tu esto mihi testis ad eos qui aliter de me suspicantur, & ostende illis eam, ne lædant suas aut aliorum animas, malè eam iudicantes. Ecce dilectissimi fratres mei audistis vere conscientiam meam de Archiepiscopatus desiderio siue contemptu. Si enim Deo sciens mentior, nescio cui verum dicam. Si quis deinceps contra hoc, quod de hac re sub testimonii Dei inuocatione dixi, me noluerit apertè vel callidè male alicui commendare, puto quia Deus erit mecum aduersus eum, & pro me respondebit ei: ego vero consolabor me sub testimonio Dei. Certus autem sum, quia quicquid hæc falsa suspicio alicui animæ vel nocebit: peccatum

a Inter quos videtur esse, ad quē scribis epist. 10. infra. Porrò idē contigisse D. Augusti. notat Possidonius c. 4. vitæ eius, si e lo.

b annos egerat Anselmus triginta tres antequam Archiepiscopus susceptum.

quem se eo ad ep. patu promotos vbi... esse, nonnulli, lachrymis ... vt nobis vera les, superbè interpretantibus.

c 1. Cor. 4.

d Iob. 1.

e Ibid. 9.

f Lubentissime si per charitatem licuisset, Anselm. excussisset Archiepiscopatum, malens monachus subesse, quā in Anglia præesse: Id etiam epist. 11. infr. reperies.

g Psalm. 5.

h Psalm. 85.

catum hoc inper [illegible] , si plures sunt authores eius, & siue vnus siue plures sint: maxime super eum erit, qui maximè author eius est. Ad ea vero, quibus quidam vestrum putant, me potuisse rationabiliter electioni prædictæ resistere, breuiter respondeo. Dicunt enim. Quando coactus est, vt noster Abbas fieret. tradidit se nobis in seruum in nomine Domini. Bene, quia hoc feci in nomine Domini. Quid hic intelligunt? An putant me iurasse vobis seruitutem per nomen Domini? vtique, non hoc feci. An, quod Dominus dicit: (c) *Si quid petieritis patrem in nomine meo*, sic intelligendum est, ac si diceret: Si iurau eritis patri petendo aliquid per nomen meum? Aut quando dicimus, (d) *adiutorium nostrum in nomine Domini*, aut quotiens aliquid siue dicimus in nomine Domini, totiens iuramus per nomen Domini? Nequaquam: Quomodo autem illa intelligantur, nihil nunc ad me: quod vero tunc dixi in nomine Domini, intellexi & intelligo in Domino, hoc est, in Deo. Quæ in Deo fiunt, secundum Deum, id est, rectè fiunt: Cum ergo tradidi me vobis in seruum in nomine Domini, tradidi me vobis in seruum quantum potui secundum Deum. Iudicate nunc, si hoc modo abnegaui, aut si potui secundum Deum abnegare dispositionem Dei de me, cui vellem nollem rectè subiacebam, aut obedientiam, cui me penitus tradideram. Cum enim professus sum monachum, abnegaui meipsum mihi, vt deinceps meus non essem, id est, non viuerem secundum propriam voluntatem, sed secundum obedientiam: vera autem obedientia aut est Deo, aut ecclesiæ Dei, & post Deum maximè prælatis. Hanc ergo non abiuraui, nec abnegaui; sed potius seruaui, cum dixi; in nomine Domini. Discite itaque quid vobis tunc dedi. Hoc vtique, vt me vestro non possem subtrahere propria voluntate seruitio; nec quærere vt subtraherer, nisi ea cogente dispositione & obedientia: quarum prius secundum Deum seruus eram. Quod autem feci, si aliter fecissem quam dixi, certe vos monachi non essetis, si quod contra Deum vobis promisissem, exigeretis. Nunquam, antequam concederitis me ad Archiepiscopatum promoueri, hanc meam vobis factam deditionem alicui exposui; sed obiciebam eam quasi firmissimum obstaculum, ne promouerer, donec intellexi me volentes promouere, in tanta suæ voluntatis persistere constantia, vt & hoc nihil obesse intelligerent, & ab incepto nullatenus, aut velle, aut debere existere, assererét. Dicunt etiam quidam, quia & vobis secundum Deum datus eram; & quibus rectè prælatus eram, non rectè me posse auferri ab illis, nec me concedere. (e) Beatus Marcus secundum Deum Abbas erat: & tamen monachis est ablatus, & clericis, & monachis, & laices viris & mulieribus est prælatus. Petrus Apostolus, puto quia secundum Deum Antiochiæ cathedram episcopalem tenebat; nec tamen dicit aliquis, quia peccauit, cum deserendo eam, studio maioris fructus (f) Romam migrauit. An ideo dicendum est, quia non diligebant priores discipulos suos, aut quia postea minus eos dilexerunt, aut quia Deus contempsit & deseruit eos, quia isti eos corporaliter deseruerunt? vtique nō est dicendum fratres, non me comparo magnitudini eorum, sed tamen nō ideo sum damnandus, si de me facit Deus aliquid ad similitudinem eorum Forsitan dicit aliquis: Non es homo, cui tanta res cōueniat, hoc ipsum de me corde & ore iudico. (g) Sed dicunt mihi, qualiscunq; sis: te voluimus, te non dimittimus. Reminiscuntur quidam, quia dicere solebam, quod nollem viuere, nisi vobis, & quia nunquam aliam prælationem haberem, quàm Beccensem. Sed hoc secundùm affectum meæ voluntatis dicebam, & secundum hoc, quod in defensione & responsione mea si ad aliam prælationem vocarer, cōfidebam. Sed quid si Deus ordinat, vt etiam aliis viuam & seruiam? An debeo superbè resistere? Et ego & vos plus sumus Dei, quam ego vester, & vos mei. Princeps Apostolorum dixit Domino: (h) *Non lauabis mihi pedes in æternum*. Talis erat voluntas eius. Sed quid Dominus? (i) *Si non lauero tibi pedes, non habebis partem mecum*. Et Petrus quid? *Domine, non tantum pedes, sed & manus & caput*. Tamen non ideo illum Deus damnauit, quia sententiam suam pro diuina mutauit, imo ad pedes eius se humiliauit. Præsumam de fortitudine & ingenio meo ad me defendendum, sed fortior & ingeniosior me Deus fuit, & ideo præsumptio mea nihil fuit. Insipiēter me locutum esse forsitan dicet aliquis, quasi me iustificando & dignum Archiepiscopatu probando, sed falsi calumniatores mei me cogerunt, ne vos aut aliquem alium, veneno suæ falsitatis inficiant. (k) Nec nitor me dignum Archiepiscopam probare, sed falsum crimen expurgaui. Sed de his vnde hactenus locutus sum: nunc ista sufficiant. De consolatione verò vestra pauca subiicio. Precor itaque vos fratres mei dilectissimi, vt non contristemini vltra modum propter absentiam meam. Certè tristitia vestra mea est tristitia, & consolatio vestra, mea consolatio est. Non sit in homine spes vestra, sed in Deo, quia si quid vobis profui, non à me fuit, sed ab eo. Multi propter me, & ferè omnes Beccum venistis; sed nullus propter me monachus factus est, nec propter spem retributionis meæ vos Deo vouistis, ab illo cui totum dedistis quod habuistis, ab illo expectate totum, quo indigetis. (l) Iactate cogitatum vestrum in Domino, & ipse vos enutriet. Conuertite totam curam ad illi seruiēdum, & ipse suscipiet totam curam vestram ad vos nutriendum. De me vos precor, ne minus me diligatis, si Deus de me facit voluntatem suam, & ne propter hoc perdam, si aliquādo volui facere voluntaté vestram, quia non audeo, nec debeo, nec possum Deo resistere, nec adhuc video quomodo me possim ecclesiæ Anglorū subtrahere nisi Deo resistendo. Appareat, quia non me vobis solummodo dilexistis, sed & Deo & mihi. Orate pro me, vt quidquid fiat de me, bono fine per gratiā Dei cōsummetur. Abbatem vestrum ex hac hora nolite me expectare, sed dilectorem vestrum & solicitum pro vobis, quamdiu viuam, Deo seruante voluntatem quam mihi de vobis dedit: scitote. (m) Nunquā tamen dimittā potestatem ligādi & soluen-

c Ioan. 16.

d Psalm. 123.

e Quis fuerit hic Marcus, non clam est etiam post disquisitionē morosiorem. Hic etenim Marcus, de quo Pallad. Niceph. Zonar. Vita Patrum. fuit tantum Eremita relinquit ad episcopatum euectus, carens titulo monachi.

f D. Petrus ex Antiochena migrans Romam vberioris fructus ergo: vide quæ contra Balæum diximus epistolam 2. suprà.

g Quomodo Beccensium responderit obiectioni.

h Ioan. 13.

i Ioan. 13.

k Cur hæc calumniatoribus responderit.

l Psalm. 54.

m Quidpiam simile sibi fecit namque Ivo Carnot. Deposita S. Quintini Bellouaci præfectura, his verbis epist. 17. Si quis autem inter vos animulat inquieté, hunc mihi per epistolam notate, vt congregatis vobis & meo spiritu digna eu possimus s[illegible] ritate cos ipere. Rursusq; epist. 107. Ego etsi depono prælationem: non deiero illius ecclesiæ societatem.

soluendi & vobis consulendi, quam habui in vobis, quamdiu Abbas qui post me erit, & vos, qui sub illo eritis, hoc mihi concederis flendo & vix dico. Domino nostro IESV CHRISTO, & piæ genetrici eius Mariæ, & beato Petro; (e) cui ipse commendauit oues suas, & beato Benedicto (secundum cuius regulam professi estis) & aliis sanctis Dei vos commeudo dilectissimi fratres mei. Ipse qui vos redemit sanguine suo, eorum meritis & intercessionibus sit vester Abbas, sit vester custos, ipse faciat vos post hanc vitam beatè viuere in regno suo. Ibi sua pietate tribuat mihi vos videre, & vobiscum sine fine gaudere, qui est Deus benedictus in secula, Amen. Mirantur multi ex vobis, quos tam dulci & familiari dilectione amplectebar, vt vnicuique videri posset, me nullum alium pariter dilexisse: cur non illis singulis aliquam nostræ dilectiunis cummemorationem scribo. Sed sciant, quia non hoc facit obliuio mea, sed multitudo eorum. Et forsitan faciam cum magis opportunum erit, & si non omnibus, saltem aliquibus. Hoc tantum ad præsens illis dico, vt reminiscantur, quia non ob aliud eos sic dilexi, nisi vt ipsi Deum & animas suas diligerent. Ipsi sunt mihi testes, hoc de illis semper, & de omnibus vobis desidero, hoc precor, hoc moneo, hoc consulo: hoc faciant, & sic semper dilectionem meam inuiolabilem erga se seruabunt: Abbatem vobis substituere festinate, expedit enim vobis: Valete. Hanc epistolam nostram quibuscunque potestis pro excusatione falsæ suspicionis ostendite, & maximè reuerendis Dominis & patribus meis, qui me propter Deum sua gratia dilexerunt, Episcopis & Abbatibus, de quibus me magis grauat, si de me aliquid suspicãdum peruersum fallunrur. Nolo enim dilectionem eorum vllatenus perdere, sed semper eos venerando & diligendo illam mereri & custodire.

e Ioan. 21.

EPISTOLA VIII.

DVLCISSIMIS ET DELECTISSImis suis: Domino Priori Baldrico & aliis monachis Beccensibus frater Anselmus, qui hactenus sub Abbatis nomine seruiunt à Deo semper custodiri & protegi.

Quem Beccenses Abbatem in suum locum surrogare debeant.

DEo, de me quod vult vt de creatura sua, velim, nolim, disponente; & reuerẽdo Domino nostro Principe Normannorum Roberto cõcedente. Et (a) Archiepiscopo nostro Guillelmo præcipiente, & vobis à Deo coactus fauẽtib. à vestra cura sum absolutus, & maiori inuolutus. Si Deus vobis dederit eam gratiam prędicti Dn. nostri Principis, vt de ecclesia nostra vobis velit dare Abbatem, & nostrum inde dignetur audire consiliũ: illi & vobis dico, quia de nullo (b) mihi melius videtur (c) quam de Dn. Guillelmo, qui Prior fuit apud Pexeium. Et si iussio gloriosi Dom. nostri Principis in hoc fuerit, quod vtinam ita fiat. Ego quoq; tibi frater Guillelme in nomine Domini per sanctam obedientiam, pręcipio, vt hanc curam in spe auxilii Dei tuam postponens tequę pro fratrum tuorum vtilitate humiliter suscipias. Istas literas congruo tempore & Domino nostro & congregationi, & quibus oportebit, volo pręsentari. Tibi quoque Baldrice Prior, per sanctam obedientiam præcipio, vt quicunque sit Abbas, Prioratum non deseras, nisi eius & meo consensu, dum viuo. Valete.

a scil. Rothomagensi.

c Idem sentit & consulit epist. 14. infr. Imo aut tamsimiliter suis fratrib. innominato tamen successore, epist. 19 lib. ii. inquit, moneo, vt aliquem substituatis loco meo: non quod velim fraternitatem vestram deserere: sed (si ita diuinus ordo se habet) aliquando sub eo, quem meo consilio præfeceritis, militare.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM VIII.

DE nullo (b) mihi melius videtur, quàm de Dño Guillelmo, &c.] *Hinc certo certius est Anselmum intus & in cute bene nosse Willelmum, cum speciale non tãtum de eo in sui locum legendo det consiliũ, sed & votum faciat: quæ quidẽ certissimo sunt argumento probitatis & sanctimoniæ Guillelmi. Agedũ, videamus illum pusionem, sensimq; adolescẽtem: videamus tyronem, cum hic videamus futurum, non dico veteranum militem sed ducem. Anonymus Beccens. in prologo historiæ eiusdem pollicetur se eius successorumq; vitam posteris relicturũ. vnde est quod certius ei credamus narrationem hoc verborum flamine ordientis:* Venerabilis Abbas Becci Guillelmus, nobili Normannorum prosapia originem trahẽs in veteri castro super Rillam, quod dicitur Monsfortis, claris parentibus est exortus. Pater eius Turstinus, mater Albereta dicebatur, Rogerii de Bellomonte, patris Roberti Comitis ex sorore neptis. Qui puer dum adhuc in cunis iaceret, graui molestia tactus pene visum amisit. Territa mater pro filio lugens cucurrit ad quandam ecclesiã S. Germani in eodem castro sitam, & obtulit illũ super altare eiusdem ecclesiæ, vouẽs Deo, & beatissimæ Dei genetrici Mariæ, sanctoq; Germano, quòd si puer illam incõmoditatem oculorũ, eorũ auxilio euaderet, illum seruitio Dei nutriret, literisq; imbuendum traderet, simulq; rogauit Deũ, vt si aliter puerũ sanare nollet, in se, i. e. in matrem infirmitatem illã cõuerteret. Quid plura? Annuit petitioni, & voto bonæ matris gratia Saluatoris nostri, pietasq; eius sanctiss. genetricis, necnon & beatiss. confessoris Germani: & infans integræ restitutus est sospitati: matrẽ verò infirmitas corripuit, nec multò post extinxit. Creuit puer, & cum ad cõgruam peruenisset ætatem, traditus est literarum studiis imbuẽdus. Cœpit itaq; boni indolis esse amore Dei feruere, honestus incedere, ab inhonestis animum reuocare. Iam mundi luxum spernebat, iam sermone, actu & habitu talẽ se exhibebat, vt iam tunc quasi monachus ab omnib. haberetur, quantum ad vitæ morumq; spectabat informationẽ. Si quando à cognatis & amicis ad scholas aliquid pecunię sibi mitteretur, quasi rem malam vitabat suscipere; sicut condiscipuli eius soliti erant referre: ita auaritiã perhorrebat. Cũq; 25. ageret ætatis annũ, desiderans vocem Domini implere, dicentis: Qui non renunciat omnib. quę possidet, nõ potest meus esse discipulus: &; si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Renuncians mundo, Becci factus est monachus sub sanctissim. Abbate Anselmo. Ingressus monasterium intentissimè religioni monasticæ operam dabat: lectioni & silentio assiduus vitam suam honestè custodire admodum studebat: Ita Deo placere cupiẽs, hominibus charus, in castris Domini Sabaoth, eius signa sequens, per 15. annos strenui militis officio functus, huic militiæ B. Anselmo duce militauit tam strenuè, vt omnes eum diligerent, & nullus

Luc. 14. Matth. 16.

deco

de eo cōquereretur, fama bonitatis eius circumquaq; bonum Christi odorem de eo ferebat. Igitur B. Anſelmo in Angliam translatu, & Archiepiſcopo facto, cuius faſtigiū virgæ prædictus Willelmus antea cum veneratus fuiſſet, poſtea ſuſcipere meruit. *Hæc vſq; Chron. Beccenſ. de Willelmi incunabulis patritia & monachiſmo; inſequentia etenim, quoniam hinc in quartum Anſelmi ſtare tralatiū elogiū, taceo, aut rem mirabundus, qui Biographus iſte præteriuit, quod Willelmus fuerit Prior Verecenſis, vt Anſelmus peculiariter deſignauit. Sed, vt contingam deſuncta, tandem vniuerſorum calculi in Willelmi electionem conglobati ſunt.* Poſt hæc, *ait Chron.* vocatus venit, & in ordine ſuo ſedit. Tunc Prior dixit ei, quod ad regimen Beccenſis eccleſiæ illū eligerent; & vt Abbatis officium, & curam animarum ſuſciperet ex parte Dei, & S. Mariæ, atq; omnium Sanctorum; nec non ex parte reuerendiſſimi patris Anſelmi, præcepit. At ille in terram proſtratus, precor Domini, aut de hoc quod iubetis omnino abſolutū dimittite me: aut quomodo id adimplere poſſim, docete. Prior ad hæc, vt dimittamini, ait, non eſt opus laborare, ſed ſuſcipite hanc curam in nomine Domini: & nos vobis ex animo obedientes erimus. Statim ipſa die Abbas Rogerius & Prior, & quidā alii fratres cum eis aſſumpto electo ſuo ad curiam properarunt, & Roberto Normannorum duci præſentarunt. Quem alacriter, & cū magno honore ſuſcipiēs, dedit ei Abbatiam more anteceſſorum ſuorū. Aderant n. principes, Robertus comes Mellenti, & Robertus Anſchitilli cōſobrini eiuſdē Willelmi electi Becci, qui de eius promotione valde ſunt gratulati. Tunc Comes Mellenti præcepit Roberto filio Anſchitilli, vt nouum electum Becci ad monaſterium cōduceret, mandans omnib. miniſtris ſuis, ne quis ipſi Abbati vel hominib. eius in aliquo moleſt' eſſe præſumeret. Dedit tunc Comes Mellēti Robert. vt res quę ad victum fratrum emebātur quietæ eſſent ab omni conſuetudine: quæ vſq; ad illud tempus de rebus ad cibum monachorum pertinentib. vbicumq; emerentur, etiā in coquina Becci à miniſtris Briodum caſtri exigebātur. Procedente tempore dedit idem Comes Mellenti per totam terrā ſuam, vbicumq; ſuū erat, hoc exigere, vel dimittere; ut omnino Dominicæ res monachorū Becci ad victum vel veſtitum pertinentes, vbicumq; monachi eſſent, ad quorū vſus emebantur, ſiue in clauſtro, ſiue extra clauſtrum in negotiis monaſterii quietæ forent ab omni cōſuetudine, quæ telonei vel trāſitus vel alio nomine nuncupatur. Hoc fecit pro amore Dei & Willelmi Abbatis Becci cognati ſui. Multa quoq; alia beneficia Beccēſi cœnubio contulit dum vixit, cauſa eiuſdē Abbatis. Itaq; nouus electus accepto à duce Roberto, vt dictum eſt, Abbatiæ donu, & à Willelmo Rotomagenſi Archiepiſcopo animarum cura cū gratia Principis rediit à curia cū ſuis. Venit aūt Beccum ſerò poſt completorium die ante feſtiuitatem dedicationis: quæ feſtiuitas eſt X. Cal. Nouemb. & eo anno Dominica die euenit. Surgens ad matutinas venit nouus electus in chorū, & ſtetit in loco iuxta ſedem Abbatis, & totum officium feſtiuitatis, nocturnum & diurnū decenter vt Abbas compleuit. Acta ſunt hæc anno Dominicæ incarnationis 1093. In ipſa die Willelmus electus, ſedit primùm vt Abbas in Capitulo, ab illo die diſponens omnia intus & extra cōuenienter, monaſterii negotiis, gaudentib. cunctis, quod talem Deus Anſelmo ſucceſſorem, & ſibi dederat paſtorem. Tamen ante benedictionem, nec in ſedem Abbatis intrauit, nec virgam paſtoralē portauit. Sed & de benedictione acceleranda, nullā, vt videbatur, curam habebat: quæ benedictio dilata eſt vſque ad Auguſtum menſem anni inſequentis. Verum Anſelmus non oblitus q inceperat, rogauit Willelmum Rotomagenſem Archiepiſc. de benedictione Abbatis Becci; & hoc ipſum per literas Priori Baldrico, & conuentui notificauit. Intrante Auguſto menſe Baldricus Prior, & alii quidam fratres cum eo perrexerunt Rotomagū cum Archiepiſcop. locuturi de benedictione Abbatis. Qui diem benedictionis cōſtituit in proxima feſtiuitatis S. Laurētii. Reuerſus Prior dixit cōuentui quæ ab Archipiſc. acceperat. Die feſtiuitatis S. Laurentii, cum Archiepiſc. ad altare ſtaret infulatus, atq; electus Becci eſſet veſtib. ſacris indutus, & inſtaret hora, vt ad benedicendum pręſentaretur, audiuit à referentibus, q Archiepiſc. non benediceret eum, niſi profeſſionem faceret: ſed reſpondit ſe nullo modo facturū. Tunc Prior Becci Baldricus cum aliquantis monachis perrexit ad Comitem Normanniæ Robertum, intimans ei, q Archiepiſc. exigeret ab Abbate Becci profeſſionem, q̄ anteceſſores eius nun fecerant. Illico dux miſit Gullelmū de Britolio, & Guillelmū filium Ricardi de Bardiuilla cum Ernulpho Cācellario ſuo, mandans & præcipiens Willelm. Archiepiſc. vt Abbatem Becci ſine mora benediceret, nihilq; ab eo exigeret, niſi q conſtaret à Beccenſib. Abbatibus anteceſſoribus eius factum eſſe. Audiens hoc Archiepiſcop. iratus eſt valde, perfecit tamen quod inceptū erat & Abbatē benedixit ſine profeſſione, quia præceptum Principis illū cogebat. Poſtea Abbas locutus eſt cum Archiepiſc. atq; in tantam gratiam illum pręſul accepit, vt nullum in Normānia Abbatem chariorem vel familiariorē haberet. Poſtera die rediit ad monaſterium: Archiepiſc. verò præcepit Guillelmo Cormelienſi Abbati, vt ſimul cum eo pergeret, & in ſedē Abbatis vice ſui introduceret. Venit autem cum maiori, qua potuit, humilitate, nudis pedib. & ſuſceptus eſt à fratribus cum magno honore & gaudio in eccleſiam ductus. Tunc Abbas Cormeliēſis, vt ſibi iuſſum erat, eum in ſedem miſit, & incipiens: Te Deum laudamus, oſculatus eſt omnem conuentum. *Hæc vſq; Cod. Becc. de Guillelmi electione, quē, vt poſteri norint dignißimū Anſelmi ſucceſſorem, atq; vnā patellam meruiſſe operculum, extra pyſ lecto in veſpero faſtidium. (nam de probis habitus ſermo etiam pullulātem ſuffocat nauſeolam, tantùm abeſt, vt excitet:) Suppingam breuiora quædam & craßiora virtutum eius lineamenta ex Becc. eadem tabula:* Iſte, *inquit*, vir bonus de quo loquimur Abbas ſcil. Guillelmus magnæ ſapientiæ, bonis moribus ornatus, magnorum virorum propinquus, regi & primorib. regni acceptus, ita ſe modeſtè, humiliter & manſuete habebat, vt aliquādo neſcius & pene idiota videretur quibuſdam: verùm ſi ꝓpius accederes, & velut perſcrutando eius ſenſum de rebus dubiis interrogares, altam prudentiam, profundum cōſilium, & maximæ honeſtatis documentum inuenires. Erat quoque Deu deuotus maioribus ſummiſſus, ſubditis benignus, manſuetis bonus, ſeuerus indiſciplinatis: ſupra menſuram ſuam nihil vſurpabat, diuinis rebus omnem reuerētiam exhibebat, Deum timebat, peccatū quaſi virus mortale odio habere fugiebat. Si quis benedictionem ab eo po

ſtu-

Et ex monacho Beccenſ factus fuerat Abbas cœnobii.

vulgo Meulantum.

sceret, verbo magis quàm manu benedicebat, dicens nō esse suum manu benedicere, sed Episcoporum. Nullus Abbas, qui maiorem solicitudinē gereret conuentus sui, talem illum fuisse sciunt, qui illi familiarius adhæserunt. Quippe ita cōpositus homo, vt nec turpiloquium ore proferret, scurrilitatis omne genus abhorreret: immunditiā mentis & corporis, vt virgo ab vtero matris ignoraret: cibo potuq; temperatus, honestè verecūdus indole religiosa decorus, bono ingenio sanè intelligebat, blando sermone placebat: doctrina & exemplo vtilis erat, &c. *Propè mihi ciciderat locus Gemmet. lib. 8. suæ histor. cap. 6. vbi Guillelmum nostrum agnominat Bellomontanum ex genere materno, vt videre est in exordio huius narrationis.*

EPISTOLA IX.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Abbati Rogero frater Anselmus in hac vita prospere viuere in sanctitate, in futura fœliciter in æternitate.

Huius epist. meminit Biographus Abbatū eligendi. sic: mense Octob. aduenit quidam Abbas nomine Rogerius Becc. monachus, vir bonus & multum religiosus, quem Anselm. (vt aiebat) miserat literis suis Beccum venire, & in eligendo Abbate Beccenses quantum posset iuuare. Sic MS. Becc.

SIc nobis inuicem conscii sumus ego & vos mutuæ dilectionis in Deo, vt nec putem me indigere precibus, vt ipsa semper in vobis, quamdiu viuetis, viuat: nec vos indigere persuasionib. quia Deo annuente, quamdiu viuam in me non deficiet. De Ecclesia Becci, (quia nihil in hoc mūdo purius dilexi, nec diligo) si vestra sanctitas supplicationib. indigeret, vtique corde & literis quià verbis præsens nequeo, quantum possem supplicarem, quatenus illi vestra consolatio & vestrum consilium & auxilium nō deesset, & vt filios eius velut primogenitus & maior frater eorū, paterna sollicitudine & materna dulcedine fouēretis. Sed quoniam vestra prudentia, & vestræ charitatis sinceritas, hoc vobis psuadere sine mea exhortatione sufficiunt: & ego propter cordis abundātiam omnino tacere non valeam, hanc breuem cōmonitionem sufficere ex nostra parte existimo. Mementote Dominici verbi ad Principem Apostolorum, velut ad fratrum suorum primogenitū: (a) *Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* Salutate dominos & fratres nostros filios vestros, & eis precibus nostris & vestra cōmonitione persuadete; quatenus dilectio, qua me olim ꝓpter Deū dilexerunt, sic non deficiat: sicut non deficit ille, propter quem inceperunt. De cōscientia mea ad Archiepiscopatum incūnctanter credite & securè aliis asserite, quia nulla cupiditas (coram Deo loquor) quæ in corde serui Dei contemptoris mūdi esse non debeat, me trahat aut alligat: sed timor, aut charitas, aut obedientia Dei & ecclesiæ eius. Literas istas aut exemplum earum Becci videri facite. Valete.

a Luc. 22.

EPISTOLA X.

SVO DILECTISSIMO PATRI REuerendo Dn. Ebroicensi Episcopo Gislebetto frater Anselmus quod fidelis seruus & filius.

Se non honoris cupiditate suscepisse onus Archiepiscopij. Ad hunc autem Gislebertum est Iuon. Carnot. epis. 178. in fragmento. De Guillel. Conquest. notatur, quod diuina re confecta cū sarcophagum iamiam esset terra mandandum: Magnus Gislebertus Ebroicensis Episcopus in pulpitum ascendit: & prolixam locutionē de magnificentia defuncti Principis eloquenter protelauit. *In fine vita Herluini proto. cænobiarchæ Beccensis, notatur quod eius exequias celebrarit, vbi à vita & scientia præstantia laudatur.*

IN principio meæ epistolæ apud reuerendam mihi paternitatem vestram me excusare desidero, quia ꝙ tardè illi scribo; postquā sors grauis mihi Archiepiscopatus super me cecidit, non hoc fecit negligētia vel obliuio, sed magna valde perturbati cordis mei dubitatio. Sic contra me luctabātur timor Dei, & timor oneris quod subire cogebar, & dilectio earū, à quibus sine magna tristitia separari nō poteram, vt cum ordinationi Dei resistere pertinaciter non auderem, & graue pondus & scissuram animæ meæ ab illorum animab. quos sicut me diligebam, & quibus solis viuere volebā, nimis horrerem: quoniam in mentis parte Deum volebam offendere: omnino dubiū mihi esset, quid magis deberem eligere, aut ad quid potius auxilium amicorum expetere. In qua re, hoc vnum & tutissimum, vt mihi visum est elegi consilium, vt, sicut scriptum est: (a) *Iacta cogitatum tuum in Dominō*, omnino me cōmitterem diuino moderamini, & cōsilio. Ita tamen vt facerē quicquid possem sine peccato, vt quod volebāt de me facere qui me eligebant, non fieret: & nihil facerē ꝙ sine peccato dimittere possem, vt fieret. Quod quo affectu, qua simplicitate facere volui, vel in q̄ partem cor meum magis pependit, coram Deo ipse nouit, ad cuius regulam, intentionem meam in hac re pro meo intellectu & possibilitate volui dirigere: veniam ad hoc, ꝙ me non parum contristat si verum est. Nouit enim prudentia vestra, mi pater charissime, quoniā quantò sincerius aliquis diligit, & à dilecto diligitur, tātò molestius illi est, si dilectoris eius dilectio aliquo modo minuitur. Quod autem vestra celsitudo paruitatem meam dilexerit sincere, dubitare non possum, quia hoc certissimis argumētis beneficiorum, quæ mihi & ecclesiæ Beccensi, cui hactenus sub nomine Abbatis pręfui, in dictis & factis, & in multa benignitate & dulci pietate impendistis, probare possum. Quod, quoniam nullis obsequiis aut beneficiis me prius meruisse, aut postea retribuisse cōsidero valdè me reprehensibilem ego ipse iudico, si paternam vestram sanctitatem fideliter non diligo. Quantò ergo vos diligo sincerius, tantò si vestra dilectio erga me aliquatenus obnubilatur, mihi est amarius. Hoc idcirco dico reuerende mihi pater & Domine, qm̄ audiui, quod paterna vestra sanctitas suspicetur, me aliquatenus cupiditate Archiepiscopatus, ad quem dolens & tristis, & animē multis lachrymis testantib. trahor, illaqueari: vnde valde timeo, mentis vestræ benignitatem erga humilitatē meam quamuis nequaq̄ hoc merear, decolorari. Deum n. inuoco testem, in cuius conspectu mentiri non debeo, & quem mendacii testem inuocare nefas esse scio: quia secundū quod meam coram illo comprehendo conscientiam mallem, si hoc seruata charitate & obedientia (quam Deo debeo & Ecclesiæ Dei propter Deū) possem monachica paupertate seruiendo & obediendo Abbati regulariter subesse, quam vni, vel multis, vel omnibus hominibus dominando in terrena celsitu-

a Psalm. 54. vulgata versio & 72. habet: Iacta super Dominū curā tuam. Hebraea, Proiice super Dominum charitatem tuam: Chald. Proiice super Dominū spem tuā. Cassiod. Iacta in Deū cogitatū tuū. Hilarius, cogitationem. Vnde claret Anselmum habuisse aut versionē aliquam peculiarem, aut exemplar diuersum & plerumq; mutatis vocibus dissimile.

celfitudine & opulentia terrenarũ rerum præsse. Certè (mi reuerende pater) coram Deo similiter loquor, non mentem meam trahit aut alligat ad Archiepiscopatum terrenę alicuius rei, quam feruus Dei contemptor mundi contemnere debeat cupiditas, sed timoris Dei cogit, quàm adhuc nõ video quomodo rumpere possim sine peccato, necessitas. Quod autẽ Dño nostro Comiti Normannorum Roberto, & patri nostro reuerendo Archiepisc. Guillelmo, & fratribus nostris Beccẽsibus mandani, me nullo modo posse amplius sine peccato resistere, & quia voluntati Dei nullatenus possem obsistere, & idcirco consilio virorũ spiritualium, & plus timentium Deum quàm hominem ageret idem Archiepiscopus, & mihi præciperet sicut monacho, qui non nisi per obedientiam venire vult: quid mihi potius faciendũ esset, & quod scripsi prædictis fratrib. rem ad hoc perduci ineuitabiliter: vt aut illis & aliis prodessem, si ordinationi Dei adquiescerent; aut nec illis, nec aliis prodessem: sed in tristitia viuerem deinceps, si pertinaciter agerent: & idcirco illis cõsului, sicut mihi commissis ad consulendnm, vt nihil nisi consilio spiritualium de concessione mei, quæ ab illis exigebatur, facerent. Quidam oõ intelligentes, quid me cogeret, putauerunt cũ hæc legerẽt, me cupiditate Archiepiscopatus esse deuictum. Sed certè non ita fuit, nec est: (a) sed videbam ex ipsa sola dilaoone, quia non determinabatur qd futurum esset de me, iam præsentia multa & grauia mala corporib. & animabus multorum nocẽtia nasci, & multò plura & grauiora nascitura, si diutius differrentur, quæ nunc non est opus dicere. (b) Inter quæ mala, erat distinctio Beccensis Ecclesiæ, &, vt intelligebam, irreparabilis, sicut erat ineuitabilis. Quam si viderem: in tanta tristitia deinceps viuerẽ, vt nec mihi, oec vlli vtilis essem. Sciebam etiam quia propter concessionem, vel contradictionem eorundem fratrum nostrorum nec maius, nec minus quod inceptum erat, fieret: & idcirco volebam, vt illi sine culpa & sine omni occasione imminentis periculi essent, quidquid fieret. Quod verò significaui volũtate fieri quod fiebat cui non possem obsistere: non ita intellexi, quasi certus essem, quia Deo placeret, sed quia siue misericordi siue irata voluntate tamẽ Dei (cui resisti non potest) fieret. Solemus enim dicere, etiam cũ certi sumus, quia iratus aliquid facit Deus, nullũ posse voluntati eius resistere. Deniq; quicquid aliquis intelligat in literis meis de Archiepiscopatu, ego certus sum quia in simplicitate cordis mei, inquantum eam coram Deo seruare potui, locutus sum. Precor igitur dilectam mihi paternitatem vestram, vt potius sennã in dolore & timore meo miserationis vestræ consolationem. Quod non solum à vestra pietate, sed & ab hominibus qui me propter Deum hactenus dilexerũt. desidero impetrare, ne aliquid paruum de me iniustè suspicantes eandem dilectionem malint abiicere, quam seruare. Sed quidquid illi faciant: Oro Deum, & spero in Deo, quia ego semper eos diligam. Vestram autem rogo paternitatem, sicut de eius confido dilectione, vt quotiens opus fuerit, apud alios fiducialiter me defendatis à prædicta cupiditatis suspicione. Ecclesiam Beccensem, quam plusquam vitam corporis mei dilexi, & diligo; & quam tristis, tristem de mei amissione quantum ad corporalem præsentiam no dubito, vestræ pietatis consilio & auxilio, veluti animam meam toto cordis affectu lachrymis fluentibus commendo: Quatenus illam non solum per vos, sed & per quoscunq; potestis illos ad eiusdem ecclesiæ miseraoonem pia vestra miseratione conuertendo sustentetis. Omnipotens Deus diu vestram paternitatem in hac vita sub suæ gratiæ cõtinua protectione custodiat, & ad vitam æternam perducat. Sigillum hæc epistola non habet, quia Abbas iam non sum, & Archiepiscopus nondum sum: nec me delectat pingi, quod non sum.

a *Dilatio electionis Ansel. malorum erat semmis malorum.*

b *Beccense cænobium destruendum erat, si Anselm præfractione sua obstitisset electioni.*

EPISTOLA XI.

DVLCISSIMO ET DELECTISSImo suo dilectori Episcopo Beluacensi Fulconi frater Anselmus: æterna Dei protectione & consolatione gaudere.

Est ordine nona has inter excusas. Eiusdem est argumenti quàm præcedens & 7. supr.

SCIO mi dulcis amice, quantum dilectio vestra de illius (quem super omnem diligit hominem) insperata (a) corporali amissione contristaretur, nisi se sapienter diuinę disposioonis considerasione consolaretur. Sicut enim in cordibus diligentium se inuicem spes & opportunitas confruendi se, nutrit quandam delectabilem dulcedinem: ita eiusdem rei desperatio ingent molestã amaritudinem. De qua te vestra prudeooa meam potest cognoscere cõscientiam. Sic enim cognosco vestræ dilectioois erga me sinceritatẽ, vt certus sim vos oõ ignorare meę dilectionis erga vos, & erga illos, quibus illam ostẽdebam, & maximè erga monachos Beccenses, veritatẽ. Nam nullus sic cognoscit amici veri cõscientiam, sicut ille qui veram gerit amicitiam. Considerate ergo, quæ possit esse in corde meo integra lætitia; quem tot amicorum me desideranoum, & à me desideratorum cootristat irreparabiliter perdita in hac vita præsentia. Vnusquisq; eorum de mei solius amissione corporali dolet, & anima mea de omnibus: quia ab eorum præsentia inuita tam inopinatè scinditur, dolet. Nam etsi maior multitudo similem exhibentium dilectionem in Anglia me videatur lætificare: nullatenus tamen tam longo tempore radicatam & nutritam priorem dilectionem de corde meo valet eradicare. Vera n. charitas non diligit minus priores amicos interius, etiamsi exterius pariter nequeat operari, cum ad plures extenditur, sicut nec à prioribus si veri amici sunt minus non timet diligi, cum à pluribus diligitur. Et quidẽ si qua mihi consolatio est multitudinis amicorũ præsentium, ad angorem, quẽ gero de priorum absentia: illud vtiq; efficere nequit, vt non contrister de illorum, qui quantò me magis diligunt, tanto magis contristantur de absentia dilecti & dilectoris sui tristitia. Delectat me cùm dulci amico meo scribo de charitatis sinceritate, & de eius efficacia diu tractate: sed quoniã epistolaris breuitas hoc non patitur, cum & aliud velim dicere, necesse est me iam materiam mutare. Quidam (vt audiui) suspicantur me Archiepiscopatus concupiscentia, ad quem dolens & timens trahor, deoneri. Quod siue suo errore, siue aliena persuasione faciant, parcat illis Deus, qui videt, quia falluntur & peccant. Non me excuso apud vestram fraternitatem mihi dilectissimam, quæ, ex quo me cognouit familiarissima & longa conuersatione: meam indubitanter didicit & credidit de sæcularis honoris ambitione conscientiam

a *Anteà bis mendosè, legebatur inseparata.*

entiam. Quam tantò verius cognouistis, quantò securius vos & totam vitam vestram sensui meo iudicioque meo commisistis. Sed apud eos me excuso quicunq; hanc lecturi sont epistolam, vt sciant quid mihi dicat conscientia mea corá Deo, & aliis ignorantibus cum opus erit, respondeant pro me: si non propter me, vel propter Deum. Multum enim nocet infirmis in ecclesia Dei opinio alicuius vitii: siue vera, siue falsa sit de aliquo homine, & maxime de eo qui sic est in ecclesia Catholica cõstitutus, vt & verbo & exemplo vitę aliis debeat & possit prodesse. Sciant ergo omnes, sicut mea conscientia mihi dicit coràm Deo, quẽ inuocare testẽ mendacii, nefas esse scio: quia non me rapit aut alligat ad Archiepiscopatum Anglorum cupiditas alicuius rei; quam seruus Dei contemptor mundi cõtemnere debeat: sed timor Dei me cogit pati, vt quamuis dolens & timens ab ecclesia Dei trahat: & quia, si mihi licebit, seruata obedientia & charitate, quas Deo debeo & ecclesiæ eius matri meæ propter eum; (a) potius & libentius eligerem sub Abbate & sub regulari disciplina in monachica paupertate & humilitate esse, & obedire, & seruire, quàm regnare in hoc mundo sæculariter, aut dominari, aut Archiepiscopatum siue Episcopatum possidere, vel Abbatiam aut hominibus quibuslibet pręesse ad animarum gubernationem, siue ad corporum sustentationem, in magna terrarum & rerum terrenarum possessione & opulentia. Quod ego ipse non imputo mihi tantum ad virtutem; quãtum ad hoc, quia talem me scio tam parum vtilem, parum fortem, parum strenuum, parum prudentem, parum iustum: vt potius mihi cogruat & expediat subesse prælato, quam aliis præesse; obedire, quam præcipere seruire, quam dominari: ministrare, quam ministrari. Cogor hæc de me confiteri, sed malo hæc in simplicitate mea (vt puto) sine omni duplicitate de me dicere quam pati, vt alii homines peccent in me: aut vt malum exemplum sumant per ignorantiam & errorem suum de me. Qui mihi hæc de me confiteri credit, certus sit, quia hoc credendo non fallitur si mea conscientia coram Deo non fallit: & qui non credit, verum est, & quia ipse falso & temerariè de me iudicando se fallit. Omnipotens Dominus faciat vos in hac vita & in futura indeficienti sua protectione, & consolatione gaudere.

a Idem Edimerus prodidit lib. 2. vitæ Anselmi: qui autem epist. 7. idem testificatum est.

EPISTOLA XII.

DOMINO ET PATRI REVERENDO Episcopo Parisiensi Iotsfrido, frater Anselmus Dei disponentis omnia dispositione electus Archiepiscopus Cantuariæ: præsentis vitæ Deo placitam sanctitatem, & futuræ æternam fœlicitatem.

Extat 10. in lib. impressis. Clericos monachismum amplectentes, non esse ab Episcopo reuocandos.

QVAMVIS diuina dispositio valdè longè à reuerẽtia vestra meam separet paruitatem: nulla tamen longinquitas debet minuere meam, quam vestra multis modis meruit benignitas, fidelitatem. Quapropter si quid de vestra celsitudine audio, vnde mihi sit congaudendum: semper volo congaudere, & si quid cognosco, quod vestram dignitatem mutare deceat, familiari fiducia eam charitatiue & humiliter debeo commonere. Didici quod Dominus Waleranus charissimus amicus noster cantor ecclesiæ Deo inspirante habitum sanctæ conuersationis studiosè & intensissimè petens (a) in monasterium S. Martini de Campis eo gaudio quo debent sit susceptus, & inde violenter à vobis, quemadmodum non necesse fuerat, abstractus. De qua re, quamuis vestra prudentia meo consilio non egeat: cogunt tamen fidelitas & dilectio, (quas vobis & illi debeo,) mentem meam, vt vestræ reuerentiæ aliquid suggerat. Non loquor sapientiori me quasi docendo, sed velut ea quæ melius me scit breuiter commemorando. Mi pater, si (b) omnia facienda sunt cum consilio, cuius magis consilio, quàm eius, qui (c) admirabilis consiliarius Deus fortis dicitur? Ipse quippe consulit ad perfectionem nitentibus & sequentibus, vt omnia relinquant & se sequantur. Ipse (d) omnia relinquentibus & sequentibus se promittit, quia sedebunt cum illo in iudicio iudicantes duodecim tribus Israel. Ipse est qui inuitat laborãtes, & oneratos amore & curis sæcularibus, vt ad se veniant & requiescant. Hoc cõsilium magis in monachico quam alio vitæ proposito impleri sancti Patres intellexerunt. (e) Beatus namq; Gregorius in lib. 14. Registri: scitis, quid mandet Desiderio Episcopo de quodam, qui diuina inspiratione compunctus gratiam monachicę conuersationis appeterat: quo modo scil. hortetur eundem Episcopum, vt propositum eius nullo modo impediat: sed magis eum, quantum valet, pastorali admonitione succendat, ne feruor conceptus in eo tepescat, nec vllatenus debere eum, qui monasterii portum petiit: rursus ecclesiasticarum curarum perturbationibus implicari. (f) In Toletano Cõcilio IV. legistis (g) clericos monachorum propositum appetentes, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos esse debere ab Episcopis ad monasteriorum ingressus. Pauca dixi de multis. Si ergo dicere contra Dominum, & contra tot sanctos Patres, dicta Domini veraciter intelligentes est peccatum, facere contra, manibus non dicam quomodò, sed quo modo vos scitis quid est? Et qui (h) separat pretiosum à vili, id est, animam à sæculo tanquam os Dei (sicut scriptum est) erit: ille cuius os & manus retrahunt animam adhærentem post Deum ad sæculum, quid erit? Absit mi Domine: nolit Deus vt super Episcopum cadat quod Deus dicit: (i) *qui non colligit mecum, dispergit: &, qui non est mecum, contra me est.* (k) Horrendum est etiam auditu, vt quod Christus elegit de mundo, Episcopus religet in mundo: Et quod Christus trahit ad portum, de procellis & tempestatibus mundi, hoc Episcopus retrahat à portu in naufragos turbines mundi: Et quod Christus abscondit in ouili à multitudine insidiantium luporum; hoc Episcopus rapiat, & exponat multitudini luporum. Mi reuerende pater, ne sit molestum prudentiæ vestræ, quia sic loquor. Non enim hoc dico, quia velim ostendere quod huiusmodi sitis: sed quia desidero, vt huiusmodi nõ sitis. (l) Consideret, & retractet prudentia vestra quod fecit de prædicto suo canonico: & si quid fecit, quod mutandum

a Id hodiè est Lutetiæ Parisiorum via Martiniana, ideo sortitus agnomen de Campis aut Campestris: quod huic loco suburbano, (in cuius solo rex Henricus I. Roberti Francorum regis filius illud extruxit D. Martino) Campelli nomen esset, & Campestribus abundaret.
b Eccl. 32.
c Esai. 9.
d Matth. 19.
e Iuxta diuisionem Registri, quod extat, ad scriptum est lib. 10. epist. 40.
f Canon. 49. & dist. 19 q. 10. c. clerici cui iunge D. Thom. 2. 2. q. 189. art. 7.
g Non tantum monachorum, sed etiam Canonicorum Regularium societatem expetentibus clericis concessit Vrbanus II. his verbis: Si qui in ecclesia sub Episcopo populũ retinet, si afflatus spiritu sancto, in aliquo monasterio vel regulari Canonica saluare se voluerit, etiam episcopo suo contradicente, eat liber ex authoritate nostra. Iusto enim n[illegible]

est lex posita: sed vbi spiritus Domini, ibi libertas. *Sic Vrbanus 500. abhinc annis relatus à Stephano Tornacensi in epistolis suis p. 8 v. Cod. N. Fabri Parisiensis.* h Hierem. 15. i Matth. 12.

k H[illegible]rendum est auditu Episcopum velle reuocare in sæculum, quē Chr[illegible] inc reuocat.

[illegible] in & mancus erat hic locus in exempl. prioribus.

landum intelligat: non eam pudeat facere, quod magis deceat. Non enim adeo mirandum, si subito motu de tam strenui clerici amissione aliquid non præmeditatè fecistis: sed hoc valdè est laudandum, si mutatis, quod mutandum intelligitis. Saluto dominos & amicos nostros canonicos vestros, quos, etiamsi singulos nō cognoui; omnes tamen diligere & seruire volui. Quos omnes vobiscū supplex precor, (d) vt consecrationem meā, quæ (e) 10 dominica (qua cantatur populus Sion) ordinata est Deo annuente fieri: suis orationibus non meis meritis, sed sua charitate præueniant. Omnipotens Dominus sic vos vsq; in finem vitæ dirigat & custodiat, vt post hanc vitam æternam beatitudinem vobis retribuat. (f) Sigillum hæc epistola non habet, quia & Abbas iam non sum, & Archiepiscopus nondum sum: nec me delectat pingi quod non sum.

d Consecrationem Anselm. diem.
e hunc diem appellat pridie Non. Decemb. infrà epist. 15.
f eodem dem fola finit epist. 10. supra.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XII.

IOiffrido,] *alias Goffr. do, Gaufredo, Gauffrido, tam variæ sunt & discrepantes scriptorum, impressorumq; vola minum lectiones. Paulus Æmilius lib. 3. annalium habet, Gotofredus, quem Eustathij Comitis Bononiensis fratrem fuisse asseuerat & Franciæ Cancellarium, virumq; non modo in re sacra, sed & profana potentissimum. Sanè de Cancellarij dignitate est vetus testimoniū in Diplomate Philippi Francorum regis dato Aurelianis anno 1075 in quo vocatur regis Cancellarius, & Parisiorum Episcopus. Vnde palam est illum multos annos Parisiensem Ecclesiam gubernasse. Sed hæc impræsentiarum fata sint nam plura dicturi sumus in historia episcoporum Parisiensium, quam præmeditamur; det Deus huic quoque finem.*

Vt [D] consecrationem meam, quæ in Dominica, qua cātatur populus Syon, ordinata est, &c.] *Hæc est Dominica secunda Aduentus, quæ cum hoc anno inciderit in 4. Decemb. seu prid. Non. Decemb. vt Anselmus designat epist. 15. sequenti, necessario prima Dominica Aduētus celebrata est 27. Nouemb. quo principio, Aduentus nullum habet altius: sicut nec inferius 3. Non. Decemb.* Pridie ergo Nonas Decembris, Anselmus qui sanctus dicitur, & meritò, ex confinio Burgundię ortus Becci monachus, & secundus Abbas: postea Cantuariæ Archiepiscopus consecratus est à Wakelino Wintoniensi, & Mauricio Londoniensi Episcopis; *Hæc enim verba tabulæ Cantuarienses MS. in Biblioth. S. Victoris Paris. recitant in eius inaugurat onem: quæ eadem anno vid. l. 1093. facta est, quo electio, assertoribus Edmer. lib. 2. vita eiusdem.* Mathæo. *Rogero Houedeno, Thom. Walsinghamo, Matth. Paris. Non sunt igitur audiendi Matth. Parisius in add. ad Chronicon Eusebij scribens, Anno 1090. Anselmus Cantuariensis Episcopus bonitate vitæ & ingenij acumine claret in Anglia. Nec Georgius Lilius id tradens anno 1095. multo minus Sigibertus aiens anno 1097. Lanfranco defuncto Anselmum, successisse in præsulatu Cantuariensi. Non sunt inquam audiendi ac imprimis Palmerius: Tantùm enim abest, vt Anselmus, tunc in Anglia clareret, cum ne quidē degeret. Nam ex Lilij supputatione is est annus defuncti Lanfranci: Imò illa vltima eiusdem ægritudine, Anselmus erat Becci in Normannia, vt liquet ex epist. 53. lib. 1. ad eundem lecto decumbentem ex dysenteria. Sigeberti & Lilij errorem prodidisse, vicisse est aliorum testimonia, qui Edmerum Anselmi conuictorem secuti sunt.*

EPISTOLA XIII.

DOMINO ET AMICO CHARISSIMO Waleranno olim Cantori Parisiensis ecclesiæ frater Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ semper ad meliora proficere & nunquam deficere.

Vt arreptum vitæ monasticæ propositum strenue persequatur.

AVdiui amice charissime, quia propositum sanctę conuersationis eligens monasterium sancti Martini sub charissimo amico meo Domino (a) Priore Vrsone ingressus fueras, & valdè de tanto bono amici mei lætatus sum. Sed postea didici, quia dominus noster Episcopus tuus te inde vi retraxerit, & tristis factus sum. Et quoniam honestatem tuam, de cuius dilectione certus sum, sine figmento dilexi, & diligo: reprehendit mea conscientia, si te visitare meis literis & pro possibilitate mea in tanto periculo tibi consulere charitatiue non studeo. Timeo enim ne diaboli calliditas animam tuam dilectam mihi decipiat: ne tibi, quoniam vi abstraheris & nolens à sancto proposito posse in clericatu licitè & sine culpa vt olim permanere persuadeat. Certus esto charissime, quia nullo modo hoc potest anima tua sine sui reprobatione suscipere: quamuis hoc Episcopi sui authoritate velit defendere. Christus enim dicit: (b) *Nemo mittens manum suam ad aratrum & retrò respiciens aptus est regno cælorum.* Mens tua ab aratro Christi retro respicit, si à proposito, ad quod te vocauit Christus, & quod incepisti, aliqua occasione tepescendo deficit. Sicut enim Episcopi seruant sibi authoritatem, quamdiu concordant Christo: ita ipsi sibi eam adimunt, cum discordant à Christo. Omnis Episcopus qui habet vocem Christi, Christus est: & oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. Lege in Euangelio post hæc verba: (c) *Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum.* Si persecutio corporis fugienda est de ciuitate in ciuitatem, quanto magis persecutio animæ? Annon est animæ fugienda persecutio, animam prohibere sequi Christi consilium? Amice, charissime, si multa nō legisses, & rationabilis ingenii non esses: multa tibi dicerem, vt quam bonum sit quod incepisti: & quam malum, si ab incepto deficis, ostenderem. Breuiter dico nihil salubrius potuisti incipere, nihil periculosius potes relinquere. Nihil igitur separet animam tuā à proposito monachico, quod incepisti. Lege in (d) Concilio Toletano Quarto de clericis petentibus vitam monachicam, & in 14. libri Registri epistolā ad Desiderium Episcopum de clerico facto monacho. Omnipotens Dominus dirigat & corroboret, & consoletur cor tuum. Amen.

a Fuit ille primus huius cœnobii præpositus, ex quo Philip. I. Francor. rex inde clericos incontinentiores expulisset, sodalesq; Canonicos induxisset, teste Vrsonis meminit iterū epist. 29. lib. 1.
b Luc. 9.
c Ioan. 10. quem locum mutilatum integrauimus.
d relato inius post antecede.

EPISTOLA XIV.

DOMINO, ET AMICO CHARISSIMO Fudoni frater Anselmus salutem & fideles orationes.

Quem velit & consulat ecclesiæ Beccensi præfici.

DIV est, quod literis vestris de eligendo Abbate in Beccensi ecclesia respondi: sed (sicut audio) lator mearum literarum in mari captus, ad vos venire prohibitus est. Quod tardè sciens;

iterum mando Domino nostro Comiti, & vobis de re prędicta nostrum secundum iussionem eius consilium. De nullo fratrū eiusdem ecclesiæ volo, aut consulo tantū vt Abbas fiat in illa, (a) quantum de Dn. Willelmo, qui Prior fuit apud Pexeium, quatenus plures alii sint inter eos Dei gratia hac prælatione non indigni. Vobis autem gratias ago quantas possum, vt verissimo amico, pro eleemosyna vestra, & propria cura quam habetis de Ecclesia Becci, quam vobis commendo sicut animam meam, quia plus eam diligo quam præsentem vitam meam. Nulli enim confidentius commendo rem tam charam cordi meo, quam verè dilecto dilectori meo. Precor, obsecro, vt nō solum per vos eam vestro cōsilio & auxilio adiuuetis: sed & ad alios ad eius miserationē & sustentationem, & dilectionem, quantùm potestis conuertendo eam sustentetis. Et si contigerit, vt aliquando aliter aliquo modo sese habeat (q Deus auertat) quam oportet, confidenter eam vt verus amicus corripite & arguite, & donec corrigatur charitatiue insistite. Dilectionem meā & fidelitatem, quas erga vos habui, ex quo vos cognoui, & quæ tantò magis in corde meo creuerunt, quantò magis vestram erga me dilectionem veriorē probaui, scitote (Deo annuēte) quamdiu viuam perseueraturas. Omnipotens Dominus vos sub suà continua protectione sic in hac vita custodiat, vt ad vitam æternam perducat. Amen.

a Idem vult & consul. 2. epist. 2 supra.

EPISTOLA XV.

DILECTISSIMIS SVIS DOMINO Priori Baldrico, & aliis monachis Becci: frater Anselmus semper velle, & facere quæ Deo placent, & quæ expediunt.

De suauissimis literis Roberti Normannorum Ducis ad se missis.

GRatia Dei faciente Dominus noster Princeps Normannorū misit mihi literas plenas magna benignitate & excusatione sui, si quid aut credidit aut dixit de me aliter quam decuit, amore meo, & dolore de amissione mea cogente ob meam ad Archiepiscopatum electionem. In quibus literis, & de Abbate vobis constituendo petiit benignè meum consilium: quod non solum in hac re, sed & in aliis rebus se libenter accepturum promisit. Consilium autem de hac re illi mando, & vobis remando, quod mandaui per Dn. Girardum fratrem nostrum. Rex Anglorum vobis mandat salutem, & auxilium suum & custodiam rerum vestrarum quę sunt in sua potestate quamdiu meo consilio agetis & viuetis. Si autem illud spreueritis, in illo proficuum non habebitis, cum ex vestra parte aliqua mihi mittitur epistola, secretè & mihi soli legēda: non minus sit gracilis scriptura. Postquam enim illud, quod de me inceptum esse mecum doletis, contigit: multæ (a) diurnæ & nocturnæ lachrymæ visui meo nimis nocuerunt. Non enim celsitudo aut opulentia Archiepiscopatus eas tātum valuerunt suas copias reprimere, quātum timor & tædium eius eas potuerunt sua perturbatione exprimere. Amici mei compatimini mihi, quia ego compatior vobis. Orate pro me, quia ego si possum oro pro vobis. Consecratio (b) mea ordinata est fieri prima die Dominica post festiuitatem S. Andręæ, pridie videlicet nonas Decembr. (c) Præuenite eam vestris orationibus: & mandate hoc monachis & sanctimonialibus per Normanniam inclusis, & claustralibus & amicis nostris in Francia. Valete.

a Visus D. Anselmo minutus ex torrente lachrymarum, quas effuderat de sua inauguratione.

b Antea memorauit epist. 12. sub fin.

c Vrgendus Ansel. flagitat vniuersorum monachorum monialiumque Normannorum & Francorum precas auxiliares.

EPISTOLA XVI.

ANSELMVS SERVVS SERVORVM Dei vocatus Archiepiscop. dilectissimis in Christo filiis Willelmo Abbati & cæteris Beccensis ecclesiæ monachis, salutem.

Accommodat odam Angelicam suo instituto Luc. 1. sic epist 1 lib. 1. & 10 lib. 2. De Abbate à Beccensibus in suum locum surrogato gratulatur præcipiens monachis, hunc patrem: & Abbati filiorum loco sibi hos esse. De huius Willelmi in Abbatem sublecti virtutibus est notatio ad epist. 8. suprà; & hoc Guillelm. Gemmet. aloquim lib. 8. hist. Duc. Normann. cap. 5. quo religionis commendatur nomine. præter quem est potissima testificatio Anselmi.

GLoria in excelsis Deo, & in Ecclesia Beccensi pax fratribus bonæ voluntatis. Grates immensæ clementiæ Dei, quæ sicut vobis pastorali solatio destitutis visitationis suæ gratiam voluit impartire, ita eandem longa rerum expectatione noluit protelare. Iterum ago grates clementiæ illius, quod licet non omnino, sicut vellem, aliquo tamen modo animi mei desiderio dignata est occurrere: dum me superstite aliū in pręfata ecclesia Abbatem secundum iuge desiderium meum cōstituerit. Sed cum illud indesinenter eius intentionis speculatione desideratem, vt & vobis ante mortem meam consulens, finem vitæ cum gaudio expectare, & ab omni mundanarum specie rerum segregatus quietam inter vos vitā possem agere, noluit in hac parte superna prouidētia desideriū meum adimplere, sed ad magnum (vt valdè pertimesco) animæ meæ detrimentum maioribus quam ante rerum tumultibus voluit implicare. Proinde quantum in vno, quod à Deo exauditus sum, gaudeo; tantū in alio quod exaudire me noluit, doleo. Paternam tamen nunc, sicut semper, solicitudinem pro vobis gerens, moneo vos sicut filios meos charissimos, & sicut eos quos in visceribus Christi tenerrimo semper affectu dilexi, & diligere volo: vt secundum B. Apostoli vocem id (a) ipsum inuicem sentiatis, propositum animi ad meliora quotidie dirigatis: & ei, quem diuina pietas vobis præesse voluit, humilem in omnib. obedientiā exhibeatis, memores illius præcepti quo nos idem Apostolus admonet, dicens: (b) *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis.* Tibi aūt charissime frater Willelme & in omni sanctæ religionis obseruātia animo meo probate, quem Dei gratia tam sancto monachorū gregi rectorem post me fieri constituit, hanc facio suggestionem: vt ita de animabus fratrum sub tuo regimine consistentiū solicitus existas, quatenus callidi hostis insidiæ nulla eis arte protegente Deo nocere valeant: sed solicitudinis tuæ custodia, vallata boni pastoris tutamina se inuenisse gaudeant. Sicque te in omnibus, quæ agis, moderatum exhibere festines, vt neque iustitiam gratia, neque gratiam iustitia qualibet vnquam priuata subreptione excludat. Sed ita altero semper alterum coniungas, vt in vtroque monasterii ordo inuiolata rectitudine seruari valeat. Nunquam ab animo tuo

a Rom. 12.

b Hebr. 13.

c Prouerb. 6. mo tuo excidat, quod Dominus negligēti pastori per Salomonem dicit: Fili mi, (c) *si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam: illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus tuis.* Plura me loqui delectaret, si aut epistolaris breuitas permitteret, aut tua sanctitas melius facere, quam ego dicere nesciret. Omnes tamen vos hac postrema supplicatione conuenio, vt expertum semper dulcedinis vestræ amorem erga me tepescere non sinatis, quoniam ego, etsi corporali pręsentia vobiscum esse nequeo, cordis tamen amore vobiscum manere nunquam desisto. Memores etiā estote, qua ratione semper ecclesiæ Beccensi amicos acqrere consueui: & hoc exēplo amicos vobis vndecunque acquirere festinate, hospitalitatis bonum sectando, benignitatem omnibus impendendo, &, vbi facultas operis defuerit, affabilis sermonis gratiam porrigēdo. Nec vnquam satis vos habere amicos credatis, sed siue diuites siue pauperes omnes vobis in amore fraternitatis conglutinate: quatenus hoc, & ad vestræ ecclesiæ vtilitatem proficere, & ad eorū quos diligitis salutem valeat pertingere. De benedictione tua frater Willelme Comiti & Archiepiscopo mandaui, atque vt omnia decenter fierent rogaui. Literis tuis, quas per Dominum Gislebertum, & Dominum Iosfridum misisti, ideo nō respondi, quia & istæ literæ antea scriptæ fuerunt & portitor earum multum festinauit.

EPISTOLA XVII.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus, dulcissimis & dilectissimis filiis suis iuuenibus & adolescentibus Beccensibus qui & suas in Angliam miserunt epistolas Dei & suam quantum valet si quid valet benedictionem.

De literis à Beccensibus ad Anselmum missis.

LEGI in literis vestris dilectissimum & dulcissimum affectum vestrum erga dilectum dilectorem vestrum: quas sæpe legi & sæpe interiora cordis mei vestræ dilectionis consideratione piè commouerunt, & faciem meam lachrymis meis fluentibus perfuderunt. Ad quod, cum vnius vestrum sola sufficeret dilectio, tātò plenius tamen & vehementius hoc fecerunt, quantò in vestris dictis similem animum & affectum aliorum cogitabam, qui literas non miserunt. Sic enim dilectio vestra conglutinata est animæ meæ, vt eam intentè cogitare nequeat, sine quadam magna sui vulneratione, de dilectorum filiorum suorum violenta ablatione & separatione. Quod autem significastis, vos mecum desiderare semper esse, certè, & ego desidero. Sed quoniam aliter disponit Deus, quam desideremus; nec video opportunum esse animab. vestris, quas sicut meam, teste vestra conscientia, diligo; vt mecum possitis conuersari precor, moneo, cōsulo: quatenus mecum supernam dispositionem patienter tolēretis, & vestram tristitiam tolerando mitigantes meam quoque mitigetis, vestra namq; tristitia mea est, & vestra consolatio mea est. Quod non solum vobis dico fratres dulcissimi, sed & omnibus qui eandem molestiam vobiscum ferunt pro absentia dilectoris sui dilectissimi. Scio, quia si sperare- tis vos adhuc in hac vita aliquanto tempore me- cum conuersaturos magnæ consolationis vobis esset. Quantò ergo maiorem consolationem habere debemus, si in futura vita nos in æternum simul victuros & congratulaturos speramus? Consolamini igitur filii mei, consolamini, & vos subdicite voluntati Dei, qui melius scit quid vobis expediat quam vos ipsi: Quatenus aliquid maius vobis retribuat Deus pro hac patientia, quam vobis prouenire posset ex mea præsentia. Certi estote, quia nulla locorum distantia, nulla temporum diuturnitas dulcedinem amoris vestri sicut spero in Deo à corde meo poterit separare. Et illis, qui meam in literis suis se significauerunt velle absolutionem, & illis qui quamuis eam per literas nō petierunt, tamen earu volunt, mando meam coram Deo absolutionem & benedictionem, & oro vt Deus omnipotens illos ab omnibus peccatis absoluat, & in vitam æternam benedicat: Amen.

EPISTOLA XVIII.

ANSELMVS SERVVS SERVORVM Dei, vocatus Archiepiscopus reuerēdę & diligendæ vitæ merito Comitissæ Idæ, sic in hac vita Deo seruire, vt in futura mereatur cum Deo regnare.

Hortatur Comitissam ad sanctimonia perseuerantiam; ad eandem scripsit epist. 73. lib 1. & 24. lib. 2.

SCIO & certus sum (Domina mihi in Deo charissima, soror dilectissima, filia dulcissima) quia sancta tua dilectio, (qua me semper in corde tuo pręsentem quasi patrem spiritualem reuerenter & delectabiliter amplecteris) incessanter desiderat ea, quæ de me & erga me sunt, cognoscere, & ex mea parte aliquid audire & legere: quatenus mihi secundū veræ charitatis regulam congaudeat aut compatiatur. Cui tuæ dilectioni cor meum vtique simili respondet affectu: Quoniam ergo & per epistolam congruum non esset narrare nunc, quæ de me facta sunt hoc anno siue qualiter cor meum illa sustineat: & Dñs Rainerius dilectus amicus noster, clericus vester multa per se vidit & plura me narrante didicit, illum precatus sum, vt ea, quæ de me interius & exterius cognouit, sicut qui ad hoc ipsum se à vestra reuerentia missum fatetur, viua voce viuis vocibus notificet. Et quoniam iam olim certissimè expertus sum filia in Deo mihi dilectissima, monita mea cor tuū delectabiliter suscipere atq; animam tuam curæ meæ penitus te cōmisisse memini, aliquid necesse est quod ad exhortationem tuam pertineat subiungere. Amica charissima in Deo, Dominus dixit. Multi sunt vocati; pauci vero electi. Nunquā Matth. 20. ergo secura sis, te inter electos computari debere, donec ita viuas vt pauci sint quibus vita tua debeat comparari, & cum te in numero paucorū esse cognoueris; adhuc time: quia adhuc dubium erit, si inter paucos electos fueris, donec te, de illis paucis videas, de quorū electione nulla manet dubietas. Qui enim dixit, pauci sunt electi, nō vtique dixit, quam pauci: vt quantumcunque nobis videamur profecisse, semper iudicemus, nos nondum nisi ad initium proficiendi peruenisse. Hortor igitur & consulo filiæ meæ, quæ se meo commisit consilio, vt bene viuendi studium quod olim incepit nullatenus languescat, sed quasi quotidie incipiat, per singulos dies feruescat. Omnipotens Deus ab omnibus peccatis

catis te clementer absoluat & benedicat in æternum, & quantum mihi diuina gratia concedit, meam semper habeas absolutionem & benedictionem. Amen.

EPISTOLA XIX.

ANSELMVS SERVVS SERVORum Christi vocatus Archiepiscopus: dilecto & reuerendo Episcopo Guigorniensi Vulstano: sic in arrepto sanctitatis proposito perseuerare, vt mereatur in æterna beatitudine sine fine regnare.

Inter Lanfranci epistolas reperi vnam ad eum scriptam, Archiepiscopum Cantuariensem ab omni æuo dedicasse villas sui iuris constitutas in aliorum Episcoporum diœcesibus.

SANCTITAS & sapientia vestra, quæ in diuturna ætate per Dei gratiam in vobis multum creuerunt, & certitudo dilectionis vestræ quam erga me indubitanter cognoui, hortantur me, vt in negotiis nostris, (cum res exigit) ad vestræ reuerentiæ recurram consilium. Quapropter de quadam calumnia, quam quidam Coepiscopus noster, Londinensis scilicet, contra antiquam consuetudinem quam Ecclesia nostra liberè & quietè possedit in præteritis & antiquis temporibus, vsque ad præsens tempus, ingerit mihi, vestrum quæro consilium. Quippe testante omni genere hominum, qui sunt in Cantuariensi diœcesi, & in aliis episcopatibus, qui sunt circa eandem diœcesim, semper Archiepiscopus Cantuariæ hanc habuit potestatem & consuetudinem, vt intra cuiuscunq; Episcopi diœcesim haberet ecclesia Cantuariæ villam aut ecclesiam, quæ eiusdem Archiepiscopi proprii iuris essent, quidquid de eadem villa vel ecclesia pertineret ad episcopale officiũ; siue dedicatio, siue aliquid aliud. Adhuc viuunt innumerabiles homines, qui viderunt antecessorem (C) meũ venerabilis memoriæ Lanfrancũ Archiepiscopum dedicare ecclesias villarum suarum intra diœceses aliorum Episcoporum ipsis scientibus sine calumnia. Quod etiam sanctus Dunstanus & alii prædecessores mei fecisse probantur: ipsis ecclesiis, quas dedicauerunt, adhuc stantibus. Hanc dignitatem & potestatem tamdiu inconcusse ab ecclesia Cantuariensi possessam conatur hoc nostro tempore prædictus Episcopus suffraganeus scilicet Archiepiscopo, & primati suo filius matris suæ auferre & annihilare. Quamobrem in hac re vestrum peto consilium & auxilium, quatenus vt fidelis filius matris vestræ contra filium non dicam infidelem, sed volentem eam exhæredare subueniatis: & si quid scitis, quod ad nostram valeat, literis vestris nobis studiosè intimetis. Valete.

Huic Episcopo nomine erat Mauritius, Willelmi Nothi Cācellarius, qui magnificam D Pauli Londinēsis ædem incohauerat, obiit anno 1107. ex lib 2 de gest. Pontif. Ang Hunti. lib. 7. Matt. Paris. Honedenus eius fatum narrat anno 1108.

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM XIX.

VVlstano,] *Non parum dissentanee legitur id nominis. Aliquando Wulstanus, alias Wolstanus & Vlstanus: sed creberrime Vulstanum, vt hic & in MS. tabulis Wigorniensium episcoporum e nostra Bibliotheca, ita.* Aldredus Vigorniensis Episcopus ecclesiam in ciuitate Glauornia à fundamentis construxit: & in honorem Apostolorum principis Petri ædificauit; & postea regis licentia, Vulstanum Vigorniensem monachum à se ordinatum Abbatem constituit. Ibidem M L X I I. Sanctus Vulstanus fit Episcopus ab Aldredo prædicto tunc Eboracensi Archiepiscopo, Stigando Cantuariensi interdicto. Huius S. Vulstani gesta habentur. Cuius festum est 14. Cal. Febr. *Tantum ille: Plura verò Willelmus Malmesber. lib. 4. de gestis Anglorum Pontificum, obiterq; lib 3 in Eboracensibus Archiepiscopis: Rogerus Houedenus Annalium priori parte ad annum 1062. singularia quæq; commemorat & satis prolixè, & 1095. Senatus Benedictinus Vigorniensis monachus concinnauit epitome gestorum eius: apud Surium tom. 1. Polydor. Vergil. hist. Anglic lib 8. 9. 10. passim & honorificè sanctissimi Antistitis meminit, nec non Matthæus Paris historia maiore anno 1088. & 1095. vbi prolixiorē texuit narrationem vitæ & morum eiusdem. Thomas Walsinghamus, etsi de eo narrarit pauca, dicitur tamen deliria & præstigia in historiis reliquisse, non meo, sed Matthæi Parkeri Pseudo-Archiepiscopi Cantuariensis, & Anglo-Caluinianis iudicio: qui Walsinghamo coniungit Matthæum Paridem in Præfatione ad historias Walsinghami, sua cura & opera Londini editas anno 1574. Et ne aduersario me audacius imponere quis existimet, legat ipsissima eius verba ad hanc sententiam.* Quis hodie, *inquit*, putat vel Dunstanum Archiepiscopum, diabolum operi illius insidiantem naso suspēsum tenuisse, vel Wlstanum Wigorniensem iuxta D Eduardi sepulchrum, baculum marmoribus ita infixisse, vt nec à Lanfranco, nec alio quocumq; nisi solo Wlstano euelli posset? Ista omnia antiquitatis deliria cognoscere salus est adolescentulis. *Et post pauca, lectorem monens ait*: Nec antiquissimas istas patriæ tuæ historias prorsus reiicias, quoniam in illis falsa miracula produntur.

O hominē emunctæ naris, & lyncei visus! qui probè nouerit purpurā iuxta purpurā diiudicare: falsaq; miracula à veris secernere. Vtinā & adolescētulis, quorū saluti metuit, explanasset discrimē falsorum & germanorum miraculorum, ne pro sole amplecterentur nubem. Quid enim velit, profiteor me non tenere: nisi per falsa miracula, significet ea, quæ antè verbis eiusdē descripsimus: in quibus si quidpiam falsitatis delitescat, solus ipse detexit: Si enim horū optimus iudex, planeq;, quod dici solet, *κριτικὸς λίθος* apponatur scriptura sancta, (quam illi cæterisq; Caluinianis aut Protestantibus, non tamen nobis sufficere exploratum est) nihil tamen fuci aut mēdacii arguetur. Nam, vt à sanctissimo Dunstano exordiamur, neminem fugit, sicut ad decipiendos primos parentes serpentis organo & malitia vsus est diabolus, ita ad deliniendos quoslibet, potissimumq; viros sanctitatis & pudicitiæ studiosos assumere fallax mulieris spectrum. Iam vero si cōtrariorum contraria sunt consequentia, vt sunt: quis ibit inficias, cum (a) Abraham bonos angelos virilem habētes speciem, exceperit hospitio, lauerit, allocutus sit, (b) Loth quoq; in hospitium suū compulerit: vno Iacob (c) sit cum Angelo luctatus, plurimaq; alia sacris literis mandata homines cum bonis angelis virilem ostentātibus speciē egerint; non potuisse D. Dunstanum compresso naso delinere victum, vinctumq; diabolum: si Iacob datum sit arctissimè bonum angelum constringere: Ad Wlstanū festino, cuius præclarū facinus etsi meo nec præconio nec patrocinio indigeat; saltem illatā breuiter retorquebo calumniam, à qua inferenda nō potui sacrilegam hæretico manum prohibere. In hoc igitur diuino cœlestique opere quid deprehendi potest, aut delirii aut præstigii forsan, quod marmor eodem pene tempore & molle & durum fuerit. At quis nisi diuinarum literarū expers, non

a Genes. 18.
b Ibid 19.
c Ibid. 32.

vidcat

videat esse sacris historiis simillimum? Exod. 9. enumerantur aliquot plagæ, quibus vltionem Deus percussit Ægyptum: iis tamen Gessen Ægypti regio fuit immunis, 4 Reg. 6. idem ferrū eodem pene tēporis momento fuit graue vt caderet in fundum aquæ: leue, vt enatans sursum ascenderet. Daniel. 3. idem ignis, eodē tempore, & Nabuchodonosoris tortores incendit, & sanctos pueros in fornacem coniectos ne leuissimè quidem attigit: imò velut ros matutinus leuiter perfudit. Eiusdē maris aquā & stabilē Christo & Petro instabilē narrat Matth. 14. Quid ergo his S. Script. locis obstat, marmor sepulchrale & mollitiē simul & duritiem præbuisse: mollitiē, cum lituus pontificius defixus est; duritiem, cùm aliquis præter Wlstanum tentauit reuellere? Has verò refutatiūculas vt lector faciliùs accipiat, breui vtriusq; causam dico. Beatus Dunstanus aliquando quidpiam artificiosi operis cudens, vidit ex improuiso diabolū puellari specie: qui & muliebri risu & procacibus verbis adorsus est virum Dei. Petulantior autem sermo hostem indicauit. Quamobrem derepēte ignitis forcipibus nasum crispantem cachinnos tam fortiter corripuit Dunstanus, vt horribilē eiulatū doloris inflicti testem diabolus daret. *At si Parkero videatur id operis ridiculum propter nouitatem, saltē persimile multa canicie venerandum quandam cōciliauit reuerentiā. Illud ipsum de Apelle fabro ferrario Nitriensi, Eremi incola referunt hist. Lausiaca Palladij c. 60. Tripar. lib 8 c. 1 & Sozom. lib 6. c. 28. D. Wlstanus anno 1078. adfuit Synodo London. habita: in qua Willelmo rege agente, & Lanfranco iubente ob imperitiam (etsi aliter Senatus Brauonius, Malmesb. & Matth Paris loquantur) coactus est insignia episcopalia deponere. Et reuera deposuit dicens:* honore & onere me indignū profiteor: verum à quo accepi, eidem reddo. *Vixea fatus erat, cum se vestimentis pontificiis exuit & ad D. Eduardi monumentum profectus, tam altè pedum in lapidem infixit, vt nullius vi potuerit extrahi nisi eius qui fixisset. Hoc miraculo & rex & Lanfrancus terrefacti fuerunt. vt resumeret lituum, & poderem induens sacerdotio ab Eduardo collato potiretur. Ecce vtrumq; rei summariū: iudicet lector, quid insit delirij. Liberet quidem manifestius ostendere deliria illius scriptoris, sic delirantis: vt cætera quælibet praeclare gesta existimes deliria: verū minimè licet. Nā extra chorum saltādum foret. Prætereaquā quòd idem illic pleraq; alia enarret somnia (vt vocat) ad quæ explicāda & pluribus paginis & vigiliis opus fuerit. Quoniam autem Dunstani, superius & hic incidit cum Wlstano mentio. visum est operæpretiū. aut potius necesse breuiter hæc discutere. Porrò cum Anselmus iam Archiepiscopus factus scripserit ad Wlstanum, crassissimus error, qui in eius vitā Surij to. 1. insertam irrepsit, facile deprehenditur, deprehēsusq; faciliùs potest emendari: scil. quod obierit anno 1067. reclamantib. Thoma Walsinghamo in ypodigmate Neustriæ, Matth Paris. Florentio Wigorniens. Chron p. 462. (qui antea p 421 amplius de eo scribit) & Rogero Houedeno: nēpe mortuū esse anno 1095. Quod certè necessarium est cum alibi ostenderimus Anselmum sub finem anni 1093. consecratum fuisse Archiepiscopum. Quo quidem argumento licet careremus, tamen alia pleraq; in Anglorum historiis relata coarguerent non esse hunc defunctū Wlstani annum. Et ex his quidem perspicuū est, quando has ad Wlstanum literas, Anselmus dederit, nempe anno 1094. cum superius ostenderimus Anselmum vnctum fuisse sub finem anni 1093. Wlstanum expirasse ineunte anno 1095.*

Qui viderunt antecessorem (c) meū venerabilis memoriæ Lanfrancum.] *Anselmus quidem generatim dixit & asseruit ex rumore populari, exercuisse Lanfrancum in villis Cantuariensis ecclesiæ, quidquid ad munia pontificia pertinet. Lanfrancus vero in epistola ad Stigandum Wulstanum antistitem paulò subtilius rem hanc differere videtur, inquiens.* Clerici Villarum nostrarum, qui in vestra diœcesi existūt, questi sunt nobis, quod vestri Archidiaconi repertis occasionibus pecunias exquisierunt, & à quibusdā iam acceperūt. Meminisse debet fraternitas vestra, quià contra morem antecessorum nostrorum atq; vestrorum nobis concessimus, eisque imperauimus, quatenus ad synodos vestras irēt: & ea, q̄ ad Christianæ religionis notitiā prodesse possunt, sine interpellatione vel discussione aliqua, à vobis audirent. Si quæ in ipsis culpæ inuenirētur, suspēsa interim vindicta ad nostrū examen seruarentur: & nobis vel in miserando, vel in vlciscēdo obnoxii tenerētur. Mandamus itaq; vobis vt malè accepta sine dilatione reddi iubeatis: & ministris vestris, ne vlterius id præsumant seruādę charitatis studio prohibeatis. Nos vero presbyteris nostris, q extra Cantiam constituti sunt, omnino præcipimus, ne ad vestram vel alicuius Episcopi synodus amplius eant, nec vobis, nec aliquib. ministris vestris pro qualibet culpa respondeant. Nos n. cum ad villas nostras veniemus, quales ipsi vel in morib. vel in sui ordinis sciētia sint, pastorali auctoritate vestigare debemus. Chrisma tantùm à vobis accipiāt, & ea, quę antiquitus instituta sunt, pro chrismatis acceptione persoluant. Sicut namq; ea, quæ antiquitus vsq; ad nostra tempora antecessores nostri habuerunt, solerti vigilantia cupimus illibata seruare: Ita aliis debita (quod absit) aliqua vsurpatione denegare nolumus.

EPISTOLA XX.

ANSELMVS DEI DISPOSITIONE vocatus Archiepiscopatus Cantuariensis reuerendo Episcopo Exoniensi Oserno salutem.

Vt Exonienses clerici non sint monachis graues, & sq; sinat Episcopus diuinas preces camparū sono distinguere. Porrò huius Oserni antecessores dicebantur Cridienses à Cridia villa Deuoniēsis comitatus in Anglia, quā vulgò dicunt Deuonshyre: quæq; fuit antiqua sedes octo primorū episc. vsq; ad pōtificatū Leofrici, seu Leourici (vt legūt nostra tab. MS.) qui sedē episcopalē transtulit Exoniam 12. millib. positam à Cridia, sicq; dictam ab Exa flumine, quo alluitur. Mortuo tādem Leofrido successit Osernus, seditq; ad 4. Henrici 1. Anglorum regis annum.

EPiscopalem decet dignitatē quoscūq; potest ad seruitiū Dei inuitare: & volentes Deo seruire, quib' valet consulēdo & adiuuando cōfortare. Hac igitur fiducia reueren. vestrā obsecro, vt monachos de monasterio, q vulgo dicitur de Bataillia in vestra ciuitate morantes, ꝓpter Deū, & ꝓpter nostrū, si qd ad hoc valere potest, amorē paterna & Episcopali pietate adiuueris, & ab omnibus aduersariis pro possibilitate vestra (sicut vos decet, defendatis: quatenus si qd boni Deus per illos operari dignabitur, cū illis à Deo retributionem recipiatis. Audiui n. quod quidā de clericis vestris fecerunt illis quædam, quæ fieri non oportuit. Vnde precor, vt pdictis monachis eā iubeatis fieri satisfactionē, vt deinceps iustè conqueri nō possint de clericorum vestrorum indiscretione. Eosdem quoque clericos fraterna charitate & paterna fiducia precando moneo, quatenus sic se habeant erga eosdem fratres, vt ipsa chari-

tatis exhibitione & benigna familiaritate probent sibi placere profectum illorum, & studium ad seruiendum Deo. Quod autem prohibetis eos pulsare signa sua secundum ordinem suum, nusquam tectè solet fieri, nisi vbi monachi in maiori ecclesia ciuitatis deseruiunt: vbi enim canonici in maiori ecclesia ad seruiendum DEO sunt constituti vnosquisque ordo canonicorum, scilicet & monachorum secundum opportunitatem seruitii sibi iniuncti, tardant vel festinant signa pulsare absque omni tecta prohibitione. Quapropter ratione ipsa commoniti, eos signa sua secundum ordinem suum pulsare deinceps prohibere ne velitis. Hoc quoque petunt ipsi fratres, & ego cum illis & pro illis, vt si quando in aliquo conuentu populi auxilium postulare volunt ad ecclesiæ suæ constructionem, nullatenus prohibeantur. Valete.

EPISTOLA XXI.

DOMINIS ET FRATRIBVS CHARISSIMIS Domino Abbati Willelmo, & seruis Dei Becci commanentibus frater Anselmus vocatus Archiepiscopus deduci in via Dei & ingredi in veritate eius.

Qui valeat, ex ore nunciorum accipiendum esse.

SCIO dilectissimi mei, quia semper quæ ergà me sunt desideratis cognoscere: nec puto esse in hac vita, qui mihi fidelius compatiantur, aut congaudeant. Sed quoniam per Dominum Willelmum, & per Austridum seruientem nostrum plenius potestis discere quid mihi sit, quàm per breuem epistolam: & puto, quia iam magna ex parte audistis per Dominum Farmannum, & alios, qui nuper à me ad vos venerunt: existimo non opus esse in præsenti, epistolam longius de hac te producere. Vt autem prò me dilecto dilectore vestro in maiori quam vnquam habui necessitate, (vt puto) oretis: spero, quia precibus non indigetis. Ad quod mihi sufficere videtur, vt sciatis, quia nimis indigeo dulcissimos filios ante tempus ablactatos meos (adolescentes dico) quæ propter ætatis teneritudinem & naturalem mobilitatem, sæpe sui memoria affectuosè monent cor meum: illos specialiter moneo, precor, & obsecro: vt in tota vita sua mei, & dilectionis quam ergà se in me experti sunt, memores oulla vnquam peruersitate contristetur cor meum, & sciant pro certo, quia si secundum desiderium meum & secundum admonitionem, quas à me perceperunt, vixerint, in qualibet tribulatione multum consolabuntur animam meam; & si aliter fecerint, nimis peccabunt contristando eam: Spero enim adiuuante Deo quià non me latebit vita eorum, quoniam semper solicitus ero inquirere conuersationem illorum: Omnipotens Deus sic vos deducat, vt ad conspectum gloriæ suæ perducat.

EPISTOLA XXII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS vocatus dilectissimo fratri & filio Bosoni Dei & suam benedictionem.

Non esse pigritiæ vertendum quod ad Bosonem litteras non dederit.

MIRARI potest homo forsitan, cuius conscientiam sic noui, vt nullum hominem supra me diligat: & quem tantum diligo, vt nesciam quem plus diligam; cur tanto tempore absenseum dolentem de mea absentia aliqua per literas visitatione non sum consolatus. Sed certus esto, quia nō negligentia, nec obliuioni tui factū est. Sicut n. certus sum, quia tu semper velles esse mecum, ita ne dubites quia ego semper vellē esse tecum. Si autem Deus pacem & opportunitatem mihi dare dignabitur, vt tuæ dilectionis mihi liceat frui præsentia: scito quia hoc vt fiat, curabò libentissimè: & si non semper, vel tantùm quantū permittet ratio. Quidquid vero fiat serua, dilectionem meam charissime, quia ego tuā seruare desidero. Saluta dulcissimum filium fratrem tuū (a) Rainaldum: Conforta quoscunque potes de fratribus tuis sępe, & maxime adolescentes & nouitios. Omnipotens DEVS te semper ab omni malo custodiat.

a *Lezelina Bosonis mater tres ex Vtheßo Hamerico suscepit filios quorum hic Rainaldus tertius fuit. Boso autem secundus: Chron Beccens. MS. notans. Insuper D. Anselm. Abbate hunc primum, eius fratrem Gilbertum ibidem cucullam induisse, ac post eos Bosonem.*

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXII.

BOsoni.] *De hoc Bosone dicam quæ offendi; licet breuius, vt fugiam pleraq; à suo Biographo memorata nullius aut perexigui fructus momenti, vt quæ lectori molestas crearent moras. Sanè quam dignus sit Boso longiori latioriq; memoria, indicat mutuus, & plusquam Pyladeus amor, quo Anselmus illum, & ille Anselmum redamaret. Quod etsi ex eius non agnosceremus literis, saltem hoc orificum eius elogium, quod extat apud Gemmet. lib. 8. hist. ducum Norm. cap. 24. etiam cæco indicaret. Rem igitur sui Biographi ordiamur verbis: In diebus Willelmi regis, qui Anglos armis perdomuit, in pago Rotomagēsi, fundo, vulgò Montiuiliers au pais de Caux, monasterij villeris, Boso parentibus Hamerico & Lezelina genitus est, eorumq; cura sic bonis artibus pietateq; imbutus, vt in mediis fluctibus mundi nihil prorsus immundum, contraxerit, & ne contraheret ad Beccum sese contulit, monachusq; ea potissimum de causa, quam exponit Edmerus lib. 1. vita D. Anselm. cap. vlt. quamq; hic & iterum in Chron. Beccens. notatam minimè repetimus; prætereuntes quoq; & illud quod de eo simul in Anselmi elogia hunc transfusum est, prosecuturi Chron. Beccen. paralipomena quæ sic incipiunt:* Inter hæc obeunte Baldrico Priore, iubente Willelmo Abbate successit ei in Prioratu. Erat enim honorabilis vitæ & multæ prudentiæ, humilitate cōspicuus, spiritu consilii prouidus, fortitudine firmus consolabatur desolatos, omnibus omnia factus. In quantum poterat vniculiq; subueniebat: benignus erat in exhortādo, modestus in corripiendo, pauperibus dapsilis, hospitibus affabilis, fide firmus, spe in Deo certus, charitate diffusus, cum nō haberet quod tribueret, mouebat spem in Deo ponendam, asserebat in proximo

ximo subuentionem Dei affore, nondum finem mundi venisse. Talia iocando dicebat, sed corde Deum suppliciter rogabat: qui persæpe illi secundum fidem suam subueniebat. Sapientiam, consilium, atque bonitatem animi eius non solùm subiecti, sed etiam Principes terræ, Episcopi & Abbates, simulq; religiosi & seculares, multi comperientes, quasi thesaurum pretiosum, ac velut diuinum oraculum admirabantur. Tanta ei inerat DEI gratia: & sic spiritus consilii in eo vigebat, vt ad se venientibus causa consilii subtiliter & sufficienter ad inquisita respondebat. Per idem tempus mandauit Rex Henricus Willelmo Abbati, vt Priorem Becci Bosonem daret comiti Theobaldo nepoti suo ad faciendum Abbatem in terra sua. Quod vtrùm amore an cordis rancore sine agrorum immissione rex petierit, vt inde Boso pelleretur de regione, incertum habemus. Audiens hoc Abbas, contristatus est nō modicè, misitq; ad regem, mandans & multum deprecās, vt ecclesiæ & sibi parceret, atq; à tali iussione animum reuocaret, Prioremq; sibi non tolleret. Iam enim Abbas senio & infirmitate confectus, virib. corporis destituebatur. Pacatus rex hac deprecatione, dimisit Priorem. Cumq; Abbas Willelmus longa ægritudine confectus tam morti proximus videretur, duo Beccēses monachi accesserunt ad regem Henricum, qui tunc Becci & circa Beccum propter incursiones quorundam, qui contra eum rebellauerant, morabatur, dicentes, quia Boso, si succederet Abbati Willelmo, (sicut conuentus quærebat) hominium, vel fidelitatis sacramentū nullo modo sibi faceret: Ideoque alium, quem nominabant & laudabant, pro eo substituere deberet: hoc agebant, quia Priorem nolebāt habere Abbatē. Verùm cur illi infensi erant, nescimus. His auditis Rex, nimium efferatus est animo, & tunc quidem iram dissimulauit. Illi autem callidè agentes, ignorante conuentu contra regulam B. Benedicti, sine eorum consensu volebant superponere sibi, cum hoc esse constat contra decreta Patrum, qui dixerunt, vt nemo inuitus ordinetur, sed conuentus ecclesiæ debet sibi secundùm timorem Dei pastorem eligere. Sed hæc calliditas malignantium licet aliquantum conuentum conturbauerit, tamen quod moliebatur efficere non valuit. Defuncto namque Abbate Willelmo totus conuentus elegit Bosonem. Omnes Episcopi & Abbates, Clerus & populus, vicini & remotiores, qui eum nouerant, hanc electionem laudabant, eumque summo honore dignum affirmabant. Itaque Conuentus, vt eis assentiretur, obnixè rogabat. Ille suæ infirmitatis multas opponebat causas: Illi in terram prostrati deprecabantur; ille toto conamine negando reluctabatur. Perlata est res ad regem; at ille recordatus, quod de hominio à duobus monachis audierat, sicut suprà retulimus: erat enim inde nimis iratus. Interea Gaufridus Rotomagensis Archiepiscopus vir prudens & honorādus; & Ioannes Lexouiensis Episcopus, qui ad curiam regis venerant: qui tunc obsidebat Bridoum castrum, quod contra eum tenebant homines Comitis Mellenti, venerunt Beccum, & locuti sunt cum fratribus de eligendo Abbate. Tunc in terram omnes prostrati (nam in capitulo sedebant) rogabant Priorē, vt sæpedictæ electioni assensum præberet, & Archiepiscopum, vt illum præcipiendo cogeret. Archiepiscopus admirans fratrum vnanimitatem, laudauit eorum religiosam voluntatem, & erga Priorem suum tantū amorem. Deinde conuersus ad illum, monuit, rogauit, ad postremum præcepit per obedientiam, vt acquiesceret voluntati fratrum: & contra ille asserebat, hoc se non posse facere propter magnam corporis sui debilitatem, & alia quædam grauia quasi peccata opponebat, quibus ad hoc indignum se esse dicebat. Esne monachus? Respondit, velle esse: Tunc Archiepiscopus: Reuera, inquit, si viginti homines occidisses, non te dimitterē: quandoquidem tantum ac talem erga te video affectum. Nunquā ait hominem occidi. Tunc compulsus est aperire quod latebat, & accipiens Archiepiscopum cum Episcopo seorsum, dixit: Papam sibi interdixisse, ne vnquam laicæ personæ hominium faceret: & ideo istam obedientiam non audebat suscipere, ne cogeretur, aut prohibitionis Apostolicæ transgressor existere, aut regem offendere. Archiepiscopus, cum audisset, sapienter tulit: Lexouiensis verò Episcopus grauiter accepit: quia Prior Becci dedignabatur facere, quod ipsi & omnes Prælati Normanniæ faciebant antiquo more patriæ. Archiepiscopus præterea Beccenses iuuabat quantū poterat apud regem, loquēs cum ipsis & pro ipsis, & sine ipsis. Quadam die cum de hac re loqueretur cum rege, dixit ei Rex: Nec mihi faciet hominium, nec vobis professionē. At verò paulò post mitior factus Rex duobus Beccensibus forte occurrentibus cōsuluit, vt generali quapiam obtestatione id negotii Deo commendarent. Nec frustrà. Rex etenim postea iussit Priorem venire Rothomagum, vbi ei regimen solo verbo dedit; rogauit præterea pro duobus monachis, quos electioni eius fuisse contrarios diximus; ne illis obesset, quod contra eum sensissent. Non erat apud illum grauis labor indulgere delinquenti. Archiepiscopus videns regem tam liberè quod petebatur fecisse, sicut promiserat, voluit honorabiliter facere, quod de hac re ad se pertinebat. Venit ergo ad festiuitatem Pentecostes, & ad Tertiam, quando cantór incepit Veni creator spiritus, ingressus chorum Archiepiscopus cum honore misit illū in sedem Abbatis. Deinde in octauis Pentecostes iussus perrexit ad benedictionem. Veruntamen ante missam locutus cum Archiepiscopo, rogauit, ne se cogeret ad professionem, quam nullo modo facere vellet: quia si faceret, magnū scandalum in monasterio generaret. Ad hæc Archiepiscopus, sine, ait: bene erit. Cumq; tempus missæ aduenisset, oblatus est ad benedicendum. Tunc Archiepiscopus stans sacris altaribus interrogabat eum iuxta morem, donec ad illud ventū est, vt diceret: Vis obediens esse huic ecclesiæ & mihi, & successoribus meis? At ille; volo. Tunc cœperunt aliqui de circumstantib. clericis vrgere, vt diceret profiteor: At ille iterum dixit, volo. Atq; cum instarent, vt profiteor responderet, dixit tertiò, volo & ex corde volo. Tunc Ioannes S. Romanæ Ecclesiæ legatus, qui ibi fortè aderat: Non auditis, inquit, q dicit? quid amplius vultis: Sicque Archiepiscopus benedixit eum. Altera die Abbas reuersus est Beccum. Conuentus verò sacris vestibus indutus ordinata processione exiuit obuiam venienti: At ille occurrit humiliter nudis licet infirmus, & susceptus est cum gaudio. *Tantum Chron. Beccense quadam alia latiuscula contexens oratione, inter quæ illud prætereu religio videbatur, nempe quòd cum aliquis nuntiasset, minime expleri quæ iussisset, ro-*

EPISTOLA XXIV.

DOMINO, ET AMICO CHARISsimo, reuerendo Lugdunensi Archiepiscopo Hugoni: frater Anselmus, siue iubente Deo, siue permittente vocatus Archiepiscopus Cantuariæ diu in hac vita lucere, & semper in futura gaudere.

Quid in multis aduersis suis facto sit opus, consulit Lugdunensem primatem.

SI omnia facienda sunt cum consilio, illa maximè facienda sunt cum diligenti consilio, in quibus nihil, nisi quod obediat voluntati Dei, quærendum est. Precor igitur sanctitatem, vt propter Deum, & propter charitatem quam scio in illo erga me, petat à Deo cõsilium quod mihi det, vt breuiter loquar. Audistis vt puto, qualiter subito raptus sim ad Archiepiscopatum. Antequam præberem assensum, (a) palam dixi me fauere Domino Papæ Vrbano, & (b) Guiberto aduersari: & feci, & dixi per sex menses, quod potui sine peccato, vt dimitteret. Tandem timore Dei ob multas rationes coactus subdidi me dolens præcepto Archiepiscopi mei, & electioni totius Angliæ, & sacratus sum: forsitan illic [c] trepidaui timore, vbi non erat timor: sed nescio, Deus scit, & adhuc nescio. Paulo post Rex noster iturus in Normanniam, multa pecunia indiguit. Antequam à me quicquam peteret, cõsilio amicorũ promisi illi pecuniam non paruam: nouit Deus, qua intentione. Spreuit quasi modicam, vt plus darem, sed nolui. Gratias Deo quo miserãte simplicitaté cordis mei hoc factum est, ne si nihil aut parũ promisissem, iustam videretur habere causam irascendi, aut si accepissem, verteretur mihi in grauamen, & in suspicionem nefandæ emptionis. Ex illa hora visus est quærere occasionem cõtra me. Loquutus sum de pallio, [d] noluit vt [illegible] quãdiu ipse nullum reciperet Apostolicum: aut, [illegible] huius dilationis excusationem Dñi. Papæ intimare. [illegible]stinui vsq; nunc consilio Episcoporum propter vitandã infructuosam dissensionem, si forte Deus aliquid interim operaretur, vnde illi Domini Papæ receptio persuaderetur. Petiui vt Concilium conuocaretur, quod permultos annos in Anglia factum non fuerat, quatenus corrigerentur quædam in eodem regno, quæ nullatenus toleranda videbãtur. Ipsum quoq; monui, vt quędam, quæ mihi aliter quã oporteret facere videbatur, corrigeret: ex his apertè iratus me amorem suũ perdidisse manifestauit. Respõdi me malle vt ipse mihi irasceretur, quam vt Deus illi, & sic à præsentia eius discessi. Postera die rediens ad eum, dixi me libenter facturum illi rectitudinem, si qua culpa in me aduersus illum inueniretur, quam tamen ego nesciebam: & rogaui, vt amorem suum mihi redderet: respondit se nec rectitudiné tunc recepturum, nec amorem redditurum, nisi diceret cur illum mihi reddere deberet. Visus est mihi velle pecuniam quam dare nolui, ne culpam quæ non erat viderer fateri. Iratus intantum, vt diceret quæ non debuisset: & quasdã terras non paruas, quas Archiepiscopus Lanfrancus tempore patris eius, & tempore ipsius quieté vsq; in diem sui obitus tenuit, militibus partim daret, partim dare dispoitus sub occasione cuiusdam volun[illegible]iæ iustitiæ secundum quam de terris eisdem me vult [e] placitare, cum ego dicam, quia non me debet placitandum cogere de terris quas Archiepiscopus antecessor meus tamdiu quieté tenuit, & ipse mihi dedit, sicut ille tenuit. Hæc autem est illa, quam dixi voluntaria iustitia. Quoniam terras easdem, antequam Normanni Angliam inuaderent, milites Angli ab Archiepiscopo Cantuariæ tenuisse dicuntur & mortui sunt sine hæredibus, vult asserere se posse iustè, quos vult eorum hæredes constituere. Intendat igitur prudentia vestra, & consideret quid ex prædictis sentiã, quatenus sententiam meã literis vestris aut approbetis, aut ostensa ratione infirmetis, & me in eo quod magis tenendum est, cõfirmetis. Hæc enim est cogitatio mea: Rex mihi dedit Archiepiscopatũ, sicut eum Lanfrancus vsq; in finem suæ vitæ tenuit, & nunc aufert ecclesiæ, & mihi: quod illa, & idem Archiepiscopus quieté tamdiu tenuit, & ipse mihi dedit. Certus autẽ sum, quia Archiepiscopatus iste nulli dabitur post me, nisi quemadmodum ego illum in die obitus mei tenebo, nec si alius Rex me viuente venerit concedet mihi, nisi quod tenẽtem inueniet. Si ergo ita tenuero Archiepiscopatum imminutum vsq; ab obitũ meum, hoc modo perdet ecclesia per me. Si quis enim alius ad quẽ ecclesiæ custodia nõ pertineret, hanc faceret ei violentiam aut factam patienter sustineret, palã esset quia in futuro nihil dici posset, cur res ecclesiæ ad eam redire non deberent. Nunc autem, cum & ipse Rex aduocatus eius sit, & ego custos; quid dicetur in futuro, nisi quia rex fecit, & Archiepiscopus sustinendo confirmauit, ratum esse debet. Melius igitur mihi est coram Deo, vt possessioné terrarum ecclesię non sic teneam & officium Episcopi more Apostolorum pauper faciam in testimonium illatæ violentiæ quam vt illam imminutam tenendo irrestaurabilem faciam eius imminutionem. Est & aliud, quod similiter cogito. Si Metropolitanus sacratus Episcopus per totum primum annum nec Papam viuentem, nec palliũ requiro, iustè ab ipso honore remouendus sum. Quod si hoc facere nequeo sine amissione Archiepi[illegible]patus, melius mihi est, vt mihi violẽter auferatur; imo [illegible] est, vt ego Archiepiscopatum reiiciã, q̃ Apostolicum abnegem [illegible] & sic facere volo, si mihi non scribitis cur hoc facere nõ debeam. Omnipotens Dominus sic sanctitatem vestram in hac vita sub sua gratia custodiat, vt ei in futura æternam fœlicitatem tribuat. Amen.

a In Concilio ordinum totius Angliæ celebrato apud Rochingam Vide Edmeril, & Malmesb. in Anselmo: lib. 2 de gestis Pontif. Anglorum, &c.
b al. Giberto.
c Psalm. 52.
d Pallii Archiepiscopalis recepti meminit epist. 36. & 37. infr. Sic Papam appellat literarum epist. 67. 87. 92.
e verb placitare vsus est veterum epist. e lib. 2.

EPISTOLA XXV.

PATER FILIO, FRATER FRATRI, dilectissimus dilectissimo. A. B. quod ille, illi.

Non scribes frequentius ob iram dissidiumq; regium. Confer epist. praced.

GRATIAS ago sicut ego tibi pro epistolari visitatione tua, pro cõsilio, pro consolatione, pro desiderio tuo: Et quoniã, quamuis super omnia mundana me desideres, plus tamẽ pendet cor tuum ad consolationem tribulationis meæ, quam nouisti quàm ad satietatem desiderii tui, quo malus inter ea quę mundi sunt, habes. Nouit dulcedo dilectionis tuæ erga me dulcedinẽ dilectionis meæ erga te; & nouit affectus meus erga te; affectum tuum erga me. Alter alterius intima ex intimis suis cognoscit, quia vera sinceritas, veram sinceritatem intelligit, & experimentum

certum in neutro dubitationem oriri permittit. Vera itaq; & ex Deo dilectio mutua habuit principiũ, & in bono precor, vt in quo hactenus perseuerauit, perseueret: sed in spe Dei fiducialiter pronuncio, quia perseuerabit. Literas oon tibi sępe secundum desiderium meum & tuum mittere possum; quia, etiamsi opportunitatem haberem, scandalum tamen aliqua occasione à Rege, qui omnia quæ à me sunt, & quæ me diligunt, odit, & aduersus ecclesiam nostram aut aduersus latorem, si quo modo cognosceretur, timerem. (a) Librum quem edidi, cuius titulus est: *Cur Deus homo*, Dominus Ernerna charissimus filius meus, & baculus senectutis meæ, monachus Becci, cui tantum debent amici mei quantum me diligunt, libenter ecclesiæ Beccensi: vt filius eius transcribit. Quoniam Domino Abbati ecclesiæ nostræ propter causam prædictam scribere nolo, tibi commendo memoriam mei, vt in codicibus eorum, quos sicut animam meam dilexi ipsis testibus, & dum viuam, Deo dante diligam, frequens tua commonitio veterascere & euanescere eam noo permittat. Audiui, quia Dominus (b) Folcheradus consobrinus noster est nobiscum. Si est, precor vos omnes pro eo, sicuti pro carne mea. Nam ipse exul est propter Deum, & olim factus est monachus Becci. Saluta eum, & esto illi pro me. Omnipotens Deus animam & corpus tuum benedicat. Saluta quos scis, & vis.

a Liber Ans. fol. cur Deus homo, cuius iterũ meminit cap. 1 lib. de conceptu virginali.

b Ad hunc sunt epist. 40 lib. 2. & 22. lib. 2.

Epistola XXVI.

SVIS DILECTISSIMIS ET DESIderatissimis Domino Abbati Willelmo, & aliis seruis Dei in Beccensi cœnobio commanentibus frater Anselmus professione & corde Beccensis, Dei dispositione vocatus Archiepiscopus Dorobernensis, præsentis vitæ continuam prosperitatem, & futuræ æternam fœlicitatem.

Vt pro eo indesinenter orent [illegible] sancto proposito [illegible] perseuerent.

QVONIAM nec nouum, nec insperatum, nec extraneum est, quod fraterna charitas pia compassione succensa suis orationibus assiduè mihi in assiduis necessitatibus diuinum implorat auxilium; nec ignoratis, quia cor meum vestra dilectio totum implet & possidet: non puto opus esse gratiarum actiones me vobis in epistola depingere, quas non ignoratis me semper in cordis scrinio seruare, vbi enim tanta cordis esset animarum vnitas, plus ipsæ sibi inuicem sunt notæ conscientiæ, quam lingua aut stylus possit exprimere. Et vt in hoc, quod assiduè facitis, perseueretis, maiores preces non habeo, quam vt repetam quod scitis; vt videlicet animam meam, vbicunque corpus sit, vestram semper esse, & ad vos, quantum in ipsa est, desiderare, & absentia vestra tabescere nullatenus dubitetis. Nisi enim eius tristitiam diuinæ dispositionis consideratio temperaret, nullatenus immensitatem eius sine grauissima læsione toleraret. Nihil igitur me modo magis dilectioni vestræ delectat scribere, quã vt in sancto proposito ad quod conuenistis, studeatis proficere, & ex nulla parte, clam vel palam antiqui hostis insidias in vos permittatis irrumpere. Quod vt efficacius efficere valeatis, inuicem vos charitatiuè custodite, monete, corrigite, & hæc ab inuicem velut magna beneficia vobis impendi benignè sustinete. Prælati subditos studiosos benignitate sustineant: tepidos, exhortatione accendant: si qui sunt peruicaces, disciplina coerceant. Subditi prælatis non ficta obedientia, & maximè Abbati subiacete, & vos non graues sed faciles ad portandum exhibete: valdè namq; subditi coram Deo peccant, si prælatos non metuunt suis moribus grauare, qui eos solo Dei timore, & fraterna charitate suscepere portare. Occasione equitandi claustrales nisi cogente obedientia non solum non exquirant, sed nec occurrentes suscipiant. Qui enim claustra monasterii libenter exeunt, non solum sibi sed & aliis suo exemplo noxii sunt, quoniam aut murmurationis, aut vagationis illis authores sunt. Nec Dominus Abbas vllatenus hoc concedere debet, si rigorem ordinis vult seruare, hospites cum gaudio suscipientes, illis secundum facultatem vestram cum omni hilaritate ministrate. Constitutionem nostram & vestram de eleemosyna pauperũ, nullo modo minui permittatis: sed potius, si poteritis intelligere, qualiter eam rationabiliter augere possitis, augete. Omnipotens Deus voluntatem & actiones vestras dirigat in beneplacito suo, & faciat vos abinuicem videri in regno suo. Amen.

Epistola XXVII.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus, dilectissimo fratri, Domino (a) Priori Baldrico salutem & benedictionem Dei, & suam, si quid valet.

a Huius meminit epist. 94. 3. & in suprà. [illegible] lib. 2.

Laudat ob bonam famam, & [illegible] Beccensis Abbatis laborem [illegible].

GRATIAS ago Deo, à quo est omne bonum, & dulcissimæ dilectioni vestræ pro omnibus bonis, quæ de ea mihi referuntur ab omnibus, qui à vobis ad me veniunt. Et quamuis vestra bona voluntas, bonumque propositum iam longo vsu probatum confirmatumque sit, vt frequenti non egeat monitione: dulce tamen mihi est, vt vos rogem toto corde, vt perseueretis in Deo grata intentione; quatenus in futura vita gaudeatis de beata retributione. Et cum de omnibus vestris bonis studiis, & operibus gaudeã, in illo maximè cor meum exultat, quod Domino Abbao benigna obedientia concordatis & laboriosum eius onus, & onerosum laborẽ vestra consolatione lenigatis, nec pati potestis, vt aliquis eius ordinationibus aut detrahat, aut resistat. Certum enim est, & experimento sæpe cognitũ, quia monasterium, in quo subditi facta prælati diiudicant, benigna Dei dispositione non disponitur: sed per abrupta vitiorum dissoluitur & discordia scindente destruitur. Vbi vero prælati facta & ordinationes velut à Deo inspiratæ ab omnib. communiter suscipiuntur; ibi Deus inhabitat, & quasi propriam domum, cuius tota cura super ipsum iactatur, disponit & ordinat. Hoc ergo super omnia precor & moneo, vt serueos, & in hoc studio instanter perseueretis. Omnipotens Deus dirigat omnes actiones vestras frater charissime & ad vitam perducat æternam.
Amen.

EPISTOLA XXVIII.

DILECTISSIMO DOMINO Reuerendo Flandriæ Principi Roberto Anſelmus ſeruus ſeruorum Chriſti IESV vocatus Archiepiſcopus Cantuariæ fideles orationes.

Hortatur ad iuſtitiam magis magiſq́; ſectandam: fuit autem hic Robertus, cognomento Hieroſolymitanus, ſecundus Flandriæ Princeps, Roberti Friſonis & Gertrudis Saxonicæ filius: cuiuſq́; meminerunt Leodienſes Clerici in epiſtola contra Paſchal. II. obiit anno 1111. ſepultus in D. Vadaſti Attrebatenſis. Meyerus in Compend. Chron. Fland.

QVONIAM chara mihi eſt excellentiæ veſtrę benignitas, quam mihi, quotiens vobiſcum locutus ſum, dignati eſtis oſtendere: debeo vel literis aliquando ſignificare eius memoriam apud me nũquam veteraſcere, & me Deum orare quatenus ipſe vos ſua benignitate dignetur ab omni malo defendere. Et quoniam mihi iniũctum eſt, vt in huius vitæ exilio, quos valeo ad cœleſtem patriam nõ deſinam exhortari, hoc certè ſeruitiũ illis non debeo ſubtrahere, quibus ſcio me dilectionis debito copulari. Suggerit igitur veſtræ ſublimitati non corripiendo, ſed de bonis ad meliora inuitando mea humilitas, vt aſſiduè cogitet illud, quod ſacra iubet authoritas. (*a*) *Diligite iuſtitiam, qui iudicatis terram.* Quantò autem illorũ, quibus terra commiſſa eſt ad regendum præeminet potentia, tantò magis ſi à iuſtitia deuiant non regunt, nec adiuuant humanum genus; ſed perturbant & grauant ſua violentia. Talibus vtique fratribus illa comminatio intenditur. (*b*) *Potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior inſtat cruciatus.* Semper igitur in actibus ſuis ſeruet iuſtitiam veſtra prudentia, & in offenſionib. quæ ſibi fiunt, indulcet eam ſua miſericordia. Nam & hoc iuſtitia imperat, vt qui ſibi vult miſereri; miſericordiam aliis impendat. Breuiter monui, ꝙ cor meum aſſiduè deſiderat, ſed omnipotentem Deum precor, vt ſic ipſe vobis terrenum principatum gubernare tribuat, quatenus in futura vita regnum cœleſte vobis retribuat. Salutant vos vt fideles ſerui Dominum fratres noſtræ eccleſiæ, pro quorum neceſſitatibus in Flandriam præſentes mittimus. Qui mecum veſtram pietatem flagitant, vt ſicut ipſi in his quæ Deo in ſe placent, ſi qua ſunt, vos fratres eſſe deſiderãt, ſic vos hoc dignari, cum opus & oportunum erit in veſtra tuitione percipiant. Salutamus pariter ego & illi vxorem veſtram vt Dominam chariſſimam, quam ſic adiutricem noſtram vobiſcum eſſe, cum res exiget, depoſcimus; ſicut eam vobiſcum in dilectione & orationibus complectimur. Valete.

a Sap. 1.
b Sap. 6.

EPISTOLA XXIX.

ANSELMVS GRATIA DEI Archiepiſcopus Dominis & filiis ſuis chariſſimis Domino Priori Henrico & Suppriori Antonio Domino Ernulfo & Domino Oſberno, & aliis ſeruis Dei in eccleſia commanentibus ſemper delectari in Domino, & eius perpetua benedictione tueri.

Vt Cantuarienſes cœnobitæ ſic obediant Priori & Suppriori, ac ſibi.

AVDIO inter vos eſſe ſcandala & murmurationes, quia quidam ſunt inter vos, qui ſe Dn. Priori ſubiicere contemnunt, & ea quę licentia eius facienda ſunt, illo omnino neſciente, & ſine eius licentia paſſim faciunt: & cum ab eo vel ab aliquo reprehenduntur in capitulo, eius ſe iudicio regulari humilitate ſubdere deſpiciunt: & inſuper hoc ſe totum noſtra authoritate facere affirmant. Vnde quaſi diuerſæ ſectæ & partium diſſidentium lites inter vos naſcuntur & diſcordiæ. Qua de re veſtram dilectionem ſcire volo, quia nunquam in noſtra voluntate fuit, nec Deo protegente erit, vt in eccleſia mihi ad regendum cõmiſſa tanta & tam reprobanda inordinatio oriatur, aut ſi aliquo caſu oritur, nutriatur aut permittatur. Præcipio igitur, vt omnes ſicut mihi noſtra ſeruata prælatione, & in petendis licentiis & in exequendis mandatis & in iudicandis negligentiis Domino Priori, & poſt illum Suppriori ſubditi ſitis humili benignitate & benigna manſuetudine. Et quoniam præfatæ murmurationis cauſam & pondus ſuper Dominum Willelmum quidam maxime imponunt: de illo nominatim dico, quia nunquã volui nec volo, vt aliquo modo Priori inobediẽter reſiſtat, nec de illo aliud ſtatuo quàm quod vobis audientibus in capitulo de illo precatus ſum, & cõſului tum propter memoriam Domini & Patris noſtri Archiepiſcopi Lanfranci, tum propter infirmitatem eius. Quod tamen non ſine diſcretione & humili obedientia fieri vllatenus cõcedo. *Pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras.* Amen.

Philip. 4.

EPISTOLA XXX.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiſcopus Cantuariæ Sororibus & Filiabus chariſſimis reuerendæ Abbatiſſæ Wittonienſi Mathildæ, & aliis ancillis Dei ſub illa commanentibus, electo ſponſo Chriſto ſemper placere.

Obſecrat preces ſuo inchoatas nomine perpetuari, & moniales pietati aſſiduè vacare.

GRatias ago ſanctitati veſtrę, quia ſicut audio pro me aſſiduè orare non ceſſat. Et precor ſupplex, vt quod charitatiuè incepit, perſeueranter faciat donec appareat, quid diuina diſpoſitio de me intendat: Quatenus veſtris orationib. exoratus Deus mihi in tribulationibus meis ſit clementior, & vobis pro impenſa charitate ſit benignior. Præterea & officium à me iniunctum exigit, & dilectio, quam in vobis erga me ſentio, me inuitat; & charitas qua vos diligo mihi perſuadet, vt veſtrum ſecundum ſtudium ac propoſitũ mea exhortetur commonitio; ſemper ad meliora proficere, & nunquam ab his, ad quæ grana Dei adiuuante attingitis, negligentia veſtra grauante deficere. Quod vtique efficaciter implere poteritis, ſi illud conſiderantes quod ſcriptum eſt: *qui* (*a*) *modica deſpicit, paulatim decidit:* Et: (*b*) *qui timet Deum, nihil negligit*, etiam minima ordinis veſtri non neglexeritis. Tantò enim vigilantius à minimis exceſſibus debemus cauere, quantò eos frequẽtius cognoſcimus ſe nobis ingerere, & quantò callidius deceptor noſter nullam in eis eſſe culpam aut cõtemnendam, ſi qua eſt, nititur nobis perſuadere. Quod non ſolum in exterioribus operibus, ſed etiam in intimis cogitationibus debetis ſeruare, nec minus Deo diſplicere indecentem cogitationem, quam hominibus reprobandam

a Eccleſ. 19.
b Eccleſ. 7.

bandam actionem debetis iudicare. Deniq; sicut spōsæ carnalium virorum exteriorem fœditatem execrantes, per pulchritudinem carnis & vestium aptitudinem student placere: Ita sponsæ spirituales regis regum filii Dei fœditatem interiorem detestantes per mentis pulchritudinem & ornamenta virtutum, vt illi placeant semper, debent studere. Pulchritudo certè mentis & nutrimentum virtutum est cordis mūdina, (a) cui visio Dei spiritualiter promittitur; ad quam munditiā nullus, nisi per magnam cordis custodiā perducitur. Vnde scriptum est. (b) *Omni custodia serua cor tuum.* Ad quam custodiam post gratiam Dei quantum ad humanum studium pertinet, hoc est singulare & efficacius consilium, vt semper cor vestrum & vbique quandiu vigilatis, aut lectione, aut oratione, aut Psalmis, aut aliqua vtili cogitatione siue intentione sit occupatum. Vos (Domina Abbatissa) precor vt matrem, moneo vt sororē, hortor vt amicam, præcipio vt filiæ charissimæ: quatenus R. Episcopo (c) Osmundo omni benignitate sanctam & Deo placitam obedientiam, sicut decet, exhibeatis, & eius dilectionem & familiarem amicitiam atque consilium & auxilium in corporalibus & in spiritualibus habere, & illi, quod ex vobis est, exhibere in Christi charitate studeatis. Omnipotens Deus, sponsus vester, sit semper custos vester. Amen.

a *Matth. 5.*
b *Prouerb. 4.*

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM XXX.

QVI modica (*A*) despicit, paulatim decidit:] *Eandem sententiam iisdem prope ipsis verbis Anselm. inculcat epist. 40. huius libri. Pro verbo despicit, excusa Bibl. & sex MS. nostra, habent spernit. sed cum vox sit synonyma, res non peruertit intellectum. Significatur etenim ad virtutem Cyclopædiam esse pernecessariam erratulorum fugam, leuiorumq; præceptorum diligentissimam obseruantiam: vt passim & crebrò Anselm. commonuit, cæteriq; Patres, nempe D. Chrysost. homil. 27. in Matth. & in ad populum Antioch. Hieron. ad Rusticum monachum, & Eustochiam de custodia virginitatis; Gregor. Nazianzen. orat. 1. in Iulianum, D. Ephrem. tom. 1. tract. de intemperantia ab his verbis:* væ illis, qui minimis leuissimisq;, &c. *& Parænesi 29 tom. 2. Cæsarius Arelat. ser. 8. Rursumq; noster Anselm. apud Edmerum lib. 1 similitudine sumpta ex vinario, cuius rima quantumuis tenues, si non obturentur, consistim aquam totam emittunt, vnde piscium consequitur interitum. Leonius Canonicus noster Poëta non contemnendus, qui ante 400. annos parabat heroicum carmen in vniuersa Biblia, sed mors præueniens iamiam scribentis manum obstupefecit & compescuit. Quam ob causam reliquit tantum libros duodecim finitos in historia Ruth. In quam præter hec & alia poemata, illud reperi ad rem præsentem cui titulo est:* Quod non sunt neglīgēda venialia: *Carmen sequitur huiusmodi:*

Qui bene cuncta fugis grauiora crimina noxa
Hoc age ne culpa sub leuiore cadas.
Culpa grauis, semper leuium contemptus habetur:
Paruaq; quæ fuerant, crimina magna facit.
Quid vitasse lutum iuuat, vt mergaris arena?
Fortè lutum fœtet: non minus illa necat.
Sic timidus frustrà maris alta pericula fugit:
Quem necat in tuto fluminis vnda vado.
Nec satis est gressu foueas vitare patentes,
Decipit incautos & via plana pedes.
Vt bene, quæ sese produnt incommoda vites.
Vtilius species noxia multa latent.

Hactenus Decastichon, quod antehac in vulgus non exierat, vt cætera sui authoris poemata, inter quæ vidi literas, vnas ad Adrianum IV. alteras ad Alexandrum III summos Pontifices. Eò quoq; loci spectant Plutarchi duo vltima capitula eius tractatus, quem inscripsit: Quomodo videre quis possit an in virtute promoueat.

ABbatissæ (C) Wiltoniensi Osmundo Episcopo.] *Sariberiensi vel Saluberiensi. Ante hunc reliqui Episcopi vocabantur Schireburnenses à Schireburnia in Anglia Westsaxonica, vico ignobili & inamœno. Vnde mirum est tamdiu illic Episcopos sedisse. Tandem 1075. Synodus authore Lanfranco Londini est habita in qua, vt testantur acta eiusdem epistolis Lanfranci admixta, & decretis summorum Pontificum Damasi videlicet & Leonis: nec non ex Conciliis Sardicensi atq; Laodicensi, in quibus prohibetur Episcopales sedes in villis existere, concessum est regia munificentia, & Synodali auctoritate præfatis tribus Episcopis de villis transire ad ciuitates: Hermanno de Syraburnia ad Seruberiam, &c. Vulgaris autem codicum impressorum lectio habet Sariberiam & Schireburniam; Tabula quoq; Saruberiensium Episcoporū in bibliotheca S. Victor. Parisiens. Hermānus igitur mox vt sedem innexit Saruberiam, inchoauit ecclesiam primariam, cuius opus mors præueniens inremorata est. Osmundus autem successor operi inchoato colophonem imposuit. vt notauit Malmesburiens. lib. 2. De gestis Pontificum Anglorum. Cæterum iuxta Sariberiam positū est cœnobium Wiltoniense ad Wilen flumen in vico non exiguo cui nomen Wiltuna, à quo & Wiltoniensis Parthenon vt sedem, ita & nomen traxit: Originem vero ab Edgaro rege, qui illuc introductis monialibus Benedictinis Antistitam præposuit filiam suam nomine Edithbam anno 974. vt Lilio placet. Serò quidem, sed non importunè (virorum enim sanctorū quolibet tempore memoria solet esse opportuna) in mentem venit annotare quæ D. Antonin. scriptu dedit. 3 part. hist. tit. 24. c. 12. nempe hunc Osmundum (quem Osimundum nuncupat) ob sanctitatis famam, & miraculorum frequentiam in diuos relatum fuisse à Calixto III. Papa, anno 1457. officiumq; præscriptum, in eius memoriam fiendum nomine vnius confessoris Episcopi. Quæ quidem Osmundi apotheosis à Gregorio IX fuerat tentata sed insurgentibus variis in Ecclesiam tempestatibus prorogata, donec serenioris diei illucescente tam sanctum inceptum opem fieri posset religiosius & prudentius. Antonino erat in votis illic attexere epitoma mirabilium, sancti Osmundi precibus & meritis gestorum; sed abstinuit. cum tedij vitandi ergo, tum quod libellum id argumenti continentem sufferit in ecclesia Sariberiensis tabulario seruari; ad quem mittit lectorem cupidum historiæ Ecclesiast. Præter Antonin. huius quoque apotheoseos meminere Polyd. Virgil. lib 23. hist. Angl. & ante illum, Matth. Palmer. Pisanus, Petrus à Natalib. lib. 12. c. 22. Schedel 6 ætate sui Registri Chron. Bergom. lib 15. supplem. t. Chron. Sabellic. lib 6. Ennead. 10. Platina in Calixto III. Sed in his quinq; posterioribus mirè variata est orthographia, ita vt pro Osmundo, legas Hosimundum, Edmundum, Eadsmundum vel Edmundum. Nec est quod quis Sabell. Plat. Bergomēs. Schedel. putet intelligendos de sanctis Edmundo rege aut Archiepiscopo: cum ille longè ante, hic verò cœlitum numero fuerit ascriptus anno 1246. testibus Walsingh. in Neustria, & Matth. Paris. aut 1248. vt notat Molan. in add. ad Vsuard. prid. Non. Decemb. His plura refert Malmesb. in Episcopis Saruberiensib. iterumq; Polydor. lib. 9. Pauca quidem sed optima & præclara. Migrauit tandem ad superos sanctissimus Pontifex anno 1099. Episcopatus sui 24. Saruberiæ sepultus: (consentientib. Henrico Huntidon. lib. 7. & Matth. Parisio) prid. Non. Decemb vt Baron. post Molanum aduertit. Quibus, quia hacce excidarant, iccirca hic reposuimus.*

EPISTO-

EPISTOLA XXXI.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus, fratri charissimo, Domino Abbati cœnobii sancti Vulmari Lanfrido, diuino regi coosilio, & adiuuari auxilio.

Abbati volenti gregem relinquere ob varias molestias respondet. Coniunge epist. 49 lib. 2.

DE petitione vestra, qua mihi infatigabiliter instatis, quatenus ab Episcopo vestro consilio & precibus meis tentem impetrare vobis licentiam, Abbatiam, in qua vos diuina constituit dispositio, deserendi; sæpe multum mecum cogitaui, & cum aliis, in quibus consilium spirituale speraui, sum locutus: & intellexi, quamuis propter compassionem, qua tristitiæ fraternitatis vestræ compatior, valdè vobis congauderem, si Dei miseratione consilio & permissione Archiepiscopi & Episcopi desiderium vestrum assequeremini: periculosum tamen mihi esse, tam inusitatam rem petere & consulere. Timeo enim me non parum peccare, si mea instantia locus vobis commissus omni rectore destituitur, atque & rerum, & morum, & ordinis maiori; imo omnimoda vastatione destruitur. Si enim ad aliud, ibi vestra noo prodesset præsentia, nisi quia non ibi regnare potest, nec liberè exercert sine aliqua reprehensione malitia: nec ita malè ibi est, sicuti esset, si esset sine rectore, aut in ordinis, aut in rerum destructione: non tamen possetis conqueri, quasi ibi inutiliter viueretis, vbi tantum malum, & corporale, & spirituale, ne locum prædictum destrueret, comprimeretis. Quanto magis nunc se vestra consolari potest prudentia, cum sint aliqui sub illa, quia eius consilio & gubernatione vti desiderant, & voluntaria subiectione illi obediunt. Est & aliud vnde in tribulatione vestra debetis gaudere, quia nō est dubium vos illam bono zelo Dei habere, & timore Dei, cuius consideratione illam fugere oon audetis sustinere. Certe vbi tot rationes sunt consolationis & spiritualis lætitiæ; non magnum pondus habere debet amaritudo tristitiæ. Quippe non solum considerat Deus, quantum studium alicuius in aliis proficiat; sed etiam aut forsitan magis quantum laborem in intentione proficiendi, & dolorem, quia non proficit secundum intentionem, sustineat. Nostrum enim est laborare & seminare, Dei vero est incrementum & effectum dare. Quod nostrum est, quamuis adiuuante sit, nobis retribuit, quod autem suum est, sibi attribuit. Quod si hæc mens vestra non vult; aut non valet suscipere, non prohibeo si per Episcopum vestrum, & per eos, ad quod res hæc pertinet, Deo disponente ad desiderium vestrum ordinatè potestis pertingere. Valete.

Ad pertinet. epist. 48 lib. 2.

EPISTOLA XXXII.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus Cantuariæ, reuereodo Episcopo (a) Ambianorum Geruino salutem.

a vulgò Amienas: in Belgica secunda quorū Ambianorū caput apud Ptolem. dicitur Samarobrigum.

Non posse monachum in abbatem ordinari, qui clam insciso Prælato abscesserit.

FRater ille Normannus ecclesiæ nostræ professus, quem Abbatem electum esse mihi mandastus, & cuius ordinationi me assensum præbere suadens, me & fratribus ecclesiæ nostræ ignorantibus trans mare abiit, vt nec iter eius, nec causam itineris eius agnosceremus. Quapropter nec vos, vt literis vestris intimatis, eum sine nostro assensu ordinare debetis, nec ego in hoc assensom præbeo nec præbere debeo, inquantum intelligere queo. Si ipse venerit ad me, & ad Ecclesiam suam, sicuti monachus, qui taliter de Ecclesia sua discessit, venire debet: & postea aliquis de eo mihi de præfata re locutus fuerit, respondebo inde, secundum quod respondere intelligam. Valete.

EPISTOLA XXXIII.

ANSELMVS GRATIA DEI ARCHIepiscopus fratri & filio Ricardo monacho salutem & benedictionem.

Hæc epistola vndecima erat in antehac editis: monachum professum non debere angi de voto peregrinationis à se facto in sæculo.

AVDIVI frater mi, quia antequam monachus fieres in ægritudine vouisti te iterum ad S. Egidium, & idcirco modo timidus & nimis sollicitus es de voto illo soluendo, ita vt quiescere non possit cor tuum, nisi ad S. Egidium iueris. De qua re non debes tantum credere tibi, quantum Abbati tuo, cuius consilio & ordinationi animam tuam commisisti, & aliis qui melius te sciunt, quid placeat Deo, & magis prosit animæ tuæ. Quapropter consulo tibi & præcipio, vt omnino dimittens intentionem præfati itineris, & sollicitudinem voti illius in proposito quod assumpsisti quietus & immobilis permaneas, & quietè ad hoc quod proposuisti, id est, ad obedientiam & pœnitentiam pro peccatis tuis, & ad alios boos mores proficere studeas. Certus enim esse debes (a) quia cum teipsum Deo totum vouisti, & reddidisti per monachicam professionem, soluisti omnia vota minora quarumlibet actionum quæ prius sine iureiurando & fidei allegatione promisisti. Esto ergo quietus & securus, & ego te ea authoritate, quam per gratiam Dei habeo super te, ab illo voto absoluo. Vale.

a Sic D. Thom. 2. 2. q. 88. art. 12. ad 1. Tostatus Abulensis quæst. 30 in c. 30. Numer. Diony. Carthus. q. 3 in dist 38. lib 4. sent. Nauar. cap 12 n. 65. Enchir. confess. Iacob. de Graff. lib 2. decis cap 38. n. 2. his adde epist 116 inf. finem circiter & 154.

EPISTOLA XXXIV.

ANSELMVS GRATIA DEI ARCHIepiscopus fratri & filio charissimo monacho Cestrensi Willelmo salutem.

Non esse tantum virtute, quantum carminibus eum monachus depingebat. Horum autem carminum meminit Lelandus apud Baleum cent. 10 catalog. scriptorum Britanniæ: qui quidem, si hanc vidisset epistolam, non hæsitasset de authore: nam aut huius Guillelmi, aut Edmeri esse suspicatur.

QVamuis me talem nesciam, qualem me suis carminibus tua prædicat beneuolentia: nō tamen ingratus esse debeo, quooiam hoc facit dilectionis abundantia: Sæpe enim solet dilector dilecti vitia aut nō sentire, aut leuia iudicare: bona veró, quæ non sunt, opinari, & quæ sunt, exaggerare. Quod quādo sola facit charitas, nec error est suscipiēdus propter affectū amoris, nec amor est contemnendus propter culpam erroris. Sed

me suscipere compulit, timor idem, onus idem me retinere compellit. Si inter hæc voluntatem Dei agnoscerem, procul dubio voluntatē meam & actus meos pro possibilitate ad illam conferrē. Nunc quia voluntas Dei me latet, & quid agam, nescio: errabundus suspiro, & quem rei finem imponere debeam, ignoro. Postulo itaque sanctam clementiam, & clementem sanctitatem vestram, vt propter Deum, propter eam charitatem, quā Ecclesiam Dei contenditis adiuuare, penuriam consilii nostri vestrarum manu sanctarum orationum pascatis, ne cogitationum talium fluctib. agitatus, aut omnino ruam, aut nihil apprehendam. Rogo etiam, & summissis mentis gemitibus supplico celsam & piam paternitatem vestrā, vt in naufragio positus, si quando procellis irruentibus adiutorio vestri indigens ad sinum matris Ecclesiæ confugero, propter eum, qui sanguinem suum dedit pro vobis, pium & promptum adiutorium & solamen inueniam in vobis. Pro Domino Beluacensi Fulcone supplex oro clementiam vestram, prout vestra iudicabit prudentia. In munusculo nostro, magnitudo vestra (rogo) nō solam penset quantitatem; sed & bonam, qua missum est, voluntatem. Omnipotens Deus diu nobis paternitatem vestram in gratia sua & pace custodiat. Amen.

Iterum para monasterio redit.

Refer epist. 32. 33. & 34. l. 2.

EPISTOLA XXXVIII.

ANSELMVS DEI DISPOSITIOne vocatus Archiepiscopus Cātuariæ, Domino & fratri in Deo dilecto Abbati Lamberto, misericordiam impendendo temporalem, misericordiam mereri sempiternam.

De profugo monacho recipiendo.

FRater iste comedens de ligno scientiæ boni & mali experimento didicit, quanta sit differentia inter delitias paradysi claustralis, & exilium vitæ secularis. Pœnitens igitur & dolens, sicut lachrymæ testantur, confitetur se nimis peccasse, & promittens, se deinceps mores suos correcturum, & secundum vestram dispositionem obedienter victurum; orat quanto affectu potest, vt intra ouile, de quo sponte miserabiliter aufugit, admittatur. Et quia supplicationem suam pro magnitudine reatus sufficere non putat, nostris precib. suas apud vestram clemētiam adiuuari precatur. Quamuis igitur ego de vestra Sanctitate nihil ꝓmeruerim, tamen quia inuicem compati, & pro inuicē orare iubemur, præsumo supplicare, quatenus (a) oui, quam Christus quæsitam & inuentam in humeris suis ad oues reportat, vestra paternitas ostium ouilis contra non claudat: ne Christus idem perditam quærendo, & inuentam reportando, frustra laborasse videatur: & ipse apud amicos & vicinos, quos ad congaudendum conuocare debuerat, non tam ouem quàm seipsum & ꝙ valde attendendum est, ombatum & à suo ouili exclusum esse conqueratur. Itaque (b) misericordiam & iudicium cantate Domino, & sic vt misericordia superexaltet iudicium: Vale.

a Scita est parabola euangelica Luc. 15.

b Psalm. 100.

EPISTOLA XXXIX.

DOMINIS ET FRATRIBVS CHArissimis in Beccensi Cœnobio commanentibus, Frater Anselmus voluntate Beccensis monachus, necessitate vocatus Cantuariensis Archiepiscopus præsentis vitæ continuam sanctitatem, & futuræ æternam fælicitatem.

Quod Beccenses in ordinis obseruantia sint stabiles.

QVamuis nostram raro epistolam videatis, scio tamen, quia dilectionem vestram in intimis feruere non dubitatis. De qua dilectione, tanto esse certiores debetis, quanto eam de præterito cognoscitis: & hoc, propter quod, & ad ꝙ vos dilexi, facere contenditis. Audio enim, quia gratia Dei inspirante & cooperante in studio benè viuēdi feruetis, & in paupertatis pressura rigorem vestri ordinis inflexibiliter tenetis. Sic enim decet seruos Dei, vt quantò magis eos tribulationes præsentis vitæ angustant, tantò ardentius ad quietem æternæ vitæ tendant, & se ad virtutum profectum extendant. Sed quamuis sanctis moribus & religiosis operibus studio spontaneo insudetis, noui tamen sinceritatem vestræ dilectionis, quia gratanter accipiet, si vos monuero, vt in hoc, in quo estis, perseuerens. Quod vt efficacius adimplere valeatis, necesse est, vt sancta vnanimitate colligati, & corde & voluntate Prælato vestro obediatis; facta & dicta eius non diiudicetis: sed sine omni retractatione quasi diuinitus inspirata venerādo mente benigna seruetis. Vbi enim Prælati iudices fiunt, apertè Dei ordinationi, cuius dispositione sibi Prælatus est, detrahunt & cōtradicunt; quibus Deus & suæ gubernationis subtrahit auxilium, & eos in proprii erroris præcipitari permittit consilium: vbi vero Prælatus cum veneratione tanquam Christus suscipitur, ibi tota domus Christi regitur consilio, & protegitur & sustentatur auxilio. Quantò enim subditi se vicario eius subiiciunt securius, tantò ille Prælato & subditis cuncta ꝓcurat benignius. Omnipotens Deus sua vos benedictione in æternū beatificet, fratres & amici charissimi: Amen.

EPISTOLA LX.

DOMINO ET PATRI, REVErendo Paschali Summo Pontifici: Anselmus seruus Ecclesiæ Cantuariensis, debitam ex corde subiectionem, & orationum, si quid valent, deuotionem.

Excusat se, quod nondum per literas eum salutauerit, & calamitatib. suis expositis, ne in Angliā r. deat, obtestatur. Scripsit a. è Lugduno ann. 1100. quo et. at Guilhelmus Rufi Anglor. Regis 13. & vltimus, paulò ante mens. Augustum: de Guilhelmo enim adhuc viuente loquitur, tamen paulò post, scil. 4. Non. Augustas, necatus est, venās in saltu leuensi, à Gualtero Tyrello quo sagitta in ceruū collimata, Regem percussit certò loco, vel prudens vel imprudens. Omni i saltē fatentur, hac nece subita miseraq. dignas suorū scelerū vero luisse pœnas. Vide Neubrig. l. 1. Malm. Houed. Huntid. Gemmet. l. 8. c. 9. Flor. Wigor. Chron p. 470.

QVod ad vestram celsitudinem tantùm moratus sum nuncium mittere, postꝗ de certa

notitia vestra Deo gratias agentes gauisi sumus: Hæc fuit causa, quia quidam nuncius Regis Anglorum venit ad Venerabilem Archiepiscopum Lugdunensem pro causa nostra, non tamen afferens quod suscipiendum esset, & audiens responsum Archiepiscopi reuersus est ad Regem; ꝓmittens, se in proximo rediturum. Hunc expectaui, vt scirem, quid vobis de Regis voluntate notificare possem: sed non venit. Causam itaque nostrā breuiter intimo, quia, quando Romæ moratus sum, eam Domino Papæ Vrbano, & multis aliis, sicut scit (vt puto) sanctitas vestra, sæpe narraui. Videbam in Anglia multa mala, quorū ad me ꝑtinebat correctio, quæ nec corrigere, nec sine peccato meo tolerare poteram. Exigebat enim à me Rex, vt voluntatibus suis, quæ contra Legem & voluntatem Dei erant, sub nomine rectitudinis assensum præberem. Nam sine (a) sua iussione Apostolicum nolebat recipi aut appelari in Anglia, nec vt epistolam ei mitterē, aut ab eo missam reciperem, vel decretis eius obedirem. Concilium (b) non permisit celebrari in regno suo, ex (c) quo Rex factus jam per tredecim annos. Terras ecclesiæ hominibus suis dabat: in omnibus his & similibus si consilium petebam, omnes de regno eius etiam suffraganei mei Episcopi negabant se consilium daturos, nisi secundum voluntatem regis. Hæc & multa alia quę contra voluntatem & legē Dei sunt, videns; peti licentiā ab eo, sedē adeundi Apostolicam, vt inde consilium de anima mea & de officio mihi iniuncto acciperem. Respōdit Rex, me in se peccasse, ꝓ sola postulatione huius licentiæ: & proposuit mihi, vt aut de hac re, sicut de culpa, satisfacerem, & securum illum redderem; ne amplius peterem hanc licentiam, nec aliquādo Apostolicum appellarem, aut de terra eius citò exirem. Elegi potius exire, quàm nefandę rei consentire. Romam veni; scitis, & Domino Papę (d) rem totam exposui. Rex mox, vt de Anglia exiui, taxato simpliciter victu & vestitu monachorum nostrorum, totum Archiepiscopatum inuasit, & in proprios vsus conuertit. Monitus & rogatus à Domino Papa, vt hoc corrigeret, cōtempsit; & adhuc in hoc perseuerat. Iam est tertius annus, ex quo sic de Anglia exiui: pauca q̄ mecū tuli, & multa quæ mutuatus sum, quorum adhuc sum debitor expendi. Sic plus debilis, quàm habilis apud venerabilem Patrem nostrum (e) Archiepiscopum Lugdunensem eius benigna largitate, & larga benignitate sustentor. Non hoc dico, quasi desiderem redire in Angliam; sed timeo ne mihi vestra sublimitas succenseat, si ei nostrum esse non notifico. Precor igitur & obsecro, quanto possum affectu, vt nullo modo me in Angliam redire iubeatis, nisi ita, vt legem & voluntatem Dei, & decreta Apostolica voluntati hominis liceat mihi preferre: & nisi Rex mihi terras ecclesię reddiderit, & quicquid de Archiepiscopatu, propter hoc, quia sedem Apostolicam petii, accepit: vel certè, quod pro horum digna recompensatione ecclesiæ prosit. Aliter enim ostenderem me hominem Deo debere præponere, & iustè spoliatum esse, quia sedem Apostolicam volui requirere. Quærunt quidam minus intelligentes, cur ego Regem non excommunico: sed sapientiores, & rectum habentes consilium, consulunt, ne id faciam, quia non pertinet ad me, vtrumque & q̄rimoniam scilicet & vindictam facere. Denique ab amicis nostris, qui sub eodem Rege sunt, mandatum mihi est; quia mea excommunicatio si fieret, ab illo contemneretur. Ad hæc omnia authoritas vestræ prudentiæ, nostro non eget consilio. Oramus, vt Deus Omnipotēs faciat omnes actus vestros sibi placere, & Ecclesiam de vestri regiminis prosperitate diu gaudere: AMEN.

a Vrbanum intelligit.

b Idem scribit Malmesf. li. 4. de Reg. Angl. fol. 71. p. 2.

c Nondum cōpleti erant. Nothumenum Rufi pater decesserat 4. Id. Septē. Anno 1087.

d Vrbano 2. Paschalis præcessor.

e Cui erat nomine Hugo: vt liquet ex ep. 11. l. 2. & 24. huius libri. & aliquot Iuonis Carnot. Hunc Hugonem. Gualteri Cabilonēs Epis. & Odonis Ducis Burg. cōsilio & authoritate 21. monachi Molismenses deserere principium Ordinis Cisterciensis. Sigibertus in Chronic & Guil. Malm.

EPISTOLA XLI.

HENRICVS DEI GRATIA, REX Anglorum, piissimo Patri suo spirituali Anselmo Cantuariensi Episcopo salutem, & omnis amicitiæ exhibitionem.

Has literas Anselmus accepit, cum ex Abbatia Casadei tantùm rediisset Lugdunum. Excusat se inauguratum ab aliis Episcopis ob ingruentes hostes, & Angliam citissimè reuerti supplicat inter venā ū, vt diximus suprà: Quo nuncio accepto, Anselmus fleuit acerbissimè. Edmer. Harum autem epistolarum est mentio Centuria 10. Scriptorum Britanniæ.

SCias, Pater Charissime, quod frater meus rex Guilhelmus mortuus est, & ego nutu Dei à Clero & à populo Angliæ electus; & quamuis inuitus propter absentiam tui, Rex iam consecratus requiro te, sicut Patrem, cum omni populo Angliæ: quatenus mihi filio tuo & eidem populo, cuius tibi animarum cura commissa est, quàm citius poteris, venias ad consulendum: Meipsum quidem ac totius regni Angliæ populum, tuo eorumque consilio, qui tecum mihi consulere debent, committo: & precor, ne tibi displiceat, quod (a) regiam benedictionem absque te suscepi: de quo, si fieri posset, lubentius eam susciperem, quàm de alio aliquo: Sed necessitas fuit talis, quia inimici insurgere volebant contra me & populum, quem habeo ad gubernandum: & ideo Barones mei & idem populus, noluerunt amplius eam ꝓtelari: hac itaque occasione à tuis vicariis illam accepi. Misissem quidem ad te à meo latere aliquos, per quos tibi etiam de mea pecunia destinassem, sed per mortem Fratris mei circa regnum Angliæ ita totus Orbis concussus est, vt nullatenus ad te salubriter peruenire potuissent. Laudo ergo & mando, ne per Normanniam venias, sed per (b) Guitsand, & ego (c) Donerā obuiam habebo tibi Barones meos & pecuniam ad te recipiendum, & inuenies, Deo iuuante, vnde bene persoluere poteris, quicquid mutuò accepisti. Festina igitur, Pater, venire; ne mater nostra Cantuariensis Ecclesia diu fluctuans & desolata, causa tui amplius sustineat animarum detrimēta. Teste (d) Girardo Episcopo, & (e) Guilhelmo Vvintoniensi electo Episcopo, & (f) Guilhelmo de Vvarelimast, & Comite Henrico, & Roberto filio Haimonis & Haimone dapifero, & aliis, tam Episcopis quàm Baronibus meis: Vale.

a Apud Westmonasteriū Lōdonia Thoma Eboracēsi Archiepis. & Mauritio Londen. præsule: vnde autores promiscuè citatos.

b Guitsandū vulgò Ouessans, portus est inter Bonon. & Caletum.

c Edmer. legit Dofras, Polyd. Donerum. Iouius Dobram, oppidum à Cātuaria dist. 12 milliarib. excelsa arce & portu celebre, cùm ab huius à Galesio Gall. Belgica sit breuissimum traiectus.

d Fuit Girardus Herefordia in Gallia Episcopus,

e Hunc Episcopo fuit cognomento Giffardi.

f Alterum Wilhelmum ergo egiè depingit Malmesbur. in Anselmo.

[illegible] amplius inuicem visuri: & postquam [illegible] præcepit, vt illam partem regni sui, in qua maximè irruptionem hostium quotidie timemus, diligenter custodirem, & quotidie paratus essem hostibus resistere, si irruerẽt, sicut in periculo vastandi vel perdendi terram, cum nullo modo auderem me elõgare ab vrbe, in qua eram, nisi versus hostes qui timebantur, nunc monitus vt vobis occurrerem, quatenus colloqueremur de his quæ corrigenda sunt in hoc regno, rationabilem & susceptibilem reddidi causam, quia propter prædictum periculũ & præceptum regis venire nõ poteram, & nihil efficeremus nos duo absente rege & aliis, quorum assensu, & consilio, & operatione ad effectum duci posset colloquiũ nostrum. Ego enim ipse video quæ corrigenda sunt, & habeo voluntatem, quam nullus homo mihi potest augere corrigendi, Deo adiuuante, per assensum & auxilium Domini mei regis & aliorum, ad quos pertinet, cum locus & opportunitas erit. Quod autem conquerimini vos moratos esse, velut infructuosam arborem & peregrinum, non habentem adiutorium aut consilium; de aliis vos scitis: de me autem, ego scio, quia non prohibui vos fructificare, neque meum auxilium aut consilium vobis pro ratione & possibilitate mea denegaui tempore fructificandi: quod vero quæritis, cur & qua iustitia Episcopi alii me abnegantes à me discesserunt, nec sunt reuersi dignam agentes pœnitentiam: hoc potius ab illis quærendum erat quam à me. Ego enim nescio me fecisse, cur hoc facere deberent. Reuersi tamen hactenus sunt, vt illam obedientiam quam Cantuatiensi sedi promiserant, se mihi seruaturos faterentur. Dicitis quosdam illorum vobis dixisse, ideo vos offendisse in me, quia permisi me à Catholica ecclesia transferri ad schismaticos, & ab illis consecrari si fieri, sicut additis, potest; & à schismatico rege inuestituram accepisse, & illi fidelitatem & hominium fecisse, quos omnes sciebam esse schismaticos, & diuisos ab Ecclesia Christi, & à capite meo Vrbano Pontifice, quem ipsi me audiente abnegabant. Certe nesciebam, nec scio eos schismaticos aut sic diuisos ab ecclesia fuisse, vt dicunt: Et si aliquis eorum, qui hoc vobis dicunt, me præsente hoc diceret, ostenderem rationabiliter, non ita esse. Illi enim non abnegabant Canonicum Romanum Pontificem quicunque esset, nec Vrbanum negabant esse Pontificem: sed dubitabant propter illam quæ mundo nata est dissensionem, & propter dubitationem illum suscipere quasi certum differebant: nec vllum indicium eos ab Ecclesia segregauerat, & omnino obedientiam Romanæ sedis tenere se fatebantur, & sub professione obedientiæ Romani Pontificis me consecrarunt. Denique Dominus Papa sciebat me esse consercatum, & à quibus, & cui regi fecaram, quod feci: Et tamen palliũ, (B) quod Archiepiscopus Cantuariæ solet habere, mihi per vestrã charitatem non vt schismatico, sed vt accepto; non vt reprobans, sed vt approbans misit, & sic quod de me factum erat, confirmauit. Ipse huius confirmationis author, & Dominus Gualterus Episcopus Albanensis, & Cardinalis hæc eadem sciẽs minister eius & executor. Si vobis hæc calumnia attendenda videtur, cur eam ante pallii concessionem mihi tacuistis? Si negligenda putatur, vos iudicate, quam diligenter sit à vobis inculcanda. Plura possem adhuc dicere ad infirmandum verbum malitiæ eorum, qui hoc quod dicitis, vobis obtendunt ad excusandas excusationes in peccatis: sed sapientiam vestram scio non indigere apertæ rei multiplici ostensione. Videat igitur prudens simplicitas, & simplex prudentia vestra, qualiter super hæc quæ dixi, suscipere & exaggerare debeat confictas calumnias & calumniosas confictiones aduersum me ab illis qui fecerunt contra me pro excusatione sua, ne videamini velle confirmare, quod authoritate Domini Papæ & vestra executione non ignoranter est confirmatum. *De more ludis in Paronomasijs.* Nempe non sic accepi (teste Angliæ regno) nomen Domini Vrbani Papæ in vanum, vt hoc me ab illo vel à fidelibus eius meruisse cognoscam. Dicitis vos causam meam, teste Deo defendisse, quantum potuistis, & ea occasione negotium, propter quod venistis, impeditum vsque nunc. Pro bona quidem voluntate, defensionis gratias ago: impedimentum autem hac occasione factum vobis vtique. Et si rei medulla diligenter consideratur sicut potest, & prudentia vestra me defendit quantum potest, certus sum, quia conscientia vestra in his quæ supra dicta sunt, accusare me non potest. Quod, sicut dicit, nec mecum, nec cum aliis loqui, sicut voluit, potuit vestra reuerentia carens obedientia Romanæ Ecclesiæ, sciat ipsa, cur non potuit. Ego autem scio me diu & multum desiderasse, & expectasse loqui vobiscum, antequam possem, & cum tandem potui, non tantum potuisse quantum volui. Rogatis me, vt fratres nostros Cantuariensis ecclesiæ quietè ac pacificè possidere dimittã res suas: Ad quod respondeo, quia nullus magis desiderat quietem ac pacem illorum quam ego, nec magis solicitus est pro vtilitate eiusdem ecclesiæ, & idcirco voluntas mea est, vt res eius Deo annuẽte disponam ad vtilitatem præsentem & futuram, prout melius sciam & potero. Valeat beatudo vestra, & dignetur Deũ, vt me & omnes actiones meas dirigat, orare.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XXXVI.

PALLIVM (B) quod Archiepiscopus Cantuariæ solet habere, mihi per vestram charitatẽ, &c. misit.] *Pallij ad se transmissi rursum meminit in sequenti epistola; Vrbanoq; gratias scribit eo nomine: qui vt honorificentissimè misit (erat enim loculo inclusum argenteo) sic Anselmus deuotissimè, iuxta ac lautissimè excepit: nam Waltero Legato id deferente obuiam iuit pontificia indutus vestimenta & nudato pede. Sacrum autem insigne depositum in altare suscepit & humeris composuit: sicque diuina illa decoratus stola rem sacram peregit dominico die, quarto Idus Iunias anno 1095. (Hunc enim Florentium Vigorniensis, & Honedenus notarunt,) & reliquos astantes illud osculatos fuisse pro reuerentia Sancti Petri. Quem ritum, quia cognoscere operæpretium existimaui, lubuit obseruare. Pallij autem Archiepiscopalis formam, aliaq; scitu non indigna describit Onufrius in explicatione vocum Ecclesiasticarum, & Ioan. Durantus lib. 2. de ritibus ecclesiæ, cap 9. num. 41. 42. & ceteris. Quid autem mysterij contineat, Iarlandus Chrysopolitanus lib. 5. sui operis (quod Candelam nuncupauit) docet ex Epistola Leonis Papæ in hanc sententiam:* Archiepiscopo pallii bonor decernitur: vt purpureo crucis eiusdem vestimenti signaculo à tergo & pectore depicto demonstret populo signaculum

Epistola XLII.

PASCHALIS EPISCOPVS SERVVS Seruorum Dei reuerendissimo Fratri & Episcopo Anselmo Cantuariensium Archiepiscopo salutem & Apostolicam benedictionem.

Det operam Anglicanæ Ecclesiæ restaurationi: & Anglorum Regem cum Normannia Comite conciliet.

SICVT iniuriis tuis & exiliis compassi sumus, sic reductioni tuæ & honori tuo largiéte Dño congaudemus. Et tu, frater in Christo reuerédissime, quia iniurias & ꝓcellas Romanæ Ecclesiæ, sicut in præsentia visas plenius nosti, ꝓ eis in portu positus efficacius laborare non desinas: primò, vt Ecclesiarum in regno Anglico statum secũdum Romanæ Ecclesiæ sanctiones corrigi ac dispōni facias. Dehinc, de Regis erga nos dilectoine ac fidelitate debita censuque B. Petri restituendo, efficacius studeas. Scis enim quãtis inopiæ circumuallemur angustiis: Nempe cum pro Ecclesiis omnibus Romana laboret Ecclesia, quisquis ei sua aufert, non ipsi soli, sed Ecclesiis omnibus sacrilegij reus esse dignoscitur. Significamus prætereà dilectioni tuæ, Normannorum (a) Comitem questum apud nos esse aduersus Anglorũ Regem de fracto sacramento, quod ei pro eodem regno acquirendo fecerat, regnum inuaserit. Et nosti, quia (b) eidem Comiti debemus auxiliũ ꝓ laboribus, quos in Asianæ Ecclesiæ liberatione laborauit. Idcirco volumus, vt si necdum inter eus pax composita est, te satagente nostris etiam nunciis interuenientibus, componatur. Pro his enim omnibus notum tibi, & à te quondam educatum tunc filium, nũc fratrem & Coepiscopum (c) Ioannem mittimus, & Tiberium familiarem nostrum. Quos petimus in omnibus, quæ apud vos agenda sunt, tuo consilio instrui, tuo auxilio adiuuari: p quos sacrosancta Romana Ecclesia tuæ religionis & sapientiæ efficacius experiatur industriam.

a Robertum assignat.

b Consule Anglicanas historias & Wilh. Gem. l. 8 hist. Duc. Nor. c. 12. & 13. sub finem

c Huius Ioannis fit mētio epist. 42. l. 2.

Epistola XLIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Domino & Amico charissimo Burgundio, & vxori eius sorori suæ dilectissimæ Ricezæ salutem & benedictionem Dei.

Gratulatur nepotem Deo in seruitutem dicatum: qui postquam à Cantuariens. monachis humanas & diuinas addidicisset literas, à Paschale factus Cardinalis legationē egit in Anglia, palliumq; attulit Radulfo Cantuar. successori auunculi, anno 1115. Vide Malmes. in Radulfo, & Houed. Sed & ante hac fuit Abbas Burrensis in Anglia. Illius iterũ fit mentio infra epist. 66. 67. 77. & 83.

SCiatis, quia filius vester Anselmus charissimus nepos noster sanus & lætus est mecum apud Lugdunum: & ego, Dei gratia, prosperè me habeo. De filio vestro hoc vobis dico, quia gaudere potestis multum, ꝙ illum Deo obtulistis. Amat n. Deum, & ꝙ amare debet: vnde gratias agere debetis illis & eos amare, qui eũ in amore Dei & sui ordinis & in bonis moribus nutrierunt. Et certè credo, quia ꝓpter hoc meritum, ꝙ primogenitum vestrũ Deo deuota mente obtulistis, noluit Deus perdere illum de ꝓle vestra, nec permisit eos, quos genuistis, vsq; ad illam ætaté, in qua peccatis & malitiæ huius mundi sordidarétur, peruenire, vt vitam æternam perderent; sed omnes eos bono fine de hac vita ad se transire fecit: Insuper si sapientes estis, & sapiẽter considerans, intelligetis, Deum fecisse vobis magnã misericordiam de vobis ipsis, quoniam abstulit vobis occasioné amandi hoc sæculum, & desiderandi ea q̃ transeũt cum vobis abstulit hæredes in hac vita, & fecit filios vestros suos hęredes & suos filios in ęterna vita. Nunc agite gratias Deo, quia exonerati estis & expediti, vt liberè toto corde, tota intentione & totis viribus curratis ad Deum, & soliciti sitis solummodo de salute animarum vestrarum, & vt illuc spontanea voluntate perueniatis, quò Deus filios vestros, qui mortui sunt, vobis nolentibus misericorditer traxit: & quò istum, quẽ Deo dedistis, Deo adiuuante, peruenturum expectamus: vbi pariter pater & mater, filii & filiæ in conspectu Dei in gloria æterna gaudeatis: & vnusquisq; tantum de singulis aliis quãtum de se glorietur. Ego dilectissimi & amicissimi, frater charissime, & soror charissima; precor, obsecro, moneo, cõsulo, ne contemnatis misericordiam, quã Deus vobis non ꝑmeditantib. fecit, & ne ꝑdatis gloriam, quã Deus vobis, si culpa vestrã nõ fuerit, ꝑparauit. Cognoscite, cognoscite, quia, ꝙ Deus vos ita omnibus filiis orbatos in hac vita solos fecit, nõ est ira Dei sed gratia Dei, vt qui iam soli remansistis, nihil habentes ꝙ ametis, sine omni impedimento ad illum curratis, & ei vos & vestra reddatis. Omnipotens Deus sic vos suo amore accendat, vt omnem huius vitæ delectationẽ faciat cõtemnere, & ad se toto affectu tendere & ꝑuenire: Amen.

Epistola LXIV.

PASCHALIS EPISCOPVS SERVVS seruorũ Dei, venerabili fratri & Coepiscopo Anselmo Cantuariorum, salutem & Apostolicam benedictionem.

Vt Anselmus se constanter gerat in tuenda Ecclesiæ Anglicanæ libertate.

NOn ignoras diuinæ voluntatis consilium, vt religio sua in Anglici regni regione ꝑsideat. Cum n. ꝑuersi (a) Regis odio declinans secessũ elegisses, & ꝓcul ab Anglicis tumultibus mecum habitans, Deo viueres: de ꝑuerso (b) Rege sua omnipotens Dñs iudicia terribiliter ꝑpetrauit: Te autẽ totius populi postulatione vehemẽti, & noui Regis (c) deuotione mirabili, ad cathedrã, quã ꝓ Deo dimiseras, reuocauit. Deo a. gratias, quia in te semper Episcopalis authoritas perseuerat, & inter barbaros positus non tyrannorũ violentia, non potentum gratia, non incẽsione ignis, nõ effusione manus à veritatis annunciatione destitis. Rogamus itaq; vt quod agis, agas: ꝙ loqueris loquaris. Non n. deficiet sermonum nostrorum operumq; principium, qui in principio erat verbũ. Nec nos in ipso deficiemus, qui est Dei virtus & Dei sapiẽtia: Eundem n. cum patribus nostris spiritum habẽtes credimus, propter ꝙ & loquimur. Et (d) verbũ quidem Dei non est alligatum; nos a. humiliamur nimis. Cæterum in hac humiliatione cum Deo mente excedimus, in eius veritate hominum mendacia intuemur. Quia de te in (e) Synodo, nuper apud Lateranense

a Wilhelmū Rufum intelligit.

b Sic testantur oēs Angl. Scriptores post ad verā ep. 40. suprà.

c Henricus I. Willelmi cõquestoris filiꝰ & Rufi frater.

d Allusio ad Psal. 115. v. 1.

Consistorium celebrata Patrum nostrorum Decreta renouauimus sancientes & interdicêtes, ne quis (F) omnino Clericus hominiū faciat laico, aut de manu laici ecclesias vel ecclesiastica dona suscipiat. Hoc est enim (G) Simoniacæ prauitatis radix, dum ad percipiendos honores ecclesiæ secularibus personis insipientes homines placere desiderant. Iddirco Sanctorum Conciliorum reuerenda maiestas secularium Principum potestatem ab ecclesiasticis electionibus decreuit arcendam: vt sicut per solum Christum prima in Baptismo ianua, vltima in morte vitæ aperietur æternę, ita per solum Christum ouilis Christi ostiarius statuatur, per quem Christi ouibus non pro mercedibus ouium, sed pro Christo ingressus, & egressus ad vitam procuretur æternam. Hæc frater charissime, prolixiori possent & oratione & ratione tractari, sed sapientiæ tuæ pauca suggessisse satis est; q̃ & orationib. abundat, & ecclesiast. est rationib. assueta: hoc ita doceas, sicut tuo scis primatū expedire. Quem profecto ita fraternitati tuæ plenū & integrum confirmamus, sicut à tuis constat p̃decessoribus fuisse possessum: hoc personaliter adiicientes, vt (b) quamdiu regno illi religionem tuam diuina misericordia conseruauerit, nullius vnquam legati, sed nostro tantum debeas subesse iudicio. Datum xvii. Cal. Maii.

b Anselmus immunis à legatis romanis iudiciis ex Paschal. Papa priuilegio.

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM XLIV.

QVA de re (E) in Synodo nuper &c.] *De hac re lege Abbatem Vrsp rg. 1102. Est enim alia ab illa Lateranensi, in qua Henricum Quintus armata manu rep liis libertatem inuestiturarum ecclesiasticarum: Anno 1112. duos post Anselmi obitum annos.*

Ne quis (F) omnino Clericus &c.] *Sic Vrbanus Paschalis antecessor in Concilio Claremontensi apud Malmesberiens lib. 4. de Regib. Angliæ cap. 1. & in Concilio Romano apud eundem in Angl. Pontif. lib. 1. de Anselm. & Honeden. anno 1099. Iuon. Carnotens. epist. 235. Paris in hist. maiore ad annum 1095. Flor. Wigorniens. Chron. p. 468 edit. 1592.*

Hoc est enim (G) Simoniacę prauitatis radix.] *Immitiori vocabulo nempe heresi appellauere simoniam: D. Greg. Papa hom. 17. in Euang. epist 51. l. 4 47. 113. 114 l. 7. 49. 51. 53. 54 55. l. 9 priorum edition. Petr. Damianus c. 6. 7. 27. libri epistolarum ad Henricum Rauennã Præsulem: & ep. ad Alexandrum II. signata a Patrum huius epistola. Gregorius VII. censuit simoniam non heresim tantum, sed & maximam heresim esse; cum Simoniacos inscribat maximos hereticos 1 q. 3. peruenit ad nos fama. Ipsemet Paschalis (in cuius epist. has congerimus obiter) 1. q. 3. Heresim. Tharasius Constantin. Patriar. ibidem Canon Eos qui asserit heresim Macedonianorum esse tolerabiliorem simonia & simoniacis: Abbas Vrsperg. heresim Henricianorum nominat sic cognominatam ab Henrico IV. Imperatore licentiosiori Episcopatuum Abbatiarumq; collatore. Iuo Carnot. ep. 238. excutiens, num recte diceretur simonia heresis, & simoniacus hereticus, his maximè suam aperit mentem:* Si quis Laicus ad hanc prorumpit insaniam, vt in datione & acceptione virgæ, putet se tribuere posse sacramentum, & rem sacramenti ecclesiastici, illum prorsus iudicamus hęreticum; non propter manualem inuestituram sed propter præsumptionem diabolicam. *Ioannes Lugdunens Archiepiscopus, cum hæc scribebat Iuo, respondens affirmat eum non esse, quod in hanc rem vellet, assecutum.* Et licet, *inquit*, exteriores inuestituras per laicos factas, nõ satis propriè hæresis nomine cẽseamus, scortire tamen ac defendere fieri debere, indubitata hæresis est. *Noster Hugo l. 2. de sacr. part. 10. c. 3. censet simoniacum esse hereticum in opere, non in fide. Hugon subscribens D. Thom 22. q. 100. art. 1. ad 1. concludit simoniam dici heresim secundum exteriorẽ protestationem: quia in hoc, quod aliquis vendit donum spiritus sancti, quodammodo protestatur, se esse dominũ spiritualis doni, quod est hereticum. Paulò superius dixerat simoniacum peccare tantum peccato irreligiositatis, quia emendo vel vendendo rem spiritualem, irreuerentiam exhibet Deo & rebus diuinis.*

Ex quibus vniuersis conficitur, cum hic simoniam negat esse heresim, ille asserit, cardinem disceptationis versari in propria heresios acceptione. Quamobrem simoniacos in hæreticos numerant Epiph. heres. 21. August. lib. de heres ad Quoduuldeum, Isidor. l. 8. Etym c. 5. Damasc. l. de heres. S. Antiochus hom. 130. Non ob sacrarum emptionem, venditionẽ aut collationem, sed quod Simon (vnde Simoniani vel Simoniatis) assereret impiè, mundum fuisse creatum à superiori quadam virtute, non à Deo.

EPISTOLA XLV.

PASCHALIS SERVVS SERVORVM Dei, venerabili Patri & Coepiscopo Anselmo salutem & apostolicam benedictionem.

Paschalis epistola proxima factus animosior Aselmum vt certius ei pareat, de aliquot dubiis consulit.

COnsulta illa, quæ per venerabiles nuncios tuos Baldemum, & Alexandrum ad sedem apostolicam transmisisti, poterat vtique fraternitas & fratrum, qui circa ipsam sunt, collatione & datæ diuinitus sapientiæ & intellectus consideratione discutere. Cæterum, sicut in cæteris consuesti, in hoc quoque communi Catholicorum matri reuerentiam seruare curasti. Nos itaque Ss. Patrum, qui nos in sede apostolica disponente Domino præcesserunt, vestigiis inhærentes, hæc consultationi tuæ respondenda deliberauimus. *Anselmus*: Si (a) de manu laici liceat Episcopo vel Abbati accipere ecclesias; quas in suo dominio habent; cum eas non personæ, sed Episcopatui vel Abbatiæ donet. *Paschalis*: De (b) manu laici Eps iam consecratus suscipere nõ debet ecclesias, si in aliena parochia sint; si v. in sua sunt, licenter accipiat: hoc n. non videtur dare, sed reddere; cũ ecclesiæ omnes per singulas parochias in Episcoporum esse debeant potestate: Abbates vero per Episcoporum manus suscipiant. *Anselmus*: De sacerdotum (c) filiis vel concubinarum, qui quosdam olim gradus acceperunt, & volunt omnino redire ad immunditias sæculi, nisi ad maiores p̃moueantur, promittunt religiosam vitam; quid agendum est? *Paschalis*: De (d) sacerdotum filiis vel concubinarum, quam vitam tenendam prædecessores nostri sedis apostolicæ Pontifices instituerunt, nosse te credimus. Nec nos ab illorũ volumus aberrare vestigiis. Quod igitur tibi super his in barbaris regionibus sit disponendum, ex Ipsius præcepti poteris collatione distinguere: *Anselmus*: Si à Presbyteris (e) fœminas habentibus liceat pœnitentiam & corpus Domini in periculo mortis accipere, cum nullus continens adest: & si licet, & illi dare nolunt, quia missæ eorum contemnuntur; quid faciendum? *Paschalis*: In (f) pe-

a 1. quæstio Ansel. de ecclesiis & abbatiis à laicis accipiendis.
b Responsio
c 2. quæst. de filiis sacerdotũ emendationem pollicentibus, sint promouendi.
d Responsio.
e 3. q. Num fas confiteri auricularitèr presbytero concubinarijs ... arius
f Respons.

tacu-

ticulo mortis positum melius æstimamus de manu cuiuslibet Clerici dominicum corpus accipere, quàm de corpore siue viatico, dum religiosus sacerdos expectatur, exire. Si qui verò Presbyterorum pro vitæ suæ contemptu præterito in illo extremitatis articulo positis viaticum denegauerint tanquam animarum homicidæ districtiùs puniantur.

g 9. quæstio de ecclesiarũ commutatione, quam rex offerret.

Ansel. Si Rex (g) habet terras Episcopatus vel Abbatiæ, quas nullo modo reddere vult, & pro eis vult dare aliquam Ecclesiã, quam in sua manu tenet, non minus vellem, si liceat accipere, ne iudicetur emptio? *Paschalis*:

h Responsio.

Pro (h) terris Ecclesiarum de manu Regis Ecclesias suscipere minus licet, ne sacrilegii dari videatur assensus. Diuina n. in nullius bonis sunt, & quod Deo semel oblatum est, in alienos vsus non expedit vsurpari. Porro sub huiusmodi commutationibus sæculari potestati securius indulgetur. *Anselmus*: Si nullus Clericus debet fieri (i) homo laici, & aliqua beneficia aut possessiones nõ ecclesiasticas debet tenere de laico nec laicus vult ei dare, nisi fiat suus homo, quod faciet? *Paschalis*: Liberam (k) esse Ecclesiam Paulus dicit. Indignũ est igitur, vt Clericus, qui iam in Dei sortem est assumptus, & iam laicorum dignitatẽ excessit, pro terrenis lucris (L) hominiũ faciat laico: ne fortè dum reperitur serui sæcularis obnoxius; vacet aut grauetur Ecclesia: Scriptũ (m) est enim: *Nemo militãs Deo, implicat se negotiis sæcularibus.*

i 4. q. qui se gerat clericus nequiens obtinere Ecclesiam nisi fide data laico.

k Galat. 4. Non sumus ancillæ filii sed liberæ.

m 2. Tim. 2.

Anselmus. Sæpe necesse (n) est aliqd de Apostolicis & Canonicis statutis pro cõpensationibus relaxare, & maximè in regno, in quo ferè omnia sic corrupta & peruersa sunt; vt vix ibi aliquid omnino statuta Ecclesiastica fieri possit: peto vt per licentiam vestram possim quædam, prout mihi discretionem Deus dabit temperare. Quod petiui à Dño Papa Vrbano, & ipse posuit in mea deliberatione.

n 4 quæst. de potest. remittendi iuris ecclesiastici.

o Responsio.

Paschalis: Dispensationis (o) modus, sicut B. Cyrillus in epist. Ephesinæ Synodi loquitur, nulli vnquam sapientũ displicuit. Nouimus n. Ss. Patres nostros, & ipsos Apostolos pro temporũ articulis & qualitatibus personarũ dispẽsationibus vsos. Quamobrem nos de religione & sapiẽtia tua diu longeque spectata, nihil penitus ambigentes, tuæ deliberationi committimus: vt iuxta datum mihi diuinitus intellectum cum Ecclesiæ, cuius præpositus es, tanta necessitas expetit Ss. Canonum Decretorumque difficultatem oportuna & rationabili valeas tẽperare. *Anselmus*: Ranulfus, de quo vestrum olim peti consilium, à Rege restitutus est in Episcopatum. Si ergo vobis placuerit, inquirite vitã eius ab Episcopis nostris, qui nunc ad vos venerunt, ac de eo Archiepiscopo eius, & mihi Primari eius consulite. *Paschalis*: Ranulfi (p) Episcopi causam quandoquidem iuxta præceptum nostrum in cathedram propriam restitutus est, indiscussam præterire non patimur. Eius enim facinora grauissima ad sedem Apostolicam multorum sunt relatione perlata: Volumus ergo, vt apud præsentiam vestram, in Episcoporum conuentu, quæ de eo ad nos scripta sunt, plenius pertractetis. Discussione habita (Q) nisi se septima sui ordinis manu expurgare potuerit, mox cum literarum vestrarũ testimonio transmittatur ad nos. Si a. de conscientia sua trepidans ad examen nostrum peruenire noluerit, per experientiã vestram ab Ecclesia, quam occupat, depellatur, & in ea iuxta Canonicas Sanctiones Episcopus subrogetur.

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM LXV.

HOminium (L) faciat laico.] *Varie hæc vox effertur: aliquando enim hominium, vt in hoc loco, & epist. præcedenti iisdem omnino verbis, & apud Malmesburiensem lib. 4. de Regib. Anglis, lib. 1. de Pontificib. Anglis in Anselmo sæpissimè. Houed. ad annum. 1108. Aliquando dicitur hominatum facere, apud Iuonem Carn. epist. 87. Frequentior est vsus tertia, nempe homagium, qua etiam vtitur noster Anselmus, postea Matthæus Paris in histor. maiore passim, Walsinghamus in Hist. Anglicana & Ypodig. Neustriæ, Tractat. de origine Comit. Andegauens. scriptus manu in Bibliotheca Victoriana, quique peruenit ad annum 169. supra millesimum: inter quem legendum id aduerti*: homagium eius acciperet & ligantiam; hoc etenim vinculo debitæ subiectionis exhibitorio &c. *In cursu Normannica Vict. Codex MS. vbique legit hominagium: & nominatim dist. 3. Tit. de hominagio. Ex his a. dictionib. ficta sunt locutiones*: esse homo, vel fieri homo alicuius, i.e. fieri vasallus pro eo, quod purioris loquelæ studiosi dicunt, auctoramentum inire lege clientelarum, obedientiã, fidem clientelarem iurare, dare, promittere. *Ex collectarum tandem harum vocum postremã, hodieque nostrates Galli retinuerunt*

Ranulfi (P) Episcopi causam.] *Vt in nominis, sic & cognominis orthographia aliquantum dissentiũt libri: In his n. legas Ranulphus aut Radulphus, vt in Ind. Matt. Paris. sũt in illis Ranulfus, sicut in vno exemplari Dunelm. Episcoporum Codicis Victor. In altero n. scribitur Ranulfus*: Hic à Rege Henrico I. cõsilio Anglorum positus in vinculis, cùm euasisset, transiit in Normaniam, permouens Ducem Robertum contra Regem Henricum fratrem suum. *Hæc Vict. Cod. Impium a. facinus dum in Normannia degeret à se tentatum, & Iuonis Carnotensis laudabili vigilantia repressum, narrant eiusdem ep. 174. 178. 179. & 181. In qua vltima reperio illi fuisse cognomini Flãmard, aut, vt Hou. dicit, Flãbard. Flor. Wigorn. Passeflambardus. Quamquam hominis tam impuri etiã nomen scire ne minimi quidem fuerit momenti. Dunelmum a. cuius Episcopatum à Guillel. Rufo impetratũ anno 1099. gessit Ranulfus, est Northũbria in Anglia vrbs maritima spectans aquilonem, quam Weruspiscosus amnis attingit: vnde Dunelmenses Episc. dicti: cum ante corpus S. Cuthberti eò translatum ab Edmundo Episc. vocarentur Lindisfarnenses ab insula Lindisfarnia, prima sed. illius Episcopi. De Ranulfo plura literis consignarunt Malm. l. 3. de pont. angl. Fato cessit anno 1129.*

Discussione (Q) habita, nisi &c.] *Purgat onem Canonicam intelligit, qua quis famosus iurabat se criminis obiecti purum: Compurgatores autem iureiurando affirmabant, se credere infamatum iurasse verum. Si Episcopus esset, Compurgatores Episcopos debebat habere. si sacerdos, sacerdotes. Numerus a. videtur fuisse indefinitus Nam c. 2. q. 5. Omnibus vobis, duodecim Episcopos ad purgationem Leonis Papæ conuenisse scribitur. Et can. audiui est: ibidem relinquitur arbitrio Episcopi, quota manu sacerdos se debeat expurgare. Paschalis quoque assignat tantum septem Episc. ad Ranulfi purgationem, quos vocat septimam manum sui ordinis, respiciens vt opinor, ad manualem sacri Euangelij tactum, qui fiebat iurando. De hac purgatione fusius Hostien. l. 5. sua Summæ. Panormit. ad Rubricam de purgat. one Canonica l. b. 5. Petrus Rauennas parte 2. Iuris Canonici. & plures alij.*

):(

EPISTO-

nobio monachorum, quod cõstruxit Hugo Consul Cestrẽsis; Ibi præfuit Abbas Ricardus monachus Becci. *Tantum illa.*

Werburga (a) tandem aliquando dicitur Vuereburga, Vuereburga. Biblioth. autem Malmesb. huius Cœnobij reparationem prodit l. 1. de Pontif. Angl. Rursusq́; l. 4. in Cest. Epis. vbi eiusdem virginis recenset miraculum.

BEnedictus Deus in donis suis, & sanctus in omnib. operib. suis, qui suos facit & numero crescere, & augmẽto religionis ꝓficere. Quamuis enim de omnium seruorum Dei profectu gaudeam, in vobis tamen aliquid habeo speciale, cur de vestro lætari profectu debeam, quoniã per me Deus congregationis vestræ est dignatus instituere principium, Abbatem Dominum scilicet Ricardum charissimum filium nostrum. Gratias igitur ago Deo pro gratia sua, quam ostendit in vobis: & oro, vt sicut eadem gratia vos præuenire dignatus est; ita indesinenter subsequatur, quatenus nunquam vos de hoc ad quod vos prouexit, permittat deficere, sed semper ad meliora donet ꝓficere; quod pro certo ipse faciet, si non negligentes fueritis bona, ad quæ iam peruenistis, seruare. Cum n. Dei sit sua gratia semper ꝓuenire: nostrũ est, ꝙ accipimus, eius auxilio studiosè custodire. Nam quãuis nec habere nec seruare possimus aliquid, nisi per illum; perdere tamẽ & deficere nõ est, nisi ex nostra negligentia, quæ sępissimè (a) incipit à minimis, in quib. nos callidus hostis solet decipere, cùm nobis psuadet, ea non magni pendere. Inde namq́; sequitur illud damnum execrabile, ꝙ legitur, quia (b) *qui modica despicit, paulatim decidit.* Certissimũ namq́; est, ꝙ in multis Ecclesijs experimento didicimus, quia in monasterio, vbi (c) minima districtè custodiũtur; ibi rigor ordinis monachorũ inuiolabiliter permanet; ibi pax inter fratres & in Capitulo ꝓclamationes cõquiescunt: vbi v. minimi excessus neglıgũtur, ibi totus ordo paulatim dissipatur & destruitur. Si ergo de virtute in virtutẽ vultis ascendere, semper timete in singulis minimis Deum offendere. Non debetis considerare, q̃ parua sit res, quam contra prohibitionẽ facitis: sed quantũ malum sit inobedientia, quã pro parua re incurritis: Sola n. obediẽtia potuit hominẽ in paradyso retinere, vnde per inobedientiã eiectus est; neq; ad regnum cœlorum aliquis nisi per obedientiã perducitur. Abbati ergo vestro obediẽtiam non solum in opere, sed etiam in voluntate exhibete, & ad inuicẽ pacẽ & cõcordiam per mutuã dilectionẽ habete, q̃ sic nutrire & seruare poteritis, si vnusquisq; nõ vt alius suã, sed vt ipse alterius voluntatẽ faciat, studuerit. Otiositatem quoq́; sicut rem inimicam animarũ à vobis excludite, & vnusquisq́; consideret, quia de singulis momẽtis vitę nostræ reddituri sumus Deo rationem. Cuicunq́; ergo Deus dat aliquam gratiã ad quamlibet vtilitatem, ea vtatur in quantũ habuerit opportunitatem. Qui enim nõ vtitur potestate benefaciendi quam habet, in die iudicij quasi nõ habens iudicabitur, & ab illo auferetur hoc ipsum ꝙ habere videtur, quia & pmio ꝙ mereri potuit, carebit; & deinceps nullã alicuius boni operis potestatẽ in pœnis habebit. Quasi n. aliĩ dabitur, ꝙ ab illo auferetur, quando illi, q benè operatur secundum ꝙ accepit pmium augebitur, quia iuxta illũ qui negligẽter vixit, eius exemplo à bono opere nõ defecit. Gratias ago vobis

a *Confer epistol. 30. suprà & ad eãdem notata*
b *Eccles. 19.*
c *Vbi minima districtè custodiũtur, ordinis rigor permanet inuiolabiliter.*

quia pro me oratis, & oro, vt ab hac charitate nõ desistatis.

EPISTOLA L.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Bernardo monacho Cœnobij S. Vverburgæ, salutem & orationem.

Pluris esse monachi vnicam vapulationem ex regula statuto, quàm innumeras alias ex proprio sensu.

AVdiui à Dn. Abbate tuo, quod maioris meriti iudicas, cum monachus se aut verberat, aut ab alio se verberari postulat, quàm cum in capitulo ex præcepto Prælati, non ex sua voluntate vapulat. Quid non ita? sicut existimas. Illud n. iudicium, quod sponte sibi aliquis indicit regale. Illud verò quod per obedientiam in capitulo sustinet monachicum. Alterum ex sua voluntate: alterum ex obedientia, nec ex sua voluntate. Illud quod regale dico, sæpè sibi Reges & superbi diuites fieri præcipiunt: Illud verò quod monachicũ dico, non præcipientes sed obediẽtes suscipiunt, Regale tanto leuius est, quanto voluntati sustinẽtis cõcordat. Monachicum autem tanto grauius, quanto à voluntate patientis discordat. In regali iudicio ostenditur sustinẽs esse suus: in monachico probatur nõ esse suus: Nam quamuis Rex aut diues, cum sponte vapulat, se peccatorem humiliter ostendat, nulla tamen alterius iussione huic humilitati se patiens subderet, sed iubenti omnibus viribus resisteret. Cum autem monachus ex sententia Pręlati in Capitulo humiliter flagellis se subijcit, tanto maioris meriti hunc esse veritas iudicat, quãto magis & verius se quàm ille humiliat. Ille namque se soli Deo humiliat propter peccatorum consciẽtiam. Iste vero etiã homini propter obediẽtiam. Humilior autem, qui & Deo & homini propter Deum se humiliat, quàm qui soli Deo & non humanæ iussioni se humiliat. Ergo qui se humiliat, exaltabitur. Quod autẽ dixi, cum monachus vapulat, hoc à sua voluntate discordare; non ita intelligas, quasi nolit hoc obediẽti voluntate patiẽter portare: sed quoniam ex naturali appetitu carnis dolorem nollet tolerare. Quod si dicis; non tam fugio publicam appellationem ꝓpter dolores, quos & secretè sentio, quàm ꝓpter verecundiam, scito, quia ille fortior est, qui hanc quoq; sustinere gaudet propter obediẽtiam. Certus ergo esto, quia (a) maioris meriti est vna vapulatio monachi tolerata per obedientiam, quàm innumerabiles acceptæ per propriam sentẽtiam. Sed cum talis est monachus, vt & semper habeat cor paratum sine murmuratione per obedientiã vapulare, tunc siue secretè siue publicè vapulet, magni meriti eum debemus iudicare.

a *Sic Alanus Rapensis in Tract. de excel. religionis quod etiam extendit ad cætera monastica opera.*

EPISTOLA LI.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS, Stephano diacono salutem & benedictionem.

Vt Antistita à superstitioso hominis defuncti cultu abstineat.

MAndo vobis, vt eatis (a) ad Rumesei, & dicatis, & dicendo pręcipiatis Dominæ Abbatissæ & Sanctimonialibus ex nostra parte & ex parte Episcopi & vestra, vt si nolunt me prohibere illis diuinum officium facere, tunc ex toto pro-

hibeant, vt nullus honor, qui alicui Sancto exhiberi debet, exhibeatur ab illis, aut permittant ab aliquo exhiberi mortuo illi, quem quidẽ volunt pro sancto haberi: filium autem ipsius mortui ꝓpellite à villa, nec amplius conuersetur in illa.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LI.

EAris (*A*) ad Rumesei, & dicatis &c.] *Haud leuis fuit labori hic locus fateor. Nam cum inter legendos Script. Anglos occurreret passim Ramesia, Ramesiensisq́, & in ea degentes monachi, stabam dubius, videns in hac epist. expressum nomen Abbatissæ. Tabula verò Lincolniensis Ecclesiæ MS. in nostra Biblioth. iniectum exemit scrupulum his paucis.* Aluninus Consul eo tempore Abbatiã Rameseiæ intra paludes fixit. *Quod autem tribuant fundationem Ramesiensis Cœnobij Alunino Consuli, ita video accipiendum, quia ille plurimum operæ & opum suarum largitus sit ad id opere. Reliqui n. Scriptores, vt Malmesberiensis l. 4. de Pont. Angl. Houed. & Polyd. & L l m m Chron. ad annum 971. prædicant Sãctum Oswaldum Eboraci antistitem, huius monasterij primarium & præcipuum institutorem. Malmesb. tamen & Houed. Annal. part. 1. anno 971. fatentur cõmunibus vtriusq́, ope & opibus ecclesiam fuisse conditam. In Houedeno autem, quem Aluninum scripta tabula Lincolniensis vocauere Ethelwinũ: in Malmesb. Egeluuinus appellatur. Rumesei verò de quo Anselmus hoc in loco, est parthenon diœceseos Wintoniensis, extructum ab Eduardo rege vt Houedenus testatur hisce verbis.* Anno 967. Rex Anglorum pacificus Edgarus in monasterio Romeseie (*non Ramesey, vt corruptè impressi libri habent*) quod auus Rex Eduardus senior cõstruxerat, sanctimoniales collocauit: sanctamq́; Merwinã super eas Abbatissam constituit. *Malm. etiam l. 2. de P. A. recẽsens cœnobia Wintoniensis diœceseos, eius meminit & Rumeseiam vocat: discrepans ab Houedeno, quod Edgarũ non Eduardum conditorẽ asserat. Locorũ igitur, tẽporum & fundatorũ varietas apertè distinguũt hæc duo cœnobia, quib. litera vna mutata, idem prorsus est nomen. Cæterum homo ille quorundã opinione sanctus, à cuius cultu & honore Anselmus præcipit Rumesienses virgines abstinere, est Valdeosus, Valtheofus, Valdefus seu Veldeosus, Comes nobilissimus, quẽ Guilielmus Nothus ob leuissimã coniurationis suspicionẽ capite damnauit. Innocentiã verò eius multa eaq́, præclara miracula significarunt: Testib. Malm. l. 4. de Pont. Angl. & Vvalsing. in Ypod. Neust. ad annũ 1075. Rumesiẽsis igitur antistita vel alicuius miraculi permota rumusculo, aut iniqua Comitis nece publicas fundebat preces, votaq́, nuncupabatur ei, quẽ nondum Ecclesia in Diuos retulisset. Quamobrem Anselmus meritò præcipit eã cessare: neq́, enim publici Sanctorũ honores pendent ex feruentiori cuiusdibet zelo, sed Apostolicæ sedis & Ecclesiæ Catholicæ iudicio: licet in Synodo Londini habita anno 1102. eam ob rem id promulgar. edictũ, quod Malm. retulit l. 1. de Pont. Angl. in hanc sententiam.* Ne quis temeraria nouitate corporibus mortuorũ, aut fontib. aut aliis rebus (ꝙ contigisse nouimus) sine Episcopali authoritate reuerentiam sanctitatis exhibeat. *Quo interdicto voluit Anselmus compescere subitaneas quasdam plebeculæ superstitiones, ex immaturiori pietate genitas: non laudabilem & antiquam Ecclesiæ Romanæ consuetudinem in apotheosibus seruari solitam aspernari.*

EPISTOLA LII.

ANSELMVS GRATIA DEI ARchiepiscopus Cantuariæ, Gerardo Archiepiscopo Eboracensi salutem.

Docet inducias suo assensu fuisse datas sacrilego, qui sanctimonialem fœminam sibi adiunxerat thoro.

NOtum facio, dilecte mi, reuerentiæ vestræ, quia induciæ de causa illius, qui mulierem velatam in coniugium sibi copulare præsumpsit, quas dedit Episc. Lundoniæ vestra instãtia me fauente in tantam infamiam conuersæ sunt mihi & vobis & omnibus, quorum consensu datæ sunt apud Lundonienses, & apud omnes, qui hoc audiunt, vt nullus hoc nisi religioso carens pudore, si fugere valet, tolerare queat. Desperant etiam, vllum bonum aliquando prouenturũ Ecclesiæ Dei per illos Episcopos, qui in tam execrabilis sceleris protelationem consentire potuerunt. Quapropter decet nos, immò necesse est omnibus nobis, q in hoc consensimus, si tam indecenti improperio subiacere nolumus, quatenus dies eiusdẽ causæ definiendæ constituatur celerius, in quo pręsentiam nostram & vestram, aut si hoc esse nequit, aliquam rationabilẽ ex nostra & similiter ex vestra parte personam adesse cupimus. Quem diem in octaua die natiuitatis S. Dei genetricis Mariæ, q̃uis nobis nimis longinqua ꝓpter prædictam causam sit, tamẽ qa cognosco, vos velle interesse, posuimus. Quippe nec Episcopus, ad quẽ causa ptinet, vellet, si ego vellem: nec ego vellẽ, si ille vellet hoc differre diutius, si Deus nos ab omni impedimento defenderit. Nam tantum post colloquium nostrum didicimus de rei veritate, vt si acceleramus, ꝙ differre proposueramus, nullus hoc sit in tali negotio leuitate.

EPISTOLA LIII.

VENERABILI CANTVARIÆ ARchiepiscopo, gloria & honore dignissimo Anselmo Hildebertus, humilis Cenomanorum sacerdos, salutem.

Grates persoluit ob Tractatũ de processione Sp. Sancti, contra Græcos scriptum, & ad se missum, qui hodieq́, inter Anselmi opuscula circumfertur. de quo & nos plura diximus illic. In epist. autem Hildeberti hanc præcedit altera, in ordine 21. qua petit, quod hic se accepisse gaudet & gratulatur.

ET dies lætus, & vulnus solemnes cum tuo mihi Tractatu, Sanctissime Pater, accesserunt. susceperam prius benedictionem tuam seruus ego seruus tuus, & egit gratias Domino Deo & tibi deuotus affectus, affectus meus. Humanum quidem fuit subuenire proximo per charitatis affectum: sed diuinum fidem defendere Catholicã per inhabitantẽ in te Spiritum sanctum. Vtrumq́; autem operatus est vnus ille atque idem spiritus, volens tibi virtutum exuberare gratiam, quẽ suæ ꝓcessionis à filio reseruabat defensorem. In maleuolam n. animã non poterat introire sapiẽtia, nec habitare in corpore subdito peccatis. Vnde dignũ fuit, vt aduocat⁹ veritatis exẽplũ relinqueret religionis. Talis etiã pastoralib. excubiis cõgruebat,

cui nihil deest ad plenitudinem, nihil ad integritatem doctrinæ: Beatum sane pectus, quod reuerendus conuentus reuerendum sibi penetrale consecrauit. Inde velut ex adytis diuina prodeunt oracula, nihilque aliud sacra verba profitētur, quàm cœlestis interpretem voluntatis. Eorum me sæpius recordantē stupor opprimit, & miratus nostri temporis hominem talia posse calamo Scribæ velociter scribentis omnia confiteor ascribenda cum Psalmista dicente: *A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris*: Vale Sanctissime Pater, sciens, quia desiderio desiderat anima mea te videre, non ægrè latura ventos aut pelagus, dummodo liceat consilium accipere abs te, quod nusquam esse credo, nisi sit apud te.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LIII.

Hildebertus.] *Robertus Cenalis l. 1. de re Gallica perioche 6. scribit Gildebertus, Guilielm. Gemmet. l. 6. hist. Ducum Norman. c. 10. Idebertus, alij Ildeberdus: quam postremam, huiusq. epistolæ scriptionem promiscuè habent ms. Codices excusi autem Hildebertus, sed & in eiusdem gestis (quæ impetraui à V. Priore Tussiro, Cœnobita S. Vincentij Cenomanensis) vtramq. vicissim reperi: Haccine verò gesta, ne diutius lateant posteros, addemus hic.* Venerabilis Hildebertus ex Lauardinēsi Castro mediocribus, sed tamen honestis ortus parētibus à Dño Hoelo (aliàs Boello) Cenomanensi Episcopo factus Magister scholarum, deinde Archidiaconus, & post decessum Dñi Hoeli in eius loco est substitutus. Hic itaque moribus placidus & modestus, primo initio sui Episcopatus satagebat restaurare ea, quæ antecessorum suorū negligentia vel destructa vel amissa fuerant, infatigabili studio. Continuò namque domum Capituli à fundamentis cœpit construere: & vndique vitreis illustrauit, & fornicео opere supertegere curauit. Eodem namque tempore bellum grauissimum exortum est inter Henricum 1. Anglorum Regem, & Heliam Comitem Cenomanensem, eò quod ipse Rex Episcopatum calumniabatur: ideoque ordinationi Episcopi moliebatur obsistere. Cum autem audisset ordinatum esse, manifestis bellorum incursibus patefecit: Cuius inceptis Comes Helias cœpit resistere. Quo comperto, Fulco Comes Andegauensis in ciuitatem aduenit & consensu ciuium in munitionibus ciuitatis custodiam posuit: ibique relicto filio suo ad alia properauit. Interea Rex Anglorum videns ciuitatem sui principis præsidio destitutam, huc accessit: ad Colonias accedit; consedit vrbem exercitu magno: postea cremauit Coloniam. Rex autem videns se esse illusum, cum exercitu suo discessit.

Ciues autem cùm ad pugnam se præparassent, comperta Regis fuga ad vrbem sunt reuersi. Quo audito Comes Helias, timens ne Fulco Comes Andegauensis proscriptioni eius intenderet, mādauit ad se Episcopum Hildebertum, & quosdam ex primoribus ciuitatis, & cum eis cœpit excogitare, quibus modis ciuitatem Regis traderent, ipsumque à vinculis liberarent. Erat enim ipse comes Helias in vinculis Regis Anglorum: timebat enim, ne Comes Fulco regiis muneribus deceptus, cum eo pacem faceret, & tradita ciuitate ipse perpetuò damnaretur.

Episcopus autem eius angustias miseratus, cū eo de eius liberatione est collocutus. Ipse vero Rex paulòpost liberum & quietum abire permisit. Rex autem capta ciuitate, & munitionibus impositis, in Angliam transfretauit.

Quidam autem ex Clericis inuidētes promotioni Episcopi, & dolos insidiantes accusauerunt eum apud Regem Angliæ; dicentes, eum fuisse conscium proditionis, quando Comes Helias occupauit ciuitatem consentiētibus omnibus. Vnde Rex, suspectum habens Hildebertum, instanter ab eo exigebat, vt turres Ecclesiæ dirui præciperet (quibus dicebat sibi damnum illatum fuisse) antequam in Angliam transfretaret. Et vt turres dirueret, obtulit Pontifici maximum pondus auri & argenti ad ædificationem sepulchri Beati Iuliani, vt dicebat.

Quod ad ignominiam fieri videns Episcopus consilio accepto ad suam reuersus est Ecclesiam. Primùm detulit planè duo cimbala prætiosa, & optimam cappam de pallio, & duas pelues argenteas, cum aliis multis ornamentis. Interea præsul de præcepto Regis valde anxius; de vrbis incendio, de domorum suarum destructione, de ciuium expulsione, de Clericorum dispersione mœstissimus, Dei Omnipotentis clementiam iugiter precabatur, vt ab ecclesia & populo iram indignationis dignaretur auertere.

Misertus autem Dominus afflictionis illius, indignationem suam, vltra quam sperari poterat, mitigauit, & facies inimicorum eius confusione & ignominia repleuit; vt Canticum eorum verteretur in luctum, & organum eorum in vocem flentium.

Nam dum quodam die in syluam Rex venandi gratia perrexisset, ab vno ex suis militibus (qui secum erant) sagitta percussus interiit. Pacata ciuitate & hostibus fugatis, Hildebertus Romam proficiscitur; quem Paschalis secundus Papa recepit attentius. Deinde illi in Siciliam Apuliamque progresso, vniuersi quasi Angelo Dei honorem exhibebant.

Rogerius autem Dux Siciliæ, audita fama & scientia Præsulis, illum in maximo honore & reuerentia suscepit: & dedit ei idem Rogerius centum vncias auri ad faciendum opus Beati Iuliani: & ad victum Canonicorum decem libras monetæ dedit: Postea verò idem Episcopus ad Cenomanicam rediit prouinciam. Eodem tempore Comes Helias liberalis, lectum, in quo Beati Iuliani beata membra requiescebant, auro decorauit & argento.

Deinde anno Domini 1120. ad dedicationem Ecclesiæ accelerans, multa ibi necessaria ministrans; in octauo die Paschæ Hildebertus consecrauit eam in honore & nomine Sanctæ & Gloriosæ virginis Mariæ, & Beatorum Martyrū Geruasii & Protasii ac piissimi Iuliani. Postea vero fecit ex proprio suo duas casas auro & argēto pulcherrimè circumtectas, in quibus reliquias Sanctorum Turilli & Victoris & Innocentii: & Sanctæ Tenestinæ & Odæ; & Sancti Hilarii Presbyteri, solemniter consignauit.

Post aliquātum temporis Guillebertus Turonensis Archiepiscopus moritur, & in sede & in loco illius Hildebertus Cenomanensis Episcopus apicem est sortitus, concedente Ludouico Grosso Francorum Rege. Anno Domini 1129.

Tandem verò 15. Calend. Ianuar. id est, 18. Decemb. anno Domini 1136. in senectute bona obdormiuit in Domino, & sepultus est Turonis in Ecclesia Sancti Mauritii: rexitque Ecclesiam Turonensem annis septem, & mensibus sex: & Ecclesiam Cenomanensem annis 22. & fuit vita eius quasi 80. annorum. *Hucusque schedula mihi transmissa.*

In quam vnum & alterum obseruare me compellit historicæ veritatis amor. Arnoldus Vuion. lib. 2. sui ligni vitæ cap. 39. ex chron. Cluniacensi MS. refert eum fuisse monachum Cluniacensem, cum tamen hæc narratiuncula breuis commemorans Hildeberti cunas, dicat illum egisse postea Scholarcham & Archidiaconum, & antè audiuisse Berengarium præceptorem, Guillel. Malmesberiens. cæterique Historici; ad quam vitæ Hildeberti partem eius monachatum reduci posse, non video.

Præterea monachum (vt Iacobus de Graffiis monachus Cassin. notat parte 2. decision. aurear. lib. 3. cap. 20.) nequit promoueri ad dignitates Ecclesiarum, quæ sint diuersæ professionis & habitus. Ecclesiam verò Cenomanensem tum (res non hodieque) Clericos Canonicos habuisse liquet ex superioribus. Imo ab initio Clericos regulariter & exemplo Apostolorum in ea vixisse, palam est ex cap. 3. vitæ S. Pauacij, Cenomanensis quoque Episcopi: quod & Ioannes à Bosco notauit ibidem.

Electionem autem Hildeberti ad Cenomanensem Episcopatum cecidisse anno 1106, iuxta Chron. Cluniacense, nex Guillelmi Rufi Anglorum Regis supràius memorata patrataque, anno 1100. (testibus Sigiberto aliisque, ad epist. 40. eram notatis) palam obsistit. Ipse quoque, cot in libro cap. 22. oscitantissimè dixit, Hildebertum creatum fuisse Archiepiscopum Turonensem anno 11 6 Sibimet lapsu tribuas labenti Typographo, triuno R m sollicitius videamus. Scheda manuscripta habet, Hildebertum an. 1119 Turonensis Archiepisco. atq. infulam gestasse: Tabula Cenomanenses apud Democharem & Vuion signant, sedisse Cenomani annis 29. & scheda manuscripta Cæsareduni Turonum annis 7. & mensibus 6.

Priorem quidem Chronologiæ partem infirmant epistola Honorij Papæ secundi, (qui creatus fuit anno 1124.) ad Hildebertum tam Turonensem Archiepiscopum, & Hildeberti responsum ad Honorium, quæ quidem reperies ep. 67. & 68 Hildeberti. Ex aduerso occurrit epistola 124. D. Bernhardi eum hortantis ad Innocentij 2. renunciati Papæ anno 1130. tuendas partes.

Si tandem dicamus Hildebertum præfuisse Cenomanensi Ecclesiæ annis viginti nouem fuit vnctus saltem anno 1099 à quo ad 1100. curauerit ad ficium Capitulare, (vt legimus in principio narrationis) anno que 11:3 translatum ad Turonis, fato cesserat 1136. computandoque, additios menses annis integri vice. Cui allubuerit ita tum egisse Cenomani nouos & viginti annos, cogetur eum facere Pontificem anno 1100 & Archiepiscopum 1123. ac postremò defunctum 1130. paulò post Innocentium 2. electum anno 11.0. die 13. Cal. Martias

Sed hæc supputatio insidet et obitum Hildeberti mortui 18. Decembr. præterquam quod coactior apparet violentiorque: vnde priorem lubentius amplector Hæc excripsisse & adnotasse coegit aperta temporum repugnantia, quam vel cæci aduertissent in superioribus.

❧

EPISTOLA LIIII.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus Cantuariæ, fratribus & filiis charissimis Domino Priori & aliis seruis Dei, in monasterio Sancti Albani manentibus salutem & benedictionem.

Hic est Sanctus Albanus Protomartyr Anglorum, cuius dies festus agitur 22. Iunij. Id autem Cœnobij est in Hardfordiensi agro, vbi Verolamium vetus oppidum. De Albano autem eiusque sociis Gildas Britannus & antiquus Scriptor in excidio Britan. scripsit.

Hortatur monachos ad continuam suæ regulæ obseruantiam.

GRatias ago Deo, à quo est omne bonum, & vobis, qui seruatis eius donum: quia de vobis audio omne bonum. Memores enim vos esse monstratis, quia oportet vos per multas tribulationes introire in regnum Dei: & quia tentatio probat & tentat iustum si diligat Deum, cum nulla vos aduersitas à custodia vestri ordinis prohibere potest. Sic enim expectare securè potestis præmium, de quo dicitur: Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Quantò ergo vos studiosius ad conseruandum monachicum ordinem insistere cognosco; tantò securius vos paterna monitione exhortor, quatenus in bono proposito, & in hoc, ad quod vos Deus prouexit, perseueretis, & semper ad meliora in spe diuini auxilii proficere, & nunquam deficere tentetis. Quod efficaciter potentis efficere, si nulla minima vestri ordinis volueritis contemnere: quoniam, qui modica spernit paulatim decidit; Deus videt, quid vobis expediat: Si moram fecerit vos consolandi, expectate eum, quia non tardabit: ipse enim est adiutor in oportunitatibus in tribulatione. Omnipotens Deus corda vestra in seruitio suo corroborare dignetur & consolari: Oro vos orate pro me.

EPISTOLA LV.

DOMINO ET PATRI REVERENdo Anselmo, primæ sedis Archiepiscopo, Hybernorum omniumque Septentrionalium Insularum quæ Orchades dicuntur Primati, Mathildis Dei gratia Anglorum Regina, humillima eius ancilla, præsentis vitæ cursu fœliciter peracto, ad finem qui Christus est, peruenire.

Orchadum meminerunt Plinius lib. 4. cap. 17. Mela lib. 3. cap. 16. Paulus Iouius speciatim in descriptione totius Angliæ: & ante illum Eusebius in Chron. & Beda in Histor. Fuit hæc Mathildis Malcolmi Scotorum Regis, & Margaretæ Reginæ filia, sororque Regum Edgarij, Alexandri & Dauidis.

Vt modum quotidianum relaxet ieiunium.

QVod quotidianum ieiunium iam veteritis vt nulli ferè dubium, ita nec mihi est ignotum. Quodque magis admiror, plurium proborum frequenti relatione didici, & post longa ieiunia nõ natura postulãte, sed quolibet famulitio

suadente

suadente cibum sumere solitum. Hæc etiam vos tanta frugalitate sumere non ignoro, vt magis naturæ ius propriuim demendo vim fecisse, quàm legem soluisse videamini. Vnde cùm multis, tùm mihi maximè metuendum est, ne tanto Patri, cuius sum beneficiis obligata, tam forti Dei athletæ & humanæ naturæ victori, cuius indeficienti vigore pax regni sacerdotiique dignitas firmata est, atque defensa tam fideli tamque prudenti Dei dispensatori, cuius sum benedictione in legitimum matrimonium sacrata, cuius ordinatione in terreni regni dignitatē sublimata: cuius precibus in cœlesti gloria Deo annuente coronanda; corpus tabescat, fenestræ visus auditus, cęterorumque sensuum obturentur, vox spiritualiū ædificatrix raucescat, & quæ canorum ac dulce Dei verbum decoro quieto remissoque sermone dispensare consueuerat, id tantò remissius in futurum exequatur? Vt quosque aliquantisper à te remotiores audientia ipsius vocis priuatos fructu etiam vacuos derelinquat. Nolite igitur, bone pater & sancte, nolite tam intempestiuè corporalibus virib. inedia destitui, ne orator esse desistatis. Quia, vt Tullius (a) ait in lib. quē de senectute cōscripsit: Oratoris munus non ingenii est solum, sed laterum etiam & virium. Quò perditū irę festinat tanta animi tui celebritas tāta memoria præteritorum futurorumque prouidentia, tot artes, tot scientiæ, tot inuenta, tāta rerum humanarum notitia, diuinitatisque cum simplicitate prudentia. Considerate multitudinem talentorum, quę vobis diues Dominus vester dedit, quid commiserit, quid exigat. Deducite bonum in cōmune, quod deductum pulchrius elucescat, atq; cum multiplici fœnore reportetur ad Dominum. Ne (b) fraudetis vobis ipsis inuicem: sicut necessarius est animæ spiritualis potus & cibus; ita & corpori corporalis. Comedendum igitur est vobis & bibēdum, quoniam grandis vobis Dei nutu huius vitæ restat via grandis messis seminanda sarculanda ac metenda, in horreo quoque Domini, quo fur non appropiet, collocanda; videtis operarios in maxima messe paucissimos. In multorum labores introisti, vt multorum lucra reportes. Memento vero, vos vicem Ioannis Apostoli & Euangelistæ chari Domini tenere, quē Dominus ipse superuiuere voluit, vt virginis matris virgo dilectus curam gereret. Suscepistis gerendam curam matris Ecclesiæ, de qua quotidie periclitabuntur (nisi magna cura succurratis) fratres Christi & sorores, quos pretio proprii sanguinis redemptos ipse tibi commendauit. Pascite ô pastor tanti Domini, gregem eius, ne pastus inops deficiat in via: Sit vobis in exemplo sacer Sacerdos (c) Martinus, vir ineffabilis, qui cum cœlestem requiem paratam sibi præuideret, laborē tamen pro populi necessitate se non recusare dicebat. Noui quidem vos multorum exemplis, multis Scripturarum testimoniis ad ieiunium inuitari & confirmari: assidua quippe lectio vobis frequenter suggerit, qualiter post ieiunium Heliam coruus, Helisæum vidua, Danielem Angelus per Habacuc pauerit: qualiter Moyses tabulas, digito Dei scriptas ieiunio accipere meruerit, fractasque per idem recuperauerit. Gentilium quoque vos exempla plurima ad parcimoniam inuitant: Nemo est enim qui ignorat, vos legisse Pythagoræ, Socratis, Antisthenis frugalitatem, cæterorumque Philosophorum, quos, vt enumerare longum est, ita nec præsenti opusculo necessarium. Veniendum est ergo ad nouę legis gratiam. Christus Iesus, qui dedicauit ieiunium, dedicauit & esum, vadens ad conuiuium nuptiarum, vbi in vinum aquam conuertit. Ad Simonis epulas accedens vbi à Maria septem dæmonib. eiectis, spiritualibus eam ferculis primo pauit. Zachæi prandium non recusans, quem de potestate militiæ secularis retractum, ad cœlestem militiam vocauit. Audi Petrum, audi Paulum Timotheum ꝓpter dolorem stomachi vinum bibere suadentem, dicentemque: iam noli aquam bibere, sed modico vino vtere. Ecce Apostolus secūdum discipulum à proposito dehortatur ieiunio. Cui enim dicit. Iam noli aquam bibere; apertè denunciat, eum nihil aliud quàm aquam ante bibisse. Imitemini Gregorium, lassitudinem defectumque stomachi cibi potusque confortatione releuantem doctrinæ & prædicationi viriliter indeficienterque insistentem: facite igitur, quod ille fecit, vt perueniatis ad quē peruenit, hoc est, ad Iesum Christum fontem vitæ montemque excelsum, cū quo de perenni gloria iam olim gauisus est, gaudet, gaudebitque in secula seculorum. Valeat in Domino Sanctitas vestra, meque fidelem vestram famulam vos toto cordis affectu diligētem orationibus adiuuare nolite desistere: & epistolam non fictam, sed fideli charitate & firma vobis à me missam, suscipere, legere, audire, atque exaudire dignemini.

a Ne quis autumet hæc & posteriora verba tantum nomine scripta, legas adnotationem nostrā ad epi. 93. suprà.

b Loquitur à carnali matrimonio ad spirituale trāslatum ex 1. Cor. 7.

c Ex Seueri Sulpit. hist.

EPISTOLA LVI.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS, Cantuariensis, Dominæ & matri & filiæ charissimæ reuerendæ Comitissæ Idæ salutem & benedictionem Dei & suam, quantum potest.

De filio à se commonito, & prabenda Lamberti sui Capellani.

CHarissima, vos salutat mea epistola: sed quotidie vos aspicit mea memoria. Et spero in Deo, quia nunq̄ illa de corde meo delebitur. Cum filio vestro locutus sum, & p̄catus sum eum de vobis sicut intellexi oportere, & ipse mihi respondit, se nihil lubentius facere, q̄ voluntatem vestram implere. Dominus Lambertus Capellanus vester, qui moratur in Anglia pro vestro seruitio, rogat & ego cum illo rogo, ne aliqua occasione, donec ad vos redeat, perdat aliquid de prębendæ suæ beneficio: Precamur etiam, vt hoc ipsum confratres eius canonicos precādo moneatis. Quos simul nos ambo in hac scedula salutamus, & vt petitionem vestram admittant, etiam atque etiam rogamus. Omnipotens Deus vos ab omni aduersitate custodiat, & desiderium vestrum semper dirigat, accendat, & perficiat: AMEN.

EPISTOLA LVII.

MATHILDÆ GLORIOSÆ REGINÆ Anglorum, reuerendæ Dominæ, filiæ charissimę Anselmus Archiepiscopus debitum honorem, seruitium, orationes, & benedictionem Dei & suam, quantum potest.

Habet gratias pro muneribus & amica commonitione de relaxando ieiunio. Huc refer epistolam 56. suprà.

GRatias magnas ago vestræ largitioni, sed multò maiores, de qua munera procedunt, sanctæ dilectioni. Quæ etiam mihi pia sollicitudine instat, vt in alimentis sumendis corpori largius indulgeam, ne vox & vires ad curam iniunctam mihi deficiant. Nam quoniam auditis, me pro ieiunio totius diei, etiamsi fieret famem non sentire, timetis raucitatem & imbecillitatem mihi corporis euenire. Sed vtinam tantum mihi sapientia & potestas, quæ competit, suppeterent, quantum vox & vires quas habeo ad opus mihi iniunctum sufficerent. Licet sic possim sine famis molestia ieiunare, satis tamen possum, & volo cũ debeo, quãtum expedit, corpus alimentis recreare. Memor est benigna vestra dignatio in epistola sua, quòd per me sit vestra celsitudo in coniugium legitimum desponsata, & ad regni sublimitatem me sacrante coronata. Verùm cum de me qui huius rei minister tantum fidelis, quantũ in me fuit, extiti: hoc tam benignè tanta gratia recolitis, satis æstimari potest, quãtas Christo, qui huius doni author & largitor est, grates in mente persoluitis. Quas si rectè, si benè, si efficaciter ipso actu vultis reddere, considerate reginam illam, quam de mundo hoc sponsam sibi illi placuit eligere. Hæc est, quam pulchrã & amicam & columbam suam vocat in Scripturis, & de qua illi dicitur: *Astitit Regina à dextris tuis*: Hæc est, cui de eodem sponso suo Christo dicitur: *Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. & concupiscet Rex decorẽ tuum.* Quantò enim sæcularium conuersationem, & patris sui huius sc. mundi habitationem contẽnendo obliuiscitur, tantò pulchrior conspectui sponsi sui, & amabilior cognoscitur. Hanc quantùm dilexerit ipse, probauit, cum seipsum morti spontè tradere pro eius amore non dubitauit. Hanc, inquam, cõsiderate, quomodo exul & peregrinus & quasi vidua ad virum suũ cum veris filiis gemit & suspirat, expectans, donec ille de regione longinqua ad quã abiit accipere sibi regnum, veniat; & eam ad regnum suum transferẽdo omnib. qui eidem amicæ bona vel mala fecerint, prout quisque gessit retribuat. Qui hanc honorant, cum illa honorabuntur: qui hanc conculcant, extra illam conculcabuntur. Qui hanc exaltant, cum Angelis exaltabũtur: qui hanc deprimunt, cum dęmonib. deprimentur. Hanc exaltate, honorate, defendite, vt cum illa & in illa Sponso Deo placeatis, & in æterna beatitudine cum illa regnando viuatis: Amen.

Psalm. 44.

Ibidem.

FIAT.

EPISTOLA LIIX.

ANSELMVS GRATIA DEI ARchiepiscopus, Dominæ & matri & filiæ charissimę Idæ Comitissę salutem & benedictionem Dei & suam, si quid valet.

Laudatur timor, etiam vbi deest timoris causa.

GRatias ago Celsitudini vestræ pro benignitate & largitate quam legatis nostris nuper Roma redeuntibus exhibuistis, sicut mihi & omnibus nostris facere soletis. De hoc quod mihi per Dominum N. mandastis, nullam possum vestrã culpam intelligere. Sed quoniam semper meus in huiusmodi magis timere quàm confidere, laudo timorem vestrũ, quia beatus homo, qui semper est pauidus. Et Beatus Hiob dicit: Verebar omnia opera mea. Solo igitur hoc amore & mali quod contigit per malos homines, dolore quem habuistis, credo vos Deo, quantum ad vos pertinet, satisfecisse. Quoniam tamen scio, quid desideretis, oro Deum, vt vos ab hoc & ab omnibus peccatis vestris absoluat, & ad gloriæ suæ contemplationem perducat: Amen. Vnum psalterium pro omnibus peccatis vestris dicite, secundum opportunitatem vestram.

EPISTOLA LIX.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus Cantuariæ, Dominæ & filiæ charissimæ Clementiæ reuerendæ Comitissæ, per diuturnam huius vitæ prosperitatem, æternam futuræ mereri fœlicitatem.

Hæc Clementia fuit Calixti Papæ (antea Viennensis Archiepiscopi qui vocabatur Guido) 2 soror, natione Burgundica, mulier alioquin piissima: Nam illa agente Bergenses & Blandinienses monachi restaurati fuere. Hæc autem Roberto marito pridem defuncto, Flandria sui dotaria Theoderico Principe instituto excessit Burburgi, Anno 1129. in Cœnobio à se exadificato.

Mariti factum laudatur, quasi ex Coniugis consilio & prudentia.

RELATVM mihi est, quosdam Abbates in Flandria sic cõstitutos, vt (a) Comes vir vester nullã eis manu sua daret inuestituram. Quod sicut non sine eius prudenti clementia; ita non ęstimo factum absque vestra clementi prudentia. Tantò ergo de hoc vestro bono opere gaudeo, quantò vos ambos verius in Deo diligo. Cum enim ea, quæ religionis Christianæ sunt, cõcordi voluntate facitis; veros vos esse filios Ecclesię spõsæ Dei & fideles aduocatos ostenditis. Non enim debent Principes sponsam Dei matrem suam (si Christiani sunt) æstimare sibi dare in hæreditariã dominationẽ: sed à Deo sibi commendatã, vt eius cohæredes mereantur esse ad reuerentiã & defensionem. Rex n. erat, & qd ad Principes pertineat intelligebat, qui Principes volentes hæreditatem sanctuarium Dei possidere sic maledicebat: *Deus (c) meus pone illos vt rotam: & sicut stipulam ante faciem venti:* & quæ proximè sequuntur. Non hæc loquitur

a Hic Comes appellabatur Robertus, & filius Roberti Frisonis, qui occupauit eam partem regni anno 1071. post amicitiam cũ Balduino Montense firmatam.

c Psalm. 82.

tur Dauid, sed spiritus Dei filii Dauid, qui dixit: [d] Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non traosibunt. Ad vos pertinet reuerenda Domina & filia cha:issima, vt hæc & huiusmodi viro vestro frequenter opportunè importunè suggeratis, vt non solum dominum sed aduocatum, nó priuignum sed filium se probet esse ecclesiæ, consulatis. Certè sic erit potestas placens Deo, & omnes actus eius dirigentur ab eo, & cótra omnes eius aduersarios erit cũ eo. Monete eum, vt nunquam aduersetur legi Dei, quia qui illi subditi nõ sunt, Scriptura quæ non mentitur, asserit illos indubitanter inimicos esse Dei. Ne credat consilium contra consilium Dei: quia [e] *Dominus reprobat consilia Principum, consilium autem Domini manet in æternum*: Et: [f] *sapientia huius sæculi stultitia est apud Deum* Consilium autem Domini est sacra Scriptura, & eorum quibus dixit: [g] *qui vos audit me audit*: & ad Christianam religionem. Hæc moneat, hæc consulat rogo viro suo Comitissa Clementia, vt & illum & illam ad regnum cœlorum subleuet diuina clementia. Sic fiat Amen.

d Matth. 24.
e Psalm. 32.
f 1. Corinth. 3.
g Luc. 10.

Epistola LX.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis Girardu reuerendo Archiepiscopo Eboracensi salutem.

De impedienda Pontificum Anglorum contumelia.

QVamuis me talem nesciat mea coosctientia, qualem me pingit vestra prudentia, tamen noo debeo esse ingratus, quia bona quæ de me dicitis, quam erga me habetis vobis persuadet beneuolentia. Quod me hortatur vestra dilectio ne patiar, neque velitu vestram & sociorum vestrorum contumeliã, libenter accipio, nec sentio me aliquando eam aut quæsiuisse aut noluisse. Nam literas illas, de quarum publicatione hoc æstimatis contigisse, nec ego transscripsi, nec transscribendas alicui ostendi, nec aliquis per me. Denique cum vobiscum loquar, confido in Deo, quia omnino me in hac re inculpabilem cognoscetis. Vale.

Epistola LXI.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Cantuariæ fratribus & filiis charissimis monachus cœnobii sancti [a] Eadmundi salutem, & in tribulatione misericordiæ Dei consolationem.

a al. Edmundi: scil. regis Anglorũ & martyris in cœnobio Glastoniensi editis, an 872. memoriam eius recolit Ecclesia 20 Nouemb. est autem id aliter Buria in Sudolbogia situm.

Infractam monachorum in aduersis constantiam prædicat.

LAudo vos & gaudeo, quia nulla violẽtia vobis violentiam ingerentibus restitistis, sed solius Dei tuitioni & dispositioni vos commisistis. Vtique io hoc ipsi potius contra Deum quã contra vos violenti fuerunt, & vos magis ad Deum clamastis, vt aspiceret & iudicaret, quod illi contra eum vobis iniustè fecerunt. Non irritemini, neque vltra modum turbetur cor vestrum si tribulationes in hac vita patimini, quia scriptum est: [b] *oportet nos per multas tribulationes introire in regnũ* *Dei*, & gaudere debemus cum [c] Apostolo in tribulatione: scientes, quod tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit. Et sperare debetis in Deo, quia [d] fidelis est, nec patietur tentari supra qoam ferre potestis. Dei gratia non patimini propter aliquod crimen, quantum ad humanum pertinet iudicium, sed propter iustitiam: illi verò super vos se ingerunt propter suam concupiscentiam. Cum stabitis pariter ante tribunal Christi, vbi [e] recipiet vnusquisque prout gessit in corpore siue bonum siue malum, liquet, quia vobiscum est in hac re iustitia cum illis est malitia. Si Deus hæc discernit in actione, vtiq; discernet & in retributione. Consulo etiam vobis vt pater filiis, quatenus hæc quæ patimini imputetis peccatis vestris secundum Dei iudicium, vt vnusquisque vestrum discutiat conscientiam suam, & satisfaciat Deo per affectum pœnitentiæ & confessionem Solet enim Deus multitudinem propter culpam paucorum flagellare. Quapropter vnusquisq; quod communiter patimini sibi imputet, & quantum in ipso est clementiam Dei per satisfactionem super se & super alios inuocet. Deus enim dicit: [f] *Reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos.* Omnipotens Deus sua vos protectione & defensione visitet, & clementi consolatione lætificet. Amen.

b Actor. 14.
c Rom. 5.
d 1. Corin. 10.
e 2. Corin. 5.
f Malach. 3.

Epistola LXII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Willelmo Archidiacono dilecto suo salutem & benedictionem.

De non diuulgandis actis Concilii Londinensis, nisi prius & iterum episcopis illa communicaris.

SEntentias capitulorum Concilii expositas, nolo vobis aut alicui ad præsens mittere: quia quando in ipso Concilio expositæ sunt non potuerunt ad plenum & perfectè recitari: propterea quia subito sine præmeditatione ac competenti tractatione, sicut oportuerat, sunt prolatæ. Vnde quædam videntur addenda, & forsitan quædam mutanda: quod nõ nisi communi consensu coepiscoporum nostrorum volo facere. Volo ergo eas dictare, & prius eisdem Episcopis ostendere, cum primò conuenerimus, quam per ecclesias Angliæ dictatæ & expolitæ mittantur. Nomina tamen rerum, de quibus ibi loquuti sumus, vobis mittimus, vt secundum quod recordari poteritis, nos de illis decreuisse faciatis. De illis [a] qui ante excommunicationem, vel post excommunicationem nescientes eam factam, Sodomitico peccato peccauerunt; par & similis erit sententia, si confitentes pœnitentiam petierint

a Vide aduersus id nefandum facinus & scelera, decretas pœnas in actis Concilii huius, quæ descripsit Bibliothec. Malmesb. in vita Anselmi quam in lumine huius ediis posuimus: de horrenda eiusdem punitione. Genes. 19 in Concil. Ancyrano. cap. 15. relato apud Raban. lib. pœnit. c. 0. nondum annos viginti nati, quindecim annis pœnitere debent: post quos communionem orationum merentur. coniugati 25 annis. coniugati & quinquagesimum excedentes annum, ad supremum vitæ spiritum, piacularem luant pœnam. In pœnitentiali Theodori Cantuar. qui fornicatus fuerit sicut Sodomita, si seruus est. scopis castigabitur sex annis: si liber, & coniugatus. 10. annis si priuatus, septem annis pœniteat: pueri, centum duobus si ex ordinibus est, & in consuetudine habet: degradatus, vt laicus pœniteat.

rint. Quam secundum discretionem vestram dabitis, considerantes ætatem, peccati diuturnitatem & vtrum habeant vxores, an non: & secundùm quod videatis eos pœnitere, & deinceps integram correctionem promittere. Considerandum etiam est, quia hactenus ita fuit publicum hoc peccatum; vt vix aliquis pro eo erubesceret; & ideo multi magnitudinem eius nescientes in illud se præcipitabant. Illi verò, qui post excommunicationem cognitam se peccato contaminauerunt, grauiori sunt mulctandi pœnitentia. Quam etiam in vestra discretione secũdum prædictas causas ponimus. De his qui [b] roderi nolunt, dictum est, vt ecclesiam non ingrederentur: non tamen præceptum est, vt si ingrederentur, cessarent sacerdotes: sed tantum annunciarent illis; quia cõtra Deum & ad damnationem suam ingrediuntur. De calceamentis laicorum nihil decreuimus, sed tantum clericorum. De Archidiaconibus, & canonicis, qui vxores suas derelictas extra domos suas in maneriis suis ponunt, existimo iterum (donec aliud statuatur) tolerandum, si certam promissionem fecerint, se nullam conuersationem cum illis habituros: nec sine legitimis testibus loquuturos. De presbyteris (qui timore non audent fœminas suas relinquere) q statutũ (D) est in Concilio seruabitur; quia quamdiu eas aliqua occasione tenebunt, (e) nec missas celebrabunt, nec legales erunt, sed tantum vsque ad initium quadragesimæ si habuerint qui pro illis caste in ecclesiis seruiant, beneficiis ecclesiæ nõ priuabuntur. Illos autem qui presbyteros propinquas suas dimittere prohibent, sicut eos qui contra Deum & contra Christianitatem agunt, arguite, & totum peccatum fornicationis presbyterorum illis imputandum ostendite: & nostram omnium coepiscoporum nostrorum excommunicationem illis promittite.

b Clerici non sutram ... vt arceantur ecclesiæ ingressu.

c Simile aliud piam est cap. 40. Concilii Tolet. 4. vbi patres decernunt, qui sæculo fuerint, quam præcipiunt, de tonsura Catholica fidei vnifor. in Concilio Eboracensi sub Cœlestino III. statutum est: vt qui ab Episcopo coronam susceperunt, ad eandem habendam cogantur priuatione beneficiorum, si habeant, si non habeant per Archidiaconos & Decanos inuiti tondeantur. pag. 430. Roger. Houed. Capitular. Caroli Magni lib 6 cap 103 decretum est, vt clerici, qui comam nutriunt, etiamsi noluerint, inuiti ab Archidiacono tondeantur.

e In Photii Nomocan tit. 9 sacro excidunt ordine, priuantq; ac locis suis, cum suis bonis traduntur curiæ ciuitatis, cuius sunt clerici.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXII.

DE presbyteris, quod statutũ (D) est in Concilio, seruabitur:] *Concilium ad Londonum habitum, proximeq; memoratum intelligit: cui Anselm. Præsidens consid ctum Eboracensi Archiepiscopo, cæterisq; Angliæ Pontificibus, nec non Archimandritis multa quidem statuit pernecessaria; hoc q; imprimis:* Vt presbyter quamdiu illicitam conuersationem habuerit, non sit legalis, nec missam celebret: nec, si celebrauerit, eius missa audiatur. Vt nullus ad subdiaconatum, aut suprà ordinetur, sine professione castitatis: vt nullus Archidiaconus, presbyter, Diaconus, Canonicus vxorem ducat, aut ductam retineat: Subdiaconus verò quilibet qui Canonicus nõ est, si post professionem castitatis vxorem duxerit: eadem regula constringatur: *Hæc in Synodo Londinensi: quam dat integram Wilhelm Malmesb. lib. 1 de Pontif. Angl. p. 229 edit. London. 1596. Henricus Hungtidonensis Archidiaconus eodem anno, iisdem typis datus fol. 217. p. 1. lib. 7. suarum historiarum de hoc concilio ita scribit:* Eodem anno ad festum Sancti Michaelis tenuit Anselmus Archiepiscopus Concilium apud Londoniam, in quo prohibuit vxores sacerdotibus Anglorum antea non prohibitas. *In quibus verbis quis non videat tum superbam hominis temeritatem, (qui Concilium in Spiritu S. legitimè congregatum ausit reprehendere imprudentia ob nouam, suo iudicio, constitutionem) tum in historia summam veri rerumq; domesticarum inscitiam seu obliuionem? Ad rem quam imprimis agam vna duntaxat tabella obsign. 14. is enim lib. 4. suarum hist. imprim. post Bedam, recensita acta Concilii Hatfeldensis Theodoro Cantuariæ Archiepiscopo habiti anno 680. in quo post multa ad Orthodoxæ fidei puritatem confirmandam tract. ta, sancta Synodus suis literis hæc addidit:* Suscipimus sanctas & vniuersales quinque Synodos beatorum, & Deo acceptabilium Patrum, id est, qui in Nicæa congregati fuerunt 318. *Atqui in hac Synodo manifestè clericis fuit interdictum vxoribus, can. 3. quem Gelasius Cyzicenus Cæsareæ Palestinæ Episcopus his omnino verbis habet: 2. part. actor. eiusdem Concilii cap 32.* Ἀπηγόρευσε καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος, μὴ ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέρῳ, διακόνῳ, μηδ' ὅλως τῶν ἐν τῷ κλήρῳ τινί, ἐξεῖναι συνείσακτον ἔχειν: εἰ μὴ ἄρα μητέρα, ἢ ἀδελφήν, ἢ ἃ μόνα πρόσωπα διαπέφευγε πᾶσαν ὑποψίαν. ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν κινδυνεύσει περὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀξίαν. *Hunc Canonem sic Balsomus vertit:* Magna Synodus plenissimè vetuit episcopum, presbyterum, diaconum, aut vllum clericorum habere secum mulierem introductam: nisi fortè matrem, vel sororem, vel amitam, vel denique eas solas personas, quæ omni suspicione carere solent: qui secus facit, dignitate sua periclitabitur. *Photius in Nomocanone, Burcard. Wormat lib. 2 cap. 109. Iuo Carnot 9 part. c. 186. Iarland. Chrysopol. sub fin. lib. 6. sua Candela, Gratian. 32. interdixit, hanc sanctionem retulere, & quidem paulò articulatius quam Ruff. lib. 1 continuat. hist. Eccles. cap. 6. Quapropter Nicæna Synodo tam vnanimiter suscepta à Primate totius Angliæ, necnon Episcopis & quinq; Regibus ibidem considentibus, qui dq; id patres Nicæni sanxerunt, Angli quoque Pontifices comprobarunt, simulq; decretum illud de cœlibatu sacerdotum. Quod hinc amplius & sole meridiano clarius emicat, cum excussis, quæ ad fidẽ pertinerent, auctarij instar adiyce Nicænas sanctiones vigore laudarunt. Qua ratio tisi adulta conciliaris authoritatem ex communi vtriusque synodi Ecclesiastica consensu, ita vt acutissima ingenia hebescant ad aciem legum diuino Spiritu suggerẽte promulgatarum; subiiciam tamen quicquid ad hanc rem ex historia Anglicana depromptum venerit in mentẽ. Quod igitur sacerdotalis cælibatus diutius in Anglia viguerit, possibus quæ supra memorauimus, fidem faciunt Fulconis, Rhemorum in Gallia Belgica Archiepiscopi literæ missæ ad Alfredum Saxonum Occidentalium regem in Anglia, quibus commendatur ob Archiepiscopum integerrimum ecclesiæ Cantuariensi præfectum, pestilentissimamq; licentiam diuini verbi gladio recisam, & ob Æthnicorum Danorum turbido fonte haustam, qua episcoporum & presbyterorum plerisq; non tantum penes se vxores haberent, verumetiam cõsanguineas: pro scelerum quoque cumulo, virgines Deo sacras impiè violarent, concubinamq; superinducerent vxori, quò nihil ad explendam deesset libidinem, si tamen expleri queat. Quæ omnia & diuinis præceptis & religionis Catholicæ puritati aduersari magnificè docebat Fulco, teste Flodoardo cap. 5 historiæ Ecclesiast. Rhemensis, vbi interpres gallicus pro Alfredo seu Ælfredo & Alcredo, vertit Albrado. Cap. item 6. eiusdem historiæ pleno laudatur ore Plegmundus Cantuariensis Antistes propter sanctissimos conatus in expugnanda luxuria stupri, incestus, & foris sationis sordibus. verò Fulconem Elfredo regi fuisse notissimũ, sciet: qui legerit Malmesb. cap. 4. lib. 2. de regibus angl. Contigit autem hæc Anglicanæ ecclesiæ restauratio an-*

nuo

num circiter 890. Ælfredi regnantis, 18. Pegmundi, (quem Pronicum vocat gallicus Interpres) sed. num. 2. Quandoquidem effrenatam libidinem in Anglia regnum ecclesiamq; pridem autem irrupisse notum, testatumq; est ex epistola S. Bonifacij Martyris Archiepiscop Moguntini, qua extat apud Malmesb. lib. 1. de reg. b. Angl. fol. 14. p. 2. Rogerius Honedenus ad annum 975. vituperat Alfouuinum Merciorum principem, & aliquos Angliæ Magnates, qui Clericorum vxoratorum muneribus allecti expellebant probos monachos ex ecclesiis, quibus fuerant inducti, incontinentes Clericos. Quorum nobilium furenti auaritiæ & impietati viriliter restiterunt Ethelwinum Orientalium Anglorum Dux honestissimus atque in egerrimus, necnon eius Germanus Elfuoldus Brithnothusq; Comes. Idem Honedenus anno 957. in Edgari seu Edgari regni laudes breuiter excurrens ait: Destructas ecclesias renouauit & ui-tauit, abiectis etiā ex cœnobiis clericorū scholarium venenis, &c. quænam vero hæc sint venena, nisi stupri, adulterij & fornicationis, quæ sensim ad intima cordis serpunt, & animam omni gratia diuina calore expulso, suffocant? Ingulphus in hist. fol. 502. p. 2. eadem venena appellat clericorum nenias. Ipsemet Edgarus id profitetur & asserit in diplomate suo, quod extat apud Malmesb. lib. 2. cap. 8. fol. 32. inter cætera hæc commemorans: Idiotis Clericis eiectis, nulli regularis Religionis disciplinæ subiectis, plurimis in locis sanctioris seriei, scil. monachici habitus præfeci pastores: *Hæc in rem meam regis regioq; ore verba dignissima sunt & opera. Athelwoldus seu Ethelwoldus illo rege sanctissimo, Episcopus quoque sanctissimus è sua Wintoniensi ecclesia expulit Clericos mulierosos testibus Malm. ib. suprà & Osberno Cantuariensi præcantore, c. 30. vitæ S. Dunstani apud Sur. 10. 3. Aliquot autē horum Clericorū expulsorū dum ex postularēt cum rege de sua expulsione, rogatus fuit S. Dunstanus, vt iteratò parceret: siluit ille ad has preces, animo voluitans quid ageret positus inter incudem & malleum: Cum ecce crucifixi Christi imago clara voce id prohibuit, ducens: non fiet, non fiet: quod testatur Osbernus loco præcitato. Vincent. Beluac. hist. Specul. lib. 25. cap. 10. D. Antonin. p. 2. hist. cap. 6. tit. 16. §. 1. Petrus de Natalib. lib. 8. Catalog. Sanct. cap. 40. Præterquam, quod id etiam aduersarius noster Anglo-Calumniator (si Balæum ex nullatum cum sua Dorothea, Polydorumq; Virgil. impudentiores huius facti calumniatores demas) sua confessio, vt longo minus egeat probatione. Post aliquantum temporis expulsorum clerico um filii litem sopitam excitauere, lamentantes in conuentu Talnensi seu Calnensi, cui aderāt rex Eduardus, & totius Angliæ Optimates: Quorū autē S. Dunstano refragati sunt & turpi clericorum petitioni annuerunt, è solio tam grauiter in terram corruerunt, vt nonnulli expirarint, alij vix præsentissima manu effugerint, authoribus Osberno, Vincent. Antonino. Honedeno ad annum 977. qui alium quidem exprimit non causam, tùm quod notissima esset, tùm quod Canonistæ non ob id tantummodo haberentur Cæteru quòd Ethelwoldus in Wintonia, et S. Oswaldus & Dunstanus præstiterunt in suis Ecclesiis. Vt autem æternum eorum aduersariorum suo indicetur ore, suis paret artibus: Ex quod de Ethelwoldo scribit lib. 5. fol. 204.* Hic secundo episcopatus sui anno quosdam Cannonicos in veteri monasterio Vincestre degentes, & ordinem suum pigrè & negligenter obseruantes, eiecit, & monachos imposuit. *Hactenus Honsidens ensis, qui etsi huiusmodi pigritiam & negligentiam enucleatius non declararit, tamen ex supradictis patet. Ad annum millesimum accedamus: producit enim nobis Lanfrancum vxoratorum Clericorū hostem & insectatorem acerrimum. Is igitur epist. 2. ad Alexand. II. Papam de Cestrensi Episcopo, quem Licifeldensem nuncupat, in hunc modum scribit:* Licifeldensis vero Episcopus, qui apud legatos vestros de incontinentia carnis (cui vxor publicè habita, filiique procreati testimonium perhibebant,) aliisq; criminibus accusatus; ad Synodum tamen eorū venire noluit. Vnde & prædicti Legati vestri eum excommunicauerunt: regique substituendi successorem, vt dicitur, concesserunt: in Paschali solemnitate ad Curiam venit: de illatis culpis causam inire noluit, regi in conuentu Episcoporum, atq; laicorum, episcopatum reddidit: se amplius non habiturum, nec successori calumniam, aut damnum illaturum, iureiurando spontanea voluntate firmauit. Dehinc ad monasteriū, in quo ab infantia nutritus monachus fuerat repedauit. *Rursusq; in epistola ad Ioannem Rothomagi Pontificem, apud quem Tuones quippe me & in Iunoli postul uterans Lanfrancus & u Ioannes obtrectatorem: Quod crimen & imposturam pro fal, o repudians Lanfrācus ait:* Retulistis, vobis à multis fuisse relatū: quod ego quędā facta vestra carpo. Et maximè, quod instituta sanctorum Patrum de seruanda Clericorū castitate, male vos intellexisse redarguo: *Paucisq; interpositis, subiungit dissoluens calumniæ nodum:* Imo vestro, aliorumq; venerabilium Patrum exemplo prouocatus, per totam Anglicam terram pastorali auctoritate prohibui: ne cuiuslibet ordinis quisquā Cannonicus vxorem accipiat: nec sortitus antea, si presbyter aut diaconus est, (nisi præbenda carere velit, habere vlterius liceat. *Hæc Lanfranci verba & insuper de Clericali cœlibatu ad vnguem seruando, videmus arctissima eiusdem de rei custodiam in epistola ad Herfastum Tetfordensem Episcopum his verbis:* Lanfrancus gratia Dei, non suis meritis, coepiscopo Herfasto salutem. Clericus iste nouiter ad me venit, causam suę infœlicitatis mihi dixit: dictam, testimonio vestrarum literarum veram esse asseruit. Testatus est se inordinatè ordinatum: videlicet, cum nullius esset ordinis, à fraternitate vestra factum esse Diaconum. Interrogatus à me, si vxorem haberet: vxorem se habere, nec eam se velle dimittere respondit. Propterea tali pacto consulendum ei diuina fultus authoritate decerno. Diaconatum ei auferte. Ad cæteros minores ordines congruis eum temporibus promouete. Diaconatus vero ordinem nunquā recipiat, nisi castè viuat: nisi se de reliquo castè victurum canonica attestatione promittat. Si vero cœlibem vitam egerit, & acturum se omni tempore spondere voluerit: non quidem eum ad ordinem Diaconatus iterum ordinabitis; sed ipsum officium per textum S. Euāgelij, vel in Synodo, vel in multorum Clericorum conuentu reddetis. *Hactenus Lanfrancus, cuius testimonio planum fecit me etiam ante Londinensis Synodi canones sacerdotibus fuisse coniugiū interdictum. Valeat ergo Huntidonensis insania & calumnia: quo: enim obtendit in defensionem sua. Iunioris opinionis, scil. Anselmianum decretum, fuisse periculosissimum, ne dum munditias viribus maiores appeterent, in immunditias horribiles ad Christiani nominis summum dedecus deciderent. Id inquo: ne floccis quidem facio: si enim ea tellanis haberet robora rationis, hac, eade necessariò efficere ut, perperam fuisse a Deo vetitū, non occides non mœchaberis, non furtum facies: & quia inde sunt cædes innumeræ, eaq; indignissimæ & maxima, item adulteria, stupra, sacrilegia incestus, & alia horrenda scelera quæ his omnibus ita præcellunt impietate. Insuper vt Hieronym. Rusticum monachum docet:* Non est culpa Christiani nominis, si simulator religionis in vitio sit. Quinimo confusio gentilium

(ad-

EPISTOLA LXIV.

DESIDERATISSIMO PATRI SVO Anselmo venerabili Cantuariensium Archiepiscopo, Hugo Lugdunensis Ecclesiæ seruus salutem.

De incolumitate sui reditus.

SAnctitati vestræ notum esse volumus, meritis & intercessionibus vestris id obtinentib. nos Hierosolymis incolumes rediisse. Quod vobis idcirco notificare dignum duximus, quoniam id vobis non ingratum fore duximus. Audiuimus autem à rege Anglorum vos nimium inquietari, & multa contra Deum, eiusque Ecclesiam ab eo inconsulte agi, vnde diuinam nos oportet implorare clementiam: vt inimicos vestros sanctæ Dei Ecclesiæ perturbatores conuertat, & vestræ sanctæ obedientiæ subiiciat. Quod si peccatis nostris exigentibus id ad præsens fieri non poterit, & persecutione ingruente vos credere, aut etiam locum mutare necesse fuerit sanctitatem vestrã summissis precibus exoramus, vt ad (a) puerum vestrum declinare non dedignemini, & ad domum vestram, quæ (b) vestra fuit, & quæ modo vestra est, & de die in diem semper melius vestra erit. Quod non solum nos, sed & commissa nobis ecclesia humiliter implorat, quæ sanctissimis orationibus vestris nobiscum deuotissimè se commendat & ad obsequium vestrum promptissima faciem vestram videre desiderat. Præsentium gerulum hæredum nomine vobis commendamus. Qui ab (c) Apulia vsq; ad Lugdunum nobiscum veniens, fideliter nobis seruiuit.

a Aduerte, eximiã tanti viri modestiam.

b Nempe cũ Romam se Anselmus cõferret anno 1097 quo etiam se retulit solutus cõcilio Barensi & Romano: & quidẽ ad Willelmi Rufi Anglorum regis obitũ.

c Apulia est regio Italiæ Adriatico mari conterminea inter Daunia & Calabriam: vulgò La puglia.

EPISTOLA LXV.

SVO REVERENDO ET CHARISsimo Domino Guiberto Comiti & Marchioni Anselmus seruus ecclesiæ Cantuariensis fidele seruitium cum orationibus.

Gaudet de acceptis literis Marchionis simulq; beneficia ab illo in se collata perstringit.

LIteras à dignatione vestra mihi directas magno gaudio suscepi, quoniam honore & amore & opulentia bonæ voluntatis plenas inueni. Quantus enim mihi est honor, cum vestra celsitudo, cuius se homines gaudent esse parentes mei, dignatur dicere, me sibi & consanguinitate copulari: quantus vero amor intelligitur, cum de tam longe mihi studet scribere se de bonis, quæ de me audit, valde gratulari? Quantùm etiam voluntas eius bona in his quæ Dei sunt coram Deo serueat apertè monstratur, cum de bonis, quæ sola fama de longinquo regno audit, ad magnum gaudium & lætitiam excitatur. Vtique licet ea quæ de me, vel de actibus meis bona referuntur, debeant, quantum in me est, nulla aut fere nulla iudicari, vestra tamen beneuolentiam non minori quam si vera essent apud iustum iudicem gratia meretur remunerari. Tantam vtique gratiam vestram nescio me aliquo seruitio meruisse, nisi quia vt verum fatear vestram prosperitatem vestrosque successus scio me semper, etiam antequam vos vidissem non ficto corde dilexisse. Memor enim me naturaliter à progenitoribus vobis vt Domino debitorem esse, nunquam passus sum cordi meo vestri amorem deesse. Nec sum oblitus, quia cum Romam tenderẽ, benigna vestra largitas Lugdunum prompta fuit me conducere, atq; necessaria quælibet impendere. Quia mot multum creuit cognita per multos vestra vita & probitate, quia ad seruãdam pacem ac iustitiam cum pietate vtimini vestri principatus potestate. Quem etiam valde maiorẽ habere me deinceps debere intelligo, quia hoc vestra mereri dignatur erga me dilectio. Quamuis non egeat vestra bona intẽtio nostra admonitione; ad me tamẽ pertinet, vt epistola mea ad vos nõ sit sine aliqua exhortatione. Sicut enim ignẽ vento agitatum videmus exardescere: Ita bona voluntas per exhortationem ad meliora se solet accendere. Videtis, mi charissime Domine, qualiter mater nostra Ecclesia Dei, quam Deus (a) pulchram, amicam & dilectam sponsam suam vocat, à malis principibus conculcatur: quomodo ab his quibus vt aduocatis ad tuitionem à Deo commendata est. ad eorum æternam damnationem tribulatur. Qua præsumptione in proprios vsus ipsi vsurpauerunt res eius, qua crudelitate in seruitutem redigunt libertatem eius, qua impietate contemnunt & dissipant legem & religionem eius. Qui cum dedignantur (B) Apostolici decretis, (quæ ad robur Christianæ religionis facit) esse obedientes: Petro vtique Apostolo, cuius vice fungitur, imò Christo, qui Petro commendauit suam Ecclesiam, se probant esse inobedientes. Quærant igitur, qui vicarii Petri, & in eo Petri & Christi, Christiana contemnunt, alias regni cœlorum portas, quia certè per illas non introibunt, quorum claues Petrus Apostolus portat. Omnes namque qui nolunt subiecti esse legi Dei, absque dubio deputantur inimici Dei. Ergo mi Domine, ne putetis ecclesiam, quæ in vestro Principatu est, vobis esse datam in hæreditariam dominationem, sed in hæreditariam reuerẽtiam, & in tuitionem. Eam vt matrem vestram amate, vt sponsam & amicam Dei honorate. Qui n. illã conculcant, extra illam cum dæmonib. conculcabũtur, & qui illam glorificant, in illa & cum illa inter angelos glorificabuntur. Reuerendam Dominam meam vxorem vestram cum prole vestra saluto, quibus vobiscum nostras & ecclesiæ nostræ orationes in charitate concedo. Omnipotens Deus sic vos in hac vita dirigat & protegat, vt in futuro ad æternam beatitudinem prouehat.

a Cant. 4.

idest, Papæ vnde aduotamenta.

Stephanus Tornacensis Episc. scribẽs Manasse Autiss. Pontifici grauius quidam, sed eodem pene sensu atq. his verbis: Mandatis Apostolicis nolle acquiescere peccatũ est ariolãdi, & scelus idololatriæ nollẽ obedire. Sic ante 400. annos p. 10 MS. N. Fabri Paris.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXV.

APostolici (B) decretis.] *idest, Papæ: hoc enim vocabulo reperio plerosq; scriptores nuncupare Papam Romanum: Imo & Nicolaum II. Papam, dist. 79. can. Apostol. & can. si quis: vbi lepidè paronomasia ducit nõ esse habendum apostolicum, sed apostaticum, qui Apostolicam sedem non conscenderit vnanimi Cardinalium clericorumq; suffragio. Ad quem locum videntur respexisse Abbas Vrspergensis ad annum 1106. & Bibliothecarius Malmesbur. lib. 4. de regib. Angl. loquens de Anselmo:* Vir Deo dilectus Vrbanũ Apostolicum, alterum Apostatam (scil. Guibertum Antipapam) pronunciauit. *Nec semel tantùm hac vtitur dictione, nam lib. 2. c. 12. ita scribit:* Sanè iste Leo (videlicet IX.) de quo Epitaphiũ loquitur, fuerat Romæ Apostolicus, &c. *Præcedenti quoq; lib. c. 3. de Leone V. scribens: Et lib. 1. de gestis Pont. f. Angl. in vita Anselmi, creberrimè, & alibi passim. Henricus Huntidon. lib. 4. eandem vsurpat vocem,*

numerans

EPISTOLA LXVIII.

DOMINO ET PATRI REVERENdo Archiepiscopo Rotomagensi Guillelmo Anselmus seruus ecclesiæ Cantuariensis fidele seruitium cum orationibus.

Reuocandum esse Abbatem insipientiorem, & rapaciorem.

CLamauimus & iterum clamauimus, & adhuc ad Deum & ad vos & ad totam ecclesiam Normanniæ maximè ad Episcopos & Abbates, & omnes religiosas personas de Abbate cœnobii (a) sancti Ebrulfi, qui quendam suum insipientissimum iuuenem professione monachum in vita: ita sicut iam vobis scripsimus inordinatè & irreligiosè in Ecclesia sancti N. pro Abbate ingessit. Videte ne nobis necesse sit, vt familiariter reuerendo meo patri loquar, clamare ad Deum de vobis, ad quem pertinet hoc corrigere, si contemnitis. Dicit, vt mihi relatum est, idem Abbas, illum non esse suum monachum, sed de sancto Seuero. Sed secundum quod ipse in Anglia confessus est, sicut ab audiente didici, professus est ecclesiæ suæ, & ideo non verum, quod negat eum suum esse monachum. Denique ipse, quomodocunque sit de professione, ipse inquam ecclesiam impediuit. Ipsum cogite, quantum ad vos pertinet, & quantum potestis, vt eam expediat. Nimis carè vendidit nobis (b) Lupulum suum Ecclesiam rebus suis & homines ecclesiæ sua violentia illis nolentibus, sine quorum consensu fieri non debuit, spoliauit, & talem monachum, qualem sæpe vobis ostendi in eandem ecclesiam immisit, & ad iniuriam Dei, & contumeliam monachici ordinis ibi dimisit. Obsecro facite, vt reddat ecclesiæ quos abstulit, & recipiat quos intulit. Vale.

a Id monasterium est in diœcesi Baiocensi conditum ab eodem Ebrulfo (cuius nomē locus seruat hodieque) in in Sylua V-tico agri Oximensis: obiit autem ille vir Dei anno Christi 596. ætatis 80. 4 Calen. Ian. eius monasterium à Northmannis dirutum restaurarūt Neustria (postea à Northmannis paganis dicta Northmannia) proceres aliquot nempe Wilelmus Gerosianus, Robertus Grentesmanius, & Hugo eiusdem frater, anno 1050. Gemmeticensis lib. 7 histor ducum Northmannorum, cap 25

b Lepidè hunc Abbatem vocat Lupulum, quasi lupi nomine indigniorem, fortassis ob defectum prudentiæ, quam iuuenilis feruor suffocabat: erat tamen Lupulus, & (vt ita dicam) lupiscebat rapinis, furtis, sacrilegiis, quibus monasterium sibi commendatum comedebat.

EPISTOLA LXIX.

REVERENDO DOMINO ET PAtri Paschali summo Pontifici, Anselmus seruus ecclesiæ Cantuariensis debitam subiectionem & fideles orationes.

Abbatem S. Quintini in suburbanô Bellouaci pronunciat dignum Episcopatu Bellouacensi.

ECclesia Beccensis vestro consilio directa, & authoritate roborata, (A) Dominum Galonem Abbatem Ecclesiæ sancti Quintini elegit, & electum desiderat sibi constitui Episcopum. Est enim, inquantum humana potest iudicare cognitio, sic aptus & vtilis ad hæc in omnibus, quæ in eligendo Episcopo consideranda sunt, vt melior & aptior in eadem ecclesia inueniri nequeat. Sed quoniam desideranti nihil sufficit, donec quod desiderat assequatur, non est contenta eadem ecclesia suis precibus, sed & aliorum quos suum desiderium apud vestram celsitudinem adiunare posse existimat, auxilium studiosè postulat. (b) Est enim experta, in præteritis temporibus & in simili negotio multos esse, quorum consuetudo est (c) malum dicere bonum, & bonum malum: & quærere (d) plus quæ sua sunt, quam quæ IESV CHRISTI: & (e) qui acuunt linguas suas sicut serpentes, quos timet ne simulata columbina simplicitate suo veneno bonum inceptum inficere & annihilare contendant. Quamuis igitur longè nunc sim ab illa, tam propter familiaritatem, quam inuicem habemus, & propter notitiam, instat mihi, quatenus, quid de eiusdem viri testimonio sentiam, sanctitati vestræ fideliter suggeram, & quantum in me est, apud eam, vt quod desiderant nulla occasione annihiletur, precibus quibus possum efficiam. De persona itaque quam eligunt, secundum conscientiam meam loquor, quia in prædicta ecclesia ad episcopatum, nec meliorem, nec æqualem inueniri posse intelligo, nec aliquid de illo, aut fama, aut experimento, quod eius obstet electioni, aliquando sensi, sed multa quæ eius electionem approbant, experimento & fama cognoui. Quapropter licet de vestra authoritate, quod ex vobis est, non dubitemus: tamen, quibus possumus mente ad vestigia vestra prostrati precibus flagitare præsumimus, quatenus eidem ecclesiæ post multas, quas nostis tribulationes, quas passa est, misericordia vestra subueniat, & quod benè inceptum est, sine dilatione perficiat. Omnipotēs Deus diu nobis vestram paternitatem in prosperitate conseruet. Amen.

b vide Ibom Carnot. epist. 30. 44.
c Isai. 5.
d Philip. 2.
e Psalm. 139.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXIX.

DOminum (A) Gualonem.] *Sic apud Iuonem Carnot. epist. 42. 120. 245. epist. tamen 49. 50. 169. 171. legitur Galonem: & in epistola Paschalis Papæ, missa Adamo cœnobii Dionysiani ad Lutetiam Parisiorum præfecto, quæ extat in MS. Victoriano. Rursus eiusdem Iuonis epist. 110 & 193. scribitur Gallonem: sed 260. apud continuatorem Aimoini lib. 5. cap. 50. Andream lib. 3. histor. Francorum. Sed uerum lib. 2. vitæ nostri Anselmi, scriptum est, Vualo, non Gualo aut Gallo: adeò fuere inconstantes librarij in eodem nomine, de qua varietate lectorem monere placuit, ne inter legendum temoraretur, aut in biuio relinqueret. Sed horum nominum, posterius reor esse germanum: quia idiomati Picardico vicinius.*

Quod enim Celtæ Galli pronunciant per G Belgæ atque adeo Picardi per duplex V. Bellouaci quoque etiamnum perdurat familia eiusdem nominis, les Vualons: *Vualonis autem Bellouacum patria fuit: vbi, cum puer operam dedisset Iuoni tum Ecclesiæ Quintinianæ præposito, Canonicorum regularium militia, eodem duce, nomen dedit.*

Postmodum Iuo Carnotum pontifex factus est: Vualone in eius locum surrogato. Mortuo denique Fulcone Beluacensi ante ftite ab optimis clericis delectus fuerat ad Episcopatum: Nequiori verò corrupti muneribus Stephani Garlandi, hominis perditissimi, refragabantur electioni. Quanquam electo, nihil haberent aduersarij, quod obiicerent, aut in electione iniquum, quod reprehenderent. Tandem post varias altercationes inter electum

& improbos clericos habitas, integro biennio, perplures ob causas, quas in Episcopis Parisiensibus propitio Deo sumus enarraturi, Fulconi Parisiorum Antistiti suffectus est. Cum autem Parisiensem ageret Episcopum, Paschalis literas à me nuperrimè commemoratas dedit ad Abbatem Sancti Dionysii his verbis: Paschalis Episcopus, seruus seruorum Dei, Venerabili fratri Abbao, & monachis Sancti Dionysii salutem, & Apostolicam benedictionem. Ex confratris nostri Galonis Parisiensis episcopi relatione comperimus, quia vos præter ipsius licentiam pro sacri olei & charismatis acceptione, ac pro monachorum seu clericorum vestrorum ordinationibus quoslibet episcopos adeatis: vel pro eorundem sacramentorum celebratione ad vestrum monasterium conuocetis, & quod laicis pœnitentias criminum iniungatis. Quæ profectò sacris Canonibus valdè sunt contraria. Et quidem priuilegia pro prauis & malis collata sunt, & ad ædificationem, non ad Canonum destructionem, alicui conferuntur. Cum itaque prædictus frater Galo Episcopus vester, Dei gratia bonus & Catholicus habeatur, & prædicta sacramenta gratis ac sine prauitate indulgeat: at vos præter ipsius licentiam pro eisdem sacramentis suscipiendis alios adire Antistites prohibemus: & Archiepiscopis vel Episcopis omnibus, ne ea vobis exhibeant, interdicimus. *Hac Paschalis, qua quia nusquam emissa contigit videre, & ad Galonis prædicationem faciebant; hic addenda existimaui. Obiit autem Gualo anno centesimo decimo quarto supra millesimum. VII. Calend. Mart. hunc diem legi in Necrologio Ecclesiæ Quintinianæ: (cuius cœnobiarchiam gesserat) in hanc sententiam:*

Obiit sanctæ recordationis Dominus Galo secundus Abbas huius Ecclesiæ, postea Parisiensis Episcopus.

EPISTOLA LXX.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS
matri reuerendæ & filiæ charissimæ Athelta
Abbatissæ Wintoniensi salutem
& benedictionem.

Id Parthenonis condidit Ælfredus rex Anglosaxonum anno 887. Regni 36. vt notauit Asserus Episcopus Syreburnensis, eique à sacris sacerdotes ex quo apparet monachis hinc eiectis fuisse locatas moniales. Non esse tristandum de Wintoniensi Episcopo propter iustitiam expulso.

QValiter & cur Dominus Willelmus electus Episcopus de Anglia exeat, non est opus hîc scribere, quia per multos alios hoc potestis cognoscere. Quanto autem gaudio, & cum quanta gratiarum actione, quia hunc honorem illi facit Deus suscipere debetis, religio & prudentia vestra intelliget, si intentè consideratis. (A) Maior enim gloria & laus est illi apud Deum & bonos homines, quia spoliatur & expellitur pro iustitia, quasi si omnibus diuitiis, & omni mundana possessione ditaretur violata iustitia. Gaudeant igitur & exultent amici eius, quia nulla violentia nullo timore potuit superari, nec vlla cupiditate à veritate separari. Hæc sit vestra de eius expulsione consolatio, & ad hoc, vt DEVS illum corroboret & consoletur, vestra quotidiana sit oratio. Saluto & benedico filias vestras & meas quantum possum. Valete.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXX.

MAior (A) est illi gloria, quia expellitur pro iustitia.]

Ne hæc legens lector non intelligat, & negligat, meminerit anno 1103. magnum conflagrasse discordiæ incendium inter Anselmum & Henricum primum Anglorum regem. His enim pro libitu volebat conferre & inuestire (vt illius temporis referunt vocabulum) annulo virgaque pastorali, Episcopos & Abbates: Anselmus reluctabatur constanter, pronuncians, non tantùm regem posse donare quempiam dignitate Ecclesiastica, sed ne quidem esse consecrandum huiusmodi, aut cum illo conuersandum.

Sub hoc dissidium Henricus dedit episcopatum Wintoniensem Willelmo Giffardo, multùm dissentienti, refragantique; sed & electores continuis incessanti. Vnde malens obedire Deo, quam homini Henrico, tantam eius sibi contraxit iram, vt facultatibus spoliatus vniuersis, Anglia exierit nec redierit, quoad Anselmus, qui zelo libertatis Ecclesiasticæ ignem accenderat, extinxisset, ipso Henrico primùm aquas inferente.

Quamobrem Wintoniensem Antistitem de pastore expulso mœrentem solatur Anselmus, commonens tùm maxime lætandum, cùm quis iniustè nomine angitur.

EPISTOLA LXXI.

Oratorij villaque suburbana, monachis Cantuariensibus ab Anselmo reddita diploma: quod inter epistolas repertum. epistolæ num rum obtinuit, vt apud Iuonem Carnotensem epist. 214.

EGo Anselmus sanctæ Dorobernensis ecclesię Archiepiscopus reddo monachis eiusdem Ecclesiæ medietatem altaris Christi, quam in manu mea habebam, post mortem prædecessoris mei Lanfranci Archiepiscopi, qui eis aliam medietatem cognita veritate, quod ad illos pertineret, in vita sua reddiderat. Similiter manerium, quod Sistede vocatur eisdem monachis reddo, quoniam ad res eorum pertinere & pertinuisse scitur. Testes Willelmus ecclesiæ Christi Archidiaconus. Haimo Vicecomes, Hamo filius Vitalis, Robertus filius N. Wimundus homo Vicecomitis, Radulfus nepos Episcopi Gundulfi, & alii plures.

EPISTOLA LXXII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS
Cantuariæ venerabili fratri (A) Samueli
Dublinæ ciuitatis Episcopo
salutem.

Reprehensio Episcopi, donaria Ecclesiæ sua distrahentis, monachos expellentis: & sibi quolibet modo crucem præferri iubentis.

AVdiui quod libros & vestimenta & alia ornamenta ecclesiæ quæ Dominus Lanfrancus Archi-

Archiepiscopus dedit auunculo tuo Domino Donato Episcopo ad opus Ecclesiæ, cui tua fraternitas prælider tu pro voluntate tua exponis, & ea extraneis das. Quod si verum est, miror cur ita facias, cum ipsa ornamenta non ei sed Ecclesiæ data sint, sicut fratres Cantuariensis Ecclesiæ filii attestantur: vnde moneo & monens rogo te; quatenus si aliquid de prædictis rebus extra ecclesiam datum est, celeriter illud restitui facias. Item audiui quod monachos qui in ipsa Ecclesia ad seruiendum congregati erant, expellas & dispergas, nec redire volentes vllatenus recipere velis. Quod si ita est, non te decet: officii siquidem tui scitur esse, magis dispersa congregare, quam congregata dispergere. Quapropter mando tibi, vt si aliqui abiecti sunt, & redire volunt, seseque in Dei seruitio sub obedientia custodire, eos suscipias, & salutem eorum per paternum affectum studiosè intendas, nisi quod absit huiusmodi causa in illis obsistat; quæ hoc fieri omnino prohibeat. Præterea audiui, quia facis portari crucem ante te in via. Quod si verum est, mando tibi ne amplius hoc facias, quia non pertinet nisi ad Archiepiscopum à Romano Pontifice pallio confirmatum, neque decet te vt vlla præsumptione insolitæ rei te notabilem & reprehensibilem hominibus ostendas. Vale.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXII.

SAmueli (B) Dublinæ ciuitatis Episcopo.] *Dubiina, vel Dublinia (sic enim constanter & passim lego apud Syluestrum Giraldum in topographia Hyberniæ, eiusdemq; expugnatione) vulgò Dyuclin in Annal. Rogeri Honed. posteriori parte, est regni Hyberniæ caput Giraldo Hyberniæ expugn. cap. 28. Hac vt Anselmi potissimum inscriptione liquet, Episcopatus titulum sustinebat tantummodo, Anselmo Archiepiscopo: qui, vt alias vir disciplina Christiana consultissimus, vnumquemque pro conditione salutabat honorificè, id minimè prætermisisset. Vnde castigandus venit Parkerus in antiquitat. Ecclesiæ Britannicæ referens, Anselmum inuexisse hunc Samuelem in Archiepiscopum Dublinensem cum testibus Honedeno suprà, & Girald. Syluest. cap. 17. topograph. Hyberniæ, Ioannes Paparo, alias Papato vel Papirus, ab Eugen. III. legatus in Hyberniā quatuor attulerit pallia, vnum Ardmachianæ, alterum Dublinensi tertium Cassiliensi. quartum Connactiensi ecclesiis. Posterior vero Giraldi articulus videtur repugnare notis ad epist. 149. infrà: vbi ostendimus Hyberniæ & Scotiæ Episcopos, ab Archiepiscopo Eboracensi duobusq; Episcopis, quos debet Cantuariensis Archiepiscop. mittere, esse inaugurandos. Primò autem Dublinæ Archiepiscopo fuit nomen Gregorij, vt spectatim Giraldus obseruauit. subdens hanc honoris accessionem contigisse anno 1152 aut, si lubet 1151. Illum enim annum ponit Honed. in Annal. Et horū quidem (qui eodem floruere scilicet 1130. vsque ad 1200 & suprà) scriptorumq; Anglorum fides, si qui ipsā auctori aliu sibi compararit. Nescio vt fuerit conciliandus D. Bernardus qui cùm D. Malachiam appellet modò Episcopum 315. 316. 317. epist. in eius vita nominet Archiepiscopum, & quidem fato functum anno 1148. biennio scilicet ante pallia in Hyberniam per Apostolicum Legatum delata: ni forsan dicas quod Balen. de Malachia loquentem scripsisse recolo, nempe, quod obtinendi pallij gratia Romam accessisset: Verùm penes auctorem sua fides esto.*

EPISTOLA LXXIII.

DOMINO ET REVERENDO PAscali summo Pontifici, Anselmus seruus ecclesiæ Cantuariensis debitam subiectionem & fidele seruitium.

Obnixè deprecatur fieri certiorem de ratione inuestiturarum Ecclesiasticarum.

IN primis quantas mea potest humilitas celsitudini vestræ gratias agit, quia legatos nostros tam benignè & honorificè suscepistis & tractastis, vt in hoc me de pietate vestra vltra meritum posse confidere cognoscam. Chartam quam mihi à vestra Maiestate attulerunt ea qua debui reuerentia suscepi, sed Rex Angliæ, nec eam videre, nec illam quam illi misistis, voluit mihi ostendere. Nam Archiepiscopus Eboracensis & alii Episcopi, cum quibus Legati nostri vestræ se exhibuere præsentiæ redeuntes, aliud viua voce retulerunt, quam scriptura chartæ mihi præcipiebat. Asserunt enim publicè in ea veritate, quam seruare debent Episcopi, vos secretè verbis per eos mandasse Regi, quia si in aliis rectè ageret inuestituras ecclesiarum, nec prohiberetis, nec excommunicationi subiiceretis, si eas faceret: sed hoc chartæ nolebatis committere, ne fortè alii principes, quibus hoc ipsum interdicitur, occasionem conquerendi inde possent accipere. Mihi quoque ex vestra parte in eadem episcopali veritate dixerunt, vt illis de hac re crederem, & eorum consilio me committerem. Ad quod si nollem acquiescere, Rex etiam me contradicente ex vestra authoritate incunctanter, quod non prohibeatis secundum libitum suum, efficeret, & si in hoc quod charta vestra mihi iubebat persistere vellem, me absque dubio de regno suo expelleret. Tandem cum nec literis vestris vellem non credere, nec tandem episcoporum assertionem vestram prætexentium authoritatem auderem contemnere, quoniam in vtraque parte glaudius mihi vibrabatur inobedientiæ: eorundem Episcoporum consilio inductas petii, donec à vestra excellentia huius rei certitudinem acciperem, me tamen nullatenus assensum præbente, vt aliquid contra decretum Concilii Romani fiat, sed tantum tolerante, nec aliquem intercedere inobedientiæ nota damnante, si fiat. Sic itaque Rex vestra vt putat authoritate Episcopatus dat, atque Abbatias. Mente igitur ad vestra vestigia prouolutus, quanto possum affectu in magna angustia positus obsecro, vt Apostolicam erga animam meam experiar in vobis esse pietatem, & ad hoc impetrandum totius Romanæ religionis supplex inuoco charitatem. Non nimeo exilium, non paupertatem, non tormenta, non mortem, quia ad hæc omnia DEO confortante paratum est cor meum, pro Apostolicæ sedis obedientia, & matris meæ Ecclesiæ Christi libertate. Certitudinem tantum quæro, vt sciam absque omni ambiguitate, quid authoritate vestra tenere debeam. Audiui in Romano Concilio à venerabilis memoriæ Domino Papa Vrbano, excommunicari reges, & omnes laicos, inuestituras, & tes ecclesiarum dantes, & ab illis accipientes. Et qui propter hoc eorum homines fiunt, & eos qui accipiunt cōsecrant. Aut ergo *anno 1099. Honed. in annalibus.*

 si tan-

si sanctitati vestræ placet hanc excommunicationem in Anglia absoluere, vt ibi ea possim manere, sine animæ meæ periculo, aut eam vos seruare velle quidquid mihi inde contingat, vestris literis significate, aut si quid discretioni vestræ placet excipere, eadem certitudine nominatim quid illud sit intimate. De illis quoque, qui intra prædictas inducias inuestituras prohibitas accipiunt, & qui eos consecrant, quid mihi faciendum sit, vestra instrui iussione desidero. In his quæ per latores præsentium extra hanc chartā paternitati vestræ suggero, vt preces nostras digneris non spernere, suppliciter expostulo.

Epistola LXXIV.

PASCHALIS EPISCOPVS SERVVS seruorum Dei, Anselmo Cantuariensi venerabili fratri & Coepiscopo salutem, & Apostolicam benedictionem.

Ad præcedentem responsio, in qua Episcopi impostores regij legati conuincuntur mendacij, & cæin proruum submouentur: hanc autem epist. retulit Malmesb. lib. 5. de reg. Angl. In excusis antehac 12. est.

SVauissimas dilectionis tuæ suscepimus literas charitatis chalamo scriptas. Neque enim aliud chartæ calamus indidit, quam quod de fonte charitatis intinxit. In his reuerentiam deuotionis tuæ complectimur, & (a) perpendentes fidei tuæ robur, & solicitudinis instantiam exultamus, quia gratia Dei tibi præstante auxilium, te nec minæ concutiunt, nec promissa sustollunt. Dolemus autem, quia cum fratres nostros Episcopos legatos Regis Anglorum benignè suscepissemus, quæ nec diximus eis, nec cogitauimus, redeuntes ad propria retulerunt. Audiuimus enim eos dixisse, quia si Rex in aliis bene ageret, nos inuestituras ecclesiarum nec prohibere, nec factas excommunicare, & quod ideo nolebamus chartę committere, ne sub hac occasione & cæteri principes in nos inclamarent. (b) Vnde Iesum, qui renes & corda scrutatur in animam nostram, testem inducimus, si ex quo huius sanctæ sedis curam cœpimus gerere: hoc immane scelus vel descendit in mentem, & hoc à nobis Deus auertat, vt est, & non surrependo nos inficiat, & aliud habeamus ore promptum, aliud cordi reconditum, cum contra mendaces Propheta imprecetur, dicens: (c) Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa. Si verò nostro silentiu pateremur ecclesiam felle amaritudinis & impietate radicis pollui, qua ratione possemus apud internum iudicem excusari? cum Dominus sub specie sacerdotum dicat Prophetæ: (d) *Speculatorem te dedi domui Israel.* Non bene custodit vrbem qui in specula positus, dum non obsistit, eam hostibus diripiendā exponit. Si ergo (E) virgam pastoralitatis signum, si annulum signaculum fidei tradit laica manus, quid in ecclesia Pontifices agunt? Ecclesię honor atteritur, soluitur disciplinæ vigor, & omnis religio Christiana conculcatur, si quod nouimus sacerdotibus solis deberi, laica patiamur temeritare præsumi. (f) Non est laicorum ecclesiam tradere, nec filiorum matrem adulterio maculare. Iure igitur priuandus est patrimonio, qui matrem polluit adulterio. Nec mereatur Ecclesiasticę benedictionis consortium, qui eam impia infestatione insequitur. Laicorum enim est ecclesiam tueri, non tradere. (g) Ozias quidem, cum illicitū sibi sacerdotium vindicaret, lepra percussus est. (h) Filii quoque Aaron, quia alienum ignem imposuerunt, igni diuino consumpti sunt. Alienum est enim ab Ecclesia, & sacris canonib. est inhibitum, ne principes & seculares viri inuestituras nō solū non dare, sed nec electioni Episcoporum se audeāt violenter inserere. In VII. quippe Synod. vt nostis scriptū est: (i) *Sancta & vniuersalis Synodus definiuit neminē laicorum Principum vel potentū semet inserere electioni vel promotioni Episcoporum.* Si ergo filii Aaron, quia ignem alienum intulerunt, corporaliter puniti sunt, isti qui à laicis, à quibus alienum est, ecclesiam susceperunt, spirituali gladio feriuntur. Episcopos autem, qui veritatem in mendacio commutarunt, ipsa veritate in mediū introducta à B. Petri gratia, & à nostra societate excludemus, donec Romanæ Ecclesiæ satisfaciant, & reatus sui pondus agnoscant. Quicunque vero intra prędictas inducias inuestituras seu consecrationem acceperunt à consortio fratrum, & ordinatos & ordinatores alienos habemus, nec eis ad excusationem deceptio sufficit: quia & (k) Propheta ab alio Propheta deceptus, nec ideo mortem euasit. Rogamus interea charitatem tuam nos sanctis tuis precibus commendari, vt quanto propius ad Deum passibus virtutum acceleras, nobis orationum tuarum manus extendas. Omnipotens Deus, qui te huius stadii inuitauit ad cursum, fœlici consummatione perducat ad præmium. Amen.

a al. perpendentes.

b Ex hoc iuramento tam susceptis verbis facto, & iis, quæ legere est proxime, deinceps Anton. Democharem in edit. Anselmi 1549 Paris. & Henr. Somalii Societat. Iesu, reliquisse veterem inscriptionem huius epist. sic. Paschalis Papa ad D. Anselm. se de eo, quod inuestituras ecclesiarum laicis indulserit, excusantis Demeror unquam huncce titulum falsissimum à duobus viris apprime eruditis relictum: quandoquidem longè aliter, cum ex aliis testimoniis, cum ex hac tantum epistola, & altera, quam subiecit.

c Psalm. 11. d Ezech. 3.

f … alibi … ecclesiam tradere

g 2. Paral. 26

h Leuit. 10

i Relatum à Gratiano can. Hadr. … & alias in … rem conspicimus.

k 3. Reg. 13

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXIV.

SI ergo [E] Virgam pastoralitatis signum, si annulum fidei, &c.] *iisdem penè vtitur rationibus ad confirmandum Rothardum Pontificem Maguntinum, epistola ad eundem: quam, quia in nullis impressis voluminibus reperire potui, depromptam ex MS. nostra Bibliothec. & ad rem plurimum facientem, hic apponendam putaui: sic autem incipit:* Paschalis Episcopus seruus seruorum Dei, Venerabili fratri Rothardo Mogontino Episcopo salutem, & Apostolicam benedictionem. Sacerdotii ac regni graue iamdiu scandalum fuit: quia vsurpantibus non sua regibus, Ecclesia, quod suæ est libertatis, amisit. (a) Hanc profectò viam, hanc ianuam nequitiæ suæ Simon Magus inuenit. (b) Dum enim non nisi per præstigiosam inuestituram ecclesiasticos honores adipisci mens ambitiosa credidit: & seipsam curialibus subdit obsequiis, & regnum cor amplioribus parat inclinare muneribus! Hæc nimirum auaritia, sicut in Regum libris legitur, antiquorum quoque temporum religionem eneruit. Sed erga huiusmodi præsumptores reges, qualiter diuina sæuierit indignatio, in eisdem apicibus non siletur. Et verò magnum est filio flagitium, matrem addicere seruitutī, vt inuita thalamos ineat, quos recusat. Super hoc negotio noua nos oportet solicitudine concitari, cum noui regni opportunitatem diuina dispositio

a Act. 8.

b ad … vitiis … de … quib. & Nerone … charissimis honoreque dimenos … Baron. … ann. 35. … & seqq. … de … 14.

prouidit

pronidit. Nos enim regibus, quæ sui iuris suot, integra seruare optamus: nec io aliquo minuimus, dummodo ipsi sponsæ sui Domini libertatem integram patiantur; quam sui meruit sanguine redemptoris. Sic agentes nostrum auxilium, nostrum consilium, concordiam nostram, nostram dulcedinem obtinebunt. Alioquin tantam Dominæ ac matris nostræ indignitatem pati non possumus. Quid enim ad militem baculus Episcopalis? Quid annulus sacerdotalis? habeant in Ecclesia primatum suum, vt sint Ecclesię defensores, & Ecclesiæ subsidiis perfruantur. Habeant reges, quod regum est. Quod sacerdotum est, habeant sacerdotes: sic pacem inuicem teneant, & se inuicem in vno Christi corpore venerentur. De ordinationibus Clericorum, qui in nostri temporis schismate ordinati suot: non aliud scribendum duximus, (c) quam in Placentina Synodo, per sanctæ memoriæ Vrbanum prædecessorem nostrum deliberatum est. Porrò Episcopis, qui sub excommunicationis in eodem schismate manus impositionem susceperunt, ad Concilii sententiam deferendos arbitramur. Tantum enim tantarum personarum malum generaliter delibe:tione aut curandum est, aut detruncandum. De Concilii autem loco vel tempore, si vestris in partibus celebrandum sit; tua interest, communicato fratrum consilio, nobis citius indicare. Optamus enim, & vehementer opportunum est: vt, vel apud vos per Legatos nostros: vel in Italia per nos largiente Domino peragatur. In quo de sacerdotii ac regni scandalo propulsando, pace stabilienda, communi per Dei gratiam deliberatione tractemus. Sanè de schismaticorum ecclesiis, sanctæ memoriæ (d) Ioannis Papæ verba mandamus: Ait enim Episcopis per Italiam constitutis: Ecclesias Arrianorum, vbicunque inueneritis, Catholicas eas diuinis precibus & operibus absque vlla mora consecrate: in inferioribus, & id ipsum in Constantinopolitanis partibus se fecisse commemorat, dicens: Quascunque illis in partibus eorum ecclesias reperire potuimus, Catholicas eas, Domino opem ferente; (e) consecrauimus.

c huius Synodi meminit Abb. Vrspergens. sub fin. ann. 1099. & post eū Platina. Volater. Anthropol. lib. 22.

d Hic est Ioannes Papa & Martyr, de quo Baro. plura tom. 7. ad ann. 525. vbi & hunc sua epistola locū hinc allatū refert. Burchar. l. 3. c 32. Iuo Carnot 3. p. c. 37.

e Huc vsque Ioan. Papa locus.

Omnipotens Dominus, quem pacem nostram & salutem esse credimus, per industriam vestram; pacem ac salutem Ecclesiæ suæ, miserationum suarum affluentia operetur. Datum Laterani. 3. Id. Nouembris. *Hactenus Paschalis epistola, quam illustrabunt, quæ habet Abbas Vrspergens. anno 1105. 1106. & insequentibus. Sed nec ab illa aberrent Agobardus Lugdun. contra sacrilegos, titul. 21. Capitul. Caroli Magni lib. 6. Iarland. Chrysopol. collectan. lib. 12. sua Candela.*

EPISTOLA LXXV.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis dilecto amico suo Domino Connio salutem.

nlidi, Cam.

Tres superbiæ modos explicat, & subdiuidit. Sic enim variè à variis partita est; à Gregor. lib. 31. Moral. cap. 31. in 7. lethalia vitia: à Bernar. in superbiam cordis, oris, operis, habitus, serm. 3. ex paruis: à Bonauent. in 3. octonarium psal. 118. trifariam: vide Guillelm. Peraldum summa vitiorum, lib. 2. tract. 6. part. 3. cap. 1.

EXigit charitas vestra, vt de tribus illis modis superbiæ, de quibus vobis loquutus sum, duos, qui à memoria vobis exciderunt per epistolam nostram commemorem. Tres quidem illos esse dixi vnum in æstimatione, id est, quando aliquis existimat de se, quam debeat, contra quem dicitur: (a) *Noli altum sapere, sed time.* Et quem negat in se fuisse, qui dixit: (b) *Domine non est exaltatum cor meum*, & quæ sequuntur. Alius est in voluntate, quando aliquis altius se vult tractari aliquo modo quam debeat, contra quem dicitur: (c) *Quomodo potestis credere, qui gloriam quæ ritis ab inuicem?* Et: (d) *Vitam hominis non desiderauis, tu scis.* Alius est in opere, contra quem dicit Dominus: (e) *Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco.* Iste est, quando homo seipsum tractat altius, quàm debeat. Contra singulos istos modos plura inoeniuntur dicta in sacra Scriptura, si inquirantur. Contra omnes dicitur: (f) *Qui se exaltat, humiliabitur.* Et: (g) *Superbis Deus resistit.* Et multa alia: De his tribus quando singula quæque sola est: illa est leuior, quæ in solo opere est, quia non fit nisi per ignorantiam, & tamen, quia vitium est, corrigendum est. De aliis duabus illa, quæ est in sola voluntate damnabilior est, quia scienter peccat. Illa vero quæ est in æstimatione, sola insanabilior est, quia non se ostendit, & iusta sibi videtur. Si ergo istæ tres superbiæ singulæ considerentur, tres simplices possunt dici superbiæ, si verò binę & binę intelligantur, tres duplices inueniuntur. Si vero tres coniungantur, erit vna triplex, & sic erunt septem, tres simplices, tres duplices, vna triplex. Contra istas superbias sunt membra humilitatis, id est, vt humiliter quis sentiat de se, & quaorum ad tractatum & conuersationem aliorum humiliter velit de se, & ipse humiliter tractet se. Pro singulis modis superbiæ dicitur homo superbus, sed pro singulis membris humilitatis, vel pro duobus, nisi omnia membra simul sint, non dicitur homo humilis; sicut vno membro languente dicitur homo æger, sanus autem non dicitur, nisi sanus omnibus membris. Hæc breuiter commemoraui charitati vestræ. Quæ si prudentia vestra sæpius retractauerit, plenius ea intelliget, quam hic dicta sunt. Valete, & orate pro me, vt sicut Deus dedit mihi superbiam & humilitatem intelligere, sic mihi det illam cauere, & istam acquirere. Salutate Dominum & amicum nostrum reuerendum Episcopum Attrebatensem ex parte nostra.

a Rom. 12.
b Psal. 130.
c Ioan. 5.
d Ierem. 17.
e Luc. 14.
f contra vniuersos superbiæ morbos panchrestum à Scriptura. f Ibidem
g Iacob. 4.

EPISTOLA LXXVI.

ANSELMVS GRATIA DEI ARCHIepiscopus Cantuariæ dilectissimis filiis & fratribus Domino Ernulfo Priori & aliis in Ecclesia Christi Cantuariæ Deo seruientibus salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest.

De itineris sui prosperitate, & vt Cantuarienses religiosi instituti sint tenaces.

QValiter me habeam & quid agam, dilectioni vestræ significo. Gratia Dei, postquam iter nostrum incepi vestris orationibus me prosequentibus ab omni aduersitate sum vsque in præsentem diem protectus. Romam (*A*) tendens, ea intentione, qua de Anglia exiui, Carnotum vsque perueni, vbi à (*a*) Comitissa sorore nostri regis, & ab (*b*) Episcopo & à multis aliis cum gaudio & honore susceptus sum, sed de itinere meo tali tempore incepto valde mirati sunt: Dicebant enim propter nimietatem caloris, & quia isto tempore nullus peregrinus vadit, me nec Romam perueniturum, nec amplius rediturum, quia aut manus inimicorum ecclesiæ Dei non possum effugere, aut propter imbecillitatem corporis mei tali tempore necesse esset me mortem incurrere. Sic itaque vi consilii sui me vltra progredi ad præsens non permiserunt, sed vt opportunum tempus & quando peregrini vadunt, expectarem coëgerunt. Sciens enim scripturam diuinam dicere: Omnia fac cum consilio & post factum non pœnitebit: omnino ne si tam rationabili & amico consilio non acquiescerem, pœnitentia sequeretur. Hac ratione quamuis prædicta Comitissa me in terra sua retinere, & omnia necessaria libentissimè vellet impendere, reuersus sum in Normanniam, & expecto vt congruo tempore, hoc quod incepi, si Deus annuerit, perficiam. Scitis filii charissimi desiderium meũ de vobis; audistis sæpe, quid tribulationes meas consoletur in vobis. Si corda vestra soli Deo student vacare, si proposito quod fortiter arripuistis, velut boni in Christi vinea operarii strenuè insudatis, si mundum vobis crucifixum, & vos mundo, vita vestra testatur, si non vobis sed Deo, id est, non vestræ sed Dei voluntati viuitis, si etiam in minimis Deum valde timetis, si districtionem ordinis vestri amatis: quam qui odit, certissimo signo se vitiosum esse & dissolutionem diligere demonstrat: si pacem inter vos & obedientiam Domino Priori seruatis, hoc est, desiderium meum de vobis: hæc consolatio & requies mea in vobis: hæc cogitate, hæc retractate & facite, si me lætificare: imo si Deum vobis vultis placare: hæc vobis Spiritus sanctus persuadeat, & pro his gloriæ suæ visionem beatam exhibeat.

AMEN.

a scil. Adela vel Adala, vide epist. 75 lib. 1. & adnota.
b Is erat Iuo ex Abbate S. Quintini Bellouacensis, vnctus in Pontificem Carnotensem. obiit anno 1116 Kal. Ianuar. ex Necrolog. eccles. eiusdem S. Quintini.
Ecclesi. 32.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXVI.

ROmam (*A*) tendens ea intẽtione.] *Quam quidem nouerant, ad quos scribebat: sed non omnes qui hunc locum viderint, nisi renexo stamine interruptum historiæ filum retexamus. Anselmus igitur accepta Paschalis epist. la penultima, quæ impudens regiorum legatorum detexit mendacium, constantius defendit immunitatem ecclesiasticarum libertatem & potestatem. Rex autem regniq; proceres videntes Dei virum tam excelso firmoq; animo, vt nec blanditiis mollesceret, aut minis concuteretur: suaserunt, vt ipse Romam proficisceretur: confidentibus atque etiam credentibus totam rem eius operæ fœlicissimum sortituram exitum. Paruit Anselmus commonitoribus, nihil non moliturus pacis ergo: discessitq; Anglia, 5. Kal. Maias anno 1104. vt scribit Lilius in Chronico: cui libentius assentior quam Matthæo Parisio, Houedeno & Wigorniensi, id recensentibus anno 1103. Nam, vt alias diximus, Anselmus Lugduno reuocatus est in Angliam ab Henrico I. anno 1100. Augusto mense: estque verosimile in Angliam delatum fuisse sub finem eiusdem mensis: Immo, si Houedenum sequamur, 7. Id. Septembr. Henricus Anselmum inuitauit in Angliam: quo mense aut die, mea non refert: cum inter omnes Anglos scriptores constet eo anno Nouembri mense Anselmum sacro iunxisse connubio Henricum regem & Mathildam Macolmi Scotorum regis filiam. Ast Edmerus peregrinantis Anselmi Achates indiuiduus, lib. 2. vitæ eius, & Walsinghamus in Ypodigmate Neustriæ obseruant has Henrici & Anselmi inimicitias, non nisi post dimidiatum & secundum eiusdem Anselmi reuersi annum, natas esse. Quod tempus deest in supputatione Parisii & Houedeni. Quamobrem certior est, immo nulla verior Chronographia Edmeri: cui soli, qui Anselmum vidit, comitatus est euntem & redeuntem, ac permansit ad extremum vsque vitæ spiritum, fidem promptius accommodo, quam alteri cuilibet.*

EPISTOLA LXXVII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Dominis fratribus charissimis, Domino Priori Ernulfo & aliis seruis Dei in Christi ecclesia Cantuariæ commanentibus salutem & benedictionem Dei, & suam quantum potest.

Eiusdem est argumenti, cuius & præcedens.

GRatia Dei, vestris & aliorum amicorum nostrorum orationibus fauente. Ex quo à conspectu vestro discessi, omnia erga me & socios prospere fuerunt vsque in præsentem diem. Precor autem, vt sicut de vobis confido pro nobis orare non cessetis, quatenus sic nos & actus nostros diuina clementia protegat & disponat, vt de omnimoda prosperitate nostra nobis ad vos redeuntibus charitas vestra congaudere valeat. Quantum quidem ad nos pertinet, sicut dixi, omnia nobis prosperè sunt, sed si vos in pace, & sicut spero, in studio bene viuendi & saluandi animas vestras viuitis, secundum desiderium meum, tunc multo magis & verius augetur gaudium meum. Precor itaque quanto affectu possum, vt semper ad meliora solliciti sitis proficere, & nullatenus ab his ad quæ vos Dei gratia prouexit deficere. Adinuicem secundum DEVM dilectionis

ctionis & concordię dulcedinem seruate, ordinis vestri districtionem sine simulatione amate, corda vestra ad societatem Angelorum, propter quã benè viuitis, sine intermissione leuate; in omni difficultate & aduersitate si contigerit, ne bonum studium vestrum aliquatenus perturbetur, consolationem Dei orando sperate. Vbicunque estis siue in conspectu hominum, siue tantum in conspectu Dei, à quo nunquam abestis in omnibus actionibus vestris, magnis vel paruis, etiam in cogitationibus cum Psalmista animas vestras in manibus vestris semper portate. Omnipotens Deus sic vos protegat in omnibus, & dirigat vt ad ęternam beatitudinem per temporalem prosperitatẽ perducat: Amen. Nepotem meum Anselmum charitati vestræ sicut carnem meam commendo, & vt discere valeat, & vitam suam custodiat. Domino Roberto qui custodit domum nostram, pcipio, vt totum vinum nostrum, quod Cantuarię dimisi, vobis tribuat; & secundum voluntatem Dñi. Prioris in vestrum vsum expendat.

Epistola LXXVIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Reuerendo Episcopo Gondulfo salutem.

Regem non debere à monachis aut Ecclesia pecuniam exigere.

AVdiui quia Dn. vester Rex à Priore & monachis nostræ Ecclesiæ petit pecuniam, quã ipsi non habent, nec habere possunt: quoniam sicut mihi mandatum est, creditoribus non modicam debent pecuniam, & propter indigentiam quæ sibi necessaria sunt magnam patiuntur. Ad opus etiam Ecclesiæ inceptum dimidium q̃ constitueram habere nequeunt: & si haberent, nec Regem decet, ab illis aliquid exigere, qui nil nec seipsos habent sicut monachi, nec ad illos aliquid dare vel accommodare, q̃ eorum non est. Vnde vobis mando & pcor, vt Regi precando suadeatis, quatenus omnia nostra in pace donec redeam quieta manere iubeat, sicut pmisit: quia si Deus, secundum q̃ proposui, mihi psperè redire cõcesserit, seruiã ei sicut debeo Domino & Regi meo. Quod si fecerit, gratias agam Deo & illi: si verò pces nostras nõ audierit, & aliquid vnde doleam facere voluerit, faciet sicut Dominus q̃ illi placebit, sed non mihi videbitur facere, quod decebit. Non n. ego & monachi diuisi sumus, sed omnia quæ illorũ stabilita sunt vtilitati mea sunt, & meę subiacẽt potestati, & si ipsi indigerent, quicquid haberem, eorum deberem expendere necessitati. Quare, cum omnis mundana aduersitas pro suo modo & ratione tangat animum meum: illa vnq; quę illos contristat, pfundius lædit cor meum, & vos scitis, quia tam inauditæ & insuetæ rei assensum præbere non debeo, & quoniam non debeo, non audeo, vt monachis absque Prælato suo pecunia exigatur: & ideo non mihi nec alicui expedit, vt hæc consuetudo in ecclesiam Dei aliquo assensu introducatur.

Epistola LXXIX.

HENRICO DOMINO REVERENdo Glorioso Regi Anglorum, Anselmus Archiepiscopus Cantuanæ fidele seruitium cum orationibus.

Ex Beccensi Cœnobio scribens, hortatur Regem, vt cælesti Regi obediat.

GRatias ago Deo, à quo est omne bonum de vestra incolumitate & hilaritate, & quia vestros successus ad maiora & melior cum vestra & vestrorum fidelium lætitia prouehit. Gratias etiã ago vestræ Celsitudini, quia hæc mihi mandare dignata est, sicut fideli suo, de quo confidit, quia in omnibus suis prosperitatibus congaudet & illi, cuius dispositione fiunt, gratias agit. Verum enim est, quia hic quotidie orat & desiderat cor meum vt Deus vos & vestra sic regat & protegat in gloria temporalis regni super (a) Anglos, quatenus in ęterna fælicitate regnare faciat inter Angelos. Hoc vtiq; est, ad q̃ maximè vobis seruire cupio. Quapropter quia ad me pertinet, ad hoc enim positus sum, vt fidelis & Episcopus cõsulo, precor, & sicut scriptum est obsecro opportunè importunè, vt sicut Deus vestram auget prosperitatem, & exaltat potestatem, ita vos semper omnia eius ametis in omnibus operibus vestris seruare voluntatem. Quod sic vos Deus diu in hac vita in prosperitate facere concedat, vt post hanc vitam secũ in æternitatẽ gaudere faciat. Erga me Dei gratia cuncta prosperè sunt, & ante Assumptionem sanctę Mariæ de Becco proficiscar, vt secundum quod Deus annuet prosequar, propter quod de Anglia egressus sum. De nostris rebus quamuis hoc esse in vestra voluntate confidam, rogo tamen tamen vt eas in quiete manere iubeatis donec redeam.

a Etendi paranomasiam vsurpat ep. 1. lib.

Epistola LXXX.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Domino Priori Ernulfo & aliis fratribus, Ecclesiæ Christi Cantuariensis salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest.

De Clericis (si idonei fuerint) in monachos recipiendis.

DE hoc, vnde mihi mandastis, respondeo: Si qui Clerici, qui Ecclesiæ & sibi vtiles esse possunt, se ad ordinem suscipi petunt, & vos ita perpenditis esse; laudo, vt eos suscipiatis: nec in hac re volo dubitetis de voluntate mea, quia scitis mihi displicere, tales ad vos non ita venire sicut vellem:

VALE.

Epistola LXXXI.

SVÆ CHARISSIMÆ DOMINÆ Mathildi Reginę Anglorum Anselmus Archiepiscopus fidele seruitium, & supernæ gratiæ continuam protectionem.

De sua incolumitate, & designato tempore itineris Romani.

NOn ignoro, quod dignationis vestræ benignitati placet nosse, quid mihi sit, & quomodo me habeam. Gaudens igitur & gratias agens de tam bona vestra volũtate notifico vobis, quoniam, ex quo Angliam exiui, Dei misericordia, & quæ ad me pertinent, in integra disposuit prosperitate, vsque nunc moratus sum Becci, expectans opportunum tempus iter agendi. Sed in proximo ante assumptionem Sanctæ Mariæ inde proficiscar, intẽtione, quod incepi, Deo annuente, peragendi. Didici, quia Deo regni, domini mei Regis & vestri dignitatem, placet exaltare, & ea, quæ ad placitum eius & vestrum ac fidelium vestrorum non erant secundum vestram voluntatem ad honorem & vtilitatem vestram reparare: vnde sicut fidelis, & sicut bona vestra in præsenti & in futura vita desiderans, gaudeo; & superno Regi, à quo vobis hæc proueniũt, ago gratias vt debeo, & vt semper bona quæ dedit intemerata custodiens, vos ad maiora & meliora sub sua gratia prouehat, oro & desidero. Quoniam igitur officii mei est vos exhortari ad cœlestis regni desiderium, hortor, precor, consulo, quanto affectu possum, ne plus vos delectet, in terreni regni transitoria gloria exultare, quàm ad cœlestis regni fœlicitatem æternam anhelare. Quod vtique veraciter & efficaciter facere poteritis, si ea, quæ vestræ potestati subdita sunt, plus secundum Dei consilium, quàm secundum consilium hominum disposueritis. (a) *Sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum*, vt ait vera Scriptura. Et sapientia carnis inimica est Deo, quoniam legi Dei non est subiecta. Hæc consulite, hæc secretè & publicè intimate Domino nostro Regi, & sæpè repetite, & quantum ad vos pertinet, studiosè retractate. Transit (b) enim (vt soletis dicere) gloria mundi. Et vtinam Deus vos ambos post transitoriam gloriam transire faciat ad ęternam: AMEN.

a 1. Corin. 3.

b Mathildis reginæ apophtegma.

Epistola LXXXII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Dominis & Fratribus & filiis charissimis, Domino Priori Ernulfo, & aliis sub illo monachis Deo seruientibus salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest.

Ne Cantuarienses monachi turbentur, si Rex eos conturbet.

DE salute & prosperitate nostra, & vbi sim, per præsentem nuncium cognoscetis. Ad præsens autem in Angliam redire nequeo, donec sciam, quid Rex respondeat literis, quas illi mitto per Episcopum Rofensem. Quid autem in illis contineatur, postquam Regi erunt ostensæ, per eundem Episcopum cognoscetis. Quicquid autem Rex respondeat, vel quicquid de me sit, mementote, quia siue viuimus siue morimur Domini sumus. Sic igitur viuite, vt & illi viuatis, & cum moriemini ad illum transeatis: Non vos perturbent tribulationes huius vitæ: quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Iactate cogitatum vestrum in Domino, & ipse vos enutriet; non dabit in æternum fluctuationem iustis. Orate Deum benè viuendo, non mentes vestras turbando, vt in sua semper vos cõsolatione faciat lætari. Pueros & adolescentes vt filios dulcissimos hortor & moneo, quanto possum affectu, vt monitionis & doctrinæ, qua eos de cordis & cogitationum custodia solebam instruere, non obliuiscantur: sed consilium nostrũ sæpè retractando, sicut eam studiosè magnificare & commendare illis solebam, per gratiam DEI custodire nitantur. Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras. Gratias vobis ago pro charitate, quam impendistis nepoti nostro, & illi præcipio, vt vobiscum maneat, & doctrinis ac literis studeat, donec ego sibi mandem, vt veniat.

Epistola LXXXIII.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus Ecclesiæ Cantuariensis, Eustachio patri Gaufredi monachi Beccensis salutem.

De eo, qui vxore sua ex mutuo consensu in Parthenone reclusa, alteram sibi adiunxerat thori consortem.

DOminus Ganfridus filius vester solicitus dè salute animæ vestræ, & timens damnationẽ vestram, rogat me, vt ostendam vobis, in quanto periculo maneatis. Dicit n. quia vxori vestræ matri eius licentiam, vt seculum relinquens, sanctimonialis fieret, dedistis; & castitatem Deo corporis vestri vouistis, sed postea aliam mulierem accepistis, vnde filium genuistis. Quod si ita est, scitote absque vlla dubitatione, quia si in hoc peccato de hac vita exit anima vestra, omnino perdita erit nec vlla spes eius salutis, siue ante iudicii siue post diem iudicii erit. Videat igitur vestra prudentia, quàm graue malum sit, perdere vitam ęternam & satietatem angelorum, & pati tormẽtum æternũ in societate diabolorum. Videte etiam, quàm periculosum sit, & quanta insipientia in tali differre correctionem; sine qua certam potestis expectare perditionem. Quamdiu n. in hoc peccato manetis, ira Dei manet super vos: & sicut peccatum, quantò diutius manet, tãtò magis crescit, ita ira Dei indies magis super vos exardescit. Consulo igitur & precor, sicut Christianus Christianum, & sicut amicum, quatenus de tam graui peccato & tã magno periculo exire non differatis, ne fortè de hac vita ad mortem & tormentum æternum transeat anima vestra, qua hora non putatis. Consulo etiã vt filii vestri D. Gaufridi de hac re accipiatis consilium, si vnquam à Deo vultis habere salutis auxilium. Nam etsi non promisistis castitatem vestri corporis, quãdo vxori vestræ licentiam dedistis, vt sanctimonialis fieret, nullo modo tamẽ sine eo peccato & periculo, quod supra dixi, violare eandem castitatem in vobis possetis, quamdiu vxor viueret.

EPISTOLA LXXXIIII.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis Dominæ & reuerendæ matri Abbatissæ Cadomẽsi Mathildæ, semper diuinæ gratiæ regi consilio.

De hoc Cœnobio vide Notationem ad epist. 13. l. 1. Præ ætatis & oneris grauitate se debiliorem persentiẽs Abbatissa consulit Anselmum.

PEtit Sanctitas vestra per Dominum Robertũ fratrem Eustachii nostrum consilium de Abbatia vestra, quam idcirco deserere si vobis liceret vt alii commendaretur, velletis; quoniam eam ꝓpter infirmitatem & ætatis imbecillitatem, sicut oportet, regere non valetis. Quod quia fieri non potest, nisi per Comitẽ & Archiepiscopum Rotomagensem, & Episcopum vestrum, & consensum Sanctimonialium vobis cõmissarum. Vndè vobis nullum impendere possum auxilium: sed quoniam petitis, quale possum mando cõsilium. Tentate si per eos, ad quos pertinet, desiderium vestrum, sicut vobis expedire videtur, potestis efficere; & si nequitis; sororibus, quæ membra vestra sunt, illis scilicet, in quibus maiorem prudẽtiam & religionis feruorem cognoscitis, earum rerum in quibus vires vestræ deficiunt, præcipiẽdo, rogando, exhortando curam iniungite. Nam si etiam contingeret, vt tales personas, in quibus secundum desiderium vestrum possitis confidere, non haberetis, quod in Ecclesia vestra esse nõ spero: vestra tamen reuerẽtia si illas eligeret, quas ad hoc meliores & aptiores cognosceret, excusabilis apud Deum; quoniam melius non posset, sicut credo, existeret.

EPISTOLA LXXXV.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS reuerendo & diligendo Episcopo Rofensi Gondulfo, semper & in omnibus Deo placita velle & operari.

Episcopum de Cantuariensis Ecclesiæ negotiis sollicitum laudat.

PRimùm gratias ago Deo, quia sicut mandastis omnia nostra & vestra vbique prosperè subsistunt. Deinde vobis, cuius prudentia & cura reguntur Dei gratia, postquam de Anglia exiui, erga me & ea quæ ad me pertinent, ad votum meum disponuntur. De debitis quæ soluistis, si & debita de Romascot in his sunt, gaudeo; & promissionem vestram de redditibus nostris cum actione gratiarum expecto. Benè fecistis, quia verba, quæ inter Regem & vos fuerunt, de me & itinere meo, & de epistolis, quas sibi & mihi à Papa missas dixi, & de Legatis ad Imperatorem; mihi mandastis. Sed scitote quia ego nec literas nec vllam legationem ab Apostolico habui; postquam à vobis discessi: nisi quod per Tiberiũ mihi mandauit verbis & literis, vt eum (A) de Romascot adiuuarem. De literis autem Papæ ad Regem nihil scio, nisi quod vos mihi mandastis. Si autem alicubi mãsurus sim, & per legatum meum sim facturus quod incepi, nondum sum certus. De Girardo Archiepiscopo Eboracensi non debeo in tali re aliquid absẽns de absente & inaudito definire, præsertim, cum ipse crimen illatum neget: & ideo non audeo dare consilium, ne consilium meũ ab aliquo pro definitione accipiatur. Quapropter si vobis videtur de hoc apud regem omnino ex mea parte, nisi ipse à vobis requisiuerit responsum meum; tacete: & si requisiuerit, quod vobis mando si melius non potestis, respondete. De lite quæ est inter nostros & homines Roberti de Monte forti, precor vt faciatis per Regem, vt aut pax integra, aut treuiæ inter eos donec redeã ponantur. De omnibus nostris rebus intus & foris vt curam sicut hactenus fecistis habeatis, & sicut scitis me in vobis confidere, precor. De rebus ac familia Roberti nutriti vestri, qui mecum est, gratias ago; quoniam ea contra aduersarios eius, sicut illi mandatum est, defenditis; & instantissimè precor, vt omnia, quæ ad illum pertinent, gesta manere omnino faciatis; & hoc ipsum Guillelmo de me restante, ex mea & vestra parte præcipiatis. Dico enim vobis, quia malo in meis propriis quàm in eius rebus aliquam pati iniuriam. Deo annuente ante Assumptionem Sanctæ Mariæ de Becco proficisci volo, & in festiuitate apud Carnotum esse: & deinde sicut Deus disponet vestris orationibus prosequẽtibus iter nostrum peragere. Quod nonnulli me reprehendunt de familiaritate, quam habeo ad illos, quos Rex non diligit: scitote, quia nihil facio contra honorem eius, aut vnde iustè reprehendi debeam. Propter rixas quæ fiunt de Ecclesia de Hergas, iubeto Rudolfo Præposito, vt eam teneat in manu mea donec redeam, & interim inueniat, qui in ea seruiat. Omnipotens Dominus vos & vestra sub sua gratia custodiat, & vos nunc & semper in viam salutis dirigat. AMEN.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXXV.

VT eum de (A) Romascot adiuuarem.] *Romascot, Romischeot (gallicè, la taille de Rome Cuiac. l. ad c. audiens de præscript. l. 2.) Romscot vel Rome scot anglica est dictio, vt apparet in legibus Guillelmi Nothi Anglorum Regis apud Roger. Houed. descriptis in Annal. posteri. 1. parte. p. 344. Quarum vna hunc titulum habet, & statutum:* De denario S. Petri, qui Anglicè dicitur Romescot. Omnis qui habuerit 30. denariatas viuæ pecuniæ in domo sua, de ꝓprio suo, Anglorum lege dabit denarium S. Petri: & lege Danorũ dimidiam marcam. Ille vero denarius debet summoneri in solemnitate S. Petri & Pauli ante festiuitatẽ, q̃ dicitur ad vincula S. Petri, ita vt vltra alium diem non detineatur. Si quisquam detinuerit, ad custodiã Regis clamor deferatur, quoniam denarius hic eleemosyna Regis est: iustitia faciat reddi denarium, & forisfactionem Episcopi & Regis. Et si quis plures domos habuerit; de illa vbi residens fuerit, in festo Apostolorũ Petri & Pauli reddat. *Sic Guillelmus dictus Conquæstor imperauit reddendũ Deo quod Dei est, quodque à semper ratũ fuerat ad vnguem seruauit testib. litteris, quas ad Gregorium VII. transmisit in hanc sententiam.* Excellentissimo S. Ecclesiæ pastori Gregorio: gratia Dei Anglorũ Rex & Dux Nurman. Guillelmus salutem cũ amicitia. Hubertus legat⁹ tuus, religiose Pater, ad me veniẽs ex tua parte me admonuit, quaten⁹ tibi & successorib. fidelitatẽ facerem, & de pecunia, quã antecessores mei ad Rom. Eccles. mittere

solebant

Epistola LXXXVII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Cantuariæ Reuerendo Abbati & amico suo Geruntino salutem.

Clericus in duabus Ecclesiis obstrictus sacramento religionis, in qua debeat manere?

QVidam monachus, sicut ab illo didici, alligatus Ecclesiæ vestræ per quandam professionem, quam in habitu Clericali vobis fecit, & similiter monasterio Sancti Petri, quod Carnoti situm est, vbi habitum monachi assumpsit per aliam professionem, dicit se nullatenus posse habere solutionem à vobis, neque ab Abbate Carnotensi, vt vel in Carnotensi monasterio, vel in vestro animam suam saluet, quod facere nequit nisi aut à vobis aut ab Abbate Carnotensi absolutus fuerit. Consideret igitur prudentia vestra, quia non expedit nec decet vos Abbates, vt animam eius quisque sibi trahendo scindatis, sed in vobis esse maternam pietatem, & plus vos diligere animam proximi, quàm propriam voluntatem ostendatis. Ille enim se magis ostendit esse matrem, qui dicet alteri; habeto tu solus infantem viuum: nec ambo eum occidamus, vt cùm venerit verus Salomon dicat: (a) *Date huic infantem viuum, hæc est enim mater eius.* Nam vera mater mauult filium suum in alieno sinu viuere, quàm in suo mortuum fouere. Notum autem sit Sanctitati vestræ, quia sicut cognoscere potui, magis expedit propter plures causas, eum Carnoti remanere, quàm ad vos remeare. Vnde si auderem, religioni vestræ consulendo suggererem, quatenus vos non falsam sed veram matrem esse probaretis. Valete.

a Scitè quasi propositâ ab olim definitione litis meretricia 3 Reg 3. desumpta.

Epistola LXXXVIII.

SVO REVERENDO DOMINO Henrico Regi Anglorum, Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, fidele seruitium cum orationibus.

Quid responderit Papa ad consultum de sacerdotiorum collatione: quodq; Anselmus Papæ sit pariturus.

QVamuis per Wilhelmum de Vuarelmast cognoscatis quid Romæ fecerimus: tamen quod ad me pertinet, breuiter ostendam. Romam veni, causam, pro qua veneram, Domino Papæ exposui. Respondit, se nequaquam velle dissentire à statutis antecessorum suorum, & insuper præcepit mihi, vt nullam haberem communionem cum illis, qui de manu vestra inuestituras acceperunt Ecclesiarum, post huius prohibitionis notitiam, nisi pœnitentiam agerent, & sine spe recuperationis quod acceperant dimitterent: neq; cum Episcopis, qui tales consecrarunt, nisi ad Apostolicæ sedis iudicium se repræsentarent. Horum omnium testis potest esse prædictus Willelmus si vult. Qui Willelmus quando ab inuicem discessimus ex vestra parte commemorans amorem & benignitatem, quam semper erga me habuistis, summonuit me sicut Archiepiscopum vestrum, vt talem me facerem, quatenus sic intrarem in Angliam, vt sic esse possem vobiscum, sicut fuit antecessor meus cum patre vestro, & vos me eodem honore & libertate tractaretis, qua Pater vester antecessorem meum tractauit. In quibus verbis intellexi, quia nisi me talem facerem, reditum meum in Angliam non velletis. De amore quidem & benignitate gratias ago. Vt (A) autem ita sim vobiscum, sicut antecessor meus fuit, cum patre vestro facere non possum, quia nec vobis homagium facere, nec accipientibus de manu vestra inuestituras Ecclesiarum propter prædictam prohibitionem me audiente factam, audeo communicare. Vnde precor, vt mihi vestram si placet mandetis voluntatem, vtrum sic quemadmodum dixi, possim in pace vestra, & officii mei potestate redire in Angliam. Paratus enim sum & vobis & populo, diuina mihi dispositione commisso, officii mei seruitium pro viribus & scientia mea seruata regulari obedientia fideliter exhibere. Quod si vobis non placuerit, puto, quia si quod animarum detrimentum inde contigerit, mea culpa non erit. Omnipotens Deus sic regnet in corde vestro, vt vos per omnia regnetis in gratia eius. AMEN.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM LXXXVIII.

VT autem (A) vobiscum sim sicut antecessor meus fuit, cum patre vestro facere non possum.] *Gorgillus foret hisce verbis extricandis necessarius. Cum enim sub finem illius seculi millenarii vocaretur Simonia, sacerdotij, virga, aut annulo Pontificij data potestas à laico Principe, sed & homagium (vt vulgò loquar) eidem factum, vel quodpiam obsequium eiusdem rei gratia, videbitur Lanfrancus hac parte maculari: Immo & ipse Guillielmus Nothus, huius Henrici (ad quem sunt præsentes Anselmi literæ) genitor. Videmus enim apud Baronium eum Alexandri Papæ testimonio laudatum, ob exturbatam à se pestem Simoniæ. Malmesberiensi verò, si credamus aienti, lib. 3. de Reg. Anglis, Gregorium VII. inuentorem fuisse & primum fulminatorem anathematis in laicos inuestitores & inuestitos, nihil in his verbis animaduerto, quod Lanfrancum attingat. Et quidem eius inauguratio plùs regia importunitate, & Summi Pontificis iussu perfecta fuit, quàm huiusmodi suspectis fauoribus, vt ipsemet testatus est literis ad eundem Pontificem, datis relatisq; ad epistolam 13. lib. 1. Præterea, eodem Alexandro præcipiente Thomam Eboraci Archiepiscopum & Remigium Lincolniæ Præsulem suis indignos sedibus, (hic quod Guillelmo Notho Angliam venienti tulisset suppetias, Episcopum acquisierat; ille, quod Presbyteri filius esset) restituit.* Verùm quia *authore Malmesber. lib. 1. de Pontificibus Anglis,* Papa pondus facti à se reiiciens, in Lanfrancum considerationem transfudit, benè an secus fieret, redderet inuestituras si vellet, si minùs, faceret quod commodum sciret. Ita illi de manu Lanfranci baculos & annulos recipientes, lætum ad patriam cum eodem moliri sunt reditum. Nec minori eum amoris diligentia palpandum curauit Gregorius Alexandri successor, multa illius consilio transigens, multa etiam domesticis suis ignota, illius conscientiæ communicans. *Quibus Malmesberiensis verbis apparet, hos duos Pontifices habuisse Lanfrancum in Anglia vice sacerrimi consilij*

nacti

adyti, ex quo in vulgus ederentur necessariò cognoscenda, pro locorum, personarum, & temporum ratione: alia verò aut reticenda prorsus, aut nō tam manifesta fienda, vt videret Lanfranci prudentia, cui fides erat dictorum Paparum.

Quamobrem, si quid præstitit Lanfrancus, quod detrectet Anselmus, nemo temerariè vitio dederit probissimo Antistiti, cùm discipulus præceptorē non carpat sed affirmet, se non audere, quod præceptori licuit (si res exigeret aliquando) ob interdictum Vrbani II. & Paschalis II. se audiente promulgatum. Cæterum hic animo succedit, Malmesberiensem sui immemorem fuisse, libro 3. de Reg. Angli, vbi de Gregorio VII. Papa sic scribit: Hic, quod alii inusitauerant, palàm extulit, excommunicās electos, qui inuestituras de manu laici per annulum & baculum acciperent. *Grauiter, inquam, memoria lapsus est Malmesbita ita scribens:* cùm Nicolaum I. Papam ducentis fermè annis ante Gregorium & Leonem IV. ante Nicolaum constet idem causse sub anathematis pœna, quam legere est tomo 2. Conciliorum, his verbis: Vt per laicos nullomodo quilibet Clericus aut Presbyter obtineat Ecclesiam, nec gratis, nec pretio. *Quin & Alexander II. Gregorij VII. prædecessor probauit, seruandamq́ præcepit hanc cæterasq́ Nicolai constitutiones. Etenim hanc Gratianus retulit Alexandri nomine, c. 6. quæst. 7. can. Per laicos. Vbinam verò loci hæc Statuta renouarit, exprimit ipsemet, scribens in hunc modum.* Alexander Episcopus seruus seruorum Dei omnibus Episcopis Catholicis, cunctoque Clero & populo salutem charissimam, & benedictionem Apostolicam. Vigilantia vniuersalis regiminis assiduam sollicitudinem omnibus debētes, quæ in Cōstantiniana Synodo nuper celebrata coram centum & amplius Episcopis, licet nobis immeritis præsentibus, sunt Canonicè instituta, vobis notificare curauimus; quia ad salutem nostram eorum executores vos optamus, & Apostolica authoritate iubendo mandamus. Primò namque, inspectore Deo, vt à Beato Papa Leone & beatæ memoriæ Nicolao prius statutum est erga Simoniacos nullam misericordiam in dignitate seruanda habendam esse decernimus. *Et paulò post sancta Synodus hæc à capite sub excommunicatione statuit, dicens:* Quicunque sacerdos vel Diaconus vel subdiaconus post constitutum beatæ memoriæ prędecessoris nostri sanctissimi Papæ Leonis aut Nicolai de castitate Clericorum concubinam duxerit, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei, & authoritate Apostolorum Petri & Pauli præcipimus, & omnimodo interdicimus, vt Missam non cantet, neque Euangelium, neque epistolam ad Missam legat. *Hæc carptim ex Synodo Lateranensi.*

Porro has Anselmi literas Lugduno fuisse datas Annō 1103. inde constat, quod obseruauerimus in epist. 76. Anselmum Romam profectum extra fuisse Anglia anno 1104 & in Gallia supra tres menses esse commoratum, propter nimios æstus similisq́ corpusculi imbecillitatem: ita vt se dederit in viam Nonas circiter Augustas: hunc enim diem produnt epist. 81. & 85. Præterquam, quod à vero abhorreat, virum multo confectum senio isse & rediisse tam breui, vt eodem reuerteretur anno, quo discessisset, maximeq́ hyberno tempore.

Hanc verò separationem Anselmi regiiq́ legati Gulielmi Guarlenasiy contigisse haud procul a Lugduno: Edinerus, Malmesberiensis, & alij sunt authores. Diuersus igitur Lugdunum Anselmus multas insequentium e-pistolarum scripsit ad Regem, Reginam, Antistites, Cœnobiarchas & Cœnobitas, aliq ad eum.

EPISTOLA LXXXIX.

ANSELMVS VOCATVS ARCHIEpiscopus Cantuariæ, Dominis Fratribus & filiis charissimis in Christi Ecclesia Cantuariæ conuersantibus & benedictionem Dei & suam quantum potest.

De suo reditu in Angliam a Cantuariensibus monachis peroptato.

DE reditu nostro dulce desiderium vestrum quia de dulcedine dilectionis vestræ procedit gratanter accipio, amo & approbo, etiamsi aliter Deus disponere voluerit, quam sicut ego vobiscum desidero. Sæpè enim Deus seruorum suorum vitam ordinat contra hoc, quod mens quaius suo sensu intentione bona desiderat. Sicut enim (a) aurum in fornace probatur: ita mentes *a Ecclesiastici locum citat monens de aduersis fortiter tolerandis.*
electorum suorum igne tribulationis examinat. Quod si vobis eius paterna correctione aut probatione contigerit, nolite deficere, sed ex ipsa tribulatione sicut filii studete proficere. Non est enim inusitatum seruis Dei in hac peregrinatione aduersitatibus multimodis concuti, quoniam nō sunt de hoc mundo: & quantò magis hîc vexantur, tantò magis mundum cognoscunt, & ad requiem transire desiderant de hoc mundo. Quapropter moneo, precor vos vt filios charissimos, quatenus, si res exegerit, quantò attentius vos hostis hominum à statu religionis vestræ dissipare tentauerit, tantò vos ad seruitium Dei colligere strictius studeatis. Sic namque contra hostem fortius pugnabitis, & Dei auxilium efficacius impetrabitis. De his non est necesse, me vobis multum scribere, quia gratiâ & vos hæc scitis, & testimonia Scripturarum vobis sunt præsentia, & domini Prioris, si illi credere volueritis, vobis consulere & vos confortare poterit sapientia. Quod petitis, vt Domino Priori committam totam curam animarum vestrarum secretè & publicè, donec ego ad vos redeam: hoc vtique feci & facio, sicut mihi ipsi, vt ipse secundum sapiēnam, quam Deus sibi dedit, & secundum zelum domus Dei, quem in corde gerit, iudicet & disponat, puniat & parcat, quatenus animæ in innocentia nutriantur, & vitia, quantum possibile est, Deo adiuuante radicitus de domo Dei exstirpentur & excludantur. Scio quia singuli nostram desideratis absolutionem, sed quoniam singulis hoc facere mihi nunc possibile non est, omnibus vobis Dei & nostram, quantum in me est, opto, oro, mando, absolutionem & benedictionem. Disciplinam ordinis vestri semper amate: pacem inter vos & obedientiam ad Priorem inuiolabiliter seruate: Dominus sit semper vobiscum. Amen.

EPISTOLA XC.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS reuerendo & charissimo fratri Domino Priori Ernulfo salutem & gratiam Dei.

Idem argumentum quàm præcedentis.

QVod vos & amici nostri doletis, quia rediens Roma in Angliam non veni, hoc facit dilectio: sed quod pastoralem curam sine vlla ratione relinquere videor, non hoc æstimant sapientes religiosi, quibus rem ostendo, neque ego intelligo. Non enim ego eam, quantum in me est relinquo, sed ibi vbi eam me exercere oporteret conuersari, sicut vos si diligenter intenditis cognoscere potestis nequeo. Audistis enim quibus ex præcepto Apostoli communicare non possim, sine animæ meæ periculo, quorum communionem Regi communicans, dum ipse eis communicat, vitare nõ valeo. Hîc consideret aliquis, quid facere possim, cùm veniam ad regem coronandum, & missam celebrabo, & ipsi circa me erunt? Certe illos expellere nequeo, cum illis orare non audeo, Regi subtrahere solitum officium non debeo, quoniam Dominus Papa & illi concedit & mihi, vt faciam si præsens sum, præcepit. Si mihi præcipit vt domi maneam ad curiam nõ eam, & sic me alia bona officii mei faciens à communione malorũ abstineam, conquereretur Rex cum omnibus Episcopis & principibus suis, quia (A) cum illum coronare nolo, aufero ei coronæ suæ honorem, quem ei Primas regni sui debet per consuetudinem. Vnde iniustum illis videbitur, & opere complebunt, vt dignitas ecclesiæ nostræ ad aliam ecclesiam transferatur. Quod cum fiat me viuente in regno, neque per me aut per alium prohibere potero confirmabitur ecclesiæ nostræ intolerabilis imminutio. Quod autem dicunt, quod non oportuerit eum pro vno verbo fugere, qui suum sanguinem pro ouibus suis, & pro Ecclesia Dei debuerit effundere, dico, quia non est paruipendendum illud verbum, in quo tam grauia mala cõtinentur: quia iam dixi, in quæ sine periculo animæ meæ, & sine detrimento Ecclesiæ mihi commissæ, nullatenus me possum ingerere. Denique non timeo sanguinis effusionem, aut quamlibet corporis mei destructionem, aut rerum amissionem. Quæ si personæ meæ euenirent, libenter paterer propter veritatis assertionem. At nihil horum super me cadet, sed ecclesiam nostram, & homines ad eam pertinentes, si in Angliam cum Rege cõtenderem grauis oppressio frustra cõtereret, & multitudo vexatorum ad culpam meam ærumnas suas me execrando conuerteret. Melius itaque mihi videtur, vt me absente quælibet tribulatio, si vitari nequit, in Anglia debacchetur, quàm per meam præsentiam & tolerantiam quælibet praua consuetudo in futurum confirmetur, aut multitudo hominum me aspiciens, propter me tribulationem se pati lamentetur. Si obiicitur, quod maius est damnum animarum, quod cognoscitur propter meam absentiam, quam malum temporale, quod conting[illegible] per m[illegible] præsentiam, & ideo istud propter [illegible]d esset co[illegible]endum: iam dixi, qui[illegible] si super me venerit, inconcussam seruarem p[illegible]tientiam. Verum, q[illegible]niam non debemus facere mala, vt veniant bona; non debeo attrahere super me quoslibet innocentes quælibet mala, vt animabus aliorum eueniant bona. Dixi vtique in præterito anno cum me minarentur expellere, quia nollem exire propter iniunctam mihi curam & obedientiam: sed & hoc dicebam propter illos qui hoc minabantur, ne pro solis verbis illorum exirem, non propter aliquam vtiliter remanendi fiduciam. Mox enim. vt discordia & contentio inter regem & me appareret pariter, & mala corporalia feruerent, & bona spiritualia penitus frigerent. Quod imponitur mihi, quia quasi astutè infamauerim regem & regnum eius, & Episcopum Lincoliensem non per me manifeste, sed latenter per monachos nostros, certè falsum est, quia nullus homo à me ad hoc monitus est. Sed nec ipsi fratres nostri Dinetus, & (B) Alexander, qui maxime de hoc accusantur, ita sicut de eis dicitur, cognoscunt esse, & vos scitis, quia delatores paruis magna addentes mendaces, solent esse: denique antequam nos veniremus Romam, multa dicebantur de Anglia intra Romam, & extra Romam. In his omnibus, neq; per me, neque per sapientiores me meliori possum vti consilio, quam dispositionem Dei expectare, & rem eius committere iudicio. Hoc autem scitote, quia voluntas mea est, vt adiuuante Deo, nullius mortalis homo fiam, nec per sacramentum fidem alicui promittam. Consilium nostrum petitis, quid agere debeatis inter eos & cum eis, quorum communionem mihi Dominus Papa interdixit. Quæ res ita dubia est, vt minus difficile sit, nõ communicare eis quibus rex communicat, præsertim cum mihi soli Romæ à Papa ista interdicta sit communio, nec audeo præcipere, vt illis communicetis, quibus ego non communico, sed si ita permanseritis, sicut vos dimisi, nequaquam vos reprehendo. Non enim potestis à toto regno discordare, nec participes estis eorum malitiæ. Si quis à vobis petierit, quod honestatem & religionem non deceat, præmeditati estote, ne aut minæ, aut blanditiæ, aut aliqua astutia persuadeant vobis aliquid, vnde vos postea pœniteat. Consilium & curam fratrum, quidquid contingat propter Deum & charitatem proximi nolite deserere, nisi vos violentia de Ecclesia expulerit. Si ingruerint aduersitates & tribulationes tunc fortiores estote, & in tentatione fratribus vestris nolite deficere. Si quis exegerit ab aliquo monacho Ecclesię vestrę sacramentum aut fidei alligationem, aut pactum aliquod, quod contra ordinem sit propter tenendam aliquam potestatem, quam dicimus obedientiam; considerate, & in quantum possibile est, & in quantum scitis, auertere malitiam. Quicquid futurum sit, Dei tuitioni vos & omnes fratres nostros cum omnibus quæ ad ecclesiam nostram pertinent, commendo.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XC.

QVia (A) cum illum coronare nolo,] *Quo sensu id dicat Anselmus, non video: quia antequam Henricus cum primò venisset in Angliam, iam insignia regis sumpserat ipsomet teste epist. 40. supra. Præterea vt monstrauimus ad epistol. 88. hæc litera fuit scripta Lugduni intrà annum 1105. Henricum autem fuisse in* M *regem*

anhelantem, inueni viam, qua nec tu pastor qui præcedis, offendas, nec Regiæ Maiestatis iura soluantur. Quod si hæc simul constare non valeant, veniat saltem, veniat ad filiam pater, ad ancillam Dominus, & doceat eam quid agere deceat. Ingrediatur ad eam antequam egrediatur de mundo. Si enim antequam moriar, mihi te non videre contigerit, improbè loquar, timeo (d) ne mihi etiam in illa terra viuentium & lætantium, omnis exultandi præcidatur occasio. Tu siquidem es gaudium meum, spes mea, refugium meum. Anima (e) mea sicut terra sine aqua tibi; vnde & expandi ad te manus meas, vt aridit atem eius exultationis oleo perfundas, & dulcedinis ingenitæ rore rigeas. Si autem nec te fletus mei, nec publica vota sollicitant, postposita regia dignitate relictis insignib. deponam fasces, diadema contemnam, purpuram byssumque calcabo; & vadam ad te mœrore confecta. (F) Amplectar vestigia tua, pedes exosculabor, nec amouebit me, si venerit (g) Giezi, nisi cum desiderii mei summa complebitur. Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat cor tuum & intelligentiam tuam, & faciat misericordię visceribus abundare.

d Per appositam mira que hyperbolen.

e pulchrè suis questibus aptat vers. 6. psalm. 142.

g In argumentum sanctæ improbitatis trahit historiam Sunamitis Helisæum deprecantis.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XCIII.

AMmplectar (F) vestigia tua, pedes exosculabor.] *Lectorem hic velim oratum, ne putet isthæc esse verba & voces: quod enim Regina illa modestissima pollicetur Anselmo eodem prorsus anno & cæteris vt credibile est, præstitit. Testem habeo Matthæum Paridem anno 1105. maioris historia id referentem:* Eodem, *inquit,* tempore Dauid frater Reginæ Anglorum Mathildis, venit in Angliam, vt sororem suam visitaret. Qui cùm nocte quadam, in thalamum eius ab ipsa vocatos venisset domum, inuenit leprosis plenam: & Regina in medio stans, deposito pallio, linteo se vtrisque manibus præcinxit, & aqua imposita, cepit lauare pedes eorum, & extergere linteo, & vtrisq; manibus constrictus cepit deuotissimè osculari. Cui frater: Quid est quod agis, ô Domina mea? Certè si Rex sciret ista, nunquam dignaretur os tuum leprosorum pedum tabe pollutum, labiis suis osculari. Et illa subridens ait: Pedes Regis æterni, quis nescit labiis Regis morituri esse præferendos? Ecce, ego idcirco te vocaui, frater charissime, vt exemplo meo talia discas operari: fac rogo quod me facere intueris. *Hucusq; Matth. Paris, cui nonnulla adiecissemus, si venisset in manus nostras liber de eius vita scriptus, cuius mentionem facit Guillelmus Gemmeticens. lib. 8. historia ducum Normannorum cap. 10. MS. Victor. habet 8. in hunc modum:* Quantæ autem sanctitatis & scientiæ tam secularis quàm spiritalis vtraque regina, Margareta scilicet & Mathildis fuerint; liber, qui de vita ipsarum scriptus est, pleno sermone describit. *Hic autem Gemmeticensis locus ansam præbet monendi lectoris de rerum diuinarum humanarumq; cognitione, qua excelluit Mathildis: quam quę testantur satis hæc & alia eiusdem ad Anselmum epistolæ, ne quis existimet suo tantùm scriptas nomine. Gemmeticensi calculum adiicit Willelm. Malmesb. lib. 5. de gest. Reg. Anglorum in hanc sententiam: Literis quoque fœminum pectus exercuit.*

EPISTOLA XCIV.

HENRICVS REX ANGLORVM, Anselmo Cantuariensi Archiepiscopo salutem & amicitiam.

Dolet Anselmum sibi pertinaciter & iustè reluctari, vide epist. 88. supra.

MAndasti mihi, quod ad me venire non poteras, nec mecum esse, sicut Lanfrancus antecessor tuus cum patre meo multis annis fuit; vnde valde doleo quod facere non vis: quia si facere voluisses, libenter te suscipetem, & omnes illos honores, & dignitates, & amicitias, quas pater meus antecessori tuo fecit tibi fecissem. Dominus verò Apostolicus mandauit mihi literis suis, preces & admonitiones, super quibusdam rebus. Quapropter volo legatos meos Romam mittere; & consilio Dei & baronum meorum Domino Papæ inde respondere, & hoc requirere quod mihi requirendum est. Et accepto responso à Papa mando tibi hoc quod mihi Deus annuerit. Interim aut consentiam, quod tu de beneficio Cantuariensis Ecclesiæ conuenienter habeas, quamuis hoc inuitus facio, quoniam nullum mortalem hominem in regno meo libentius mecum, quam te habere voluissem, nisi in te remansisset. Teste Roberto Episcopo Lincolniensi & Willelmo.

EPISTOLA XCV.

HENRICO DEI GRATIA REGI Anglorum, & Domino suo Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis fidele seruitium & orationes.

Est ad præcedentem rescriptum: & quidem pastoris cordati, & mortalium neminem Deo repugnantem timentis.

IN literis vestræ celsitudinis, quas nuper accepi, mandauit mihi vestra dignatio amicitiam, & quia nullum mortalem hominem in regno vestro libentius habere quam me velletis, si ego vellem ita vobiscum esse, sicut Lanfrancus Archiepiscopus fuit cum patre vestro. De amicitia & de bona voluntate gratias ago. Ad hoc quod dicitis de patre vestro & Archiepiscopo Lanfranco, respondeo, quia neque in baptismo, neque in aliqua ordinatione mea promisi me seruaturum legem vel cõsuetudinem patris vestri aut Lanfranci Archiepiscopi, sed legem Dei & omnium ordinum quos suscepi. Quapropter si vultis me sic esse vobiscum, vt possim viuere secundum legem Dei, & ordinem meum, & si me reuestitis secundum eandem legem Dei, de omnibus rebus, quas de Archiepiscopatu meo (a) accepistis, postquam à vobis, quas si præsens essem, non deberetis me nolente accipere; & hoc mihi promittitis, paratus sum redire ad vos in Angliam, & seruire Deo & vobis, & omnibus mihi commissis, secundum officium mihi à Deo iniunctum. Ipso adiuuante. Si quidem cum nullo alio Rege aut

a Eò pertinet locus Matthæi Paridis ad annũ 1104. scribentis: Rex autem Henricus, vt comperit tam Papam, quàm Anselmum in sua persistere sententia, mox Archiepiscopatum in suum dominium redegit, & Anselmum bonis omnibus spoliauit.

principe mortali, volo tam libenter esse aut ei seruire. Si autem hoc nequaquam suscipitis vos facietis quod vobis placebit. Ego vero Deo adiuuente non abnegabo legem eius. Et non audeo, quoniam non debeo tacere vobis, quia non solum requiret Deus à vobis, quod debet illi regia potestas, sed quidquid pertinet ad primatis Angliæ ministerium. Quod onus nimis est vobis importabile, nec vobis debet displicere quod dicam. Nulli homini magis expedit quam regi se subdere legi Dei, & nullus periculosius se subtrahet à lege eius. Dicit enim sacra Scriptura, non ego: (b) *Potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatus*: quod Deus à vobis auertat. In responso vestro, quod mihi iam bis fecistis, nihil intelligo, nisi quandam, si audeo dicere, quæ nec animæ vestræ, nec Ecclesiæ Dei expedit, dilationem. Si ergo ad hæc respondere vestræ voluntatis certitudinem diutius differtis, ego quia causa non est mea, sed Dei, mihi ab ipso commendata, timeo diu differre, clamorem ad Deum facere. Quapropter precor obsecro, ne me cogatis dolentem & inuitum clamare. Exurge Deus, iudica causam meam. Omnipotens Deus citò conuertat cor vestrum ad voluntatem suam, & post hanc vitam introducat vos in gloriam suam.

b Sap. 6.

Psalm. 73.

Epistola XCVI.

PIE RECOLENDO PATRI, ET DIgnè reuerendo Domino suo Anselmo Archiepiscopo Mathildis Dei gratia regina Anglorum minima sanctitatis eius ancilla perpetuam in Christo salutem.

Quantùm se Anselmi literæ exhilarârint, exponit.

INdesinenti vestræ bonitati, quæ mei vero immemor (a) literas præsentatis absentis vestri præsentiam exhibere dignata est gratias innumeras refero. Tristitiæ quippe nebulis, quibus obuoluebar, expulsis verborum vestrorum me riuulus tanquam nouæ lucis radius perlustrauit. Chartulam quidem à vobis missam loco patris amplector, sinu foueo, cordi quoad possum propius admoueo, verba de dulci bonitatis vestræ fonte manantia ore relego mente retracto corde recogito, recogitata in ipso cordis arcano repono. Vbi dignè laudatis omnibus, hoc solum miror, quod (b) de nepote vestro excellentia vestræ discretionis inseruit. Non enim mihi iudico quicquam facere aliter vestris, aliter meis, aliter scilicet meis, quam meis: vestri quippe genere sunt mei adoptione & dilectione, vestræ vero scripturæ consolatio patientiam mihi corroborat, spem facit & seruat quæ releuat me cadentem, sustinet labentem, lætificat dolentem, mitigat irascentem, pacatque flentem. Ea mihi namque frequenter secretoque consulens spondet reditum filiæ patris, ancillæ Domini, oui pastoris. Spondet autem itidem confidentia, quam in orationibus bonorum hominum habeo, & beneuolentia, quam ex corde Domini mei solerter inuestigauit perpendo. (c) Est enim illi ergà vos animus compositior, quàm plerique homines æstiment, qui Deo annuente, & me qua potero suggerente vobis fiet communior atque concordior. Quod vero vobis in præsenti de redditibus vestris fieri permittit. Idem & melius ampliusque in futurum, cum ex re & tempore postulaueritis fieri permittet. Vbi quamuis amplius quam æquum iudicem sibi teneat, oro tamen vestræ pietatis affluentiam, vt excluso amaritudinis humanæ rancore, qui vobis inesse non assolet, dilectionis vestræ dulcedinem; ab illo non auertatis: Imo verò [D] apud Deum pro ipso & me, & communi sobole, & regni nostri statu, vos intercessorem exhibeatis, valeat vestra semper sanctitas.

a Has literas opinor intercisse, quia nostrum exemplar caret illis & lacuna deperditionis indice.

b Intelligit Anselmū ex sorore nepotem, de quo vide saepe ep. 41. 60. 67. 82.

c de Henr. co rege & marito suo hac a ... quem Dom. ... exemplo bara ... 94. lib. 4.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM XCVI.

APud (D) Deum pro ipso, & me, & communi sobole, &c.]

Communis illa soboles fuit Mathildis filia cognomine huius Mathildis Anglorum regina, suscepta ex legitimo & pudico Henrici I thoro non incesto concubitu; vt Matthæus Paris, Polydorus, & Arnoldus Vuion lib. 4. ligni vitæ, cap. 19. nos secutus imprudenti spiritu asserunt ex incerto vulgarique rumusculo: nullum enim habent testimonium certius quam verba aliunt nonnulli. perhibent. & c fic. aiunt: Mathildem inter monachos Wiltonienses & Rumesienses nutritam, virginitate iam dedicata, coactam & agnatorum precibus, & noui regis importuno amore, nupsisse; tumque diris prolem deuouisse, si quam ederet: accidisseque ex genitricis voto, quod Willelmum filium in Angliam transfretantem mare absorbuerit, & sinistri bellorum euentus eripuerint Angliæ regnum Mathildi filiæ ab Henrico relictum. *Egregia profectò diuinationes a ... potius ingenia recti deuia. Sed ad rem. Quis credat D. Anselmum virum Matthæo Parisio, Polydoro & Vuiono iudicio integerrimum, tam nefandas conciliasse nuptias? Quare illos ne ... quidē hac in re facio, tum quod vt diximus, ex plebeia fama, (quæ crebrò mendax est) loquantur, tum quod hic quadringentos post Anselmum, ille centum & viginti annos Henrico III. rege scripserit. Præstat igitur audire scriptores rerum gestarum synchronos, & primò Malmesburiensem Bibliothecarium ita lib. 5 de Reg. Angl. loquentem:* Nec multò pòst suadentibus amicis, ac maximè pontificibus, vt remota voluptate pellicum, legitimum amplecteretur connubium, die sancti Martini accepit Mathildem, filiam Malcolmi regis Scotorum, cuius amori iampridem animum impulerat, parui pendens dotales diuitias, dummodo diu cupitis potiretur amplexibus: *Et rursus pag. 92. fac. 2 & 93.* Vt ignobiles nuptias respueret, (*videlicet Mathildis*) plusquam semel à patre oblatas; peplum sanctæ professionis index gestauit. Quapropter cùm rex susciperet eam thalamo, res in disceptationē venit, nec nisi legitimis testibus productis, qui eam iurarent sine professione causa procorum velum gessisse, Archiepiscopus adduci potuit ad consentiendum. *Sic ille qui ne verbulum quidem habet voti à Mathilde violati: sed ne præstitit quidem, aut execratæ sobolis: immo legitimum appellauit connubium, & pepli virginei aliquamdiu gestati causam reddens grauem, non famam popularem. Florent. Wigorniens. Guillelmus Gemmeticens. Henricus Huntigdon. æquales Malmesburiensi, ne de somnio quidem huius fabulæ meminère, qui alias de Mathilde breuiter & præclare loquuti sunt. Ipsius quoque Mathildis testimonium, vt suam persequatur iniuriam, prætermittere religio mihi est: poteris etiam audire non vt accusatrix, sed vt testis: Aut ergo epist. 55. su-*

præ: Ruffi (Nempe Anselmi) sum benedictione in legitimum matrimonium sacrata, cum precibus in cœlesti gloria Deo annuente coronanda. Nec horum verborum immemor Anselmum ad eandem rescribens, inquit: Memor est benigna vestra dignatio in epistola sua, quod per me sit vestra celsitudo in coniugium legitimum desponsata, & ad regni sublimitatem me sacrante coronata. Sic Anselmus, cuius verbis si non accredat quis, impudentiæ ipsam illum iure notitatum.

Sed nec in animum inducere possum, Virginem sanctissimam, & singularis pudicitiæ, si voto fuisset obstricta, tam nefando consensuram matrimonio. Iam verò, quis credat eam malè imprecatam soboli, cum Anselmi preces bis literis efflagitet pro salute ipsius?

Quod tandem Paris & Polydorus opinantur, ad rem suam facere Willelmi Mathildis filij exitum infælicem, & Angliam Mathildi filia ereptam, nihil moror, cum ea, quibus maximè incumberent, euerterim, contendentes Mathildis innocentiam in transitu propugnasse.

EPISTOLA XCVII.

DOMINÆ REVERENDÆ FILIÆ charissimæ Mathildi gratia Dei Reginæ Anglorum, Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis fidele seruitium & orationes, & benedictionem Dei & suam si quid valet.

Proximis respondet literis.

GRatias ago immensas celsitudini vestræ amando eam, & orando pro ea, pro immensitate sanctæ dilectionis vestræ erga paruitatem meam quam intellexi in literis vestris. In quibus satis ostenditis, quanto me affectu diligatis, cum chartulam meam taliter scripsistis, suscipitis & tractatis: vbi etiam adeo me dignatio vestra sublimat, vt quod natura mihi negat, gratia vestra tribuat, cum eos qui mei sunt genere vestros esse adoptione & dilectione pronuncias. Quod desiderio reditus mei nitimini cor Domini mei Regis erga me mitigare, facitis quod decet, & quod illi expedire intelligo. Si enim erga me aliquam cordis amaritudinem habet, nescio me vnquam hoc aliquo modo, quantum in me est, meruisse. Et si aliquando illi seruiui, ipse scit, & puto quia non tradet obliuioni. Si ergo me aliquatenus odit sine causa. Expedit illi, vt hunc a se rancorem expellat, nec peccet coram Deo. Promittitis mihi, quod de redditibus nostris, de quibus aliquantum mihi permittit habere, melius & amplius in futurum permittet, vnde beneuolentiæ vestræ non debeo esse ingratus, quia quantum in vobis est, bona voluntate hoc facitis. Sed non deberet esse opus, vt hæc mihi fieret promissio, quia contra voluntatem meam nulla debet mihi de illis fieri prohibitio aut diminutio. Et qui illi consulit, vt aliquid inde sibi assumat, non leue peccatum, neque tale, quod vnquam tolerari debeat, illi consulit. Qui enim Episcopum suis rebus ita spoliat, nullo modo reconciliari Deo poterit, nisi illi integrè omnia sua restituat. Et lectore, quia tantundem est mihi, de qualibet parua parte, quantum si de toto spoliatus fuero. Non enim hoc dico amore pecuniæ, sed amore Dei iustitiæ. Orat vestra benignitas, vt dilectionem meam à Rege non auertam, sed pro illo & pro vobis, & prole vestra, & regni vestri statu intercedam. Quod vtique hactenus feci, de futuro autem Dei me committo dispositioni, apud quem filius non portat iniquitatem patris, nec vxor viri. Et spero in Deo, quia nullum cordis rancorem habebo aduersus aliquem, vnde mecum non habeam Deum. Omnipotens Deus vos, & prolem vestram semper in sua gratia custodiat.

EPISTOLA XCVIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Cantuariæ Guillelmo dilecto dilectori suo electo Episcopo Guentoniæ, salutem & benedictionem Dei & suam quantum valet, atque diuino semper regi consilio & protegi auxilio.

An Episcopus possit nocere aduersario Comitis ob iniurias sibi ab eodem illatas.

NVntius vester causam vestram, pro qua ad nos missus est, Reuerendo Domino & Patri nostro, Hugoni Lugdunensi Archiepiscopo & mihi simul, sicut præcepistis retulit, & ego eidem patri nostro literas quas misi misistis, ostendi. Ipso itaque iubente pro illo & pro me in istis literis respondeo. Vtique gaudemus & gratias agimus Deo pro vestra in veritate constantia, & quia non quæritis consilium, nisi quod Deo placebit, & honestatem vestram & ordinem, ad quem electi estis, deceat. Rem totam sicut idem nuntius vobis narrauit, quanto diligentius potuimus, adhibitis aliis prudentibus & religiosis pertractauimus, & consilium quod petitis, Deum inuocantes, vt nos dirigeret, concordi sensu considerauimus. Cuius consilii, inquantum intelleximus, hæc est summa, videlicet: vtrum de Castello, quod de Comite Roberto tenetis, possitis fratri eius Regi Henrico contra eundem Comitem deseruire propter iniustitias, quas idem Comes vobis facit, sicut mandastis. Quod nequaquam coram Deo & coram iustis hominibus licitè fieri posse intelligimus. Nam etiam si vos de hoc absoluit, quod illi debeatis per hominium, aut fidem promissam, siue per aliquam communem conuentionem, non vos poterit absoluere de hoc quod Deo & proximo propter Deum debetis per Christianam religionem. Quapropter intelligimus, quia non debetis præfatum Comitem, de hoc quod de illo habetis, exhæredare, & hæreditatem eius inimico suo tradere. In hoc quoque vos multum oportet intendere, quod nondum (a) vestra dilectio suscepit Episcopi consecrationem, & si hoc faceretis, quod à vobis Rex exigit, nullus posset extinguere execrabilem famam, quia hoc factum esset propter episcopatus, quem perdere timeretis, redemptionem. Quamobrem quoniam prouidemus bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus, auertat Deus hoc à vobis, neque vnquam permittat tam prauum exemplum, vlla opinione exire de vobis. Quod autem à Rege prædictum Castellum, sicut homo eius etatis, accepistis, nullo modo cognoscimus vos ad

a Ob interdictas regibus sacerdotiorum donationes, quas hic Episcopus electo Anselmi exemplo auebatur, adeo vt à Rege iussus consecrari ab Archiepiscopo Eboracensi detrectarit, & quamquam exularit in Normannia. Lege epist. 70. supr.

hoc astringere, vt eum eodem Castello contra Comitem vti permittatis, si ei hominium non nisi saluo ordine fecistis. Denique sicut nullus homo aliquid contra Deum debet promittere, ita promissum nullatenus debet perficere, nec aliquis hoc rectè potest exigere. Quædam alia per istum nuncium viua vobis voce referenda mandamus. Salutat vos prædictus Domi[illegible] & pater noster, sicut amicus amicum. Vale.

EPISTOLA XCIX.

SVMMO PONTIFICI ET VNIuersali Papæ Paschali Mathildis Dei gratia Anglorum Regina, ita dignitatis Apostolicæ iura dispensare temporaliter, vt cùm iustitiæ manipulis in perpetuæ pacis gaudiis Apostolico senatui mereatur ascribi perenniter.

Ornatè & cumulatè gratias agit pro literis hortatoriis ad coniugem datis: quarum exem, lar retulit Malmesb. lib. 5. de gestis Reg. Angl. & ex earundem lectione colligitur fuisse scriptas anno 1107. post Augustum m ensem, quo Henricus in suam ditionem redegit totam Normanniam, captis Roberto fratre Comite Moritania & aliis, in pugna Tecbnebea.

SAnctitatis vestræ sublimitati ô vir Apostolicè gratias & laudes quantas possum refero, super his, quæ paterna vestra charitas tam pro commonitorio domino meo Regi, mihique dignata est iam frequenter & viuis legatorum mandare vocibus, & propriis destinare scriptis. Sanctissimæ Romanæ sedis Apostolicæ frequentare limina, sanctique patris tuei Papæ Apostolici complecti vestigia, qua licet & possum toto quidem corde, tota anima, tota mente paternis aduoluta genibus, importuna opportunaque petitione orans instare, nec desino, nec desistam, donec exaudiri à vobis sentiam, aut summissam humilitatem, aut potius perseuerantem meæ pulsationis importunitatem. Non autem super hac mea temeritate, qua sic loqui præsumo, vestra succenseat excellentia, nō cleri populiue Romani Senatus miretur prudentia. Erat enim, erat inquam vobis Anglorumque populo tunc quidem fœlicibus sub Apostolica vestrà dignitatè (a) Sancti spiritus alumnus Anselmus Archiepiscopus noster, verè prædictique populi consolator prudentissimus, atque piissimus pater. Qui quod de opulentissimis Domini sui thesauris, quorum (b) illum clauigerum noueramus, abundanter sumebat, id nobis abundantius erogabat: præsertim cum idem fidelis Domini minister, prudens dispensator eroganda quæque, & sapientiæ salsura plurima saporaret, & eloquentiæ dulcore molliret, & mirabili quodam loquendi lepore condiret. Fiebat verò sic, vt nec deforet teneris agnellis Domini lactis copia plurima, nec pascuorum ouibus vbertas vberrima, nec pastoribus alimentorum satietas opulentissima. Cum hæc igitur secus cesserint omnia, reliquum aliud nihil est, nisi gemitu plurimo clamitet quæritans alimentum pastor, pascuum pecus, vbera fœtus. Vbi dum maioris absentia pastoris, præsertim Anselmi, prædictis singulis fraudentur, singula

a D. Ansel. S. Spiritus alumnus.

b Ansel. clauiger diuinorum thesaurorum.

seu verò potius omnibus omnia in tanti luctus lugubrio, in tanti doloris opprobrio, in tantæ deformitatis regni nostri tanti damni ludibrio: nec restat attonitæ mihi nisi stupore sublato confugere ad beatum Petrum Apostolum, eiusque vicarium virum Apostolicum. Confugio itaque ad vestram Domine benignitatem, ne nos Anglorumque regni populus tanto defectu, tanto lapsu labamur. (c) Quæ enim vtilitas in sanguine nostro, dum in corruptionem descenderimus? Boni igitur consulat, quantum ad nos attinet vestra paternitas, & infra terminum, de quo, vestram bonitatem Dominus meus Rex requirit, ità paterna viscera super nos aperire dignemini, vt & de reditu charissimi patris nostri Anselmi Archiepiscopi gaudeamus, & debitam subiectionem sanctæ sedi Apostolicæ illibatam seruemus. Ego autem saluberrimis dilectissimisque vestris edocta monitis, quantum muliebribus suppetet viribus adhibitis etiam mihi proborum virorum auxiliis toto posse nitar, vt quod vestra monuit sublimitas, mea quoad potent expleat humilitas, valeat fœliciter vestra paternitas.

c Versus vsurpatus ex Psalm. 29.

EPISTOLA C.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Cantuariensis fratri & filio charissimo Orduvino salutem & benedictionem Dei.

Gratulatur monacho sua famæ studioso, quidq; obtrectatoribus suis respondeat, suggerit.

GRatias ago dilectioni tuæ, quia solicitus es de mea fama, & quæris, quid respondeas falsis calumniatoribus meis, quærentibus occasiones aduersum me. Dicunt, vt scripsisti mihi, quia prohibeo regem dare inuestituras, & quod peius est, permitto, vt scilicet mali & peruersi clerici inuadant & vastent ecclesias, nec ascendo ex aduerso. Dicunt quoque, quia ego do ecclesias laicis: dic eis, quia mentiuntur. Non enim ego prohibeo per me, à rege dari inuestituras ecclesiarum: (a) sed quia audiui Apostolicum in magno Concilio excommunicare laicos dantes illas inuestituras & accipientes, & qui accipientes sacrabunt: nolo communicare excommunicatis, nec fieri excommunicatus. Clericos vero nec volens, sed dolens tolero ecclesias opprimere, & in tantum ex aduerso ascendo, vt pro hoc sim in exilio & rebus episcopatus expoliatus. Non enim quod obiiciunt de clericis fieret, si inuestituræ, quibus ex aduerso ascendo, non fierent. Ecclesias vero nō do laicis, cùm do eis mea maneria ad firmam, sed commendo vt eas custodiant, non vt clericum in eis ponant aut inferant, nisi per me aut Archidiaconum nostrum, aut per Priorem in maneriis ecclesiæ nostræ. Nequissime itaque improperant mihi, quia aliena curo, me negligo, quoniam non hoc dicunt amore veritatis, sed obstruunt os meum loquens pro veritate. Vale.

a Confer hunc locum scholio ad epist. 44. huius libri.

EPISTO-

EPISTOLA CI.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS fratribus & filiis charissimis in Christi Ecclesia Cantuariæ Deo seruientibus salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest.

Quo debeant esse animo Cantuarienses monachi in calamitatibus, quas se absente tolerant.

SCio desiderium vestrum & tribulationem, quam in præsenti sustinetis, & quia maiorem in futuro timetis. De qua re nullum vobis melius potest dari consilium, quàm vt penitus intendatis in Dei seruitium. Siue enim vos probet Deus per tribulationem, siue corripiat, siue exerceat; semper ad hæc debet respondere vestra ad bene viuendum instantia. Per hanc enim quam fortes sitis, & quam vere illum diligatis monstratis: per hanc illum pacatis: per hanc exercitati ad maiora proficitis, vt altiora dona mereamini sicut purgati. Cessent igitur in vobis vaniloquia, extirpetur omnis detractio, suffocetur murmuratio, extinguatur impatientia, euanescat inutilium curiositas, expellatur otiositas, annihiletur mussitatio, euacuetur indignatio, & pro qualibet offensione mentis qescat commotio, eliminetur negligentia, exterminetur inuidentia. Execrabile sit quidquid à vestris discordat, amabile sit quidquid monachicis institutionibus concordat, ferueat obedientia & omnium virtutum, quæ supradictis & aliis repugnant vitiis, studium & diligentia. Scrutetur vnusquisque diligenter vitam suam secretam & publicam & si inuenit vnde festinet ad condignam satisfactionem, ne fortè pro eius culpa flagellet Deus totã congregationem. (a) Sæpe n. hoc faciũt diuina iudicia, vt magna multitudo perturbetur vnius culpa. Vnde si nimis longum non esset, exempla plura proferri possent. Finem faciam huius nostræ allocutionis, quia & plures ex vobis scripturas intelligitis & habetis dilectissimũ fratrem nostrum Dom. (b) Ernulfum, qui hæc & alia scit, & potest dicere vobis. Omnipotens Deus dignetur vos ab omnibus malis emendare, & faciat bonis omnibus abundare, & post hanc vitam in suo regnu exultare. Sit super vos Dei benedictio, & tribuat vobis omnium vestrorũ peccatorum remissionẽ. Amen. Reditum nostrũ ad vos, quando futurus sit ad præsens nescio, sed spero in Deo, quia non erit in vanum oratio vestra.

a diuino iudicio sæpe multitudo cruciatur ob vnius culpã.

b ad huius sapientiam literas dedit, quas legere est supra.

EPISTOLA CII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS fratribus & filiis charissimis Vulfrico, Philippo, Willelmo salutem & benedictionem Dei & suam.

Apostatas monachos in claustrum reuersos præmonet, quomodo erepti Charybde, Scyllam euadant.

AVdiui, quia persuasione serpentis antiqui, cuius astutia primos parẽtes nostros de paradiso eiecit, claustralem paradisum & religiosam conuersationem quantum ad vos deseruistis, & valde dolui, sed consolatus sum, & lætificatus, quia non clausit Deus vobis hostium paradisi, ne vltra in illud intraretis, sed potius vos misericorditer coëgit, vt ad requiem relictam rediretis. Si autem pro hac misericordia quam vobis inuitis fecit gratias illi agitis, & nõ tantum coram omnibus ore, sed etiam coram Deo correctionem promittitis, agam vobiscum gratias Deo, & omnem rancorem, quem de culpa vestra concepi, expellam de corde meo. Moneo igitur vt filios meos quatenus illam prauam & diabolicam voluntatem quam habuistis pœnitendo coram Deo de corde vestro penitus expellatis, neq; occasione alicuius verecundiæ, postquam vos Deus ad se reuocauit mentem vestram indiscretè confundatis, sed sperantes in hoc, quia Deus pœnitentes benignè suscipit, in bona voluntate & amore vestri ordinis quiescatis. Solet n. contingere, vt quoniã diabolus Deo miserante & seruum suum defendente, non potest de eo quod incepit perficere ad aliam se conuertat astutiam, & quem sicut incepit deucere nequit, deiiciat per immoderatæ verecũdiæ impatiẽtiam. Coram Deo tantũ admiramini, quomodo hoc velle potuistis & erubescite, & coram hominib. ex bona conscientia confortamini & confidite. Per bonam conuersationẽ ostendite omnem prauam voluntatem alienam esse à vobis, & sic facietis vt nulla memoria sit aliis de hoc quod fecistis, & nulla praua suspicio de vobis. Omnipotens Deus vos & à præteritis culpis absoluat, & in futuro sine fine ab omni peccato custodiat. Amen.

EPISTOLA CIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Wa[illegible]ero salutem & benedictionem Dei & [illegible]uam & bono incepto optimam subsequi consummationem.

De Warnero adolescente erudito ad monasticum cultum inspirato, & conuerso.

BEnedictus Deus in donis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, qui te fili charissime in periculo mortis animæ & corporis sua gratia visitauit, & ad vtriusque vitam misericorditer reuocauit. Cogita & considera, quantum signum suæ dilectionis Deus tibi fecit, cum te non solum fugientem, sed & contemnentem se, & sibi ad mortem tuam aduersantem ad se redire, & sibi velle seruire paterna cura coëgit. Ne æstimes vnquã quod tibi minus valeat quod incepisti, ideo quia timore mortis coactus & nõ spontanea voluntate es attractus. Non enim pensat Deus tantum, quo initio, vel qua occasione homo bonum inchoat, quantũ qua voluntate qua dilectione gratiam Dei impẽsam sibi seruat. (a) Nam Paulus Apostolus coactus conuersus est ad fidem Christianam: sed quoniã toto corde (b) fidem seruauit, & in ea cursum cõsummauit, repositã sibi coronam iustitiæ, gaudendo in dictis suis nobis indicauit. Habes tecum charissimum fratrem meum Do. Priorem Ernulfum præsentem, qui non minus quam ego tibi & scientia & voluntate potest consulere, & te mea authoritate absoluere. Deo & illi te committo, illi post Deum tu ipse te nostro consilio & nostra iussione cõmitte. Gratia Dei literatus es, scientiã q̃ Deus in amore seculi te permisit acquirere ad amorem à quo habes si quid habes conuerte, vt pro gloria terrena, ad quam per literas tuas anhelabas, gloriam æternam adipiscaris, quam aut contemnebas, aut tepide desiderabas. Consuetudines nostri ordinis, quem es ingressus, quasi à Deo cõstitutas studiose serua, quia nulla inutilis est, nulla superuacua. Consulo

a Act. 9.

b 2. Tim. 4.

c est 29. lib. 2 supr. tibi, vt quæras epistolam, (c) quam ego feci Dn. Lanzoni, quando nouitius erat. Ibi enim inuenies, qualiter te in principio conuersionis debeas habere, & tentationibus nouitium impugnantibus respondere. Absolutionem & remissionem omnium peccatorum tuorum, quantum possum oro, vt Deus tibi tribuat, & sic te in proposito incepto nutriat, vt te ad gloriam æternam perducat. Amen.

EPISTOLA CIV.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Cantuariæ Reinalmo sapienter veritatem vanitati præponenti, fortiter gloriam transitoriam pro honestate contemnendo, viriliter paupertatem superanti salute & gratia Dei protegi & confortari.

Aliàs Reinelmo, Rainalmo, Rainaldo: adeo impressi historiographorum Anglicorum libri variant. Is autem designatus fuerat ab Henrico rege ad Episcopatum Herefordensem, videns tamen Anselmi constantiam in tuendo iure ecclesiasticarum collationum, recusauit consecrari ab Archiepiscopo Eboracensi. Regiq; annulum, & virgam pastoralem sibi datam reddidit. Quam ob causam molestia plurimum tulit: cuius acerbitatem has epistola leuat Anselmus.

PEtit dilectio tua, vt aliquam tibi mandē consolationem: quod ego libenter facio; quemadmodum te magis dicere, & tibi coram Deo prodesse intelligo. Conscientia tua, virtus tua, perseuerantia tua sit in conspectu Dei consolatio cordis tui. Fortiter egisti, quando Episcopatum, in quem non secundum Deum inuitus intrusus es pro veritate reiecisti. Non intendat cor tuum, vt hoc Deus tibi præmiū virtutis retribuat, quod pro veritate contempsisti. Pretiosior est valde virtus, quam seruasti, quam quod pro illa respuisti. Valde igitur decoloras pulchritudinem coram Deo, si quid vile & transitorium est, in præmium & consolationem expectas ab eo. Non dico, quod Episcopatum habere non debeas, aut illum non merueris, sed moneo vt in conscientia tua de gratia, in qua te Deus stare fecit, gaudeas & retributionem & consolationem tuam solius Dei dispositioni committas. Memento,
a Psalm. 26. quod Spiritus sanctus dicit: (a) *Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.* Cum scotis necessitates & paupertates circa te feruere, tunc certus esto Deum gratiam suā tibi multipliciter augere. Hanc desidero esse consolationem tuam: in hoc desidero, vt confir-
b Psalm. 36. mes spem tuam: (b) *Tunc educet Dominus quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem.* Quia nescio quid Deus de me dispositurus sit, nihil ex me in consolationem audeo promittere, sed voluntatem meam, quam mihi Deus dedit, & tu meruisti, possum ostendere. Certe si Deo dante aliquando opportunitatem habuero, & secundum corpus & secundum animam tibi prodesse desidero. Omnipotens Deus continua sua te protectione & consolatione gaudere faciat frater mi charissime. Amen.

EPISTOLA CV.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS dilecto dilectori suo Guillelmo electo Wintoniensi Episcopo salutem, & in omnibus gratia Dei custodiri.

Hortatur Episcopum, qua cœperit animi firmitate in ecclesiasticarum sanctionum obseruatione perseuerare. Confer epist. 72. supra, & adnotamentum.

QVamuis per gratiam Dei de vestra confidam constantia, tamen quia indesinenter desidero, vt nunquam à rectitudine flectamini, sed semper ad meliora proficiatis, ex abundantia cordis delectat me dilectionem vestram exhortari. Omnes qui contra sinceritatem honestatis & iustitiæ suggerunt venenosi serpentes, sunt filii serpentis antiqui. Rogo igitur vos vt dilectum amicum, & consulo vt filio charissimo, vt si quis huiusmodi vobis aliquid contra consilium Dei consulere voluerit, nunquam tantum insibilet auribus vestris promittendo, minando, blandiendo, rogando, vt mentem vestram inuenenet persuadendo. Vos scitis, quia Dominus reprobat consilia Principum, consilium autem Domini manet in æternum. Hoc ideo dico, quia non dubito, antiquum hostem, quem fortiter in rectitudine perseuerando confudistis multimodis astutiis inquirit, quomodo statum & famam vestræ honestatis possit subuertere, & laudem quā Deo adiuuante adepti estis, in derisum, quod Deus auertat, conuertere. Nihil nominatim vobis, vnde caueatis, significo, quia nihil quod aliquatenus honestatem decoloret coram Deo parui pendendum existimo. Omnipotens Deus sic vitam vestram semper & vbique in omnibus protegat & muniat, vt nullo modo aliquis hostis vester de aliquo opere pulchritudinis vestræ rideat. Amen.

EPISTOLA CVI.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis dilecto fratri & amico G. Canonico (a) sancti Quintini salutem & Dei semper regi consilio.
a In suburbano Bellouacensi cœnobio nominis ad Occidentem vrbis in peninsula.

Clericum licet quietem amantissimum, tamen si electus est debere fratribus per obedientiam seruire. Literam vero G, quam habebat scriptus codex, volui & exscriptum habere. Significat autem Gunterium sinum Carnot in illa ecclesia compresbyterum tranquillæ vitæ tam amantem, vt epist. 11. Ivo deprecetur eum, vt si pro quietis interna desiderio multis non possit præesse, vel paucis prosit. Litera O signat Odonem, ad quem sunt Ivo. epist. 155. & 176. Guntherium autem seu quietis auid. fuisse legi in Necrologio ecclesiæ S. Quint. Bellouac. erat enim illic Canon. Regularis.

SIcut audio, cum fratres vestri Belluacenses Canonici ecclesiæ sancti Quintini non temerè, sed ob multas rationes Dominum O. (qui modo vester Abbas dicitur) volunt ab hac prælatione remouere, & vestram fraternitatem loco eius

bius substituere, sed tamen ne vestra religio propter amorem quietis, quam nunc habetis, non velit intentioni eorum facile consentire. Quoniam ergo sciunt vos meam humilitatem diligere, & sperant vos plus meo, quam quorundam consilio credere, rogant me quid inde sentiam vestræ charitati ostendere, vtique si in corpore CHRISTI inuicem sumus alter alterius membra, & maxime in vna religiosarum personarum ecclesia, qui non permittit, nec vult, vt alia membra & totum corpus se vtantur vt suo membro, non video, quomodo possit se probare membrum illius corporis, & si corpus illud est corpus CHRISTI, quomodo se ostendat esse membrum CHRISTI. Est & aliud, quia nemo si rectè se tractat sibi soli vult viuere, sed sicut desiderat & credit, si membrum Dei est, omnia commoda aliorum membrorum sua erunt in futura vita. Ita debet velle, vt si quid boni est in se, aliorum sit in præsenti vita. Consulo igitur, quantum in me est, & precor frater & amice charissime, vt si tota vestra congregatio, vel melior pars consilio reuerendorum Episcoporum Carnotensis & Parisiensis, qui patres vestri fuerunt, & vos nutriuerunt, vos instanter elegerit ad hoc quod supra dixi, ne omnino refugiatis, neque impersuasibilis existatis. Vtilius enim vobis esse existimo, si quietem contemplationis per amorem seruatis in mente, & obedientiam fraternæ charitatis in opere, quam si solam contemplationem aliorum contemnendo preces & vtilitatem velitis eligere. Vale.

EPISTOLA CVII.

DOMINÆ ET FILIÆ IN DEO dilectæ Mathildi Reginæ Anglorum Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest, & fideles orationes cum seruitio.

De beneuolo Reginæ erga se animo.

IN literis suis celsitudo vestra tantum me lætificauit, quantum de se bonam spem dedit. Solet enim esse certa spes correctionis humilis susceptio correctionis & monitionis. Gratias igitur ago Deo, qui dat bonam voluntatem vobis, quam in responsione vestra mihi significastis, & gratias ago vobis, quia eam dulci affectu seruatis. Vnde oro Deum, vt quod ipse vobis misericorditer inspirat, conseruet & augeat, quatenus cùm anima vestra de corpore exiens ante conspectum eius præsentabitur, fœlicitatis æternæ præmium ab eo suscipiat. Si vestra prudentia egeret doceri, qualiter vt Deo placeretis deberetis viuere, studerem secundum posse meum hoc ostendere. Sed quoniam Dei gratia vos mentis intellectu inter bonum & malum non ignoro discernere: hoc rogo, hoc precor, hoc moneo, vt hoc sit vestri cordis indeficiens propositum, quatenus in omnibus actibus vestris magnis & paruis hoc potius eligatis, quod magis Deo placere probatis. Satis pio & dulci affectu in eisdem literis significastis, vos meum in Angliam reditum desiderare: verum, neque video illum, in cuius potestate maxime est reditus meus, quantum ad hominem pertinet, in hoc voluntati Dei concordare, neque animæ meæ expedit ab ea discordare. Et timeo ne tarde intelligat se à recta via deuiasse consilium Dei spernendo, & consilia Principum, quæ Dominus reprobat, sequendo. Certus tamen sum, quia aliquando intelliget. Omnipotens Deus vestram excellentiam, & meam paruitatem aliquando de mutua visione secundum suam voluntatem lætificet, & in vobis gratiæ suæ dona multiplicet.

Henricum regem Mathildis coniugem designat: qui variis thecnis, crebrisq; ad Papam legationibus conabatur extorquere ius donationum Ecclesiasticarum.

EPISTOLA CVIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS charissimis filiis Farmanno, Ordnuino, & Beniamin salutem & benedictionem Dei & suam.

De sui in Angliam reditu à suis valde exoptato: & tribus monachis, quorum duo Anselmum conuenire volebant, alter Cantuariensi cœnobio excedere ob quotidianas calamitatum procellas.

SCIO filii charissimi, quia dilectionis abundantia facit vos desiderare meam præsentiam, vt & quod corde geritis sicut filii patri aperiatis, & consilium singulis angustiis vestris accipiatis. Sed quàmuis bonum sit, habere bonum zelum & laudabilem, tamen si non est secundum scientiam, non est Deo acceptabile. Vultis habere à me licentiam, vt ad me veniatis, sed pro certo verum est, quia difficilius, imo impossibilius quam vos cognoscatis, via nimis longa, gens extranea, iter periculosum monachi de eadem terra capiuntur, male tractantur, equi & si quid habent, auferuntur. Pecunia magna necessaria, labor grauis, exordinationes multæ, vtilitas non adeo magna, vt alii me non iudicent reprehensibilem, si ad hunc assensum exhibeo me facilem. Si mala quæ fiunt in Anglia & in Ecclesia, quæ videtis & auditis, mihi vultis notificare, satis scio, nequeo corrigere, Deo dicite, & vt ipse corrigat expectando orate. Si consilium de animabus vestris vultis quærere, habetis vobiscum venerabilem fratrem & filium nostrum Dominum (a) Priorem Ernulfum virum spiritualem, in quo & bona voluntas gratia Dei abundat, & sapientia, quem vobis pro me quasi alterum me dimisi. Ad illum quasi ad me recurrite, illi velut mihi credite, illum sicut me suscipite. Hoc etiam de Domino Episcopo Gondulfo, si quis voluerit. Tibi dico fili Farmanne, qui ideo petis licentiam alibi conuersandi, quia in tot perturbationib. animam tuam saluare nequis, vt dicis, non decet vt quamdiu vos non possum regere nec colligere, incipiam vos dispergere. Non ergo est consilium, vt aut tu hoc petas, aut ego faciam. Denique si vni aut duobus concedo, aut exire de ecclesia, vt alibi conuersetur, aut exire de regno, vt ad me veniat, tot sunt qui similem habent causam, vt non sine magno scandalo, aut sine magna dissolutione fieri possit. Habeat igitur qui hoc vult eam discretionem & patientiam quam habent alii, vt pariter in patientia vestra possideatis animas vestras. Tibi quoque fili Beniamin, qui me adiuras terribiliter, & obtendis perditionem animæ tuæ ostendo, vt illi, cuius animas debeo & volo consule-

a Ernulfi Cantuarie[n]s[is] Prioris (de quo supra & sæpissime) locus.

consulere, quia tam indiscretam rem non debuisti facere, neque animæ meæ & animæ tuæ tam graue periculum opponere. Cum enim animam impellis quantum in te est, in tantum periculum, certus esto, quia non est hoc animæ tuæ salubre consilium. Quod petis, nulla ratione fieri potest: indiscreta & inordinata temeritate forsitan fieri posset. Non enim est rationabile sequi quocunq; nos impetus animi, etiam bona intentione impellit sine discretione. Nequeo intelligere animam tuam in periculo esse perditionis, si mecum loqui non potes. Nam si essem vbi nullatenus accedere posses in hoc mundo aut in altera vita, non tamen de salute animæ tuæ tibi desperandum esset. Precor igitur & consulo fili charissime, vt sustineas sine scandalo animæ tuæ Dei dispositionem, & secūdum quod vides eum, nos & quæ ad nos pertinent, ordinare, stude te ipsum sicut discretus & qui spem habet in Deo saluare. De hoc quod tu frater Orduine obtendis mihi; quia non redeo in Angliam, scito, quia non fugio mortem, non abscissiones membrorum, non quælibet tormenta, sed peccatum & ignominiam ecclesiæ Dei, & maximè Cantuariensis. Si enim ita rediero, vt apertum non sit, quia Rex me spoliare, & res Ecclesiæ mihi commissas, inuadere, sicut fecit, non debuit, confirmabo prauam imo seruilem & pessimam cōsuetudinem mihi & posteris meis meo exemplo, quod Deus auertat à me. Nisi ergo peccatum suum cognoscere & Deo satisfacere de hoc, quod in me peccauit, voluerit; vt nec ipse nec successor eius mihi aut successoribus meis meo exemplo dicere possit, se hoc facere per consuetudinem, nullatenus intelligo: neque aliquis rationabilis intellectus quomodo ei concordare, aut ad eum redire possim ad honorem Dei & Ecclesiæ nostræ, & salutem animæ meæ. Si fit mihi quod fieri debet, faciam quod debeo ad honorem Dei. Pax Domini, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras.

EPISTOLA CIX.

HENRICO SVO CHARISSIMO
Domino gratia Dei Rege Anglorum Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ
fideles orationes cum
fideli seruitio.

De pecunia quam iniquè rex exigebat à presbyteris Angliæ violatoribus Concilij Londonensis ab Anselmo habiti.

AD me pertinet, si audio, quod faciatis aliquid, quod animæ vestræ non expediat, vt hoc vobis non taceam, ne, quod Deus auertat, Deus irascatur & vobis, si facitis quod illi non placeat, & mihi pro taciturnitate mea. Audio quod vestra excellentia vindictam exercet super presbyteros Angliæ, & (A) forisfacturam exigit ab eis, quia non seruauerunt præceptum (b) Concilii, quod ego cum vestro fauore tenui, apud Londoniam cum aliis Episcopis & religiosis personis. Quod hactenus inauditum & inusitatum est in Ecclesia Dei de vllo rege & de aliquo Principe. Non enim pertinet secundum legem Dei huiusmodi culpam vindicare nisi ad singulos Episcopos per suas parochias, aut si & ipsi Episcopi in hoc negligentes fuerint, ad Archiepiscopum & primatem. Precor igitur vos sicut charissimum Dominum, cuius animam diligo plusquā præsentem vitam corporis mei, & consulo sicut vere fidelis corpori & animæ vestræ, ne vos contra ecclesiasticam consuetudinem in tam graue peccatum committatis, & si iam incepistis, vt omnino desistatis. Dico enim vobis, quod valde timere debetis, quia pecunia taliter accepta, vt taceam quātum noceat animæ, non tantum cum expendetur, adiuuabit terrena negotia quantum postea perturbabit. Denique vos scitis quia me in Normannia in pacem vestram suscepistis & de Archiepiscopatu meo me resaisiuistis, & quia cura & vindicta talis offensæ maxime pertinet (c) ad Archiepiscopatum, quoniam plus sum Episcopus pro spirituali cura, quàm pro terrena possessione. Omnipotens Deus sic & in hoc & in aliis actibus vestris dirigat cor vestrum secundum voluntatem suam, vt post hanc vitam perducat vos ad gloriam suam.

b de quo in epist. 82. sup.

c Anselmus ad spiritualē curam pertinere. Archiepiscopus.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CIX.

FOrisfacturam (A) exigit.] *Forisfactura, forisfactio & forisfactum vulgò synonima sunt. Hic autem forisfactura significat mulctam pecuniariam à Principe vel iudice delinquenti impositam:* Amende en punition du forfaict. *Et sic quidem hîc accipi suadent Anselmi verba hæc:* Dico enim vobis, quod valde timere debetis, quia pecunia taliter accepta (vt taceam quantùm noceat animæ) non tantùm cum expendetur, adiuuabit terrena negotia, quantum perturbabit. *Sic rursus vsurpatur in legibus Willelmi Nothi apud Rog. Houed. p. 342. f. 2.* Quod si, *inquit*, aliter fecerit, soluat forisfacturam. *& pag. sequenti:* Reddatur de rebus hominis illius, qui calumniatus est, quod dicitur scapus, & insuper Regi forisfactura. *& f. 345. p. 2.* Sacca est, quod si quislibet nominatim aliquem de aliquo calumniatus fuerit, & ille negauerit, forisfactura probationis vel negationis si euenerit, sua erit. Et in titulo de iis, qui pacem per breue regis habent, & proximè apposito titulo: De illis octo libris rex habeat centum solidos, & Consul Comitatus, qui tertium habet denarium forisfacturæ, quinquaginta solidos. Iterumque titulo de latronibus pro latrocinio interfectis: Ab ipso verò die in quindecim dies reddat interfector illius Episcopo tres forisfacturas. *In eandem acceptionem videtur quadrare locus cap. 18. dist. 1. Cursus Normannici MS. in nostra Bibliotheca si.:* Ad ducem pertinent omnes forisfacturæ mobiles. Forisfacturæ autem mobiles sunt Catallia seu mobilia eorum, qui per iudicium damnati sunt. *Sic Normannum in suo cursu.*

Præterea aliquando forisfactura vsurpatur pro ipso scelere, seu peccato aut vi facta alteri, vt titulo de temporibus & diebus pacis Domini Regis. earundem leg. ibi Willelmus: Rex constringet malefactorem, vt emendet, cui forisfacturam fecit.

Ibidem etiam forisfactum synonimôs positum est iuxta posterius forisfacturæ significatum, his verbis: Si quis forisfactus, regis misericordiam pro forisfacto poposcerit.

Ioannes Gerson tractatu contra obscœnissimum Ioannis Magdunensis carmen. quod vulgò Romantiarum, *de rosa dicitur, & hoc vo abulo vtitur, inducens pudicitiam, ita supplicantem:* vt, *inquit*, remedium

portatur,

ponatur, & breuis prouisio de innumerabilibus forisfactis, quæ mihi intulit, necdum inferre cessat. *Eò quoque accedunt verbum forisfacere, & forisfactus participium, educta ex vernacula nostra lingua forfaict forfaire. forfaicture, peccatum, peccare: Videtur enim ab aduerbio foris deduci, ita vt forisfacere sit quasi extra facere quod peccatum hominem foris vel extra ius & aequum faciat seu eiciat. Possemus & huius cōpositionem referre ad vocalam monosyllabam for, qua crebrò significat male: & forisfacere, malefacere. Harum autem literarum & mulcta pecuniaria ab Henrico dicta Clericis violatoribus Concilij Londinensis. meminit Malmesbur. in Anselmo. Porrò ex Normannia hanc epistolam fuisse datam anno 1107. colligitur ex Florentio Wigorniensi, & Matthaeo Paride, qui colloquium in Castro Aquilensi (vt Anselmus & signat epist. 112. sequenti) habitum inter regem & Archiepiscopum, hoc anno recensent, confer epist. 111. 112. 115.*

EPISTOLA CX.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS fratribus & filiis charissimis Domino Priori Ernulfo, & aliis sub illo Deo famulantibus in Christi Ecclesia Cantuariæ salutem & benedictionem Dei & suam quantum potest.

Excusat se quod tardius eos certiores fecerit de conuento inter se & Regem.

QVod tam diu distuli scribere vobis de hoc, quod conuenit inter regem & me in vigilia festiuitatis sanctæ Mariæ Magdalenæ, non fuit negligentia, sed opportunitatis quam monstras, opus non est absentia. Scitote, quia Rex me reuestiuit de Archiepiscopatu nostro, & promittit se redditurum, quod de nostris redditibus hactenus accepit. Quod ipse cum magna lætitia & bona voluntate se ostendit facere, & omnes qui cum eo sunt, se clamant inde gaudere. Sperat enim rex inter Dominum Papam & se tantam concordiam ante diem natiuitatis Domini futuram, vt ego vtrique possim in Anglia concordare sine offensione. Qua de re ipse legatum suum Romam mittere disponit, vt ante nominatum terminum rei certitudinem accipere possit. Sed quoniam res nondum est in ea pacis & concordiæ inter eos certitudine solidata, vt sine dubietate si modo in Angliam intrauero, confidam me in pace ibi remansurum, elegi potius ad tempus extra Angliam manere, donec legatus præfatus redeat Româ, ita vt interim & res Archiepiscopatus in mea sint potestate, & homines nostri sint in quiete, quam ad præsens me ad ambiguitatem ingerere, ne forte iterum per discordiam impacabilem necesse sit me de Anglia exire. Equidem existimo hanc mei reditus dilationem nullatenus nocituram ad perfectam concordiam, quam speramus futuram. De presbyteris & quibus Rex præcepit, vt & ecclesias & fœminas habeant, sicut tempore patris sui & Lanfranci Archiepiscopi habuerunt, & quia Rex me resarsiuit de toto Archiepiscopatu, & quia tēpore patris eius & eiusdē Archiepisc. in (a) Concilio prohibitum est tam execrabile coniugium: fiducialiter ea, quam ex Archiepiscopatu habeo, authoritate præcipio non solum in Archiepiscopatu, sed etiam per totam Angliam, vt omnes sacerdotes, qui fœminas tenuerint ecclesiis & omni ecclesiastico beneficio priuentur. Dominus Papa nuper mandauit (b) Comiti de Mellento salutem & benedictionem suam hac videlicet conditione, si libertati ecclesiæ voluerit fauere, cui hactenus visus est resistere. Sic autem ab introitu ecclesiæ tantum illum arcebat, sicut fecerat, prius de illo & de aliis complicibus eius consiliariis regis in literis, quarū exemplar misi vobis. Sed quoniam idem Comes promisit mihi, se conaturum, vt Rex Papæ præceptis obediat, permisi ei introitum Ecclesiæ à quo detinebatur. De aliis vero nec aliquis nominatur in præfatis literis nec ego vllum certe possum nominare, & omnes sicut audio, ad concordiam inter Papam & Regem nituntur. De his qui inuestituras acceperunt, & de consecrantibus eos, nulla est mutata sententia. Gratias agimus Deo, quia vos Domine Prior, sicut mandastis de ægritudine vestra conualescitis, & oramus Deum vt vos in integram sanitatem restituat. Omnipotens Deus vos semper sua gratia protegat semper ad meliora crescere faciat fratres & filii charissimi.

a Quodnam sit illud Concilium post reuersionem eius quæsiuimus non occurrit. Quin potius

Lanfrancus in epist. ad Ioan. Rotomag. Archiep. significat se edicto per vniuersam Angliam publicato cauisse, ne quis clericus vxorem duceret, aut ductam retineret: atq; de hoc edicto accipienda esse Ansel. verba reor.

b Cui erat nomen Robertus filius Rogerii Bellomontani.

EPISTOLA CXI.

SVO CHARISSIMO DOMINO Henrico glorioso Regi Anglorum Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ fidele seruitium cum orationibus.

Non displicere sibi longiorem regij Legati moram Romæ factam, sed suam à grege diuturniorem absentiam.

QVia vestra magnitudo me in suis literis tam honorificè, tanto bonæ voluntatis affectu salutat, gratias magnas ago sicut debeo. Quod aūt tam suppliciter me rogatis, vt non mihi displiceat quod legatus vester Romam mittendus tantum moratur, vtiq; vestram precem quantum in me est, contemnere nō debeo, sed causa magis est Dei quàm mea, vnde corde fideli & benigno animo vobis dico, quod tacere non debeo. Mihi quidem aliud displicere, nisi cum propter Deum displicet, non est magnum: sed displicere Deo aliquid, nullatenus est contemnendū: vtiq; non parum displicet Deo Episcopū spoliari rebus suis, quod tam Deo vobis inspirāte correxistis. Sed Episcopum segregari à suo officio, & ecclesiam à suo Episcopo hac causa, quàm Deus approbet, nimis grauè iudicat. Expedit itaq; animę vestrę quatenus satagitis, vt ego qualiscunq; sim Episcopus Ecclesiæ, quàm Deus vestrę regiæ potestati custodiendam cōmendauit, & regno vestro in pace vestra celerius restituar, & mihi opportunitas vtendi sm̄ possibilitatē meam officio, pro quo ibi positus sum, diutius non impediatur. Valdè quoq; mihi timendū est, ne Deo displiceat, & me Dn. Papa iustè reprehendat: (a) quia postquā vos & ego simul conuenimus apud (b) castrum quod vocatur Aquila in tam longo tempore non misi mihi legatum nostrū, per quem quid de tāta re inter nos factum, & quid peragendum sit, cognosceret, & ego eius consilium & iussionem acciperē. Quapropter periculosum est mihi diu expectare vestrū legatum, quem ante proximam natiuitatem Domini, sicut in verbis vestris intellexi, Romā scil. redituru sperauì, præsertim cum nescio quo consilio, quaue ratione nullum terminum modo mihi con-

a Confer epist. præcedent.

b Castrum Aquila.

hi constituatis. Quoniam igitur plus debet mihi esse de hoc, quod ego ecclesiæ mihi commissæ præsens esse nequeo, quam de vlla terrena possessione, precor vt mihi aliquem proximum terminum nomineus per literas vestras, quando possim legatum vestrum Romam iturum expectare, quia ego non audeo differre, vt multum dicam vltra proximā natiuitatem Domini, quin meum legatum mittam. Vale.

EPISTOLA CXII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Reuerendo Gundulpho Episcopo, & Ernulpho Priori & Archidiacono Cantuariensi Willelmo & omnibus in sua parochia religionem sui ordinis amore Dei seruientibus salutem.

Ni fallor, hæc epist. eadem est cum 76. quam producit Balæus cent. 2. script. Britan.

Confirmat anathema in presbyteros mulierosos à suo Archidiacono pronunciatum.

NVper relata est mihi Deo execrabilis & omnibus Christianis odibilis superba quorundam (qui se sacerdotes nominant) præsumptio. Scripsit namque mihi Archidiaconus noster (a) Willelmus: quia nonnulli presbyteri, qui sub eius sunt custodia, iterum repetentes prohibitas fœminas in immunditiam, à qua salubri consilio & iussione abstracti fuerunt, se reuoluerunt. Quod cum idem Archidiaconus vellet corrigere, omnino eius monitionem & susceptibilem iussionem nefanda superbia contempserunt. Qui conuocatis secum pluribus religiosis & obedientibus sacerdotibus superbos & inobedientes gladio dignæ excommunicationis percussit. Quam excommunicationem bestiali insania contemnentes ministerium sanctum polluere (quantum in ipsis est) non formidant. Quapropter Ego Anselmus quamuis peccator Archepiscopus ea authoritate, quam mihi dedit per Archiepiscopatum Deus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, confirmo eandem excommunicationem, quam fecit idem Archidiaconus, vsque ad satisfactionem eius iuditio suscipiendam.

b Vide epist. 62 supr. & adnot. eadem autē esse hi presbyteri, quos d ea... ceseos Nordouicesis fuisse spe... notauit Balæus homo mulierosus, cent. a scriptorum Britannia. append. ad dist. 81.

EPISTOLA CXIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Garnerio fratri & filio charissimo salutem & benedictionem Dei & suam.

Laudat filium ob sanctum paterni reditus desiderium, simulque monet esse ordinis obseruantissimum.

PRo dilectione, quam in literis tuis erga me intellexi, & pro desiderio reditus mei gratias ago tibi, sicut fratri & filio dilecto. Reditum quidem Deo annuente non differam, quando ipso disponente intelligam, me illum posse rationabiliter facere. Te autem & illum, cuius animæ curam Deus mihi commendauit, studiose moneo, vt non sis negligens, quæ accepistis discere & custodire, sed sis intentus toto corde ad ea quæ pertinent ad perfectionem monachi proficere. Verum enim est, quia si monachus nouitius in suo proposito fuerit tepidus, aut vix aut nunquam in religione monachica erit feruidus. Qualem igitur te desideras inueniri in diebus obitus tui, talem te quotidie stude exhibere, & semper quasi cras moriturus, hodie te præpara ad reddendam rationem vitæ tuæ, & sic de virtute in virtutem proficies. Dominus te dirigat & custodiat.

EPISTOLA CXIV.

HENRICO CHARISSIMO DOmino suo gratia Dei Regi Anglorum Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ fidele seruitium cum orationibus.

Ad regem mittit, cui tuto possit credere Anselmo renuncianda.

PRæcepit mihi celsitudo vestra in literis suis, quatenus sibi aliquem de familiaribus nostris mitterem, cui familiariter credere posset ea, quæ mihi mandare vellet. Mitto igitur fratrem nomine Gislebertum monachum Beccensem, familiarem meum, cui sic mihi credere potestis quod mihi mandare placuerit. Qui etiam notificabit vobis, quomodo Dominus Baldeninus & Willelmus iam iter Romæ ingressi fuerant, quando vestram suscepi epistolam: & quod audiuimus de (a) Apostolico Paschali, & de illo qui sedem eius per rapinam dicitur inuasisse. Hoc tantum dico, quia Apostolicus Paschalis secundum Deum ecclesiasticè est electus, & per totam ecclesiam Catholicam iam susceptus & confirmatus. (b) Ille verò inuasor, de quo fama est, nullam habet electionem, aut susceptionem, nisi à filiis diaboli inimicis Ecclesiæ Dei. Quapropter expectamus, vt super eum cadat, si non cecidit, quod dixit Dominus: (c) *Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur.* Nec moueri debet aliquis Christianus, si persecutionem patitur Ecclesia Christi, quod idem ipse passus est, & eandem Ecclesiam passuram prædixit: (d) *In mundo*, inquiens, *pressuram habebitis*: quam confortat subiungens. *Sed confidite, ego vici mundum.* Omnipotens Deus sic vos faciat in hac vita regnare super Anglos, vt in futura regnetis inter Angelos.

a sic Papam vocat epist. 65 supr. legitimum: sic quoque atauus noster nempè sub Carolo VIII. Francorum Rege Papam appellabant, vt aduertere est quater in volumine illius satis Chron. Gallica exclusa.
b scil. Gilbertus Rauennas Arbertus Antellanus vide Onuph. in Roman. Pontif.
c Matth. 15.
d Ioan. 16.

EPISTOLA CXV.

DOMINO ET PATRI CHARISSIsimo reuerendo Abbati G. frater Anselmus semper quæ Deo placita sunt velle & facere.

Abbati in Episcopum delecto, reluctanti tamen, consulit vt se geraet.

DIgnatur vestra prudentia meæ paruitatis sicire consilium de re, de qua agitur, vnde prunò oro omnipotentis Dei benignam clementiam, vt ipse totam rem in beneplacito suo disponat. Nostrum autem consilium, quod vtinam de vultu Dei prodeat, hoc est quod melius possumus

fum intelligere illi quidem consulo, vt quantum potest, seruata tamen obedientia & pia mansuetudine, animus eius tantum onus fugiat: Vobis autem & aliis, ad quos hoc pertinet, consulo; quia non video de quo melius possit esse, vt illum rogando præcipiendo cogatis, quatenus & eius conscientia securior fit in conspectu Dei; cum nō nisi solo timore Dei & obedientia sancta se prouectū conspiciet, & Deus quasi ex debito ad bonum finem perducat, quod propter se solùm inceptum intelliget, & à vobis supernorum iudice retribuatur, quia pia sollicitudine Ecclesiæ Dei per membra eius sustentare satagitis: Vale.

EPISTOLA CXVI.

DOMINO ET FRATRI IN CHRIsto dilecto Odoni frater Anselmus salutem.

Hominem ad purioris vitæ genus sectandum, iam iam accensum magis magisq; accendit.

SI vestra dilectio adhuc amore mundi grauata spinosis sollicitudinibus diuitiarum eius laboraret, oporteret ad mentē ei reducere verba Do-
a Matth. 11. mini, dicentis: (a) *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis & ego vos requiescere faciam.* Quoniam verò iam prospiciens, quia mundus transibit & concupiscentia eius: iam non diligit mundum neq; ea quæ in mundo sunt; sed quæ sursum sunt quærit, non quæ super terram: nihil conuenientius illi dicendū video, quàm quod scriptum est: *Fili*
b Eccl. 5. (b) *ne differas conuerti de die in diem.* Et: (c) *Quodcunq;*
c Ibid. 9. *potest facere manus tua instanter operare.* Ad quam rem fraternum nostrum esse paratum obsequium certum sit vobis signum hæc nostra breuis epistola. Qui vouerunt se ituros Romam vel Hierusalem in sæculo, si ad ordinem nostrum venerint, & deuotè & obedienter se habuerint, omnia vota sua quæcunq; vouerunt, compleuerunt. Quippe qui se in partem Dei per vota tradiderāt, postquàm se Deo totos tradiderint, totum in partem postmodum non habent redigere; nisi qui quod Deo obtulerunt, sibi velint in proprietatem surripere, & ita non solùm indeuoti, immo rei fiant, tam suæ abrenunciationis quàm professionis, & suæ ipsorum damnationis.

EPISTOLA CXVII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Domino Priori Ernulfo, & Archidiacono Wilhelmo salutem & gratiam DEI.

Vt Robertum relicto Iudaismo amplectentem Christianismum perbenignè excipiant & iuuent.

INtimo cordis affectu mando vobis & precor religionem vestram, vt ea hilari pietate, & pia hilaritate, qua omnes Christiani debēt occurrere & subuenire de iudaismo ad Christianitatem, fugientis curam habeatis huius Roberti, ne vlla indigentia vel occasione quam auertere possumus, cogatur pœnitere, qui propter Christum parentes suos & legem eorum reliquerit. Valde enim ignominiosum est Christianis, & maximè religiosis personis, vt hoc negligentia & duritia sua fieri patiantur in præsentia sua. Ordinate itaque vos Domine Prior de eleemosyna non per seruientes (qui plus quærunt quæ sua sunt, quàm quæ DEI sunt) sed per monachum eleemosynarium: & vos Dñe Wilhelme, ex his, quæ mihi ex Archidiaconatu seruare debetis; quatenus ille cum familiola sua nullam duram patiatur indigentiam, sed gaudeat se de perfidia transisse ad veram fidem, & probet ex ipsa nostra pietate, quia fides nostra propinquior est Deo quàm Iudaica. Malo enim si necesse esset totum in hoc expendi, quicquid de Archidiaconatus redditibus me contingit, & multo etiam maiora, quàm vt iste, qui ad nos quasi ad seruos Dei & veros Christianos de manibus Diaboli fugit, miserè viuat inter nos. Iterum precor & obsecro, vt ostendatis in eo, vos habere Christianam pietatem & Christianitatis amorem: valdè enim lædit cor meum indigētia illius siue in victu siue in vestitu. Facite igitur, vt cor meum ab hac læsione quiescat, si illam non amatis: Valete.

ANNOTATIO IN EPISLOTAM CXVII.

DOmino Priori Ernulfo.] *Priori scilicet Ecclesiæ Cantuariensis, post Henricum Beccensem monachum, ad quem sunt epist. 49. 54. 58. 64. lib. 1. necnon aliquot lib. 2. & 3. Ernulfus autem, licet sic scribatur epist. 81. 82. 90. 101. 110. huius libri, & lib. 2. de gestis Anglor. Pont. auctore Guilel. Malmesb. Attamen in ms. tabulis nostris, Rog. Houed. Annal. Florentij Vvigorn. Chron. & epist. 31. Iuonis Carnotensis scribitur Arnulfus in hanc sententiam:* Arnulfus Beluacensis, monasterii Sancti Symphoriani monachus, vir prudens & religiosus, simili de causa, relicto monasterio (*sic enim illic legendum est*, non Canturiense, *vt constat ex locis superioribus*) monasterium regit. *D. autem Symphoriani monasterium à Drogone 43. Bellouacorum Pontifice conditum fuit ad Austrum in colle, ex aduerso portæ vrbanæ, cui D. Ioannis nomen est. Porro locus Iuonis patria quidem Bellouaci, (sed agnominati Carnotensis ob Pontificatum à se Carnuti gestum) & Arnulfi coætanei expungit quadam in duobus Scriptoribus Anglis, & comprimis Malmesberiensi se Bibliothecario suprà dicente, Arnulfum prius egisse monachum in Cœnobio S. Luciani à Bellouaco passus circiter triginta distantis citra septentrionem in conspectu præterfluentis Taræ amnis. Sed id perfacile dabitur Bibliothec. qui fortè cùm accepisset Arnulfum prius extitisse monachum Bellouaci, potius in Lucianico, vtpote longè antiquiori & celebriori, quam Symphorianico suspicatus est. Baleus cent. 2. vt suam Angliam furtiuis decoret pennis, præcisè negat, cū fuisse Bellouacum, refragantibus Iuone & Guilelmo Malmesber. Arnulfi contemporaneis, nec non Anselmo nostro sic scribente ep. 65. lib. 1.* Saluta Dn. Arnulfum Beluacensem. *Hic igitur Prioratu seu Decanatu Cantuariensi lautè honorificeq; administrato, emicuit dignus, qui præficeretur Cœnobio S. Petri Burgensis in Anglia, tandemq; post Gundulfi (de cuius Pontificatu est scholion nostrum ad ep. 69. lib. 1.) mortem, Rofensi Ecclesiæ: vbi quam elegantissimè sit functus partibus egregij Antistitis, enarrat Malmesber. in Rofens. Episcopis, vbi sub finem, computans annos sui Pontificatus, ait:* Vixit in Episcopatu dies aliquot super nouennium; decessitque quatuor & octoginta annos natus, multa probitatis suæ monumenta relinquens. *Malmesb. astipulatur Continuator Florentij Vvigorn. Matth. Paris in maiore hist. Rogerus*

Houed. in Annal. Fato tandem cessit anno 1124. & quidem Romæ (si Balæo frequentius ὑψβρίζοντι fidem mereatur) licet allegati Scriptores Angli, Balæoq; seniores annis ne verbulum quidem fecerint. Sed & tam varia, versiculorumq; vt ita dicam, de Arnulfo Balæi apud Historicos narratio texta est, vt cunctis perlectis quid sis lecturus, nescias. Martinum Polon. lib. 4. de Pont. Rom. in Paschali II. loquitur de quopiam Hæresiarcha Arnul, ho, (sic enim legi in nostro MS. cum edit. Antverp. 1574. legat Argnalphum) sed nullius eum dignitatis aut conditionis facit. Scodelum in registro Chron. dicit eum ex Abbate S. Medardi Suessionensis creatum Lugdunensem Archiepiscopum Supplem. Chron lib. 12. fuisse Abbatem, (sed anonymi apud eum Cœnobij) postea Lugdunensem Archiepiscopum, Canonicorū Regularium magnificum propagatorem, & insignem verbi diuini præconem: adeò, vt cum Romæ grauius infectaretur Clericorum petulantiam ab ijs fuerit peremptus. Platina in Honorio II. postremo hæc tacuit: at nimis fuerit monachus, eremita vel Presbyter, non pronunciat. Balæum sola reddidit synonimia audacem & mendacem, (quem etenim vidimus impostorem pro assignanda patria, fideliorem in eius morte dicenda non habebimus:) me verò securum &, vt spero, veracē stabilemq; cum prorsus Scriptoribus Anglis, testes deprehensi, astuantis & de veritatis gradu deiecti. Hoc vnum prodat, nomine de Archiepiscopatu Lugdunensi tributo à Iacobo Bergom. & Scodelio: quoniam in duabus Archiepiscoporum Lugdunensium nomen laturis apud Demochares descripta, ne vnum quidem deprehendes huius nominis Pontificem: quod & Balæus minimè ambit. Solum addam, & quidem plusquam Vatinianum, quo romanam insectabatur Ecclesiam, hocce atramento eum tinxit pennam. At ne quis putet religionem in Arnulfo solam vigisse, sua doctrina habebis hæc monimenta. nempe: Solutiones quæstionum à Lamberto Cœnobiarcha Bertiniano propositarum, venerabilis ac in gremio charitatis. De corpore & sanguine Domini lib. 1. faciem tuam non velabis. De sex verbis Domini: vltima Christi in cruce verba. De operibus sex dierum lib. 1. Homelias & Sermones lib. 1.

EPISTOLA CXVIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS dilectis filiis & fratribus Domino Alfero Priori, & aliis seruis Dei in Cœnobio S. Eadmundi sub illo conuersantibus, salutem & benedictionem Dei & suam.

Initium in aduersis animum monachorum laudat, & roborat amplius. Huc refer epistol. 61. supr. Suspicor autem monachos illos adeò vexatos ob Abbatis absentiam, quem Anselmus anno 1102. in Concilio Londinensi ab honore & onere remouerat certas ob causas.

GRatias ago Deo & vobis, pro constantia & patientia vestra, quam habetis in tribulationibus vestris: hortans & obsecrans vt filios charissimos, ne deficiatis, sed longanimiter vt cœpistis Dei consolationem expectetis. Nulla vos aduersitas à seruitio Dei retardet, nihil ab exequenda voluntate eius remoueat. Mementote, quod omnes qui volunt piè viuere in Christo, necesse est, vt tribulationes patiantur. Quantò igitur magis tribulationes insurgunt, tantò magis vnusquisque vestrum se per sanctæ conuersationis opus exerceat, & in sui ordinis custodia arctius stringat. Quæ si feceritis, sciatis, quod Dei consolationem prius forsitan quàm putetis obtinebitis. Nullus vestrum amet aut velit celare peccata sua; sed ea puro & simplici corde Domino Priori, aut cui ipse concesserit, confiteatur, & secundum iudicium eius emendet, & de cætero vt sese custodiat modis omnibus enitatur. Ego autem, qui hoc modo & hac voluntate sua peccata confessi sunt vel cōfitebuntur, quantum possum ea authoritate, quam mihi Deus concessit, vice Beati Petri Apostolorum Principis absoluo, & vt Omnipotens Deus indulgeat suppliciter oro. Valete & orate pro me.

EPISTOLA CXIX.

DOMINO SVO ET PATRI REVErendo pariter & colendo Anselmo Cantuariensi Archiepiscopo Mathildis Regina deuota sanctitatis eius ancilla, cum Christo suo salutem.

Se mirificam ex Anselmi literis conceptam lætitiam.

QVOTIENS epistolari beneficio vestræ mihi sanctitatis municipium impertitis; toties innouatæ lætitiæ luce nebulosam animæ meæ caliginem serenatis. Est etenim vestri quædam & absentis qualiscunque reuisio, & chartulæ contrectatus, & literæ periucunda sæpiusque recitata relectio. Quid namque vestris Domine scriptis aut stylo ornatius aut sensu refertius. Non (a) his desunt frontonica grauitas Ciceronis, Demosthenis aut Quintiliani. In his sanè doctrina quidem redundat Pauli, diligentia Hieronymi, elucubratio Gregorii, explanatio Augustini: & quod his maius est, hinc dulcor Euangelici stillat eloquii. Hac igitur mihi gratia diffusa à labiis vestris cor meum & caro mea exultauerunt in affectum vestræ dilectionis, in effectumque paternæ vestræ monitionis. Frequentissimo quippe recursu exhortationis vestræ, benignissimæq; obsecrationis memoria cordis mei ianuam reuerberat, obsecutionisque obedientia iudicat. Vestræ igitur sanctitatis fauore freta Domino Ernulfo Vvintoniensi monacho olimque Sacristæ vobis credo notro Abbatiam (b) Malmesberiæ in his quæ mei iuris erant, cōmisi vestræ quidem donationi & dispositioni, quæcunque illius sunt ex integro reseruatis, vt scilicet tam virgæ, quàm curæ pastoralis commissio vestræ discretionis cōmendatur arbitrio. Ei autem vestræ bonæ voluntatis gratiæ, quæ erga me nō tepescat, dignum in finibus recompenset numen gratiæ cœlestis. De cætero vestram Christus dignitatem salutificet, quique vos in terra beatificat, de vestro me reditu citò lætificet: AMEN.

a Dubitaui locum librorum ad Rossi monachum.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CXIX.

ABbatiam (b) Malmesberiæ.] *Lingua Vvestsaxonica dicitur Maildulfesburch, vulgo Malmesberia vel Malmesburia, sita in Vvitensi pago, diœcesi Saresberiensi in Anglia: primò incboata a Maidulpho Scoto monacho: sed anno 657. maximè aucta ditataq; a Leutherio Vvestsaxonum Episcopo, Agilberti Parisiensis Antistita nepte: Sed multò ditior fuit viris eruditis: inter quos non tenet postremas Guilhelmus, à suo Cœnobij nomine cognominatus Malmesburiensis; Proprie tamen Homer,et, homo imprimè doctus, diligensque Histori-*

Historicus: quem non semel produxi: quiq; obijt anno 1142. Porrò ex quo Caluinistæ Angli diruerunt hoc monasterium, sunq; ibi institutis, vt in eo iuuentutem docerent, nullus illic potuit habitare, aut si quis, vel insanus, vel impius euasit.

Epistola CXX.

DOMINÆ ET FILIÆ CHARISSImæ gloriosæ Reginæ Mathildi, Anselmus Archiepiscopus Cantuariæ fidele seruitium cum orationibus.

Noluit Anselmus in Abbatem subornare, qui sibi miserat scyphum. Vide S. viri integritatem.

NOuerit Excellentia vestra, dilectissima Domina, de Abbatia Malmesberiēsi, & de fratre illo, de quo mihi mandastis, libenter confirmarem voluntatem vestram si possem. Vos enim quātum ad vos spectat, benè & secundum Deum fecistis, quod inde fecistis: sed fecit ipse in hoc qddam valdè insipienter, quod facere non debuit. Nam per eosdem legatos, qui mihi literas vestras & aliorum de suo negotio attulerunt, misit mihi scyphum vnum. Quem quidem scyphum nullatenus retinere volui, sed inde dolui, quia non video, quomodo in hoc possit à culpa excusari. Omnipotēs Deus dirigat omnes actus vestros in beneplacito suo, & defendat vos ab omni malo: Amen.

Epistola CXXI.

PATRI DILECTISSIMO ANSELMO Cantuariensi Archiepiscopo (*A*) Girardus Eboracensis Archiepiscopus, Robertus Cestrensis, & Herebertus Noruuicensis, & Radulphus Cicestrēsis, & Samson Vvigorniensis, & Wilhelmus Vvintoniensis electus salutem.

Anselmum in Angliam inuitant, pollicentes operam suam.

b *Est quodpiam simile Ieremiæ 14.* SVstinuimus (*b*) pacem, & ipsa longius recessit: quæsiuimus bona, & inualuit turbatio. Viæ
c *Thren. 1.* [*c*] Syon lugent, quia eas conculcant incircumcisi: Templum mœret, quia intra sancta sanctorum
d *1. Mach. 2. ibid. 9. & 13.* & ad ipsam aram irruperunt laici. (*d*) Exurge, vt olim senex ille Mathatias; habe in filiis tuis virtutem; vide strenuitatem Ionathæ, prudentiam Simonis. Hi tecum præliabuntur prælium Domini: & si ante nos appositus fueris ad patres tuos; de manu tua suscipiemus hereditatem laboris tui. Sed iam non est tibi pigritandum; vt quid enim peregrinaris, & oues tuæ sine pastore pereunt? Iā apud Deum nulla tibi remanet excusatio. Te enim non solum subsequi, sed & perire, si iusseris, parati sumus. Veni ergo ad nos, vel nos aut ex nobis aliquos ad te venire iube, ne dum seiuncti à te sumus, in sinistram te partem inclinent eorum consilia, qui sua q̄runt. Nos enim iam in hac causa non quę nostra, sed quę Dei sunt quęrimus.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CXXI.

GErardus (*A*) Eboracensis Archiepiscopus, & Robertus Cestrensis Episcopus, & Herebertus Noruuicensis, & Radulfus Cicestrensis, & Samson Vvigorniensis, & Wilhelmus Vvintoniensis &c.] *Ad Gerardum sunt epistolæ 53. & 60. suprà. qui ex Herefordensi Episcopo post Thomam Baiocensem Archiepiscopū Eboracensē insulas adeptus est. Eboracum verò, Anglicè Yorke, Gallicè York est vrbs celeberrima, insulæ Anglicanæ ad Aquilonem inter Vsam & Fossam flumina, quæ ipsam præterlabuntur ciuitatem, ac inde simul iuncta Humbrum influunt. Licet autem post annum salutis redditæ 182. fuerit Sedes Archiepiscopalis, tamen à quibusdam translata fuit ad Hangustaldum eiusdem Archiepiscopatus villam, vt scrupulosè obseruauit Malmesber. in Archiepisc. Eboracensibus.*

Roberto Cestrensi fuit cognomento de Limesia, seditq; annos supra triginta, vt legi in Tabulis MS. Cestrensium Episcoporum nostræ Bibliothecæ.

Herebertus inter Orientalium Anglorum Episcopos primus dictus est Noruuicensis à vico Noruuic, commercio populiq; frequentia celeberrimo, quò Herebertus Cathedram transtulerat. Priores enim Antistites Domucenses & Helmonēses, tandemq; ex duobus sacerdotiis vnum effectum est apud Helmaham villam; ex qua Agelmarus, seu Ethelmerus Thedfordum recessit, vt Helmanensium Episcoporum Tabula MS in nostra Bibliotheca testantur, quod tamen à Malmes. lib. 2. de Pont. Angl. video tribui Herfasto, qui in nostro ms præponitur Agelmaro. Herebertus denique vir magnanimus, & admodum literatus, pius monachus & Prior Fiscannēsis; deinde Abbas Ramesiensis, & ex Abbate Ramesiæ empto pręsulatu Thedfordēsis Ecclesiæ factus est Episcopus: Pœnitens verò Romam ꝓfectus est, indulgētiaq; accepta reuersus, sedem transportauit ad Noruuic, ibiq; monachorum cōgregationem condita Ecclesia sanctè instituit. *Hucusq; de Hereberto noster ms. codex.*

Radulfus Cicestrēsis: ita restituimus ex ms. tabulis Cicestrensium Præsulum, impressis Florentij Wigor. cæterisq; historiis Britannicis excusis. Nam exemplar harū epistolarum calamo exaratum legebat Robertus: *forsan ex Librarij incogitantia alterius Roberti nomē retinuantis.*

Samson Guigorniensis: non Satiso, quemadmodum legitur Iuon. Carnot. ep. 76 Cuius tamen scholion monet in aliis codicib. haberi Sanson: & nos ita legimus ex plurimis Scriptorib. Angl. & ms. tabulis Guigor. Episcop. in hunc modum: Anno 1096. Sanson Baiocensis cōsecratus est ab Anselmo Archiep. in Ecclesia S. Pauli Londoniensis, 17. cal. Iulii. Hic fuit frater Thomæ Eborac. quē ꝓmouit Odo Baiocens. Episc.

Guillelmi Vvintoniensis meminit Anselmus epi. 70. f. 95. & 105. scribit. Has autem Britanni Antistites idcircò literas misērūt Anselmo, quia etsi ab Henrico Rege vniuersa sui Archiepiscopij prædia & iura recepisset in Conuentu Aquilensi, vt apparet ex epist. 110. 111 sup. distulit tamen reditum in Angliam, quia nolebat cum Pontificib. à Rege inuestitis versari. Eam ob rem dudum postremoq; Guillelmus Vvarlonasti Regis, & Baldwinus Anselmi Legati Romā contēdēre: vnde tandē literis diuissimè contestate, tāq; inqua bo re ulcera iudicium ab ore Paschalis: scil. electos Præsules ab Anselmo recepturos annulum & virgā pontificiā: Regi verò facturos fidelitatem. Interea dum Romæ versatur, crebræ ex Anglia querimoniæ & literæ afferebantur, vt quàm citissimè rediret. Videbant enim vniuersi Episcopi, omnia in peius ruere & retro sublapsa referri, volebantq; mederi, sed non valebāt nisi Anselmo præsente.

promissum esse habeat. Gratia Dei disponente, & vestris & aliorum seruorum Dei amicorum nostrorum orationibus suffragantibus (a) in Angliam nuper reuersus sum, cum magno gaudio & honore, quantum in hominibus fuit, susceptus sum à maioribus & minoribus, à Prælatis & subditis. Quod audistis, quia Dominus meus Rex mihi commendauit regnum suum & omnia sua, vt voluntas mea in omnibus quæ sua sunt fieret, verum est. In quo benignitatem voluntatis suæ, & magnam dilectionem suam erga me monstrauit. Sed quoniam scriptum est: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*: & alibi: *Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant*; non puto esse mihi consilium, vt aliquid magnum adhuc per me tentare incipiam: sed cùm Deus sua gratia Regem nobis cum ea bona voluntate quam intelligo reduxerit; spero, quia Deus sua gratia per illum in nobis operabitur multa ad honorem suum, vnde gaudeamus. Secundum quod varietates huius sæculi permittunt, omnia mihi & in corpore & in aliis rebus Deo dante prospera sunt, præter corporis imbecillitatem, quam quotidie mihi crescere sentio. Omnes illæ benedictiones, quas mihi oratis in literis vestris, veniant etiam super caput vestrum. Saluto fratres nostros, dilectissimos filios vestros, & vt memores mei sint, oro.

a Cùm id est, fregerit paulò ante pugnā Tenchebrai, gestā sub Henrico Rege, in peruigilio S. Michaelis, liquet Anselmū rediisse anno 1107. vt apparet ex Mal. Hen. & Sigeb. Houeden. lib. ex. habito memi. not Edin. hoc. anno.

EPISTOLA CXXX.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis dilecto fratri P. monacho Cœnobii Sancti Martini Sagii, salutem, & gratia Dei semper dirigi & consolari.

De hoc Cœnobio diximus ad epistolam 23. suprà: Monachi Hierosolymam proficiscenturientis, desiderium improbat.

AVdiui, amice mi charissime, quia desiderat ire Hierosolymam. Vnde in primis dico tibi, quia nō est hoc desiderium tuum ex bona parte, neq; ad salutem animæ tuæ. Est enim contra professionem tuam, qua promisisti stabilitatem coram Deo in monasterio, in quo habitū monachi accepisti; & est contra Apostolicē obedientiam, q præcepit magna authoritate sua, ne monachis hác viam arripere præsumerēt, nisi aliqua persona religiosa quę vtilis esset ad regendam ecclesiam Dei & docendum populum, & hoc non nisi consilio & obedientia Prælati. Ego præsens affui, quando istam sententiam Apostolicus promulgauit. Est etiam contra obedientiam Abbatis tui, cuius voluntas hoc odit & execratur, sicut periculum animæ tuæ.

EPISTOLA CXXXI.

PASCHALIS EPISCOPVS SERVVS seruorum Dei venerabili fratri Gerardo Eboracensi Episcopo salutem & Apostolicam benedictionem.

Hanc Paschalis epistolam, retulit Wilhelmus Malmesberiensis lib. 3. de Pontificibus Angliæ in Episcopo Candida Casæ: vbi obseruat, à Gerardo non fuisse lectam, quia prauenerat iussum Apostolicū: De hoc Gerardo vide particula notata ad ep. 121. sup. Vt fidelitatem pro antiqua consuetudine Anselmo faciat.

QVanquam prauè aduersum nos, imo contra matrem sanctam Romanam Ecclesiam te non (a) ignoremus egisse: præsentibus tamen literis tibi mandamus, vt professionem tuam Venerabili fratri nostro Anselmo Cantuariensi Episcopo facere non negligas. (b) Audiuimus enim Thomam quondam prędecessorem tuum ex hac eadem re contentionem mouisse; & cùm in præsentia Domini Alexandri Secundi Papę ventilata esset, ex pręcepto eius definitione habita post varias quæstiones Lanfranco prædecessori suo, & successoribus suis eandem professionem fecisse. Vnde & nos, quod tunc temporis definitum est, volumus authore Deo firmum illibatumque seruari. Data Beneuenti pridie Idus Decemb.

a Praui actū Gerardi lege re est ep. 74. sup. In 11. vnq. erat regiorū legatorū, qui Paschali imposuerant.

b Quæ ex canonico Baiocensi in Normannia, Wilhelmus Nothi munificentia accepit Pontificatum ann. 1070. De hoc & huius litis historia lege Malm. lib. 1. de Pon. Angl.

EPISTOLA CXXXII.

ALEXANDRO GRATIA DEI SCOTORVM Regi Anselmus seruus Ecclesię Cantuariensis salutem & fideles orationes, & benedictionem Dei & suam quantum valet.

Is Alexander fuit Malcolmi Scotorum Regis filius, & frater Mathildis Reginæ: cuius ad Anselmum, Anselmiq; ad eam scriptas epistolas suprà vidimus. Gratulatur Regi in paternum solium euecto.

GRatias ago Deo, & gaudemus Ego & tota congregatio Ecclesiæ Christi Cantuariensis quia Deus vos in regnum paternū hæreditario iure post (a) fratrem vestrum sublimauit: & quia vos moribus dignis regno decorauit. Pro fratre vestro, qui sanctè viuendo meruit, vt de hac vita bono fine misericordia Dei transiret, sicut pro dilecto dilectore nostro secundum petitionem vestrā oramus & orabimus, vt Deus animæ illius gloriæ suæ cum electis suis gaudium æternum tribuat, & æternam beatitudinem concedat. Scio, quia Celsitudo vestra meum amat & desiderat consilium. In primis igitur oro Deum, vt ipse vos sancti sui Spiritus gratia sic dirigat, & in omnibus actibus vestris consilium attribuat, vt ad regnum cœleste post hanc vitam perducat. Nostrum autem cōsilium est, vt timorem Dei & bonos ac religiosos mores, quos in adolescentia & ab infantia cœpisti habere, ipso adiuuante à quo accepistis, studeatis tenere. Tunc enim benè Reges regnant cùm secundum voluntatem Dei viuunt & seruiūt ei in timore: & (b) cùm super seipsos regnāt, nec se vitiis subiiciunt; sed illorum importunitatem constanti fortitudine superant. Non enim repugnant in Rege virtutum constantia & fortitudo regia. Quidam enim Reges sicut Dauid & sanctè vixerunt, & populum sibi commissum cùm rigore iustitiæ & pietatis mansuetudine, secundum q res exigit, rexerūt. Sic vos exhibete, vt mali vos timeāt, & boni vos diligant, & vt vita vestra semper Deo placeat, semper mens vestra vindictam malorum, & præmium bonorum post hanc vitam memoriam reuocet. Omnipotens DEVS vos & omnes actiones vestras nulli alii, quàm suæ piæ dispositioni committat. De fratribus nostris, quos in Scotiam secundum voluntatem

a Huic erat nomen Edgarus, qui obiit anno 1106. 6. idus Ianuar. Hou. in Annalibus.

b Reges boni regnant cùm super seipsos regnant.

generali tot tantorum saluti inuideam; imo non quæ mea sunt, sed quæ Iesu Christi sunt quæram. Habe me igitur, Beatissime Pater, in sinu tuæ memoriæ tuæ: quandoquidem mihi non conceditur inspicere vultum præsentiæ tuæ. Optamus semper benè valere, & salutis nostræ curam gerere.

EPISTOLA CXXV.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Reuerendæ Abbatissæ Eulaliæ, & filiabus eius salutem.

Gratissimas habet Antistita filiarumque, preces suo nomine ad Deum fusas.

GRatias ago religiosæ dilectioni vestræ, quia pro me orastis, quandiu extra Angliam fui in exilio, desiderantes reditum meum: nunc autem desiderantius rogo, vt oretis, quatenus fructuosus sit reditus meus. Hoc volo vt sciatis, quia dilectio mea erga vos, ex quo vos cognoui, & viuit & perseuerat, & quamdiu viuam, Deo dante, perseuerabit. Quapropter ipsa eadem dilectione manente, quamuis non egeatis aliquid, tamen vobis scribam, vnde me vos diligere, & curam vestri habere cognoscatis. Vos sorores dilectæ, & filiæ meę horror & moneo, quatenus matri vestrę subiectæ & obedientes situ, non tantum ad humanũ oculum, sed etiam ad oculum Dei, cui nihil est secretum. Tunc (a) autem est vera obedientia, quãdo voluntas subiecti obedit voluntati Prælati, vt vbicunque sit subiectus hoc velit, quod intelligit velle Prælatum, quod non sit contra voluntatem Dei. Congregatio vestra templum Dei debet esse & templum Dei sanctum est: Si ergò sanctè viuitis, vt spero, templum Dei estis. Sanctè (b) autem viuitis, si ordinem & propositum vestrum diligẽter custóditis: diligenter verò hoc facitis, si minima non contemnitis. Vestrum enim propositum semper debet niti ad perfectum, & toto corde horrere defectum. Scriptum est enim: *Qui modica (c) desp cit, paulatim decidit.* (d) Qui autem decidit, non proficit. Proinde, si vultis proficere, & horretis deficere, nolite modica despicere: vtique sicut verum est, qui modica despicit, paulatim deficit: ita verum est, quia, qui modica non despicit, paulatim proficit. Nolite putare, (e) aliquod peccatum esse paruum, quamuis aliud alio sit maius. Nihil enim, quod fit per inobediẽtiam, quæ sola eiecit hominem de paradyso, paruum dici debet. Quod enim peccatum paruum erit, si teste veritate, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: & qui dixerit racha, reus erit concilio; & qui dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis? Rogo igitur filiæ charissimæ, vt nihil negligatis, sed opera vestra & corda vestra in conspectu Dei custodire semper studeatis. Pacem inter vos habete, quia in pace factus est locus Dei, & pax multa, diligentibus legem Dei, & non est illi scandalum. Corde & ore vobis benedictionem & absolutionem Dei oro, & meam si quid valet quantum possum do & mando: Valete.

a Vera obedientia monachorum monialiumque.

b Sanctè viuunt, qui suũ ordinem firmiter custodiunt.

c Ecclesiast. 19.
d Coniunge epist. 30. sup.

e Non est putandum peccatum paruũ licet vnũ alio sit maius.

EPISTOLA CXXVI.

SVO CHARISSIMO DOMINO HENrico Dei gratia Anglorum Regi, & Duci Normannorum Anselmus Archiepiscopus; fidele seruitium cum orationibus.

Vni Ecclesiæ Episcopum canonicè sacratum, non posse alteri Ecclesiæ præfici, inscio Papa, Archiepiscopo & Episcopis Comprouincialibus, vt cum Iuone Carnot. loquar epist. 60. & 65.

MAndauit mihi dignatio vestra per electum Episcopum Wintoniensem, vt sibi scriberem, vtrum Dominus Heruæus, Episcopus Bancorensis, possit constitui Episcopus in Ecclesia Lexouiensi. Hoc vtique facilè fieri non intelligo. Sicut enim nullus Episcopus sacrari debet alicui Ecclesiæ sine assensu & consilio Archiepiscopi & aliorum Episcoporum totius Prouinciæ: ita qui sacratus est Episcopus, non potest constitui in alia prouincia Episcopus canonicè sine consilio & assensu Archiepiscopi & Episcoporum eiusdem prouinciæ cum authoritate Apostolica, nec sine absolutione Archiepiscopi & Episcoporum prouinciæ, in qua sacratus est. Quæ absolutio fieri nequit, sine magna & communi consideratione & consilio eorum, sine quibus consecrari vt dixi nõ potuit: & quamuis Episcopatus eius ita videatur destructus, vt in eo manere non possit. Omnipotens Deus dirigat vos in hac & in aliis actionibus vestris. AMEN.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CXXVI.

Vtrum Dominus Heruæus Bancorensis possit constitui Episcopus in Ecclesia Lexouiensi.

HEruæus.] *Polydoro lib. 11. histor. Angl. Henricus. Sed Malmesb. Houed. Matthæus Paris, MS. Scheda Episcoporum Helyensium certiorem faciunt fidem, qua eum Heruæum vocant: primus fuit Bancoriẽsis antistes, successor Dauidis illius scilicet egregij hyperaspistæ Henrici Quinti Imperatoris, ob iniquam probrosamque, Paschalis Secundi Papæ captiuitatem. Erat aut in Bancor; (vnde & Bancoriensis, Bangoriensis, & Bancorensis formantur) tempore Britonum ciuitas, & Arturo Rege Sedes Pontificia in Vuallia tertia parte insulæ Britannicæ ad ymbilicum Galliæ, (qui quidem locus in Armenia Venedotarum terra) haud procul à traiectu in Monam insulã Britannico vocabulo fuit appellatus Banchor, nunc verò Bangora seu Bancora. Illic autem testimonio Bedæ lib. 2. hist. eccles. Anglic. cap. 2. floruit Cœnobium ducirum millium monachorum, qui ptarchia regebantur. Diuus Bernhardus in vita S. Malachiæ copiosiorem fuisse gregem insinuat, addens, ob maiorũ priorumque, incolarum sanctitatem, fuisse illic conditum Oratorium ab eodem Malachia, & inhabitatum. Henrico autem Primo Rege, cùm solo æquatum fuisset locus Episcopatus, vt nec esset, in quo Episcopus pedem figeret, petijt à Rege sibi dari Lexouiensem Ecclesiam: sic enim scribo, non Luxouiensem, vt epist. 170. 178. 179. 181 Iuon. Carnot. Alioquin nihil vides discriminis inter Ecclesiam Lexouiensem Pontificiam Lugdunensis secundæ in Neustria, & Luxouiense Ca-*

N 3 nobium

EPISTOLA CXXXIV.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis (A) Walerano Numenburgensi Episcopo.

Refellit Græcorum errorem de sacrificio cum pane fermentato agendo: indicans tamen, illum quoque corpus Christi consecuturum, qui fermento vteretur, etsi Christo fecerit conformius, qui azymo pane conficiat.

SCienti breuiter loquor. Si certus essem, prudentiam (B) vestram non fauere successori Iulii Cæsaris, & Neroni, & Iuliani Apostatæ contra successorem & vicarium Petri Apostoli; libentissimè vos vt amicissimum & reuerendum Episcopum salutarem. Quoniam autem ad defensionem veritatis, quam contra Græcos, qui ad vos venerunt, quæritis; secundum posse nulli deesse debemus: opusculum (c) vobis misi, quod de Spiritus Sancti processione contra illos edidi. De (D) sacrificio verò, in quo iidem Græci nobiscum non sentiunt, multis rationabilib. Catholicis videtur, quia quod agunt non contra fidem Christianam. Nam & azymum & fermentatum sacrificans panem, sacrificat. Et cùm legitur de Domino, quando corpus suum de pane fecit, quia (e) accepit panem & benedixit, non additur azymum vel fermentatũ. Certum tamen est, quia azymum benedixit: forsitan quia res quæ fiebat hoc exigebat: sed quoniam cæna, in qua hoc factum est, hoc exigebat. Et cùm alibi (f) se & carnem suam panem vocauit; quia sicut isto pane viuit homo temporaliter, ita illo viuit in æternum: non ait azymum vel fermentatum, quia vterque pariter panis est. Non n. differunt azymus & fermẽtatus substantialiter (vt quidam putant) sicut homo nouus ante peccatum, & inueteratus fermento peccati nequaquam substantialiter differunt. Propter hoc ergo solum videtur, se & carnem suam panem vocasse, & de pane corpus suum fecisse: quia sicut iste panis azymus siue fermentatus dat vitam transitoriam; ita corpus eius æternam: non quia fermẽtatus est vel azymus; quamuis in lege, vbi ferè omnia in figura fiebant, (g) præceptum sit, azymum in Pascha panem manducare; vt (h) ostenderetur, quod Christus, quẽ expectabant, syncerus & mundus futurus esset; & nos qui manducaturi eramus corpus eius, similiter mundi esse moneremur ab omni fermẽto nequitiæ & malitiæ. Iam verò, postquam de veteri figura ad nouam veritatem venimus, & azymum Christi carnẽ comedimus: non est nobis necessaria vetus illa figura in pane, de quo carnem ipsam cõficimus. Apertissimum (I) tamen est, quia melius sacrificatur de azymo, quàm de fermentato; tùm quia valdè aptius & purius & diligentius fit; tùm quia Dominus hoc fecit. Vnde illud non est tacẽdum, quia cùm (K) Græci anathematizant azymitas (sic enim nos vocant) anathematizant Christum. Si autem dicunt, quia iudaizamus; dicant similiter, Christum iudaizasse. At si audent asserere, Christum propter Iudaismum, vt præceptum de azymo datum seruaret, de azymo corpus suũ fecisse, absurdissimè errant: cùm illum tam synceram nouitatem fecisse in fermẽto vetustatis existimant. Patet igitur, quia cùm vsus est azymo ad illud opus: non hoc fecit, vt præceptum de azymo seruaret, sed aut vt fermentarios, quos præuidebat, reprobans, Azymitas approbaret: aut certè, vt si etiam fermẽtarii approbarentur, azymitas quoque approbaret. Quod aiunt nos iudaizare, non est verum: quia non sacrificamus de azymo, vt legem veterẽ seruemus; sed vt hoc diligentius fiat, & Dominum, qui hoc non iudaizando fecit, imitemur. Cùm n. facimus aliquid, quod Iudæi vt Iudaismum seruarent faciebant, non iudaizamus, quia nõ propter Iudaismum sed propter aliam causam hoc agimus. Si enim in diebus Paschæ azymũ panem aliquis cõedat; siue quia nõ habet alium, siue quia illo magis delectatur quàm fermentato: aut si quis propter infirmitatem præputium circumcidere cogitur, aut si boui suo quis trituranti ne esuriat os non obturat, nullus nisi insipiens hæc agẽtem iudaizare iudicabit. Cùm ergo nos panem azymum sacrificamus, vt per azymi figurã talem Dominum Iesum fuisse significemus: sed vt ipsum panem in corpus eius diuina virtute operante, sicut ipse fecit, sanctificemus; nequaquam in hoc legis vetustatem seruamus, sed Euangelii veritatem celebramus. Denique quando idem ipse hoc fecit, & ait discipulis suis: (l) *Hoc facite in meam commemorationem*; si noluisset vt nos, (m) quibus in Apostolis præcepit, hoc de azymo faceremus, præmonuisset eis & dixisset, ne faciatis hoc de azymo. Quare cùm diceret hoc facite, azymum non excepit: Quis est, cuius intellectus audet excipere, quod ipse fecit; & hoc prohibere, quod ipse non solum nullo sermone prohibuit, sed etiã opere præcepit? Quis inquam, nisi plus sapiens quàm oportet sapere, tantum confidit de sapientia sua, vt præsumat vel proferre: quia cùm dixit Dominus: hoc facite, sicut competenter subintelligimus; quod ego: sic indubitanter sit subaudiẽdum, sed non de hoc, vnde ego. Item si diuina, per ea quæ digniora cognoscimus, exequi debemus, cùm sacrificium, de quo agitur, de panis siue azymi siue fermentati substantia constet esse celebrandum; quem panem digniorem æstimamus ad faciendã Dominici corporis veritatem, nisi illum, quẽ vetus lex elegit ad significandam, & Euangelium ad exhibendam eandem veritatem? Si ergo respondemus Græcis: nos hoc de azymo non propter figuram, sed propter prædictas causas facere; nihil hic intelligi valet, cur nos Græci anathematizandos aut saltem reprehendendos rectè iudicent. At si dicunt, nos non hoc agere posse de azymo sine intellectu figuræ, per quod iudaizare probamur: ergo nec illi similiter queunt ad hoc ipsum vti fermentato sine figura, quia & vetus Scriptura per fermentum designat peccatum, (n) cùm execratur in Pascha suo comedere fermẽtatum: & noua, dũ monet nos (o) in Pascha nostro epulari nõ in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ. Dicimus etiam, quia nos non iudaizamus, si figuram tenemus in azymo: quoniã non significamus, Christum sine fermẽto peccati venturum tanquam Iudæi; sed monstramus, eum talem venisse, sicut Christiani, & per hoc monemur, tales nosmetipsos exhibere; qualẽ Pascha nostrum est, quod manducamus. Illi autem nec Iudæos nec Christianos in hoc se profitentur, quia Deum in fermẽti sui figura nec venturum, vt Iudæi, nec venisse, vt Christiani sine peccato significant: sed potius paganis fauere videntur, qui illum sicut alios homines peccato fermentatum existimant. Si verò aiunt, Christianos non debere vti figuris; quia (p) vetera transierunt, in quibus erant necessariæ: negent (vt alia taceam) Baptismum esse figuram cuiusdã

mortis

Marginal notes: c Tractatus D. Anselmi de processione Sp. Sancti. — e Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. — f Ioan. 6. — g Exod. 12. h Cur Christus pane azymo pascha celebrarit. — l Luc. 22. m Christus in Apostolis præcepit sacerdotibus idem facere, nempe corpus suum, quod in cæna fecit. — n Exod. 12. — o 1. Cor. 5. — p 2. Cor. 5.

mortis & sepulturæ, contra Apostolum dicentẽ: q Roman. 6. (q) *Quicunq; baptizati sumus in Christo, in morte ipsius baptizati sumus.* Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Aut si concedunt, nos vti figuris, sed non in eisdem rebus, quibus in figura lex vetus vtebatur: & ideo non esse panem azymum assumendum ad vllam figurã, quia r 1. Cor. 10. ad hoc in eadem lege accipitur: non baptizent in aqua, quoniam (r) Patres nostri omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari: Quod negari nequit in figura fuisse: Vitent quoque aquam, ne s Matth. 3. videantur baptizare baptismo (s) Ioannis, qui baptizauit in aqua. Si ergo irreprehensibiliter figuratè baptizamus in aqua: licet illud baptisma vetus, quod fuit huius noui figura, in aqua fuerit. Quænam est ista Græcorum sapientia, qui ꝓpter hoc, quia vetus Pascha, per quod nostrum figuratum est, celebratum est in azymis, detestatur nos sacrificare corpus Christi, qui est Pascha nostrum, de azymo in figura, siue ad commemorandum, quia talis fuit ille, cuius corpus sacrificamus, scilicet sine peccati infectione; siue ad commonendũ nos, quia corpus eius comedimus, tales deberè t 1. Corint. 5. esse secundum Apostolum dicentem: (t) *Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi: Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaq; epulemur non in fermento veteri, neq; in fermento malitiæ & nequitiæ: sed in azymis synceritatis & veritatis.* Siue itaque in figura sacrificemus azymum panem, siue sine omni figura: nullatenus nos Græci reprehensibiles valent ostendere, sed aut soli nos benè agimus, illi non benè: aut nos melius & diligentius, si illi benè. Nempe satis ostẽdunt, se nullam habere rationem ad suam partem confirmandam, & nostram infirmãdam: cùm hoc contra nos ꝓferunt, quod nullo modo, aut contra nos, aut cum illis esse cognoscitur. Obiiciunt enim nobis, sicut in (V) vestra legi episto- x 2. Corint. 3. la, quod dicit Apostolus: (x) *Litera enim occidit, spi-* Amos 4. *ritus autem viuificat.* Et quod Amos Propheta: *Sacrificate*, inquit, *de fermentato laudem.* Vnde nituntur ostendere, quia litera, quæ vetus Pascha sacrificari iubet in azymis, nos occidat: cùm eam seruamus azymum sacrificando, non benè Apostoli verba intelligentes. Litera enim tunc dicitur occidere, quando illa iubens à peccato declinare peccatum ostendit: quoniam nisi adiuuet gratia, vt fiat quod iubetur, inobedientem & præuaricatorem facit. Quod in Epistola ad Romanos i- y Rom. 7. dem apertè monstrat Apostulus, dicens; (y) *Peccatum non cognoui nisi per legem. Nam concupiscentiam* z Exod. 20. *nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret:* [z] *Non concupisces.* Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem cõcupiscentiam. Sine lege enim peccatũ mortuum erat. Ego autem viuebam sine lege aliquãdo. Sed cùm venisset mandatum, peccatum reuixit. Ego autem mortuus sum, & inuentum est mihi mandatũm ꝙ erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mãdatum seduxit me, & per illud occidit. Sic litera sine adiu- a Tit. 3. uãte gratia occidit, Spiritus autem viuificat: sicut ait idem Apostolus ad Titum. (a) *Cùm autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos: sed secundum magnam misericordiam suam saluos nos fecit: per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius heredes simus secundum spem vitæ æternæ.* Ideo cùm dixisset: [b] *Sufficientia no-* b 2. Cor. 3. *stra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non litera, sed spiritu*, ait: [c] *Litera enim oc-* c Ibidem. *cidit spiritus autem viuificat.* Ac si dicat: (d) Fecit d Explicat D. Pauli locum. nos Deus ministros noui Testamenti, quod non est in litera occidente sicut vetus; sed in spiritu viuificante: Ad vtrumq; verò; ad occisionem scilicet literæ, & viuificationẽ spiritus, pertinet, quod e Ibidem. subiunxit. [e] *Quod si ministratio mortis literis deformata in lapidibus, fuit in gloria: ita vt non possent intendere filij Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus eius, quæ euacuatur: quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria? Nam si ministratio damnationis gloria est, multò magis abundat ministerium iustitiæ in gloria. Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. Si enim, quod euacuatur, per gloriam est: multò magis, quod manet, in gloria est. Habentes igitur talem spem, multa fiducia vtamur: Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, vt non intenderent filij Israel in faciem eius, quod euacuatur: sed obtusi sunt sensus eorum. Vsq; in hodiernum enim diẽ idipsum velamen in lectione veteris Testamenti manet nõ reuelatum, quoniam in Christo euacuatur: Sed vsq; in hodiernum diem, cùm legitur Moyses, velamen est positũ super cor eorum. Cùm autem conuersus fuerit ad Dominum, auferetur velamen: Dominus autem spiritus est: vbi autem spiritus, ibi libertas. Nos verò omnes reuelata facie gloriam speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tãquam à Domini spiritu.* f 2. Cor. 4. [f] *Ideo habentes hanc administrationem, iuxta quam misericordiam consecuti sumus, non deficimus.* De occisione literæ, & viuificatione spiritus, superfluũ mihi videtur super hæc aliquid addere. Satis igitur patet, quia nec Græcis prodest, nec nobis obest, quod de occidente litera obiiciunt. Quod g Amos 4. autem assumunt de Propheta: [g] *Venite in Galgala, & impiè agite: & sacrificate de fermẽtato laudem.* Intelligendum est esse dictum, aut approbando tale sacrificium, aut reprobando. Sed si hoc præcipit Propheta, vt secundum eos loquatur, illos occidit litera, qui literam seruando de fermentato sacrificant. At si hoc exprobrãdo dictum est, qua fronte sacrificant, quod Propheta in sacrificium execratur: aut qua ratione hoc in authoritatẽ sibi assumunt? Quod autem hoc Propheta non iubendo, sed reprehendendo dixerit, dubium nõ h Mendosissimè antea legebatur: est hoc impiè authoritas fecerit. est; cùm [h] impiæ actioni associauerit. Dixerat enim: *Venite ad Bethel, & impiè agite*: Et paulò post continuata increpatione ait: *Et sacrificate de fermentato laudem.* Aut ergo tanta ratione partem suam fermentarij defendunt, quanta suam roborant Azymitæ: (i) [aut reiiciant suum fermentum, & i Hic clausula inclusum, in excusis antea desiderabatur. fiant Azymitæ:] aut si nec illud valent, nec istud volunt, saltem non reprehendant Azymitas. In tertia quæstione, sicut intelligo, mandatis, quia Græci detestantur nostra connubia; vbi cognati cognatis de alia cognatione copulantur. Quod cur faciant, nullam video authoritatem aut rationem. Nam si hoc in suis prohibent fieri connubiis, aut non extendunt cognationes vsque ad septimam generationem, sicut nos: aut impossibile videtur seruari, quod præcipiunt. Sunt enim sæpè in vna cognatione plusquàm centum viri & mulieres egentes coniugio. Totidem igitur cognationes inuenire necesse est, de quibus singulis singuli eligãtur viri & mulieres, quibus illi de vna cognatione singuli singulis copulentur. Aut itaque detestabilia sunt indubitanter eorum connubia, si intra septem generationes sunt, nec debent re-

beat reprehendere nostra, quando cognati coniunguntur cognatis de alia cognatione, quod nulla prohibet authoritas vel ratio: aut impossibile est, vt dixi, seruare quod præcipiunt: vt scilicet tot cognationes exquirantur ad vnius cognationis connubia, quot sunt in illa viri & mulieres peteotes coniugia. Quod autem sine omni authoritate & ratione, absque dubio rationabiliter reprehendendum iudicatur.

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM CXXXIV.

VValeranno (A) Nuuenburgensi.] *Sic tres Codices exhibent: Prioris autem vocabuli aquè ac posterioris varia est lectio. Prioris quidem apud Dodechyn in continuatione Mariani Scoti & Trithem. in scripto eccles. Valtramm, alias Valeranum, aut Valeranus: quæ duæ sunt receptiores. Posterioris apud Trithemium Nienburgensis, Munster. lib. 3. Cosmograph. Neumburgensis, Catalog. Archiepiscopatuum & Episcopatuum, edit. 1518. Miluenburgensis: Munsterum lubentiùs sequor, monentem id Episcopij sedem habere in Misnia, aliásq; vicinitates Lusatiæ aut Marsiliense, & Archiepiscopi Parthenopolitani (vulgò Magdeburgensem dicunt) respicere authoritatem. Hunc autem Valeranum ab Anglicis quibusdam Theologis ha... os cauterio inustum, purgabimus in Annotationibus Tractatus D. Anselm. de Sacramento Altaris.*

Prudentiam (B) vestram non fauere successori Iulij Cæsaris, & Neronis, & Iuliani.] *Henricum IV. Teuthonicorum Regem, & Imperatorem puto hic significari tot ob causas, quot nomina. Fuit enim Iulij Cæsaris successor: quia hæres (vt ita dicam) & post multa sæcula coaptatus est in regnum illius Germaniæ, quam Cæsar multis tandem prostratā præliis, Romano subegit imperio: vel forsan quia vt Cæsareo diademati, sic & bellica successit fœlicitati. Henricus enim (si luxū tollas & plusquam vipeream hostileq; in Romanos Pontifices immanitatem) fuit eloquens Princeps facundus, liberalis & bellicosus, adeo vt bis & sexagies in acie collata pugnauerit: test. Malm. in scena... de reg. angl. Melanchō. scholiis ad Abb. Vrsperg. Chron. & Munster l. 3. Cosmog. Iulij Cæsaris, Neronisq; similitudinem in eo rursus exprimit similitudo flagitiorum, stuprorum, adulteriorum & incestuū, quos de Iulio habet Sueton. c. 49. 50. 51. 52. & de Nerone c. 26. 28. 29. Iuliani effigiem (ne penicillū adulterinos duceret colores) refert idē vultu immanitatis, qua nō Christianos tantùm, sed & Christianorum summos Pontifices Alexandrum 2. Greg 7. Victorem 3. Vrban. 2. exagitauit. His accedant confirmātq; vniuersa, & ea nefanda, quæ ipsius Henrici vxor Agnes testificata est in Syn. Placentina, Vrbano 2. audiente, dicentiq; Patribus ibidem coactis, vt scribit Abbas Vrsperg. sub fin. anni 1099. Qui & ante finem 1106 eisdem (ne dicā vmbratoribus & sordidioribus) quàm hic Anselm. hominem coloribus depingit, inquiens:* Hic finis, hic interitus, hæcque sors vltima Henrici sub illo vocabulo 4. Roman. Imperatoris à suis appellati: à Catholicis verò, i.e. cunctis B. Petri successoribusq; suis, fidem & obedientiam lege Christiana confitentibus, Archipirata simul & Hæresiarcha, necnō & Apostata, persecutorque plùs animarum quàm corporum cōpetenter dicebatur, vtpote qui nec naturalib. nec consuetudinariis contentus sceleribus, noua & à sæculis inaudita, ideoque nonnulla & incredibilia excogitasse, & exercuisse infamabatur: *Et post pauca.* Deo gratias, qui licet tardè, tamen permagnificè victoriam cōcessit ecclesiæ suæ. Cui etiam Nabuchodonosor quinquagesimum exactionis annum, id est Gaulæus, qui quondam Iulianum vicerat, vertit in Iubilæum. Si quis v. tam zelotes est, cui quasi diem obitus Aman, etiam Henrici obitum & Ecclesiæ posteritatem ignorare non libeat, 7. Idus August. hanc esse sciat. *Sic Vrsperg. quem hacce locutum esse non pigebit cordatum lectorē, vt norit, Henricum non fuisse ab Anselmo mordaciùs impetitum. Abbas Ioachim Vrsperg. æquæuus, horum elogiorum atrocitatem breuiore inscriptione signauit in 6. p. tex. 8 exposit. in Apocal. vbi interpretans septem capita magnæ bestiæ, id est in Reges design. t, Henricum hoc vnico delineans tractu:* Quintus fuit is, qui primus in partibus occiduis cœpit fatigare Ecclesiam, pro inuestitura Ecclesiarum: ob quam causam multa schismata & tribulationes ortæ sunt in Ecclesia Dei. *Waleranus igitur, quia tam impio fauebat, non salutatur pro dignitate. Quanto autem impetu, ne dicam rabie, in Henrici causam incubuerit, iusti sunt ac plenæ testimonij testes, aculeata contumeliisq; apud Dodech. litera in appēd. ad Mariā. Scot. quibus tentabat pertrahere Ludouicum Comitem ad Henricianā factionem: commemorat Gregor. 7. Papā, & Rudolphum Regem, quasi nunquā fuerint, sic periisse. Lætitia ... per lectas Valerāni literas non tepide excādiut, in iis aduertens linguā virulentam, subsannatione suffurcinatā, vt os probos fatoq; functos vellicantem. Quamobrem præcepit Stephano Halberstatensi Episcopo, vt oblatrāti Valeranni fauces responso, ceu m. ducata oppilaret offa: quod & præstitit, hominē veridico carpens dente. Simoniacum & hæreticum vocans: Regem quoq; Henricum pronuncians Concilio piorum abactum: eamq; ob rem immerenter & dici & esse Regem, vtpote Sacerdotia licitantem gladio, pecunia. pædophthoria. Mitto cætera Stephani literis comprehensa (quarum etiam Trithem. meminit in Cat. Scriptor. eccles.) apud Dodechinum. Verò num illa Valeranni epistola sit eadem cum eiusdem libello aduersus Gregorium 7. scripto & commemorato à Baleo (forsan commento) centur. 2. Script. Brit. præfractius non asseuerarim.*

De (D) sacrificio verò.] *Sic Gregor. 7. epist. 1. lib. 8. sui Regist.* Nos, *inquit*, azymum nostrum impugnabili secundum Dominum ratione defendentes, ipsorum (*scilicet Græcorum*) fermentatum nec vituperamus nec reprobamus, sequentes Apost. dicentem; mundis omnia esse munda. *Vide etiam Algerum lib. 2. de corp. & sang. Domini cap. 10.*

Apertissimum (I) tamen est.] *Lege Iacob. Vitriacum hist. Orient. cap. 75. & Occident. cap. 38. Moscouita autem non tantum fermentato pane conficiunt, sed & calici aquā infundunt calidam, quod ex latere Domini non sine mysterio magno profluxerit sanguis & aqua, quam calidam fuisse credere fas est: inquit Ioan. Fab. in relig. Moscouitarum.*

Quia (K) cùm Græci &c.] *Non tantum anathematizant, sed etiam altaria. super quibus Latini Sacerdotes rem diuinam operati fuerint, abluunt: nec assurgunt, quando corpus Christi ad ægrotos fertur. Vitriac. ibidem. Hic autē error Græcā Ecclesiam inficere cœpit ann. 1054. Sigib. in Chron: iunge Rupert. lib. 2. de diuin. offic. c. 22.*

Sicut (V) in vestra legi &c.] *Videtur hic deesse hæc epistola, forsan ab aliquo lectore religiosiore sublata, quòd hic Waleramus esset Episcopus Henricianus, eamque ob rem à coetu piorum submotus Paschalis II. anathemate cum cæteris Germaniæ Pontificibus.*

EPISTOLA CXXXV.

SERENISSIMO DOMINO ANSELMO Sanctæ Cantuariensis Ecclesiæ Reuerendissimo Archiepiscopo, Walerannus Dei gratia Numenburgensis Episcopus, seruile obsequium, instantiam orationum, ac semetipsum omnino in omnib. deditissimum.

Conqueritur de varietate ceremoniarum inter altaris sacrificiū variè à variis obseruari solitarum: quasi verò hæ sacramenti essentiam attingerent, quum potius mysterium & decentiam religiosam.

CVM Mineruā de literarum professione aliquid præsumere ineptissimum est, ac inter edoctos literarum sectatores ratiocinandi probabilitate fidem facere non nostram attigit facultatem. Sed cum Propheta suspirando: reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua, cū (a) summa deuotione oculos leuo ad montem celsitudinis vestræ, vt inde veniat auxilium mihi; auxilium vestrum, auxilium à Domino, qui fecit cœlum & terram. (b) *Qui adhæret Domino, vnus spiritus est*: Vt inde pateat ex eius plenitudine vos etiam profunda Dei scrutari; nostram verò paruitatem vocem eius audire, sed prorsus nescire, vnde veniat aut quo vadat. Indiuidua Trinitas Deus est, & quotquot sunt in Deo, vnum sunt in ipso. Diuersitas in Ecclesia admodum est vnitati contraria. Diu non potest stare, quod partium in se grassatur dissensione. (C) De sacramentis ecclesiæ, aliud Palæstina, aliud Armenia, aliud nostra Romana & Tripartita sentit Gallia. Dominici etiam corporis mysterium aliter Romana, aliter Gallicana Ecclesia, ac diuersissimè nostra tractat Germania. Ex antiquis Patribus ordinem habemus sacrificandi: & valde admiror, vnde hæc nouitas surrepserit in domo Domini: (d) *Iesus Christus heri & hodie, ipse est in secula semper*, vnus semper idem, nullam patiens mutabilitatem. A Christo dissentit, qui in diuersitatem tendit. Christus est panis Angelorum, qui de cœlo descendit, & factus est panis hominum, esca pauperum, satietas cum eo regnantium: vt qui dignè comedunt, viuant in seculum seculi. (e) *Vnus panis, vnum corpus multi sumus in Christo omnes, qui de vno pane participamus*: Christus est via, per quam gradiamur, quem imitemur. Qui à Christo exorbitat, periculosè ambulat: Inter sacrificandum, quod Christus fecit, & nos faciamus. Quotiescunque, inquit, hoc facitis, quotiescunque sumitis. (F) Armenii quidē de fermentato se laudem sacrificare putant, sed in nouitate vitę cum Christo nō ambulāt. Imitatores Christi oportet (g) epulari non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis & veritatis. Fermentum licet modicum totam massam corrumpit: Christi corpus incorruptibile, quantum possibile est, nulla inficiatur corruptione. A sinceritatis sacrificio, omnis huiusmodi absit corruptio. Qui exoptāt imbui Christi corporis incorruptionem, noui sacrificii sinceritate veterem exuāt hominem. In Christi corporis confectione displicet alia nisi quam ipse obtulit substantia. Et si ausim profiteri, tenenda est ea quam dedit sacrificandi regula. Nos singulariter panem, singulariter benedicimus calicem. Hoc canones, hoc antiquus ordo Romanus præcepit, vt ab initio in Canone singulas cruces faciamus singulis. Hoc publico & inueterato vsu vbique tenemus à progenie in progeniem, & vestram miramur diuersitatem. Hoc Christus fecit, & nos facere præcepit: (h) *Hoc*, inquit, *facite, quotiescunq; sumitis*. Accipiens panem singulariter benedixit, & calicem similiter. Singulas singulis, vt noster, imò Romanus ordo pręcipit cruces fecit: & ita ab ipso, qui heri & hodie & vsque in seculum idem, inoleuit consuetudo. De crucum singularitate Christi nobis assentitur authoritas. Miror autem valde, qua ratione sacrificandi cœpit diuersitas: (i) *Vna est fides, vnum baptisma*, vna Christi amica sponsa & columba. Ecclesię vnitati valde obest in sacramentis discrepare, & quicquid libitum est licitum facere. Præterea inter consecrandum nonnulli ab initio calicem operiunt, quidam corporali, alii pāno complicato instar sudarii, quod repertum legimus in monumento, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vno loco. Christus via est, & veritas & vitæ via, per quam gradiamur vt ad ipsum veniamus. (k) *Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ipse ambulauit & ipse ambulare*. Nō veniunt ad vitam, nisi imitatores vitæ Paschalis: hostia nudato corpore in ara crucis immolata est: nudato corpore offerri voluit; qui omnia quę audiuit à patre, suis nota fecit. In sua immolatione semetipsum sicuti est manifestauit, cuius gloriam reuelata facie contemplabimur, vt ei per omnia conformemur configurati corpori claritatis suæ, vt ipse sit nobis omnia in æterna beatitudine; Et (vt ipsius verbis vtar) consummatum est, inquit: vt vetera non ambigamus transisse, & omnia noua esse; *velum templi scissum est à summo vsq; deorsum*; quod vsque in hodiernum diem positum est super corda Iudæorum: vt oculos habentes non videant; & aures non intelligant. Nobis verò, quibus Deus reuelauit per spiritum suum, non oportet sacrificandi mysteria implicare: sed exemplo Domini Iesu clarificare. Non cum Moyse vt Iudæi velamē superimponamus: sed cum Domino Iesu offerentes de claritate in claritatem transferri studeamus. Nudus Iesus in ara crucis, nudus appareat in ara nostrę immolationis: quod verbis protestamur, operib. exequamur. Panis ille verè Christi corpus est: & vt Christi corporis immolationem, immolari oportet Christi corpus in ara crucis nudatum: in sepulchro linteis est inuolutū; in passione discipulorum deuotione, in sepultura est inuolutus. Sepeliendo (sicut mos est Iudæis) sepelire ostendunt erga magistrū, studii deuotionem; sed adhuc ignorabant sacramenti veritatem. Iudæi similem sepeliunt, vt Iudæum, qui nondum perpenderant crucis mysterium: *Spiritus (l) omnia scrutatur, etiam profunda Dei*: Illis autē nondum spiritus erat datus, quia ex infirmitate crucifixus Christus non erat glorificatus. Glorificatus verò Iesus, corruptionis vestimēta deserit, corruptibilia à se remouit: incorruptionem vestitus, sepulchrum deserit: gloriam suam se amantibus pate-

a Detorquet vers. 1. psal. 120. ad propositum.
b 1. Cor. 6.
d Heb. 13.
e 1. Cor. 10.
g 1. Cor. 5.
h Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.
i Ephes. 4.
k 1. Ioan. 2.
l 1. Cor. 2.

C *Aliud est, loqui de sacramentorum ceremoniis, aliud de eorundem natura. Quales autem fuit hi Palæstini Armenii Suriani & alii Schismatici, describit Iacob Vitr. in hist. Oriental. His n. demptis, eandem fuisse semper & singulis seculis ecclesiasticorum sacramentorum fidem accuratè notauit Genebrardus in Chron.*

F *Vsurpat locum Amos 4. Sacrificate de fermentato laudem. Vide Anselm. sub fin. praeced. epist. Caeterum Armenios licet quendam errorem impingit Alphonsus Castrens. tit. de euchar. Iacob autem Vitriac. 400. pene seculis ante Alphons. hist. Orient. c. 79. scribit eos tantum errare, quod merum vinū ponant pro sacramento sanguinis, in caeteris ritibus à Graecis prorsus discrepare.*

bus patefecit. Cur ergo ex incorruptibilis sudarii inuolutione quasi Christi protestamur infirmitatem, & in huiusmodi tenebris inuolutione: cùm tum verissimè protestamur Dei virtutem & mundi lucem? Lux de luce, quæ illuminat omnem hominem, nollatenus (m) sub sudarii ponatur modio: sed sicut ipsemet sacerdos, & hostia obtulit semetipsum, ita & nostrum ei offeratur sacrificiũ, positum sub diuo, vt omnibus ad vitam in Christi luceat domo. Tunc maximè acceptabilis victima nostra erit, si Christi hostiæ fuerit consimilis. Inuoluimus tamen & nos vitalem hostiam, non sicut vobis mos à principio, sed in fine cum Ioseph & Nicodemo. Quod nonsolùm offertur in specie, sed in rei veritate discrepare non oportet in suâ immolatione. Qui offerendo discrepat, non sicut Christus ambulauit & ipse ambulat. Si autem in hac parte sacrificandi sinceritas exquiritur, facillimum est nobiscum sinceritatis cooperculo mundiciem obseruare, & tamẽ ab ipso summo sacrificandi & vetustissimo Ecclesię ritu nõ exorbitare. Imperfectum meum videant oculi vestri, & sicut estis in omnem circumspectionis plenitudinem quasi virtutum manibus compacti nostræ imperfectionis compatiamini excessibus. Glorificat Deum in me Catholica Ecclesia, quoniam in nostra mutatione diuinæ bonitatis apparet gratia. Gratia Dei sum id quod sum: ex Saulo Paulus; (a) ex aduersario Romanæ Ecclesiæ, intimus Paschali papæ, acceptissimus Cardinalium consecretanius, & in omnibus in hac parte prosperos spero successus. Ioseph in domo Pharaonis, ego in palatio Henrici Imperatoris. Neque iniquitas neque peccatum meum (si quod absit) aut quasi Nero incestus, aut Apostata Iulianus. Gratia Deo, quoniam sub vestræ sanctitatis regimine lupus & agnus simul pascuntur: Leo & vitulus simul accubant, puerque paruulus minatur eos: & quia virga æquitatis, virga regni vestri, Dei laudamus virtutem, ecclesiastico terrore indomitas feras mansuescere, nullique in montem Domini nocere: Leo rugiet, quis non timebit? Sed quia iustus vt leo confidit in huiusmodi quasi ipsius Dauid manu fortis, cor vestrum non trepidat, sed in Dei virtute io omnibus triumphat Dominus; qui vos inunxit oleo exultationis præ participibus vestris, ille vos coronet in misericordia & miseratione in regno beatitudinis.

m Ad fur his ... verbâ ... Mat. ... Luc. 11.

a Anno 1106. Henrico V. Henrici III. filio Paschali partes amplexo: tunc ... Saxonia, olim factus ... Ecclesia Romana communione recepit.

EPISTOLA CXXXVI.

DOMINO ET AMICO WALEtanno gratia Dei Nuuenburgensi venerabili Episcopo Anselmus seruus Ecclesię Cantuariensis salutem, seruitium, orationes, dilectionis affectum.

Respondet ad praecedentem.

GAudeo & gratias ago Deo: quia, sicut scribitis, glorificat eum in vobis ecclesia Catholica: quoniam in vestra mutatione diuinę bonitatis apparet gratia; & Domini Papæ Paschalis amicitiam habetis & familiaritatem: vt iam mihi liceat vestram amicabiliter salutare sanctitatem. Quod vestra sublimis humilitas me comparat Mineruæ, & vocat montem; non in me accipio: quoniam nihil in me, cur hoc dici de me debeat, intelligo. Non tamen debeo esse ingratus vestrę erga me bonæ voluntatis. Solemus enim sæpè sentire meliora de his quos diligimus, quàm ipsi merentur. De laude igitur, quæ ad me non pertinet, cor meum non gloriatur: sed de dilectione quæ semper amanda est, gratias agendo lætatur. Queritur vestra reuerentia de sacramentis Ecclesiæ: quoniam non vno modo fiunt vbique, sed diuersis modis in diuersis locis tractantur. Vtiq; si per vniuersam Ecclesiam vno modo & concorditer celebrarentur, bonum esset & laudabile. Quoniam (a) tamen multæ sunt diuersitates, quæ non in summa sacramenti neque in virtute eius, aut fide discordant, neque omnes in vnam consuetudinem colligi possunt: æstimo eas potiùs in pace concorditer tolerandas, quàm discorditer cum scandalo damnandas. Habemus enim à sanctis patribus, quia si vnitas seruatur charitatis in fide Catholica, nihil officit consuetudo diuersa. Si autem quæritur, vnde istæ natæ sunt cõsuetudinum varietates: nihil aliud intelligo, quàm humanorum sensuum diuersitates. Qui quamuis in rei virtute & veritate non dissentiant, in aptitudine tamen & decentia administrationis non concordant. Quia enim vnus aptius esse iudicat, alius sæpe minus aptum æstimat: neque in huiusmodi varietatibus non consonare, puto ab ipsius rei veritate exorbitare. Nempe quod alii in sacrificãdo corpore & sanguine Domini singulas cruces singulis faciunt ab initio in canone: Alii solũmodo singulas singulis; vbi singulatim nominatur panis & corpus, & singulatim calix vel sanguis: vbi verò oblatio vel hostia nominatur, vnã crucem ambobus faciunt; quoniam sicut vnus est Christus, qui seipsum obtulit pro nobis: ita vna est oblatio, & vna hostia in pane & vino quam offerimus: non video istos magis in hoc discordare à Christo, qui singulatim vtraque benedixit, quã omnes illi discordant, qui calicem post cęnam nõ sacrificant, sicut Christus fecit, [neq; semper ad vesperum sicut fecit:] & qui vtrumq; simul vno nomine vocant oblationem vel hostiam, quod Christus non fecit. Vnde possumus colligere, quia à nobis inuicem in huiusmodi actione seruata rei veritate possumus esse dissimiles sine reprehensione: cùm ab ipso authore ipsius sacrificii simus diuersi sine offensione. Vbi autem dicimus: hæc dona, hęc munera, hæc sancta sacrificia siue singulatim pani & vino singulæ cruces assignentur, siue vna cruce duo simul sanctificentur, non video in hac diuersitate reprehensibilem discordiam: nisi forsitan, quia conuenientius ambo vna cruce notantur, sicut vno verbo benedictionis sanctificantur. Cùm enim plures homines, aut diuersas res benedicimus; non singulis singulas cruces reddimus, sed omnibus vnam crucem sufficere credimus. Quòd v. nonnulli ab initio calicẽ operiunt quodam corporali, alii panno cõplicato ꝓpter custodiam mundiciæ, nec nudũ dimittũt calicẽ; sicut Christus nudus crucifixus est, vt significatis ostenderet, se mundo reuelaturum: non magis intelligo, eos debere reprehendi propter nouitatem CHRISTI, quæ non significatur ab illis in sacrificando, quàm quia non demõstrant in eodem sacrificio eum esse crucifixum extra ciuitatem, extra domum, & sub nudo cœlo. Quæ tamen magna non carent ratione. Nam

a Cæremoniarum variè à variis seruatarum nõ variat sacramentorum ... tatem & fidem.

b His inclusum virgulis impressi Codices non habebant.

Christus

c 1 Petr. 2. Christus, (c) *qui passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius*; in his quoque dedit nobis exemplum propter iustitiam sustinendi incomparabilem contemptum & paupertatem. Adeò enim contemptui habitus est, & execrabilis iudicatus: vt nec mori dignus haberetur intra aliquam hominum habitationem: neque inter homines, nisi inter execrabiles: neque sub tecto aliquo, nisi sub cœlo de quo eiici non potuit, vt secundum Prophetam, *d Psalm. 21.* (d) *opprobrium hominum, & abiectio plebis æstimaretur*. Pauper verò ita fuit, vt veniens in mundum, *e Luc. 2.* (e) non in sua, sed in aliena domo nasceretur: & natus, propter inopiam loci in præsepio brutorum animalium poneretur: & veniens in mundo non haberet vbi caput suum reclinaret, nec moriens, vnde nuditatem suam tegeret, nec mortuus, vnde inuolueretur, nec sepulchrum, aut locum, vbi corpus suum collocaretur. Quæ omnia magis sunt viuendo per effectū (cum ratio exigit) imitanda, quàm per nuditatem sacrificii nuditas Christi significanda. Neque coniectare possum, cur potius curandum sit, vt panno operiatur sacrificium, quia Christus nudus passus est, *f deerāt hæc in excus. co. l.* (f) quam ne sub tecto vel intra ciuitatem fiat: quoniam Christus sub nudo cœlo extra ciuitatem passus est. Si autem vsus non habet, vt extra tectum fiat propter perturbationes aëris: simili causa videtur, vt calix in sacrificando non discooperiatur, propter quasdam, quæ contingere possunt, incōmoditates. Tutius itaq; & diligentius puto, vt calix, ne aut musca, aut aliquid indecens in illum cadat (quod sæpe contigisse cognouimus) operiatur: quàm discoopertus contingentibus immunditiis exponatur. Hæc sapientię vestræ pro meo sensu nullius meliorē rationem respuens respondeo. De his, qui sacrificant de fermentato, misi vobis olim quandam Epistolam. *Ep. 114. sup.*

EPISTOLA CXXXVII.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis, fratri & amico Turoldo, Dei gratia monacho Beccensi salutem, & boni propositi perseuerantiam vsque in finem.

Quod mundo valedixerit, vehementer in Domino gaudet.

BEnedictus Deus in donis suis, & sanctus in omnibus operibus suis: qui cor vestrum conuertit à vanitate ad veritatem. Vanitatem enim sequuntur omnes, qui altitudines & honores, atque diuitias huius seculi concupiscunt, sicut promittunt, sed quanto plus abundant, tantò magis animam esurientem faciunt, nec ad vllum bonum finem perducunt. Veritatem autem tenent, qui terrena & transitoria toto corde contemnunt, & ad veram humilitatem toto conatu ascendunt. Namque nequaquam videntur spiritualibus oculis, qui se humiliant, descendere: sed ad montem altissimū, de quo ad regnum cœlorum ascenditur, conscendere. In viam Paradysi vos direxit diuina clementia: Immo in quendam paradysum huius vitæ vos introduxit, cùm vos in claustralem conuersationem monachici propositi introduxit. Caueat igitur vestra prudentia, ne cor vestrum retro respiciat: (a) [illegible] autē monachus respicit, cum ea sæpe recolit, quæ deseruit. Quod cum sæpe facit, refrigescit in eo amor cœlestis, & reuiuiscit amor mundi, & fastidium tædiumq; propositi sui. Sicut igitur corpus vestrum est segregatum à secularium conuersatione, sic vestrum cor sit separatum à mundana cogitatione, & sit semper occupatum aliqua vtili & spirituali meditatione. Spiritus sanctus semper habitet in corde vestro; & semper faciat vos gaudere, & gratias agere Deo de bono incepto. Amen.

a Monachus retrò respicit sæpe recolens. à se relicta.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CXXXVII.

TVroldo.] *In Chron. Becc. habetur prolixa mentio de eo: quam idcirco sic perstringemus, vt nihil, quod ad historiam spectat, excidat. Turoldus igitur Hugonis Euremondensis germanus, vir non postrema nobilitatis & potentiæ, cum ad Ecclesiæ Baiocensis regimen fuisset euectus, paulò post diuino sic exarsit amore, vt vniuersam seculi honestatem pro stercore habuerit: & Becci monachum induerit. Nec sine magna fruge. Nam eò tandem ascendit summissionis, modestiæ, grauitatis, prudentiæ, obseruantiæq; monasticæ, vt admirationi foret ipsis optimatibus Beccensibus. At verò, vt magis magisq; splendesceret, visum est diuinæ sapientiæ, eum à minus excoquere in fornace doloris (quem rupturam dicimus) sic eum excruciauit: vt non parua intestinorum portio in scrotum descendens pene hominem exanimaret: & denuo conscendens, quicquid cruciatus de descensu videbatur defuisse, fœnoratis fœnoribus repeteret. Interea Dei seruus fortiter cum interno luctante hoste, semper eius furorem celabat; sperans diuino tandem reprimendum auxilio: sicq; nimius (quod clam esse perobtabat) detegere cogeretur. & quidem virginei pudoris studio. Cessit tamen, cum semel intestina sic relaxata & inflata sunt, vt de interiori eorum regressu desperans Abbatem Willelmum accersierit: qui haud mora cum fratribus aduolauit. Conspicatus Turoldum morbo pene enectum, cœlestis medici manum implorat. Ipse quoque ægrotus, animo sanus plurimumq; viuidus, ad Diuæ Fidis Virginis opem celeriter confugit. Nec frustrà: Cœpit enim meliusculè esse & dormire. Inter somnum verò audiuit vocem huiuscemodi:* Surge sanus, & intellige precibus beatę Fidis integrę te redditum sospitati: & ad te accersito hoc ipsum indicabis Abbati: Orabis etiam ipsum quatenus fratrem Girardum cognomento Giffardum, Longueuille dirigat, qui saluatori tuo gratias pro salute tibi concessa referat, ac candelas super ecclesiæ altare reuerentissimè offerat. *Ipsissima sunt Chron. Becc. verba. Turoldus somno excitus pudendis admouet manum, deprehendit tactu veritatem cœlestis admonitionis, restitutionemq; tam insperatæ sanitatis. Vnde in doxologias gratiasq; supremo Pharmacopæo, nec non eius amicæ sanctissimæ Fidi habendas effunditur. Abbas hoc audiens, incredibili exultauit gaudio, Turoldumq; vnà cum Giffardo Longeuillam misit reddēdi voti ergo. Porrò hanc sanctam Fidem, cuius obsecrationibus conualuit Turoldus videtur esse illa ipsa, de qua Martyrolog. Prid. Non. Octob.*

EPISTOLA CXXXVIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS (a) Basiliæ amicæ, & filiæ in Domino charissimæ, salutem & benedictionem Dei, & suam, si quid valet.

a Videtur hæc illa esse de qua in epist. 46. lib. 3.

Mulieri pientissimæ pientissimam dat epistolam.

DIdici per legatos vestros, quia vehemēter desideratis literas nostras, in quo recognosco vestram

vestram bonam voluntatem, & Christianam intentionem. Nihil enim video, cur illas desideretis nisi ex illis aliquod consilium animæ vestrę salubre inde accipiatis. Quamuis ergo tota sacra Scriptura vos doceat, qualiter viuere debeatis; si eam vobis exponi facitis: non tamen debeo esse auaris, neque inexorabilis religiosæ petitioni vestræ. Dicam igitur vobis (filia charissima) aliquid: quod si frequenter tota intentione mente pertractaueritis, multum cor vestrum ad timorem Dei, & ad amorem bene viuendi accendere poteritis. Semper sit ante oculos mentis vestræ; quia vita præsens finem habet, & nescit homo quando vltima dies, ad quam indesinenter die ac nocte propinquat, adueniat. (a) Vita præsens, via est. Nam quamdiu viuit homo, non facit nisi ire. Semper enim aut ascendit; aut descendit. Aut ascendit in cœlum; aut descendit in infernum. Cum facit aliquod bonum opus, facit vnum passum ascendendo: cùm verò aliquo modo peccat; facit vnum passum descendendo. Iste ascensus vel descensus tunc cognoscitur ab vnaquaque anima, quando exit de corpore. Qui solicitè studet, dum hîc viuit, Bonis moribus & bonis operibus ascendere, in cœlo collocabitur cum sanctis angelis: & qui malis moribus descendit, in inferno sepelietur cum perditis angelis. Hoc vtique notandum est, quia valde velocius & facilius descenditur, quàm ascenditur. Quapropter in singulis voluntatibus & actibus suis, debet Christianus, & Christiana diligenter considerare, si ascendat aut si descendat, & toto corde ea, in quibus videt se ascendere; amplectatur; atque illa; in quibus cognoscit descensum, sicut infernum fugiat & execretur. Moneo itaque & consulo vobis (in Deo amica & filia dulcissima) vt inquantum adiuuante Deo potestis, ab omni peccato magno vel paruo vos retrahatis, & in sanctis actibus vos exerceatis. Oro omnipotentem Deum; vt ipse vos semper, & vbique protegat, dirigat & custodiat. Amen.

a cur præsens vita via sit.

EPISTOLA CXXXIX.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis charissimo amico suo reuerendo Abbati cœnobii sancti Bertini Lamberto salutem & dilectionem cum orationibus.

Inuitato Abbati ad Rhemensis Ecclesiæ regimen suscipiendum, suadet humeros supponere, si præcipiatur. coniunge epist. 52. lib. 1. & 115. sup.

QVIA Ecclesia Remensis desiderat & petit reuerentiam vestram (sicut scripsisti mihi) ad regimen Archiepiscopatus: postulat vestra prudentia à mea paruitate cõsilium, quid sibi faciendum sit in tam magna re, tam onerosa, tamque periculosa. Inprimis oro Deum, vt ipse nihil permittat de vobis fieri, nisi quod illi placet & vobis expedit. Consilium (a) autem meum quod petitis, inquantum intelligere possum, hoc mihi videtur salubrius; vt voluntas vestra (quantum in vobis est) multum præbeat assensum, nihil dicatis, nihil faciatis, quod ad hoc posset valere; vt ad onus, ad quod vocamini, aliqua occasione pertrahamini. Nulla vos cogat necessitas præter solam & puram obedientiam. Obedientiam verò nullam suscipiatis, nisi à Domino Abbate Cluniacensi, cui vos subdidistis. Quod autem dicitis vos malle inobedientiæ culpam incurrere, quàm tam onerosum opus, & operosum onus suscipere, non est meum consilium. Periculosior namque est inobedientia, quam si non sequitur pœnitentia; quàm sit obedientia quæ in spe misericordiæ Dei aggreditur, etiam ea quæ videntur impossibilia. Virtus enim & meritum obedientiæ, cùm sola impellit hominem in pericula, aut defendit hominem à peccato, aut si fortè peccat, veniale est, si comitatur semper pœnitentia. Qui autem viuit in inobedientia, nullum bonum opus facit sine macula.

ANNOTATIO IN EPISLOTAM CXXXIX.

COnsilium (a) autem meum, &c.] *Arnulfus Lexouiensis in epist. ad Danielem Priorem S. Barbaræ rectè, quod quemadmodum vocatus ad Prioratum non se debuit ingerere, ita vocatus non debeat recusare:* quia. *inquit*, non minus delictum, tumor inobedientiæ importat, quam zelus ambitionis importat. Quod si non ex tumore, sed humilitate potius, sicut putas, & timore desistis: pusillanimitatem hæc mihi sapit humilitas. Veni igitur: quoniam cum ipso onere gratia tibi diuina concrescet. *Sic ille.*

EPISTOLA CXL.

PASCHALIS EPISCOPVS SERVVS seruorum Dei, venerabili fratri Anselmo Cantuariensi Archiepiscopo salutem & benedictionem.

Voluptati sibi esse, quòd Henricus Ecclesiasticis obsecundarit præceptis. Hæc autem epist. habetur lib. 5. de gestis Reg. Angl. apud Wilhelm. Malmesb.

QVod Anglici regis cor ad Apostolicæ sedis obedientiam omnipotentis Dei dignatio inclinauit, eidem miserationum Domino gratias agimus, in cuius manu regum corda versantur: hoc nimirum tuæ charitatis gratia, tuarumque orationum instantia factum credimus: vt in hac parte populum illum, cui tua solicitudo præsidet, miseratio superna respiceret. Quod autem & Regi, & his, qui obnoxii videntur, adeo condescendimus, eo affectu & compassione factum noueris, vt eos, qui iacebant, erigere valeamus. (Qui [a] enim stans iacenti ad subleuandum manum non porrigit, nunquam iacentem eriget nisi & ipse curuetur. Cæterum quauis casui propinquare inclinatio videatur, statum tamen rectitudinis non amittit.) Te autem (frater in Christo venerabilis & charissime) ab illa prohibitione, siue (vt tu credis) [b] excommunicatione absoluimus, quam ab antecessore nostro sanctæ memoriæ Vrbano Papa aduersus inuestituras aut hominia factam intelligis. Tu verò eos, qui inuestituras acceperunt, aut inuestitos benedixerunt, aut hominia fecerunt; cum ea satisfactione, quam tibi per [c] communes legatos, Willelmum & Baldeuinum viros fideles & veridicos significa-

a hæc periodus inclusa virgulis loco proximè citato deest.

b Nempe in Concil. Claremont. & Romæ quæ superiùs citauimus.

c hi erant Anselmi legati, monachiq; Cantuariens.

quia gentem regni vestri in tanta pace facitis viuere, vt omnes boni, qui hoc audiunt, Deo agant gratias, & vitæ vestræ diuturnitatem desiderent. Vbi enim pax est, licet omnibus bonam voluntatem habentibus, quod optant, sine perturbatione malorum hominum efficere. Vnde vestra celsitudo, per quam Deus facit; ab eo certissimè magnam retributionem expectate. Super hoc vsque pacis fundamentum facile est alia, quæ ecclesiastica religio exigit ædificare. Precor itaque bonæ voluntatis vestræ constantiam; quatenus consideretis si qua sunt in regno vestro corrigenda, propter vitæ æternæ præmium: & vt magis ac magis in vobis gratia Dei augeatur, sollicitè Deo adiuuante studeatis emendare. Nihil enim est contemnendum quod corrigi possit. Quia Deus exigit ab omnibus, non solum quod malè agunt; sed etiam quod non corrigunt mala, quæ corrigere possunt. Et quantò potentiores sunt, vt corrigant; tantò districtius exigit ab illis Deus, vt secundum potestatem misericorditer impensam bene velint & faciant. Quod maximè videtur ad reges pertinere; quoniam ipsi cognoscuntur maiorem potestatem, & cui minus contradicitur, inter homines obtinere. Si autem non omnia simul potestis; non debetis propter hoc, quin à melioribus ad meliora studeatis proficere: quia bona proposita, & bonos conatus Deus solet benignè perficere, & beata plenitudine retribuere. (a) Auditur apud nos, quia coniugia in regno vestro sine omni ratione dissoluuntur, & commutantur: quia cognati suæ sub nomine coniugii, siue alio modo, palam, sine reprehensione contra canonicam prohibitionem commisceri non verentur. Episcopi quoque (qui debent esse forma & exemplum aliis canonicæ religionis) inordinatè, sicut audiuimus, aut à solis Episcopis, aut in locis vbi ordinari non debent, consecrantur. Hæc; & alia, quæ magnitudinis vestræ prudentia in Hybernia corrigenda cognouerit, precor, obsecro, & consulo sicut illi, quem valde diligo, & cuius profectum per omnia desidero, quatenus consilio bonorum virorum, & sapientium regni vestri corrigere studeatis: & Deum oro, vt de regno terreno ad regnum cœleste transeatis. Amen.

a confer epist. 147 infr. & notat.

EPISTOLA CXLIII.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis Gisleberto * Lunidensi Episcopo salutem.

** al. Lunicensi.*

Hic Episcopatus est in Hybernia spectans authoritatem Armachani Metropolitæ: vt ex MS. & impressis Cod. habeo: Licet apud Houed. part. post. Annal. p.302. non extet: nam octo tantum episcopos illi subiicit: reliqui Cod. 15.

Gratiam habet præsuli gaudenti, quod suis auspiciis res ecclesiæ bene verteret.

GRatias ago reuerentiæ vestræ, quia lætari se significat in literis suis, quòd Deus in ecclesia sua ad profectum religionis per me dignatur aliquid operari. Quoniam autem (b) olim nos apud Rothomagum inuicem cognouimus,

b hinc liquet quam falsò apud Balæum. 2 scriptorum Britanniæ quidam contendant eundem fuisse cum altero Gisleberto, de quo nos ad epist. 10.

electione sociati sumus, & nunc cognosco vos ad episcopatus dignitatem gratia Dei profecisse: confidenter audeo vos obsecrare, & secundum quod intelligo, opus esse vobis consulere. Sublimauit Deus in Hybernia vestram prudentiam ad tantam dignitatem; & posuit vos, vt studeretis ad religionis vigorem & animarum vtilitatem. Satagite ergo sollicitè, sicut scriptum est; (c) qui præest in sollicitudine, in illa gente quantum in vobis est, corrigere & extirpare, & bonos mores plantare & seminare. Ad hoc etiam (quantum in vobis est) Regem vestrum, & alios Episcopos, & quoscunque potestis suadendo, & gaudia quę parata sunt bonis, ac mala quæ expectant malos, ostendendo attrahite. Et de vestris, & de aliorum bonis operibus præmium mereamini à Deo accipere. Grates refero pro munere vestro, quod mihi benignè misistis. Orate pro me.

c Rom 12.

EPISTOLA CXLIV.

ANSELMVS DEI GRATIA ARCHIepiscopus Cantuariæ, Adriano, qui fuit monachus CHRISTI Ecclesiæ Cantuariensis, & suadente diabolo reliquit habitum suum: si vult redire ad monasterium, & ad monachicum propositum, salutem, & veram dilectionem.

Præceptis, consiliis & minis errantes reuocat geminas oues.

FRatrem & filium non debeo te nominare, donec sciam te pœnitentiam peccati, & erroris tui agere, & hoc cognoscam per reuersionem tuam. Quod si, Deo per gratiam suam inspirante, secundum desiderium meum videro: certus esto, quia in me paternam pietatem, & fraternam charitatem sine figmento (Deo annuente) inuenies. Consulo igitur, & consulendo precor, vt hominem, cuius animæ salutem affectu cordis desidero, & præcipio ea authoritate, quæ mihi à Deo & ab ecclesia Dei tradita est, super omnes viuentes professos obedientiam, & stabilitatem in præfato monasterio: & adiuro per eandem professionem, & stabilitatem, quam te in eodem loco seruaturum coram Deo promisisti: & per vtrumque aduentum Domini nostri IESV CHRISTI, sicut vis, vt primus sit tibi ad salutem, & secundus nō sit tibi ad damnationem: quatenus resipiscas, & redeas ad ecclesiam, in qua monachus fuisti, & quantum ad habitum esse debes secundum veritatem, & ad me, & ad fratres, qui te propter animæ tuæ salutem desideramus, si non vis in excommunicatione & anathemate mori. Nullus enim homo in præsenti vita viuens potest te absoluere ab his vinculis excommunicationis & anathematis, nisi, quod vera dilectione precor & cōsulo, feceris. Istas meas literas præcipio tibi, si qua adhuc vena obedientiæ viuit in te, vt ostendas, si opportunitatem habes, Airardo, qui tecum ab ecclesia Christi discessit: & quidquid tibi scribo, illi simili charitate, & authoritate mando. Quamuis non mereamini, vt adhuc pro vobis orem, tamen oro Deum omnipotentem, vt ipse vos conuertat ad se, & ad salutem animarum vestrarum, & lætificet me de vestro desiderato reditu. Amen.

EPISTOLA CXLV.

DOMINO DESIDERABILI, ET totis viscerum medullis concipiendo, matri Ecclesiæ Catholicæ Anselmo: frater Walterus vnus suorum, extrema pars deuotorum, desideratæ pinguedinis, intimæ suauitatis haustum sufficientem.

Exultat de fœlici Anselmi in Angliam reditu, seuulq; ab eo quidpiam expetit solatij.

HÆret lingua, sensus hæret, nutat manus dum reuoluit dulcedinem vestræ salutationis, qua se vestra celsitudo ad tantillum homuncionem dignata est inclinare. Ecce ad vocem vestram confortata sunt ossa mea, exhilarata præcordia mea: quia sanè nunc cognoui, me vestram gloriam non inaniter amasse, quando vos meam humilitatem non dedignati estis recognouisse. Et reuera quantò in me nihil promptum, nihil robustum considero, tantò erga meam imbecillitatem vestram diligentiam pluris duco. Omnipotenti itaque Deo laudis hostiam mecum referunt omnes amici vestri, qui sæculum nostrum præsentiæ vestræ lumine destitutum, fœliciore beatitudinis vestræ reditu exhilarauit. Depulit enim qualiter voluit, quicquid requiei placidæ, voluntatis vestræ obnitebatur; vnoque momento, (quod nobis longissimum videbatur) citissimum nobis effectu pleniore perfecit. Introitus enim vester pacificus factus est, & nobis, & vobis: quia dum protractæ querelæ terminum posuistis ecclesiis canonicè collatis, vos quoque requieuistis. Itaque requiei vestræ, & communi bono congratulantur omnes amici vestri, & vos (quia corpore coniuncti non possunt) desideriorum gressibus inuisere non desistunt. De nostris potissimum monachis dico, quos vobis maioris dote familiaritatis & subuentione tam spiritualis, quàm temporalis necessitatis proclinius deuinxistis. Sed quoniam mei causa cœpi, ad me mihi redeundum est. Optatissimum mihi esset, si fieri posset ante finem meum vestro conspectu perfrui, & coram vobis de meis calamitatibus conqueri. Pertransiit enim tempus meum, & nescio, si quem diuturnitate vitæ collegerim fructum. Sed quoniam voluntati meæ debilitas senilis obsistit, ecce hic vbi sum vobis suspirando miserias & languores animæ, quos contraxi, repræsento. Id potissimum exorando (vt sicut omnibus omnia facti estis) eo me modo rescripto mansuetudinis vestræ informare dignemini, quo præsentem, si ita contigisset, consolaremini. Erit enim hoc magnum rutamentum meæ necessitatis, & monimentum gratum vestræ suauitatis. Ad hoc sanè mea hæc tendit oratio, vt, quoniam vobis ex toto iuxta votum frui non possum, saltem mihi aliquam vestri portiunculam concedatis: non qua fruar pro vobis, sed cuius respectu in vestra consolatione respirem. Non quia ægritudini meæ sufficientia desint alimenta scripturarum: sed quia semper satius est ægroto, si ei quod desiderat, tribuatur. Et sæpe tactus vnius demulcet, cui multorum medicamina non inhærent. Omnipotens Deus mentem vestram & linguam paruulorum suorum consolatione diutius reseruet & placidæ voluntati conatus aduersariorum potentiæ suæ dextera substernat. Amen.

EPISTOLA CXLVI.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS, fratri & dilectori suo Waltero, salutem & benedictionem Dei, & suam, quantum valet.

Est rescriptum ad antepositas literas.

LIteras religiosæ dulcedinis tuæ suscepi, velut fauum pinguem, & exundantem & stillantem densas & suaues guttas, inexplicabilis erga me dilectionis. In quibus sancto referta feruore anima tua diligenda & dilecta animæ meæ, tanto se significat flagrare desiderio nostri colloquii: & quia hoc fieri posse desperat, saltem per literas nostræ salutationis & ædificantis admonitionis, vt anima mea miretur, vnde tua erga me concepit tantum affectum amoris: (a) *nisi quia spiritus, vbi vult spirat: & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, aut quò vadat.* Quippe mea merita hoc impetrare apud Deum, vt apud homines nequeunt, vt sic diligar ab homine: sed Spiritus sanctus, per quem charitas in cordibus seruorum Dei diffunditur, ipse animam tuam tali ac tanto fœcundauit affectu. Cuius vocem in literis tuis audio, sed vnde hoc inspiret nescio: quia, cur hoc faciat, in me non inuenio. Quem rogo, vt nunquam à te vadat, sed semper in te maneat, & totum spiritum tuum indesinenter amore Dei & proximi feruere faciat. Gratias ago Deo, qui mihi, vt ita à te diligar, dedit: sed tibi multò maius donum tribuit, cum cor tuum sic amore proximi impleuit. Vnde namque est gratius Deo diligere proximum, quam diligi à proximo. (b) Semper ergo plus debemus studere amare, quam amari: & plus gaudere, & maiorem quæstum æstimare, cum amamus, quàm cùm amamur. Atque magis dolendum nobis est, & maius damnum credendum, cum perdimus, quem amamus, quàm cum amittimus illum, à quo amamur. Amanti enim præmium debetur, non amato. Deum, pro cuius amore me diligis, oro vt ipse te diligat, ipse te ad bene viuendum (quod à me petis) instruat: ipse te ab omnibus peccatis absoluat, & ipse te ad vitam æternam perducat. Amen.

a Ioan. 3.

b Potius amare quam amari studeamus.

EPISTOLA CLXVII.

MVRIARDACHO GLORIOSO REgi Hyberniæ, Anselmus Archiepiscopus, seruus Ecclesiæ Cantuariensis, fidele cum orationibus obsequium, & per regnum terrenum mereri cœleste.

al. Murcardus apud Bibliotheca Malmesb. lib. 5. de reg. Angl.

Etiam atque etiam rogat mederi, aut curare mederi pestilentibus sui regni morbis.

QVoniam multa de vestra excellentia prædicantur, quę regiam decent dignitatem, valde gaudemus: & Deo, à quo est omne bonum, deuotas exinde gratias agimus. Confidimus autem, quia qui vobis contulit gratiam suam, in facien-

faciendis bonis, quæ fecistis: conferet quoq; effectum perficiendi ea, quæ super illa quæ facitis, eum velle cognoscitis. Quapropter gloriose fili, & in Deo charissime, precor, vt ea quæ in regno vestro secundum Christianam religionem emendanda cognoueritis, omni instantia & solicitudine emendetis. Ad hoc enim Deus in regali sublimitate vos constituit, vt virga æquitatis subditos populos gubernetis, & quidquid in eis iustitiæ aduersatur, eadem virga percutiatis & amoueatis. Et quidem quiddam dicitur fieri in ipso populo, quem regendum suscepistis, quod magnopere corrigendum est: quia Christianæ religioni omnimodis contrarium est. (A) Dicitur enim, quòd viri ita liberè, & publicè vxores suas vxoribus aliorum commutant, sicut quilibet equum equo, aut quamlibet aliam rem re alia ab illo commutat, aut pro libitu, & sine ratione relinquunt. Quod quàm malum sit, omnis qui Christianam legem nouit, intelligit. Si igitur excellentia vestra diuinarum scripturarum sententias, quæ huic infami negotio obuiant, per se legere non valet, præcipite Episcopis, & religiosis clericis, qui in vestro regno sunt, vt eas vobis edicant: quatenus eis cognitis, quo studio vobis inuigilandum sit; vt hoc malum corrigatur, cognoscatis. Item dicitur, Episcopos in terra vestra passim eligi. & sine certo Episcopatus loco constitui: atque ab vno Episcopo, Episcopum sicut quemlibet presbyterum ordinari. Quod nimirum sacris canonibus omnino contrarium est: & eos, qui taliter instituti sunt, aut ordinati, cum suis ordinatoribus ab Episcopatus officio deponi præcipiunt. Episcopus namque nisi certam parrochiam, & populum, cui superintendat, habeat, constitui secundum Deum non potest: quia nec in secularibus nomen vel officium pastoris habere valet, qui gregem, quem pascat, non habet. Honor quoque episcopalis non parum vilescit, dum is ad pontificatum assumitur, qui ordinatus, quò diuertat, vel cui per Episcopale ministerium certò præsideat, nescit. Minus quoque, quàm à tribus Episcopis ordinari (b) non debet: cùm propter multas alias & rationabiles causas; quas epistolaris breuitas non admittit, tum, vt fides, vita, & solicitudo eius, qui inuigilare debet, idoneis & legalibus testibus comprobetur. Precor itaque, hortor, & moneo: quatenus excellentia vestra operam det, vt ista in regno suo corrigantur: quatenus merces, quam à Deo pro aliis bonis expeditis, pro istis vobis augeatur. Cæterum si quid in vobis, aut in iis, quos regere suscepistis, quod vllatenus voluntati Dei aduersari queat, perpenderitis, solicitè emendare satagite: vt cum de terreno regno transibitis, ad cœleste regnum veniatis. Amen. De fratre nostro Cornelio, quem sibi celsitudo vestra mitti rogauit; dico, quia ita occupatus est circa seruitium patris sui, vt nec ab eo queat sine periculo vitæ illius separari, nec eum, qui iam senio confectus est, secum vllatenus ducere.

b Iuxta 1. Cano. Apost. & d. 64. Episcopi ab omnib. & Cano. Pa ri. Clem. l. 6. const. Apost. cap. 20. lib. 6. cap. 31. Conc. Arela. 1. can. 21.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CXLVII.

Dicitur [A] quòd viri ita liberè & publicè vxores suas, aliorum vxoribus commutant.] *Epist. 141. supra, idem præmonuerat. sed quia vt liquet, neglectum fuerat, rursum inculcat. Sed & ante Anselmum Gregorius Papa VII. aliquid simile audierat, vnde Lanfrancum per literas, (quarum maiorem partem retulimus in epistol. 21 lib. 2.) monuit serpenti morbo occurrere his verbis:* Tuam verò fraternitatem, etsi monitore nõ egeat, impellente tamen nos solicitudine admonemus: quatenus grauiora vsquequaque vitia resecare studeat: & inter omnia, & præ omnibus, nefas quòd de Scotis audiuimus; quòd plerique videlicet vxores non solum deserunt, sed etiam vendunt, modis omnibus prohibere contendat. Ad hæc enim Apostolica te authoritate fultum esse volumus, vt non solùm in Scotis, sed etiam in aliis (si quos in Anglorum insula tales esse cognoueris) dura animaduersione punias, & radicem tanti mali prudenti sarculo correctionis penitus extirpare non differas. *Sic Gregorius ad Lanfrancum, qui monitu Pontificis continuò morem gessit. Nam post Gregorianas literas sequuntur proximè aliæ eiusdem Lanfranci ad Gothricum Hyberniæ regem, vbi post captatam in limine beneuolentiam, hæc insunt:* In regno vestro perhibentur homines, seu de propria, seu de mortuarum vxorum parentela coniuges ducere. Alii, legitimè sibi copulatas pro arbitrio & voluntate relinquere: nonnulli suas aliis dare, & aliorum infanda commutatione recipere. Hæc, & si qua sunt alia crimina, propter Deum & animam vestram in terra potestatis vestræ corrigi iubete: talesque vos cum diuino adiutorio vestris subditis exhibete, vt & amatores boni bona ampliùs diligant, & appetitores mali prauas actiones nequaquam exercere præsumant. *Ita Lanfrancus commonuerat Regem: Verùm nescio, an surda aure ista hæc prætermisset aut mors irruens sancta eius præuenisset desideria: saltem constat ex aliis literis Lanfranci ad Terdelnachum Gothrici successorem datis, nihil fuisse adhibitum remedij tam pestilenti morbo. Substomachans enim, paulò ante medium scribit:* Inter multa quæ placent, relata nobis sunt quædam, quæ displicent: scilicet, quod in vestro regno quisque pro arbitrio suo legitimè sibi copulatam vxorem nulla canonica causa interueniente relinquit, & aliam quamlibet, seu sibi, vel relictæ vxori consanguinitate propinquam, siue quam alius simili improbitate deseruit, maritali seu fornicaria lege punienda temeritate coniungit. *Hactenus Lanfrancus, ex cuius prætereà adhortamentis si præsentia liceat Anselmi comprobare: ausim dicere non ex Scotorum vel Hybernorum, sed Anglorum longè antea deprauatis moribus natam hanc tabificam gangrenam, paulatim vires & augmentum sumpsisse. Nam Gildas in excidio Britanniæ supra mille annos dixit.* Reges habet Britannia quamplurimos coniuges habentes, sed scortantes. *D. Bonifacius Martyr & archiepiscopus, Legatus Germaniæ obiicit Ethelbaldo regi Anglorum apud Willelm. Malmesbur. lib. 1. de reg. Anglorum c. 4.* Audiuimus quod optimates penè omnes gentis Merciorum tuo exemplo legitimas deserant vxores, & adulteras, & sanctimoniales constuprent, &c. *Quod autem fuerit Scotis hoc lando quasi hæreditarium, arguit D. Hieron. lib. 2. aduersus Iouinianum:* Scotorum natio vxores pro-

prias non habet: & quasi Platonis politiam legerit, & Catonis sectetur exemplum, nulla apud eos coniunx est propria: sed vt cuique libitum fuerit, pecudum more lasciuiunt: *Taceo pudenda & persimilia memoratis libidinibus, quæ Syluester Giraldus centum post Anselm. annis notauit de Hyber. u. distin. 3. Topographia Hybernica, cap. 19. Quam verò altas hic morbus egisset radices, adeo vt nec huius epistolæ medicatu excelli potuerit consilio, palam fit ex Concilio Casellis Archiepiscopali Hyberniæ ciuitate habito anno 1171. & ab Alexandro III. probato: in cuius Concilij placitis id potissimè iubetur,* vt omnes laici qui vxores habere velint, eas secundùm ius Ecclesiasticum habeant; *Roger. Houedenus retulit in poster. part. annal. Sed nec hoc decretum (vt liquet ex signato Sylu. st. Giralds testimonio) valuit extirpare: tam piceum est impia veneris malum.*

EPISTOLA CXLVIII.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS fratri charissimo Odoni monacho, & Cellario salutem, & benedictionem Dei, & suam.

De Cellerij officio extat in D. Benedicto regula cap. 31. Non esse deserendum munus sibi commissum ob ingrauescentem ætatem.

Dicitur quod, quia senis ætate & ægritudine finem tuum propinquare, ideo vis obedientiam tuam, in qua hactenus Deo, & conuentui Ecclesiæ, in qua viuis, deseruisti, deserere. Notum autem volo esse dilectioni tuæ, quia hoc cōsilium non est de bona parte. De malis enim operibus debemus agere pœnitentiam, & ea relinquere ante mortem, ne in illis inueniat nos vltima dies. In bonis verò operibus debemus perseuerare vsque in finem, vt in illis assumatur anima nostra de hac vita. De benefacientibus namque perseueranter dictum est: (a) *qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit*: non de illis, qui ante finem à bono opere deficiunt. Expedit igitur animæ tuæ, (frater & fili charissime) vt in obedientia, quam secundùm posse tuum ad placitum Dei, in quantum cognoscere possumus; & ad placitum Abbatis tui & fratrum tuorum tenuisti, perseueres, quamdiu vita in te fuerit, & Abbas tuus tibi iusserit: bonu, & læto animo, sine omni rancore & murmuratione, vt etiam loquendo & disponendo aliquid de eadem obedientia emittas spiritum. Sic enim eueniet tibi illa promissio, quæ perseuerantibus vsque in finem promittitur. Nec te terreat, quia propter imbecillitatem corporis, non modo ita efficaciter facere, & curare quæ facienda sunt in eadem obedientia, sicut olim faciebas in sanitate & iuuentute. Namque non exigit Deus à te vltra posse tuum. Nec te perturbent quælibet aduersitates, vndecunque veniant: quibus te vult inimicus animæ tuæ vexare & fatigare, vt ante finem deficias & præmium perseuerantiæ perdas. Hortor igitur, & precor, quatenus hoc in corde tuo proponas, & stabilias. vt bonum opus, quod hactenus fideliter Deo adiuuante tenuisti, nequaquam, donec viuas, deseras: nisi hoc Abbas tuus, & fratres tui, non tua importunitate, sed sua spontanea voluntate tibi præcipiant. Et certus

a Matth. 10.

esto, quia quantò maiori difficultate, cùm propter imbecillitatem tuam, tùm propter quaslibet aduersitates, obedientiam tibi iniunctam facias: tantò maius præmium à Deo recipies. Oro Deum omnipotentem, vt ipse cor tuum dirigat, & quantum in me est, benedictionem & absolutionem Dei tibi mando, frater charissime.

EPISTOLA CXLIX.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Cantuariæ Thomæ electo Archiepiscopo Eboracensis ecclesiæ salutem.

Ecclesiam post tres menses à pastore regendam esse, & Eboracensem Pontificem ab Archiepisc. Cantuariæ manuum impositionem suscipere debere.

Canonica authoritas præcipit, (a) vt Ecclesia episcopatus vltra tres menses non maneat sine pastore. Quoniam autem Regi placuit cōsilio Baronum suorum, & nostra concessione, vt vestra persona (b) eligeretur ad Archiepiscopatum Eboracæ: non debet per vos terminus salubriter cōstitutus diutius differri. Vnde miror, quia post electionem vestram, non requisistis vt consecraremini ad quod electi estis. Mando itaq; vobis, vt 8. Idus Septembr. (c) sitis apud matrem nostram ecclesiam Cantuariensem, ad faciendū, quod facere debetis: & ad suscipiendam consecrationem vestram. Quod si non feceritis, ad me pertinet, vt ego curam habeam, & faciam quæ pertinent ad Episcopale officium in Eboracensi Archiepiscopatu. Præterea audiui, quia vos priusquam consecremini, (D) facere vultis: vt electus Episcopus sancti Andreæ de Scotia apud Eboracam consecretur. Quod nec facere debetis, nec ego concedo: sed omnino interdico, ne fiat, aut de illo, aut de aliqua persona, quæ in regimen animarum debet prouehi ab Archiepiscopo Eboracensi: quia non pertinet ad vos dare, vel concedere alicui curam animarum, quam nondum accepistis. Vale.

a dist. 50 can. postquam.

b Namque anno 1100 post obitum Girardi, ad quem est epist. 130. sup. Henr. Huntind. lib. 7 hist. Rog. Houed. in Annal. Angl. Part. 1. histor.

c Sacr. anno 1102. ... Pontif. Angliæ ... Eboracensis Archiepiscopi ... coffore ... venire Cantuariam, ... Cantuariensi Pontifici, ... Willel. Malmesb. lib. 3 de Pontif. Angl. in Lanfr. & biographus Lanfranci MS. in Chro. ... epistola quam ... ad Lanfrancum.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CXLIX.

Facere (D) vultis, vt electus Episcopus Sancti Andreæ de Scotia apud Eboracum consecretur.]

Quoniam ad Eboracensem Archiepiscopum pertinebat consecratio omnium Episcoporum præficiendorum Ecclesiis insularum Orchadum, id est, Hyberniæ & Scotiæ: Thomas needum acceptam χειροτονίαν alteri volebat conferre, aut curare conferendam. Quod Anselmus prohibuit, rectè dicens, non posse quem animarum curam demandare, quam non susceperit. Instante autem Episcopo nomine erat Turgodus Ecclesiæ Dunelmensis Prior. Cæterùm, quod Scotorum & Hybernorum Antistitum institutio sit Pontificis Eboracensis & huius (de quo fit sermo) fratruelis, ad Lanfrancum, nec non Lanfranci ad ipsum: quas ad literam subiicio: prio es fu. habent: Piissimo & sanctissimo Cantuariorum Archiepiscopo, totius quoque Britanniæ summo pastori Lanfranco, Thomas fidelis suus, & (nisi præsumptuosum sanctitati suæ videatur) Eboracensis Ecclesiæ Archiepiscopus: cœli portas, Petri vice, iustis & iniustis

iniustis iustè aperire, & claudere. Ecce, pater sanctissime, filius tuus ad te clamat, sed magis filia, Eboracensis videlicet Ecclesia: ad eam, cui diuina dispositione præsides, ecclesiam, tanquam ad maternum recurrens sinum piè postulat, vt ex abundantia maternarum deliciarum reparetur inopia suarum se deserentium: Immò longè & inter barbaras nationes positarum vinom: Siquidem venit ad nos quidam Clericus, quem misit Paulus Comes cum literis sigillaris de Orchadum partibus, significans in eis, Episcopatum suæ terræ eidem clerico concessisse. At ille antecessorum suorum ordine custodito, postulat à nobis consecrari Episcopum. Cui, quod iustè petit, iniustè denegare non possumus. Precamur ergo, vt nobis duos episcopos dirigat paternitas vestra: quorum fulti orationibus & auxilio, tantæ rei sacramentum canonicè compleamus. Illa autem procul arceatur suspicio, quam nupertimè noster frater nobis & coepiscopus subintulit Remigius, me scilicet imposterum quæsiturum Dorcacestrensis vel Wigornensis Episcopi subiectionem hac de causa. Dico enim coram Deo, me nunquam hoc facturum. Si placet igitur sanctitati vestræ, vt iuxta petitionem nostram nobis facere dignemini. Locum Eboracum: tempus, 3. Non. Martias nobis immutabiliter constituimus, & vobis significamus. Ergo viuas, & valeas, & spiritualibus incrementis vbiquequaque proficias. *Hactenus Thomas. Ex cuius verbis perspicuum est, quod altius in Lanfrancum cristas olim erexerat eandem ob causam, quam hic Thomas sui fratruelis, tandò demissius inclinasse: adeo vt, non nisi tacito Lanfranci permissu, vereatur se nuncupare Archiepiscopum Eboraci. S. Lanfranci responsum coniungamus, quo & id iuris spectans ad Eboracensem Cathedram gratum probat*: Lanfrancus Dei gratia sanctæ Dorobernensis Ecclesiæ Archiepiscopus, venerabilibus fratribus Wlstano Wigorniensi, & Petro Cestrensi Episcopis salutem. Insinoauit nobis venerabilis frater noster Thomas Eboracensis Archiepiscopus, aduenisse de Orchadum insulis ad se quendam Clericum; quem in Episcopatum ipsius terræ, præcipiente, & insinuante Paulo comite, testatur esse electum. Et quia ex antiquo more sui iuris est præfatarum insularũ præsules consecrare; petiit à me, vt mittã sibi de nostris suffraganeis duos: qui tantæ rei sacramentum cum eo valeant celebrare. Rogantes itaque præcipimus, & præcipientes rogamus: quatenus omni excusatione submota illuc eatis, & ex nostro præcepto secum, quod iustum est, in tantæ rei mysterio compleatis. Non enim decet, vt qui sacrandus in hanc terram venit, & cum omni humilitate sacrari se postulat: inopia adiutorum à tanto regno non sacratus abscedat. Terminum huius consecrationis lator præsentium vobis indicabit. Et ne forte soliciti sitis, putantes quod vel ipse vel successores eius hac occasione super ecclesias vestras ius prælationis quandoque conentur arripere: literas, quas ipse mihi transmisit, fraternitati vestræ, solicitudinem de futuro gerens, curauit transmittere. Quas, & has (quæ vobis transmitto) in Archiuis ecclesiarum vestrarum, ob memoriam futurorum, seruatum iri præcipio. *Sic Lanfrancus: qui & profitetur ab Eboracensi Archiepiscopale inungendos esse Episcopos Orchadum: ita tamen, vt Cantuariensis Primas ad eum mittat duos Comprouinciales Episcopos, qui ei adsint ad inaugurationem sacram peragendam: neque eam ob rem sibi valeat aliquid in eos iuris vendicare. Vnde & hic Thomas (ad quem Anselmus) ecclesiæ Scoticæ designatum Pontificem initiare non poterat.*

EPISTOLA CL.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Goffrido salutem & benedictionem Dei & suam.

Virum probum à vitæ integritate laudat, & à quo sibi caueat, præmonet.

IVbel nepos vester mihi narrauit vitam vestram, & rogauit me ex vestra parte, vt vobis consulerem, qualiter viuere deberetis. Sed cum audissem vitam vestram: non potui cogitare, quid vobis possem addere in Psalmis, in orationibus, in abstinentiis, in afflictione corporis, vltra hoc, quod vos per gratiam Dei incepistis, & facitis. Hoc itaque, quod facitis, quamdiu cum salute corporis vestri facere potestis, tenete. (a) Si autem senseritis, quod in ægritudinem vobis vertatur: tunc consulo, vt sicut expedire cognoscetis, vos temperetis. Melius est enim, vt cum salute corporis læto animo aliquid faciatis: quàm per ægritudinem ab his, quæ cum lætitia bene facitis, deficiatis. Consulo etiam, vt quidquid facitis, pro nihilo ducatis: neque alios, qui hoc non faciunt, vllo modo contemnatis, aut eos esse minoris meriti apud Deum, quàm vos, existimetis. Bonum enim est exercitium corporis: sed multo magis amat Deus cor plenum pietate, dilectione, humilitate, & desiderio perueniendi; vbi possit & delectetur ipsum Deum videre. Omnipotens Deus vos doceat, & corroboret, & consoletur. Absolutionem Dei, & nostram, (si quid valet) ab omnibus peccatis vestris vobis mitto. Rogo, orate pro me.

a Si austerior vita nocear, temperandus est pro corporis facultate viribus.

EPISTOLA CLI.

ANSELMVS ARCHIEPISCOPVS Ioanni Priori, & toti congregationi Batensi, seruorum Dei benedictionem Dei, & suam, si quid valet.

Eos Dei domum & templum futuros, si mutuam seruent concordiam.

DOminus Ioannes lator præsentium petiit à me, vt fraternitati vestræ aliquam monitionem scriberem: quæ esset signum paternæ dilectionis. Possum quidem breuiter comprehendere, quæcumque vitanda sunt, & quæ appetenda, dicendo: (a) *declina à malo & fac bonum*: sed conuenientius existimo, vt de aliqua virtute nominatim religionem vestram admoneam. Hortor ergo, vt pacem seruare inter vos toto corde studeatis: quia dicitur de Deo: (b) *factus est in pace locus eius*. Ita ergo domus & templum Dei verè eritis: si (c) si pacem inter vos constanter habueritis. Quam hoc modo assequi & seruare poteritis: si vnusquisque non intendat, vt alius faciat suam volontatem, sed ipse semper seruata rectitudine & voluntate Dei, alterius faueat voluntati. Inter seculares homines est contentio de propria singulorum

a Psalm. 33.

b Psalm. 75.

c Pax in cœnobio viget, cum quis nõ suam, sed potius alterius explere voluntatẽ contendit.

gelorum voluntate: vt vnusquisque dicat non sicut tu vis, sed sicut ego volo: contentio volo monachorum est: non secundum voluntatem meam fiat, sed secundum tuam. Nec debet vnusquisque expectare, vt cum facit alterius voluntatem, ille sibi similiter faciendo retribuat: sed in hoc debet studere, vt quidquid alius faciat, ipse nunquam à bono proposito suo deficiat. Est & aliud, quod valde pacem & dilectionem inter fratres conciliat: si nullus aliquando fratri suo aliquid dicit de alio, vnde animus eius aliquo modo offendatur: sed semper (si potest) frater de fratre loquatur, vnde cor eius ad dilectionem accendatur. Hæc fratres, & filii mei charissimi, seruate. (c) De ordine quoque vestro ita soliciti esse debetis, vt non in modico illum alicubi, vel aliquando in secreto, vel in conspectu aliorum violetis. Scriptum est enim: (d) *Qui modica despicit paulatim decidit.* Si ergo coram Deo vultis proficere, nunquam minima mandata velitis despicere. Sicut autem qui modica despicit, paulatim decidit: sic qui modica non despicit, non dico paulatim, sed efficaciter proficit: fratres facite, vt possitis dicere cum Propheta: (e) *Anima mea in manibus meis semper.* In omnibus enim operibus vestris, debetis considerare, quasi anima sit in manibus vestris semper: quia quicquid vnusquisque faciet, hoc anima eius recipiet. Omnipotens Deus vos ab omni malo custodiat, & absolutos ab omnibus peccatis, in bonis operibus vos perseuerare faciat. Amen. Precor, vt oretis pro me.

c Id crebrò inculcat, vt reuera perne cessariũ monacho sui progressus cupido.
d Eccl. 19.
e coniunge epist. 30. 125. supr.
e Psalm. 118.

EPISTOLA CLII.

DOMINO ET PATRI DILIGENDO, & reuerendo, Paschali summo Pontifici, Anselmus Ecclesiæ Cantuariensis, debitam obedientiam cum fidelibus orationibus.

Non esse mittendum pallium Archiepiscopo Eboracensi, donec per literas insinuet.

QVoniam fortitudo & directio ecclesiarum Dei, maximè post Deum pendet ex authoritate paternitatis vestræ: quando ratio exigit, ad eius libenter recurrimus auxilium, & consilium. (a) Archiepiscopus Eboracensis, Gerardus nomine, migrauit de hac vita: & alius, Thomas nomine, loco eius electus est. De quo rumor est, quia quærit ei pallium, antequam sit consecratus, & mihi faciat professionem secundùm antiquam consuetudinem antecessorum meorum, & suorum. Hæc est igitur summa precum mearum in hac re, vt antequam consecretur, & mihi debitam obedientiam (sicut dixi) profiteatur, & hoc factum esse literis nostris cognoscatis, à vestra excellentia Pallium non suscipiat. Quod non idcirco dico, quod illi Pallium inuideam: sed quoniam quidam autumant, & etiam procurant: vt si hoc à vobis concessum fuerit, confidant se professionem debitam mihi posse denegare. Si enim hoc contingat, scitote, quia ecclesia Angliæ scinderetur, & secundum sententiam Domini, dicentis: (b) *Omne regnum in se ipsum diuisum, desolabitur*: desolaretur, & rigor Apostolicæ disciplinæ in ea non parum debilitaretur. Ego quoque nullatenus remanerem in Anglia. Non enim deberem, aut possem pati: vt me in ea viuente Primatus Ecclesiæ nostræ destrueretur. Hoc ipsum, & eodem affectu suggero reuerentiæ vestræ: quia de Londoniensi Episcopo Pallium petitur, quod nunquam habuit: vt scilicet ad hoc nullatenus assensum præbeat. Quidam namque concinnant sub hac specie boni, Primatus Cantuariæ dignitatem (quemadmodum non oportet) humiliare. Misi sanctitati vestræ hoc (c) anno post Pentecosten literas p Bernardum seruientē Domini (d) Petri, Camerarii vestri: quod Rex Angliæ conqueritur; quod sustinetis regem Teutonicum dare inuestituras ecclesiarum, sine excommunicatione: & ideo minatur, se sine dubio resumpturum suas inuestituras, quoniam ille suas tenet in pace. Videat igitur prudentia vestra sine dilatione, quid inde agere debeatis, ne, quod tam bene ædificastis, irrecuperabiliter destruatur. Rex enim noster diligenter inquirit, quid de illo rege faciatis. Oramus Deum, vt nos lætificet de diuturna vestra prosperitate.

a Iunge epist. 149. sup. obiit Gerardus anno 1108. vt ibidẽ animaduertimus. eius obitum pianius vide apud Malmesb. in Eboracens. Archiepisc.
b Luc. 11.
c Ipso anno vt scholio significauimus in epist. 149 supr.
d his Petrus Vrbano II. & Paschali fuit Camerarius ex monacho Cluniacensi. Iunge proximam epist.

EPISTOLA CLIII.

PASCHALIS EPISCOPVS SERVVS seruorum Dei, dilecto fratri Anselmo, Cantuariensi Archiepiscopo salutem & Apostolicam benedictionem.

Superiori respondet Epistola.

LIteras dilectionis tuæ recepimus, per quas affabilitatis tuæ dulcedinem recognouimus. Bene autem, & sapienter egisti, quod nos de causa, & honore Cantuariensis ecclesiæ præmonitos & cautos reddidisti. Nos siquidem in te, ipsius beati Augustini Anglorum Apostoli, personam venerantes intuemur: & ideo honori tuo, vel ecclesiæ tuæ detrahere omnino refugimus. Vnde quæ rogasti, libenter suscepimus: & ad seruandum tuum, & Ecclesiæ tuæ honorem, custodiam & solicitudinem tuam adhibemus. Porrò, quod in eis literis significasti, scandalizari quosdam, quòd [a] Regem Teutonicum dare inuestituras ecclesiarũ toleramus: nec tolerasse nos aliquãdo, nec toleraturos scias. Expectamus quidem, vt ferocia gentis illius edomaretur. Rex verò si in paternæ nequitiæ tramite perseuerauerit, beati Petri gladium, quem iam educere cœpimus, procul dubio experietur. Datum Beneuenti, 4. Idus Octobris.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CLIII.

QVòd [a] regem Teuthonicum inuestituras dare toleramus.]

Eandem, quàm hic Paschalis, rationem reddit Iuo Carnotensis epist. 238. inquiens: Quod si Papa adhuc in Teutonicum regem debitam seueritatem non exercet: credimus, quia consultò differt secundùm quorundam Doctorum iudicia, qui consulunt quædam admittenda pericula, vt vitari possint meliora. *Vnde Augustinus in 3. lib. contra Parmenianum Donatistam dicit*: Hoc sanitas obseruat Ecclesiæ, vt cum quisque fratrum, id est, Christianorum,

August. cõtra epist. Parmen. c. 2. lib. 3.

horum,

norum, intus in Ecclesiæ societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, vt anathemate dignus habeatur: fiat hoc, vbi periculum schismatis nullum est. Atque id cum ea dilectione fiat, de qua ipse Apostolus alibi præcipit, dicens: vt eum non existimetis inimicum, sed corripite vt fratrem. *Hactenus Ivo.*

Porro, cùm epist. 149. animaduerterimus hunc Archiepiscopum Eboracensem, de cuius Pallio non concedendo Anselmus Paschali m monuit, electum fuisse anno 1108. liquet hunc regem Teutonicorum esse Henricum Quartum cum nominis Romanorum Imperatorem, & Quinti in Teutonicorum Regem, vt de filio loquentes vtamur distinctione, quam Otto Frisingensis Episcopus de patre scribens vsurpauit initio lib. 1. de gestis Friderici Ænobardi cap. 1.

Cæterum si hæc Paschalis verba conferantur Abbatis Vrspergensis historia, videntur obscuriora. Hic enim de Henrico Quinto scribens ait ad annum 1105. Hæresim præscriptam anathematizans, Apostolicæ sedis Pontifici debitam profitetur obedientiam. *Et post modicum:* Consilio atque ministerio Ruothardi Moguntini, atque Gebehardi Constantiensis Episcopi, responsalium, scilicet Domini Paschalis Papæ, totam Saxoniam Romanæ ecclesiæ reconciliauit. *Rursumq; ad annum* 1106. *exultans de ecclesiarum reddita libertate, sequitur:* Sic nimirum, sic per tot iam annos adnubilata lux oriri cœpit nostris in partibus, orthodoxa depublicatur & ventilatur, diiudicatur & conuincitur, fœtet, respuitur & condemnatur, & anathematizatur hæresis Wigbertina, vel Heinriciana; abdicatis siue fugatis hæresibus, Catholici cathedris Pontificalibus destinantur, è quibus etiam aliqui inter ipsa festa consecrantur. *Hæc Conradus à Licthenau Vrspergensis Abbas de Henrico præclare reliquit, quæque fuissent præclariora, nisi posteriorum impudentia vulgo obfuscasset: ita vt historicorum plerique non immeritò dicant, se pietatis velamine texisse aliquamdiu, vt matrem, nempe Ecclesiam licentiosius vexaret postea.*

EPISTOLA CLIV.

ANSELMVS BECCENSIS MODO minister ecclesiæ Cantuariensis dilecto dilectori suo, (*A*) reuerendo Abbati Willelmo Beccensi salutem.

Vota nuncupata ante monasticam professionem, sine promissione fidei in ipsa perfici, vel quem ad hæc teneri. Coniunge epist. 33. supr.

DE voto monachi, de quo nostrum vultis audire consilium, qui antequam ad nostrũ ordinem veniret, vouit se nunquam amplius vinum bibiturum: hoc mihi videtur esse faciendum, quod fit à maioribus nostri ordinis, & maximè apud Cluniacum: videlicet, vt huiusmodi vota quæ fiunt sine promissione fidei, & sacramento, in voto monachici ordinis (in quo homo quicquid ad se pertinet, & seipsum totum Deo offert) iudicentur esse completa: & sit in dispositione prælati, vel ea seruare rationabiliter, vel mutare. Vos autem huic monacho, de quo loquimur, potestis, si placet ad tempus concedere, vt quod incepit, faciat. Quod si quando intellexerit non expedire, præcipite illi, vt faciat fidenter, quod faciunt communiter fratres.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CLIV.

REuerendo (*A*) Abbati Willelmo, &c.] *Ille ipse est Willelmus Becci tertius Archimandrita, de cuius electione scribitur epist. 8. suprà, ad quem recensuimus eiusdem Willelmi natales, pueritiam & monachismum: & quidem ex Beccensi MS. quod etiamnum suppeditabit materiam breuis & apertæ narrationis de eius interitu: vt cuius sancta, fœliciaq; primordia illic exposuimus, hic fœliciorem, etsi Beccensibus lugubrem faciamus eiusdem finem. Anno vigesimo sui muneris, mense Septembri decidit in ægrotationem; quæ lentè singulos artus consumens vitalem eius mortem prorogauit ad insequentis anni mensem Martium. Tum enim grauior solitò & potentior eum lecto fortius, quàm Prometheum Caucaso, alligauit. Inter hæc Ricardus abbas Pratellensis cœnobij (quod Rogerius Bellomontanus Hunfridi filius constituit in fundo suo, sic enim scriptum est Guillelm. Gemmet. lib. 7. hist. ducum Normannor. cap. 22 obseruauit) conuisit Willelmum, ac vna cum Beccenses fratres. Tunc verò & obsecrationibus, & Ecclesiastico Chrismate roboratus est Willelmus. Boso autem Prior Beccensis. (Iam enim Baldricum, ad quem sunt epist. & 8. suprà, è viuis excesserat) monuit Willelmum, vt moribundus filiis cœlestem quandam legaret benedictionem. Erecta igitur manu illis bene precatus dixit:* Amate claustralem vitam: quia reparatio est ordinis nostri: & non quæratis habere obedientias in seculo, quoniam in eis multi perdunt animas suas: & quantociùs Abbatem eligite, quia non est bonum, tale opus differre. *Hæc fatus, obnixè rogauit vos suo nomine fundere vota: Erat enim pro more, vt si quempiam virum nosset integerrima vita, communionem precationum eiusdem cupidius ambiret. Sub hæc propter repentinos tumultus aliquot in Normannia excitatos Henricus Nothi filius & rex aduolarat ex Anglia; isque Paschalem circiter solemnitatem venit Beccum, vbi Beccenses nonnulli ei supplicarunt, vt in mortui locum sufficeretur quispiam Beccensis. Id vt Willelmi auribus insonuit, cauit ne suam exoraret sedem. Henricus autem cognita Willelmi inualetudine perhumane inuisit, eumque alloquens benè residebat pro hominum obseruantia Willelmus cœnobij futuro sui cœnobij prospiciens statui, supplicauit Henrico, vt monachum mediæ ætatis, & integrioris vitæ præponeret Becco. Quem inquit? Willelmus contrà. Ecclesiastica sanctiones vniuersis interdicunt præpositi in electione successoris. Dixerat hæc. & dicentis dexteram ori osculoq; rex admouit. Quamobrem fratres Psalmos legere pœnitentiales. Sanctorumq; Litaniam: inter quæ animam exhalauit. Mox pro more cadauer sacris indutum vestibus in Basilicam delatum, coram maxima colle coetum est ara: quod & monachi & laici, conuicaneiq; lugubres facturi preces ventilabant. Sed & Rex, quem suprèmò halitantem viserat, omni carentem spiritu dignatus est suprema visitatione. Præter illum, nouem Abbates, clericorum monachorumque turba innumera. & inter hos præcipuus venit Ioannes Lexouiensium Pontifex: qui & suprema defuncto persoluit obsequia: Mendicorum quoq; non defuit multitudo: in quorum gratiam, defunctiq; opem bidui, tam larga fuerunt eleemosyna distributa, vt nullus manu rediret. Interea Willelmi cadauer inhumatum in exedra capitulari, ad dexteram Herluini fundatoris. Willelmus autem anno ætatis 25. Becci monachum professus est. quindecim annis priuatus ibidem vixit,*

xit, triginta & dimidio præfuit, fuq; 70. natus annos obijt anno 1124. Calend. May, & hoc fuit donatus epitaphio.

Abbas Willelmus præclari generis ortus
Tempore primæuo fit relligionis amator,
Ætatis quinis lustris iam ritè peractis,
Suspirãdo Deum cœpit cõtemnere mundum.
Terrea diuisit, sed Christo totus adhæsit,
Vt nudum nudus Dñm famulus sequeretur.
Confestim Becci iuga sompsit suauia Christi,
Quæ p quindenos constanter pertulit annos.
Anselmo pòst Anglorum Præsule facto,
Iste loci curam cœpit fratrumq; regendam:
Quẽ grauitas morũ, vel vita, decusq; parentũ
Fecerunt clarum permultis ac venerandum:
Doct⁹ erat, blãdoq; loquẽs sermone placebat;
Actibus & verbis subiectus erudiebat.
A puero vitæ fuerat seruator honestæ,
Cordis munditiam seruans carnisq; perẽnem:
Beccum ter denos auxit rexitque per annos:
Blandus subiectis rector, durusq; superbis.
Vir tantus, meritis morum ditatus opimis,
Nequaq̃ valuit nexus euadere mortis,
Aprilis sextadecima surgente dieta
Compleuit cursum vitæ præsentis, & actum.
Comendans animam cœlo corpusq; sepulcro
Expectat tempus, quo iudicet oĩa Christus.
Ecce sub hac tumba puluis sunt mẽbra sepulta
Cui p̃stet Dominus veniam vitamq; rogemus.

Id verò Epitaphij Beccens. MS. insertum non vidi in memorato capituli loco: Existimarim, nec falsò, tùm instauraretur (instaurationem enim recentiorem ipsa loci facies noua & quodammodo puerilis testatur) tum vel situ obducta seu rubigine, eamq; ob rem neglecta.

EPISTOLA CLV.

ANSELMVS SERVVS ECCLESIÆ Cantuariensis Thomæ electo Archiepiscopo Eboracensi.

Vniuersis Archiepiscopi muniis interdicit ante promissam sibi fidelitatem pro more veteri. Adiunge epistolam 149. suprà.

Tibi (a) Thoma in conspectu Omnipotentis Dei ego Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis totius Britanniæ Primas, loquor loquens ex parte ipsius Dei; sacerdotale officium, q meo iussu in parœcia mea p suffraganeum meum suscepisti, tibi interdico: atque præcipio, ne te de aliqua cura pastorali vllo modo præsumas intromittere, donec à rebellione quam contra Ecclesiam Cantuariensem incepisti discedas: & ei subiectionem, quam antecessores tui Thomas videlicet & Girardus Archiepiscopi ex antiqua antecessorũ consuetudine ꝓfessi sunt, profitearis. Quod si in his quæ cœpisti magis perseuerare, quàm ab iis desistere delegeris: omnibus Episcopis Britanniæ sub perpetuo anathemate interdico, ne tibi vllus eorum manus ad promotionem Pontificatus imponat: vel si ab externis promotus fueris, ne pro Episcopo iidem in aliqua Christiana communione te suscipiant. Tibi quoque Thoma sub eodem anathemate ex parte Dei interdico, vt nũquam benedictionem Episcopatus Eboracensis suscipias, nisi prius professionem, quam antecessores tui (b) Thomas & Girardus Ecclesiæ Cantuariensi fecerunt, facias. Si autem Episcopatum Eboracensem ex toto dimiseris; concedo vt officio sacerdotali, quod iam incepisti, vtaris.

b Hunc Thomam [illegible] quem Anglice [illegible] tur, fuisse fratruelem, notauit Rogerius Houedenius, de quo plura Wilhelm. Malmesb. & Matth. Parcerus in antiquit. Ecclesiæ Britannicæ.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CLV.

Tibi (a) Thoma in conspectu &c.] *Hanc Anselmus scripsit epistolam nullo non noto charactis lapide. Nam, teste Bibliothecario Malmesburiensi, Thomas ab Anselmo primò accitus, vt Cantuariam veniret à se inaugurandus, sibiq; pro more obediẽt am firmaturus sacramento, benignas egit gratias pro inuitatione, petijtq; inducias ad tàm celebris operis apparatum: Secũdò accitus respondit, se rationibus suorum Clericorum abduci: Tandem per Episcopos Londiniensem Rofensemq; conuentus apertè se denegauit venturum. Quamobrem quem prius ille monitionibus pellicere nequiuerat Ans. hanc post eum publicauit quasi contumacem hoc programmate execrando, quod etiam retulit Willelm. Malmesb. in Eboracens. Archiep. Post hæc dum Henrici Summatisq; Anglico um consilio Thomas commouetur, Anselmus decessit, relinquens eum sua benedictione (quam spreuerat arrogantiùs, spretamq; seriùs doluit) priuatum. Coactus igitur tandem Episcopo Londinensi Ruba de Belmezio politus est & vnctus. Post quinquennium VI. Cal. Mart. desiit esse in viuis eò splendidiùs, quò vixerat obscuriùs ob pudendam suæ peruicaciæ caliginem. Cùm enim decubuisset lecto, consulti medici responderunt, nunq eum conualiturum, nisi fœminei coitus op. ra. Quod responsum fœtidumq; execratus pharmacum congemuit. hoc planctu:* Væ ægritudini, cui competit medicina: Et sic virgo electus à Domino (*inquit Roger. Houeden. in Annalib.*) vitam finiuit temporalem. *Quamobrem iure de eo, quod Angelus Politianus de Michaele Verino, cani potest.*

Sola Venus lento potuit succurrere morbo.
Ne se pollueret, maluit ille mori.

Imò virile laudandumque Thomæ responsum fas est Verini æquè laborantis exprimere distichis: quorum vnum ad Petrum quendam sic direxit:

Cur Petre virgineũ hortaris me ponere florẽ?
Non faciam; vel si hoc certa paranda salus.

Et rursus ad Præceptorem.

Promittũt medici coitu mihi, Paule, salutem;
Non tanti vitæ sit mihi certa salus.

EPISTOLA CLVI.

DOMINIS ET FRATRIBVS CHARISsimis & desideratissimis Domno. Abbati Willelmo & sanctæ cõgregationi Beccensi, sub illo Deo seruienti: frater Anselmus dictus Archiepiscopus, superna semper gratia & benedictione ad bona semper dirigi, & à malis defendi.

Hic ex monacho Beccensi fuit tertius Abbas: de cuius electione vide epist. 10. supr. & 154.
Et nihil hab. re antiquius, eorumq; obliteratum, id si desierit esse.

Si cor meum dilectioni vestræ de vobis plenè exponere volo, magna charta non sufficiet; & si breui-

si breuiter dicere propono, nequaquam affectum meum satiat. Sed in hac dubietate consolatur me vestra conscientia, qua mihi conscii estis, quantum semper vos; & quam veraciter dilexerim, & quod & quantum de vobis desiderauerim: & aliquid; quamdiu vobiscum sum conuersatus, vos proficere studuerim: & si non omnes hoc experimento, quia Deus numerum auxit, postquam a vobis discessi, cognoscitis ab illis qui sciunt & experti sunt discere. Hoc itaque nullatenus charitati vestræ sit dubium: quia sicut dilexi radicem, sic & ramos: quantumq; multiplicentur, & omnes filios matris meæ, & primogenitos & post me genitos, velut frater vterinus in corde meo amplector & amo. Omnes igitur precor, & obsecro: vt mei memoria & dilectio in cordibus eorum; qui eam habuerunt non tepescat, & in mentibus eorum, qui me nouerunt, accendatur & perseueret. Quamuis enim corpore sum vobis absens: Beccum (a) tamen meum, [Ecclesiam dico Becci] cum omnibus pullis suis, mecum porto semper; in corde meo, & eam in orationibus, & in omni bono desiderio meo, si quid hæc sunt, repræsento Deo. De me ergo precetur vos charitatis vestræ sinceritas, & inspiret superna pietas, vt orationum vestrarum pro me non deficiat assiduitas. Quamuis animæ vestræ flagrent bono desiderio, quia tamen bene volentes non fastidiunt audire, quod amant: precor, obsecro, moneo, consulo; quatenus ad meliora semper vos, & nunquam ab his ad quæ Deus vos pronexit, deficiatis. Mutua dilectio secundum Deum in vobis semper ferueat, pax & concordia seruata veritate in vestris mentibus assiduè maneat; humilis obedientia in omnibus actibus vestris Deo placeat: studium religionis, & excludendi a vobis vitium exardescat: Hæc inuicem monete: hæc indesinenter tenete; hoc oro, hoc opto, hoc desidero de vobis; hoc ipse, a quo est omne bonum; cum sua plena & perpetua benedictione det vobis: AMEN.

(a) ... lib. 2. ... apud Eadmer. & lib. Simeon. Dunelm. c. 187.

EPISTOLA CLVI.

ANSELMVS DEI ORDINATIONE Archiepiscopus Cantuariensis, ad quandam Dominam: mundum non Christum contemnere, & Christum plusquam mundum diligere.

Hunc titulum reliquimus; quia plerique sic hanc epistolam citant.

Sanctimonialem abiecto velo ad nuptias lapsam conatur erigere.

LIbentissime, si possem, tecum loquerer (Soror mihi in Deo dilecta) quia charitas, qua omnem hominem volo saluum fieri, & officium mihi iniunctum exigunt a me, vt fraterno & paterno affectu diligam, & per eandem dilectionem sollicitudinem de salute animæ tuæ geram. Sed quoniam in nobis non euenit opportunitas colloquendi; incumbit mihi necessitas scribendi, quem animum de te habeam, & quid de te desiderem. Obsecro igitur te, vt non contemnas dilectionem, qua te propter Deum & honorem Dei ad salutem

tuam diligo, neque reiicias consilium meum. Si enim mihi acquiescere volueris; certa esto, quia valde tibi in fine placebit; & erit super te gaudium magnum angelis Dei. Si vero nolueris; scito, quia nimis tibi displicebit, & inexcusabilis eris in districto iudicio Dei. Audiui soror mea, quia diu portasti habitum sanctæ conuersationis: quem quomodo reliqueris, quidue passa sis, vel quid feceris, non latet; sed multum apertum est. Considera igitur iam nunc charissima; quantum distent viriles amplexus, & carnalis delectatio ab amplexibus Christi, & a delectatione castitatis & & cordis munditia. Amplexus quidem Christi (dico non corporales) sed quales per amorem & desiderium eius inter bonam conscientiam facit anima familiaris eius. Considera inquam, quæ sit differentia inter has duas delectationes: non loquor nunc de legitimo coniugio. Considera inquam, quanta sit in spirituali delectatione munditia, quanta sit in carnali immunditia: quid spiritalis promittat, & quid carnalis minetur: quanta sit in spirituali spes, & quam delectabilis expectatio Christi: quanta etiam in hac vita securitas & consolatio; quantus sit in carnali timor iudicii Dei: quanta etiam in præsenti vita est confusio. Cogita, quale sit Christum sponsum cœlestis regni dotem promittentem contemnere, & hominem mortalem non nisi corruptionem & contemptibilia dantem & pollicentem, filio Dei Regi Regum præponere. Certe ille Rex Regum concupiuit speciem tuam, vt sponsæ legitimæ. Qualiter autem ille, quem scis, carnis tuæ pulchritudinem appetiuerit, soror mea: quomodo dicam fœmina nobilis, quomodo dicam? Sponsa DEI virgo fueras electa: & Deo, habitu & conuersatione assignata. Quid dicam modo te esse, filia mea, Deus scit. Non ita loquor, vt gaudeam de confusione tua; sed vt gaudeat Deus, vt gaudeant Angeli de conuersione, & salubri pœnitentia tua. Quid ergo dicam? si non dico, forsitan non animaduertis: si dico, forsitan irasceris. De electa & signata & sponsa Dei, quid facta es? Erubescat esse nobilitas tua, quod erubescis audire: & ego propter nobilitatem tuam & dilectionem erubesco dicere. Ecce, filia charissima, si hæc proponis in conspectu tuo: quantus dolor debet esse in corde tuo, de tanto & tam graui casu tuo? Si enim vehementer doles, condolendo tibi valde gaudeo: Si vero non doles, non est vnde gaudeam, sed multo magis doleo. Nam si doles; adhuc saltem spero, si autem non doles, quid nisi damnationem tuam expectare queo? Impossibile namque est, te vllo modo posse saluari, nisi ad habitum & propositum obiectum redieris. Quamdiu (a) enim ab Episcopo sacrata non fueris, nec coram ipso professionem legeris: hoc solum tamen est manifesta, & quæ negari non potest, professio: quia publice & secrete habitum sancti propositi portasti, per quod omnibus te videntibus Deo dicatam te esse, non minus quam professionem legendo affirmasti. Nam antequam fieret iste nunc vsitata monachici propositi professio & sacratio: multa millia vtriusque sexus hominum solo habitu se ipsius esse propositi profitentia, celsitudinem & coronam consequuta sunt. Et qui nunc habitum sine ipsa professione & sacratione assumptum reiiciebant, Apostatæ iudicabantur. Inexcusabilis ergo es, si deseris sanctum proposi-

P tum,

tum, quod diu habitu & conuersatione professa es, quamuis professionem nunc vsitatam nō legeris, & ab Episcopo consecrata non fueris. Certè, filia charissima, adhuc te expectat Dominus, & creator, & redemptor tuus: rex ille, qui concupiuit speciem tuam, vt esset legitimus sponsus tuus, adhuc te expectat, & reuocat, vt sis legitima sponsa eius, & si non virgo, saltem casta. (*b*) Scimus enim plures sanctas mulieres, quæ post amissam virginitatem plus placuerunt Deo, & magis illi familiares fuerunt per pœnitentiam in castitate, quàm plures aliæ, quamuis sanctæ in virginitate. Redi ergo mulier Christiana: redi ad cor tuum, & considera, quem potius debeas diligere, cui potius adhærere: illi qui te ad tantam honestatem elegit? eligendo vocauit, vocando, habitu sponsali sibi assignauit: & adhuc, quamuis contemptus & reiectus, expectat & reuocat, an illi, per quem, (vt mitius dicam) in hoc, in quo te vides deiectam, de tanta celsitudine cecidisti? præsertim, cum ipse te iam, sicut puto, contemnat: aut sine dubio contempturus, & deserturus sit. Et vtinam, sic vos inuicem contemnatis, vt vos Deus non contemnat: sic vos inuicem deserans, vt vos Deus non deserat: sic vos inuicem reiiciatis, vt vos Deus à facie sua non proiiciat: sic ab inuicem conuertamini, vt ad Deum conuertamini. Certè melius & valde honorabilius est, & illi, & tibi, vt ab illo sis contempta, quàm retéta: quia quandiu eris eius, retenta proculdubio, vt de illo nunc taceam, tu eris Dei contempta: & si contempta ab illo, propter Deum illum contempseris, vtique non contempta sed suscepta & dilecta Dei eris: velut eius sanguine proprio redempta. Intende filia, cuius salutem desidero: Intende benignitatem eius, qui contemptus à te contemnentem reuocat, vt te in regalem suum thalamum non terrenum, sed cœlestem introducat. Intende, & concute cor tuum: dole vehemēter casum tuum. Reiice & conculca sæcularem habitum quem assumpsisti, & resume habitum sponsæ CHRISTI quem proiecisti. Nullatenus enim te cognoscet Christus, aut suscipiet, nisi in illo habitu, quo te sibi signauit, & quo te eius sponsam esse publicè, & secretò es testata. In hoc habitu redi tu ad benignitatem eius. Accusa tu ipsa conscientiam tuam: laua lachrymis culpam tuam. Ora eum infatigabiliter, adhære illi inseparabiliter, misericors est, non te reiiciet; sed potius gaudens de reditu tuo, te benignè suscipiet. Si hoc feceris, gaudium erit de te in cœlo, & in terra omnibus sanctis Angelis, & hominibus cognoscentibus. Si verò hoc facere contempseris: omnes tibi aduersi erunt; & ego, & Ecclesia Dei faciemus, quod de tali re faciendum intelligimus. Omnipotens Deus visitet cor tuum, & infundat in te amorem suum, filia charissima.

b vt D. Magdalena Tarsensis, de qua in præsenti epist. cap. 31 & 32. Comota ac Flacosa Fabiola apud Hieron. to. 1. epist. Pelagia in Martyrol. 8 Oct. Thais meretrix à Paphnutio conuersa, in vitis Patrū. Maria Ægypt. de qua Hildebertus Cenoman. in poëmate Leo 1. ro MS in Biblioth. S. Victor. Paris.

ANNOTATIO IN EPISTOLAM CLVII.

QVamuis [*A*] enim ab Episcopo sacrata non fueris, nec corā ipso professionem legeris.] *Id videtur Anselmus dixisse ex mente D. Leonis Papæ, ita cap. 13. epist. 90. ad Rusticum Narbonensem Episcopum scribentis*: Puellæ, quæ non coactæ parentum imperio; sed spontaneo iudicio, virginitatis propositum atque habitum susceperunt; si postea nuptias eligunt, præuaricantur; etiamsi consecratio non accessit, cuius vtique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent. *Ante Leonem, idem apparet sensisse Innocentium Primum; cuius in hanc rem decretum Gregor. Magnus Papa protulit in epistola ad Bonifacium, relata ab Iuone Carnot. part. 3, sua Pannomiæ: & Petro Lumbardo lib. 4. sent. dist. 38 ad hæc verba*: Hæ, quæ nec dum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerunt permanere: licet velatæ non fuerint, tamen si nupserint aliquo tempore, his agenda pœnitentia est: quia sponsio earum tenebatur à Domino. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolui: quantò magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigerunt, solui sine vindicta poterit? *Item*: Si virgines nondum velatæ taliter publica pœnitentia puniuntur, & à cœtu fidelium vsq; ad satisfactionem excluduntur, &c. *Vbi Lumbardus subiungit*: Ex his apparet virgines vel viduas votum continentiæ astrictas, siue fuerint velatæ, siue non; nullatenus ad coniugium sortiri posse. *Hactenus Innocentius: à quo cùm in virgines nōdum velatas tam seuere sit animaduersum; iure hæc, ad quam scribit Anselmus, eandem erat luitura pœnam. Hinc est quod Lumbardus examussim eius expensens verba, inferat*: Non est igitur, *inquit*, prætermittendum, quod Innocentius Papa de viduis & puellis decreuit, quæ Christo spiritualiter nubūt, si posteà publicè nupserint, non eas admittendas esse ad pœnitentiam, nisi hi, quibus se iunxerant, de mundo recesserint. Si enim de omnibus hæc ratio custoditur, vt quæcumque viuente viro alteri nupserit, adultera habeatur: nec ei agendæ pœnitentiæ licentia conceditur, nisi vnus de illis fuerit defunctus: quantò magis de illa tenenda est, quæ antè se immortali sponso coniunxerat, & post hæc ad humanas nuptias transmigrauit? *Hactenus Magister. Cui lubens addidissem 17. Canonem Gangrensis Concilij ab Iuone superius adduct., ni viderem hunc in mulieres Eusthatianas esse promulgatum, vt illic (velut & in cæteris docte animaduertit Ioan. Quintinus Heduus. Rectius adiungerentur decretum Concilij Chalcedonensis 27 q. Si qua virgo. & Concilij Elibertini Canones 13. 14. Concil. Tolet. 4. relati ibidem à Gratiano l. Deuotam peccantem, cap. 208. lib. 6. capitul. Caroli Magni, & cap. 257. lib. 7. & in illo quidem præcipitur vtrumque, nempe virum & fœminam, separatos perpetuo relegari exilio*: In hoc autem tamdiu submouendos esse Christianorum cœtu, donec, *inquit Christianissimus Imperator*, quod illicitè perpetrauerint, emendent. Quod si emendare neglexerint, à communione vel omnium Christianorum conuiuio in perpetuo sequestrati sint.

EPISTOLA CLVIII.

ANSELMVS CANTVARIENSIS fratri dilecto Spiritum sapientiæ, & intellectus.

An nuptiæ consanguineorum sint vetitæ: adeo vt remitti nequeant: & cur sint damnatæ.

GRatulor admodum, frater charissime, studiis tuis, quibus dum me exerces: dum desidiæ somno torpentē, nec tale quid somniantem, quæstione pulsas, vt euigilem. Rogas n. me non otiosum, vt putas, multæ lectionis: vt tibi diligenter & dilig

& dissoluenda rescribam, sicuti in sanctorum Patrum decretis, vel tractatibus meminerim me legisse prohibitionem coniugiorum in consanguinitate: vel qua ratione ista Ecclesia Dei tantam vim obtinuerit, vt huius excessus nulla omnino possit esse indulgentia, nisi præcedente ipsius coniugii diuortio, vel cur saltem deputetur in peccatum tale coniugium. Et, vt video, non quæris auctoritatem solo (si ita dicam) imperio cognoscentem, sed potius rationem rationabiliter docentem. (a) Dicerem simplicem & puram esse rationem, eorum obedire auctoritati; (quibus dictum est: (b) *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis*) & Ecclesiæ sanctæ sequi consuetudinem; (c) cuius consuetudines velle conuellere, genus est hæresis. Sed, vt scias in omnibus me velle obtemperare voluntati tuæ, & si forte non possim: conabor tamen, & in hoc ex aliqua tibi parte non deesse præcepto hoc, (scilicet in consanguinitate non miscenda connubia, vel si mixta sunt, dirimenda) Canones pleni sunt: & multa sunt decreta Patrum; sed rationem præcepti, quam exigis, fateor, me nunquam legisse memini. Sic tamen de hac re, mecum ex consideratione sanctarum Scripturarum soleo cogitare. In veteri illo populo connubia miscere de tribu in tribum non licebat. Quærenti mihi, cur non? Occurrerunt illæ filiæ Salphaat super connubiis consulentibus Moysen, & (d) per Moysen Dominum mandatum à Domino de tribu in tribum non miscenda connubia propter vitandam suarum hæreditatum diminutionem. Populus enim ille carnalis cor sursum habere nesciebat, sed vt reptile terrenum terræ toto pectore adhærens, hæreditatem solam terrenam cogitabat. Malebat singulis tribubus connubia inter se dando, & accipiendo inter suas se angustias cohibere, quam extra dando connubia, hæreditatem quoque extra diuidere. Talis quippe erat hæreditas illorum, talisque & omnis terrena hæreditas, vt diuisa minuatur, & tota ad eos non perueniat. Itaque sicut Dominus in Euangelio dicit, (e) de dando libello repudii, secundum duritiam cordis eorum, responsum est eorum carnalitati. Porro Christiana pietas, non sic. Cum enim hæreditas nostra sit, de quo dicitur (f) *Deus charitas est*: sicut illi lege vtuntur suæ hæreditati congrua: sic & nos nostræ hæreditati legem vendicare debemus. Charitas (g) enim, quo latius diuisa diffunditur, tantò vberior diuidenti remanet, & augetur. Statuit igitur Christiana religio, vt terminis consanguinitatis (h) secundum sanctorum Patrum, & Canonum decreta, vsque ad (i) sextum gradum ex omni parte pertingentibus ad charitatem conseruandam sua naturalis sufficiat affectus: quem violare, etiam apud barbaros nefas ducitur. Vbi verò ille deficit, ibi demum ad charitatem religandam; ne sibi ducat se, adnectendum esse vinculum coniugale ad prolongandos terminos nostræ hæreditatis, quæ est ipsa charitas; iustissimumque videtur, vt sicut apud illos sua mulctabatur pœna transgressor legis positæ pro terrena eorum hæreditate conseruanda, sic apud nos non impunè habeat temerator legis positæ pro cœlesti pane, & diuina hæreditate nostra dilatanda adhue auidi. Qui extra tribum connubia dare prohibebantur sicut nos, ad proximos sanguinis accede-

a In dubiis ... ecclesiastica ... auctoritate ... Ioan. Carnot.
b Matth. 10.
d Numer. 36.
e Matth. 19.
f 1 Ioan. 4.
g Charitas ... diffusa ... manet ... diffusiones.
h ... 35. q. 5. ... 40 ... 32 ... & seq.
i ... gradus.

re eadem lege non permittebantur. Dicit enim lex: [k] *Omnis homo ad proximam sui sanguinis non accedat*, additque auctoritatem iubentis; *Ego Dominus*: & quasi exigeret causam præcepti, rationem addit: [l] *Turpitudinem patris, & turpitudinem matris tuæ non reuelabis: quia turpitudo est patris, vel matris tuæ.* Deinde ex sequenti ordine proximos illos sanguinis, ad quos non sit accedendum, nec reuelanda eorum turpitudo; fratres scilicet, & sorores, atque alios, qui ibi describuntur. Quæ causa communis potest esse, & nobis, & illis: sicut præceptum commune est, & nobis & illis. Quæramus igitur, [m] quæ sit hæc turpitudo, cuius reuelatio dignum efficit morte legis transgressorem? Turpe est, vbi pars parti non conuenit. In corpore autem humano ante primi hominis præuaricationem nihil erat turpe, nihil dissonum: cum harmonia illa boni creatoris manu bene ac decenter aptata adhuc permanente pars parti conueniret: Deoque anima, animæ vero corpus suum per omnia subditum esset. Postquam verò præuaricatione mandati anima Deo facta est inobediens: superioris Dei rebelli inferius corpus desiit esse obediens. Statim quippe oculi aperti sunt transgressoribus. [n] *Et aperti sunt*, inquit, *oculi eorum*: videlicet ad se inuicem concupiscendum. Et cùm prius nudi essent, nec erubescerent: mox corporis sui partes versas esse sentientes in pudenda: & tegere illa festinantes, perizomata sibi fecerunt. Quod etiam nunc in pueris, vel infantibus videre promptum est: qui quamdiu concupiscentiam hanc non sentiunt, pudenda non habent: quia de aliqua corporis sui parte erubescere nesciunt. Vbi verò illius incipiunt esse experites, iam partes illas intectas ferre non ferunt. Soluta igitur in primis illis hominibus pulcherrima illa harmonia, facta est turpitudo non minima. Originalis pœna cum originali peccato ab illis in posteros transitura. Ex hoc igitur in corpore nostro, corpore peccati; membra illa, quæ huic seruiunt concupiscentiæ, pudenda, vel turpitudo, vel ignominia nominantur; exterioris turpitudinis, id est, concupiscentiæ velamen semper & latebras naturaliter exigentia. Hæc autem concupiscentiæ turpitudo tunc reuelatur, cùm ad indicium sui membrorum suorum sibi exhibet officium: & gestit in effectum omni illo rationalis animæ vigore sic hebetato, confuso, & deiecto, & turpissimæ libidini carni substrato: vt meritò illa hora possit audire: [o] *Adam vbi es?* id est, qui Deo esse similis voluisti, non vides quò deuenisti? Et quid turpius hac turpitudine, quid ignominiosius hac ignominia? quam Apostolus denotans: [p] *Fugite*, inquit, *fornicationem: omne peccatum, quod fecerit homo, extra corpus est: Qui verò fornicatur, in corpus suum peccat*: [q] id est, omnia peccata animam quidem lædunt, corpus tamen non deturpant. Qui verò fornicatur, non solum Deum offendit, & contaminat animam: sed & ipsam corporis pulchritudinem totam fœdat & dehonestat. Sicut enim furi deprehenso, ferro vel igne nota inuritur æterni opprobrii: sic naturæ nostræ vitio præuaricationis in toto suo corruptæ, per eum, in quo tota tunc erat, & extra quem non erat, indicium est hoc in pœnam peccati sui. Quæ turpitudo in omnibus perpetuo verecundiæ tegmine esset velanda, nisi ex pœna primi peccati generationi hu-

k Leuit. 18.
l Ibidem.
m Quænam sit turpitudo non detegenda.
n Genes. 3.
o Ibidem.
p 1. Corin. 6.
q explicat D. Pauli verba.

manæ esset necessaria. Cuius tamen generationis nullus amor reuelari eam permittit in illis, de quibus lex dicit: quod proximi sint sanguinis, & ipsius iure & instinctu naturæ eam sibi debent inuicem charitatis reuerentiam: vt inter se his contumeliis afficiendi corpora sua nulla possit esse iusta causa, nec possit superduci aliquid honestum, quod tegere possit hoc inhonestum. Non quod negem nuptias sanctas & cubile immaculatum: quæ legitimè, & cum timore Dei celebrate pio amore matrimonium, quo nubentes efficiuntur vnus spiritus: ex quo facti sunt vna caro, & amore sancto, & desiderio generandæ prolis sic contegunt honestate sui, & absorbent quodammodo illam humanæ generationis pœnalem turpitudinem: vt, secundum Apostolum, qui nubunt, sint quasi non nubentes. Vnde & in Catalogo turpitudinum non reuelandarum etiam coniugis turpitudinem Lex ponit non reuelandam. (r) *Turpitudinem*, inquit, *vxoris tuæ non reuelabis*. Sicut igitur iam dictum est, qui extra tribum nubere prohibebantur, eadem lege ad proximos sanguinis accedere non permittebantur: sed apud illos vix tertium gradum consanguinitatis transibat lex illa naturalis affectus: apud nos verò, in quos tempus correctionis deuenit, (s) quibus correxit orbem Dominus, id est, perfectionem: qui non commouebitur: creuit pietas, superabundauit honestas: & ad designandam Euangelii perfectionem ternarius ille numerus duplicatus porrexit se in senarium qui perfectus est numerus, & suis partibus constat: sicut Euangelii veritas per se stat, nec eget aliquo, quo fulciatur. Licet apud antiquos etiam viri laude digni honestis aliquib. causis interuenientib. de primo, & secundo gradu temerare præsumpserunt: vt ante legem, Abraham, Isaac, & Iacob nuper à cæteris gentibus segregati propter fugiendam cum gentibus commixtionem proximas sanguinis sui duxerunt. (t) Sub lege verò Caleph, Othoniel, fratri suo minori victa ciuitate Debiratum in præmium victoriæ filiam suam dedit vxorem. Sed & Thamar, cùm opprimeretur à fratre: (u) *Noli*, inquit, *frater, sed pete me à Rege, non negabit me tibi*. Et certè rex, qui fratri sororem dicebatur daturus vxorem, pater vtriusque: quod cum, sicut dixi quibusdam causis interuenientibus illi præsumerent: Christiana pietas, nihil vult honestum iudicare, quod faciat contra honestatem naturæ. Ecce, quid mihi videatur super quæstione tua, si placet, benè: si displicet, facilè veniam obtinebo apud te.

r Leuit. 18.
s Psalm. 92.
t Iosue 15.
u 2. Reg. 13.

EPISTOLA CLIX.

DOMINO ET AMICO CHARISSIMO, Reuerendo Abbati Willelmo Anselmus seruus Ecclesiæ Cantuariensis, salutem.

QVando (A) respondi ad quod quæsiuistis de altari, & de Ecclesia; ita erat cor meum quadam solicitudine grauatum, vt non possem intendere iis quæ dicebam: & nuntius vester ita festinabat, vt in aliud tempus hoc differre non possem. De quo quidem neque in decretis, neque in canonibus memini me aliquid legisse: sed à quodā Episcopo audiui, ꝙ (B) in decretis Eugenii Papæ legitur, altare motum iterum consecrandum. De his cum Domino Papa Vrbano locutus sum assistentibus quibusdam Episcopis: Sed Papa (C) dicebat, mensam altaris motam nec reconciliandam, nec iterum consecrandam, nec amplius in altare reputandam: Alii verò dicebant tantum reconciliandam: nullam tamen authoritatem ostendentes. In hoc autem omnes concordant, quod violato principali, tota Ecclesia cum altari iterum consecranda est: nec Ecclesia consecranda est sine consecratione altaris aut principalis, aut alicuius alterius in eadem Ecclesia. In his autem omnes cōcordant cum quibus locutus sum, excepta altaris mensa. Item si aliqua pars Ecclesiæ destructa reficitur, aut noua fit altari immoto: aqua tantùm ab Episcopo benedicta aspergēdam dicunt. Ratio autem, quam à me quæsiuistis, hæc mihi videtur super his: Altare non fit propter Ecclesiam, sed ecclesia propter altare: & ideo violato principali altari, iam non videtur esse ecclesia: quia non est illud, propter quod ecclesia construitur, & consecratur. Quapropter cum illud fit nouum, rectè videtur cum eo consecrari, per quod recepit, vt sit ecclesia. (d) De moto altari iterum consecrando hæc quoque mihi ratio videtur: Altare vicem fidei Christianæ tenet, vt sicut nō nisi in altari sacrificium nostrum offerimus, ita non nisi recta fide sacrificia bonorum operum offeramus, si & Deo placere volumus. Sicut igitur fides mota à suo fundamento (quod est Christus) & à sua stabilitate iam non est fides: ita altare motum à suo fundamento iam non est altare: siue quod de eadem materia totum, siue de alia fiat altare nouum, & aliud quod fuerat altare, videtur ideo consecrandum. Propter hanc rationem cauendum existimo, (e) ne altare gestatorium consecretur sine fundamento, quod multi custodiunt, & ferè vbique custoditur: Quàmuis in Normannia, cum ibi eram non seruaretis, sed nudi lapides nusquā affixi consecrarentur. Quod ego non damno, nec tamen facere volo. Ex his, quæ dixi, sequitur, quia si tota ecclesia noua fiat, altari sine violatione manente; quoniam sine consecratione altaris alicuius consecrari non debet: aut altare aliquod est ibi renouandum, vt simul cum ecclesia consecretur: aut aqua ab Episcopo ad hoc benedicta intus & exterius simpliciter aspergatur. Quæ facienda de his dixerim, ex ore & vsu aliorum didici. Rationem verò eandem alios habere non nego, sed ego à nullo accepi. Quapropter quod per me vel per alios sentio, sanctitati vestræ postulatus simpliciter insinuo, donec vobis certius, aut melius patefiat. Valete.

d *Sic sentit ... Iuo epist. 72. & 128.*
e *altare vestatorium sine accepi pro altari non fixo vel portatili patet: de quo plura legito Durant. l. 1. de rit. eccles. cathol. c. 22.*

ANNOTATIONES IN EPISTOLAM CLIX.

PRIOR.

QVando (A) respondi, &c.] *Hinc maximè perspicuum est Anselmum id argumenti aliàs tractasse. & quidem fortassis paulò ante primum ex Anglia discessum (nempe anno 1097. quod alibi observauimus) vt inferius quæ initio monstrant Anselmi verba dicentis fuisse tum adeo molesta grauatum solicitudine, vt vix sibi attenderet, ac proculdubio propter varios angores casusque, tum leues & publicos ab Edinero pluribus enarratos vita eiusdem lib. 2. cap. 12. 14. 15. 19. quibus quidem cum non licere*

incideret

Wederi, per [illegible] Guilielmi Ruffi Anglorum regis peruicaciam, grauissimè vexabatur Anselm. Porrò id rescripti pro foribus epistola apposui hactenus me fugit, quod tamen B. lectu vidiss liquet ex hoc titulo, & verborum principio, de motu ne altaris: Quod de altari datur oratio, &c. *Sed & hanc, quam commentamur Epistolam offendi inter MS. Iuonis Carnot. epist. Beccensis Bibliothecæ, identidem illi epist, in qua eandem exponit materiam. Anselmus verò cum dicat se Vrbano Papa nonnullisq; Pontificibus audientibus cardinem huius causæ vertisse, claret se Willelmo respondisse in Angliam reuersum, scilicet sub finem anni* 1100.

ALTERA.

IN decretis(B)Eugenii Papæ legitur, altare motum, &c.]

Nomen Papæ subdititium esse coarguunt. Primò particula quæ de Eugenio I. & II ad nos peruenerunt ne gry quidem habentia. Alterò, quòd Burchardus lib. 2. decret. cap. 18. Iarlandus Chrysopolitanus lib. 12. sua Candela Iuo Carnot. 3. part. cap 13 rursumq; Pannormia 2. part. & Gratian. de consecrat. distinct. 1 c. si motum, Higino Papæ tribuant his omnino verbis: Si motum fuerit altare, denuo consecretur Ecclesia: si parietes mutantur, & non altare, salibus tantùm exorcizentur. *Attamen Iuo. qui solo modò signauit ex Higini Papæ sanctionibus hanc allegat sententiam, epist. 32. producit ex Concilio Meldensi relato à Burcardo. Et quidem Canonem, de quo nunc sententiarum, antecedunt duo placida Synodi Meldensis: forsanq; Burcardinum exemplar, quo vsus est Iuo, erat ipsum idque amplissimum & locupletissimum, de quo Ioannes Molinæus Gandensis in dedicatoria Epistola Iuonianis decreti, vbi testatur, quæ extant Burcardi collectanea Coloniæ excusa 1548. vix sextam Archetypi attingere portionem, licèt numerò superet libellorum: Erat, inquam, fortè Codex ille auctior, in quo Meldense Concilium vice Higini Papæ citabatur, vel Higini edictum à patribus Meldensis Synodi repetebatur. Cæterò per altare, de quo Higinus suprà, intelligitur maius altare, principale, vt Anselmus; titulatorium Ecclesiæ, vt Ioannes Flauentinus ad dictum c. si motum, vocat: eoq; moto, Ecclesia iterum consecranda est: glossa ibidem, Anselmus in hac epist. Iuo epist 32. qui ad quodlibet altare id extendit.*

POSTERIOR.

MEnsam(C)altaris motam, nec reconciliandam, nec iterum consecrandam, nec in altare, &c.]

Contrà Alexand. III lib. 3. decretal. tit. 40. cap. 1. Si altare motum fuerit, aut lapis ille solummodo superpositus, qui sigillum continet, confractus, aut etiam diminutus, debet denuo consecrari. *Huic adstipulatur Ioan. Andr. glossa in hunc titulum, Ioan. de Turrecremata, & Archidiacon. in c. si motum, de consecr. distinct. 1. Astessanus lib 6 sua summa, tit. 29. & alij constanter asserentes, quod cum superior altaris tabula, siue mensa in qua fit consecratio, mota fuerit, vel in sua forma mutata; aut lapidum quispiam eam sustentantium & contingentium, illiusue in quo reliquiæ continentur, & consecratio est impressa, motus fuerit, altare rursus fore sacrandum. Bernard. Papiens. præpositus lib 3. sui Breuiarij paulò aliter clariusq; Alexandri placitum retulit, sic:* Altare, in quo tabula, cui consecrationis benedictio pontificali ministerio adhibetur, si mota fuerit, vel enormiter fracta, debet non immeritò consecrari: nec negamus, quin oleum non consecratum, consecrato possit oleo commisceri.

Epistolarum D. Anselmi Cantuariensis
F I N I S.

INDEX RERVM ET VERBORVM QVÆ HISCE IN OPERIBVS DIVI ANSELMI OBSERVATIONE CVM

Primis digna censuimus.

Christia-

Diale.

G

H

Homo

I.

N.

Prædesti-

Sancto-

superio-

FINIS.

